SIMON SEBAG MONTEFIORE

MONȘTRI

CELE MAI MALEFICE
PERSONALITĂȚI ISTORICE,
DE LA NERO LA OSAMA BIN LADEN

bestseller

SIMON SEBAG MONTEFIORE
ÎMPREUNĂ CU
JOHN BEW ŞI MARTYN FRAMPTON

MONȘTRI

CELE MAI MALEFICE
PERSONALITĂȚI ISTORICE,
DE LA NERO
LA OSAMA BIN LADEN

bestseller

SIMON SEBAG MONTEFIORE
ÎMPREUNĂ CU
JOHN BEW ŞI MARTYN FRAMPTON

MONȘTRI

CELE MAI MALEFICE PERSONALITĂȚI ISTORICE, DE LA NERO LA OSAMA BIN LADEN

LITERA®

Monsters: History's Most Evil Men and Women
Simon Sebag Montefiore
Copyright © 2009 Simon Sebag Montefiore

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Monștri
Cele mai malefice personalități istorice, de la Nero la Osama bin Laden
Simon Sebag Montefiore

Copyright © 2013 Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:
Gabriel Stoian

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Andreea Stoica, Ovidiu Șerban
Copertă: Florentina Tudor
Tehnoredactare și prepress: Anca Suciu

ISBN ePUB: 978-606-686-190-8
ISBN PDF: 978-606-686-250-9
ISBN Print: 978-606-686-251-6

Dedic această lucrare,
la fel ca şi cartea mea despre eroi,
fiicei mele, Lily, şi fiului meu, Sasha

Cuprins

Introducere 15

1. **Izabela** secolul al IX-lea î.Hr. 19
Salomeea 21

2. **Nabucodonosor al II-lea** cca 630–562 î.Hr. 23
Sargon din Akkad: primul mare cuceritor al Mesopotamiei 25

3. **Qin Shi Huangdi – Primul Împărat** cca 259–210 î.Hr. 27
Lumea subterană a împăratului 30

4. **Sulla** 138–78 î.Hr. 32
Tirani şi dictatori 35

5. **Crassus** cca 115–53 î.Hr. 37
Crucificarea 40

6. **Irod cel Mare** cca 73–4 î.Hr. 42
Dinastia Irozilor 45

7. **Împărăteasa Livia** 58 î.Hr.–29 d.Hr. 47
Tiberius şi Sejanus 50

8. **Caligula** 12–41 d.Hr. 53
Elagabal 56

9. **Nero** 37–68 d.Hr. 58
Agrippina 61

10. **Domiţian** 51–96 d.Hr. 62
Persecutarea creştinilor 65

11. **Commodus** 161–192 d.Hr. 67
Gladiatorii 70

12. **Caracalla** 186–217 d.Hr. 72
Barbarii 74
13. **Attila Hunul** 406–453 77
Hunii, goții și vandalii 80
14. **Împărăteasa Teodora** 497–548 82
Răscoala Nika 85
15. **Împărăteasa Wu** 625–705 87
Doamna Mao 90
16. **Iustinian al II-lea** 669–711 92
Jefuirea Constantinopolului 95
17. **Papa Ioan al XII-lea** cca 937–964 97
Marozia, Izabela papalității 100
18. **Vasile, omorâtorul de bulgari** 957/987–1025 102
Orbirea și strangularea în Bizanț 105
19. **Hassan-i-Sabbah, Șeicul din Alamut** 1056–1124 107
Scurtă istorie a haşişului 110
20. **Godefroi de Boulogne și distrugerea Ierusalimului** 1060–1100 112
Cruciați brutali 115
21. **Andronic I Comnen** cca 1118–1185 117
Focas și Irina 120
22. **Simon de Montfort și Cruciada împotriva albigenzilor** 1160–1218 122
Masacrul de la Montségur 125
23. **Genghis-Han** cca 1163–1227 127
Arcul compozit – arma care a cucerit un continent 131
24. **Ioan Fără de Țară** 1167–1216 132
Straniile morți ale unor regi 136

25. **Roger Mortimer, primul conte de March** 1287–1330 138
Isabella, femeia-lup a Franței 142
26. **Pedro cel Crud** 1334–1369 144
Supranume regale 146
27. **Timur Lenk (Tamerlan)** 1336–1405 149
Tamerlan cel Mare *de Marlowe* 153
28. **Antipapa Clement al VII-lea** 1342–1394 154
Antipapi și papi-femei 156
29. **Richard al II-lea** 1367–1400 158
Răscoala Țărănească 161
30. **Gilles de Rais** 1404–1440 163
Doi ucigași în serie moderni 165
31. **Tomás de Torquemada** 1420–1498 167
Inchiziția spaniolă 169
32. **Vlad Țepeș** 1431–1476 172
Cine a fost Dracula? 175
33. **Richard al III-lea** 1452–1485 177
Regi care au murit în bătălie 180
34. **Girolamo Savonarola** 1452–1498 182
Rasputin – Călugărul nebun 185
35. **Selim cel Crud** 1470–1520 187
Corzi de arc și cuști de aur 189
36. **Francisco Pizarro** cca 1475–1541 192
Lope de Aguirre 195
37. **Barbarossa și Brat de Argint**
cca 1478–1546; cca 1474–1518 197
Corsari, pirați și femei-corsar 200

38. **Lucrezia Borgia** 1480–1519 202
Otrava 205
39. **Hernán Cortés** 1485–1547 207
Aztecii și incașii 210
40. **Henric al VIII-lea** 1491–1547 212
Monarhi care și-au ucis soțiile și copiii 216
41. **Ducele de Alba și Consiliul Sângelui** 1507–1582 218
Caterina de Medici și masacrul din Noaptea Sfântului Bartolomeu 221
42. **Maria cea Sângeroasă** 1516–1558 223
Cum erau uciși ereticii 226
43. **Ivan cel Groaznic** 1530–1584 228
Califul cu mintea tulburată 231
44. **Humphrey Gilbert** cca 1539–1583 233
Masacrul de la Drogheda 235
45. **Sawney Beane** secolul al XVI-lea 237
Jean-Bédel Bokassa 239
46. **Contesa Elisabeta Báthory** 1560–1614 241
Cele mai detestate ucigașe în serie din istorie 244
47. **Don Carlo Gesualdo, prinț de Venosa** 1566–1613 245
Decese ale unor compozitori 248
48. **Albrecht von Wallenstein** 1583–1634 249
Mercenarii 251
49. **Aurangzeb** 1618–1707 254
Gaura Neagră din Calcutta 257
50. **Titus Oates** 1649–1705 259
Cele mai notorii trei teorii ale conspirației 262

51. **Nadir Șah** 1688–1747 264
Republica Islamică Iran 267
52. **Maximilien Robespierre** 1758–1794 269
Tortura și execuția 272
53. **Shaka** 1787–1828 274
Prăbușirea Imperiului Zulu 276
54. **Behram și thugii** m. 1840 278
Dacoiții 280
55. **Jack Spintecătorul** 282
Criminali în serie notorii 286
56. **William Walker și aventurierii săi** 1824–1860 287
Generalul Noriega 289
57. **Francisco López** 1827–1870 292
Eliza Lynch 294
58. **Împărăteasa văduvă Cixi** 1835–1908 297
Răscoala Boxerilor 300
59. **Leopold al II-lea și Congo** 1835–1909 301
Inima întunericului 303
60. **Jacob H. Smith și Războiul Filipino-American** 1840–1918 305
Inventarea lagărelor de concentrare 307
61. **Lothar von Trotha și masacrele namibiene** 1848–1920 .. 309
Populații dispărute 312
62. **Dr. Crippen** 1862–1910 314
ADN-ul și medicina legală 316
63. **Vladimir Lenin** 1870–1924 319
Campania lui Lenin împotriva culacilor 323

64. **Pancho Villa** 1878–1923 324
Zapata 327
65. **Iosif Stalin** 1878–1953..... 329
Hoț și seducător 333
66. **Talat Pașa și masacrele din Armenia** 1881–1922..... 335
Genocidul 338
67. **Benito Mussolini** 1883–1945 340
Campania din Abisinia 343
68. **Hideki Tojo** 1884–1948 345
Marşul morţii din Bataan..... 348
69. **Baronul Ungern von Sternberg și Războiul Civil Rus** 1886–1921 350
70. **Adolf Hitler** 1889–1945 353
Ultimele zile ale lui Hitler.....357
71. **Ante Pavelić** 1889–1959 358
Colaboraţionişti.....361
72. **Francisco Franco** 1892–1975 363
Teroarea Albă şi Teroarea Roşie din Spania..... 366
73. **Mao Zedong** 1893–1976..... 368
74. **Nikolai Ejov** 1895–1940 373
Viaţa şi iubirile „Piticului Sângeros“ al lui Stalin 377
75. **Mareșalul Cioibalsan** 1895–1952.....378
Junta birmaneză..... 380
76. **Dr. Marcel Petiot** 1897–1946..... 383
Realizarea profilului psihologic al criminalilor în serie 386
77. **Al Capone** 1899–1947 388
Mafia din Statele Unite.....391

78. **Lavrenti Beria** 1899–1953 393
Bestia sexuală 397
79. **Heinrich Himmler** 1900–1945 398
Conferința de la Wannsee 401
80. **Rudolf Höss și lagărul de la Auschwitz** 1900–1947 404
Procesele de la Nürnberg 406
81. **Adolf Eichmann** 1906–1962 408
Reinhard Heydrich 411
82. **Dr. Hastings Banda** cca 1906–1997 413
Doctatori şi docterorişti 416
83. **François „Papa Doc" Duvalier** 1907–1971 418
Voodoo 421
84. **Enver Hoxha (Hodja)** 1908–1985 423
Micii Stalin din Europa de Est 426
85. **Dr. Josef Mengele** 1911–1979 428
ODESSA 431
86. **Kim Il Sung** 1912–1994 433
Dictatori ereditari 435
87. **Alfredo Stroessner** 1912–2006 438
Ţapul Trujillo 441
88. **Nicolae și Elena Ceaușescu** 1918–1989 și 1916–1989 443
Soţii Macbeth 446
89. **Francisco Macías Nguema** 1924–1979 447
Câinii războiului 450
90. **Pol Pot** 1925–1998 452
Câmpiile morţii 455

91. **Idi Amin** 1925–2003 457
Raidul de la Entebbe 460
92. **Mobutu Sese Seko** 1930–1997 462
Cleptocrații 465
93. **Salvatore Riina** n. 1930 467
Mafia siciliană 470
94. **Jim Jones** 1931–1978 472
Vizionari și șarlatani 475
95. **Charles Manson** n. 1934 477
Fața întunecată a „verii iubirii" 480
96. **Mengistu Haile Mariam** n. 1937 482
Robert Mugabe 485
97. **Saddam Hussein** 1937–2006 487
Războiul dintre Iran și Irak 491
98. **Turkmenbași** 1940–2006 492
Demența tiraniei 495
99. **Slobodan Milošević** 1941–2006 498
Vânarea criminalilor de război 501
100. **Pablo Escobar** 1949–1993 503
Cartelul din Cali 506
101. **Osama bin Laden** 1957–2011 508
Teroriști sinucigași 512
Mulțumiri 513
Index 515

Introducere

Istoria reprezintă ceva mai mult decât
consemnarea crimelor, nebuniilor şi nenorocirilor omenirii.

Edward Gibbon

Monștri este o cronică a celor mai detestabile personaje și a celor mai cumplite crime din istoria lumii. Este volumul-pereche al cărții *Heroes: History's Greatest Men and Women* (Eroi: cei mai de seamă bărbați și femei din istorie), materialul fiind prezentat cronologic, din perioada Bibliei până în vremurile moderne, și în prezent de la Osama până la Obama. Mulți dintre monștrii prezentați în aceste pagini au fost oameni de stat și generali înzestrați și polivalenți. Însă nimic din toate acestea nu trebuie să ne abată de la prezentarea crimelor comise de ei.

Prezenta carte este dedicată victimelor acestora. Cele șase milioane de evrei uciși în Holocaust, cel mai înfiorător act de răutate din istoria umanității, cu siguranță nu au fost date uitării, deși amănuntele precise ale acelui măcel încă rămân aproape imposibil de crezut – însă noi vom reaminti în această carte de milioanele de oameni uciși în Congo, Rwanda, de armeni, de herero în Namibia și de mulți alții. Prezentând viața acestor ucigași, sfidăm dorințele celor care au sperat că posteritatea va uita crimele lor. „Cine își mai aduce acum aminte de armeni?" a cugetat cu voce tare Hitler, ordonând punerea în aplicare a soluției finale. Comentariul lui arată de ce istoria este importantă, deoarece Hitler a găsit încurajări și consolare în masacrele uitate ale armenilor. Trecutul și prezentul sunt strâns legate: „Nimeni nu își aduce aminte de boierii uciși de Ivan cel Groaznic", a spus Stalin, ordonând Marea Teroare.

În anvergura aproape incredibilă și extrem de îndrăzneață a acestor crime, monștrii au găsit un sanctuar diabolic față de înțelegere și judecată. „Moartea unui om este o tragedie, dar moartea a milioane de oameni reprezintă statistică", a spus Stalin. Cele mai atroce dintre aceste crime au fost comise în secolul XX, când utopismul coroziv și generalizant al ideologiilor demente și-a dat mâna cu tehnologia și puterea nelimitată a statului pentru a face crimele mai ușor și mai rapid de comis, deseori la o scară de ordinul milioanelor de victime. Astfel, trebuie prezentate în mod special crimele comise în secolul XX și în cel de-al Doilea Război Mondial.

Cum i-am ales pe acești monștri? În mod cu totul subiectiv. Unii dintre ei, precum Caligula, Vlad Țepeș, Ivan cel Groaznic, Idi Amin sau Saddam Hussein, erau de domeniul evidenței. Hitler, Stalin, Mao – supercriminalii totalitari ai secolului XX, când trenurile, mitralierele și telegraful au facilitat măcelul – se află și ei aici. Toți acești monștri au fost sprijiniți de sute de mii de oameni obișnuiți, care au devenit asasini și torționari pentru a participa la punerea în aplicare a planurilor lor. Puțini dintre ei au fost pedepsiți, dar ei împart responsabilitatea cu liderii lor. Am inclus și câțiva criminali în serie – creaturi respingătoare, banale și mediocre, ale căror complexe de inferioritate obsesive i-au îndemnat să domine și să distrugă indivizi mai slabi decât ei înșiși.

Oamenii de stat sunt cel mai greu de încadrat în categorii. Practic, toți oamenii care dețin puterea iau unele decizii care conduc la pierderea de vieți nevinovate. Ceea ce este monstru pentru unii devine erou pentru alții, iar dezbaterile pe această temă își păstrează relevanța și astăzi. Lenin a beneficiat de una dintre cele mai mari mușamalizări ale istoriei și încă este venerat de mulți oameni ignoranți și dezinformați din Rusia și din Occident: el este și astăzi onorat în mausoleul aflat în Piața Roșie din Moscova. Stalin a fost denunțat în 1956, dar Kremlinul a prezentat recent un manual oficial pentru profesorii de istorie în care Stalin este aclamat ca fiind „cel mai de

succes conducător rus al secolului XX", întemeietor de stat și un războinic triumfător, care poate sta alături de „Bismark și Petru cel Mare". Președintele Mao Zedong rămâne îndrumătorul spiritual al Republicii Populare Chineze.

Există anumiți lideri care trebuie situați undeva între eroi și monștri. Napoleon, Petru cel Mare, Cromwell, Atatürk și Alexandru cel Mare ar putea fi socotiți eroi sau monștri, dar ei apar în precedenta mea carte, *Heroes: History's Greatest Men and Women*, în vreme ce Henric al VIII-lea, un erou englez pentru mulți oameni, apare ca monstru. Genghis-Han și Timur Lenk au fost amândoi genii politice și militare, aproape eroici, și sigur monstruoși. Probabil că acești eroi-monștri clasici și-ar putea găsi locul într-o carte separată.

Aceste două cărți-pereche, *Eroi* și *Monștri*, sugerează că indivizii pot schimba istoria și că există oameni buni și răi; desigur, există personaje cu adevărat rele, iar multe dintre ele se regăsesc în această carte. Însă deseori viața nu este chiar atât de simplă. Câteodată, istoria este nedreaptă: de exemplu, Lucrezia Borgia, împărătesele Livia și Teodora și regina Izabela a Regatului Israel apar ca monștri – însă, având în vedere că sursele noastre manifestă multe prejudecăți față de ele, istoria le-a defăimat oare pentru că au fost femei în poziții de putere? Am ales la întâmplare și probabil în mod nedrept: aș putea adăuga la nesfârșit, elimina și opera schimbări. Aceasta este ciudățenia când alcătuiești liste. Lucrurile cele mai importante sunt cunoașterea, rememorarea și formarea unei opinii. Toți ar trebui să cunoaștem aceste personaje, să ne amintim crimele lor și să emitem propriile judecăți.

Simon Sebag Montefiore

Izabela

secolul al IX-lea î.Hr.

De-un rege-am auzit, și bine îi mergea
Până când a cunoscut-o pe Izabela cea rea.

Versuri din cântecul „Hardheaded Woman" al lui Elvis Presley

Ființa de o răutate supremă a Bibliei, Izabela – o prințesă feniciană și soția lui Ahab, regele Regatului Israel – a fost, după cum spune Biblia, o păgână însetată de sânge. Sfârșitul ei brutal – azvârlită de la o fereastră și mâncată de câini flămânzi – este portretizat drept pedeapsă meritată pentru că îndrăznise să îl înfrunte pe Iahve, singurul Dumnezeu al Israelului.

Faptele Izabelei sunt prezentate în cărțile a treia și a patra a Regilor din Biblie. Era fiica lui Etbaal din Tir, rege al fenicienilor, un popor de călători pe mări, care trăia în orașe-stat presărate de-a lungul coastelor Libanului și Siriei de astăzi. Ca parte a unei importante alianțe regionale, Izabela a fost smulsă din căminul ei și oferită ca soție lui Ahab, proaspăt încoronatul rege al Regatului Israel, care se rupsese în jurul anului 920 î.Hr. de regatul sudic al Iudei. Necazurile au apărut însă când israeliții au cerut să fie venerat un singur Dumnezeu, Iahve, în vreme ce fenicienii se închinau unei diversități de zeități sub numele generic de Baal, asociat de mulți evrei cu sacrificarea copiilor. Izabela și-a păstrat religia cu aceeași înfocare cu care israeliții o respectau pe a lor, ceea ce a făcut conflictul să devină inevitabil.

Ahab era dispus să îngăduie practicile religioase ale noii sale soții – chiar înălțând în centrul orașului Samaria un templu închinat lui Baal –, dar acest lucru nu a fost de ajuns pentru Izabela. Întrucât adusese cu sine în Israel sute dintre propriii preoți și profeți fenicieni, ea i-a cerut lui Ahab nu numai

să îi îmbrățișeze religia, ci să o și impună poporului său. Potrivit Cărții a treia a Regilor 18:4, ea a început lichidarea sistematică a dușmanilor ei, arestând și ucigând sute de preoți evrei și silindu-i pe mulți alții să se refugieze.

Izabela s-a confruntat curând cu un adversar de neclintit, Ilie, un profet israelit înfocat și hotărât, apărător al credinței evreiești. Ilie a provocat noua conducere religioasă instituită de Izabela – 450 de profeți ai lui Baal și 400 de profeți ai Așerei, zeița mării – la o întrecere pe muntele Carmel, pentru a dovedi care religie va domni peste cealaltă. Preoții lui Baal au ridicat un altar, iar ai lui Ilie, altul, provocarea fiind să se ofere un vițel sacrificat fără să i se dea foc. Potrivit relatării biblice, profeții Izabelei și-au pierdut aproape toată ziua invocându-și zeii, dar fără nici un folos, în vreme ce aceia ai lui Ilie, după ce întâi au udat altarul, lemnele și ofranda cu apă s-au rugat lui Iahve, care a trimis din ceruri foc ce a pârjolit nu doar ofranda, ci și lemnele și pietrele pe care se afla aceasta. Când regele Ahab i-a spus Izabelei ce se întâmplase, ea a răspuns lansând o amenințare cu moartea împotriva lui Ilie, care a fugit pe muntele Sinai, dar înainte de asta a poruncit uciderea a 400 dintre profeții Izabelei (un exemplu elocvent de standarde biblice duble).

Dominarea lui Ahab de către Izabela se vede cel mai limpede în povestea lui Nabot, un israelian care avea o vie învecinată palatului regal din Izreel. După ce Nabot a refuzat să i-o vândă lui Ahab, regele s-a întors în palat plin de amărăciune, ceea ce a făcut-o pe Izabela să îl întrebe pe un ton disprețuitor: „Ce cârmuire ar mai fi în Israel, dacă tu ai face tot așa?“[1] După aceea, Izabela a preluat inițiativa și, folosind pecetea regelui, a trimis scrisori către orășenii din Izreel, poruncindu-le să născocească o acuzație de blasfemie împotriva lui Nabot. Acesta a fost bătut cu pietre până a murit, după care Ahab și-a însușit pământurile sale.

[1] Biblia, Cartea a treia a Regilor 21:7 (n.tr.)

După moartea lui Ahab și a fiului ei cel mare, Ohozia, Izabela a domnit prin intermediul celui de-al doilea fiu, Ioram. Însă israeliții suferiseră îndeajuns, iar Elisei, succesorul lui Ilie, l-a încoronat în locul lui Ioram pe Iehu, comandantul militar al lui Ioram. Orice speranță de a ajunge la o înțelegere s-a năruit când cei doi bărbați s-au întâlnit. Acuzând „desfrânările Izabelei, mama ta, și vrăjitoriile ei" (IV Regi, 9:22), Iehu a slobozit o săgeată prin inima lui, i-a azvârlit trupul în țarina lui Nabot și a gonit în carul său spre palatul regal unde, văzându-l apropiindu-se, Izabela „și-a uns fața, și-a împodobit capul"[1], sperând ca astfel să îl seducă pe ucigașul fiului ei. Însă când a sosit, Iehu a poruncit eunucilor Izabelei să își arunce stăpâna pe fereastră, în drum, făcând sângele ei să țâșnească „pe zid și pe caii care au călcat-o în picioare". În timp ce Iehu își sărbătorea victoria în palat, câinii au mâncat în întregime trupul Izabelei, lăsând „numai țeasta, picioarele și palmele mâinilor".

Din punct de vedere istoric, însă, Biblia nu este precisă: în realitate, regele Ahab a fost un om de stat-soldat foarte capabil și plin de reușite, un succesor demn de tatăl său, regele Omri, fondatorul dinastiei. Ahab a transformat Regatul Israel într-un stat puternic în regiune și a reușit chiar să înfrângă Asiria, superputerea acelor vremuri în Orientul Mijlociu. Căsătoria sa cu fiica unui rege fenician a fost un semn al iscusitei lui diplomații. Însă violența masacrării Izabelei și a dinastiei sugerează că ea devenise extrem de detestată. Pe drept sau nu, ea rămâne cea mai rea femeie din Vechiul Testament.

Salomeea

Două femei din Biblie – Irodiada și fiica ei, Salomeea – sunt renumite în primul rând pentru farmecul și oportunismul lor. După moartea lui Irod Filip – primul ei soț –, Irodiada

[1] IV Regi, 9:30–33 (n.tr.)

s-a căsătorit cu fratele acestuia, Irod Antipa (cca 20 î.Hr.–39 d.Hr.; vezi p. 45) – conducătorul numit de romani al Galileei, care mai apoi avea să îl batjocorească pe Iisus din Nazareth, trimițându-l la judecată și crucificare și lăsându-l pe mâna lui Pilat din Pont. Căsătoria fusese condamnată cu hotărâre de înfocatul profet Ioan Botezătorul, care susținea că era împotriva Legii lui Moise – după cum scrie în Leviticul 18:16 – ca un bărbat să o vadă goală pe soția fratelui său. Drept pedeapsă, Ioan fusese arestat și aruncat în temniță, unde zăcea, potrivit lui Matei 14:3–12 și Marcu 14:15–29, în momentul în care s-a organizat un mare ospăț pentru a sărbători ziua de naștere a lui Irod. Irodiada, ne spune Marcu, era teribil de ofensată de temeritatea lui Ioan, care îi judecase purtarea, și a spus că îl voia mort, însă Irod – care, potrivit lui Matei, dorea același lucru – se temea de consecințe, socotindu-l un om sfânt și, prin urmare, apărat de Dumnezeu. Irodiada, șireată și convingătoare, a considerat acel ospăț un prilej potrivit pentru a forța situația și pentru a scăpa de Ioan odată pentru totdeauna. A îmbiat-o pe Salomeea să danseze dinaintea regelui, care a fost atât de încântat de dansul ei erotic cu șapte văluri încât i-a promis orice drept răsplată. „Ce să cer?“ a întrebat-o Salomeea pe mama ei, care a răspuns imediat. „Capul lui Ioan Botezătorul“ (Marcu 6:23–24). Dovedind că nu era doar o victimă nevinovată a mașinațiunilor mamei ei, Salomeea s-a grăbit să dea acel răspuns cutremurător, cerând: „Vreau să-mi dai îndată, pe tipsie, capul lui Ioan Botezătorul“ (Marcu 6:25). Irod nu a avut de ales, astfel că și-a respectat cuvântul, iar Ioan a fost executat fără judecată în celula sa, iar capul i-a fost adus pe o tipsie și dat Salomeei, care, la rândul ei, l-a înmânat mamei ei triumfătoare.

Nabucodonosor al II-lea

cca 630–562 î.Hr.

Atunci Nabucodonosor s-a umplut de mânie... Şi a poruncit celor mai puternici oameni din oştirea lui să lege pe Şadrac, Meşac şi Abed-Nego şi să-i arunce în cuptorul cel cu foc arzător.

Daniel 3:19-20

Nabucodonosor a fost Leul Babilonului și Pierzătorul Popoarelor. Conducător al Regatului Noului Babilon din 605 până în 562 î.Hr., el a fost întruchiparea regelui-războinic. Biblia spune că Nabucodonosor era instrumentul răzbunării lui Dumnezeu împotriva poporului rătăcitor al Iudei – destin pe care se pare că el l-a acceptat bucuros. Aceeași relatare biblică spune că, mai târziu, Dumnezeu a vrut să îl pedepsească pe Nabucodonosor pentru trufia lui, făcându-l să se poarte ca un nebun timp de șapte ani.

Născut puțin după anul 630 î.Hr., Nabucodonosor a fost fiul cel mare al regelui Nabopolassar (domnie între 625–605 î.Hr.), întemeietorul dinastiei caldeene din Babilon. Nabopolassar îndepărtase jugul dominației Imperiului Asirian către nord și distrusese chiar marele oraș Ninive. Lăudându-se cu triumful său, vorbise despre felul în care „pustiise pământurile asiriene“ și transformase „ținutul dușman în ruine“.

Așa cum se cuvenea pentru un prinț al coroanei în Antichitate, Nabucodonosor a participat la acțiunile de cucerire militară ale tatălui său încă de la o vârstă fragedă, iar în 605 î.Hr. a fost martor al înfrângerii forțelor egiptene la Karkemiș, o victorie care i-a ajutat pe babilonieni să devină stăpâni peste Siria. Nabopolassar a murit un an mai târziu, iar Nabucodonosor a urcat pe tron.

Dobândind puterea absolută, Nabucodonosor a început să își extindă regatul spre apus; o alianță prin căsătorie cu Imperiul Mezilor dinspre răsărit l-a asigurat că nu va întâmpina necazuri din acea direcție. Între 604 și 601 î.Hr., diferite state din zonă – inclusiv regatul evreiesc al Iudei – s-au supus autorității lui, iar Nabucodonosor și-a exprimat hotărârea de a nu avea „nici un dușman de la orizont până la ceruri". Purtat de succese, în 601 î.Hr., Nabucodonosor a decis să se ridice împotriva rivalilor săi cei mai de temut, trimițând oștiri în Egipt. Însă acestea au fost respinse, iar înfrângerea suferită a provocat o serie de răscoale între vasalii până atunci supuși ai lui Nabucodonosor – în primul rând Iuda.

Nabucodonosor s-a întors în Babilon, cu gândul la cum să se răzbune. După un scurt răstimp, a pornit atacurile spre apus, distrugând aproape tot ce îi stătea în cale. În 597 î.Hr., regatul Iudei s-a predat. Nabucodonosor a poruncit ca regele, Ioachin, să fie deportat în Babilon. În 588 î.Hr., Iuda, sub conducerea lui Sedecia, unchiul regelui, s-a răzvrătit. În 587–586 î.Hr., Nabucodonosor a mărșăluit împotriva Ierusalimului răsculat, l-a asediat vreme de luni în șir și, în cele din urmă, a pătruns înăuntrul zidurilor, distrugând totul. Nabucodonosor a poruncit ca orașul să fie făcut una cu pământul, locuitorii lui să fie uciși, templul evreiesc dărâmat, iar prințul Sedecia a fost silit să asiste la executarea fiilor săi, după care i s-au scos ochii. Apoi evreii au fost deportați spre răsărit, unde au plâns Sionul „lângă apele Babilonului".

Reușitele lui Nabucodonosor de pe câmpurile de bătălie au fost însoțite de un avânt în domeniul construcțiilor din regat. Ca mulți alții care dețineau putere absolută, conducătorul babilonian era obsedat de grandoarea arhitectonică și a hotărât ca orașul-capitală să reflecte măreția sa. Folosind munca sclavilor proveniți de la popoarele pe care le subjugase, Nabucodonosor a pus să se ridice sau să se renoveze numeroase temple și clădiri publice. Noul și extravagantul palat regal, construcție începută de tatăl său, a fost definitivat. Și, lucru

rămas în istorie, regele a cerut să fie construite Grădinile suspendate din Babilon – una dintre minunile lumii antice – drept cadou pentru soția lui.

Nabucodonosor a fost un om de stat și un războinic extrem de capabil, dar și un cuceritor brutal, urât de scriitorii evrei care au creat Biblia. În cronicile și inscripțiile lui, el punea accentul mai presus de toate pe devoțiunea lui față de zeul Babilonului, Marduk, precum și pe iubirea lui și pe promovarea dreptății pentru poporul său: a fost un reformator care a reconstruit tribunalele, a interzis mita, i-a condamnat pe funcționari pentru corupție și a susținut că nu îi va tolera pe cei care îi persecută pe cei săraci și neputincioși. În plus, povestea biblică privind nebunia lui este de fapt o greșeală istorică, probabil comisă în mod voit, pentru a-i păta reputația. În realitate, Nabonid (556–539 î.Hr.), ultimul rege al Babilonului – care a părăsit orașul vreme de zece ani pentru a trăi în Arabia –, este cel despre care se spune că a înnebunit după ce și-a pierdut imperiul în fața Persiei. Nabucodonosor a murit în 562 î.Hr.; fiul și moștenitorul său s-a dovedit un nevolnic și a fost asasinat după doi ani – iar imperiul i-a supraviețuit doar 20 de ani. Cirus cel Mare al Persiei a cucerit Babilonul în 539 î.Hr.

Indiferent care ar fi adevărul, numele lui Nabucodonosor este indisolubil legat de cuceriri nemăsurate și de tratamentul brutal al popoarelor supuse – Pierzătorul Popoarelor, care a împlinit viziunea profetului evreu Ieremia: „Plecat-a din locul său, ca să pustiască pământul tău; cetățile tale vor fi stricate și fără locuitori.“[1]

Sargon din Akkad: primul mare cuceritor al Mesopotamiei

Mesopotamia a dat primul mare cuceritor cunoscut istoriei: Sargon I din Akkad (cca 2334–2279 î.Hr.). Fiul nelegitim

[1] Ieremia 4:7 (n.tr.)

al unei preotese, Sargon – care a plecat din orașul Agade din regiunea Akkad, aflată în nordul Mesopotamiei – a slujit ca paharnic la curtea regală a regelui Ur-Zababa din Kiș. După ce regele a devenit invidios pe el și a încercat să-l ucidă, Sargon l-a răsturnat de pe tron și a pornit să cucerească Mesopotamia.

La acea vreme, Mesopotamia era dominată de o serie de orașe-stat independente, dar acestea au căzut unul după altul în stăpânirea lui Sargon, care și-a extins autoritatea asupra sudului Mesopotamiei – regiune cunoscută sub numele de Sumer. În timpul cuceririlor, el a distrus marele oraș Uruk și i-a pus fostului conducător, Lugalzagesi, un jug de lemn la gât plimbându-l în umilință pe străzile din Agade.

Au urmat alte și alte victorii. După una dintre ele, Sargon a șters orașul Kazalla de pe fața pământului, astfel încât „păsările să nu-și poată găsi un loc de unde să-și ia zborul". În cele din urmă, a cucerit tot Sumerul, ajungând la Golful Persic, unde se spune că s-a spălat și și-a curățat armele în apa mării drept simbol al succesului cuceririlor sale.

Ulterior, Sargon și-a condus oștirile spre vest, cucerind pământurile din Semiluna Fertilă[1], ajungând până în Siria și în estul Asiei Mici, pe țărmul Mediteranei. Nici nu este de mirare că un cronicar l-a descris ca neavând „nici rivali, nici egali".

După moartea sa, o mare parte a Imperiului Akkadian s-a răzvrătit, însă fiii lui au reușit să restabilească controlul peste cea mai mare parte a teritoriilor, descendenții ulteriori au făcut alte cuceriri, iar unul dintre ei, Naram-Sin (ce a domnit între cca 2254–2218 î.Hr.), chiar s-a declarat „regele celor patru părți ale lumii, regele universului".

[1] Numită și Leagănul civilizației, această zonă cuprinde în prezent: Irak, mici părți din Iran, Kuwait și Turcia, Siria, Iordania, Israel, Liban, Palestina și o parte din Egipt. (n.tr.)

Qin Shi Huangdi – Primul Împărat

cca 259–210 î.Hr.

Dacă îi cârmuieşti pe oameni prin pedepse, aceştia se vor înfricoşa.
Fiind înfricoşaţi, ei nu vor comite ticăloşii.

Lege dată de lordul Shang, adoptată
de Qin Shi Huangdi ca regulă a cârmuirii sale

Qin Shi Huangdi a creat primul imperiu chinez unificat care a rezultat din „perioada Statelor Combatante". În 221 î.Hr., el reușise să distrugă ultimele regate rivale din China, devenind astfel conducătorul suprem: Primul Împărat. Om de stat și cuceritor remarcabil și nemilos, având trăsături maniacale, urmărit de nebunie, sadism și paranoia, domnia lui Qin Shi Huangdi a degenerat cu repeziciune într-o tiranie brutală și sângeroasă. Reputația lui în China a fost întotdeauna aceea de tiran, însă președintele Mao Zedong, un alt dictator monstruos, a fost acela care s-a comparat cu „Primul Împărat" și l-a ridicat la rangul de glorios precursor al său.

Prinț al familiei regale din Regatul Qin, Zheng, după cum a fost numit viitorul împărat, a crescut într-o captivitate onorabilă. Tatăl lui, prințul Zichu din Qin, era în acea vreme ostatic al statului dușman Zhaou, în baza unui tratat de pace între cele două regate. Eliberat ulterior, Zichu a revenit în Qin și a preluat coroana, avându-l pe fiul său Zheng drept moștenitor.

Zichu a murit în 245 î.Hr., iar Zheng, în vârstă de 13 ani, i-a urmat la tron. În următorii șapte ani a domnit cu ajutorul unui regent, după care, în 238 î.Hr., a preluat controlul deplin

printr-o lovitură de palat. Zheng a dovedit o cruzime nemaiîntâlnită încă de la început: executa cu regularitate prizonierii de război, lucru contrar uzanței acelor vremuri.

Zheng lupta acum pentru putere cu alte regate chineze, astfel că și-a alcătuit o armată puternică. La urcarea sa pe tron, Qin era stat-vasal al regatului Zhaou. După o serie de victorii militare, forțele lui Zheng au cucerit șase regate: Han (230 î.Hr.), Zhaou (228 î.Hr.), Wei (228 î.Hr.), Chu (223 î.Hr.), Yan (222 î.Hr.) și Qi, ultimul regat independent din China, în 221 î.Hr. Un excelent comandant de oști, Zheng era și un diplomat iscusit, îndeosebi în ceea ce privea exploatarea disensiunilor dintre dușmanii săi. Curând nu a mai avut rival în cadrul unei Chine unificate. Pentru a celebra această reușită, și-a luat un alt nume, care reflecta poziția sa fără de egal: Qin Shi Huangdi, „Primul Împărat August al Qin".

Qin Shi Huangdi a făcut din teritoriile sale un puternic stat centralizat. Extinzând practicile existente în Regatul Qin, vechile legi și structuri feudale păstrate în cea mai mare parte a Chinei au fost abolite, fiind înlocuite de funcționari numiți de la centru și de un nou aparat administrativ. Standardizarea scrierii chinezești, a monedei, a greutăților și a unităților de măsură au transformat economia, legea și limba; a fost creat un sistem unificat de noi drumuri și canale, toate acestea făcând din China un stat coerent.

Însă prețul plătit a fost mare – și suportat de oamenii de rând din China. Un milion de persoane au fost puse să muncească forțat pentru construirea a circa 7 500 de kilometri de drumuri. Qin Shi Huangdi a pus ca edictele sale să fie dăltuite cu semne uriașe pe versanții munților. Pe măsură ce planurile lui de realizare a unității naționale au devenit tot mai ambițioase, au sporit și sacrificiile umane pe care acestea le impuneau. Un astfel de proiect a fost unirea numeroaselor ziduri independente de graniță care protejau nordul Chinei de amenințarea triburilor dușmane. În acest fel s-a creat precursorul

Marelui Zid Chinezesc, însă construcția s-a făcut cu prețul a mii de vieți.

În același timp, Qin Shi Huangdi nu dorea să accepte nici o limitare a propriei puteri – în contrast cu credința confucianistă care spunea că un cârmuitor trebuia să respecte riturile tradiționale. De aceea, a scos în afara legii confucianismul și i-a persecutat cu brutalitate pe adepții lui. Învățați confucianiști erau îngropați de vii sau decapitați; o soartă asemănătoare îi aștepta și pe cei care aveau alte credințe ce ar fi putut aduce atingere autorității împăratului. Toate cărțile care nu erau aprobate personal de împărat erau interzise și arse; curiozitatea intelectuală de orice fel a fost înlocuită de o supunere neclintită.

Pe măsură ce a îmbătrânit, Qin Shi Huangdi a devenit tot mai obsedat de propria moarte. Trimitea cu regularitate expediții în căutarea unui „elixir al vieții" care să îl facă nemuritor. A început să se teamă tot mai mult de atacuri care i-ar putea periclita poziția și pe bună dreptate, deoarece a fost ținta câtorva încercări de asasinat. Eforturile împăratului de a evita o asemenea soartă au devenit din ce în ce mai paranoice și bizare. La întâmplare, servitorii din palatul imperial primeau poruncă să îl transporte în miez de noapte în altă cameră de dormit. Erau folosite numeroase „dubluri" ale sale pentru a deruta presupușii asasini. Supravegherea era foarte strictă și oricine era bănuit de lipsă de loialitate era îndepărtat imediat.

În cele din urmă, paradoxal, dorința de a dobândi nemurirea a fost cea care i-a adus prăbușirea. Se credea că un om ar putea trăi mai mult dacă bea metale prețioase, preluând ceva din durabilitatea acestora. Împăratul a murit în 210 î.Hr., în timpul unei vizite în estul Chinei, după ce a înghițit tablete de mercur, create de medicul curții sale, pentru a-i conferi nemurirea.

Chiar și în moarte, Qin Shi Huangdi părea să se teamă că ar putea fi vulnerabil în fața unui atac. Cu mult timp înainte de a muri, a poruncit să i se construiască un mausoleu gigant,

lat de cinci kilometri, apărat de o armată completă de soldați din teracotă, alcătuită din 6 000 de modele în mărime naturală confecționate din lut. Încă o dată, anvergura impresionantă a unui asemenea plan de construcție a însemnat un cost uriaș în ceea ce privește viețile pierdute. A fost necesară munca a 700 000 de recruți, iar mulți dintre ei nu au supraviețuit ca să vadă încheierea construcției.

Qin Shi Huangdi: întemeietorul națiunii chineze? Ori un monstru autocratic? Reputația de „Prim Împărat" este pătată de controverse. Moștenirea lui imediată nu a dăinuit multă vreme. Qin Shi Huangdi afirmase că imperiul făurit de el va dura o mie de ani, însă el s-a prăbușit la doar patru ani de la moartea sa, când China a intrat într-o nouă perioadă de război civil. Cu toate acestea, el a avut viziunea unui Imperiu Chinez, o entitate și un teritoriu similare cu Republica Populară Chineză de astăzi.

Lumea subterană a împăratului

În martie 1974, un grup de țărani chinezi care săpau un puț în apropierea orașului Xian a făcut o descoperire extraordinară. În cursul săpăturilor au dat de o încăpere uriașă în care se găseau circa 6 000 de figuri în mărime naturală, confecționate din lut. S-a constatat că această „Armată de Teracotă", alcătuită din infanteriști, cavaleriști, conducători de care, arcași și arbaletiști, fiecare sculptat individual, păzea intrarea în enormul mormânt al „Primului Împărat", Qin Shi Huangdi.

Deocamdată, au fost scoși la lumină doar soldații care străjuiesc drumul până la ușa mormântului. Fiecare dintre ei este lucrat cu minuțiozitate și are caracteristici faciale unice. Toate figurile stau cu fața spre est, de unde se presupunea că vor veni dușmanii împăratului cufundat în somnul etern. În total, întreaga construcție funerară ocupă un munte întreg, acoperind o suprafață de peste 45 de kilometri pătrați. Lucrările

de construcție s-au desfășurat pe toată durata domniei împăratului și au fost încheiate doar în anii de după moartea sa. Scopul lui Qin Shi Huangdi a fost să se asigure că în moarte, ca și în viață, i se vor satisface toate capriciile și dorințele în uriașul său palat subteran.

Proporțiile a ceea ce rămâne să fie descoperit sunt date de cuvintele istoricului antic chinez Sima Qian (Ssu-ma Ch'yen; cca 145–cca 85 î.Hr.), care i-a descris mormântul astfel:

> Truditorii... au construit machete de palate, pavilioane și birouri, și au umplut mormântul cu vase fine, pietre prețioase și lucruri rare. Artizanilor li s-a poruncit să instaleze arbalete declanșate mecanic pentru a lovi orice intrus. Au fost create din mercur diferite cursuri de apă ale imperiului, fluviul Yangtze și Fluviul Galben și chiar și oceanul cel mare și au fost făcute să curgă și să se miște cu mijloace mecanice. Din perle strălucitoare au fost lucrate constelațiile cerului, din aur și argint s-au făcut păsări, iar pini din jad au fost puși pe pământ.

Sulla

138–78 î.Hr.

Norocul său uriaș – până la triumful în războiul civil – era egalat de energia sa... Despre purtarea lui de după aceea nu aș putea vorbi fără sentimente de rușine și dezgust.

Salustiu, *Despre războiul cu Iugurta*
(cca 41–40 î.Hr.)

Având ochii cenușii și părul auriu-roșcat, Sulla a fost generalul și dictatorul a cărui domnie sângeroasă a însemnat sfârșitul Republicii Romane. Comandant militar și politician conservator înzestrat, dar nemilos, el și-a anihilat rivalii, câștigându-și reputația de a fi jumătate vulpoi, jumătate leu. Deși se autointitula „protectorul Constituției", ambiția nemăsurată a lui Sulla avea să îi aducă în cele din urmă sfârșitul.

Lucius Cornelius Sulla a pătruns târziu în lumea necruțătoare a politicii romane. Deși de origine nobilă, moartea tatălui său l-a lăsat aproape fără bani. Potrivit istoricului roman Plutarh, în adolescență și tinerețe, „își petrecea timpul printre actori și bufoni și ducea viața destrăbălată a acestora". Aceste experiențe l-au ajutat pe Sulla să-și dezvolte capacitatea de a se purta simplu – lucru esențial pentru orice politician populist ambițios.

Ambiția lui Sulla a sporit după ce a devenit amantul unei văduve bogate, care i-a lăsat toată averea când a murit. Pe baza acestui noroc neașteptat, a putut să demareze *cursus honorum* – procesul prin care politicienii începători urcau treptele vieții publice în Republica Romană. Avea pe atunci 30 de ani. Și cum mulți dintre rivalii lui își începuseră carierele la puțin timp după împlinirea vârstei de 20 de ani, încă de la început Sulla a fost un om grăbit.

În 107 î.Hr., Sulla a devenit chestor și s-a distins într-o campanie militară victorioasă împotriva regelui numidian Iugurta, luptând sub comanda consulului Gaius Marius. Cu aproape 20 de ani mai vârstnic decât Sulla, Marius îi va deveni, din mentor, cel mai aprig rival. Între 104 și 101 î.Hr. Sulla a luptat din nou sub conducerea lui Marius și a revenit la Roma cu o reputație de neegalat și având perspective sclipitoare.

Ajunsă în acest punct, totuși, cariera lui a înregistrat o stagnare. Sulla a revenit pe câmpul de luptă și și-a câștigat reputația de general sclipitor abia când a izbucnit Războiul Social din 91–88 î.Hr., în care Roma s-a confruntat cu o revoltă masivă a aliaților săi italieni, până atunci loiali. Contribuind la înfrângerea insurgenței, el a dovedit o combinație de simț militar și brutalitate sălbatică, ce avea să devină marca sa distinctivă.

Revenind la Roma în triumf, Sulla a devenit consul în anul 88 î.Hr. – cel mai înalt grad pentru funcțiile alese în cadrul Republicii. Și-a asigurat de asemenea o comandă militară postconsulară extrem de profitabilă, luptând într-o campanie din răsărit, împotriva regelui Mitridate din Pont. Deși îmbătrânise, Marius a rămas deosebit de ambițios și a socotit că el ar fi trebuit să fie numit comandant în zona de răsărit. Astfel, cât Sulla a lipsit din Roma, Marius a profitat de prilej pentru a-i determina pe aliații săi politici să îi încredințeze lui funcția lui Sulla.

Însă Marius își apreciase greșit rivalul. Posibilitatea de a pierde ceea ce obținuse cu mari eforturi și într-un timp atât de îndelungat l-a făcut pe Sulla să fie extrem de hotărât să-și înfrângă dușmanii folosind orice mijloace posibile. Avea sub comanda sa șase legiuni – aproximativ 30 000 de oameni. A făcut un pas scandalos și fără precedent, acela de a porni în marș împotriva Romei, declanșând primul război civil.

Marius a fost înfrânt și a fugit în Africa. Sulla și-a etichetat dușmanii drept „inamici ai statului“ și și-a reluat funcțiile pierdute. În afară de aceasta, răspunsul lui a fost uimitor

de moderat. A introdus diferite reforme, iar apoi, în 87 î.Hr., a plecat spre est, unde a obținut victorii importante împotriva lui Mitridate și a zdrobit o revoltă în Grecia. În timpul asediului Atenei, a ordonat distrugerea crângurilor în care Platon și Aristotel reflectaseră asupra condiției umane. Când, în cele din urmă, orașul s-a predat, Sulla le-a dat soldaților săi frâu liber să jefuiască și să ucidă după bunul lor plac.

Cu toate acestea, Sulla era din nou contestat la Roma. Profitând încă o dată de absența rivalului său, Marius revenise și devenise consul – pentru a șaptea oară. A declarat nelegale toate legile date de Sulla și l-a exilat de la Roma. În 82 î.Hr., Sulla s-a întors în capitala republicii – din nou în fruntea unei armate – și de data aceasta răzbunarea lui nu a cunoscut limite.

Marius murise în 86 î.Hr., când deținea funcția de consul, însă aliații lui politici și membrii familiei sale au fost vânați fără milă. După ce și-a distrus rivalii, la începutul anului 81 î.Hr. Sulla a fost numit dictator de Senatul înspăimântat, iar la scurt timp lista persoanelor „proscrise" a apărut în forumul central al Romei. Toți proscrișii au fost condamnați la moarte, executați, iar proprietățile lor, jefuite.

În decurs de câteva luni au fost uciși 10 000 de oameni. La un moment dat, Sulla s-a adresat membrilor timorați ai Senatului chiar în timp ce dintr-o clădire alăturată se auzeau țipetele deținuților torturați și uciși. Malurile Tibrului erau pline de cadavre, iar clădirile publice gemeau de capete retezate.

În mijlocul acelui masacru, Sulla a încercat să refacă integritatea Republicii Romane, la a cărei dezintegrare contribuise chiar el. Descriindu-se drept „apărător al Constituției", a introdus noi legi pentru a restabili puterea Senatului și a funcționarilor aleși. După ce și-a distrus dușmanii și a încheiat reformele constituționale, în 79 î.Hr., Sulla s-a retras cu ostentație din viața publică.

Departe de a fi salvat Republica, Sulla pregătise terenul pentru prăbușirea ei. Puterea, precizase el, nu era a politicienilor,

ci a generalilor. Iar puterea supremă se afla în mâna omului care putea folosi forța militară cu cea mai nemiloasă brutalitate. Cu sălbăticia lui dezlănțuită, Sulla a deschis calea pe care aveau să meargă împărații.

Tirani și dictatori

Deși în prezent cuvintele „tiran" și „dictator" se aplică deopotrivă cuiva care deține o putere copleșitor de mare, în lumea clasică, termenii aveau înțelesuri mai precise și mai puțin peiorative. În Grecia antică, *tyrannos* („tiran") era persoana care ajungea la putere fără a avea dreptul legal, însă beneficia de sprijinul unor facțiuni importante din mediul politic, și care guverna ulterior în mod absolut. Un asemenea tiran a fost Pisistrate, care a condus Atena din 560 până în 527 î.Hr. Militar desăvârșit, Pisistrate a preluat controlul prin forță, dar ulterior a condus Grecia (în ciuda faptului că a fost exilat în două rânduri) bucurându-se de mult sprijin popular.

În timpul Republicii Romane, postul de dictator („cel care poruncește") era ocupat doar în situații de urgență, iar persoana deținea puterea absolută pe termen de șase luni. Alteori, puterea executivă supremă era învestită în mâinile a doi consuli. O persoană putea fi numită în funcția de dictator după ce se aproba un *senatus consultum* de către Senat, care le solicita celor doi consuli să numească pe cineva pentru acel post. Cel mai cunoscut dintre dictatorii tradiționali romani a fost Quintus Fabius Maximus – supranumit „Zăbavnicul" – care a fost numit în 221 î.Hr. și din nou în 217 î.Hr., când Hannibal, după ce trecuse Alpii, amenința însăși Roma.

La mai puțin de un deceniu după ce Fabius Maximus a deținut acest rol, Publius Sulpicius Galba Maximus a devenit ultima persoană care a fost numită dictator în înțelesul tradițional al cuvântului. Funcția a ieșit din uz, apoi a fost restabilită de Sulla – însă acum într-o formă diferită. În loc să

salveze Republica, autoproclamarea lui de facto într-o funcție cu putere nelimitată, a anunțat dispariția ei. Sulla a pregătit terenul pentru Iulius Caesar care, câțiva ani mai târziu, s-a proclamat *dictator perpetuum*, adică dictator pe viață – o acțiune care a marcat începutul sfârșitului Romei republicane și nașterea unei noi epoci imperiale.

Crassus

cca 115–53 î.Hr.

Numeroasele virtuți ale lui Crassus erau umbrite de unicul viciu al avariției și se părea că nu avea decât acest viciu; însă fiind cel mai mare, le-a ascuns pe celelalte.

Plutarh

Corpolent, lacom și vanitos, Marcus Licinius Crassus a fost un bărbat mânat de o avariție și o ambiție nemiloase. Pentru a-și spori averea, a confiscat banii celor uciși în cadrul „proscrierilor" pronunțate de Sulla și a dat marea lui „lovitură" adăugând pe listă un om doar pentru a-i lua banii. Pentru a urca ierarhic, a crucificat 10 000 de sclavi de-a lungul celor 160 de kilometri care formau Via Appia. Cunoscut și sub numele de Dives, „Bogatul", Crassus a prosperat ca politician, soldat și milionar, apoi ca prim susținător al lui Iulius Caesar – însă a pierit josnic.

Marcus Licinius Crassus a crescut în Roma dezbinată între facțiunile rivale ale lui Marius și Sulla (vezi pp. 32-35). Ca adversar al lui Marius, tatăl lui fusese executat împreună cu fratele său. Crassus a fost silit să-și găsească salvarea în Hispania (unde tatăl lui fusese guvernator).

Tatăl lui îmbinase politica cu afacerile și îi lăsase fiului său o moștenire magnifică – multe dintre bunurile de valoare fiind răspândite în tot imperiul. Crassus și-a petrecut „lunile de fugar" trăind în huzur.

Și-a alcătuit o armată personală de 2 500 de oameni – un lucru extraordinar în sine – și i-a pus-o la dispoziție lui Sulla. Sulla, ale cărui planuri fuseseră dejucate și care era în pericol de a fi înfrânt, a fost salvat de intervenția decisivă a lui

Crassus. Acesta a învins forțele coalizate ale lui Marius și ale samniților la Porta Collina din Roma, în 82 î.Hr. Baia de sânge care a urmat a stabilit definitiv reputația lui Crassus, făcându-l un slujitor nemilos, dar fidel, al lui Sulla.

Sub regimul lui Sulla, Crassus a reprimit proprietățile familiei, iar după aceea a început să îi hăituiască pe „inamicii statului" proscriși de către Sulla. A denunțat pe oricine ale cărui pământuri și bogății le jinduia, îmbogățindu-se în mod fabulos, până când, în cele din urmă, chiar Sulla a simțit că lucrurile merseseră prea departe și atunci și-a domolit susținătorul care o luase razna.

În același timp, Crassus și-a înfruntat viitorul mare rival: Pompei. La fel ca și Crassus, Pompei trecuse de partea lui Sulla. Atrăgător din punct de vedere fizic – „nimic nu arăta atât de delicat ca obrajii lui Pompei", afirma un cronicar – și eroul de război al Romei, Pompei a devenit curând rivalul lui Crassus: Pompei, bărbatul agreat în societate; Crassus, manipulatorul din umbră și intermediarul politic. În 79 î.Hr., când Sulla s-a retras, cei doi bărbați au început să-și construiască ascensiunea lor politică.

Crassus a reușit să ajungă pretor în anul 73 î.Hr. și s-a confruntat curând cu răscoala sclavilor condusă de Spartacus, care a zguduit Peninsula Italică între anii 73–71 î.Hr. În acea calamitate, Crassus a întrevăzut doar un prilej pentru a obține un profit personal. Folosindu-și relațiile, a convins Senatul să le ia consulilor toate puterile și să îi acorde lui comanda militară.

Când două dintre legiunile sale nu i-au executat ordinele, a așezat soldații în formație și apoi i-a decimat: fiecare al zecelea om a fost bătut până a murit. Crassus a zdrobit armatele rebele, însă 5 000 de oameni au scăpat, pentru a fi mai apoi capturați și uciși de Pompei, care se întorcea din Hispania în fruntea armatei sale. Cuprins de invidie, Crassus a ordonat o demonstrație macabră a triumfului repurtat asupra sclavilor: 10 000 dintre aceștia au fost executați de-a lungul celor 160 de kilometri ai Viei Appia. La fiecare 40 de metri a fost

crucificat câte un sclav, purtând o plăcuță care lăuda succesul lui Crassus.

În ciuda rivalității sale cu Pompei, Crassus a recunoscut avantajul potențial al conlucrării dintre ei. Și-au unit forțele în anul 70 î.Hr. pentru a deveni consuli, apoi au început să distrugă o mare parte a programului de reforme pe care Sulla îl inițiase pentru a salva Republica, și astfel și-au garantat numiri bănoase după expirarea termenului funcțiilor de consuli.

În cursul deceniului al VI-lea î.Hr., când Pompei era plecat de la Roma, cucerind noi teritorii pentru imperiu, Crassus a rămas în capitală, construindu-și un vast imperiu politic și financiar. În anul 65 î.Hr., a deținut funcția de cenzor, însă în rest prefera să își exercite influența din culise. A fost chiar judecat pentru că se culcase cu o vestală virgină – un sacrilegiu, însă el a depășit și această situație mituind juriul și acuzarea.

Crassus a luat sub aripa sa diverși protejați, unul dintre aceștia fiind un tânăr nobil sărăcit, pe numele său Iulius Caesar. Iar în anul 60 î.Hr., Crassus s-a aliat cu mult mai tânărul Caesar și cu Pompei, care revenise la Roma, pentru a forma „Primul Triumvirat", în urma căruia cei trei au împărțit practic Imperiul Roman între ei.

Tensiunile au apărut curând între cei trei triumviri, iar Crassus și-a petrecut o mare parte din următorii patru ani uneltind pe la spatele lui Pompei. În 56 î.Hr., cei doi și-au rezolvat neînțelegerile și în anul următor ei au primit al doilea mandat de consuli. Apoi Crassus a plecat spre răsărit, hotărât să-și clădească o reputație militară care să rivalizeze cu cea a lui Pompei și a lui Caesar.

În calitate de guvernator al Siriei, în 54 î.Hr., Crassus a găsit imediat un pretext pentru a declara război Parției, imperiul rival romanilor în răsărit. În fruntea a șapte legiuni (circa 44 000 de oameni), a făcut greșeala de a mărșălui prin deșert – un semn al slabei lui judecăți militare. În 53 î.Hr., armata lui a căzut într-o ambuscadă în fața unei forțe alcătuite din 1 000 de cavaleri parți în armuri și din 10 000 de arcași călări, în bătălia

de la Carrhae (astăzi, Harran), în Turcia. Legionarii romani au fost încercuiți și masacrați. Au supraviețuit mai puțin de un sfert dintre ei și însuși Crassus a a fost doborât în acel măcel.

Crucificarea

Una dintre primele referiri la crucificare se găsește în opera istoricului antic grec Herodot, care a afirmat că era practicată de perși. Diferite alte popoare au adoptat acea practică, îndeosebi cartaginezii, și probabil că romanii au preluat ideea de la aceștia.

Marele orator Cicero, contemporan cu Crassus, a descris crucificarea drept *summum supplicum* – pedeapsa supremă, susținând că reprezenta o soartă mai cumplită decât decapitarea sau arderea de viu. A fost administrată în mod obișnuit celor găsiți vinovați de a fi amenințat statul roman într-un fel sau altul și era rezervată de obicei celor care nu erau cetățeni ai Romei. Cu toate acestea, s-au făcut excepții: în anul 66 d.Hr., după o revoltă a evreilor, guvernatorul roman local a ordonat ca unii evrei care erau și cetățeni romani să fie crucificați la Ierusalim.

Spectacolul oribil al crucificării se folosea în mod voit drept acțiune de descurajare – mai ales pentru a-i menține pe sclavi supuși. În secolul I î.Hr., instituția sclaviei susținea întreaga economie romană și faptul că sclavii reprezentau marea majoritate a crucificaților nu reprezintă o coincidență.

Cei condamnați la crucificare erau mai întâi biciuiți. Apoi erau siliți să care în spinare până la locul execuției crucile pe care aveau să moară. Despuiați, erau fixați – cu frânghii sau cuie – de cruce, care avea forma unui X sau a unei cruci creștine (în prezent, unii savanți consideră că Iisus a fost crucificat într-un fel care presupunea îndoirea corpului într-o poziție apropiată de cea fetală). O mică bucată de lemn aflată la un anumit nivel pe cruce asigura puțin sprijin pentru corpul condamnatului,

însă atât cât să-l mențină în acea poziție, iar nu pentru a ușura presiunea exercitată asupra încheieturilor. Urcați pe cruce, condamnații erau apoi lăsați pradă unei morți agonizante. Acest lucru putea dura câteva zile, deși mulți mureau mai repede din cauza sufocării, deoarece fluidele se acumulau în plămânii lor. Câteodată, soldații care supravegheau execuția rupeau picioarele victimelor, pentru ca moartea acestora să se petreacă mai curând. Însă asemenea demonstrații de milă erau rare. De obicei, apăreau varietăți mai înfiorătoare, cum ar fi crucificarea condamnatului cu capul în jos sau baterea în cuie pe cruce a organelor genitale.

Practica crucificării a continuat multe secole în Imperiul Roman. Împăratul Constantin a abolit această formă de pedeapsă abia în 337 d.Hr., după ce creștinismul fusese adoptat ca religie de stat.

Irod cel Mare

cca 73–4 î.Hr.

Iar când Irod a văzut că a fost amăgit de magi, s-a mâniat foarte și, trimițând, a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai jos, după timpul pe care îl aflase de la magi.

Sfânta Evanghelie după Matei 2:16

Irod cel Mare a fost regele pe jumătate evreu, pe jumătate idumeu al Iudeii și aliatul romanilor, în timpul domniei sale de 32 de ani înregistrându-se realizări colosale, dar și crime îngrozitoare. A fost un monarh inteligent, energic și talentat care a combinat cultura elenistică cu cea evreiască, ocupându-se de reconstruirea Templului Evreiesc, de înfrumusețarea și restaurarea Ierusalimului și de înălțarea unor mari orașe și a unor fortărețe impresionante. Pe scurt, a creat un regat puternic, mare și bogat, care avea o situație aparte în mijlocul imperiului de răsărit al Romei. Cu toate acestea, din dorința lui de putere, femei și glorie, a devenit ticălosul însetat de sânge din Evangheliile creștine și despotul descris de Flavius Josephus în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Chiar dacă nu el a ordonat masacrarea pruncilor, așa cum se spune în Evanghelii, și-a ucis trei dintre propriii fii, precum și pe soția sa și pe mulți dintre rivali, și s-a slujit de teroare și crimă pentru a rămâne la putere până la moarte.

Născut în jurul anului 73 î.Hr., Irod a fost al doilea fiu al lui Antipater, prim-ministru al regelui evreu Hyrcanus al II-lea, strănepotul lui Simeon Macabeul, care întemeiase Iudeea în 142 î.Hr. ca stat evreiesc independent. Macabeii (cunoscuți și sub numele de Hasmoneeni) domniseră în Iudeea ca regi și înalți preoți încă de atunci, dar pentru a-și recâștiga tronul

în anul 63 î.Hr., după ce fratele lui Aristobulus i-l smulsese, nepriceputul Hyrcanus a fost silit să se alieze cu generalul roman Pompei cel Mare, cedând Romei controlul asupra Iudeii. Pentru a rămâne la putere, Irod și tatăl său, Antipater, au urmărit îndeaproape politica de la Roma, sprijinind întotdeauna câștigătorul din războaiele civile, începând cu Pompei și terminând cu Augustus. Când, ulterior, Iulius Caesar l-a numit guvernator al Iudeii în 47 î.Hr., Hyrcanus a continuat să fie rege doar cu numele și, deși a supraviețuit unei revolte din 43 î.Hr. condusă de Antigonus, nepotul lui care se bucura de sprijin popular – revoltă în care Antipater a fost otrăvit –, a fost exilat trei ani mai târziu, când Antigonus s-a răzvrătit din nou. Irod – pe care tatăl său îl numise guvernator al Galileei – și-a asigurat sprijinul Romei, iar în următorii trei ani a dus împotriva propriului popor un război cumplit, care s-a sfârșit cu executarea lui Antigonus, după care Irod a fost numit „rege al evreilor“ de către Senatul roman.

Detestat deja de popor, Irod a încercat să-și legitimeze poziția izgonind-o pe prima sa soție, Doris – care îi dăduse un fiu, pe Antipater – și căsătorindu-se cu Mariamme, fiica adolescentă a lui Hyrcanus (pe care mai târziu, în anul 30 î.Hr., l-a executat). În total, el s-a căsătorit de zece ori, mai ales din motive politice, și a avut 14 copii, dintre care trei i-au succedat după moarte, domnind împreună.

Irod a adus schimbări impresionante regatului său. A poruncit o serie de proiecte grandioase de construcții, între care se numără apeducte, amfiteatre, uimitorul port comercial Cezarea (socotit de mulți drept una dintre marile minuni ale lumii) și fortărețele Masada, Antonia și Herodium. Cel mai ambițios proiect a fost reconstruirea celui de-al Doilea Templu din Ierusalim – un proiect care a fost definitivat în zece ani. Numai la Muntele Templului au muncit peste 10 000 de oameni vreme de zece ani, iar lucrările la curți și anexe au continuat mult timp după moartea lui Irod. Ultimul zid de sprijin

rămâne și în prezent locul cel mai sfânt al iudaismului: Zidul Plângerii sau Zidul de Vest.

Deși remarcabile, realizările lui Irod au fost umbrite de atrocitățile comise de el. La începutul domniei a înființat ceea ce azi s-ar putea numi o forță de poliție secretă, iar oricine era bănuit de sentimente dușmănoase față de el era arestat și executat. A controlat în același fel și Templul, condamnând la moarte 46 de membri-cheie ai Sanhedrinului și punând ca marele preot – Aristobulus, fratele soției sale, pe care îl considera un potențial rival – să fie înecat în anul 36 î.Hr. Nici măcar membrii familiei nu erau în siguranță. În 29 î.Hr. a poruncit executarea soției sale, Mariamme, după ce i s-a sugerat că aceasta ar fi avut o relație extraconjugală. Mai târziu, în anul 7 î.Hr., a poruncit uciderea lui Aristobulus și a lui Alexandru – fiii săi cu Mariamme –, după ce a fost convins de Antipater (fiul său cu Doris) că cei doi unelteau împotriva lui. Împăratul roman Augustus glumea spunând că ar prefera să fie porcul lui Irod decât fiul său, întrucât evreii nu consumă carne de porc.

Bătrânețea și problemele de sănătate care l-au slăbit (Irod suferea de o boală oribilă care provoca putrefacția organelor genitale, descrisă de istoricul evreu Josephus drept „putrezirea membrului intim, care producea viermi") nu l-au împiedicat să-și continue crimele. Jignit de criticile aduse de esenieni – o comunitate evreiască conservatoare –, Irod a pus ca mănăstirea lor de la Qumran să fie arsă în 8 î.Hr. Apoi, în 4 î.Hr., când un grup de învățăcei a smuls acvila romană de la intrarea în Templu, a pus ca aceștia să fie arși de vii. Cu câteva zile înainte de a muri, a poruncit executarea fiului său Antipater, pe care îl bănuia că uneltea să îi ia tronul, iar ultima sa faptă a fost să decreteze ca la moartea lui să fie executați cei mai de vază oameni ai națiunii pentru ca funeraliile lui să fie marcate de un val național de suferință. Din fericire, această ultimă poruncă a fost ignorată.

Irod este anatemizat cel mai mult pentru o crimă pe care nu a comis-o: „uciderea pruncilor". Potrivit Evangheliei după

Matei, când a aflat că la Bethlehem se născuse un nou „rege al evreilor", Irod ar fi poruncit executarea tuturor băieților cu vârsta sub doi ani de acolo. Această afirmație nu este confirmată de nici o dovadă documentară.

Dinastia Irozilor

Irod a întemeiat o dinastie care a dăinuit un secol. Fiii lui supraviețuitori au fost:

Irod Arhelau (23 î.Hr.–cca 18 d.Hr), a cărui domnie sângeroasă ca etnarh al Iudeii, Samariei și Idumeei s-a încheiat în anul 6 d.Hr., când romanii l-au exilat.

Irod Antipa (cca 20 î.Hr.–cca 39 d.Hr.), care, ca tetrarh al Galileei și Pereei din anul 4 î.Hr., a adus pacea și prosperitatea în regiune, a fost exilat în Galia după ce a fost acuzat de Irod Agrippa I că uneltea împotriva lui Caligula. Antipa a fost Irod amintit în Evanghelii, care a refuzat să-l judece pe Iisus și a fost portretizat în mod frivol în opera rock *Jesus Christ Superstar*, de Lloyd Webber și Rice.

Irod Filip al II-lea (cca 27 î.Hr.–33 d.Hr.) care, ca tetrarh al Itureei și al districtelor de la nord de Galileea din anul 4 î.Hr. s-a distins ca un domnitor drept, iubitor de pace.

Între nepoții lui Irod se numără:

Irod Agrippa I (10 î.Hr.–44 d.Hr.), fiul lui Aristobulus, fratele Irodiadei, care a fost numit tetrarh de către Caligula în Bataneea și în Trachonitis în 37 d.Hr. (primind Galileea și Pereea în 39 d.Hr., după ce Irod Antipa a fost exilat) și rege al Iudeii în 41 d.Hr. de către Claudius, moment în care domeniile lui rivalizau cu acelea deținute anterior de Irod cel Mare. Irod Agrippa a fost un rege înțelept și fermecător, prieten al lui Caligula și al lui Claudius, iar după bunicul său, cel mai puternic evreu al secolului – însă a murit prea tânăr pentru a-și împlini întregul potențial.

Irod din Chalkis (m. 48 d.Hr.), fiul prințului Aristobulus, fratele lui Irod Agrippa I și al Irodiadei, care a devenit tetrarh al Chalkisului (Siria antică) în 41 d.Hr., iar la moartea lui Irod Agrippa i s-a încredințat supravegherea Templului din Ierusalim.

În cele din urmă, doi strănepoți au continut dinastia:

Tigranes al VI-lea, fiul prințului Alexandru, care a fost încoronat rege al Armeniei de către Nero în 58 d.Hr.

Irod Agrippa al II-lea, fiul lui Irod Agrippa I, a fost conducător al Chalkisului în anul 50 d.Hr., iar ulterior a primit Abilene, Trachonitis, Acra, Galileea și Pereea. El a stimulat cultura elenistică și a încercat să îi împiedice pe evrei să se răscoale împotriva Romei în 66–70 d.Hr., eveniment care a dus la distrugerea Templului.

Împărăteasa Livia

58 î.Hr.–29 d.Hr.

O mamă îngrozitoare pentru statul-mamă,
o mamă vitregă îngrozitoare pentru casa Cezarilor.

Plutarh

Împărăteasa Livia a fost abila și aristocratica soție a lui Augustus, primul și cel mai mare împărat al Romei. Augustus a fost moștenitorul lui Iulius Caesar și întemeietorul dinastiei imperiale Iulio-Claudiene, care a domnit până la prăbușirea lui Nero. Sursele istorice o prezintă ca pe o femeie lacomă de putere, răzbunătoare și ucigașă, care s-a slujit de intrigi și crimă, de obicei cu ajutorul otrăvii, pentru a-și influența soțul, pentru a-i elimina pe succesorii aleși și pentru a-l pune pe fiul ei, Tiberius, pe tron ca moștenitor al lui Augustus. A fost trufașă și nemiloasă, iar unele dintre morțile care i se atribuie au fost cu adevărat dubioase. Însă, în ciuda ostilității surselor istorice, ea a fost mulți ani și un ajutor prețios din punct de vedere politic pentru soțul ei: crimele comise de ea sunt probabil mult exagerate.

Livia s-a născut în anul 58 î.Hr. în familia lui Marcus Livius Drusus Claudianus, magistrat dintr-un oraș italian, care avea o ascendență de care putea fi mândră. S-a căsătorit cu vărul ei Tiberius Claudius Nero în 42 î.Hr. și a dat naștere primului fiu (numit tot Tiberius Claudius Nero) – viitorul împărat.

Întemeierea familiei a avut loc totuși în vremuri tumultuoase. În războaiele civile care au urmat asasinării lui Iulius Caesar în 44 î.Hr., soțul și tatăl ei i-au sprijinit pe asasinii lui Caesar împotriva moștenitorului lui Caesar, strănepotul său, tânărul Octavian, care avea atunci 19 ani. Când Octavian și

Marc Antoniu, aliatul său, i-au înfrânt pe ucigașii lui Caesar în bătălia de la Philippi în 42 î.Hr., tatăl Liviei s-a sinucis. Apoi, soțul ei s-a alăturat noilor forțe coalizate împotriva lui Octavian și strânse în jurul lui Marc Antoniu, a cărui alianță cu moștenitorul lui Caesar a fost de scurtă durată. Drept urmare, familia a fost silită să părăsească Italia în anul 40 î.Hr. pentru a scăpa de „proscrierea" de către Octavian a dușmanilor lui.

După o scurtă perioadă petrecută în Sicilia și apoi în Grecia, Tiberius Claudius Nero și soția sa au fost convinși să se întoarcă la Roma în 39 î.Hr., când Octavian a oferit o amnistie sprijinitorilor lui Marc Antoniu. Revenită în capitală, Livia i-a fost prezentată lui Octavian și, după cum relatează istoricii, acesta s-a îndrăgostit imediat de ea. Ambiția lui rece și abilitatea politică le egalau pe ale ei. În acea perioadă, ea era însărcinată cu cel de-al doilea fiu, Drusus, însă, în ciuda acestui fapt, soțul ei a fost determinat să divorțeze de ea și să o ofere drept dar politic lui Octavian.

Imediat după căsătoria ei cu Octavian, Livia s-a arătat în public ca o soție fidelă, îndatoritoare și rezervată. Pe măsură ce puterea politică a soțului ei a sporit, Livia și-a câștigat un statut tot mai solid. În 35 î.Hr., a fost declarată sacrosanctă, ceea ce îi conferea o inviolabilitate egală cu aceea de care se bucura un tribun. Împărțirea Imperiului Roman între Octavian, care domnea în Apus, și Antoniu, care domnea în Răsărit, se destrăma. În 31 î.Hr., Octavian l-a înfrânt pe Antoniu în bătălia de la Actium, câștigând tot imperiul. Octavian și-a asumat titlul de princeps, sau „primul cetățean", iar în 27 î.Hr. a devenit primul împărat, dându-i-se numele de Augustus de către Senat.

Livia a fost tratată cu și mai multă considerație, ridicându-i-se chiar și o statuie în timpul vieții – o cinste de care nu s-a mai bucurat nici o femeie în acele vremuri. Însă, în culise, ea își exercita marea influență, deseori malignă.

Împăratul Augustus, care a domnit, în mod uimitor, timp de 40 de ani, a fost unul dintre cei mai mari împărați romani.

El a găsit Roma construită din cărămidă și a lăsat-o clădită din marmură. A fost un administrator sclipitor și un politician eficient, consolidând granițele imperiale, puterea militară și serviciile civile, fundațiile necesare pentru secolele de existență ale imperiului. Însă unicul său copil a fost Iulia, fiica sa din căsătoria precedentă; și dat fiind faptul că era de neconceput să aibă drept moștenitor o femeie, nu era clar cine îi va succeda. Acest lucru îi era totuși limpede Liviei: tronul trebuia moștenit de fiii ei.

Împăratul îl prefera pe nepotul său, Marcus Claudius Marcellus. Însă în anul 23 î.Hr, Marcellus a murit, în condiții suspecte. Livia, care frecventa numeroși specialiști în otrăvuri, a fost suspectată de crimă.

Apoi, Augustus și-a arătat preferința față de Marcus Vipsanius Agrippa, cel mai apropiat prieten al său și comandantul militar șef, învingătorul de la Actium. În anul 17 î.Hr., Augustus a înfiat doi dintre fiii cei mai tineri ai lui Agrippa, Gaius și Lucius Caesar, iar succesiunea părea asigurată.

Însă Agrippa a murit în 12 î.Hr., iar întrebarea privind omul care îi va urma la tron lui Augustus a început să fie tot mai dificilă când, în 2 d.Hr. și respectiv 4 d.Hr. au murit și Lucius, și Gaius. Circumstanțele morții tinerilor prinți au rămas neelucidate, iar Livia a fost din nou blamată de toată lumea. În cele din urmă, Augustus s-a văzut silit să accepte alegerea susținută de Livia: fiul ei, Tiberius, nesigur, dar capabil, a fost adoptat de împăratul suferind în anul 4 d.Hr. – devenind astfel urmașul neîndoielnic la tron.

Chiar și așa, Livia a fost silită să întreprindă o intervenție finală. În anul 4 d.Hr., când se făceau înțelegerile definitive privind planurile sale de succesiune, Augustus l-a adoptat și pe Agrippa Postumus – singurul fiu în viață al lui Agrippa. Peste mai puțin de doi ani, Postumus a fost exilat din Roma, probabil din cauza acuzațiilor că ar fi fost amestecat într-un complot de lovitură de stat împotriva lui Augustus, deși nici de această dată nu se poate ignora bănuiala că Livia a fost implicată.

Cu toate acestea, în 14 d.Hr., au existat unele semne că Augustus a încercat să își reabiliteze ultimul fiu adoptiv. Neprivind cu ochi buni un posibil contestatar al lui Tiberius, se spune că Livia și-a otrăvit soțul, pe bătrânul împărat.

Agrippa Pustumus a fost ucis la scurtă vreme după moartea lui Augustus, iar Tiberius a devenit împărat. Livia a continuat să fie o persoană de importanță majoră – unul dintre motive fiind că soțul ei îi lăsase o treime din avere (gest foarte neobișnuit). Acum a devenit cunoscută sub numele de „Iulia Augusta". Tiberiu fusese mereu îngrozit de intrigile ei, cu toate că acestea erau țesute în favoarea lui; acum însă îi displăcea acest amestec al ei.

Când Livia a murit în 29 d.Hr., Tiberius nu a participat la funeraliile ei. În plus, a interzis deificarea ei și a refuzat să onoreze condițiile testamentului lăsat de ea. Cel mai elocvent elogiu a fost rostit de Caligula, fiul lui Germanicus (vezi p. 61), pe care Livia îl ajutase să crească în casa ei. Caligula, care va deveni la rândul său unul dintre cei mai detestați și depravați împărați, a descris-o drept un „Ulise în rochie de matroană" – lauda lui fiind probabil cea mai evidentă acuzare pe care Livia o primise vreodată.

Tiberius şi Sejanus

Livia a făcut eforturi mari în privința succesiunii la tron a lui Tiberius Claudius Nero, fiul ei din prima căsătorie. Deși Tiberius s-a dovedit a fi un administrator competent și un general talentat, el nu a reprezentat prima alegere a tatălui său adoptiv – și nici a doua sau a treia preferință. Puterea a fost încredințată nesociabilului Tiberius doar când fuseseră epuizate toate posibilitățile, ceea ce explică probabil de ce acesta nu s-a simțit niciodată în largul său ca împărat. O mare parte a domniei lui a fost presărată de tulburări interne și de intrigi politice. În anul 26 d.Hr., sătul de afacerile de stat, s-a mutat

într-un palat de pe insula Capri, unde și-a petrecut ultimul deceniu de domnie semiretras, lăsând conducerea de facto a statului în seama prefectului pretorian Lucius Aelius Sejanus.

Ambițiosul Sejanus și-a văzut noul său rol drept un început de drum către puterea absolută. Începând cu anul 29 d.Hr., a dezlănțuit teroarea. Inamicii lui din rândul claselor senatoriale și ecvestre au fost acuzați pe nedrept de trădare, judecați și executați, ceea ce l-a făcut să devină cel mai puternic om din Roma. Sejanus a reușit de asemenea să îi îndepărteze pe moștenitorii lui Tiberius. Devenind moștenitor al împăratului Augustus în 4 d.Hr., Tiberius îl adoptase pe nepotul său Germanicus, care a ajuns un general apreciat și ulterior a guvernat partea răsăriteană a imperiului. În 19 d.Hr., totuși, Germanicus a murit în Siria în condiții misterioase. Drusus, fiul lui Tiberius, a murit în 23 d.Hr. – aproape sigur otrăvit de Sejanus, care dorea să-și materializeze ambițiile politice prin căsătoria cu Livilla, văduva lui Drusus. Cu toate acestea, Tiberius a refuzat să aprobe căsătoria lui cu ea. Când doi dintre fiii lui Germanicus au fost îndepărtați de pe scena politică în 30 d.Hr., succesiunea părea să îi revină lui Caligula, singurul fiu în viață al lui Germanicus, sau lui Tiberius Gemellus, fiul lui Drusus. În 31 d.Hr., Sejanus, hotărât să acapareze puterea pentru sine, a organizat un complot menit să îi elimine pe împărat și pe membrii pe linie bărbătească ai casei imperiale. Tiberius a dispus arestarea prefectului pretorian, care a fost apoi strangulat și făcut bucăți de mulțime.

În acest timp, pe insula Capri, de când părăsise Roma, Tiberius se dăruise unor plăceri mult mai lumești. În pitoreasca sa lucrare *Viețile celor doisprezece cezari*, istoricul Suetoniu ne oferă o idee despre ce presupunea acest lucru:

> Retrăgându-se în insula Capri, a pus să se facă o grădină pentru orgiile lui secrete: grupuri de depravați de ambele sexe, experți în relații sexuale deviante, se împreunau dinaintea lui în uniri triple pentru a-i stârni pasiunile din ce în ce mai

nevolnice. Unele încăperi erau decorate cu opere pornografice și cu manuale de sex din Egipt – care le dădeau de înțeles persoanelor ce se aștepta de la ele. Tiberius a mai creat unghere ale desfrâului în pădure și a pus fete și băieți, în straie de nimfe și Pani să se prostitueze în aer liber... A căpătat reputația că se bucura de depravări și mai grozave, pe care puțini suportă să le povestească sau să le audă, fără a mai vorbi de a le crede. Avea băieței instruiți să fie „peștișori" care să îl urmărească atunci când se ducea să înoate și să i se vâre printre picioare ca să-l gâdile. De asemenea, punea bebeluși încă neînțărcați să sugă la pieptul lui și să-i ia în gură organele genitale.

Caligula

12–41 d.Hr.

Fă-l să simtă că moare.

Ordinul lui Caligula când era executată
vreuna dintre victimele lui, potrivit lui Suetoniu

Caligula a ajuns pe tronul imperial ca tânăr răsfățat al romanilor – pentru ca apoi să-și încheie domnia de patru ani cu reputația de tiran de o cruzime demență. Capricios, nepriceput în domeniul politic și incompetent pe plan militar, cu preferințe sexuale ambigue și incestuos, el s-a transformat dintr-un prinț iubit într-un psihopat dornic de măceluri în cursul unei domnii care a alunecat cu repeziciune spre umilință, crimă și nebunie.

Caligula – mai precis, Caius Iulius Germanicus – a fost strănepotul lui Augustus, primul împărat al Romei. Porecla sa, Caligula – însemnând „cizmuliță" – provine de la sandalele militare miniaturale pe care le purta când era mic și îl însoțea pe Germanicus, tatăl său, în campaniile militare. Acest lucru l-a făcut pe Caligula să devină mascota preferată a armatei. Germanicus a murit pe neașteptate în anul 19 d.Hr., urmat de frații mai mari ai lui Caligula și de mama sa, Agrippina. Mulți au bănuit că unchiul lui Caligula, împăratul Tiberius, îl otrăvise pe mult iubitul Germanicus, văzând în el o amenințare la tron. În 31 d.Hr., Caligula s-a dus să trăiască alături de Tiberius în vila acestuia de pe insula Capri, unde împăratul era bănuit că se deda unor practici sexuale nefirești. În acea perioadă a început să se manifeste latura întunecată a lui Caligula. După cum a afirmat ulterior istoricul roman Suetoniu (cu toate că acesta nu reprezintă o sursă obiectivă): „El nu-și putea stăpâni cruzimea și răutatea care îi erau calități înnăscute, ci asista

cu bucurie la torturarea și la executarea celor care erau pedepsiți, și se delecta noaptea în destrăbălare și adulter, deghizat cu perucă și o robă lungă". De asemenea, au început să circule zvonuri privitoare la relația incestuoasă pe care o întreținea cu Drusilla, sora sa.

În martie 37 d.Hr., când a murit Tiberius, unii au afirmat că tânărul Caligula îl sufocase pe bătrân cu o pernă. Tiberius lăsase prin testament ca după moartea sa, Caligula și vărul lui, Tiberius Gemellus, să domnească împreună, dar la câteva luni de la urcarea pe tron, Caligula a pus ca Gemellus să fie ucis. Lipsa de experiență politică a lui Caligula, combinată cu aroganța sa, înfometată de răsfăț, și cu dorința de putere absolută se vor dovedi dezastruoase.

Există multe exemple privind megalomania lui Caligula. Pentru a respinge o profeție care spunea că avea la fel de multe șanse de a deveni împărat ca și aceea de a traversa călare golful Napoli, a pus să se alcătuiască un pod din corăbii peste care a călărit în triumf, purtând platoșa lui Alexandru cel Mare. S-a mai spus că și-a înălțat calul preferat, Incitatus, la rangul de consul. Cu altă ocazie, când se afla în Galia, a ordonat trupelor lui să îl înfrângă pe Neptun adunând cochilii de scoici de pe țărm drept „prăzi de război".

Însă nu toate faptele lui excentrice au fost la fel de nevinovate. Caligula a devenit profund paranoic și i se părea o jignire să fie privit direct de cineva, atât de sensibil era în legătură cu calviția sa, în contrast cu abundența părului de pe corp. Cei bănuiți de necredință – deseori sub cel mai slab pretext – erau supuși unor torturi ingenioase înainte de execuție, torturi născocite chiar de împărat, cum ar fi, de exemplu, ungerea cu miere și apoi expunerea la un roi de albine înfuriate.

Oricine putea deveni o victimă. După cum consemnează Suetoniu, „mulți bărbați din familii onorabile au fost întâi desfigurați prin marcarea cu fierul roșu, iar apoi condamnați să muncească în mine, la construirea de drumuri sau au fost aruncați fiarelor; ori i-a închis în cuști unde nu puteau sta

decât în patru labe, ca animalele, ori a pus să fie tăiați cu fierăstrăul. Nu toate aceste pedepse au fost date pentru fapte grave, ci doar pentru că îndrăzniseră să critice vreunul dintre spectacolele date de el ori pentru că nu se arătaseră uimiți de geniul lui".

Caligula a început să creadă despre sine că era zeu. A înlocuit capetele zeilor olimpieni cu replici ale chipului său și aproape că a provocat o răscoală a evreilor când a ordonat ca un zeu cu chipul lui să fie venerat în Templul din Ierusalim. Suetoniu consemnează că obișnuia să le vorbească altor zeități ca și cum s-ar fi aflat alături de el. La un moment dat, l-a întrebat pe un actor cine era mai măreț, el sau Jupiter. Cum omul nu a reușit să răspundă cu suficient zel, împăratul a pus să fie biciuit. Țipetele acestuia, după cum pretindea Caligula, erau ca o muzică pentru urechile lui. Cu altă ocazie, când a luat cina cu doi consuli, a început să râdă ca un maniac. Când a fost întrebat de ce, a răspuns: „La ce vă așteptați, când eu, cu o simplă mișcare din cap, aș putea pune să vi se taie beregatele pe dată?" Tot astfel, obișnuia să o sărute pe gât pe soția sa, în același timp șoptindu-i: „Capul acesta frumos ar putea cădea în orice clipă dacă aș da poruncă. Măcar de ar avea și Roma un singur gât". Cea mai oribilă poveste despre depravarea împăratului spune că, după ce a lăsat-o însărcinată pe sora sa, Drusilla, a fost atât de nerăbdător să vadă copilul încât i l-a smuls din pântec. Indiferent dacă această relatare este sau nu adevărată, se știe că Drusilla a murit în 38 d.Hr., probabil de friguri, după care Caligula a declarat-o zeiță.

Narcisismul nestăpânit și apetitul pentru brutalitate uriaș ale lui Caligula au înstrăinat toate păturile societății. Garda pretoriană a decis că trebuie să se pună capăt domniei sale, iar în ianuarie 41 d.Hr., doi membri ai gărzii l-au ucis pe împărat, înjunghiindu-l în organele genitale. Le-au omorât apoi pe soția și pe fiica sa, izbind-o pe cea din urmă cu capul de un zid.

Viața lui Caligula a demonstrat măsura în care sistemul imperial creat de Augustus, deși a menținut semnele distinctive

ale Republicii, a concentrat de fapt puterea absolută în mâinile unui singur om. Caligula a înlăturat fațada constrângerilor constituționale și și-a etalat autoritatea totală asupra supușilor săi în modul cel mai abominabil și mai capricios. Caligula personifică imoralitatea, setea de sânge și demența puterii absolute.

Elagabal

Caligula a fost doar unul dintre numeroșii împărați nebuni ai Romei care s-au socotit cel puțin semizei. Unul dintre cei mai cunoscuți dintre aceștia a fost Marcus Aurelius Antoninus care, în 218 d.Hr., când a devenit împărat, a adoptat numele de Elagabal, zeul soarelui venerat în orașul sirian Emesa. Prin instituirea venerării acestui zeu străin drept nouă religie de stat și luând de soție pe una dintre vestalele fecioare ale Romei, noul împărat i-a jignit pe romanii care păstrau credința tradițională.

Escapadele lui homosexuale cu numeroși „favoriți" de la curte – precum conducătorul de car Hierocles – i-au scandalizat pe romani. Lui Elagabal îi plăcea să se dea drept prostituată și visa să i se transplanteze un vagin pe cale chirurgicală. Romanii erau îngroziți de faptul că un împărat dorea să devină femeie prin mutilarea organelor genitale. Cu siguranță singurul cârmuitor care a anunțat public că se gândea la o asemenea metamorfozare, Elagabal a fost probabil primul transsexual consemnat în istorie. O poveste mai fantezistă spune că la un banchet și-a sufocat oaspeții cu mii de petale de trandafir care au curs din tavan peste ei.

Provocat din ce în ce mai mult de rivali de familie, în anul 222 d.Hr., pentru a-și consolida poziția, Elagabal a încercat să-l elimine pe vărul său și moștenitor la tron, Alexandru (pe care fusese silit de bunica lui să îl adopte). Atentatul a dat greș, iar el și mama lui au fost asasinați în baia imperială, iar trupurile

lor aruncate în fluviul Tibru. Alexandru a fost proclamat noul împărat.

Ca și Caligula, care trăise cu două secole înainte, Elagabal este dovada inadecvării sistemului de succesiune în Roma imperială. Acest lucru propulsa spre o poziție de putere absolută tineri răsfățați, nepotriviți, cu prea puțină pregătire și experiență, doar datorită faptului că proveneau dintr-o anumită familie. Împăratul decădea, ajungând să dovedească un comportament din ce în ce mai bizar, ceea ce ducea la anihilarea lui fizică.

Nero

37–68 d.Hr.

Nu dădea dovadă de judecată sau moderație
și condamna la moarte pe oricine poftea.

Suetoniu

Împăratul care „cânta la harpă în timp ce Roma ardea", Nero a fost ultimul din dinastia Iulio-Claudiană care a dus Roma de la republică la conducerea de către un singur om. Crescut în mijlocul violenței și al tiraniei, el a domnit cu o vanitate grotescă, mânat de capricii demente și de un despotism absurd. Puțini au plâns abdicarea și moartea lui în haosul creat chiar de el.

Lucius Domitius Ahenobarbus s-a născut în anul 37 d.Hr. în orașul Antium, nu departe de Roma, în vreme ce împăratul Caligula – unchiul lui Nero – era pe tron. Ca mulți alții, avea să sufere din cauza lui Caligula, fiind silit să plece împreună cu mama lui în exil când aceasta a căzut în dizgrația împăratului. Claudius, succesorul lui Caligula, care abia o executase pe împărăteasa nimfomană Messalina, le-a îngăduit să se întoarcă. În 49 d.Hr., Agrippina a devenit cea de-a patra soție a împăratului. Claudius nu numai că l-a adoptat pe Nero, ci l-a făcut moștenitor la tron în defavoarea lui Britannicus, fiul său cu Messalina.

Totuși, Agrippina nu a dorit ca natura să-și urmeze cursul firesc și, în 54 d.Hr., l-a otrăvit pe Claudius (soțul ei), în acest fel aruncând încă de la început un nor întunecat asupra domniei fiului ei. Relațiile dintre mamă și fiu erau și ele încordate, iar în anul următor, când Agrippina și-a dat seama că influența ei asupra lui Nero scădea, a pus la cale un complot pentru a-l înlocui cu Britannicus. Descoperind conspirația, Nero și-a otrăvit imediat rivalul și a alungat-o pe Agrippina din palatul regal sub pretextul că o insultase pe Octavia, tânăra lui soție.

În ciuda unor astfel de intrigi, anii de început ai domniei lui Nero au fost marcați de o bună guvernare, în mare măsură deoarece treburile de stat erau gestionate de sfetnici înțelepți precum filosoful Seneca și prefectul pretorian Burrus. Calmul relativ nu avea să dureze mult. Tot mai sigur pe sine, Nero a dorit să se elibereze de sub controlul altora și să exercite puterea după bunul său plac.

Prima care a simțit consecințele acestei noi siguranțe de sine a fost mama lui, care continuase să unelteasc pe ascuns. Sătul de intrigile ei, Nero a hotărât să se descotorosească de ea în anul 59 d.Hr. După ce încercarea inițială de a o îneca în golful Napoli a eșuat, împăratul a trimis un asasin să ducă lucrurile până la capăt. Legenda spune că, dându-și seama ce avea să se întâmple când ucigașul s-a apropiat de ea, Agrippina și-a ridicat rochia și, într-un act de dispreț față de fiul care comitea matricid, a strigat: „Aici, lovește-mă în pântec!"

După ce mama nu i-a mai stat în cale, domnia lui Nero s-a degradat cu repeziciune, devenind un despot mărunt. Burrus și Seneca au fost aduși în fața judecătorilor în baza unor dovezi false și, cu toate că în cele din urmă au fost achitați, ei și-au pierdut mult din influența pe care o aveau. Totuși, chiar dacă dobândise un control mai strict asupra pârghiilor puterii, împăratul a lăsat impresia că pierdea din ce în ce mai mult contactul cu realitatea. S-a îndrăgostit de Popaea Sabina, soția unuia dintre prietenii săi, și a hotărât să o ia de soție. Potrivit istoricului Suetoniu, soțul Sabinei a fost „convins" să îi acorde divorțul, în vreme ce Octavia, soția lui Nero, a fost întâi exilată și apoi asasinată din porunca împăratului – pregătind astfel calea pentru căsătoria lui cu Popaea.

În 64 d.Hr., în Roma a izbucnit un mare incendiu, pe care împăratul l-a contemplat cu indiferență. Potrivit istoricului roman Tacit, acel infern fusese declanșat chiar de Nero. Încercând să distragă atenția de la propria persoană, Nero a căutat un țap ispășitor, pornind astfel prigoana împotriva creștinilor. Tacit relatează atrocitățile comise: „Batjocuri de tot felul s-au

adăugat morții lor. Acoperiți cu piei de animale, au fost sfâr-tecați de câini și au pierit, ori au fost bătuți în cuie pe cruci, ori au fost dați flăcărilor și arși de vii, pentru a sluji drept lumini la vreme de noapte, după ce lumina zilei s-a stins."

Tot mai convins că rivalii complotau împotriva lui, Nero punea să fie executată orice persoană pe care o socotea drept o amenințare, între acestea numărându-se, între 62 și 63 d.Hr., Marcus Antonius Pallas, Rubellius Plautus și Faustus Sulla. Apoi, în 65 d.Hr., a fost descoperită o conspirație condusă de Gaius Calpurnius Piso pentru a-l izgoni pe împărat și a reinsta-ura republica. Aproape jumătate din cei 41 de acuzați au fost executați sau au fost siliți să se sinucidă, între ei aflându-se și Seneca. În același an în care a ars Roma, Nero a început să cânte și să joace teatru pe scene publice, petrecându-și mai mult timp în teatre decât pentru a conduce imperiul. Pe de altă parte, se închipuia sportiv, ba chiar a participat la Jocurile Olimpice din anul 67 d.Hr. – chipurile pentru a îmbunătăți relațiile cu Grecia, dar mai curând pentru a smulge laudele mieroase care i-au încununat în mod invariabil eforturile. A cucerit diferite premii – majoritatea asigurate dinainte prin mite generoase din partea trezoreriei imperiale.

În 68 d.Hr., unele elemente din armată – pe care diletantul împărat le ignorase – au hotărât că lucrurile nu puteau con-tinua astfel. Guvernatorul provinciilor din Galia s-a răzvrătit și a convins un alt guvernator, Galba, să i se alăture. Galba a apărut ca un lider apreciat al opoziției față de Nero și, în mod crucial, garda pretoriană și-a declarat sprijinul în favoarea lui. Confruntat cu dezertarea armatei, Nero s-a văzut silit să fugă din Roma și s-a ascuns; curând după aceea, s-a sinu-cis. Moștenirea lăsată de el a fost o perioadă de tulburări în întregul imperiu, întrucât Roma a traversat anul „celor patru împărați", timp în care a izbucnit un război civil între preten-denții la tron. Ostilitățile s-au încheiat abia odată cu apariția lui Vespasian și cu întemeierea dinastiei Flaviene.

Agrippina

Legenda spune că atunci când Agrippina i-a consultat pe astrologi privind viitorul fiului ei Nero, aceștia au prezis că el va domni peste imperiu, dar își va ucide mama. Răspunsul ei a fost: „Să mă omore, dacă de asta e nevoie pentru a ajunge împărat". Indiferent cât de apocrifă ar fi, povestea surprinde ardoarea ambiției atotcuprinzătoare a Agrippinei: să își vadă fiul așezat pe tronul imperial.

Născută în 15 d.Hr., după moartea tatălui ei, Germanicus (moștenitorul dorit de Tiberius), Agrippina a fost crescută de mama ei, Agrippina cea Bătrână, împreună cu străbunica ei, matriarha dominatoare Livia (vezi p. 47). Prima ei căsnicie a fost cu Gnaeus Domitius Ahenobarbus, care l-a zămislit pe Nero în 37 d.Hr., dar a murit trei ani mai târziu.

După moartea împăratului Tiberius, Agrippina a ajuns la un rang de seamă în timpul domniei fratelui ei, Caligula, ale cărui presupuse relații incestuoase cu surorile lui au dat naștere unuia dintre scandalurile vremii. După ce sentimentele lui Caligula față de ea s-au răcit, Agrippina s-a alăturat iubitului ei, Marcus Aemilius Lepidus, într-un complot menit să îl ucidă, dar după ce uneltirea a ieșit la iveală, și-a petrecut următorii doi ani în exil. Cu toate acestea, uciderea lui Caligula în 41 d.Hr. l-a făcut pe unchiul ei, noul împărat Claudius, să o readucă la Roma, după care ea s-a căsătorit cu înstăritul Gaius Sallustius Passienus Crispus, pentru ca acesta să moară în anul 47 d.Hr., ceea ce a dat prilejul unor zvonuri că Agrippina îl ucisese pentru banii lui. Dispariția lui i-a deschis calea pentru a se căsători cu Claudius, lucru care s-a și petrecut în 49 d.Hr. Cinci ani mai târziu, după ce a reușit să îl convingă pe Claudius să îl adopte pe Nero pentru a-i fi urmaș, ea l-a otrăvit la un banchet.

Domiţian

51–96 d.Hr.

Cruzimea lui sălbatică nu era doar ieșită din comun, ci și neașteptată și plină de șiretenie... În acest fel, a devenit un obiect de groază și ură pentru toată lumea.

Suetoniu

„Dominus et deus“ („stăpân și zeu“): acesta a fost felul în care Domițian – ultimul împărat din dinastia Flaviană – s-a descris pe sine. Iubitor extravagant de spectacol, patron înfocat al artelor, tiran paranoic, ucigaș sadic și persecutor al creștinilor, Domițian și-a meritat blamul istoriei.

Domițian a avut parte de o copilărie solitară. Mama și sora lui au murit când era tânăr, iar tatăl și fratele mai mare au fost mereu plecați în campanii militare. În cursul violentelor evenimente din „anul celor patru împărați“ – micul război civil care a urmat sinuciderii împăratului Nero în 68 d.Hr. – tatăl lui Domițian, Vespasian, un renumit comandant de legiune, a încercat să ocupe tronul imperial. După șase luni de lupte cu generali rivali – timp în care a fost pus sub arest la domiciliu de un alt pretendent și chiar silit să fugă din Roma deghizat –, Vespasian a reușit în cele din urmă să iasă triumfător, ajungând împărat.

În primii ani de după 70, după căsătoria sa cu Domitia Longina, lui Domițian i s-a acordat titlul de Cezar, a fost făcut pretor cu puteri consulare și a devenit reprezentantul lui Vespasian în Senat. Totuși, în această perioadă Domițian a fost umbrit de cel mai de încredere ajutor al tatălui său, Mucianus, căruia Vespasian i-a încredințat adevărata autoritate la Roma cât timp el era plecat în campanii militare. Alături de Titus,

fratele lui mai mare, care s-a dovedit un general sclipitor prin faptul că a înăbușit revolta iudeilor din anul 71 d.Hr., Domițian a fost considerat drept moștenitor al tatălui său.

Având puține prilejuri de a-și exercita puterea, Domițian s-a dedicat artelor și literaturii, acordând puțină atenție treburilor de stat. În 81 d.Hr., însă, moartea prematură a lui Titus – la doar doi ani după ce îi succedase tatălui său ca împărat – l-a adus pe Domițian pe tronul imperial. Nu este limpede dacă Domițian a fost amestecat în moartea fratelui său, dar cu siguranță că a acționat rapid ca să-și asigure succesiunea, grăbindu-se să ajungă în tabăra pretoriană, unde a fost declarat împărat chiar în timp ce Titus zăcea pe patul de moarte. Disperat să scape de umbra fratelui său, a organizat câteva triumfuri în Roma, deși victoriile firave pe care acestea le sărbătoreau nu făceau decât să accentueze slăbiciunile lui în comparație cu Titus.

Anii de început ai domniei lui Domițian au coincis cu o criză economică gravă, care l-a silit să devalorizeze denarul și să crească taxele – ambele măsuri deosebit de nepopulare. Cu toate acestea, deși nu putea controla recesiunea, împăratul a făcut puține lucruri pentru a ușura situația. Dimpotrivă, în vreme ce poporul trudea în condiții grele din punct de vedere material, el a continuat să își manifeste iubirea față de arte – indiferent de costuri. În anul 86 d.Hr., a supravegheat inaugurarea Jocurilor Capitoline – un eveniment sportiv de masă (inspirat din Jocurile Olimpice) ce avea să fie organizat la fiecare patru ani și care cuprindea probe atletice, curse de care, precum și concursuri de oratorie și muzică.

Într-o notă mai întunecată, Domițian a dezlănțuit valuri de represiune împotriva populației romane. Dobândind pe neașteptate cea mai înaltă demnitate, se temea permanent că adversarii vor încerca să îl îndepărteze. Drept urmare, a efectuat epurări tot mai frecvente ale celor din clasele de sus pe care îi bănuia de complot – acuzându-i de *majestas* (trădare) pe opozanții suspectați. Unul dintre efectele acestei

strategii a fost, desigur, să stârnească opoziție acolo unde de fapt nu exista.

În anul 89 d.Hr., o revoltă condusă de Antonius Saturninus, guvernatorul provinciei Germania Superioară, a fost înăbușită doar prin intervenția legiunilor loiale din provincia Germania Inferioară, cărora Domițian le-a acordat o mărire rezonabilă a soldelor. Șocul acestei provocări a generat un val și mai cumplit de represalii, în special împotriva familiilor înstărite și privilegiate. Proprietățile confiscate ale victimelor au fost folosite pentru plata cheltuielilor publice din ce în ce mai extravagante ale domniei lui Domițian, împăratul construindu-și un nou palat și o vilă și organizând alte și alte jocuri și spectacole publice spre distracția poporului.

Începând cu anul 93 d.Hr., domnia lui Domițian a decăzut în teroare. După aceea, senatorii au trăit cu spaima că vor fi denunțați de vreunul dintre spionii sau informatorii plătiți de Domițian, lucru care se sfârșea frecvent cu execuții ce urmau unor procese trucate. În același timp, împăratul din ce în ce mai autocrat și imprevizibil a degradat statutul Senatului, lipsindu-l de puteri de decizie. Toată autoritatea trebuia să emane de la persoana împăratului, iar prețul plătit pentru opoziție era moartea.

Executarea în 96 d.Hr. a lui Flavius Clemens, vărul împăratului, a oferit confirmarea (dacă ea ar mai fi fost necesară) că în Roma lui Domițian nimeni nu se putea simți în siguranță. S-a organizat apoi o nouă conspirație, de această dată între complotiști numărându-se chiar soția lui, iar împăratul a fost înjunghiat de opt ori de un membru al gărzii pretoriene într-o lovitură de palat organizată de membrii Senatului și de familia regală.

După moarte, împotriva lui Domițian s-a emis un edict de *damnatio memoriae*, el fiind singurul împărat împotriva căruia s-a luat o astfel de măsură. În baza prevederilor acestui decret, numele lui trebuia șters din toate evidențele istorice;

un sfârșit just pentru un om care îi trimisese pe atât de mulți dintre supușii săi la moarte.

Persecutarea creştinilor

Condamnat de istoricul Tacit drept o „superstiție dăunătoare", creștinismul a fost considerat o ofensă la adresa zeilor despre care se credea cu convingere că lor li se datora succesul Romei. Practicile creștine erau îndeobște înțelese greșit. Împărtășania, de exemplu, era confundată cu canibalismul, iar faptul de a-ți săruta confrații credincioși era interpretat drept o dovadă de imoralitate și licențiozitate. Credința creștină în viața de după moarte era socotită nu doar eretică, ci și presupunând dorința de martiraj – pe care mulți conducători romani au fost încântați să o satisfacă.

Încă de la început, potrivit Noului Testament, creștinii au fost o minoritate persecutată și, cu toate că Pilat din Pont, guvernatorul Iudeii, se „spălase pe mâini" de întemeietorul creștinismului, ulterior, autoritățile romane au adoptat un rol mai activ în suprimarea acestui curent subversiv și presupus primejdios. Astfel, dintre cei 11 apostoli care i-au supraviețuit lui Iisus (Iuda Iscarioteanul spânzurându-se), doar Ioan, fratele lui Iacob, a reușit să scape de o moarte violentă.

Prima persecuție organizată împotriva sectei a început când Nero a hotărât să arunce vina pe creștini pentru marele incendiu din Roma din 64 d.Hr., ceea ce a avut consecințe oribile. Ulterior, discriminarea a continuat în timpul lui Domițian și a răbufnit cu regularitate în secolele care au urmat. Represaliile erau deseori localizate – așa cum s-a întâmplat când Marcus Aurelius a înăbușit mișcarea creștinilor din Lyons în anul 177 d.Hr. –, dar ele au sporit inexorabil ca intensitate. În 250 d.Hr., împăratul Decius (aflat la putere între 249–251 d.Hr.), temându-se că Roma decădea din cauză că își abandonase obiceiurile religioase tradiționale, a emis un edict

prin care ordona restaurarea panteonului păgân și suprimarea creștinismului pe tot cuprinsul imperiului. În valul de represalii crâncene care a urmat și-au pierdut viața zeci de mii de oameni și, cu toate că moartea lui Decius a adus cu sine un scurt răgaz, creștinii s-au confruntat cu un nou asalt în timpul împăratului Valerian, între 257 și 259 d.Hr.

Un atac final a fost declanșat de Dioclețian și de Galeriu la începutul secolului al IV-lea. Între anii 303 și 311 d.Hr., cei doi împărați au încercat să elimine cu totul influența creștină din imperiu, astfel că au fost uciși sau alungați în exil mii de oameni, până când, în anul 313 d.Hr., împăratul Constantin a legalizat credința și a devenit primul împărat creștin. După aceea, soarta creștinismului s-a schimbat în mod spectaculos, astfel că, în 391 d.Hr., el a devenit religia oficială de stat a imperiului, iar celelalte credințe au fost scoase în afara legii.

Commodus

161–192 d.Hr.

Încă din primii ani a fost josnic şi lipsit de onoare,
crud şi neruşinat, spurcat la gură şi, în plus, desfrânat.

Historia Augusta

Pizmaș, uneltitor, crud, depravat, ucigaș, megaloman și corupt, Commodus a reintrat în conștiința lumii datorită filmului hollywoodian *Gladiatorul*. Indiferent de acuratețea istorică pe care o dovedește, filmul a reținut esența lui Commodus, înnebunit de putere, a cărui domnie, după aprecierea istoricului englez Edward Gibbon, a marcat declinul timpuriu al Imperiului Roman.

Născut la Lanuvium, în apropiere de Roma, fiul mărețului Marcus Aurelius, Commodus a fost crescut încă de la o vârstă fragedă pentru a succede la tron, fiind declarat Caesar (practic, „împărat junior“) când avea doar cinci ani. În 169 d.Hr., moartea celor doi frați ai săi l-a făcut să devină singurul fiu și moștenitor al împăratului, astfel că a călătorit cu acesta prin tot imperiul, văzând la fața locului cum se desfășura activitatea de guvernare.

În 176 d.Hr., lui Commodus (care avea doar 14 ani) i s-a conferit titlul de Imperator, iar un an mai târziu, acela de Augustus, astfel că a devenit de jure coregent și moștenitorul numit al împăratului. Au urmat alte funcții, inclusiv acelea de tribun și de consul. Această din urmă funcție, acordată în 177 d.Hr., l-a făcut să fie cel mai tânăr consul din istoria Romei. Trei ani mai târziu, tatăl lui a murit, iar Commodus a devenit împărat cu drepturi depline în 180 d.Hr.

Dobândind puterea exclusivă, Commodus a semnat imediat un acord de pace pentru a pune capăt campaniilor militare

pe Dunăre, inițiate de tatăl său, sărbătorind printr-un triumf important, desfășurat pe străzile Romei pentru a-și celebra „realizările". A dovedit însă puțin interes față de treburile statului, lăsând activitatea de guvernare în seama unui număr de favoriți personali, primul dintre aceștia fiind Saoterus – un fost sclav. Prntre favoriți se numărau, de asemenea, prefecții pretorieni Tigidius Perennis și Marcus Aurelius Cleander.

Commodus prefera să își petreacă timpul la amfiteatrul gladiatorilor, atât ca spectator, cât și ca participant, un lucru extraordinar. Convins că era reîncarnarea eroului-zeu mitic Hercule, înarmat cu o bâtă sau cu o spadă, intra în arenă îmbrăcat într-o blană de leu. În fața senatorilor uimiți și a plebeilor, cel mai puternic om al imperiului se comporta ca un sclav feroce (pentru că astfel erau majoritatea gladiatorilor), măcelărind animale sălbatice și ucigând adversari umani care fuseseră mai întâi atent mutilați. Se spunea că unii dintre aceștia erau soldați răniți sau oameni fără vreun membru, aduși acolo direct de pe stradă.

Când nu purta lupte trucate, împăratul își câștiga reputația de desfrânat. Se zvonea că un harem de 300 de femei și fete și de 300 de băieți îi îngăduia să-și satisfacă orice fantezie sexuală. Înalta societate romană era scandalizată de poveștile despre orgii și decadență morală. Nemulțumirea față de deriva și evidenta licențiozitate a domniei lui Commodus a provocat curând tulburări, iar domnia lui a început să fie marcată de conspirații și revolte. În 182 d.Hr., a existat un complot condus chiar de sora lui, Lucilla; însă planurile au fost divulgate, iar Commodus i-a executat pe conspiratori, inclusiv pe Lucilla.

După aceea, Commodus a declanșat un regim de teroare pătat din plin de sânge. Miniștrii pe care îi socotea neascultători sau pur și simplu insuficient de slugarnici erau uciși; aceeași soartă aveau și cei care lăsau de înțeles că se opun domniei lui. Împăratul a devenit din ce în ce mai obsedat de măreția personală, atât de mult încât chiar și numele de „Roma" a fost considerat o reflectare nepotrivită a maiestății lui. De aceea, orașul

a fost renumit Colonia Commodiana – Colonia lui Commodus – și refondat în 190 d.Hr., iar Commodus s-a reprezentat pe sine drept un Romulus al acelor vremuri. A renumit lunile anului după cele 12 nume pe care și le atribuise. Legiunile au fost renumite Commodianae, unei părți din flota africană i s-a dat titlul de Alexandria Commodiana Togata, Senatul a primit numele de Senatul Fortunat Commodian, iar palatului și poporului roman li s-au dat numele de Commodianus. Aceasta era cu adevărat megalomanie la o scară uriașă.

Lucru deloc surprinzător, conspirațiile împotriva lui Commodus au continuat și, în cele din urmă, la începutul anului 193 d.Hr., după ce alte încercări au dat greș, un complot la care a participat și amanta lui, Marcia, a reușit. Commodus a fost strangulat în baie de un luptător pe nume Narcissus.

După moartea lui, cetățenii Romei – îndeosebi clasele superioare – au răsuflat ușurați, iar Senatul l-a proclamat pe prefectul orașului, Publius Helivius Pertinax, drept nou împărat. Cu toate acestea, el s-a confruntat cu o provocare, iar imperiul s-a prăbușit din nou în război civil – un deznodământ trist pentru dinastia Antoninilor, care dorise să pună capăt unei astfel de lupte intestine.

Commodus a fost primul împărat după Domițian – cu aproape 80 de ani înainte – care a preluat puterea mai curând pe baza nașterii sale și mai puțin pe baza meritului sau forței. Lucru tragic pentru viitorul Romei, consecințele au fost uimitor de asemănătoare cu acelea înregistrate cu ocazia precedentă. După cum observa celebrul istoric Cassius Dio, domnia lui Commodus a marcat alunecarea de la „un regat de aur la unul din rugină și fier". *Historia Augusta*, o colecție de biografii ale împăraților romani scrisă în secolul al IV-lea d.Hr., spune că după trecerea în neființă a lui Commodus, Senatul a declarat următoarele:

> Fie ca amintirea ucigașului și a gladiatorului să fie șterse cu totul din amintire... Mai sălbatic decât Domițian, mai josnic

decât Nero. Așa cum le-a făcut el altora să i se facă și lui... Nevinovații au rămas încă neîngropați; fie ca trupul ucigașului să fie târât prin țărână. Ucigașul a dezgropat morții îngropați; fie ca trupul ucigașului să fie târât prin țărână.

Gladiatorii

În secolul al III-lea d.Hr., poetul satiric roman Iuvenal s-a plâns că pe vremea lui, cetățenii trăiau doar pentru două lucruri: pâine și circ. El se referea la pomenile de alimente și la cursele de care de la Circus Maximus, pe care împărații le finanțau în speranța de a-i ține sub control pe cetățenii turbulenți ai Romei. Însă ceea ce îi atrăgea cel mai mult pe romani erau luptele de gladiatori, în care combatanții luptau pentru miza supremă: viața lor.

La Roma, aceste sporturi sângeroase se organizau la Colosseum, o arenă circulară unde între 50 000 și 70 000 de oameni puteau urmări nu doar gladiatori luptând până la moarte, ci și spectacole în care condamnați sau creștini erau sfârtecați de lei flămânzi. Cel puțin o dată, arena a fost inundată pentru a se înscena o bătălie navală – deși nu era nimic „mimat" în sângele vărsat.

Gladiatorii înșiși adoptau diferite stiluri de luptă, de la spadasini înarmați cu *gladius* (sabie scurtă) – după care erau numiți și gladiatorii – până la retiarii (luptători cu năvodul), numiți astfel pentru că erau înarmați cu un năvod și cu un trident. O luptă tipică se încheia când un gladiator îl învingea pe celălalt; după aceea, el cerea judecata organizatorului – împăratul. Acesta din urmă răspundea printr-un singur gest, reflectând voința mulțimii: ridica degetul mare dacă luptătorul învins trebuia cruțat; cobora degetul mare dacă trebuia ucis.

Deși gladiatorii proveneau din rândul clasei sclavilor, între care se găseau și criminali, cei mai de succes luptători stârneau sentimente de adulare similare admirației ce se arată

în prezent celebrităților, iar unii dintre ei ajungeau chiar și în patul unor matroane romane respectabile. Această strălucire îi ispitea pe unii romani de viță nobilă, atât bărbați, cât și femei, să își încerce forțele în arenă – acest lucru stârnind, în general, dezgustul contemporanilor. Cu toate acestea, viața de gladiator era scurtă și brutală, și aceste resentimente față de astfel de condiții au dus la izbucnirea marii răscoale a sclavilor din 73–71 î.Hr., condusă de cel mai renumit gladiator al timpurilor – Spartacus.

În timpul republicii, spectacolele cu gladiatori erau organizate de cei care aspirau la mari funcții politice; după prăbușirea republicii, principalii organizatori au fost împărații. „Jocurile" le ofereau patronului lor prilejul de a câștiga sprijinul și aprobarea mulțimii: cu cât era mai extravagant spectacolul, cu atât mai mare era gloria lui. Amploarea unor spectacole putea lăsa privitorul cu răsuflarea tăiată: pentru a sărbători cucerirea Daciei în 108–109 d.Hr., împăratul Traian a organizat jocuri care au ținut 123 de zile și au presupus uciderea a 11 000 de animale și lupte între 10 000 de gladiatori. Distracțiile cele mai violente ce aveau loc în arenă au început să fie abolite abia treptat, după ce împărații romani s-au convertit la creștinism.

Caracalla

186–217 d.Hr.

Felul lui de a trăi era rău.

Spartianus

Caracalla a moștenit un imperiu care era unit și liniștit, însă domnia lui ca împărat roman avea să se încheie cu o expediție militară eșuată, măceluri, asasinate și reînceperea unui război civil. În ceva mai mult de șase ani, Caracalla și-a ucis fratele, soția și a comis crime în masă fără nici o discriminare.

Lucius Septimius Bassianus s-a născut la Lugdunum, în Galia, în 186 d.Hr. Tatăl lui, Septimius Severus, a fost un general bun, care s-a instalat ca unic împărat în 197 d.Hr. și apoi și-a renumit fiul Marcus Aurelius Antoninus Caesar pentru a stabili o legătură cu respectații împărați Antonini din generația precedentă. Cu toate acestea, viitorul împărat a fost cunoscut pretutindeni sub numele de „Caracalla", după tunica cu glugă pe care o purta și pe care a popularizat-o.

Educat de cei mai buni învățați ai vremii, în primii ani Caracalla a fost un tânăr cultivat, discret și contemplativ, cu totul altă persoană decât fiara autocrată care va deveni mai târziu. Însă deja se întrezăreau o serie de alte trăsături de personalitate. Silit de tatăl lui să o ia în căsătorie pe Fulvia Plautilla, fiica unui membru al gărzilor pretoriene, când avea doar 14 ani, în anul 205 d.Hr., el a exilat-o în Sicilia și l-a executat pe tatăl ei pentru presupusa vină de a fi conspirat împotriva familiei imperiale.

Severus a domnit până la moarte, în 211 d.Hr., și părea să fi readus calmul în imperiu după haosul produs de Commodus. Ca și în alte ocazii precedente, domnia prudentă a tatălui

avea să fie urmată de tirania capricioasă a fiului. Vreme de câteva luni, Caracalla a domnit împreună cu fratele lui, Publius Septimius Antoninius Geta, cei doi fiind pregătiți cu puțină vreme înainte de moarte de tatăl lor, pentru a conduce imperiul împreună. Cu toate acestea, animozitatea personală dintre cei doi, la care s-a adăugat ambiția nemăsurată, au făcut ca perioada de cooperare nesigură dintre ei să fie de scurtă durată.

Înainte de sfârșitul anului, Caracalla a întreprins primul pas. Întâi a fost asasinat Geta – după unele relatări, în brațele lui și ale mamei lor. Această faptă a fost urmată de asasinarea soției aflată în exil, Fulvia – strangulată din porunca lui Caracalla – și a membrilor cei mai apropiați ai familiei ei. A urmat persecutarea susținută a sprijinitorilor reali sau presupuși ai lui Geta, iar Caracalla a emis chiar un decret de *damnatio memoriae* împotriva fratelui său: până și menționarea existenței acestuia trebuia ștearsă din evidențele istorice.

O răzbunare oribilă a avut loc în Alexandria, unde încercările lui Caracalla de a justifica asasinarea lui Geta au fost întâmpinate cu o atitudine batjocoritoare. O satiră apărută privind acel episod – și despre împărat, mai ales – s-a dovedit a fi prea mult pentru răbdarea lui Caracalla și, în 215 d.Hr., după ce le-a poruncit cetățenilor orașului să se strângă pentru sosirea lui acolo, a dezlănțuit trupele sale asupra lor; au urmat un măcel și un jaf generalizat. Potrivit unei evaluări făcute de contemporani, la încheierea acelui măcel fuseseră uciși în jur de 20 000 de oameni. Acel masacru s-a petrecut după un altul, din 212–213 d.Hr., când, aflat în expediție militară pe Valea Rinului, Caracalla a ordonat uciderea unui trib germanic, ce fusese până atunci aliat al romanilor.

Revenit la Roma, Caracalla era hotărât să își lase amprenta asupra imperiului. Ca mulți alți împărați dinaintea lui, a început un program somptuos de construcții, care a inclus splendidele Terme ale lui Caracalla. Toate acestea au provocat probleme serioase pentru finanțele imperiului, probleme care au fost exacerbate de uriașele creșteri ale soldelor din armată

(pentru a se asigura de loialitatea acesteia), precum și de alte dorințe mai exotice ale sale.

Pe parcursul domniei, Caracalla a fost hotărât să egaleze faptele eroului său preferat, Alexandru cel Mare. Acest imbold l-a făcut să declanșeze campanii militare, întâi în provincia Germania și apoi împotriva parților de la răsărit, pe care visa să îi vadă cuceriți. Atât de mult îl venera pe Alexandru, încât a imitat din ce în ce mai mult stilul de îmbrăcăminte și obiceiurile macedonene. A insistat chiar ca oamenii să adauge titlul de „Magnus" (cel Mare) la numele său, așa cum făcuseră în cazul lui Alexandru.

Caracalla a ajuns treptat să fie convins de divinitatea lui. Obsedat de Serapis, zeul egiptean al soarelui, cu care se credea înrudit, a poruncit să se bată monede care să proclame statutul lui ceresc și a pus să se construiască statui care să îl prezinte ca pe un faraon egiptean.

Comportamentul tot mai imprevizibil al lui Caracalla a pregătit terenul pentru asasinarea sa, care a avut loc în vreme ce călătorea spre răsărit, pentru a participa la o campanie militară împotriva parților, în 217 d.Hr. Circumstanțele morții sale – care avea să aducă o nouă eră de tulburări în întregul imperiu – au fost cu totul nedemne: a fost înjunghiat de una dintre propriile gărzi în timp ce urina pe marginea unui drum; probabil că așa merita un om care a adus atât de multă necinste funcției pe care a avut-o. După cum conchidea istoricul roman Spartianus, „acest împărat [a fost] cel mai crud dintre oameni".

Barbarii

Ca mulți alți împărați romani dinaintea lui, Caracalla a organizat campanii militare împotriva așa-numiților barbari de dincolo de Rin și de Dunăre. Însă, în loc să urmărească un obiectiv strategic serios, Caracalla a tânjit doar după gloria militară –

și în acest scop a masacrat fără rost un trib germanic care era de fapt aliat Romei.

Cuvântul „barbar“ fusese la origini inventat de greci, care numeau orice popor care nu era grec *barbaros* – ca imitare a limbii lor de neînțeles. Termenul a încurajat o viziune maniheistă a lumii: pe de o parte, lumea „civilizată“ (adică grecii și romanii) și, pe de alta, lumea „necivilizată“, barbară (restul popoarelor). Până în secolul I î.Hr., romanii îi identificaseră pe gali drept principalul grup de barbari, dar după ce a fost cucerită Galia și aceasta s-a îmbogățit în baza Pax Romana, ea a devenit o pradă pentru noii „barbari“ – triburile germanice din răsărit. Ca să se pună capăt acestei amenințări la adresa securității, împăratul Augustus a hotărât să cucerească întreaga provincie Germania – însă ambiția sa a fost înfrântă în anul 9 d.Hr., când trei dintre legiunile sale au traversat Rinul și nu au mai fost văzute vreodată. Un conducător german de trib cunoscut romanilor ca Arminius (și germanilor naționaliști de mai târziu sub numele de Hermann) se oferise să îl îndrume pe comandantul roman Publius Quintilius Varus și pe oamenii lui prin terenul întunecat și dificil al pădurii Teutoburger. Varus a acceptat, fără să-și dea seama că Arminius îi întinsese o cursă. Germanii au prins într-o ambuscadă coloana romană pe întreaga lungime a ei, iar în locurile strâmte din pădure, legionarilor le-a fost imposibil să se desfășoare în formațiile obișnuite de luptă. Roma a rămas șocată auzind că forța ei de elită în bătălii fusese anihilată de niște barbari neinstruiți. După aceea, Roma s-a străduit să păstreze relații pașnice, trecând dincolo de Rin doar pentru a lansa atacuri punitive împotriva triburilor care îi făceau probleme.

În secolul al III-lea, triburile barbare care înconjurau granițele imperiului – francii și alemanii de-a lungul Rinului, goții, de-a lungul Dunării inferioare – au ajuns să fie chiar ele sub presiunea popoarelor nomade venite dinspre stepele din răsărit, mai ales a hunilor și, la rândul lor, ele au început să fortifice granițele imperiului. Împărații s-au bizuit din

ce în ce mai mult pe sprijinul legiunilor, ceea ce a condus la instabilitate politică și la frecvente războaie civile: între 235 și 286 d.Hr., au existat 26 de împărați, dintre care doar unul nu a avut parte de o moarte violentă.

Deși secolul al IV-lea a adus o oarecare renaștere sub conducerea lui Dioclețian și a lui Constantin, spre sfârșitul secolului, imperiul era divizat în două. Imperiul de Apus a suferit din cauza unor noi presiuni, iar în 410 d.Hr., Roma însăși a fost devastată de vizigoți. Ultimul împărat roman a fost detronat în 476 d.Hr. și a înlocuit de Odoacru, regele goților. Imperiul de Răsărit, cu capitala la Constantinopol, avea să prospere în glorie încă o mie de ani, până când a căzut sub atacurile turcilor otomani în 1453.

Attila Hunul

406–453

Acesta era un om născut să cutremure națiunile,
spaima tuturor tărâmurilor, care a îngrozit lumea
prin zvonurile cumplite răspândite peste tot despre el.

Iordanes, istoric got din secolul al VI-lea,
Originile și faptele goților

Attila, regele hunilor între 434 și 453, a fost un general remarcabil și un luptător formidabil, cu o poftă nesățioasă de aur, pământuri și putere. Înfrânt o singură dată, acesta a fost cel mai puternic dintre domnitorii barbari care s-au înfruptat din ultimele vestigii ale Imperiului Roman în descompunere. Potrivit legendei, purta „Sabia lui Marte", dată lui de către zei drept semn că va domni peste întreaga lume.

Hunii au fost o grupare de triburi venite din stepa Eurasiei, având o reputație de temut (Marele Zid Chinezesc a fost construit ca să îi țină departe). Așezându-se în ceea ce este în prezent teritoriul Ungariei, ei au profitat de declinul Imperiului Roman în cursul secolelor al IV-lea și al V-lea pentru a-și extinde teritoriile, până când, la apogeul puterii lor sub Attila, imperiul lor se întindea de la Dunăre până la Marea Baltică, cuprinzând mari zone din Germania, Austria și Balcani.

Se spunea că Attila era la fel de urât pe cât era de destoinic: scund, îndesat și masiv, cu un cap mare, ochi adânciți în orbite, nasul turtit și barba rară. Agresiv și irascibil, era din cap până în picioare un soldat, mâncând carne servită pe farfurii de lemn, în vreme ce adjuncții săi mâncau delicatese de pe tipsii de argint. În tradiția hunică, se întâmpla deseori ca el să mănânce și să negocieze fără să descalece, iar în tabără era distrat

de un bufon, de un pitic sau de vreuna dintre numeroasele lui tinere neveste.

În 434, regele Ruglia, unchiul lui Attila, a murit, lăsându-i pe Attila și pe fratele lui mai mare, Bleda, să cârmuiască regatul în comun. Imperiul Roman fusese de multă vreme împărțit în două, Imperiul de Răsărit (cunoscut și sub numele de Bizantin), fiind condus pe vremea lui Attila de Teodosiu al II-lea. Pentru a evita atacurile hunilor, Teodosiu convenise să plătească un tribut anual, dar când nu a reușit să plătească, Attila a invadat teritoriul bizantin, cucerind și distrugând câteva orașe importante, inclusiv Singidunum (Belgradul de azi).

După un armistițiu negociat în 442, Attila a atacat din nou în anul următor, distrugând numeroase orașe mari și mici de-a lungul Dunării și masacrând locuitorii acestora. Măcelul din orașul Naissus (aflat în Serbia de azi) a fost atât de cumplit, încât, câțiva ani mai târziu, când au sosit acolo să negocieze cu Attila, ambasadorii romani au trebuit să își așeze tabăra în afara orașului ca să scape de duhoarea leșurilor. Nenumărate alte orașe au suferit o soartă asemănătoare. Potrivit unei relatări contemporane: „Atâta ucidere și vărsare de sânge au fost încât nimeni nu putea număra morții. Hunii au jefuit bisericile și mănăstirile și au ucis călugări și fecioare... Au devastat Tracia în asemenea măsură încât ea nu se va mai ridica niciodată pentru a fi ca înainte". Constantinopolul a fost cruțat doar pentru că forțele lui Attila nu au reușit să străpungă zidurile capitalei, astfel că au pornit împotriva armatei bizantine, reușind o înfrângere zdrobitoare și sângeroasă. Pacea a fost obținută doar cu prețul plății tributului datorat și al triplării plăților viitoare. Apoi, în jurul anului 445, Bleda a fost asasinat, astfel că Attila a ajuns să fie singurul comandant al regatului. A urmat încă un asalt asupra Imperiului Roman de Răsărit în 447, iar hunii au lovit tot mai adânc spre est, arzând biserici și mănăstiri în timp ce înaintau, folosind berbeci și turnuri de asediu ca să pătrundă în orașe, pe care le rădeau de pe fața pământului, măcelărind locuitorii.

Attila a suferit singura înfrângere în 451, când a invadat Galia. Intenția lui fusese mai curând să atace regatul vizigot cu capitala la Toulouse decât să lovească în mod deschis în interesele romane din zonă. Cu toate acestea, în 450, Honoria – sora lui Valentinian al III-lea, împăratul Imperiului Roman de Apus – a apelat la Attila să o salveze de o căsătorie aranjată cu un senator roman. După ce a primit inelul de logodnă, Attila a interpretat acest lucru drept propunere de căsătorie și a cerut jumătate din Imperiul Roman de Apus drept zestre. Când romanii au refuzat, Attila a invadat Galia cu o mare armată. Drept răspuns, generalul roman Flavius Aetius și-a unit forțele cu cele ale vizigoților pentru a se opune invaziei hunilor. Cele două armate s-au confruntat la Orléans, iar în bătălia de la Châlons (în regiunea Champagne de azi), în care au murit mii de oameni de ambele părți, hunii s-au văzut siliți să se retragă. A fost una dintre ultimele mari victorii ale Imperiului Roman de Apus, însă una în care forțele sale armate au fost la fel de epuizate ca și cele ale hunilor.

În 452, când hunii au invadat Italia, Aetius nu a reușit să îi oprească. Mobile și rapace, armatele lui Attila au distrus și au ars zeci de orașe, printre care Aquileia, Patavium (Padova), Verona, Brixia (Brescia), Bergomum (Bergamo) și Mediolanum (Milano). Doar o epidemie izbucnită în rândul trupelor lui Attila a mai încetinit campania lui, însă în primăvară, era pe punctul de a cuceri chiar Roma, unde se refugiase și împăratul Imperiului Roman de Apus, Valentinian al III-lea. A fost nevoie de un apel direct din partea papei Leon I pentru a-l descuraja pe Attila să distrugă orașul, iar hunul a fost de acord să nu continue atacurile spre sud.

Attila a murit în 453, într-o noapte în care a băut prea mult după căsătoria cu o altă tânără mireasă. S-a sufocat cu sânge, după ce a suferit o hemoragie nazală, în timp ce dormea. Soldații care l-au îngropat au fost apoi uciși, astfel ca nici unul dintre dușmanii lui să nu-i poată găsi și pângări mormântul.

Pentru poporul său, Attila a fost un idol, întrucât contribuise la consolidarea unui imperiu puternic și prosper. Iordanes, istoricul got din secolul al VI-lea, l-a descris ulterior ca fiind „iubitor de războaie, însă reținut în acțiune, puternic atunci când dădea sfaturi, binevoitor cu aceia care îi adresau rugăminți și îngăduitor cu cei cărora le acordase protecția sa". Însă pentru romani el a fost „Biciul lui Dumnezeu", „distrugătorul provinciilor din Europa", omul răspunzător de cruzimi și violențe inutile, iar în *Divina Comedie* a lui Dante el apare în cel de-al șaptelea cerc al Infernului.

Hunii, goții și vandalii

Numele celor trei popoare „barbare" au căpătat în prezent înțelesuri foarte diferite.

În timpul Primului Război Mondial, germanii erau descriși colocvial drept „huni". Se crede că acest apelativ își are originile în articolele din presa britanică în legătură cu un discurs ținut de Kaizerul Wilhelm al II-lea în 1900, în care își îndemna trupele din China să lupte „ca hunii". Alte explicații, mai fanteziste, sunt: (1) căștile cu țeapă în vârf purtate de germani în acea perioadă semănau cu acelea purtate de huni; (2) cuvântul *uns* din expresia *Gott mit uns* („Dumnezeu este de partea noastră"), imprimat pe cataramele centurilor purtate de soldații germani a fost interpretat în mod greșit drept „huni".

Goții au fost la origini triburi germanice din secolele al III-lea până în al VI-lea, în vreme ce „gotic" se referă la un stil arhitectural de la sfârșitul epocii medievale și la un gen de literatură romantică de groază de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Însă după ce Tony Wilson a descris muzica grupului Joy Division drept „gotică" în cadrul unui program TV din 1978, termenul „goth" a început să denumească o subcultură post-punk, născută în clubul de noapte londonez Batcave în anii 1980, și care s-a răspândit

cu repeziciune. Disprețuind violența punk în favoarea artei, literaturii și religiei mistice, adepții muzicii gotice au adoptat îmbrăcămintea de culoare neagră, deseori accentuată de fețele date cu alb și ochii conturați cu negru, în contrast vădit cu bogăția de culori și cu efervescența scenei disco din acea vreme.

Termenul „vandali" a însemnat la origini rătăcitori și a fost numele unui trib germanic care, după ce a creat un regat în nordul Africii la începutul secolului al V-lea, a atacat Roma în 455, distrugând în mod absurd comori culturale de neprețuit, și apoi a creat haos în Galia, Spania și Italia. Numele lor se află la baza cuvintelor „a vandaliza" și „vandalism", care definesc actele de distrugere fără motiv.

Împărăteasa Teodora

497–548

De când a apărut omenirea, nici un alt tiran nu a inspirat atât de multă teamă, pentru că nici un cuvânt rostit împotriva ei nu scăpa neauzit: nenumărații ei spioni îi aduceau știri despre ce se vorbea și se întâmpla în public sau în intimitate.

Procopiu, *Istoria secretă* (secolul al VI-lea d.Hr.)

Teodora – ucigașă, amorală și însetată de putere – s-a născut în clasa de jos a societății, a prosperat ca actriță, prostituată și dansatoare în spectacole erotice și a ajuns la apogeul carierei detestata soție a lui Iustinian, unul dintre cei mai mari împărați ai Bizanțului. Cea mai mare contradicție la Iustinian, altfel inteligent și capabil, a fost iubirea lui față de această femeie extraordinară, inteligentă, vanitoasă, lacomă, coruptă și nemiloasă.

Totuși, sursa noastră pentru viața Teodorei este Procopiu care, plin de prejudecăți și furie, o ura, astfel încât unele dintre crimele ei ar putea fi descrise exagerat, în mod nedrept. Fiica unui dresor de urși de la Hipodrom, ea și-a început cariera în teatru, ca actriță care juca la limita sordidă a profesiunii ei. Și-a câștigat cu repeziciune faima pentru frumusețea ei și pentru disponibilitatea de a apărea în spectacole burlești și lascive care constituiau la acea vreme o atracție specială la Constantinopol. După cum notează Procopiu, „nici un rol nu era prea scandalos pentru a fi acceptat de ea fără să roșească". Într-o scenetă deosebit de șocantă, ea stătea întinsă pe spate, goală pușcă, în timp ce peste trup i se turnau boabe de grâu. Apoi niște gâște (reprezentându-l pe Zeus) le culegeau cu ciocurile – spre satisfacția Teodorei.

Apetitul ei sexual de nestăvilit a devenit subiect de legendă. „Deseori se ducea la mese câmpenești cu câte zece tineri sau mai mulți, în floarea virilității și a puterii, și se întreținea cu toți, întreaga noapte“, scrie Procopiu, adăugând că prefera să aibă toate cele trei orificii pline. Ulterior, s-a zvonit că ea a dus o viață de prostituată de înaltă clasă. Evident, se pare că a slujit drept curtezană pentru bărbații înstăriți și puternici ai Bizanțului și că în acea perioadă a rămas însărcinată și a dat naștere singurului ei copil, un fiu.

După ce s-a zbătut câțiva ani să-și facă loc în societate, Teodora a dat de o mină de aur. Bătrânul împărat Iustin îl adoptase pe nepotul său promițător, Iustinian. Tânărul s-a îndrăgostit nebunește de Teodora și a adus-o în palatul imperial ca amantă. Influența lui pe lângă Iustin era atât de mare încât acesta a modificat legea pentru a permite căsătoria cu o actriță, iar când Iustinian a urmat la tron în 527, a numit-o în mod oficial Augusta sa. În următorii cinci ani, Teodora și-a demonstrat calitățile preluând controlul în timpul răscoalei Nika, ce a pus în primejdie însăși poziția lui Iustinian ca împărat (vezi p. 85).

Iustinian a tratat-o pe Teodora ca pe un partener la împărțirea puterii și mulți au socotit-o periculos de puternică prin răutatea și intrigile ei. Însă acest parteneriat a funcționat. Iustinian a dobândit o mare glorie în timpul domniei lui încununate de succese: a înfrumusețat capitala, dar și Ierusalimul, a sistematizat legile, a adus stabilitate, a administrat în mod strălucit și, folosindu-se de sclipitorul său general Belisarie, a recucerit porțiuni din vechiul Imperiu Roman în Hispania, Italia și nordul Africii. De asemenea, Belisarie i-a înfrânt pe perși. Acestea au fost realizări remarcabile – iar Teodora are unele merite în această privință.

Pe de altă parte, împărăteasa era de-a dreptul nemiloasă în dorința sa de a-și păstra poziția. A alcătuit o poliție secretă, trimițându-și spionii să se infiltreze în orice grup care putea sluji drept bază pentru crearea unei opoziții față de regim.

Adversarii politici erau ridicați de atacatori necunoscuți, biciuiți și – cel puțin în cazul unui bărbat pe nume Basanius – castrați și lăsați să moară. Alții, care ajungeau să cadă în dizgrație, se trezeau închiși în labirintul de celule private de sub palatul ei; se spune că între cei pe care ea i-a ținut acolo s-a numărat și fiul ei, despre care Teodora se temea că o va face de rușine. Femeile care îi puteau deveni rivale, bucurându-se de afecțiunea soțului ei – cum s-a întâmplat cu regina goților Amalasontha – erau asasinate.

Toate numirile oficiale trebuiau aprobate de Teodora, la fel și căsătoriile între curtenii imperiali. În același timp, la curte, care a devenit renumită pentru purtări licențioase și extrem de libertine, fusese abandonat orice simț al decenței morale.

Perechea imperială fusese norocoasă să îl aibă pe Belisarie, unul dintre cei mai mari generali ai tuturor timpurilor. Cariera acestuia fusese neîndoielnic ajutată de căsătoria sa cu Antonina, prietena Teodorei. Cu toate acestea, temându-se că prestigiul lui Belisarie i-ar putea amenința tronul, Iustinian l-a tratat în mod groaznic. L-a rechemat în două rânduri pe generalul în dizgrație, o dată din Italia și apoi din Mesopotamia. Doar intervențiile Teodorei l-au salvat.

Teodora a murit la vârsta de 50 de ani, probabil de cancer, după două decenii de autoritate căreia nimic nu i-a stat în cale. În ceea ce îl privește pe Iustinian, el a trăit prea mult: ultimii zece ani de domnie au fost dezastruoși. Probabil că temuta împărătească îi purtase noroc; probabil că ea era și un politician abil. Cât a trăit, nimeni nu a îndrăznit să se opună poruncilor ei, pentru că toți știau ce pedepse puteau primi dacă o făceau. După cum scrie Procopiu: „Când era furioasă, nici o biserică nu putea deveni cuiva sanctuar, nici o lege nu îi oferea protecție, nici intervenția altora nu aducea iertarea victimei; nimic pe lume nu o putea opri."

Răscoala Nika

În era bizantină, singurul loc în care se desfășurau sărbătorile publice era Hipodromul. Acolo se strângeau mii de suporteri ca să-și urmărească idolii sportivi – conducătorii de care – întrecându-se pentru onoruri. Existau patru echipe principale – fiecare cu grupul ei de suporteri și fiecare definită de culorile purtate: albii, roșiii, verzii și albaștrii, care ulterior s-au închegat în două echipe, Albaștrii și Verzii. Împăratul Iustinian era cunoscut ca susținător al Albaștrilor.

În absența oricărei alte căi pentru exprimarea politică populară, facțiunile slujeau ca o supapă pentru toate nemulțumirile. Deseori, între curse, spectatorii îi adresau împăratului cereri politice. În ianuarie 532, după câteva luni de nemulțumire populară, când Iustinian a sosit la Hipodrom, scena era pregătită pentru rebeliunea de o săptămână care a fost pe punctul de a-i aduce prăbușirea. Spre sfârșitul zilei, Albaștrii și Verzii se uniseră pentru a scanda „Nika“ („victorie“) pentru a-și exprima nemulțumirea în legătură cu politica dusă de împărat.

Când mulțimea dezlănțuită de la Hipodrom și-a declarat susținerea față de un alt împărat, a izbucnit răscoala și, în timp ce orașul Constantinopol îi scăpase de sub control, Iustinian își pierduse îndrăzneala și se pregătea să fugă. Însă Teodora l-a încurajat spunând că prefera să moară în purpura imperială decât să trăiască fără ea. Apoi a pregătit un plan pentru a zdrobi forțele opoziției. Ea și Iustinian au trimis un mesager la Hipodrom pentru a atrage de partea lor jumătate din mulțimea de acolo – o stratagemă care a reușit. Apoi, trupele aflate sub comanda generalului Belisarie, protejatul împărătesei, au fost trimise pentru a reprima restul protestatarilor. Nisipul de pe terenul arenei a rămas pătat de sânge, fiind măcelăriți în jur de 30 000 de oameni.

Deși pare extraordinar ca un eveniment sportiv să poată avea astfel de ramificații politice în Bizanțul secolului al VI-lea,

un episod comparabil s-a petrecut la sfârșitul secolului XX în Europa. În mai 1990, când Iugoslavia începuse să se destrame sub presiunea diferitelor naționalisme – îndeosebi virulentul naționalism sârbesc promovat de Slobodan Milošević –, țara a fost zguduită de o încăierare provocată la un meci de fotbal între microbiștii croați și sârbi. În timpul partidei dintre Dinamo Zagreb (Croația) și Steaua Roșie Belgrad (Serbia), desfășurată pe fostul stadion Maksimir, Delije („Eroii"), susținători ai Stelei Roșii i-au atacat pe fanii echipei adverse, ajutați fiind și de forțele sârbe de poliție. Drept reacție, „Băieții albaștri și răi" din Zagreb au străpuns cordoanele de poliție și mulți susținători sârbi au fost atacați. La sfârșitul tulburărilor au fost înregistrate 60 de persoane rănite din ambele tabere. Incidentul a confirmat intensificarea naționalismului croat și sârb și a contribuit la destrămarea violentă a Iugoslaviei.

Împărăteasa Wu

625–705

Wu este un monstru trădător! Fie ca eu să mă reîncarnez ca pisică şi ea să se reîncarneze ca şoarece, să o pot înşfăca pe vecie de gât.

Consoarta Xiao, una dintre
numeroasele victime ale împărătesei Wu

Singura femeie din istoria Chinei care a domnit de drept, împărăteasa Wu a fost depravată, megalomană, criminală în masă și o manipulatoare inteligentă. Începându-și viața în calitate de concubină, a dominat curtea imperială vreme de mai bine de jumătate de secol, dobândind în cele din urmă puterea absolută și autointitulându-se „Împărăteasa Cerului".

În 638, când a ajuns la palatul imperial pentru a fi concubina împăratului Taizong, Wu Zhao, cum era cunoscută atunci, avea doar 13 ani. Încă de la o vârstă fragedă și-a dat seama de puterea reprezentată de înfățișarea plăcută și de inteligență, iar zece ani mai târziu, când Taizong a murit, ea intrase deja în grațiile lui Gaozong, fiul și moștenitorului acestuia.

Cum era obiceiul pentru concubine după moartea stăpânului lor, Wu Zhao și-a petrecut o scurtă perioadă în solitudine la o mănăstire budistă. Însă după câțiva ani a revenit în centrul vieții de la curtea imperială, întoarcerea ei fiind în parte hotărâtă de împărăteasa Wang, soția lui Gaozong: geloasă pe consoarta Xiao, una dintre concubinele soțului ei, Wang sperase că Wu ar putea să-i distragă atenția de la aceasta. Avea să fie o decizie fatală.

Așa cum anticipase Wang, Wu a îndepărtat-o rapid pe Xiang, devenind concubina preferată a împăratului, și a avut cu acesta patru fii. Însă Wu dorea acum puterea pentru sine

și a căutat modalități de a scăpa de influența împărătesei Wang. În 654, când a născut o fetiță care a murit la scurt timp după aceea, Wu s-a îngrijit ca Wang să fie suspecta principală pentru moartea copilului. Gaozong și-a crezut concubina în dauna soției și imediat le-a îndepărtat pe Wang și pe consoarta Xiao din pozițiile pe care le ocupau. Astfel, Wu a devenit împărăteasă.

Treptat, Gaozong a început să sufere crize chinuitoare din cauza unor boli, ceea ce i-a oferit împărătesei Wu mai multe prilejuri de a-și exercita puterea. Și-a folosit agenții pentru a spiona și a elimina potențialii rivali și funcționarii de a căror credință se îndoia – inclusiv membri ai propriei familii. Unii erau înlocuiți din funcții, alții, exilați, iar mulți erau condamnați la moarte. Printre sutele de persoane care au fost strangulate, otrăvite sau măcelărite s-au numărat și fosta împărătească Wang și consoarta Xiao, a căror asasinare a fost poruncită de Wu după ce a înțeles că Gaozong se gândea să le grațieze. La curtea imperială s-a instalat o atmosferă de teroare generală, singura garanție a supraviețuirii fiind supunerea servilă.

În 675, cum starea de sănătate a împăratului se deteriora mereu, împărăteasa Wu a făcut manevre privind succesiunea. Prințesa Zhao, mătușa împăratului, pe care acesta părea să o aprecieze tot mai mult, a fost condamnată la arest la domiciliu și a murit înfometată. Apoi, prințul Li Hong, fiul lui Wu, a murit subit – otrăvit de o mână „necunoscută". A fost înlocuit de fratele său – cel de-al doilea fiu al lui Wu – Li Xian. Relațiile cu acesta s-au înrăutățit curând, iar în 680 Wu l-a acuzat de trădare și l-a exilat. Mai târziu, prințul a fost silit să se „sinucidă". Succesiunea ajungea astfel la cel de-al treilea fiu, Li Zhe.

Când Gaozong a murit în cele din urmă în 684, Li Zhe a devenit împărat, luându-și numele de Zhongzong. Inutil să mai spunem că adevărata autoritate era deținută în continuare de Wu, acum împărătească-văduvă. Când Zhongzong a lăsat impresia că voia să îi pună la îndoială puterea, ea a reușit să

îl detroneze și l-a înlocuit cu un alt fiu al ei, care a devenit împăratul Ruizong.

Wu exercita acum și mai mult control, împiedicându-l pe Ruizong să se întâlnească cu vreun funcționar sau să guverneze. Oricine contesta această stare de lucruri era îndepărtat imediat și, frecvent, executat. În 686, ea s-a oferit să îi redea puterile imperiale lui Ruizong, dar acesta a avut bunul-simț de a refuza.

Tot timpul în căutarea oricărei posibile amenințări la adresa poziției sale, Wu și-a încurajat poliția secretă să se infiltreze în cercurile oficiale și să identifice presupușii conspiratori. În 688 a fost suprimat un pretins complot împotriva împărăteseivăduve, iar acest lucru a declanșat o serie deosebit de feroce de asasinate politice. Falsele acuzații, tortura și „sinuciderile" forțate au devenit aproape comune. Apoi, în 690, în urma unei serii de petiții „spontane" cerând ca împărăteasa-mamă să ocupe efectiv tronul, ea a acceptat cererea. Ruizong a fost detronat și a redevenit prinț al coroanei, iar Wu, împărăteasă.

În următorii 15 ani, Wu a domnit folosind aceleași metode necruțătoare care îi garantaseră ascensiunea, iar denunțurile motivate politic și asasinatele consfințite de stat au rămas lucruri obișnuite. În 693, soția fiului ei Ruizong (fostul împărat, iar acum redevenit moștenitor) a fost acuzată de vrăjitorie și executată. Ruizong se temea prea mult de mama lui ca să se opună.

În cele din urmă, cum starea ei de sănătate se înrăutățea, Wu a fost convinsă de Ruizong, în 705, să cedeze tronul. Spre deosebire de numeroasele ei victime, în același an, Wu a murit liniștită în patul ei, la vârsta de 80 de ani. Cât a fost la putere, politica imperială se redusese la un joc mortal, în care cei mai mulți nu avuseseră decât de pierdut. Un vechi proverb chinezesc spune că domnia unei femei este asemănătoare cu „cântatul cocoșește al unei găini la crăpatul zorilor". Având în vedere experiența țării cu împărăteasa Wu, nu este surprinzător că ea a fost singura persoană care a exemplificat proverbul.

Doamna Mao

Secolul XX a adus un echivalent comunist al împărătesei Wu, în persoana lui Jiang Qing, numită și „Doamna Mao", o femeie ambițioasă, nemiloasă și dogmatică.

Singurul copil al unei concubine, Jiang a devenit actriță după ce a absolvit universitatea, dobândind o credință de neclintit în importanța artelor. Spre sfârșitul anilor 1930, ea l-a cunoscut pe Mao Zedong, viitorul întemeietor al Republicii Populare Chineze, după ce s-a alăturat comuniștilor în timpul războiului civil chinez, devenind cea de-a patra și ultima soție a lui în 1939. Cum Mao era căsătorit în acea perioadă, ea a trebuit să rămână în umbră mulți ani.

În 1966, totuși, Mao a numit-o director adjunct al Revoluției Culturale, o acțiune de teroare revoluționară de anvergură, în tovărășie cu Zhang Chunqiao (fost jurnalist), Yao Wenyuan (critic literar) și Wang Hongwen (fost agent de securitate) – așa-numita Bandă a celor Patru. Manipulată de Mao, ea a condus cu zel represiunea. Impunerea de către ea a unor forme radicale de exprimare, în care să se regăsească subiecte „corecte din punct de vedere ideologic", a ajuns să fie un atac pe toate fronturile împotriva elitelor artistice și intelectuale existente în China. Renumită pentru retorica ei avântată, ea a manipulat tehnicile de comunicare în masă pentru a-i înflăcăra pe tinerii „Gardieni ai Revoluției", după care i-a trimis să atace – verbal și fizic – orice era „burghez" și „reacționar". Într-un dezmăț de denunțuri, teroare și crime, Partidul Comunist – inclusiv moderați precum președintele Liu Shaoqi și secretarul general Deng Xiao Ping – a fost epurat. Adevăratele victime erau cetățenii obișnuiți – în jur de trei milioane dintre ei fiind uciși, în vreme ce nenumărați alții au fost întemnițați sau brutalizați.

Deși Mao o detesta, Jiang și-a păstrat puterea. În 1976, la moartea lui Mao, succesorul său a pus capăt ascensiunii Doamnei Mao și a arestat-o în cadrul unei lovituri de palat.

În 1981, Jiang a fost găsită vinovată de crime „contra revoluției". Pedeapsa cu moartea i-a fost comutată în închisoare pe viață, dar ea s-a sinucis în 1991. O figură detestată, a fost descrisă de un biograf drept „o femeie ranchiunoasă, care a contribuit la moartea multor oameni"; „demonul cu oase albe" care, potrivit propriilor cuvinte (la proces), a fost „câinele președintelui Mao. Pe oricine îmi cerea să mușc, îl mușcam".

Iustinian al II-lea

669–711

Avea patimi puternice, era slab de minte și îmbătat de o mândrie ridicolă că nașterea îi dăduse dreptul să poruncească peste milioane de oameni, deși nici cea mai măruntă comunitate nu l-ar fi ales ca magistrat local.

Edward Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*

Iustinian Rhinotmetus (Nas Spintecat) a fost împăratul bizantin care a domnit în două rânduri, ale cărui campanii militare dezastruoase, masacre sângeroase, spirit de răzbunare permanent, intoleranță religioasă, tiranie prostească, sadism personal și nasul mutilat, din aur, au făcut din el un monstru chiar și potrivit standardelor Imperiului Roman de Răsărit.

Fiul cel mai mare al lui Constantin al IV-lea, Iustinian a fost numit codomnitor de către tatăl lui în 681, când avea doar 11 ani, devenind împărat unic patru ani mai târziu, când Constantin a murit. La început s-a dovedit un cârmuitor capabil, acționând cu succes – atât militar, cât și diplomatic – pentru recucerirea unor teritorii pierdute anterior. După un atac îndrăzneț împotriva Armeniei, a încheiat un nou acord cu califii musulmani Omeiazi, de la est, ce a reglementat și a sporit tributul plătit imperiului, care astfel și-a recâștigat controlul asupra Ciprului.

Având asigurată astfel granița din răsărit, și-a îndreptat atenția spre Balcani – unde fostele posesiuni bizantine căzuseră sub conducere slavă. Într-o mare campanie militară din 688–689, Iustinian i-a înfrânt pe protobulgarii din Macedonia și a cucerit importantul oraș Tesalonica. Încurajat de aceste succese, în 691–692 a reluat ostilitățile împotriva arabilor

din Armenia. O mare parte din forța militară folosită în acest asalt a fost pusă la dispoziție de slavii cuceriți, dintre care aproximativ 30 000 fuseseră înrolați în armatele lui Iustinian. Aproape inevitabil, această forță de recruți s-a dovedit îndoielnică, iar mulți dintre soldați au fost mituiți să trădeze. Copleșite numeric și învinse, forțele lui Iustinian au fost alungate cu totul din Armenia în 695.

Aceste eșecuri pe plan extern au fost însoțite de represiuni brutale pe plan intern – mare parte dintre acestea din motive religioase. Secta maniheistă a fost socotită drept subversivă și periculoasă. Tot astfel au fost considerate și alte manifestări de creștinism neortodox. În 692, Iustinian a înființat „Sinodul Quinisext" pentru a reglementa o interpretare mai rigidă a credinței ortodoxe. Cele 102 canoane disciplinare emise de Sinod au fost apoi impuse în întregul imperiu – indiferent cât de mult intrau ele în contradicție cu practicile creștine, îndeosebi în Apus. Lucru deloc surprinzător, papa Sergiu I a refuzat să recunoască hotărârile Sinodului.

Scandalizat de această sfidare din partea papalității, Iustinian a trimis imediat o armată pentru a-l sili pe papa Sergiu să accepte noile reglementări, însă a fost înșelat din nou din cauza lipsei de loialitate a armatei sale, care a trecut de partea dușmanilor la Ravenna și l-a sprijinit pe conducătorul spiritual, nu pe cel secular. Acesta a fost un semn rău prevestitor pentru Iustinian. Totuși, împăratul nu a făcut decât să amplifice anvergura pedepselor religioase și financiare – folosindu-le pe cele din urmă pentru a ridica nenumărate construcții grandioase în tot orașul Constantinopol.

În mod inevitabil, nemulțumirile au erupt într-o revoltă populară în anul 695, condusă de unul dintre cei mai importanți generali, Leontius. Detronat, Iustinian s-a ales cu limba tăiată și cu nasul spintecat, fiind apoi exilat la Cherson, în Crimeea. Acolo a stat și a suferit mai bine de un deceniu, în vreme ce împărații ce i-au succedat se schimbau mereu. Leontius, care

își asumase rolul de împărat după îndepărtarea lui Iustinian, a fost detronat de Tiberius al III-lea în 698.

Apoi, în 702–703, Iustinian a evadat din locul unde era exilat și a ajuns în hanatul khazarilor (care dominau sudul Rusiei europene de astăzi). Acolo, hanul khazarilor l-a primit călduros pe fostul împărat, ba chiar i-a dat-o de soție pe sora sa, Teodora. Prietenia s-a transformat curând în trădare când împăratul Tiberius l-a mituit pe han să îl asasineze pe Iustinian. Însă, prevenit de soția sa în legătură cu atacul, Iustinian a fugit la protobulgari și a încheiat o nouă alianță cu hanul protobulgar Tervel, care a fost de acord să îl ajute pe Iustinian (în schimbul unor pământuri și al unui titlu) și i-a pus la dispoziție 15 000 de călăreți ca să pornească în marș spre Constantinopol. Împăratul și-a recâștigat tronul în 705, etalând un nas din aur masiv ca să își ascundă mutilarea și exprimându-se prin gemete, din cauza lipsei limbii, prin intermediul unui interpret.

Împăratul s-a grăbit să nu respecte concesiile pe care le făcuse lui Tervel – dar a fost înfrânt în 708. Acest eșec a fost urmat de alte dezastre împotriva califatului arab al Omeiazilor din răsărit, cu pierderi în Asia Mică, Cilicia și Cappadocia.

Catastrofele pe plan extern au fost egalate doar de despotismul domniei, care a căpătat din nou caracter teologic. Încă hotărât să impună autoritatea Sinodului Quinisext, Iustinian a trimis o nouă expediție militară spre Ravenna – și de data aceasta a reușit să îl silească pe noul papă, Constantin, să accepte directivele religioase ale Sinodului.

În același timp, împăratul repus pe tron a dat dovadă de un spirit de răzbunare necruțător. Foștii împărați Leontius și Tiberiu al III-lea au fost mutilați și executați, împreună cu mulți dintre sprijinitorii lor, în vreme ce patriarhul Constantinopolului, Callinic I, a fost mazilit și orbit. În cele din urmă, această teroare i-a îndepărtat până și pe cei care susținuseră întoarcerea lui Iustinian. O nouă revoltă a izbucnit în 711, pornind de la Cherson, și Bardanes, un alt general,

s-a proclamat împăratul Philippikos și a pornit pe mare spre Constantinopol. În fața acestei provocări, puțini s-au găsit să apere coroana lui Iustinian. După ce a opus o rezistență firavă, Iustinian a fost înfrânt și decapitat.

Jefuirea Constantinopolului

Jefuirea Constantinopolului în 1204 a fost unul dintre cele mai îngrozitoare acte de vandalism comise vreodată. Orașul grecesc Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin, era bastionul creștinătății. De aceea pare o ironie că aceia care l-au jefuit în 1204 au fost creștinii Cruciadei a IV-a.

Destinația inițială a acestor cruciați latini – porniți din Franța, Italia, Flandra și Germania – trebuia să fie Cairo, capitala califatului musulman, de unde aceștia voiau să recucerească Ierusalimul deținut de musulmani. S-au strâns la Veneția, pentru a fi transportați de corăbii venețiene. Însă Veneția semnase un acord comercial cu sultanul Egiptului. Conducătorul Veneției – dogele Enrico Dandolo – avea 85 de ani și era orb, dar se dovedea un prinț necruțător al comerțului. Cum cruciații nu au putut plăti prețul complet, dogele a sugerat ca în loc să navigheze spre Cairo, expediția să se îndrepte spre Constantinopol, rivalul Veneției din estul Mediteranei, să îl răstoarne pe împărat și să întemeieze un imperiu latin. Cruciații au fost imediat de acord, socotindu-i pe creștinii ortodocși greci din Constantinopol niște schismatici respingători, „mai răi decât evreii".

După ce au amarat în Bosfor, Dandolo a pus la cale o serie de lovituri politice care au făcut ca într-un an să se schimbe patru împărați. Apoi, un incendiu a distrus jumătate din oraș. În cele din urmă, dogele a ordonat atacarea Constantinopolului, care a căzut pe 12 aprilie 1204. S-a spus că octogenarul Dandolo chiar a participat la luptă, însă este sigur că a comandat-o. Vreme de trei zile, cruciații au jefuit orașul care ardea. Au fost

masacrați mii de locuitori lipsiți de apărare, iar călugărițele au fost violate pe altare. Marea Bibliotecă din Constantinopol a fost distrusă, sanctuarele prădate, opere neprețuite de artă au fost sparte în bucăți. În Hagia Sophia – cea mai mare biserică a creștinătății și, ulterior, locul de înmormântare al dogelui Dandolo –, o prostituată a fost așezată pe tronul patriarhului pentru a intona cântece lascive. Dandolo l-a pus pe Balduin din Flandra pe tronul imperial și alți nobili latini au înființat domenii feudale latine; dogele a cerut și a primit un imperiu venețian alcătuit „dintr-o jumătate și un sfert din Imperiul Roman", punând astfel mâna pe Creta și pe alte insule, precum și pe o uriașă parte din pradă. Imperiul latin al Constantinopolului a durat până în 1261, când Mihai al VIII-lea Paleologul a recucerit orașul pentru bizantini. Însă acesta nu și-a mai recăpătat niciodată măreția avută anterior, iar în 1453 a fost capturat de turci.

Papa Ioan al XII-lea

cca 937–964

... acest monstru fără nici o singură virtute
care să compenseze multele sale vicii.

Verdictul episcopilor convocați de Otto I
pentru a-l judeca pe papa Ioan al XII-lea, 963

Papa Ioan al XII-lea a fost cel mai infam pontif care a condus Biserica Creștină, antiteza virtuților creștine. A dus o viață privată de o imoralitate nerușinată, transformând Vaticanul într-un bordel. Comportamentul său era duplicitar, plin de cruzime și ridicol – a personificat „pornocrația" papală din prima jumătate a secolului al X-lea. După cum merita, și-a provocat propria prăbușire în urma depravării sale fără limite.

Numit înainte de a deveni papă, Octavian, viitorul Ioan al XII-lea a fost singurul fiu al ducelui Alberic al II-lea de Spoleto, patrician roman, care, cu puțin timp înainte să moară, a decretat către nobilii Romei că fiul lui trebuie să fie ales papă. Pe 16 decembrie 955, după moartea precedentului papă, Agapet al II-lea, Octavian a devenit cea mai înaltă autoritate a Bisericii Creștine, cârmuitorul spiritual și secular al Romei la numai 18 ani, luându-și numele de Ioan al XII-lea.

Prin mama sa, Alda de Vienne, era descendentul lui Carol cel Mare, însă nu a dovedit nici una dintre virtuțile care erau de așteptat din partea unui papă. Viața lui particulară era o înșiruire de păcate. Disprețuind celibatul pe care îl impunea poziția lui, era un desfrânat, nestăpânit, având relații intime cu sute de femei, inclusiv cu concubina tatălui său, Stephna. Sacrul Palat Lateran, cândva lăcașul sfinților, a devenit un bordel, în care își pierdeau vremea sute de prostituate, gata

să îi slujească orice capriciu sexual. Ioan a avut chiar relații incestuoase cu două dintre surorile lui.

Pe parcursul întregii sale cârmuiri, soarta lui Ioan a fost întrețesută cu aceea a regelui german Otto I cel Mare, prieten al bisericii, căruia Ioan i-a solicitat ajutorul după ce suferise o înfrângere într-un război purtat împotriva ducelui Pandulf de Capua, iar apoi pierduse Statele Papale în favoarea regelui Berengario al Italiei. Otto a sosit în Italia cu puternica lui armată, silindu-l pe Berengario să se retragă. Ajungând la Roma la sfârșitul lunii ianuarie 962, Otto a făcut un jurământ de credință să recunoască autoritatea lui Ioan și, pe 2 februarie, Ioan l-a încoronat pe Otto ca împărat al Sfântului Imperiu Roman, împreună cu regina Adelaide, pe care a făcut-o împărătească.

Această puternică alianță le-a adus beneficii atât lui Otto, cât și lui Ioan, însă fiecare a început imediat lupta pentru a se domina unul pe celălalt. La scurtă vreme după ce a fost încoronat împărat, Otto a emis „Privilegiul Ottonian", un tratat care promitea să recunoască pretențiile papei la mai toată partea centrală a Italiei în schimbul unei promisiuni că toți papii ce vor urma vor fi unși doar după ce vor jura credință față de împăratul Sfântului Imperiu Roman. Cu toate acestea, după ce Otto a părăsit Roma pe 14 februarie 962 pentru a continua războiul împotriva regelui Berengario, Ioan – temându-se de puterea lui Otto – a inițiat negocieri secrete cu Adalbert, fiul lui Berengario, pentru a se ridica împotriva lui, și a trimis scrisori către alți regi europeni, încurajându-i să procedeze la fel. Când soldații germani au interceptat aceste scrisori, complotul a fost dat la iveală, iar dacă Ioan avea vreo speranță de a-l îmbuna pe furiosul Otto, aceasta s-a năruit curând. După ce Ioan l-a primit pe Adalbert la Roma cu mare pompă, episcopii și nobilii care simpatizau cu împăratul german s-au răzvrătit. Pe 2 noiembrie 963, când Otto a revenit în Roma, Ioan a fost silit să fugă din oraș.

În timp ce Ioan se ascundea în munții din Campania, Otto a convocat 50 de episcopi în bazilica San Pietro, iar consiliul

alcătuit din aceștia a întocmit o listă a acuzațiilor politice și personale împotriva lui. Acestea începeau de la sacrilegii (înjurături și toasturi către diavol cu paharul de vin) până la adulter, sperjur și chiar crimă (era acuzat că îl orbise pe confesorul său, Benedict, fapt care provocase moartea acestuia și că îl castrase și îl mutilase pe cardinalul subdiacon din subordinea sa). Excesele din viața particulară îl împinseseră de asemenea spre aceste abuzuri flagrante în funcție, inclusiv simonia – acordarea de episcopii și de alte titluri ecleziastice în schimbul banilor –, pentru a-și plăti datoriile excesive de la jocurile de noroc.

Pe 4 decembrie 963, sinodul l-a găsit vinovat pe Ioan și l-a detronat, înlocuindu-l cu papa Leon al VIII-lea. Cu toate acestea, noua numire a fost făcută fără respectarea procedurii canonice corespunzătoare și puțini l-au considerat pe Leon un înlocuitor legitim. Cum Otto și Adalbert se înfruntau din nou pe câmpul de bătălie, la Roma a izbucnit o nouă revoltă, readucându-l pe Ioan în funcția de papă, iar Leon a fugit. Cei care îl trădaseră pe Ioan au avut de suferit răzbunări îngrozitoare. Cardinalului diacon Ioan i s-a tăiat mâna dreaptă de către nemilosul papă, iar episcopul Otgar de Speyer a fost flagelat; un alt prelat și-a pierdut nasul și urechile, iar mulți alții au fost excomunicați. Pe 26 februarie 964, Ioan a revocat decretele emise de Otto în cadrul unui sinod special și și-a restabilit propria autoritate ca papă.

Poziția lui Ioan era încă precară, iar când Otto l-a înfrânt în cele din urmă pe Berengario pe câmpul de luptă și a pornit spre Roma, părea aproape sigur că va fi detronat din nou. Cu toate acestea, pe 16 mai 964, desfrânat până la capăt, Ioan a cedat și a murit opt zile după ce a fost prins comițând adulter. Unii susțin că a fost bătut de soțul gelos; alții, că a fost asasinat; alții, că diavolul îl ceruse ca fiind al său. Cei mai mulți au socotit că fusese doborât de intervenția divină sau de epuizare fizică.

Papa Ioan al XII-lea a reprezentat o pată neagră pe numele Bisericii Creștine. Se spune că au existat călugări care s-au

rugat zi și noapte pentru moartea lui. „Ești acuzat de obscenități care ne-ar face să roșim dacă ai fi actor“, a fost verdictul împăratului Otto, într-o scrisoare după ce convocase un conciliu de episcopi pentru a-l detrona. „Ar fi nevoie de o zi pentru a le enumera pe toate.“

Marozia, Izabela papalității

Marozia a fost o prostituată politică și o puternică femeie de origine nobilă, care a devenit senator și patriciană a Romei, regină a Italiei și amantă, ucigașă, mamă, bunică și străbunică de papi. Cariera ei a fost uimitoare prin depravarea, lăcomia, crimă și lipsa de milă care au dominat papalitatea vreme de decenii întregi.

Frumoasă, inteligentă și maestră a puterii și intrigilor, Marozia s-a născut în 890, ca fiică a contelui Teofilact și a curtezanei sale Teodora, cunoscută sub numele de „prostituata nerușinată“. După cum scrie istoricul englez Edward Gibbon:

> Influența celor două prostituate, Marozia și Teodora, s-a bazat pe bogăția și frumusețea lor și pe intrigile lor politice și amoroase: cei mai asidui dintre amanții lor au fost recompensați cu mitra romană și domnia lor se poate să fi sugerat secolelor mai întunecate legenda unei femei papă. Fiul bastard, nepotul și un strănepot ai Maroziei, o genealogie ciudată, au fost puși pe scaunul Sfântului Petru.

La 15 ani, Marozia a devenit amanta papei Sergiu al III-lea, având de la acesta un fiu, care va deveni mai târziu papa Ioan al XI-lea. În 909 s-a căsătorit cu Alberic, duce de Spoleto, având un alt fiu, Alberic al II-lea. După ce Alberic I a fost ucis, a devenit amanta papei Ioan al X-lea. Însă Marozia s-a întors împotriva lui, căsătorindu-se cu dușmanul acestuia, Guy de Toscana. Împreună, au cucerit Roma și l-au întemnițat

pe papă. Marozia a pus ca Ioan al X-lea să fie strangulat în castelul Sant' Angelo și apoi a preluat puterea, domnind prin intermediul papilor-marionetă Leon al VI-lea și Ștefan al VIII-lea, după care și-a pus bastardul pe tronul Sfântului Petru sub numele de Ioan al XI-lea, în vârstă de 21 de ani. Rămasă din nou văduvă, Marozia s-a căsătorit cu Hugh d'Arles, rege al Italiei, împreună cu care a domnit. Perechea a fost răsturnată de fiul ei, ducele Alberic al II-lea, care a ținut-o pe mama sa în închisoare până la moarte.

Vasile, omorâtorul de bulgari

957/987–1025

Împăratul nu contenea, ci în fiecare an pătrundea în Bulgaria, pustiind și distrugând tot ce îi stătea în cale... Împăratul i-a orbit pe prinșii bulgari – aproape 15 000, se spune – și a poruncit ca fiecare sută de oameni orbi să fie conduși înapoi... de un om cu un ochi.

Ioan Skylitzes, istoric bizantin de la sfârșitul secolului al XI-lea

Vasile al II-lea a fost unul dintre cei mai puternici, activi și sclipitori – în ciuda lipsei lui de milă – împărați ai Imperiului Bizantin, eroul-monstru suprem. Om de stat și soldat cu succese remarcabile, permanent aflat în luptă, Vasile – care nu s-a căsătorit și nu a avut copii – a cârmuit timp de 50 de ani, extinzându-și imperiul care a ajuns la dimensiunile sale cele mai mari. I-a convertit pe ruși la creștinism, i-a înfrânt pe bulgari, a cucerit Caucazul și a fost patron al artelor.

Relatările privind înfățișarea lui Vasile se potrivesc bine cu caracterul său brutal. Cu un corp atletic, față rotundă, o mustață bogată și ochi albaștri pătrunzători, avea obiceiul să-și răsucească mustața între degete ori de câte ori era iritat sau agitat – gesturi foarte frecvente, având în vedere temperamentul lui exploziv. Se spune că își alegea cu grijă cuvintele, lătrându-le mai degrabă decât să le pronunțe, în concordanță cu firea sa aspră. Niciodată liniștit, era întotdeauna atent la dușmani, cu mâna dreaptă mereu gata să apuce spada. Disprețuia bijuteriile, purtând doar armură și mâncând aceeași rație ca și soldații săi, promițând că va avea grijă de copiii acestora dacă mureau în bătălii pentru el.

Vasile a fost nepotul lui Constantin al VII-lea și fiul lui Romanos al II-lea. Însă politica de putere în Bizanț era

înșelătoare și anii de început ai vieții lui Vasile au fost presărați de intrigi și rebeliuni. Romanos al II-lea murise în 963, lăsându-i pe Vasile, în vârstă de cinci ani, și pe fratele său, Constantin, codomnitori; deși i-a succedat lui Vasile în 1025 și a domnit trei ani, Constantin nu a jucat un rol important în domnia lui Vasile, acceptând supremația fratelui și preferând să meargă la Hipodromul din Constantinopol pentru a urmări cursele de care.

În 963, totuși, Vasile era prea tânăr pentru a cârmui imperiul, de aceea, mama lui, Teofano, s-a căsătorit cu un general al armatei, care a devenit astfel împăratul Nikeforos al II-lea în 963. În 969, Teofano l-a pus pe următorul ei amant, Ioan Tzimisces, să îl ucidă pe Nikeforos, și Tzimisces a devenit împărat până la moartea sa, survenită în 976. Vasile, acum în vârstă de 18 ani, a suit în cele din urmă pe tron, dar curând s-a confruntat cu o rebeliune condusă de doi latifundiari ambițioși; primul, Bardas Skleros, ale cărui armate au fost rapid distruse în 979, și al doilea, Bardas Fakos, ale cărui forțe au fost zdrobite într-o bătălie din aprilie 989, după doi ani de confruntări. Legenda spune că Vasile a stat răbdător pe cal, având sabia într-o mână și o icoană a Fecioarei Maria în cealaltă, pregătindu-se să îl înfrunte într-o luptă față în față pe Fakos, însă acesta a murit în urma unui atac cerebral.

Încă tânăr, Vasile – care ceruse capul lui Fakos drept trofeu – se dovedise un luptător curajos și nemilos, care nu se temea să-și conducă armatele în bătălie. Cu toate acestea, conducerea imperiului a rămas în mare măsură în mâna unchiului său, eunucul Vasile Lekapenos, marele șambelan al palatului imperial, astfel că Vasile l-a acuzat că simpatiza în secret cu cauza rebelilor, de aceea l-a exilat din Bizanț în anul 985. Neavând încredere în elita imperiului, Vasile a preferat să ofere patronaj și protecție micilor cultivatori de pământ în schimbul asigurării serviciului militar și a plății impozitelor. A doborât în mod sistematic orice alți rivali potențiali, confiscându-le

pământurile și banii pentru a finanța campaniile militare neîncetate.

În 995, înfuriat de incursiunile arabilor pe teritoriul bizantin, a strâns 40 000 de oameni și a atacat Siria – adăugând-o la imperiu vreme de 75 de ani. În acea campanie, a jefuit Tripoli și a fost cât pe ce să ajungă în Palestina și Ierusalim. Dușmanul lui de moarte, însă, era autoproclamatul „țar" Samuil al Bulgariei, la fel de ambițios, care profitase de războaiele civile bizantine și își extinsese imperiul de la Adriatica până la Marea Neagră, înghițind și porțiuni din teritoriul bizantin. Incursiunile timpurii ale lui Vasile împotriva bulgarilor, cum ar fi asediul Sofiei în 986, fuseseră costisitoare și nereușite, ducând la ambuscada de la Porțile lui Traian, unde a pierdut mii de soldați, iar el abia a scăpat cu viață. Însă din 1001, după ce i-a înlăturat pe inamicii din imperiu, Vasile a început să recucerească din teritoriile ocupate de Samuil, recâștigând curând Macedonia. Succesele au fost mai curând constante decât spectaculoase, asta până când, în bătălia de la Kleidon, pe 29 iulie 1014, forțele lui Vasile au ocupat capitala lui Samuil.

Ca un deznodământ brutal al acelei campanii, Vasile a aliniat prizonierii și a pus să li se scoată ochii. Cu un gest macabru, a lăsat fiecărui al o sutălea om un ochi, astfel încât nefericiții soldați să-și poată găsi drumul spre casă. Se spune că 15 000 de oameni răniți, orbi și îngroziți au plecat în coloane spre casele lor. Potrivit relatării lui Ioan Skylitzes, istoric din secolul al XI-lea, țarul a leșinat când și-a văzut soldații întorcându-se și a murit în urma unui atac cerebral. În acest moment unic și oribil, Vasile și-a câștigat calificativul de „omorâtor de bulgari". El a extins teritoriul bizantin care includea în timpul lui Balcanii, Mesopotamia, Georgia, Armenia și sudul Italiei: un om monstruos de nemilos, dar un împărat admirabil prin succesele sale.

Orbirea şi strangularea în Bizanț

Scoaterea ochilor și mutilarea aveau menirea de a descalifica un pretendent la tron, în vreme ce strangularea era metoda de ucidere a prinților fără vărsare de sânge regal.

Constantin al VI-lea (771–797), împărat bizantin între 778 și 797, a scos ochii altora, pentru ca apoi să fie la rândul lui orbit. După ce a succedat tatălui său, împăratul Leon al IV-lea, a fost socotit un cârmuitor slab și incapabil pentru că nu a reușit să dovedească pricepere de conducător și curaj în lupta cu Kardam Bulgarul, care l-a înfrânt în 791 și 792. Când opoziția împotriva domniei lui s-a coagulat în jurul unchiului său, Caesar Nikeforos, Constantin l-a arestat pe unchi și i-a scos ochii, smulgându-le limbile fiecăruia dintre ceilalți patru frați ai tatălui său, ca acestora să nu le vină ideea de a urma exemplul celui orbit. De asemenea, a scos ochii generalului armean Alexios Mosele, făcându-i pe armeni să se răscoale. Însă mama lui Constantin nu fusese niciodată încântată de modul în care domnea fiul ei, iar susținătorii săi l-au prins și l-au orbit, făcându-l să moară din cauza rănilor, iar ea s-a încoronat sub numele de împărăteasa Irina.

De-a lungul secolelor, acest șablon de cruzime în interiorul unei familii a fost o trăsătură des întâlnită în Imperiul Bizantin. Isaac al II-lea Anghelos (1156–1204) a fost împărat din 1185 până în 1195, dar când se pregătea pentru o campanie împotriva Bulgariei, fratele lui mai mare, Alexios Angelos, s-a declarat împărat sub numele de Alexios al III-lea, l-a capturat pe Isaac, i-a scos ochii și l-a întemnițat în Constantinopol. În 1203, însă, Alexios al III-lea a fugit din capitala Bizanțului când o armată de cruciați se pregătea de o invazie. Isaac a fost eliberat și repus pe tron, însă sănătatea sa se șubrezise atât de mult în cei opt ani de detenție, încât a cedat controlul fiului său, Alexios al IV-lea. Noul rege s-a dovedit la fel de incapabil să-și apere orașul de cruciați, iar în 1204, a fost detronat și închis de Alexios Doukas – un curtean și aristocrat bizantin

poreclit „Mourtzouphlos“, din cauza sprâncenelor stufoase și a purtării mohorâte –, care s-a declarat Alexios al V-lea. Alexios al IV-lea a fost ulterior strangulat în închisoare, iar tatăl lui a murit la scurtă vreme după aceea.

Domnia lui Mourtzouphlos a început în februarie 1204, dar a durat doar câteva luni. În noiembrie a fost capturat de forțele cruciate și aruncat din vârful unei coloane din Constantinopol.

Hassan-i-Sabbah, Șeicul din Alamut

1056–1124

Nici un om nu scăpa când șeicul Muntelui îi dorea moartea.

Marco Polo

„Bătrânul de pe Munte", Hassan-i-Sabbah, a fost precursorul terorismului jihadist modern, dar și învățat și mistic, un lider militar și religios charismatic ce a dobândit putere pentru secta sa mult peste resursele acesteia. Fieful Alamut, situat pe înălțimile munților Elburz din nordul Iranului, a fost centrul misterioasei, dar primejdioasei secte cunoscută sub numele de Asasinii. Marco Polo, care a vizitat ținutul în drumul său de întoarcere din China, a povestit despre o grădină frumoasă în care un șeic puternic instruia ucigași fanatici pentru a deveni susținătorii săi fideli, făcându-le acestora promisiuni că vor ajunge în Paradis și însoțindu-și lecțiile cu distribuirea de hașiș. Acei oameni făceau tot ce le cerea Bătrânul – fiind gata chiar să se sinucidă, dacă așa dorea el.

Hassan-i-Sabbah s-a născut în orașul persan Qom, devenind un învățat admirat al islamului șiit. Când era tânăr, familia s-a mutat în orașul Rayy, iar acolo el a hotărât să își dedice viața sectei șiite.

Și-a făcut de timpuriu o carieră la curtea turcilor selgiucizi, o dinastie sunnită, al cărei imperiu cuprindea o mare parte din Iran, Mesopotamia, Siria și Palestina între secolele al XI-lea și al XIV-lea. În slujba sultanului selgiucid, Hassan a ajuns șeful iscoadelor, însă a comis o ofensă și a fost surghiunit, o insultă pe care nu o va uita.

Hassan a rătăcit prin Orientul Mijlociu până a ajuns în Egipt în jurul anului 1078. Cairo era capitala Califatului Fatimid din nordul Africii, ai cărui califi erau șiiți. A rămas acolo aproximativ trei ani, continuându-și studiile și devenind liderul religios al facțiunii nizariților. Însă când el și facțiunea sa au pierdut o luptă politică și au fost alungați din Cairo, a condus secta pe o nouă cale. Împreună cu susținătorii săi a construit sau a fortificat o serie de redute îndepărtate de-a latul Orientului Mijlociu, din Liban până în Irak și din Siria până în Iran. A revenit în Iranul natal, capturând castelul Alamut din munții Elburz. Acesta va rămâne fortăreața și capitala sa până la moarte.

Acolo, Hassan a alcătuit o miliție din susținători înarmați care apărau „regatul", făceau prozeliți în numele său și îi distrugeau pe dușmanii adevăratului islam. Combinând folosirea generoasă a drogului psihoactiv numit hașiș și farmecul lui charismatic, Hassan și-a creat propriul „Hașișim" – din care s-a născut cuvântul „Asasini" – pentru a-i ucide pe „uzurpatorii lipsiți de pietate" și liderii sunniți. (A rămas fidel în aparență califilor fatimizi din Cairo, dar în realitate a devenit o forță politică independentă considerabilă, temută și detestată de toate marile puteri ale Orientului Mijlociu.) Adepții lui se autointitulau Noua Doctrină, iar temuții lui luptători erau Fedainü, sau Ucigașii Sfinți, admirați de unii și temuți de toți. Arma lor preferată era pumnalul, câteodată cu vârful otrăvit.

Hassan a domnit asupra adepților săi într-o severă austeritate. Descoperind că unul dintre oamenii lui cânta la fluier, l-a izgonit. Și-a executat chiar și fiul pentru consum de vin. Cei care îl slujeau pe Hassan erau îndoctrinați, instruiți și echipați, după care erau trimiși să îndeplinească poruncile stăpânului lor. Frumoasa grădină pe care o construise, descrisă de Marco Polo drept „cea mai mare și mai atrăgătoare" pe care o văzuse vreodată, făcea parte din procesul de îndoctrinare și instruire. În ziduri existau conducte prin care curgeau vin, lapte, miere și apă, iar prin grădină zburdau grupuri de femei frumoase.

Efectul era atât de impresionant, încât oamenii credeau că acela era adevăratul Paradis. Marco Polo a descris felul în care Hassan îi manipula pe tinerii bărbați să îi devină credincioși și supuși:

> Bătrânul... le dădea o poțiune, iar drept urmare, ei adormeau de îndată; după care punea să fie duși în grădină, iar apoi îi trezea. Imediat ce deschideau ochii, ei... vedeau toate lucrurile pe care vi le-am povestit, și astfel își închipuiau că au ajuns cu adevărat în Paradis. Iar doamnele și fetele rămâneau cu ei toată ziua, cântând la instrumente și din gură și petrecând; iar tinerii bărbați se desfătau cu ele. Așadar, acei tineri aveau tot ce le poftea inima și nu mai părăseau acel loc din proprie voință.

În acel moment, însă, erau drogați din nou, scoși din grădină și readuși la castelul lui Hassan. Înțelegerea pe care le-o oferea era simplă: se puteau întoarce în Paradisul al cărui paznic era cu condiția să facă tot ce le cerea.

Asigurându-și loialitatea fermă a acestor oameni, Hassan a acționat pentru a stârni revolte împotriva sultanilor selgiucizi și a califilor abbasizi, a sunniților, precum și a cruciaților necredincioși. Asasinii ucideau funcționari selgiucizi, abbasizi și câteodată și fatimizi. I-au asasinat pe prinții cruciați Raymond al II-lea, conte de Tripoli, și Conrad de Montferrat, a cărui ucidere este posibil să fi fost poruncită de Richard I al Angliei (se știa că Hassan coopera câteodată cu cruciații). Folosind un pumnal otrăvit, un asasin a fost cât pe ce să-l ucidă pe prințul Eduard al Angliei, care a devenit mai târziu rege sub numele de Eduard I, însă acesta a supraviețuit. S-a afirmat că Asasinii erau uneori angajați de Cavalerii Ospitalieri pentru a-i ucide pe dușmanii lor. Alți lideri musulmani erau revoltați de puterea Bătrânului de pe Munte și au încercat în repetate rânduri să îl lichideze – însă el s-a dovedit un adversar periculos. Când sultanul Saladin a hotărât să îi distrugă pe Asasini, a descoperit un pumnal sub pernă și a înțeles

avertismentul. Marii prinți ai Orientului Mijlociu i-au atacat pe Asasini, dar de fiecare dată aceștia au supraviețuit ca un stat în afara legii.

Șeicul a murit din cauze naturale în 1124. A fost înlocuit de mâna sa dreaptă, Kya Bozorg-Ummid, care a creat o dinastie a Asasinilor când a fost urmat de fiul său. Însă Asasinii au fost distruși în cele din urmă de hanul mongol și de întemeietorul de imperii Hulugu, nepotul lui Genghis-Han, care a atacat Alamutul în 1256. Noul cârmuitor al Egiptului, sultanul Baybars, mameluc de origine, a ras de pe fața pământului ultimele redute ale Asasinilor din Siria în 1273.

Istoria Asasinilor stă mărturie a puterii exercitate de dorința umanității de a avea parte de o viață de apoi în rai: unii îl socotesc pe șeic un bin Laden timpuriu, însă acesta din urmă a fost un terorist sunnit, în vreme ce primul rămâne un respectat lider religios șiit.

Scurtă istorie a haşişului

Prima consemnare privind folosirea hașișului – frunzele uscate și florile cânepii ale plantei *Cannabis indica* sau *Cannabis sativa* – datează din mileniul al III-lea î.Hr., când se folosea în scop medicinal în China. În India antică, *ganja* (din sanscritul *gangika*) era considerată sacră, iar folosirea sa rituală s-a răspândit spre stepele vest-asiatice și în estul Europei. În mileniul I î.Hr., șamanii din triburile sciților, tracilor și dacilor – cunoscuți drept „cei care umblă prin nori" – ardeau iarba și inhalau fumul pentru a intra în transă.

Prima relatare occidentală privind drogul provine de la Thomas Bowrey, explorator englez din secolul al XVII-lea, care a asistat la consumul de *bhang* – o infuzie din semințe și frunze de canabis – undeva pe coasta bengaleză. El a consemnat că acest amestec acționa „fericit" – asupra marinarilor, „fiecare închipuindu-se cel puțin împărat".

La începutul secolului XX, guvernele occidentale au interzis canabisul, un afiș american din anii 1930 avertizând în legătură cu „drogul ucigaș «marijuana» – un narcotic în care pândește Crima! Nebunia! Moartea!“ Cu toate acestea, a devenit al patrulea drog ca folosire în lume, după cofeină, nicotină și alcool. În Marea Britanie a fost declasificat în 2004 ca drog de clasa C, în ciuda faptului că varietățile moderne foarte puternice, printre care „skunk“, au fost asociate cu psihozele.

Godefroi de Boulogne şi distrugerea Ierusalimului

1060–1100

Dacă aţi fi fost acolo, ne-aţi fi văzut picioarele roşii până la glezne de sângele măcelului. Dar ce altceva să vă mai spun? Nimeni nu a fost lăsat în viaţă; nici femeile, nici copiii nu au fost cruţaţi.

Fulcher de Chartres, cronicar și capelan medieval al armatelor lui Godefroi de Boulogne și ale fraților lui, descriind asediul Ierusalimului din 1099

Războinicul cruciat Godefroi de Boulogne (de Bouillon) a fost un fundamentalist religios brutal, care a condus asediul împotriva Ierusalimului în luna iulie a anului 1099. Îndrăzneț și zelos, era adeptul unei versiuni a creștinismului care glorifica vărsarea sângelui păgânilor. A devenit primul suveran al Regatului Ierusalimului, după ce a ucis fără deosebire mii de evrei și musulmani, „purificând" orașul în numele lui Dumnezeu. Asediul său asupra Orașului Sfânt a fost una dintre cele mai mari crime ale istoriei.

Godefroi s-a născut în 1060, probabil în Boulogne-sur-Mer, fiul lui Eustache al II-lea, conte de Boulogne (care luptase de partea normanzilor în bătălia de la Hastings din 1066), și al Idei „Binecuvântata" de Boulogne (o femeie pioasă și sfântă, care a întemeiat mai multe mănăstiri). Godefroi a fost un băiat atletic, cu părul blond și trăsături „plăcute" care, potrivit lui William din Tir, a fost „înalt de statură... puternic de nu avea egal, cu picioare și mâini vânjoase și pieptul bombat".

Fiind al doilea fiu al familiei, Godefroi nu avea șanse să moștenească prea mult de la tatăl lui, însă în 1076, unchiul

său cocoșat și fără copii, numit tot Godefroi, i-a lăsat prin testament ducatul Lotharingiei Inferioare, o zonă de importanță strategică dintre Franța și statele germane ale Sfântului Imperiu Roman. Regiunea era atât de importantă încât, o vreme, Henric al IV-lea, rege german și viitor împărat, a luat pământurile pentru sine, deși le-a înapoiat în 1089, drept recunoaștere a loialității nestrămutate a lui Godefroi.

În 1095, papa Urban al II-lea a chemat nobilimea din Flandra să pornească în Cruciada I, pentru a oferi ajutor împăratului bizantin Alexios I împotriva forțelor turcești care atacau imperiul creștin al Bizanțului și să elibereze Ierusalimul, Orașul Sfânt pentru creștinism. Vânzându-și și amanetându-și proprietățile pentru a procura fondurile necesare, Godefroi a strâns o armată de cruciați, la fel cum au procedat și alți importanți nobili europeni, inclusiv Raymond de Saint-Gilles, fiorosul cavaler normand Bohemond I, precum și Eustache și Baudouin, doi frați ai lui Godefroi. Acesta din urmă a declarat să răzbune sângele lui Iisus omorând cât mai mulți evrei.

În august 1096, armata lui Godefroi – estimată la 40 000 de oameni – și-a început lungul marș prin Ungaria spre Constantinopol. În noiembrie, când au ajuns acolo, a devenit clar că Alexios I și cruciații aveau priorități diferite. Alexios voia să se concentreze asupra recuceririi pământurilor pe care le pierduse în dauna turcilor, în vreme ce cruciații abia așteptau să cucerească Ierusalimul și să ocupe Țara Sfântă. După o perioadă de tensiuni politice care au durat până în 1097 – în care trupele lui Godefroi au jefuit regiunea din jurul Salabriei –, Godefroi a fost de acord ca, în mod provizoriu, armata sa să se supună o vreme ordinelor lui Alexios, după care să își continue marșul spre sud, către Ierusalim.

Din vara anului 1098, Godefroi – și alte armate de cruciați – a început să facă incursiuni pe pământurile musulmane, iar cu timpul, reputația lui a sporit. În octombrie, ucisese 150 de turci având cu sine doar 12 cavaleri, într-o bătălie purtată în apropiere de Antioh, iar în luna următoare a tăiat un turc

în două cu o singură lovitură de spadă, dată de sus în jos. În cele din urmă, în februarie 1099, diferitele armate de cruciați s-au unit și au început marșul spre Ierusalim, purtând lupte și trecând prin Tripoli și Beirut, după care, în iunie, au început asediul Ierusalimului. În dimineața de 15 iulie, Godefroi se afla între primii cruciați care au străpuns sistemele de apărare ale orașului, după ce oamenii lui construiseră și escaladaseră un turn mobil, pe care l-au așezat lângă ziduri. Pe coama zidului s-au desfășurat lupte feroce, iar Godefroi, plin de curaj, a reușit să păstreze poziția cucerită, apoi și-a condus oamenii în oraș, pentru a deschide porțile.

Mii de cruciați au inundat străzile, în vreme ce musulmanii care trăiau în oraș fugeau spre moscheea al-Aqsa. Iftikhar ad-Dawla, guvernatorul fatimid al orașului, a opus o ultimă rezistență în Turnul lui David. Cu condiția să se predea, Iftikhar și unii dintre soldații lui au fost lăsați să fugă, dar în următoarele 48 de ore, cei care rămăseseră în oraș – combatanți și civili, musulmani și evrei – au fost trecuți prin sabie și uciși pe străzi. Cruciații au jefuit locurile sfinte musulmane, precum Domul Stâncii, și fie au ars victimele de vii, fie le-au despicat pântecele, socotind că musulmanii își înghițiseră aurul. Evreii din oraș se refugiaseră într-o sinagogă, pe care cruciații au ars-o până în temelii. Raymond de Aguilers a relatat că a văzut „mormane de capete, de mâini și de picioare" împrăștiate prin tot orașul, iar Fulcher de Chartres, un capelan al armatei lui Baudouin, a scris aprobator că „acest loc, atât de multă vreme contaminat de superstițiile locuitorilor păgâni" fusese „curățat de boală".

În toiul acestui masacru sistematic, Godefroi s-a dezbrăcat până la lenjeria intimă și a pășit cu solemnitate, desculț prin sânge, pentru a se ruga la Mormântul Sfânt, o biserică aflată pe locul unde creștinii credeau că fusese crucificat Iisus. Pe 22 iulie, cruciații l-au ales drept primul suveran creștin al Ierusalimului, deși el a refuzat să-și ia nume de rege în orașul în care murise Hristos, preferând în schimb titlul de Duce

și Apărător al Sfântului Mormânt. După ce și-a îndeplinit misiunea, acolo a și fost îngropat după ce a murit de ciumă pe 18 iulie 1100.

Godefroi a fost idealizat de scriitorii creștini de mai târziu și a devenit subiectul multor legende. Pentru Robert de Rheims, care a scris în secolul al XII-lea, el a fost mai mult un călugăr decât un cavaler, un bărbat care a disprețuit deșertăciunile lumii. Astăzi, însă, Godefroi de Boulogne pare mai curând un măcelar fanatic și ipocrit decât un erou, și cu atât mai puțin un creștin.

Cruciați brutali

Pentru cronicarii creștini ai Europei medievale, conducătorii cruciadelor au fost eroi supremi, pioși și bravi, care s-au sacrificat pentru o misiune divină. Pentru cei care au suferit din cauza armatelor cruciate, totuși, cruciații au fost colonișt și uzurpatori, în căutare de noi domenii și bogății și mândrindu-se cu măceluri lipsite de sens.

Mesajul papei Urban al II-lea pentru participanții la Cruciada I a fost foarte limpede; ei trebuiau să elibereze Țara Sfântă și pe creștinii din Bizanț de dominația musulmană. Mulți dintre cei inspirați de acest mesaj, însă, l-au folosit drept scuză pentru atacuri sectare asupra evreilor din Europa, influențați de Pierre l'Ermite, un predicator agitator din Amiens, care a făcut previziuni apocaliptice despre a doua venire a lui Hristos.

Un altul a fost contele Emicho, un nobil german din Renania care, în 1096, susținând că Iisus i-a apărut într-un vis, a declarat că va cuceri Ierusalimul. A început prin a teroriza comunitățile de evrei din Germania și din Franța, cerând nu numai ca acestea să îi finanțeze aventura, ci să se convertească la creștinism pentru a se pregăti pentru a doua venire a lui Hristos. Trupele lui au atacat comunitățile evreiești din Worms,

Mainz, Köln, Trier și Metz, măcelărindu-i deseori pe aceia care refuzau să se convertească. În Worms, soldații lui au dat buzna în catedrală și au ucis 800 de oameni lipsiți de apărare, cărora arhiepiscopul orașului le oferise refugiu. În Speyer, aceștia au terorizat și jefuit cartierul evreiesc din oraș. Înfrângerea s-a produs în cele din urmă în Ungaria, unde armata regelui Coloman l-a silit pe Emicho să se retragă în Renania, înainte ca acesta să apuce măcar să vadă Constantinopolul, fără a mai vorbi de Ierusalim.

Un alt cruciat a fost Bohemond I, născut în jurul anului 1058 în Calabria, fiul lui Robert Guiscard, duce de Apulia și Calabria, și al primei sale soții, Alberada de Buonalbergo. Văzând în Cruciada I un prilej de a-și adjudeca pământuri în răsărit, el a luat crucea în mână în 1096, a strâns o armată uriașă și, în anul următor, a pornit spre Constantinopol. De acolo, avându-l alături pe Robert al II-lea al Flandrei, la fel de ambițios și de nemilos, a continuat marșul spre Antioh, unde, după un asediu îndelungat și plin de încercări, orașul a fost trădat de una dintre gărzile sale. În ziua de 2 iunie 1098, la apus, 60 de cavaleri conduși de Bohemond și de Robert au escaladat zidurile Turnului celor Două Surori – lăsate în mod voit nepăzite – și au deschis Poarta Sfântul Gheorghe. Cruciații au pătruns în oraș, masacrând toți necreștinii pe care i-au găsit, iar până a doua zi seara, străzile erau scăldate de sânge.

Andronic I Comnen

cca 1118–1185

Pretendentul mai mult decât copt îmbrățișând o fecioară necoaptă, ramolitul și copila cu sâni abia înmuguriți, bătrânul stafidit și istovit și fata cu degetele rozalii...

Nicetas Choniates, descriindu-l pe Andronic și pe mireasa sa copilă, Agnes a Franței

Andronic a recurs la intrigi și crimă pentru a ajunge pe tronul Bizanțului, domnia sa fiind una a terorii și conducând la sfârșitul dinastiei Comnenilor. A fost prezentat de un cronicar ca fiind „înzestrat de fire cu cele mai remarcabile daruri, atât ale minții, cât și ale trupului: era atrăgător și elocvent, dar desfrânat". Din păcate, pofta lui sexuală nesățioasă a fost cea mai măruntă dintre crimele sale.

Ca general strălucit și politician capabil, Andronic a intrat în grațiile vărului său, împăratul Manuel I Comnen. Însă patima lui pentru femei s-a dovedit a-i fi fatală. Una dintre cuceririle sale de la curtea imperială a lui Manuel I a fost propria-i nepoată, frumoasa prințesă Eudocia. Potrivit istoricului bizantin Nicetas Choniates, această relație l-a înfuriat pe împărat, iar familia Eudociei a pus la cale un complot pentru a-l ucide. Prevenit asupra planurilor acestora, Andronic a fugit.

În 1153, s-a alăturat unui complot pentru uciderea lui Manuel I. Când conspirația a fost descoperită, Andronic a avut noroc să scape de condamnarea la moarte, fiind însă întemnițat – un act de clemență care avea să se dovedească fatal pentru urmașul lui Manuel.

După ce a evadat din închisoare în 1164, Andronic a ajuns la o reconciliere cu împăratul Manuel I, iar cei doi au pornit

într-o campanie prin Ungaria. Andronic s-a distins din nou în luptă, dovedindu-și calitățile militare. Dar tovărășia lor avea să fie de scurtă durată. Cei doi au avut din nou diferende când Andronic a sedus-o pe Filippa, fiica prințului Antiohului, care era sora soției împăratului Manuel, Maria. Deloc surprinzător, Andronic a trebuit să fugă din nou.

Următoarea oprire a făcut-o la Ierusalim, unde regele Amalric I l-a primit călduros și chiar l-a făcut Lord de Beirut. Dar Andronic a cedat unei ispite interzise – de astă dată în persoana Teodorei Comnena, nepoata împăratului Manuel. În fața furiei reînnoite a lui Manuel, Andronic a fugit din nou, luând-o cu sine pe Teodora. Perechea și-a petrecut următorii ani în căutarea unui loc de refugiu, dar Teodora a fost prinsă de forțele loiale împăratului și trimisă înapoi la Constantinopol.

Nedorind să accepte pierderea amantei, Andronic s-a lăsat la mila lui Manuel, apărând dinaintea împăratului cu un lanț în jurul gâtului, rugându-se să fie iertat. I s-a acordat iertarea, iar perechii i s-a îngăduit să se retragă în exil la Oeneaeum, lângă Marea Neagră. Dacă povestea lui Andronic s-ar fi încheiat acolo, ne-ar fi greu să simțim altceva decât o anumită afecțiune pentru el ca fiind un Lotario[1] incorigibil.

În 1180, Manuel I a murit, lăsându-l pe fiul său de zece ani Alexios ca succesor. Adevărata putere a trecut în mâna mamei sale, Maria, care a devenit regentă. Însă originea ei franceză era detestată de mulți greci. În absența adversarului său Manuel, Andronic nu a rezistat ispitei de a reveni la Constantinopol pentru a-și susține dreptul de a fi regent. Oponenții regenței au organizat tulburări de stradă de proporții, care au coincis cu întoarcerea lui Andronic în oraș în 1182, în fruntea unei mici forțe.

Intrând în Constantinopol, Andronic și-a dat acordul pentru masacrarea a 80 000 de „latini". Inițial, acest pogrom

[1] Personaj al unei povestiri, *Curiosul impertinent*, din romanul *Don Quijote*, de Cervantes, prototipul seducătorului lipsit de scrupule (n.tr.)

îi avusese ca țintă pe negustorii predominant venețieni care controlau o mare parte a economiei orașului, însă curând el s-a extins, incluzându-i pe toți cei socotiți occidentali. Toleranța (dacă nu chiar încurajarea) sa în privința măcelului i-a asigurat lui Andronic sprijinul popular și i-a ușurat ascensiunea la putere, întrucât i-a atacat prin învăluire pe Maria și pe aliații acesteia. Andronic s-a ocupat de încoronarea prințului ca împăratul Alexios al II-lea Comnen, dar l-a folosit pe acesta ca pe o fantoșă pentru a domni chiar el. A făcut manevre pentru executarea majorității membrilor familiei lui Alexios, inclusiv a mamei și a surorii sale vitrege. Tânărul împărat s-a văzut silit cu cruzime să semneze condamnarea la moarte a mamei sale, Maria.

Apoi, Andronic a avansat în postura de codomnitor. În 1183, a aranjat ca Alexios să fie strangulat cu coarda unui arc, apoi s-a căsătorit cu văduva sa, Agnes a Franței. Deși Agnes avea doar 11 ani, iar Andronic depășise bine vârsta de 60 de ani, căsătoria a fost consumată.

În ciuda faptului că își asigurase statutul de împărat, Andronic a devenit și mai paranoic. În 1184 s-a confruntat cu o serie de revolte izbucnite în orașele Lopadium, Niceea și Prusa. Toate au fost înăbușite cu cruzime. Cronicarii vorbesc de acte demente de jaf și crimă – cadavrele fiind lăsate să se descompună la soare drept avertisment pentru alții. În 1185, după o serie de grave înfrângeri militare în luptele cu normanzii, ungurii și venețienii și pierderea unor porțiuni considerabile din teritoriul bizantin, Andronic a poruncit să fie executați toți cei închiși pentru revoltă. Într-o acțiune majoră îndreptată împotriva oricărui semn de nesupunere, aristocrații au devenit ținte, fiind arestată și ucisă orice persoană a cărei loialitate era pusă la îndoială.

În mod inevitabil, asemenea măsuri draconice și nejustificate au stârnit nemulțumiri, iar în 1185, Andronic a fost detronat de Isaac Anghelos, care a devenit împărat. Andronic a încercat să fugă din Constantinopol pe mare, cu soția sa,

Agnes, și cu concubina preferată, Maraptike. Însă a fost capturat, adus înapoi în oraș și lăsat la mila mulțimii. Vreme de câteva zile, a stat legat de un stâlp și bătut de oamenii răzbunători până și-a pierdut cunoștința. În acest timp i-a fost smulsă barba, i s-a ras părul de pe cap, i s-a tăiat mâna dreaptă, i s-au scos dinții și un ochi. A fost apoi plimbat pe străzi, călare pe o cămilă până la Hipodrom. Acolo, mulțimea l-a spânzurat cu capul în jos și l-a străpuns în mod repetat cu sabia. Apoi trupul i-a fost coborât și sfârtecat într-un act suprem de dispreț.

Andronic a fost ultimul din familia Comnenilor care a domnit în Constantinopol. Spre sfârșitul vieții, arhetipalul „amant bătrân simpatic" devenise un uzurpator ucigaș și un tiran sadic. Moartea lui sângeroasă a oglindit tumultul și măcelul care i-au marcat scurta domnie ca împărat.

Focas şi Irina

Coroana Bizanțului se transmitea uneori ereditar, alteori prin alegeri și deseori reprezenta pur și simplu premiul după revoluții de palat și lovituri de stat militare. Menită să confere glorie fără reguli, de multe ori aducea monștri pe scaunul puterii supreme. În 602, Focas, un soldat violent care se bucura de sprijin popular, l-a detronat pe împăratul Mauriciu. În cursul celor șapte ani de domnie, Focas a suprimat orice idee de opoziție și astfel au fost condamnați la moarte mii de oameni – inclusiv fostul împărat Mauriciu, care s-a văzut silit să își privească fiul în timp ce era executat, după care a venit rândul său. În cele din urmă, Focas a fost răsturnat de Heraclius, care și-a decapitat personal rivalul, după care a pus să îi fie mutilat cadavrul și târât pe străzile orașului Constantinopol.

Mulți împărați bizantini au dat exemple asemănătoare de cruzime, însă nici unul nu a fost mai infam decât împărăteasa Irina care, în 797, după ce avusese cu fiul ei relații în nici

un caz materne, a devenit prima femeie care a domnit singură peste imperiu. În prezent, Irina este menționată cu apreciere de mulți oameni din Biserica Ortodoxă pentru moștenirea spirituală lăsată, deoarece a convocat al Doilea Conciliu de la Niceea în 787, care a hotărât revenirea la practica venerării icoanelor, după o perioadă de interdicție – și acest lucru a dus la canonizarea ei de către Biserica Ortodoxă Greacă. Cu toate acestea, purtarea ei în chestiuni seculare a fost mult mai puțin sfântă.

În 780, după moartea soțului ei, împăratul Leon al IV-lea, Irina a devenit regentă a tânărului ei fiu, Constantin al VI-lea. Zece ani mai târziu, când Constantin a împlinit vârsta majoratului, Irina a refuzat să cedeze puterea, l-a pus pe Constantin sub arest la domiciliu și le-a cerut soldaților să facă un jurământ de credință față de ea. Aceste eforturi au declanșat o rebeliune care s-a încheiat cu alungarea ei din oraș. Cu toate acestea, în 792, Constantin și-a iertat mama și i-a îngăduit să se întoarcă – greșeală fatală. În 797, Irina a conspirat din nou împotriva fiului său, iar după ce forțele fidele ei l-au prins, ea a pus să fie aruncat în temniță și să i se scoată ochii în aceeași Cameră Purpurie în care se născuse, după care a preluat puterea.

Simon de Montfort şi Cruciada împotriva albigenzilor

1160–1218

Dacă ucigând oameni şi vărsând sânge,
risipind suflete şi predicând crima,
urmând sfaturi rele şi stârnind focuri,
ruinând nobili şi mânjind onoarea,
jefuind ţara şi preamărind Mândria,
născând răutatea şi sugrumând binele,
masacrând femei şi pe pruncii lor,
cineva poate să îl aducă pe Iisus pe astă lume,
atunci Simon sigur poartă o coroană sclipitoare în rai.

Cântec din Cruciada împotriva catarilor

Simon de Montfort al IV-lea a fost un nobil francez care și-a câștigat laude pentru opoziția lui față de violența absurdă a Cruciadei a IV-a, pentru ca după aceea să conducă o campanie brutală și necruțătoare de măceluri religioase în așa-numita Cruciadă împotriva albigenzilor – o campanie de 20 de ani pentru anihilarea ereticilor catari. Trupele lui de Montfort au pustiit regiunea principală a catarilor din sudul Franței, jefuind orașe, asediind castele, uzurpând pământuri și arzându-i fără milă pe eretici. Simon și-a găsit în cele din urmă moartea, un bolovan strivindu-i capul când se pregătea să înăbușe o răscoală în Toulouse.

Născut în apropiere de Paris în 1160, Simon de Montfort al IV-lea a fost al doilea fiu al lui Simon de Montfort al III-lea (descendent al lorzilor de Montfort l'Amaury ai Franței) și al Amiciei, fiica lui Robert de Beaumont, al treilea conte

de Leicester. În 1181, după moartea tatălui său, a devenit baron de Montfort, iar în 1190 s-a căsătorit cu o membră a altei familii nobile, Alice de Montmorency, fiica lui Bouchard de Montmorency al III-lea. Deși avea pământuri numeroase în Anglia, a manifestat puțin interes față de proprietățile de acolo, petrecându-și mai toată viața în Franța.

În 1199, împreună cu alți cavaleri francezi, a participat la un turnir sportiv la Ecry-sur-Aisne, din provincia Champagne, unde l-a ascultat pe Foulques de Neuilly, un predicator convingător și cunoscut, care predica pentru pornirea Cruciadei a IV-a. Împreună cu Theobald de Champagne, a luat Crucea, dar în 1204 s-a arătat deziluzionat după ce unii dintre cruciați, călcând în picioare poruncile papei Inocențiu al III-lea, au jefuit orașele creștine Zara (pe coasta Adriaticii) și Constantinopol (vezi p. 95). S-a alăturat papei și a denunțat astfel de evenimente rușinoase.

La scurtă vreme după ce a abandonat Cruciada a IV-a, de Montfort a moștenit pământurile contelui de Leicester din Anglia, numai că Ioan fără de Țară le-a confiscat în februarie 1207 sub pretextul că nu fuseseră plătite anumite datorii. Încă o dată, pe Simon îl preocupau alte lucruri. Legatul papal Arnaud, abate de Cîteaux, îl rugase să conducă o cruciadă împotriva catarilor din Languedoc. Cunoscuți și sub numele de albigenzi (după numele orașului Albi), partizanii sectei dualiste catare susțineau că lumea materială era rea, dar că sufletul uman este bun și le poate permite oamenilor să se unească cu Dumnezeu. Papalitatea considera astfel de credințe periculoase și eretice.

După ce inițial a refuzat rugămintea, de Montfort s-a răzgândit și a devenit general al armatei alcătuite din baroni din nordul Franței care mărșăluiau spre sud, împotriva catarilor. Campania a devenit notorie pentru cruzimea extremă dovedită de cruciați, pentru că aceștia au ars, au jefuit și au distrus o serie de orașe și orășele din regiune, ucigând mii de oameni, inclusiv civili și necombatanți. Pe 22 iulie 1210, în orașul

Minerve, Simon a poruncit arderea a peste 150 de catari, doar pentru că aceștia refuzaseră să se lepede de credința lor. Potrivit unui poem contemporan care povestea evenimentele, „Oameni disperați și femei înnebunite... țipau dintre flăcări... După aceea, cadavrele au fost azvârlite afară și acoperite cu țărână, astfel ca duhoarea acelor morți să nu tulbure forțele noastre străine". Între iunie și noiembrie 1210, de Montfort a asediat castelul Termes, folosind dispozitive de asediu moderne pentru a arunca bolovani și proiectile asupra locuitorilor. Succesul său a fost atât de răsunător, încât în același an a fost organizat un complot de către unii baroni englezi pentru a-l îndepărta pe Ioan Fără de Țară de pe tron și a-l înscăuna pe Simon. Cu toate acestea, de Montfort era mai preocupat să-și continue Cruciada împotriva albigenzilor decât să ia puterea în Anglia.

În martie 1211 a cucerit orașul Lavaur: comandantul garnizoanei, Aimeric-de-Montréal, a fost spânzurat împreună cu cavalerii săi, sora lui Aimeric, Lady Girauda, a fost aruncată într-un puț și după aceea s-au pus deasupra ei bolovani, iar peste 400 de eretici au fost arși de vii. Apoi, pe 12 septembrie 1213, a obținut cea mai importantă victorie, prin înfrângerea lui Pedro al II-lea al Aragónului – care sărise în ajutorul cumnatului său, Raymond de Toulouse – în bătălia de la Muret. Simon practic îi nimicise pe catari, însă a refuzat să se oprească. Numit de Consiliul din Montpellier în 1215 conte de Toulouse și duce de Narbonne, și-a folosit dominația asupra regiunii și, cu binecuvântarea papei, a continuat să suprime erezia catară. În 1217, totuși, în Provence a izbucnit o răscoală când fiul înfrântului conte Raymond a reintrat în Toulouse, silindu-l pe Simon să revină și să asedieze orașul. Asediul a durat până în 25 iunie 1218, când, în timpul unei liturghii, a primit știrea că dușmanii încercau să scape. Pios până în ultima clipă, a refuzat să plece înainte de încheierea slujbei, iar când a sosit la locul bătăliei, a fost ucis de un bolovan aruncat cu catapulta

de pe zidurile orașului Toulouse de o femeie – țeasta i-a fost zdrobită, iar fruntea și falca despicate de forța loviturii.

De Montfort a fost la fel de feroce ca ideolog și ca războinic, un om caracterizat de dăruirea extremă față de tradiția religioasă. Chiar și după standardele medievale ale războiului, măcelărirea sistematică a civililor pe care a aplicat-o a fost excesivă. Nereușind să înțeleagă ipocrizia logicii lui strâmbe, s-a arătat dezgustat de atacurile împotriva creștinilor care au marcat Cruciada a IV-a, însă i-a tratat pe catarii din propria țară drept subumani, preferând să îi ardă de vii decât să le îngăduie să existe ca eretici.

Masacrul de la Montségur

La sfârșitul secolului al XII-lea, regiunea Languedoc din sudul Franței era independentă față de regatul Franței. Din 1208, când papa Innocențiu al III-lea a cerut organizarea unei cruciade împotriva catarilor, regiunea a fost supusă unei aprige și brutale campanii de invazie, tiranie și constrângere care a durat două decenii și a marcat Languedocul pentru multe altele.

Chiar și după moartea lui Simon de Montfort în 1218, campania împotriva albigenzilor a continuat încă 11 ani, deoarece Biserica Catolică și cruciații au încercat să suprime până și ultima urmă de credință catară. Papa Grigorie al IX-lea i-a prigonit pe catari cu și mai multă ardoare decât predecesorii săi. În 1229, la Toulouse s-a înființat Inchiziția, care a condamnat și a ars pe rug pe oricine era identificat ca eretic. În 1243, aproape toate redutele importante ale catarilor fuseseră cucerite de cruciați, cu excepția fortărețeii montane Montségur – despre care unii credeau că ar fi găzduit Sfântul Graal –, cocoțată pe o formațiune stâncoasă înaltă de 918 metri de la poalele Pirineilor, la sud-vest de Carcassonne. Aici s-a petrecut tragicul deznodământ al Cruciadei împotriva albigenzilor.

Zece mii de soldați francezi catolici au asediat orașul timp de aproape zece luni până când, la începutul lunii martie 1244, s-a convenit asupra unui armistițiu pentru a se discuta condițiile capitulării. Pe 15 mai, când acest termen a expirat, catolicii au luat castelul cu asalt, au târât mai mult de 200 de catari în josul muntelui, i-au silit să intre într-un țarc din lemn construit special și i-au ars de vii.

Genghis-Han

cca 1163–1227

Cea mai mare fericire este să-ți împrăștii dușmanul, să îl gonești din fața ta, să-i vezi orașele făcute scrum, să-i vezi înlăcrimați pe cei care îl iubesc și să strângi la pieptul tău soțiile și fiicele lui.

Genghis-Han

Charismatic, dinamic, feroce, violent și ambițios, Genghis-Han a fost un geniu militar, un om de stat sclipitor și un cuceritor care a unit triburile nomade din stepele asiatice pentru a crea Imperiul Mongol, cel mai mare imperiu terestru din istorie. Însă triumfurile acestui monstru eroic au fost plătite scump – o domnie a terorii și a crimei în masă pe tot cuprinsul Eurasiei pe o scară nemaiîntâlnită până atunci.

Genghis-Han s-a născut cândva între 1163 și 1167 în ținutul muntos al provinciei Chentii din Mongolia, strângând în pumn un cheag de sânge, după cum susțin cronicile – un presupus semn prevestitor al viitoarei măreții ca războinic. A primit numele de Temugin, după un membru de trib capturat de tatăl său. Cel de-al treilea fiu al lui Yesugei – o căpetenie locală – și al lui Hoelun, Temugin a trăit de mic experiența lumii primejdioase a politicii tribale mongole. Când avea doar nouă ani, tatăl lui a făcut aranjamente pentru ca el să o ia de soție pe Börte, o fată dintr-un trib învecinat. A fost trimis să trăiască cu familia acesteia, dar, la scurtă vreme după aceea, Yesugei a murit otrăvit de câțiva membri de trib răzbunători, iar Temugin s-a văzut silit să revină acasă. Lipsită de protectorul său, familia lui Temugin a fost obligată să plece în sălbăticie, unde membrii ei au supraviețuit mâncând fructe de pădure, nuci, șoareci și alte animale mici. La vârsta de 13 ani, Temugin și-a ucis fratele vitreg.

Au urmat câțiva ani de viață nomadă, marcați de răpiri între triburi și lupte, timp în care Temugin – care a devenit curând cunoscut și temut pentru calitățile de conducător, pentru inteligența și priceperea militară – și-a alcătuit o armată de adepți. Înalt, puternic și călit de viață, cu ochi verzi pătrunzători și o barbă lungă și roșcată, la vârsta de 16 ani s-a căsătorit în cele din urmă cu Börte și a fost luat sub aripa protectoare a lui Toghril Ong-Han, cârmuitorul tribului Kerait (și „frate de sânge" cu tatăl său). Când Börte a fost ulterior răpită de tribul merkit, Temugin și Toghril și-au unit forțele cu Jamuka, un prieten din copilărie al lui Temugin și căpetenie mongolă, trimițând o armată numeroasă pentru a o salva. (S-a dovedit că Börte era însărcinată, iar Temugin a crescut copilul ca și cum ar fi fost al său.) Alianța dintre cei trei a permis forțelor mongole și tribului Kerait să silească alte triburi să li se supună.

După acest succes, în 1200, Toghril l-a declarat pe Temugin fiul său adoptiv – hotărâre nefericită, care i-a înfuriat pe fiul lui natural, Senggum, și pe ambițiosul Jamuka, acest lucru ducând în cele din urmă la izbucnirea unui război în care Temugin l-a înfrânt întâi pe Jamuka, iar apoi pe Toghril, reușind să domine triburile mongole. În 1206, s-a întrunit un consiliu numit Kurultai, alcătuit din membri de trib importanți care au recunoscut autoritatea lui Temugin și i-au dat numele de Genghis-Han, însemnând Hanul Oceanului sau Stăpânul Universului.

Înainte de 1200, mongolii fuseseră o populație dispersată, însă Genghis – pretinzând că are poruncă cerească – a reușit să îi transforme într-o națiune puternică și unită. „Tăria mea" spunea el, „a fost ajutată de Cer și de Pământ. Prevestit de Atotputernicul Cer, am fost adus aici de Mama Pământ". Soldații lui erau cu precădere războinici nomazi, printre care arcași mortali, ce călăreau ponei scunzi, dar rezistenți, tipici pentru Mongolia, capabili să parcurgă distanțe mari. Genghis i-a transformat pe acești luptători într-o mașină de război disciplinată și excelent coordonată care mătura totul în calea ei.

În 1207 – după ce a încheiat o alianță cu uigurii și i-a subjugat pe vechii rivali ai mongolilor, tribul merkit –, Genghis și-a început imediat operațiunile expansioniste, pătrunzând în teritoriul Xi Xia din nord-vestul Chinei, precum și în unele părți din Tibet. Ținta lui era Drumul Mătăsii – o rută comercială strategică între Orient și Occident și poarta spre bogăție. În 1211, după ce a refuzat să plătească tribut dinastiei Jin din nordul Chinei, a pornit din nou război, asediind și distrugând capitala Jin, Yanjing, în prezent Beijing, și astfel a început să ia tribut în loc să plătească. A revenit triumfător în Mongolia, aducând cu sine prăzi de război, meșteșugari și, mai presus de acestea, garanția comerțului cu China.

În 1219, după un atac împotriva unei caravane de negustori trimiși de el să stabilească legături comerciale cu Imperiul Khwarazm – un tărâm care cuprindea mai tot Uzbekistanul, Iranul și Afghanistanul, aflat sub cârmuirea sultanului Muhammed Khwarazmshah –, Genghis-Han și-a îndreptat atenția spre nord. S-a arătat precaut, dar după ce membrii celei de-a doua delegații au fost decapitați, a strâns 200 000 de soldați și, împreună cu cei patru fii ai săi, Jochi, Ogodei, Chaghatai și Touli, slujind drept comandanți, a pornit în marș spre Asia Centrală. În următorii trei ani a supus poporul Imperiului Khwarazm unei campanii extraordinar de feroce, stârnind groaza și respectul și cucerind orașele Buhara, Samarkand, Herat, Nishapar și Merv. În ultimul dintre ele soldații săi au aliniat civilii și, într-o demență ucigașă, cu sânge rece, le-au tăiat beregatele.

Strateg fără pereche, Genghis a recunoscut puterea fricii în constituirea unui imperiu, trimițând deseori emisari pentru a-i determina pe inamici să se supună prin relatarea isprăvilor lui: civili uciși, bani și prăzi furate, femei violate, argint topit turnat în urechile oamenilor. În ciuda tuturor acestor brutalități, lui Genghis-Han nu îi făcea plăcere să ucidă doar de dragul de a ucide. Organizator inteligent, care a promovat o elită de generali capabili, cărora le dădea puteri enorme, era loial față

de prieteni și generos cu cei care îl sprijineau. Îi cruța pe cei care i se predau, apelând la uciderea în masă doar pentru a da un exemplu celor care îi opuneau rezistență. Mongolii lui nu mutilau și nici nu torturau la întâmplare, iar interesul lor principal era mai curând prada de război decât barbaria. În anumite privințe, Genghis s-a dovedit un conducător iluminat, combinând simțul politic cu inteligența economică. S-a slujit de regula „dezbină și stăpânește" pentru a-și slăbi adversarii și a pentru a promova loialitatea. A recunoscut importanța bunei administrații, stimulând răspândirea unei limbi oficiale unificate și a unui sistem legal scris, numit Jasagti, în întregul său imperiu. A tolerat religiile și le-a acordat preoților scutiri de impozite. Crezând în importanța de a asigura trecere liberă negustorilor între Răsărit și Apus, le-a interzis soldaților și funcționarilor să îi abuzeze pe negustori sau pe cetățeni, domnia lui transformându-se într-o perioadă de interacțiune culturală și progres pentru poporul mongol. De asemenea, a patronat artiștii, meșteșugarii și literatura.

După triumfurile sale de început asupra Imperiului Khwarazm, Genghis și-a continuat marșul, dornic să își consolideze cuceririle. A pătruns în Rusia, Georgia și Crimeea, înfrângând forțele prințului Mstitslav al Kievului în bătălia de pe râul Kalka în 1223, în care, după ce au mimat retragerea, forțele sale au pornit împotriva urmăritorilor și i-au învins. Acum domnea peste un imperiu vast, care se întindea de la Marea Neagră până la Pacific, iar poporul lui se bucura de o bunăstare ce sporea mereu. În 1226, totuși, a murit după ce a căzut de pe cal când se grăbea să ajungă înapoi în Xi Xia, unde, în absența lui, izbucnise o revoltă.

Marele Han și-a lăsat imperiul în stăpânirea fiului său Ogodei, deși el a fost împărțit curând între descendenții fiilor lui, care au întemeiat propriile hanate ce au cârmuit peste Orientul Apropiat, Rusia și China (unde nepotul lui, Kubilai-Han, a întemeiat propria dinastie). Imperiul Mongol s-a extins, așadar, și mai mult, până când a ajuns să se întindă

de la coasta pacifică a Asiei în est până în Ungaria de astăzi și Balcani, spre vest. Hanatul Crimeei, cel mai durabil dintre statele succesoare ale Imperiului Mongol, va supraviețui până în 1783.

O moștenire cromozomială de tip „Y" ce se regăsește la un procent uimitor de 8% dintre bărbații asiatici descinde dintr-o singură sursă. Cel mai probabil, această genă îi aparține lui Genghis-Han.

Arcul compozit – arma care a cucerit un continent

Arma-cheie a mașinii de război mongole a fost arcul compozit sau recurbat. Era făcut dintr-o combinație de lemn, tendoane și coarne, luate de la caprele sau oile care păsteau pe câmpiile mongole. Fiecare strat – lipit de baza de lemn – făcea coarda să fie mai întinsă, permițând săgeților să fie lansate mai departe și mai rapid decât în cazul modelelor anterioare de arcuri lungi. Dacă se proceda corect, o săgeată slobozită dintr-un arc compozit putea străpunge armura dușmanului cu aproximativ 300 de kilometri/oră. Mongolii atacau în coloane uriașe, dar preferau să provoace pierderile cele mai mari asupra dușmanului de la distanță – lansând o ploaie de săgeți ucigătoare de la aproape 300 de metri depărtare –, în loc să se angajeze în lupta corp la corp. Arcașii puteau trage în dușmani de pe cai, și erau capabili să facă acest lucru chiar și când se retrăgeau, întorcându-se către urmăritori și declanșând un nou val ucigaș de săgeți.

Ioan Fără de Țară

1167–1216

Ioan a fost un tiran. Un suveran rău, care nu se purta ca un rege. Se arăta lacom și lua de la poporul său cât de mulți bani putea. Iadul e prea bun pentru un om atât de groaznic.

Matthew Paris, cronicar din secolul al XIII-lea

Ioan Fără de Țară a pierdut cea mai mare parte a imperiului său, a încălcat toate angajamentele pe care și le-a luat, și-a scăpat sigiliul regal în mare, a sărăcit Anglia, și-a ucis nepotul, a sedus soțiile prietenilor, și-a trădat tatăl, frații și țara, i-a înfometat și torturat pe inamici până au murit, a pierdut practic toate bătăliile purtate, a fugit de orice răspundere atunci când a putut și a murit pentru că mâncase prea multe piersici. Trădător, desfrânat, răutăcios, avar, crud și ucigaș, Ioan și-a câștigat porecle precum „Sabie moale" pentru lașitatea și incompetența militară și „Fără de Țară" pentru că a pierdut mai tot ce moștenise. A fost unul dintre cei mai răi și detestați regi pe care i-a avut Anglia.

Născut la Oxford în ajunul Crăciunului din 1167, Ioan a fost fiul cel mic al lui Henric al II-lea – primul rege Plantagenet al Angliei, care a domnit între 1154 și 1189 – și al soției sale franceze, Eleonora de Aquitania. Ea era moștenitoarea de drept a regiunilor Poitou, Gasconia și Aquitania, care, împreună cu pământurile moștenite sau dobândite de Henric, au creat imperiul angevin, care cuprindea Anglia, Irlanda, Bretania, Normandia, Aquitania, Gasconia, Maine, Poitou, Anjou (numele „Angevin" derivă de la provincia franceză Anjou) și alte teritorii disputate, precum Toulouse – o parte din Franța mai mare decât cea stăpânită de propriul ei rege. Henric avea să-și petreacă prea mult timp din domnie respingând atacurile

ambițiosului Filip al II-lea al Franței, care era hotărât să-și extindă propriile granițe.

Henric a avut patru fii legitimi. Primul a fost așa-numitul „tânăr rege Henric", care a murit înainte de a împlini 30 de ani. Al doilea a fost Richard, un comandant militar extraordinar și un administrator nemilos, care, în cele din urmă, i-a succedat la tron sub numele de Richard I – Inimă de Leu. Geoffrey, care a devenit duce de Bretania și conte de Richmond, a fost al treilea, iar Ioan al patrulea. Rivalitatea brutală dintre bătrânul rege și lacomii, invidioșii și violenții săi fii a fost atât de aprigă, încât aceștia erau cunoscuți sub numele de „Stirpea Diavolului". Cu toate acestea, dominator și trufaș, Henric al II-lea, un titan semeț, l-a favorizat deseori pe Ioan, probabil pentru că se dovedise cel mai slab și mai puțin capabil – și, prin urmare, reprezenta o amenințare mai mică la adresa puterii sale.

Richard, ajuns duce de Aquitania în 1172, și-a folosit în mod repetat poziția pentru a se răzvrăti împotriva tatălui său, câteodată sprijinindu-l pe regele Franței, Filip al II-lea, împotriva propriei familii. În cele din urmă, Henric și-a pierdut răbdarea și a declarat că nu îl mai vedea pe Richard drept moștenitor al său, moment în care viitorul Inimă de Leu s-a răzvrătit încă o dată. Inițial, Ioan a luptat alături de Henric, dar, lucru ce avea să devină un șablon, a trecut în tabăra adversă când a văzut limpede că Richard va triumfa. Regele Henric a murit la scurtă vreme după aceea, îndurerat de trădarea fiului, iar Richard a ajuns rege al Angliei și suveran al imperiului angevin.

Farmecul cuceritor și strălucirea militară dovedite de Richard Inimă de Leu erau în contrast vădit cu instabilitatea, slăbiciunea și falsitatea lui Ioan, care era scund și îndesat și făcea cu regularitate exces de mâncare și băutură, în vreme ce Richard era înalt, atrăgător și atletic. Ioan iubea femeile și plăcerile; Richard era ascetic și probabil homosexual. Rivalitatea dintre ei a dominat viața lui Ioan.

În 1189, când a devenit rege, Richard a încercat să potolească pofta insațiabilă de pământuri a fratelui său acordându-i

ducatul Normandiei. În schimb, Ioan a convenit să nu se apropie de pământul englez când regele Richard a părăsit regatul pentru a participa la Cruciada a III-a din 1191. Cât a luptat în campaniile împotriva lui Saladin, sultanul Damascului și al Egiptului, Richard a eșuat în încercarea de a recuceri Ierusalimul, însă a întărit regatul cruciaților și și-a câștigat o reputație fabuloasă, după care a revenit în regatul său. Însă pe drumul de întoarcere, inamicii săi, împăratul Henric al VI-lea și ducele Leopold al Austriei, l-au capturat și l-au închis, condiționând eliberarea sa de plata unei răscumpărări, oferindu-i lui Ioan, în 1193, prilejul de a lua coroana pentru sine. Cu toate acestea, Ioan a dat greș în încercarea de a invada Anglia cu sprijinul lui Filip al II-lea, iar apoi a încercat fără succes să îi mituiască pe cei care îl țineau închis pe Richard să i-l predea în custodie. Așa cum s-a exprimat Richard, „fratele meu Ioan nu este omul care să cucerească pământuri cu forța dacă se găsește cineva care să i se opună cât de cât".

La întoarcere, Richard s-a arătat incredibil de îngăduitor cu fratele lui care o luase pe căi greșite și l-a declarat în mod oficial succesorul său. Așadar, când Richard a fost ucis în 1199 de o săgeată, în timpul unui asediu din Franța, Ioan a devenit rege al Angliei și duce de Normandia și Aquitania. La data succesiunii, nepotul său, Arthur, duce de Bretania, fiul lui Geoffrey al II-lea și al lui Constance, era un rival serios la tron și socotit de mulți drept regele de drept, astfel că Ioan l-a arestat imediat pe băiatul de 15 ani și – săvârșind o crimă care nu se deosebește de cea comisă de Richard al III-lea asupra prinților din Turn – l-a ucis în anul următor. Uciderea lui Arthur a provocat o rebeliune în Bretania și o retragere umilitoare a armatelor lui Ioan, care s-au văzut silite să părăsească regiunea în 1204. Până în 1206, Ioan pierduse aproape toate teritoriile din Franța ale Angliei, opunând doar o rezistență neconvingătoare. De fapt, când Normandia – ultima posesiune a Angliei din Europa continentală – a fost cucerită de francezi, se spune că Ioan stătea în pat cu soția, în timp ce soldații săi cădeau în luptă.

În ciuda defectelor sale, Richard se remarcase prin cavalerism, spre deosebire de Ioan, preocupat prea mult de femei, cu nenumărate amante și copii nelegitimi, încercând deseori să se impună cu forța în fața soțiilor și fiicelor unor nobili de vază. Felul în care își trata prizonierii era din cale afară de odios; i-a lăsat pe soția și pe fiul unui inamic să moară de foame.

Ajuns de nevoie pe pământ englez și lipsit de bani, Ioan a pus în aplicare un proces nemilos de reformă fiscală, care includea sporiri mari ale dărilor și exploatarea fără milă a prerogativelor sale feudale, dând naștere bine-cunoscutei legende a lui Robin Hood, care se opunea din pădurea Sherwood jecmănirii de către rege. Între 1209 și 1213, când a fost excomunicat de papa Inocențiu al III-lea, Ioan a jefuit fără nici o rușine veniturile Bisericii.

Începând cu 1212, Ioan s-a confruntat cu o opoziție tot mai acerbă din partea nobilimii, care a început să comploteze împotriva lui. În cele din urmă, după încă o campanie militară dezastruoasă în Franța în anul 1214, rebeliunea a izbucnit în Anglia. Într-o confruntare istorică petrecută în 15 iunie 1215, pe o luncă în apropiere de Tamisa, la Runnymede, baronii l-au silit pe Ioan să-și pună pecetea pe Magna Charta, temelia libertăților engleze moderne, garantându-le drepturi împotriva cârmuirii arbitrare a regelui. Ioan nu intenționa câtuși de puțin să își respecte cuvântul, încălcându-și imediat promisiunea de a guverna potrivit înțelegerii, ceea ce a declanșat un război civil. În timp ce încerca să-și adune forțele, el și anturajul său – împreună cu bijuteriile coroanei și cu bagajele – au fost cât pe ce să își piardă viața în timpul traversării golfului Wash. Fluxul a crescut pe neașteptate, iar în eforturile disperate de a-și salva averea, a pierdut Marele Sigiliu al Angliei, dând naștere legendei care rezumă domnia lui absurdă, ucigașă și dezastruoasă. Moartea i-a fost pe măsura faptelor sale, deoarece a murit de dizenterie după ce a consumat în exces piersici și bere.

Straniile morți ale unor regi

Irod cel Mare al Iudeii (4 î.Hr.): organele sale genitale, infestate de viermi, au explodat (vezi p. 44).

Irod Agrippa al Iudeii (44 d.Hr.): de asemenea „mâncat de viu de viermi".

Elagabal, împărat roman: ucis în propria baie împreună cu mama sa (222 d.Hr.)

Valerian, împărat roman (260 d.Hr.): capturat de perși, a fost silit să bea aur topit, a fost jupuit de viu și apoi împăiat.

Edmund al II-lea al Angliei (1016): o spadă înfiptă în rect.

Al-Musta'sim, ultimul dintre califii abbasizi (1258): înfășurat într-un covor și călcat de cai până a murit.

Alexandru al III-lea al Scoției (1286): într-o noapte, s-a prăbușit de pe o stâncă în timp ce mergea călare spre casă.

Eduard al II-lea al Angliei (1327): „o țepușă fierbinte înfiptă prin locul secret posterior."

Martin I de Aragon (1410): indigestie la care s-a adăugat un acces de râs.

Humayun împărat mogul (1556): a căzut de pe o scară de bibliotecă, încercând să îngenuncheze când a auzit clopotul de chemare pentru rugăciune.

Henric al II-lea al Franței (1559): i-a fost străpuns creierul de o lance în timpul unui turnir.

Nanda Bayin al Birmaniei (1599): a râs până a murit.

Adolf Frederick al Suediei (1771): a mâncat până a murit, o masă compusă din homar, caviar, varză murată, hering afumat, șampanie și 14 porții din budinca preferată.

Prințul Frederick, fiul regelui George al II-lea al Marii Britanii (1751): lovit de o minge de crichet.

George al II-lea al Marii Britanii (1760): s-a prăbușit la toaletă din cauza unei rupturi a aortei.

Ecaterina cea Mare a Rusiei (1796): a suferit un atac cerebral la toaletă.

Pavel I al Rusiei (1801): lovit în cap cu o călimară, apoi strangulat.

Alexandru al Greciei (1920): infecție cauzată de mușcăturile a două maimuțe.

Roger Mortimer, primul conte de March

1287–1330

Nedreptate a vorbit limba ta; ca un brici ascuțit
a făcut vicleșug. Iubit-ai răutatea mai mult decât
bunătatea, nedreptatea mai mult decât a grăi dreptatea.

Psalmul 51, citit lui Roger Mortimer de către călăul său

Roger Mortimer a devenit dictator al Angliei datorită priceperii de spadasin, sexului și crimei. Comandant militar priceput, a fost de asemenea un maestru al politicii medievale, strângând o mare avere, uneltind uciderea regelui Eduard al II-lea și seducându-i soția, regina Isabella. Urât pentru aroganță, detestat pentru avariție și, mai presus de toate, temut pentru brutalitatea sa, el a dominat prin forța armelor și a personalității, pentru ca, în cele din urmă, să-și găsească perechea în tânărul rege Eduard al III-lea, pe al cărui tată îl distrusese.

Mortimer a fost primul fiu al lui Edmund Mortimer, al doilea baron Wigmore, și al soției sale, Margaret de Fiennes, verișoară de gradul doi cu Eleanor a Castiliei, soția lui Eduard I. Bunicul lui fusese aliat și prieten apropiat al regelui Eduard I și, în schimbul serviciilor făcute coroanei, familia se bucurase de patronajul regal încă de atunci. În 1301, când avea doar 14 ani, Roger s-a căsătorit cu Joan de Geneville, fiica unui lord din vecinătate, iar moștenirea ei, împreună cu a sa, a extins vastele proprietăți ale familiei, care au ajuns cunoscute sub numele de ținutul Marcher de la granița dintre Anglia și Țara Galilor. Când tatăl lui Roger a fost ucis într-o bătălie din 1304, Roger – care la acea vreme avea 17 ani – a devenit străjer al favoritului regal Piers Gaveston până la majorat, după care

și-a croit reputația de soldat, apărând și adăugând familiei proprietăți în Irlanda și în Țara Galilor.

În 1307, regele Eduard I a murit, iar fiul său a devenit Eduard al II-lea. Dominat în copilărie de tatăl său, tânărul Eduard, deși în aparență impunător, era timid și ușor de manipulat – o slăbiciune pe care cei din jur s-au grăbit să o exploateze. Primul care a făcut acest lucru a fost protectorul lui Mortimer, Piers Gaveston, cândva camarad al prințului, care a devenit acum iubitul acestuia. Regele l-a copleșit cu privilegii, făcându-l chiar regent în 1308, când Eduard a călătorit în Franța pentru a se căsători cu Isabella, sora regelui Franței. Furioși și ranchiunoși, baronii din țară s-au răsculat în 1312, iar Gaveston a fost executat din ordinul contelui de Lancaster. Spre disperarea lor, un nou favorit i-a luat locul, numele acestuia fiind Hugh Despenser. În 1306, Hugh se căsătorise cu Eleanor de Clare, o nepoată de-a lui Eduard I, iar prin protecția regelui, el a dobândit și mai multă avere, terenuri și influență, devenind șambelan regal în 1318 și unul dintre cei mai bogați nobili din regat.

Pământurile familiei Despenser se învecinau cu cele ale familiei Mortimer, iar cele două familii se urau. Când Hugh a încercat să-și extindă teritoriile în sudul Țării Galilor, amenințând interesele lui Mortimer în regiune, ura față de familia Despenser a cântărit mai mult decât fidelitatea pe care i-o datora regelui, astfel că el s-a alăturat conților de Hereford, Lancaster și Pembroke – la fel de nemulțumiți de purtarea regelui –, organizând o rebeliune. În august 1321, Antagoniștii[1], după cum erau cunoscuți, au pornit în marș spre Londra, unde l-au silit pe Eduard să îi surghiunească pe rivalii detestați. Cu toate acestea, regele a mobilizat imediat ajutoare, iar o armată regală, între care se numărau și Hugh și tatăl lui, a pornit spre apus pentru a-i înfrunta pe rebeli. În ianuarie 1322, abandonat de aliați, Roger s-a predat la Shrewsbury.

[1] În original „Contrariants“ (n.red.)

Mortimer a stat întemnițat următorii doi ani în Turnul Londrei, dar după ce i-a îmbătat pe temniceri, a evadat din celulă, a ieșit din Turn pe un horn, a traversat Tamisa cu o ambarcațiune care îl aștepta și a pornit călare spre Dover, de unde a traversat Canalul Mânecii, ajungând în Franța. Ajuns la Paris a fost bine primit de dușmanul lui Eduard, regele Franței Carol al IV-lea. În anul următor, într-o dispută privind teritoriile franceze ale lui Eduard, acesta a trimis-o pe regina Isabella, însoțită de fiul lor, Eduard, pentru a negocia o înțelegere. Isabella îl disprețuia pe Hugh Despenser la fel de mult ca și Roger, astfel că Mortimer și Isabella au devenit curând amanți.

În 1326, după ce s-au mutat în Flandra, Isabella și Mortimer au strâns o armată de 700 de oameni și s-au întors în Anglia, dorind să se răzbune. Luată prin surprindere, familia Despenser a scăpat cu fuga, iar în mai puțin de o lună, regele Eduard, părăsit de nobili, a fost capturat în sudul Țării Galilor de forțele lui Mortimer. Au urmat represaliile. Tatăl lui Hugh a fost spânzurat și decapitat la Bristol în octombrie 1326. În luna următoare, la Hereford, Hugh a fost târât de patru cai, spânzurat până aproape de sufocare, lăsat la pământ înainte de a muri, apoi legat de o scară, iar penisul și testiculele i-au fost tăiate și arse în fața ochilor. Cât era conștient, i s-a deschis abdomenul și i s-au extras măruntaiele și inima. După aceea, capul i-a fost tăiat și așezat pe porțile Londrei, iar trupul, sfârtecat în patru, i-a fost trimis la Bristol, Dover, York și Newcastle.

În acest timp, Eduard fusese silit să abdice în favoarea fiului său, Eduard al III-lea, care a fost „încoronat" în cadrul unei ceremonii din ianuarie 1327. Deși monarh cu numele, noul rege a fost tratat ca o marionetă de Mortimer care, cu toate că nu deținea nici o funcție oficială, a controlat țara împreună cu Isabella în următorii trei ani, oferind titluri și pământuri familiei sale și acordându-și ostentativul titlu de „conte de March". În aprilie, Eduard al II-lea a fost dus la castelul Berkeley, căminul lui Thomas Berkeley, ginerele lui Mortimer, și apoi

a dispărut. Potrivit unei relatări ulterioare făcute de Sir Thomas Morus, la îndemnul lui Mortimer, a fost ucis cu ajutorul unui vătrai încins ce i s-a introdus în anus (nelăsând așadar nici o urmă).

Acțiunile lui Mortimer au provocat furia baronilor din țară, ceea ce l-a determinat să păstreze permanent la curte un grup de oameni înarmați, însă în cele din urmă, în 1330, a depășit măsura când a poruncit executarea lui Edmund, conte de Kent, unchiul foarte apreciat al lui Eduard. Temându-se că Mortimer uneltea să uzurpe tronul, baronii importanți, conduși de contele de Lancaster, fostul lui aliat, l-au îndemnat pe Eduard al III-lea să îl atace pe Mortimer înainte de a fi prea târziu, iar tânărul rege, ajuns aproape la maturitate și hotărât să lepede jugul detestat reprezentat de Mortimer, a profitat de ocazie. În octombrie, când familia regală se afla la castelul Nottingham, el și sprijinitorii săi, îndrumați de doi membri ai personalului casei regale – Richard Bury și William Montagu – au trecut de gărzile lui Mortimer printr-un pasaj subteran (care încă păstrează numele de „Tunelul lui Mortimer") și i-au luat prin surprindere pe acesta și pe Isabella în dormitorul reginei. În ciuda rugăminților Isabellei, „Bunule fiu, ai milă de blândul Mortimer", Roger a fost arestat și dus în Turnul Londrei unde, fără nici un proces, a fost condamnat pentru trădare și condamnat la moarte. Pe 29 noiembrie 1330, a fost dus la Tyburn, dezbrăcat la piele și spânzurat – soarta ce le era rezervată de obicei oamenilor simpli –, iar cadavrul i-a fost lăsat pe eșafod vreme de două zile.

Ascensiunea lui Mortimer la putere a fost remarcabilă, iar prăbușirea sa la fel de spectaculoasă. În loc să învețe ceva din lăcomia și aroganța celor pe care i-a doborât, el a repetat greșelile lor, înstrăinându-i pe baroni și subestimându-l în mod ridicol pe tânărul rege pe care a încercat să îl controleze – un rege care avea să devină unul dintre cei mai măreți monarhi ai Evului Mediu. Riscurile pe care și le-a asumat Mortimer

au fost uriașe – până și fiul său, Geoffrey, îl numea „rege al smintelii“ – și el a plătit în cele din urmă pentru faptele lui.

Isabella, femeia-lup a Franței

Isabella, regina-consoartă a lui Eduard al II-lea, a fost o creatură uluitoare, descrisă de un contemporan drept „frumusețea frumuseților“. Însă viața ei a fost presărată de umilințe și triumfuri, iar în cele din urmă, neglijarea ei de către Eduard a făcut-o să îl trădeze.

Isabella a fost singura fiică supraviețuitoare a lui Filip al IV-lea al Franței. Când era doar în scutece, pentru a atenua tensiunile dintre cele două țări, Filip i-a propus-o de soție moștenitorului la tronul Angliei. Căsătoria propriu-zisă a avut loc la Boulogne în 1308. Isabella avea doar 12 ani; Eduard al II-lea, lipsit de orice strălucire, care îi succedase formidabilului său tată, Eduard I, cu un an înainte, era de două ori mai vârstnic decât ea.

Tânărul rege era înalt, blond, atrăgător – și aproape sigur homosexual, preferând un șir de curteni tineri și arătoși. După căsătorie, chiar înainte de a se întoarce în Anglia, îi dăduse lui Piers Gaveston, favoritul lui din acea vreme, toate cadourile primite de la Filip. Deși Isabella i-a dăruit patru copii, Eduard îi arăta rareori afecțiune, ceea ce a făcut-o să se descrie ca fiind „cea mai nenorocită dintre soții“. A considerat din cale afară de odioasă atracția lui Eduard față de Hugh Despenser, care îi succedase lui Gaveston în ceea ce privea afecțiunea regelui; un cronicar contemporan sugera că repulsia ei față de acel bărbat era atât de mare încât probabil că Despenser o violase. În 1321, însărcinată cu cel de-al patrulea și ultimul copil, ea l-a implorat pe Eduard să îi exileze pe Despenser și pe tatăl lui, numit tot Hugh. Regele a ascultat-o, însă, spre disperarea Isabellei, i-a rechemat la curte în anul următor.

Regele a ignorat simțămintele soției sale. În 1325 a trimis-o în Franța ca mesager la fratele ei, Carol al IV-lea. Ajunsă la Paris, Isabella și-a găsit o scuză pentru a nu se mai întoarce; se pare că se temea că Despenser voia să o ucidă. În acel exil autoimpus, a început să aibă relații cu unii dintre nobilii alungați de Eduard, printre aceștia numărându-se Roger Mortimer, cu care a ajuns curând să împartă patul. Lucru crucial, cei doi aveau controlul asupra moștenitorului, numit tot Eduard, care fusese trimis în Franța ca să fie alături de mama lui.

După lovitura lor de palat din 1326, amanții au cârmuit Anglia în numele lui Eduard al III-lea, până când, în 1330, tânărul rege l-a arestat și executat pe Mortimer.

În ciuda faptului că îl trădase pe tatăl său, Eduard i-a îngăduit Isabellei să se retragă în obscuritatea provinciei pe perioada următoarelor trei decenii, bucurându-se de toată bunăstarea și demnitățile unei regine mamă. Această femeie nedreptățită, capabilă de multă iubire, dar și de trădare, este cunoscută în prezent drept adulteră, trădătoare și regicidă.

Pedro cel Crud

1334–1369

În ceea ce privește înșelătoria, perfidia, șiretenia, trădarea fără nici un regret, Pedro nu era cu nimic mai rău decât oricare dintre rudele sau vasalii săi. Îi depășea doar prin sângele rece, ferocitatea, înverșunarea, patimile nedomolite și egoismul său aprig, aproape inuman...

Edward Storer, *Pedro cel Crud*

Pedro I, cârmuitorul regatului spaniol medieval al Castiliei, și-a câștigat renumele de „Pedro cel Crud". Necredincios în dragoste, ca și în război, Pedro a avut o domnie care s-a sfârșit doar prin uciderea sa brutală de către fratele vitreg și bastard, la fel de vrednic de dispreț.

Pedro a fost fiul lui Alfonso al XI-lea al Castiliei și al soției sale portugheze, Maria, și a avut parte de o copilărie mizerabilă. Alfonso a abandonat-o pe mama lui pentru Eleonora de Guzman și a dat clar de înțeles că îi prefera pe fiii amantei fiului său legitim. Cel mai mare dintre frații vitregi nelegitimi ai lui Pedro, Enrique de Trastámara, va deveni mai târziu cea mai mare amenințare la dreptul prin naștere al lui Pedro.

În 1350, când Alfonso a murit, Pedro i-a succedat la tron. Avea doar 16 ani și, în primii ani de domnie, a fost eclipsat de mama lui și de cercul ei de favoriți. Ioan al II-lea, regele Franței, a întrevăzut în slăbiciunea lui Pedro un prilej de a sili Castilia să intre într-o alianță militară împotriva Angliei. La porunca reginei mamă, alianța a fost încheiată în 1352, iar un an mai târziu, Pedro a fost obligat să o ia de soție pe Blanche, fiica ducelui de Bourbon. Cu toate acestea, tânărul rege era deja obsedat de frumoasa lui amantă, Maria de Padilla, de aceea a abandonat-o pe Blanche pentru ea. Procedând astfel, a comis

un act grav de lezmaiestate împotriva miresei lui și a încălcat înțelegerea franco-castiliană pe care mariajul o consolidase.

Lucru deloc surprinzător, având în vedere zădărnicirea relațiilor diplomatice clădite de ea în timp, între mamă și Pedro a urmat o perioadă de conflicte – și, o vreme, regele s-a trezit întemnițat. Însă, cu ajutorul unui ministru fidel, Pedro a scăpat și a hotărât să pună capăt influenței mamei lui.

Devenit propriul stăpân, Pedro a început o confruntare, care va dura un deceniu, cu Aragónul, regatul spaniol învecinat. În „Războiul celor doi Pedro" (1356–1366), regele a încercat să îl supună pe omonimul său, Pedro al IV-lea al Aragónului. Scopul s-a dovedit de neatins.

În timp ce războiul se purta (și era pierdut peste graniță), Pedro a sporit nivelul represiunilor de acasă. Domnia tiranică a regelui a provocat o serie de răscoale, iar fratele lui vitreg bastard, Enrique de Trastámara, a devenit conducătorul celor nemulțumiți de regim. Însă Pedro i-a distrus pe toți cei nesupuși, strivind orice încercare de opoziție. Sentimentul propriu de nesiguranță nu făcea decât să intensifice tirania domniei.

În 1366, o coaliție internațională – la care au participat și Carol al V-lea al Franței, papa Urban al V-lea și regele Aragónului – a fost convinsă să sprijine pretențiile lui Enrique de Trastámara la tron. Când Enrique a sosit în Castilia în fruntea unei armate de mercenari, Pedro a fugit din regat – însă nu înainte de a comite un ultim act de brutalitate. Chiar în timp ce se pregătea să părăsească tronul, Pedro a aranjat asasinarea arhiepiscopului Suero de Santiago și a vicarului său, Peralvarez.

După ce a plecat din Castilia, Pedro a făcut apel la sclipitorul general englez Eduard „Prințul Negru" – cu a cărui țară încheiase o alianță în 1362. După ce a obținut victoria în bătălia de la Nájera în 1367, Eduard l-a ajutat pe Pedro să revină pe tron. Avea să fie, totuși, o scurtă întoarcere acasă. În 1369, Prințul Negru – îngrozit deja de purtarea aliatului său – s-a îmbolnăvit și a părăsit Castilia. În absența garantului și protectorului său militar, vulnerabilitatea lui Pedro a devenit

din nou evidentă, iar Enrique și aliații săi francezi au lansat un nou atac împotriva lui.

De astă dată, Pedro nu a mai fugit, iar în martie 1369, armatele dușmane s-au confruntat la Montiel. În încercarea de a evita bătălia, Pedro a fost de acord să poarte negocieri sub auspiciile unuia dintre aliații lui Enrique, Bertrand de Guesclin. Însă nici nu a sosit bine în cortul lui du Guesclin, că a fost predat lui Enrique. Ajuns în sfârșit față în față cu rivalul său, Enrique a împlântat sabia în inima lui Pedro și apoi s-a declarat rege al Castiliei, sub numele de Enrique al II-lea.

O mare parte din reputația întunecată a lui Pedro are drept cauză scrierile lui Lopez de Ayala, care a devenit cronicarul curții lui Enrique, omul care îi uzurpase tronul. Cei care au avut păreri mai bune despre Pedro după moartea lui l-au supranumit „El Justiciero", înfăptuitorul dreptății, văzând în el un rege care a instituit domnia legii în Castilia. Iar poetul englez Geoffrey Chaucer îl amintește astfel pe Pedro:

> O, nobile, lăudate Pedro, glorie a Spaniei,
> Pe care Fortuna te-a înălțat atât de mult în măreție,
> Ar trebui să deplângem moartea ta demnă de milă.

Însă astfel de aprecieri laudative nu erau nicidecum dezinteresate. Presupusa „instaurare a legii" de către Pedro a fost preamărită de grupuri precum cel al negustorilor – însă numai pentru că atacurile lui Pedro împotriva nobilimii le adusese beneficii acestora. În mod asemănător, laudele lui Chaucer trebuie interpretate în contextul sprijinului acordat lui Pedro de Anglia după 1362. Privind în perspectivă, apelativul „Pedro cel Crud" pare mai potrivit pentru un om a cărui moarte a fost plânsă de puțini oameni.

Supranume regale

Numeroase capete încoronate sunt numite „cel Mare", însă un om „mare" pentru o națiune este un monstru pentru

alta. De exemplu, Alexandru cel Mare nu se bucură de același supranume în Persia. Irod cel Mare a fost numit astfel pentru că era cel mai vârstnic dintre Irozi – însă numele lui avea la bază cuvântul grec *heros* („erou“) și, în ciuda monstruozității lui, a fost un rege măreț, constructor al Templului (vezi p. 42). Doar un suveran englez a primit acest supranume – Alfred cel Mare – însă dacă îl merită cineva, aceștia ar trebui să fie Eduard al III-lea, Henric al V-lea și Elisabeta I. Rusia a avut doi (Petru I și Ecaterina a II-a, aceasta din urmă fiind numită astfel în mod măgulitor de către Voltaire); Germania a avut unul (Frederick al II-lea al Prusiei); toți trei și-l merită.

Unele nume explică totul: de la califul Omar cel Drept, cuceritor al Ierusalimului (cca 582–644), până la Alexandru cel Fioros al Scoției (cca 1078–1124); de la Alfonso cel Cast, rege al Asturiei (759–842) până la Ethelred Nepregătitul al Angliei (968-1016); și de la Carol cel Simplu al Franței (879–929) la Carol Temerarul al Burgundiei (1433–1477). Ciocanele denotă forță militară, ca în cazul lui Carol Martel, care a salvat Europa de invazia musulmană în bătălia de la Tours (732), Eduard I, Ciocanul care i-a zdrobit pe scoțieni (1239–1307) și Iuda Macabeul (Ciocanul) (190–160 î.Hr.), întemeietorul dinastiei evreiești hasmoneene. Regatul spaniol al Aragónului a avut doi cârmuitori numiți Alfonso cel Mărinimos – o poreclă preferabilă celei a regelui Léonului, Alfonso cel Bălos (1171–1230), sau omologului său precedent, Bermudo cel Bolnav de Gută (956–959). Polonia i-a avut pe Boleslaw cel Viteaz (967–1025), Boleslaw Gură-Strâmbă (1085–1138) și pe Boleslaw Cârlionțatul (1120–1173). August cel Puternic, rege al Poloniei și elector de Saxonia (1670–1733), și-a câștigat numele nu prin vreo victorie pe câmpul de luptă, ci prin virilitatea prolifică, zămislind 300 de copii. Sfântul Imperiu Roman s-a lăudat cu Carol cel Pleșuv (823–877) și cu Carol cel Gras (839–888), acest din urmă supranume fiind purtat și de Alfonso al II-lea al Portugaliei (1185–1223) și de Ludovic al VI-lea al Franței (1081–1137).

Henric Păsărarul al Germaniei (876–936) a primit acest nume deoarece a aflat despre ascensiunea sa la tron în timp ce întindea capcane pentru păsări. La începutul secolului al XVI-lea, după moartea iubitului ei soț, Filip cel Frumos al Castiliei (1478–1508), regina Ioana i-a luat coșciugul oriunde a mers, câteodată presărându-i cadavrul cu sărutări și devenind cunoscută sub numele de Ioana cea Nebună. Acest lucru a fost probabil de preferat, totuși, față de Abdul Blestematul, o poreclă peiorativă vest-europeană, referindu-se la rolul sultanului otoman Abdul Hamid al II-lea (1842–1918) în masacrele din Armenia. Unele nume reflectă temperamentul: Tarquinius Superbus (cel Mândru, ultimul dintre cei șapte regi ai Romei, secolul al VI-lea î.Hr.), Harald Conducătorul cel Dur (1015–1066) al Norvegiei, William cel Tăcut, prinț de Orania (1533–1584), Ludovic cel Încăpățânat (1289–1316) al Franței, și sultanii otomani Selim cel Crud (1470–1520) (vezi p. 187) și Ibrahim „Nebunul“ (1615–1648). Alte supranume vorbesc despre cuceriri militare (Demetrius Asediatorul – 337–283 î Hr. – al Macedoniei), despre istoria personală (William Bastardul – cca 1027–1087 î.Hr. – ulterior Cuceritorul), despre realizări în propria țară (David Constructorul – 1073–1125 – al Georgiei), despre bogății (Ivan Pungă cu Bani – 1288–1340 – prinț al Moscovei), despre despotism (Ivan cel Groaznic – vezi p. 228), despre defecte fizice (Timur cel Șchiop – vezi p. 149) ori despre statură (Ștefan cel Scund, impostorul care a susținut că era țarul Petru al III-lea al Rusiei și s-a impus ca suveran al Muntenegrului în 1766). Puțini monarhi s-au bucurat de o poreclă atât de îndrăzneață precum sultanul otoman Baiazid „Fulgerul“ (1360–1403), a cărui poreclă „electrică“ nu l-a apărat de geniul militar și mai fulgerător al lui Timur Lenk, care l-a înfrânt și capturat în bătălia de la Ankara din 1402. Baiazid a murit în captivitate la vârsta de 43 de ani.

Timur Lenk (Tamerlan)

1336–1405

Ţinea la soldaţii îndrăzneţi şi curajoşi, cu ajutorul cărora a desferecat porţile terorii, a sfârtecat oameni precum leii şi a răsturnat munţii.

Scriitorul arab Ahmad ibn Arabshah,
descriindu-l pe Timur Lenk

Timur Lenk a fost un cuceritor al lumii, om de stat și comandant militar sclipitor, care a dovedit o ferocitate brutală, punând bazele unui imperiu ce se întindea din India până în Rusia și până la Marea Mediterană. Niciodată înfrânt în luptă, monstrul-erou suprem, el se alătură lui Genghis-Han și lui Alexandru cel Mare ca unul dintre marii cuceritori ai lumii, însă a lăsat în urma sa atât piramide de țeste umane, cât și frumusețea capitalei imperiului său, Samarkand.

Timur – însemnând „de fier" în limbile turcice – s-a născut la Kesh, la sud de Samarkand, în 1336. Tatăl lui era o căpetenie măruntă a tribului Barlas, stabilit în Transoxiana (aproximativ Uzbekistanul de astăzi), în miezul Imperiului Mongol care se destrăma, împărțit între facțiunile dușmane cârmuite de descendenții lui Genghis-Han: cea mai importantă dintre acestea fiind Jagatai, dinastia il-Khanid și așa-numita Hoardă de Aur. Situația din interiorul hanatului Jagatai – din care făcea parte tribul Barlas – era complicată în plus de tensiunile existente între triburile predominant nomade și cele care doreau o viață stabilă de pace și comerț. Drept urmare, luptele dintre triburi erau obișnuite și, participând la un raid când era tânăr, Timur – descris de contemporani drept puternic, cu capul mare și barba roșcată – a căpătat răni care l-au lăsat parțial paralizat pe o parte a corpului și cu un șchiopătat

distinctiv, de unde și porecla de „Timur cel Șchiop". Cu toate acestea, a devenit un călăreț iscusit și un soldat deosebit, reușind curând să strângă un număr considerabil de oameni sub comanda lui. Potrivit scriitorului arab Arabshah, era „iute la minte și robust la trup, curajos și neînfricat, tare ca stânca... neîntrecut strateg". Intelectual vorbind, a fost la fel de dotat, vorbind cel puțin două limbi, persana și un dialect turcic, și manifestând un interes deosebit față de istorie, filosofie, religie și arhitectură, dar fiind și un entuziast jucător de șah.

În 1361, lui Timur i s-a încredințat regiunea din jurul Samarkandului, după ce i-a jurat credință lui Tughluq, care preluase puterea asupra hanatului Jagatai. Curând după aceea, Tughluq a murit, iar Timur și-a consolidat poziția, formând o coaliție cu Hussein, o altă căpetenie de trib, care deținea puterea în Balkh. Cei doi au cucerit o mare parte din ținutul înconjurător și armatele lor au măturat în cale triburile rivale, dar tensiunile mocnite din relația lor – anterior ținute în frâu de legături de familie – au explodat după moartea primei soții a lui Timur, sora lui Hussein. Timur – care își câștigase sprijinul poporului datorită faptului că recompensase cu generozitate fidelitatea – a pornit la luptă și l-a înfrânt pe fostul aliat, eliberându-l însă la scurt timp după aceea, copleșit de gândul că își vedea fostul prieten în lanțuri. Această bunătate nu a durat însă prea mult. Ulterior, Timur a pus ca doi dintre fiii lui Hussein să fie executați și a luat patru dintre soțiile lor pentru sine, hăituindu-i pe sprijinitorii săi importanți în toată regiunea, decapitându-i și împărțind soțiile și copiii acestora printre oamenii săi de parcă ar fi făcut daruri.

În 1370, ca stăpânitor al unui ținut în expansiune cu centrul la Samarkand – unde a pus să se construiască temple opulente și grădini minunate, apărate de noile ziduri de apărare și de un șanț cu apă – Timur Lenk a început să aibă visuri mărețe. Susținând că este descendent al lui Genghis-Han (deși era probabil de origine turcică), el și-a anunțat intenția de a reface Imperiul Mongol. În primul rând, totuși, a trebuit să ofere

stabilitate noului său regim, de aceea s-a căsătorit cu văduva lui Hussein, Serai Khanum, și a folosit doar titlul de emir – comandant, practic domnind prin intermediul marionetelor urmașe ale lui Genghis-Han. A restabilit și a monopolizat Drumul Mătăsii, pe care se desfășurase cândva comerțul din China spre Europa. Cu ajutorul strategiei de război folosite în afara țării și a celei de pace de acasă, i-a putut mulțumi atât pe cei care tânjeau după noi cuceriri, cât și pe cei care doreau o stabilitate prosperă.

Timur Lenk a avut la dispoziție o mașină de război extrem de eficientă, împărțită în „tumen" – unități de câte 10 000 de oameni –, o cavalerie instruită, incluzând un corp de soldați pe elefanți din India, echipată cu provizii pentru campanii îndelungate și înarmată cu arcuri și săbii, precum și catapulte și berbeci pentru asedii. Soldații lui – a căror bunăstare depindea de cuceriri –, reprezentau un amestec ciudat, alcătuit din turci, georgieni, arabi și indieni. Între 1380 și 1389, Timur a purtat o serie de campanii în cursul cărora a cucerit un imperiu colosal, care cuprindea Persia, Irakul, Armenia, Georgia și Azerbaidjanul, Anatolia, Siria și toată Asia Centrală, nordul Indiei, zone apropiate de China și o mare parte din sudul Rusiei: luptele cele mai îndelungate le-a purtat împotriva lui Tohtamiș, han al Hoardei de Aur, pe care, în cele din urmă, l-a înfrânt și distrus în 1391.

Teroarea era o armă-cheie în arsenalul lui Timur Lenk. Trimitea agenți secreți înaintea trupelor sale pentru a răspândi zvonuri privind atrocitățile pe care le comisese – cum ar fi piramide de capete tăiate făcute de soldații lui pentru a sărbători victoriile în bătălii ori uciderile în masă a circa 70 000 de cetățeni din Isfahan, 20 000 la Alep, decapitarea a 70 000 de oameni în Tikrit și a 90 000 la Bagdad, incendierea unei moschei ticsite de oameni în Damasc și distrugerea totală a orașelor din Persia după o revoltă izbucnită acolo în 1392. Teama era deseori suficientă pentru a-i asigura supunerea – însă în campaniile lui au fost uciși milioane de oameni.

Cu toate acestea, a înfrumusețat Samarkandul, a creat jocul de șah Tamerlan, a practicat toleranța religioasă și a angajat învățați pricepuți la dezbateri elevate pe teme de filosofie și credință. A fost un om extraordinar, contradictoriu, o forță a naturii.

În 1398 – după ce și-a extins imperiul mai mult decât o făcuseră Alexandru cel Mare sau Genghis-Han –, Timur Lenk a invadat India și a capturat orașul Delhi. Acolo au fost masacrați o sută de mii de oameni, iar un număr similar de soldați indieni au fost uciși cu sânge rece după ce se predaseră în urma bătăliei de la Panipat. Cu toate acestea, Timur Lenk a continuat campaniile. În 1401, oamenii lui au cucerit Siria, făcând ravagii în Damasc; în iulie 1402, după o bătălie uriașă și sângeroasă în apropiere de Ankara, Timur Lenk l-a înfrânt pe sultanul otoman Baiazid, jefuind, printre alte comori, renumitele porți de la palatul din Brusa; iar ulterior, în același an, a anihilat orașul creștin Smirna, lăsând capetele retezate ale victimelor să plutească pe apa mării în farfurii în care se afla câte o lumânare aprinsă. În 1404, împăratul bizantin Ioan I îi plătea tribut în schimbul garanției siguranței.

Ajuns aproape de vârsta de 70 de ani, Timur Lenk a pornit în ultima sa aventură – încercând invadarea Chinei –, însă în timpul marșului s-a îmbolnăvit și a murit în ianuarie 1405. Trupul i-a fost dus la Samarkand, unde s-a construit pentru el un mausoleu. După moarte, fiii și nepoții lui au luptat între ei pentru a prelua controlul asupra imperiului, după care fiul lui cel mai mic, Shahrukh, a luat puterea în 1420 ca singurul supraviețuitor al familiei. Cel mai ilustru descendent al său a fost Babur, întemeietorul dinastiei timuride care a domnit în India până în 1857. Un ucigaș nemilos, ale cărui armate se fac vinovate de jafuri și brutalități fără egal, Timur Lenk a fost deopotrivă un om de stat abil, un general sclipitor și un patron sofisticat al artelor. Venerat în Uzbekistan chiar și astăzi – monumentul lui din Tașkent se înalță în locul unde odată se afla statuia lui Lenin – Timur Lank a fost înhumat într-un mormânt simplu din Samarkand. Legenda spune că cel care îi

va tulbura somnul de veci va fi blestemat; în iunie 1941, un istoric sovietic i-a deschis mormântul. Câteva zile mai târziu, Hitler a atacat Rusia sovietică.

Tamerlan cel Mare de Marlowe

Prin cruzimea și barbaria sa, Timur Lenk a continuat să fascineze și să îngrozească generațiile următoare. Christopher Marlowe – dramaturg renascentist englez și contemporan al lui Shakespeare – a încercat să surprindă ferocitatea domniei lui de teroare într-o piesă în două părți, *Tamerlan cel Mare*, jucată prima oară în 1590. Concentrându-se asupra relației lui Tamerlan cu fiica regelui Egiptului, piesa îl prezintă drept un bărbat pasional și integru, atât temperamental, cât și înfiorător, „un criminal puternic și un hoț de joasă stirpe". Într-o scenă, un mesager descrie apropierea în zăngănit de săbii a armatelor lui Tamerlan:

> Trei sute de mii de oameni purtând armuri,
> Pe caii jucăuși, înaintând disprețuitori
> Cu pași nepăsători călcând pământul.
> Cinci sute de mii de pedeștri amenințând cu arcuri,
> Vânturându-și săbiile, sulițele și ghioagele de fier,
> Înconjurându-și stindardul, ce arăta
> La fel de ascuțit ca o țepușă de lemn.
> Mașinile lor de război și munițiile
> Depășesc forțele acelor oameni muritori.

De-a lungul piesei, Tamerlan îl înfrânge pe Mycetes, împăratul perșilor, își odihnește picioarele pe trupul sultanului turc învins, Baiazid, își ucide propriul fiu pentru lașitate, arde Coranul și se declară mai puternic decât Dumnezeu. „Sunt Tamerlan", spune eroul lui Marlowe, „biciul lui Dumnezeu".

Antipapa Clement al VII-lea

1342–1394

Ambii papi au pornit cruciadă unul împotriva celuilalt. Fiecare... a pretins dreptul de a numi cardinali şi de a confirma arhiepiscopi, episcopi şi abaţi, astfel încât erau două Colegii ale Cardinalilor, iar în multe locuri existau doi pretendenţi pentru înaltele poziţii bisericeşti. Fiecare... a încercat să strângă veniturile ecleziastice şi fiecare l-a excomunicat pe celălalt, laolaltă cu toţi adepţii săi.

Apreciere făcută de călugărul John Laux,
în *Istoria Bisericii*, p. 405

Intrigant, ucigaș și răzbunător, Robert de Geneva – ulterior așa-numitul „antipapă" Clement al VII-lea – a ordonat masacrarea a mii de bărbați, femei și copii nevinovați la Cesena, Italia, în numele Bisericii Romano-Catolice, numai și numai pentru a submina aceeași Biserică prin înființarea unei papalități rivale la Avignon, Franța, unde a pângărit funcția prin corupție și lăcomie.

Robert de Geneva s-a născut în opulentul castel de Annecy, la aproximativ 32 de kilometri sud de Geneva. A fost fiul cel mic al lui Amadeus al III-lea, conte de Geneva și, prin mama sa, nepoata cardinalului Guy de Boulogne, vlăstarul unei familii înstărite de nobili cu legături strânse în sânul Bisericii.

Robert a fost un distins învățat, înzestrat cu un intelect sclipitor, însă avea să se dovedească totodată împătimit de luptele violente pentru putere care au caracterizat Biserica în secolul al XIV-lea. Numit „protonotar apostolic" în 1359, doi ani mai târziu a devenit episcop de Thérouanne, iar apoi episcop de Cambrai în 1368, la vârsta de numai 26 de ani. Papa

Grigore al IX-lea i-a recunoscut talentele, promovându-l în funcția de cardinal în 30 mai 1371.

Robert și-a câștigat renumele de om rău și dușmănos, de care nu va mai scăpa niciodată, în perioada cât a slujit ca legat al lui Grigorie al IX-lea în Italia din 1376 până în 1378. În această perioadă, Statele Papale – teritoriul civil peste care papa își aroga autoritatea seculară – se răsculaseră împotriva autorității Romei. Însărcinat să înăbușe revolta, Robert a apelat la ajutorul lui Sylvester Budes, căpetenia unei bande de mercenari bretoni, și la Sir John Hawkwood, un condotier englez celebru.

În februarie 1377, Hawkwood și bretonii au sosit la Cesena, un oraș antic din provincia Forli, care era și centrul revoltei. Situat pe un deal din apropierea râului Savio, era un oraș solid fortificat – însă nu putea face față mercenarilor, a căror armată, finanțată de papalitate, a distrus curând zidurile de apărare și a pătruns în oraș.

Hawkwood era pregătit să se arate îndurător cu orășenii în schimbul capitulării, însă stăpânul lui, Robert, a hotărât în locul lui, poruncindu-i să îi treacă pe toți prin tăișul sabiei. Bandele de mercenari beți au fost asmuțite asupra orașului, năvălind pe străzi și declanșând un adevărat măcel. Unii dintre ei au pătruns într-o mănăstire de maici și le-au violat, în vreme ce alții au vandalizat Biserica Sf. Ștefan, ucigându-i pe cei care își căutaseră adăpost acolo. În următoarele săptămâni au fost înhumate peste 4 000 de cadavre, iar Robert a devenit cunoscut sub numele de „Măcelarul din Cesena“.

În anul următor, în aprilie 1378, Robert a participat la alegerea lui Bartolomeo Prignano ca papa Urban al VI-lea. Însă aproape imediat după aceea, jigniți de purtarea arogantă și insultătoare a lui Urban, cardinalii au convocat un conclav pentru a reanaliza numirea, în august au anulat alegerea lui Urban, iar pe 20 septembrie l-au ales pe Robert drept papa Clement al VII-lea.

Acționând cu sprijinul regelui Carol al V-lea al Franței, Clement și-a stabilit reședința papală la Avignon, un oraș bogat de pe fluviul Ron. Franței i s-au alăturat Scoția și câteva state germane și astfel Clement a fost recunoscut, în vreme ce Urban al VI-lea a continuat să cârmuiască de la Roma, sprijinit de statele spaniole și italiene. Astfel a început „Marea Schismă", o perioadă de dezbinare și confruntare în Biserică, situație care s-a încheiat abia în 1417.

Pontificatul de la Avignon al lui Clement nu a fost lipsit de realizări, iar multe dintre numirile făcute de el în episcopii din dominioane ce acceptau autoritatea sa au fost considerate reușite. Îndepărtat totuși de locul tradițional al autorității religioase, a fost atras în labirintul întunecat al politicii de la curtea Franței, unde banii și puterea triumfau asupra pietății. Pentru a-și acoperi cheltuielile, a fost silit să recurgă la simonie (vânzarea de funcții ecleziastice) și la extorcare, în primul rând prin impunerea unor dări extrem de mari asupra clerului francez. De asemenea, a donat mari porțiuni din Statele Papale puternicului Ludovic al II-lea de Anjou, drept recompensă pentru sprijinul său neîntrerupt.

În cele din urmă, Biserica Catolică l-a șters pe Clement al VII-lea din istoria sa oficială: în ceea ce o privește, „adevăratul" Clement al VII-lea este Giulio di Giulano de Medici, care a domnit ca papă din 1523 până în 1534. Fără pontificatul său, Robert rămâne doar Măcelarul din Cesena.

Antipapi şi papi-femei

În istoria Bisericii Romano-Catolice au existat între 30 și 40 de antipapi care, în vremuri primejdioase și haotice, au atras loialitatea unei părți a ierarhiei ecleziastice.

Primul antipapă a fost Hipolit din Roma, care a contestat autoritățile papale în secolul al III-lea și a înființat o congregație rivală. Pentru erezia sa, a fost arestat în 235 d.Hr.

și dus la minele din Sardinia, unde a murit. Cu toate acestea, Biserica l-a recunoscut postum și ulterior l-a canonizat ca Sfântul Hipolit din Roma.

Un alt antipapă din secolul al III-lea a fost Novațian, care a pretins autoritatea Sfântului Scaun, în opoziție cu papa Corneliu, însă a fost alungat din Roma în 258 d.Hr.

Secolele al XI-lea și al XII-lea au reprezentat o epocă de aur a antipapilor, întrucât o serie de împărați ai Sfântului Imperiu Roman – suverani ai statelor germane – au reacționat la confruntările cu autoritățile de la Roma numindu-și propriii pontifi supremi. Cel mai cunoscut dintre aceștia a fost Anaclet al II-lea, supranumit de Voltaire „papa evreu". Anaclet era membru al extrem de bogatei familii Pierleoni care descindea din Leon de Benedicto, un evreu convertit în secolul al XI-lea. Anaclet s-a proclamat papă opunându-se celui ales legal, papa Inocențiu al II-lea, pe care l-a silit să plece din Roma, domnind în locul său între 1131 și 1138. Anaclet a fost atacat de sprijinitorii lui Inocențiu din cauza originii și înfățișării lui evreiești, și a fost acuzat pe nedrept de jefuirea bisericilor, precum și de incest.

O lungă perioadă de timp în vremea Evului Mediu a circulat un zvon privind o femeie-papă, papesa Ioana, despre care se presupune că a domnit timp de doi ani și jumătate în perioada anilor 850. În ciuda faptului că probabil nici nu a existat, Ioana a continuat să apară în iconografia creștină și în secolele următoare, fie ca înger, fie ca Târfa Babilonului. Potrivit unei relatări, ea a născut în timp ce mergea de la bazilica San Pietro spre bazilica Lateran – și s-a afirmat că papii ce au urmat își fereau ochii de presupusul loc al rușinii când treceau prin acele locuri.

Richard al II-lea

1367–1400

I-a doborât pe toţi cei care încălcau prerogativele regale;
i-a distrus pe eretici şi i-a împrăştiat pe prietenii acestora.

Epitaful ales de Richard al II-lea
pentru mormântul său din Westminster Abbey

Domnia lui Richard al II-lea a fost o tragedie personală și politică. În calitate de suveran, s-a dovedit inflexibil, nepriceput, inconstant, paranoic, nedemn de încredere și răzbunător; cu toate acestea, a fost un rafinat patron al artelor și regele-copil care a înfruntat cu îndrăzneală mulțimile violente și îngrozitoare strânse în vremea Răscoalei Țărănești. Tragedia lui Richard a fost să urce pe tron ca un copil nepregătit, imatur și nebunatic, aflat în umbra bunicului său, Eduard al III-lea, unul dintre cei mai eroici dintre regii englezi, și a tatălui său, Prințul Negru, model suprem de cavalerism.

Născut în Bordeaux ca fiu al lui Eduard, prinț de Wales, și al frumoasei Ioana de Kent, Richard a devenit următorul candidat la tron după tatăl lui, în urma morții fratelui său mai mare în pruncie. În 1376, când a murit tatăl său, urmat la scurt timp de bunicul lui, iar Richard a devenit noul rege în 1377, la vârsta de doar zece ani, ajutat de tutorele lui, un credincios prieten de familie, Sir Simon Burley. În primii patru ani de domnie, puterea a fost împărțită neoficial de trei consilii de coroană, însă cea mai mare parte a guvernării a căzut în sarcina lui Ioan de Gaunt, unchiul lui Richard, un om de stat controversat, dar capabil.

Richard era înalt, blond și atrăgător, deși considerat efeminat, fiind interesat mai mult de formele complicate ale

etichetei – cerea ca la curte să se folosească linguri și se spune că a inventat batista – decât de succesele pe câmpul de bătălie, o trădare a tradiției „războinice“ a regilor englezi. În ianuarie 1382, regele s-a căsătorit cu docila Anne de Boemia, populară printre englezi și, la doi ani de la moartea Annei, în 1394, a luat-o de soție pe prințesa Isabella, fiica în vârstă de șapte ani a regelui Carol al VI-lea al Franței. Însă Richard nu a zămislit nici un moștenitor legitim, iar domnia lui s-a caracterizat prin relațiile controversate cu o serie de favoriți regali – bărbați precum Michael de la Pole și Robert de Vere, cu care se afirmă că Richard ar fi avut aventuri homosexuale.

După o serie de războaie costisitoare purtate cu Franța, sfetnicii lui Richard au sporit dările, ceea ce a declanșat Răscoala Țărănească din iunie 1381, condusă de Wat Tyler, în cursul căreia cetele de țărani și de meșteșugari din Essex și Kent au mărșăluit spre Londra, distrugând orașul și cerând o cartă a drepturilor (vezi p. 161). În 16 iunie 1381, la doar 14 ani, Richard a negociat direct cu rebelii la Smithfield. Când a izbucnit o altercație, iar Wat Tyler a fost asasinat de oamenii regelui, Richard a preluat controlul asupra mulțimii, declarând: „Nu veți avea alt căpitan în afară de mine“. În timp ce era urmat de sute de oameni departe de acel loc, soldații lui i-au împresurat și ucis pe restul conducătorilor revoltei. Richard dovedise curaj și inițiativă, însă a participat la ceea ce cu siguranță a fost o trădare plănuită și violentă a supușilor săi în suferință, astfel că au fost executați sute de oameni pe străzi, iar mulți alții au fost spânzurați în următoarele săptămâni.

După ce a înăbușit Răscoala Țărănească, Richard s-a confruntat cu o serie de probleme mai grave: opoziția unora dintre cei mai puternici baroni ai țării. În 1386, după ce Richard a avut o încercare ratată de a invada Scoția, un grup din Parlament al acestor nobili – care se intitulau „Lorzi Apelanți“, din cauza apelurilor lor la o guvernare bună – a cerut ca regele să îi îndepărteze pe sfetnicii săi, deveniți nepopulari. Conduși de unchiul regelui, Thomas de Woodstock, duce de

Gloucester, ceilalți Lorzi Apelanți erau Thomas Beauchamp, conte de Warwick; Richard FitzAlan, conte de Arundel; Thomas Mowbray, conte de Nottingham; și vărul său, Henry Bolingbroke, conte de Derby, fiul lui Ioan de Gaunt și potențial rival la tron.

Când Richard i-a acuzat de trădare, Lorzii Apelanți s-au răsculat, înfrângând în cele din urmă armatele lui Richard la Radcot Bridge, în apropiere de Oxford, și întemnițându-l pe acesta în Turnul Londrei. În februarie 1388, opt dintre sfetnicii regelui au fost executați de către așa-numitul „Parlament Nemilos". Când Lorzii Apelanți au preluat controlul, susținând că regele era prea tânăr ca să guverneze țara, de la Pole și de Vere au fugit din Anglia.

Lorzii Apelanți au dat greș în campaniile militare împotriva scoțienilor și a francezilor, iar în 1389, când Ioan de Gaunt s-a întors din Spania, Richard i-a redat autoritatea; Mowbray și Bolingbroke s-au întors în tabăra regelui care, având acum 22 de ani, i-a îndepărtat pe Apelanți și a preluat controlul. Din ce în ce mai arogant și autoritar, începuse să creadă că avea dreptul divin de a fi rege. În 1397, Richard l-a invitat pe Warwick la un banchet și l-a arestat, i-a dat asigurări lui Arundel că nu îl pândea nici o primejdie, doar pentru a-l aresta, după care a reușit arestarea lui Gloucester în Franța. Arundel a fost executat, Warwick exilat, iar unchiul său, contele de Gloucester, sugrumat la Calais.

Din ce în ce mai paranoic, Richard și-a format o gardă personală înarmată, alcătuită din arcași din Cheshire. Procedând lipsit de înțelepciune, în 1399 l-a exilat pe vărul său, Henry Bolingbroke, însușindu-și pământurile acestuia. Când Richard a plecat într-o campanie militară în Irlanda, Bolingbroke, iubit de popor, a susținut că „regatul era pe punctul de a se prăbuși din cauza proastei guvernări și a încălcării legilor drepte", și a debarcat cu o forță mică în Yorkshire, declanșând o răscoală de proporții. Până la înapoierea lui Richard pe coasta Țării Galilor, majoritatea nobililor influenți se întorseseră împotriva lui.

După ce a fost capturat, Richard a fost dus la Londra și plimbat pe străzi, unde mulțimea l-a batjocorit și l-a lovit cu fructe stricate. Detronat și umilit, a fost lăsat să moară de foame în castelul Pontefract în februarie 1400.

Răscoala Țărănească

Răscoala Țărănească din 1381 a fost prima mișcare populară din istoria Angliei. Ea s-a declanșat în satul Fobbing din Essex în mai 1381, o altă izbucnire având loc la puțin timp după aceea în Kent. În scurtă vreme, o mare parte a sud-estului și estului Angliei au fost afectate de tulburări.

Scânteia răscoalei a fost capitația, cea de-a treia asemenea taxă introdusă în decurs de patru ani, care avea rolul de a plăti cheltuielile necesare îndelungatului război cu Franța – Războiul de 100 de Ani. Taxa, care impunea plata aceleiași sume de către fiecare persoană, indiferent de starea materială, fusese introdusă la sfatul lui Ioan de Gaunt, unchiul tânărului Richard. Țara încă suferea după efectele îndelungate ale Morții Negre din 1348–1349, în timpul căreia murise de ciumă probabil o treime din populație. Cum erau mai puțini oameni care să lucreze pământurile, țărănimea ajunsese să dorească mai mulți bani pentru truda sa. Cu toate acestea, nobilimea începuse să conlucreze în Parlament pentru a păstra scăzute simbriile țăranilor.

Pe 12 iunie, rebelii din Essex și-au așezat tabăra la Mile End, la marginea Londrei, cerând o cartă a drepturilor. Pe 13 iunie, condus de charismaticul Wat Tyler, la Blackheath a sosit un grup de răsculați din Kent. În următoarele două zile, sărăcimea Londrei s-a alăturat rebelilor, deschizându-le porțile orașului. Plini de mânie și sub influența alcoolului, rebelii au ars până în temelii palatul Savoy, reședința lui Ioan de Gaunt, precum și câteva sate de la marginea orașului.

Pe 14 iunie, tânărul Richard, în vârstă de numai 14 ani, înconjurat de cavalerii săi și de câțiva lorzi, s-a întâlnit cu răsculații din Essex la Mile End, unde a convenit să le onoreze cererile. Mai târziu, în aceeași zi, s-a aflat că altă facțiune de răzvrătiți a luat cu asalt Turnul Londrei, unde i-au prins pe arhiepiscopul de Canterbury, pe Lordul Cancelar și pe Lordul Trezorier – toți având legătură cu taxa impusă – și i-au decapitat pe Tower Hill.

Pe 15 iunie, Richard s-a întâlnit cu răsculații din Kent la Smithfield. Aceștia i-au înmânat o listă cu revendicări ce cuprindeau abolirea nobilității și a șerbiei și împărțirea proprietăților și bogățiilor deținute de Biserică. Potrivit unor cronicari, Wat Tyler s-a adresat regelui într-un mod jignitor, ceea ce l-a făcut pe primarul Londrei să îl atace cu pumnalul. Tyler a căzut de pe cal și a fost ucis de unul dintre scutierii regelui. În acel moment, Richard a intrat călare în mijlocul mulțimii, cerându-le oamenilor credință și promițându-le concesii. Între timp, Lordul Primar și oamenii săi i-au înconjurat pe liderii rebelilor și i-au măcelărit.

În afara Londrei, răzbunarea împotriva răsculaților a fost rapidă și brutală. Sute de oameni au fost spânzurați, iar pe 15 iunie, unul dintre liderii rebelilor din Kent, John Ball, cunoscut sub numele de „preotul nebun“, a fost spânzurat, tras pe roată și tăiat în patru în fața tânărului rege triumfător.

Gilles de Rais

1404–1440

Gilles de Rais... a tăiat beregate, a ucis şi a masacrat în mod atroce mulţi băieţi inocenţi... copii cu care îşi satisfăcea poftele nefireşti şi viciul sodomiei...

Raport al episcopului de Nantes
despre Gilles de Rais, 1440

Sadic, depravat și suferind de tulburări mentale, Gilles de Rais a fost unul dintre primii ucigași în serie, acuzat de torturarea, violarea și uciderea a zeci de băieți și tineri, în căutarea de satisfacții sexuale extreme. Perioadele de criză când ucidea se întrepătrundeau cu unele în care suferea de sentimentul vinovăției, pentru ca după aceea, cuprins de alt val de dorințe, să ucidă din nou.

Gilles de Rais s-a născut într-o familie aristocratică franceză foarte înstărită în timpul îndelungatului conflict cu Anglia cunoscut sub numele de Războiul de 100 de Ani. În 1415, când Gilles avea doar zece ani, mama lui s-a îmbolnăvit și a murit, iar tatăl său a fost ucis de un mistreț la vânătoare. În același an, unchiul lui a murit în lupta de la Agincourt împotriva englezilor, lăsându-l pe Rais moștenitor al averii familiei, care era în acel moment controlată de bunicul lui, Jean de Craon.

Jean de Craon l-a luat în îngrijire pe Gilles, dar a manifestat puțin interes față de bunăstarea lui, folosindu-l drept pion politic și dându-i frâu liber pentru a-și satisface orice dorință. După două încercări eșuate de a-și căsători nepotul cu tinere din familii înstărite, a reușit să îi găsească o mireasă – o moștenitoare bogată care a fost răpită și obligată să accepte căsătoria.

De la vârsta de 23 de ani, Rais a luptat împotriva englezilor, distingându-se prin curaj, slujind alături de Ioana d'Arc în câteva campanii, deși nu se cunoaște cât de apropiat a fost de ea. Ca și Ioana d'Arc, se crede că era deosebit de pios, și a contribuit, cu certitudine, la construirea câtorva biserici și a unei catedrale.

În 1432, la un an după ce Ioana a fost arsă pe rug, Rais s-a retras din serviciul militar și a revenit la marele castel al familiei de la Machecoul, situat în apropierea graniței cu Bretania. Cum bunicul lui murise, a început să-și cheltuiască moștenirea considerabilă cu distracții somptuoase și ducând un stil luxos de viață, provocând iritarea fratelui său, René, care era îngrozit la gândul că Gilles risipea averea familiei.

Un alt adevăr, mai sordid, avea să iasă la iveală. Din bârlogul lui din Machecoul și folosindu-se de câțiva complici, Gilles de Rais a început să comită o serie de crime sexuale sadice, atent plănuite, și probabil că s-a făcut răspunzător de uciderea unui număr de 60 până la 200 de copii – majoritatea băieți – având vârste cuprinse între 6 și 18 ani.

Victimele, de obicei băieți blonzi cu ochi albaștri, erau ademenite la castel sub o diversitate de pretexte ori luate cu forța din satul Machecoul sau din zona învecinată. Se spune că prima victimă a fost un băiat-mesager de 12 ani, care a fost spânzurat de un cârlig de metal, violat de Rais, iar apoi ucis. Pe măsură ce dispăreau tot mai mulți copii, suspiciunile s-au îndreptat curând către Rais. Cu toate acestea, localnicii erau îngroziți și nu se simțeau în stare să-l înfrunte pe unul dintre cei mai puternici și bogați oameni din Franța.

Majoritatea victimelor erau torturate într-o încăpere construită special, unde erau atârnate sau legate la sol, iar apoi violate, după care erau ucise prin diferite metode, inclusiv dezmembrarea, decapitarea și eviscerarea. La proces, Rais a mărturisit că admira capetele victimelor mai atrăgătoare și simțea o plăcere când le vedea măruntaiele smulse. S-a afirmat

de asemenea că Rais se ocupa de magie neagră și de venerarea diavolului.

În acest timp, René de Rais hotărâse să preia controlul asupra averii familiei înainte ca Giles să o cheltuiască pe toată și a amenințat că va porni în marș spre Machecoul. Ducele Bretaniei avea de asemenea planuri în privința pământurilor deținute de Gilles, și a capturat unul dintre castelele lui. Drept răspuns, în mai 1440, Gilles l-a prins pe fratele unuia dintre dușmanii săi, un preot care tocmai ținea liturghia, provocându-l pe episcopul de Nantes – care avea și el interes să îl vadă distrus pe Rais – pentru a declanșa o anchetă în privința purtării lui.

Episcopul a început să stea de vorbă cu familiile copiilor răpiți de Rais și a instrumentat un dosar șocant împotriva lui. Rais a fost arestat în septembrie 1440 și acuzat de uciderea a 34 de copii. Sub amenințarea torturii, în mai puțin de o lună și-a recunoscut faptele abjecte și a fost găsit vinovat de crimă, sodomie și erezie. Pe 16 octombrie 1440, după ce a dat dovadă de căință și i s-a acordat dreptul de a se confesa, a fost spânzurat, apoi ars, împreună cu doi dintre slujitorii lui.

Giles și-a susținut tăria credinței până în ultima clipă. Singura acuzație pe care a refuzat să o recunoască a fost aceea de venerare a diavolului, și s-a prăbușit într-un acces de suspine când i s-a spus că va fi excomunicat și că i se va refuza dreptul la spovedanie. Însă astfel de licăriri ale conștiinței nu reușiseră să pună capăt campaniei lui de sadism, crimă și ceea el numea „delicii carnale“.

Doi ucigaşi în serie moderni

Ucigașii în serie sunt de obicei ființe fără identitate, patetice, care caută să-și arate puterea prin distrugerea celor mai slabi decât ei înșiși. De obicei, nu sunt interesanți decât prin anvergura răutății proprii, fascinația crimelor și fiorul la gândul

că vor fi descoperiți: din cauza lipsei de legătură cu victimele lor, ei sunt dificil de depistat, ceea ce le permite câteodată să comită crime numeroase în decurs de ani și ani. Iată două exemple: Jeffrey Dahmer – necrofil, canibal și ucigaș în serie – s-a născut pe 21 mai 1960 în Milwaukee, Wisconsin, într-o familie respectabilă din clasa mijlocie. Lucru necunoscut de părinți, încă din anii adolescenței el începuse să aibă fantezii necrofile homosexuale.

În 1978, după ce a absolvit liceul, a comis prima crimă. Victima lui a fost un autostopist pe care îl luase cu mașina. Dahmer l-a ucis cu o ganteră și i-a îngropat cadavrul în pădure.

Dahmer a așteptat până în 1987 până să își ucidă a doua victimă, pe care o cunoscuse la un bar pentru homosexuali. Până la descoperirea sa în 1991, el a ucis cel puțin 15 tineri și băieți, cu vârste între 14 și 31 de ani. De obicei, își alegea victimele în barurile pentru homosexuali, câteodată oferindu-le băutură și bani. Apoi le administra pe ascuns un drog, îi ucidea, comitea acte de necrofilie, după care îi dezmembra. Le păstra părți din corp în borcane, le fierbea capetele pentru a putea păstra țestele lor drept trofee, și mânca părți din carnea lor. În 1992 a primit 15 sentințe de închisoare pe viață consecutive; doi ani mai târziu, a fost ucis de un alt deținut.

Dahmer nu a fost neapărat cel mai prolific ucigaș sexual din era modernă. Acest titlu îndoielnic îi revine unui rus „Spintecătorul Roșu“, un bărbat cu familie, educat și serios, fost profesor, pe nume Andrei Cikatilo, care se pare că nu putea obține satisfacția sexuală decât ucigând oameni și apoi mușcând bucăți din carnea victimelor. Poliția l-a prins în cele din urmă pe Cikatilo în 1990, după ce a fost pus sub supraveghere permanentă. La proces, a fost condamnat la moarte pentru uciderea a 52 de oameni, între care se numărau cel puțin 10 băieți și mai bine de 40 de femei, atât copile, cât și prostituate. A fost împușcat în 14 februarie 1994.

Tomás de Torquemada

1420–1498

Dacă cineva dovedește o oarecare învățătură, se socotește că a comis erezii, greșeli și că are legături cu evreii. Astfel li s-a impus tăcerea oamenilor de litere; cei care au ales calea învățăturii au ajuns să se simtă terorizați, așa cum bine spui.

Don Rodrigo Manrique, fiul inchizitorului general,
scrisoare către Luis Vives, 1533

Simpla rostire a numelui Tomás de Torquemada, primul inchizitor general din Spania, dădea fiori de groază până și celor mai călîți dintre contemporanii săi. De atunci încoace, Torquemada – persecutorul de evrei, mauri și alți presupuși „eretici" în timpul domniei represive și intolerante a lui Ferdinand și Isabelei – a fost personificarea fanatismului religios și a zelului de a persecuta.

Se cunosc puține lucruri despre copilăria lui Tomás de Torquemada, în afară de faptul că omul care va deveni năpasta evreilor din Spania descindea și el din evrei: bunica lui era *converso* – persoană de origine evreiască trecută la catolicism. În tinerețe, Torquemada a intrat în ordinul religios dominican, iar în 1452 a fost numit stareț al unei mănăstiri din Santa Cruz. Deși a continuat să ocupe acel post în următoarele două decenii, el a devenit totodată confesor și sfetnic al regelui Ferdinand al II-lea al Aragonului și al reginei Isabela I a Castiliei, a căror căsătorie în 1479 a unit practic cele două principale regate spaniole. Sub monarhia dualistă, s-a făcut un nou efort de a încheia Reconquista (recucerirea Spaniei de sub dominația musulmană), care se oprise cu două secole mai devreme. Această strădanie s-a încheiat cu succes în 1492,

odată cu prăbușirea Granadei, ultimul avanpost musulman din Spania.

În acest timp, Torquemada convinsese guvernarea că prezența în continuare în Spania a evreilor, musulmanilor și chiar a celor recent convertiți la creștinism din acele confesiuni reprezenta o corupere periculoasă a adevăratei credințe catolice. Ca urmare a îndemnurilor lui Torquemada, au fost emise legi represive care aveau rolul de a forța expulzarea minorităților necreștine din Spania.

Torquemada a găsit o încurajare bine-venită din partea papalității. În 1478, o bulă papală dată de Sixt al IV-lea ordona înființarea unei „Inchiziții" sub autoritatea monarhiei spaniole, pentru a investiga ereziile și pentru a feri Spania de abateri de la religia adevărată. Patru ani mai târziu, Torquemada a devenit unul dintre inchizitori, iar la scurt timp, inchizitor general, cea mai importantă funcție în cadrul acestei instituții.

Acum, Torquemada avea la fel de multă putere ca Ferdinand și ca Isabela; desigur, el era mai temut decât autoritățile seculare. Sub îndrumarea lui, Inchiziția a atins noi culmi, devenind tot mai puternică. În 1484 a supravegheat proclamarea celor „28 de articole" ce enumerau păcatele pe care Inchiziția încerca să le expună public și să le epureze. Acestea începeau cu apostazia și blasfemia și se încheiau cu sodomia și vrăjitoria, deși multe se refereau la identificarea și la demascarea evreilor. În cursul investigațiilor, inchizitorii erau împuterniciți să folosească toate mijloacele socotite necesare pentru a descoperi adevărul – o reglementare care legitima de facto tortura pentru obținerea cu forța a unei mărturisiri.

Urmarea a fost o politică de persecuție violentă. Numai în luna februarie a anului 1484, 30 de oameni din orașul Ciudad Real au fost găsiți vinovați de o serie de „nelegiuiri" și arși de vii. Între 1485 și 1501, au fost arși 250 de oameni la Toledo; iar în 1492, într-o singură împrejurare, în orașul natal al lui Torquemada, Valladolid, au fost arși 32 de oameni.

Susținând că sufletul Spaniei era în primejdie, Torquemada a declarat că mai ales evreii reprezentau o amenințare mortală, iar în 1492, Ferdinand și Isabela au decretat că toți evreii care nu acceptau adevărul revelației creștine trebuiau expulzați din Spania. Aproximativ 40 000 de oameni au părăsit țara – mulți dintre ei fiind salvați și primind adăpost din partea otomanilor islamici din Istanbul, Izmir și Selanik (în prezent Salonic, în Grecia).

Torquemada nu și-a socotit totuși opera încheiată, ba chiar a refuzat episcopia de Sevilla pentru a-și continua activitatea în funcția de inchizitor general. Procedând astfel, el a descoperit că recompensele pentru eforturile sale nu erau doar spirituale; a strâns și o avere personală uriașă din bunurile confiscate de la cei pe care Inchiziția îi găsea vinovați de erezie. Oriunde călătorea, era însoțit de 50 de oameni călări și de 250 de pedestrași, o forță care reflecta lipsa lui de popularitate tot mai accentuată, dar care se adăuga groazei și spaimei pe care o inspira când sosea într-un alt oraș pentru a-i pedepsi pe eretici.

În cele din urmă, doar moartea l-a îndepărtat pe Torquemada din funcție. În cele două decenii dinainte, zelul lui neobosit a făcut ca peste 2 000 de oameni să-și găsească un sfârșit cumplit în flăcări. Torquemada va fi asociat întotdeauna cu bigotismul religios personificat – încarnarea „Marelui Inchizitor" al lui Fiodor Dostoievski, omul care vrea să îl ardă și pe Iisus Hristos de dragul iubitei sale Biserici Catolice, dar care sfârșește într-un abis spiritual.

Inchiziția spaniolă

Inchiziția spaniolă a fost înființată în 1 noiembrie 1478 de papa Sixt al IV-lea. Misiunea acesteia era de a eradica abaterile și erezia din cadrul Bisericii, și orice fată peste 12 ani și orice băiat peste 14 ani erau supuși puterii sale. Nu era prima oară

când se năștea o astfel de instituție – existase o Inchiziție temporară în Franța secolului al XIII-lea, pentru a se ocupa de ereticii catari care mai rămăseseră după Cruciada împotriva albigenzilor (vezi p. 122). Însă această Inchiziție avea să fie mai longevivă și mai metodică în acțiunile sale.

Primii doi inchizitori au fost numiți în 1480, iar primele arderi pe rug au urmat câteva luni mai târziu, în februarie 1481, când au fost executați șase oameni ca eretici. După aceea, ritmul uciderilor a sporit, iar în februarie 1482, pentru a face față cantității de muncă sporite, papa a numit alți șapte inchizitori – între aceștia numărându-se și Torquemada. După un deceniu, audierile Inchiziției se desfășurau în opt orașe mari de pe cuprinsul Spaniei.

Inchizitorii soseau într-un oraș și organizau o liturghie specială, la care erau obligați să participe toți cetățenii. Se ținea o predică, după care se făcea apel la toți cei care se știau vinovați de erezie să vină pentru a se confesa. Păcătoșilor suspectați li se acorda o perioadă de 30 până la 40 de zile, pentru a se autodenunța. Cei care se supuneau aveau posibilitatea de a fi „recompensați“ cu o pedeapsă mai puțin severă decât cei recalcitranți. În orice caz, toți cei care se confesau aveau obligația de a identifica alți eretici care nu respectaseră credința creștină. La fel ca și confesiunea, denunțul făcea astfel parte integrantă din activitatea Inchiziției. Drept urmare, prezența Inchiziției a oferit curând ocazia potrivită pentru plata unor polițe mai vechi.

Acuzații erau arestați, aruncați în închisoare, iar proprietățile lor și ale familiei lor se confiscau. Urma interogatoriul, iar inchizitorii aveau instrucțiuni să aplice torturi potrivit „conștiinței și voinței“ lor. Unor suspecți li se turna apă pe gât, alții erau trași pe roată ori atârnați cu mâinile legate la spate – făcându-se, deci, tot ce era necesar pentru a smulge o mărturisire. În cursul torturilor, mulți oameni erau mutilați; mulți alții mureau. Iar pentru cei care cedau sub astfel de presiuni exista un singur deznodământ: moartea prin arderea pe rug.

Înainte de a fi arși de vii în ceea ce se numea eufemistic *auto da fé* (act de credință), victima avea de ales. Putea să se căiască, sărutând crucea, ori putea să rămână sfidătoare. În primul caz, i se acorda milă și era strangulată înainte de a se aprinde focul; în al doilea caz, urma o moarte prelungită și înfiorător de chinuitoare.

Vlad Ţepeş

1431–1476

Felul său de a trăi a fost la fel de urât precum numele său.

Dintr-un manuscris rusesc de la sfârșitul secolului al XV-lea

Vlad al III-lea, *hospodar* (prinț) al Țării Românești, a susținut că își salva poporul creștin de otomanii musulmani, însă mai curând l-a interesat să dețină puterea în atmosfera de intrigi și trădări ale politicii imperiale și dinastice locale. A fost un sadic criminal și degenerat, care a dat dovadă de o cruzime atât de sălbatică încât a inspirat legenda lui Dracula. Însă povestea lui Dracula este nevinovată în comparație cu realitatea. Din cauza uciderii a zeci de mii de oameni – începând cu țăranii infirmi și cu vagabonzii și terminând cu nobilii și ambasadorii străini – a devenit cunoscut sub numele de „Prințul Țepeș", metoda sa preferată de execuție fiind să-și înfigă victimele în pari ascuțiți la vârf, unși cu ulei și introduși în intestinele lor. După toate probabilitățile, Vlad s-a născut într-o fortăreață, cetatea Sighișoarei din Transilvania, în 1431. Supranumele familiei era Dracul, transmis prin tatăl său, care fusese membru al Ordinului Dragonului – căruia Vlad i s-a alăturat la vârsta de cinci ani –, o organizație secretă creată de împăratul Sfântului Imperiu Roman pentru a susține creștinismul și a se opune incursiunilor otomane în Europa. Mama lui a fost o prințesă moldoveancă, iar tatăl său, Vlad al II-lea, fost prinț al Țării Românești, exilat în Transilvania.

În 1444, când Vlad era copil, sub amenințarea atacului de către sultanul otoman, tatăl lui fusese silit să îi asigure pe turci de obediența sa trimițând doi dintre fii, între care și Vlad, drept zălog în Imperiul Otoman. Acea experiență, care a durat

patru ani, în care a fost bătut și biciuit pentru obrăznicia și caracterul său pătimaș, l-a făcut pe Vlad să îi urască de moarte pe turci.

Țara Românească (parte a României de astăzi) nu a fost o monarhie ereditară tradițională și, deși Vlad putea emite pretenții la tron, exilul tatălui său îl plasa într-o poziție nefavorabilă. Fratele lui mai mare, Mircea al II-lea, a domnit scurtă vreme în 1442, dar a fost silit să se ascundă în anul următor și, în cele din urmă, în 1447, a fost prins de dușmani, care i-au scos ochii cu fierul înroșit și apoi l-au îngropat de viu. Politica Țării Românești era duplicitară și brutală: Radu cel Frumos, fratele mai mic al lui Vlad, a apelat la ajutorul sultanului Mehmet al II-lea pentru a-și izgoni fratele.

În 1447, anul în care a fost ucis Mircea, boierii fideli lui Ioan Huniad, Cavalerul Alb al Ungariei, l-au prins și omorât pe tatăl lui Vlad, susținând că era prea dependent de otomani. La scurtă vreme după aceea, turcii au invadat regiunea pentru a-și impune controlul și, în 1448, l-au înscăunat pentru scurtă vreme pe Vlad, care avea 17 ani, ca prinț-marionetă, însă Huniad a intervenit din nou și l-a silit să se refugieze în Moldova. După aceea, Vlad și-a făcut curaj și a plecat în Ungaria – cu care Țara Românească purtase numeroase războaie. Impresionându-l pe Huniad prin poziția sa antiotomană, a devenit în cele din urmă candidatul preferat al Ungariei pentru tronul valah.

În 1456, când ungurii i-au atacat pe turci în Serbia, Vlad s-a folosit de acel prilej pentru a invada Țara Românească și a prelua controlul, ucigându-l pe rivalul său Vladislav al II-lea din neamul Dănești lor și luând din nou tronul pentru familia Drăculeștilor. În duminica Paștelui, i-a invitat pe boierii de vază la un ospăț, ucigându-i pe cei mai bătrâni și făcându-i robi pe cei care erau suficient de tineri ca să muncească. Mulți au murit lucrând la fortificațiile pentru castelele lui Vlad în condiții atât de grele, încât straiele lor bogate s-au făcut zdrențe, lăsându-i goi pușcă.

Stabilindu-și capitala la Târgoviște, Vlad era hotărât să facă din Țara Românească un mare regat, cu un popor prosper și sănătos. Pentru el, însă, acest lucru însemna eradicarea boierimii, precum și a tuturor celor despre care socotea că secătuiau resursele țării. Printre aceștia s-au numărat cei mai săraci și mai neajutorați – vagabonzii, infirmii și cei bolnavi mental –, mii de oameni, pe care i-a chemat la Târgoviște la un ospăț, însă i-a încuiat în sală și i-a ars de vii imediat ce aceștia au terminat de mâncat. (Era primejdios să accepți o invitație a lui Vlad, dar și mai primejdios era să o refuzi.) De asemenea, Vlad a persecutat femeile acuzate de acte de imoralitate precum adulterul – li se tăiau sânii, apoi erau jupuite de vii sau fierte, iar trupurile le erau expuse public. Negustorii germani care trăiau în Transilvania, pe care îi considera paraziți străini, au fost, de asemenea, obiectul mâniei lui Vlad. În ziua Sfântului Bartolomeu, 1459, a poruncit uciderea a 30 000 de negustori și boieri din Brașov, iar alți 10 000 au fost uciși la Sibiu în anul următor.

De obicei victimele lui erau trase în țeapă. Moartea era cumplită și putea dura ore întregi, pe măsură ce țeapa pătrundea tot mai adânc în intestine și ieșea pe gură. Executând mii de oameni odată, așeza țepele în cercuri concentrice în jurul castelelor și interzicea oricui să scoată victimele, deseori luând cina în apropierea cadavrelor în putrefacție; cu cât era mai mare rangul victimei, cu atât era mai înaltă țeapa pentru ea. Alte metode de execuție includeau jupuirea de viu și fierberea, iar odată a bătut cuie în capetele ambasadorilor străini care au refuzat să își scoată căciulile la curtea lui. Pofta lui de sânge era atât de mare, încât se zvonise că bea sângele victimelor și se ospăta cu carnea lor.

În iarna anului 1461–1462, a traversat Dunărea și a jefuit zona controlată de otomani dintre Serbia și Marea Neagră, ucigând 20 000 de oameni. Sultanul Mehmet al II-lea a strâns zeci de mii de soldați pentru o campanie de pedepsire, însă când au sosit pe malul Dunării au văzut 20 000 de prizonieri

turci pe care oamenii lui Vlad îi trăseseră în țeapă, creând astfel o pădure de cadavre în țepe.

În ciuda unei încercări îndrăznețe de a se strecura deghizat în tabăra inamică, pentru a-l ucide pe sultan, Vlad a fost copleșit de numărul otomanilor. În 1462, când turcii au împresurat castelul său, soția lui a sărit pe o fereastră și Vlad a fugit, iar otomanii l-au pus pe tron pe fratele lui, Radu. Prins de unguri, Vlad și-a petrecut următorii zece ani în captivitate, visând să-și recapete tronul, timp în care se spune că trăgea în țepe miniaturale șoareci și păsări. În cele din urmă, și-a asigurat din nou sprijinul ungurilor recăsătorindu-se cu o membră a familiei regale maghiare și a reușit să invadeze Țara Românească în 1476, când l-a detronat pentru scurtă vreme pe noul domnitor, Basarab cel Bătrân din familia Dăneștilor. Încă o dată, însă, nu s-a putut opune armatei otomane și a fost ucis lângă București, probabil chiar de oamenii săi, iar capul i-a fost tăiat și trimis la Constantinopol, unde a fost expus în vârful unui par.

Unii români l-au portretizat pe Vlad Țepeș ca pe un luptător pentru independență împotriva cuceritorilor străini și a negustorilor paraziți, care a dorit să contribuie la renașterea Țării Românești și să îi restituie moralitatea și mândria națională. Însă adevăratul său scop a fost să-și păstreze tronul. Mai presus de toate, a fost un psihopat sadic și ucigaș în masă, ale cărui atrocități s-au dovedit diabolice chiar și potrivit standardelor acelor vremuri și locuri.

Cine a fost Dracula?

Povestea lui Dracula, așa cum o cunoaștem astăzi din filme și din literatură, a fost popularizată pentru prima oară în romanul cu același nume, publicat în 1897, de scriitorul irlandez Bram Stoker. Mulți au presupus că avea la bază figura lui Vlad Țepeș, dar nu toți oamenii de știință sunt de acord. Numele „dracul“ s-ar putea traduce prin „diavol“, iar în Balcani, el era folosit

deseori în acest sens mai larg decât pentru a numi membri ai familiei Dracul din care provenea Vlad.

Totuși, este neîndoielnic că Stoker luat mare parte din material pentru romanul său din numeroasele lecturi din folclorul european și din miturile istorice care porniseră din Transilvania. S-ar putea să fi fost influențat și de povestea contesei Elisabeta Báthory (vezi p. 241), o nobilă maghiară care, la un secol după Vlad, a atras în castelul ei sute de tinere frumoase – și le-a băut sângele pentru a-și păstra tinerețea.

Romanul lui Stoker ni-l prezintă pe Jonathan Harker, un avocat din Anglia, care călătorește într-o zonă îndepărtată de la marginea Transilvaniei și pătrunde în castelul cu aspect sinistru ce aparține clientului său, contele Dracula. În ultimii o sută de ani, acest scenariu a fost repetat în multe versiuni ale poveștii lui Dracula, atât în formă literară, cât și cinematografică, cea mai cunoscută fiind cea realizată de F.W. Murnau în anii 1920, într-un film expresionist clasic numit *Nosferatu*.

Richard al III-lea

1452–1485

Astfel eu păcatul gol
l-îmbrac în vechi versete șterpelite
de prin Scripturi, încât le par un sfânt,
Când eu mă port aidoma Satanei.[1]

Richard al III-lea în William Shakespeare,
Richard al III-lea, act 1, scena 3

Richard al III-lea a fost uzurpatorul cocoșat care și-a ucis în mod infam doi nepoți, unul dintre ei fiind regele de drept al Angliei, pângărind cu sânge chiar tronul după care tânjea și declanșând astfel propria distrugere. Întrucât a pierdut tronul în favoarea Tudorilor, aceștia din urmă au fost cei care au scris povestea lui Richard al III-lea pentru a susține drepturile dinastiei lor, exagerând probabil ambiția lui necruțătoare și diformitățile fizice. S-ar putea ca Richard să nici nu fi fost cocoșat. Însă niciodată nu a fost folosită o diformitate atât de convingător pentru a simboliza răutatea.

Richard a fost cel de-al doilea fiu al lui Richard, al treilea duce de York, și al lui Cecily Neville, fiica lui Ralph Neville, primul conte de Westmorland și nepoata lui Ioan de Gaunt. Un copil urât, cu dinții ieșiți în afară, el a crescut în timpul Războiului celor Două Roze, purtat între casele dinastice rivale de Lancaster și York. După triumful Casei de York în martie 1461, într-o luptă în care și-a văzut tatăl ucis, fratele mai mare al lui Richard a devenit regele Eduard al IV-lea.

Din 1465, Richard a fost crescut în casa vărului său, Richard Neville, supranumit ulterior „Făcătorul de regi", deși nu există

[1] *Richard al III-lea*, traducere de Dan Duțescu, ELU București, 1964 (n.tr.)

nici un motiv să credem că tânărul Richard pusese ochii pe tron încă de la acea vârstă. A dovedit fidelitate față de fratele său, Eduard, lucru pentru care a fost răsplătit, primind pământuri și poziții influente. După ce Lancasterii l-au reînscăunat pe Henric al VI-lea pentru scurtă vreme în 1470, silindu-i pe frații York să plece în exil la Haga, Richard s-a alăturat lui Eduard în campania organizată de acesta din urmă în 1471, în care Henric al VI-lea a fost detronat pentru a doua oară.

General capabil și administrator priceput, lui Richard i s-a încredințat controlul asupra nordului Angliei în timpul domniei lui Eduard, câștigându-și o reputație bună pentru cinste și dreptate. În timpul campaniilor Casei de York, a dobândit un șir de castele în Yorkshire, Durham și Cumbria, dar fidelitatea – dovedită, de exemplu, într-o campanie reușită pe care a dus-o în numele lui Eduard împotriva scoțienilor în 1481 – însemna că regele tolera influența crescândă a fratelui său.

În 1478, s-ar putea ca Richard să-și fi îngăduit pentru prima oară să viseze coroana când George, fratele mijlociu al Casei de York, a fost executat pentru trădare, probabil la cererea lui Richard, înlăturând astfel un alt obstacol potențial în calea către tron. Însă când Eduard al IV-lea a murit pe neașteptate în 9 aprilie 1483, ambițiile lui au ieșit la suprafață. Următorul din familie care avea dreptul la tron era Eduard al V-lea, în vârstă de 12 ani, apoi fratele său de 9 ani, Richard de Shrewsbury, cei doi fii ai frumoasei soții a regelui, Elizabeth Woodville. În calitate de Lord Protector al testamentului lăsat de fostul rege, Richard a jurat inițial credință tânărului său nepot, dar la mai puțin de o lună după aceea, i-a capturat pe Eduard, apoi pe fratele lui mai mic, și i-a închis în Turnul Londrei.

La început, Richard a susținut că îi luase pe cei doi băieți pentru a-i proteja și, măsluind acuzații de trădare, a poruncit executarea celor însărcinați anterior să le poarte de grijă. Două luni mai târziu, totuși, a făcut un anunț în fața catedralei St Paul, declarând căsătoria lui Eduard al IV-lea cu Elizabeth Woodville nelegitimă, deoarece, potrivit mărturisirii făcute

de un episcop al cărui nume nu l-a menționat, Eduard fusese deja căsătorit în secret în acea vreme cu „amanta“ lui, Lady Eleanor Butler. Richard a reușit să treacă prin Parlament un act pentru anularea postumă a căsătoriei, transformându-i în mod automat în bastarzi pe nepoții săi și croindu-și astfel drum spre tron. După ce a înăbușit o revoltă de scurtă durată împotriva lui, pe 6 iulie 1483 a fost încoronat ca Richard al III-lea la Westminster Abbey.

Pentru a-și consolida poziția, Richard i-a prins și i-a ucis cu brutalitate pe câțiva nobili care s-ar fi putut opune ascensiunii lui. Era totuși foarte conștient că, atâta vreme cât erau în viață, cei doi nepoți îi vor periclita serios domnia, de aceea nimeni nu a rămas surprins când, în vara anului 1483, ambii băieți au fost declarați dispăruți. Spre toamnă, s-a presupus că muriseră și nimeni nu s-a îndoit de faptul că unchiul lor era răspunzător de acest lucru. Potrivit lui Sir Thomas Morus, cei doi băieți au fost sufocați în somn din porunca regelui. Abia în 1647 s-au descoperit scheletele a doi copii sub o scară din Turn, iar ele au fost în cele din urmă înhumate în Westminster Abbey.

Faptul că Richard îi ucisese pe prinți a fost acceptat ca adevărat în timpul domniei sale și socotit oribil chiar și în acele vremuri pline de brutalitate. Henric Tudor, principalul lui rival din Casa de Lancaster – care mai târziu a pornit o acțiune de ponegrire a numelui lui Richard și l-a prezentat drept un monstru – a strâns o armată în Europa continentală și a invadat Anglia în cadrul unei campanii care a culminat cu bătălia de la Bosworth Field în 22 august 1485. Momentul de cotitură al confruntării s-a produs când Henry Percy, conte de Northumberland, a refuzat să-și arunce rezervele în luptă, în vreme ce aliații lui Richard, Thomas Stanley, ulterior conte de Derby, și fratele său, Sir William – care așteptaseră să vadă de ce parte atârnau sorții – au intervenit de partea lui Henric. Deși a continuat să lupte cu eroism, croindu-și drum prin mijlocul armatei inamice și fiind cât pe ce să ajungă în apropierea lui Henric, Richard a fost încercuit și ucis

cu o halebardă de un velș. Ultimul rege Plantagenet al Angliei, Richard domnise doar doi ani. Henric Tudor a devenit Henric al VII-lea, domnind până la moartea Elisabetei I, în 1603.

Pentru cronicarii contemporani, diformitatea era semnul unui caracter rău, iar acțiunile lui Richard din 1483 au evocat imaginea unei creaturi șocant de urâte: dinți ieșiți în afară, pilozitate corporală excesivă din naștere, cocoașă, un braț uscat și fața trasă. Potrivit unui cronicar, era scump la vorbă și agitat, „trăgând mereu cu mâna dreaptă pumnalul pe jumătate din teacă și vârându-l la loc, armă pe care o avea tot timpul asupra lui". Unii istorici consideră că multe cronici au exagerat diformitățile lui Richard, dar acest lucru spune multe despre reputația lui, aceea de cocoșat nervos și sinistru portretizat de William Shakespeare în *Richard al III-lea*, pe care generațiile următoare au ajuns să îl cunoască: „Așa pocit, scălâmb, că pân' și câinii/ Mă latră când șontâcăiesc pe drum".[1]

Regi care au murit în bătălie

Regii trebuiau să își conducă armatele în luptă, dar riscul pe care și-l asumau era foarte mare. Dacă erau uciși, bătălia – și regatul lor deopotrivă – erau pierdute.

Saul (primul rege al Regatului Israel), după înfrângerea în bătălia de la muntele Gilboa (1007 î.Hr.), s-a lăsat să cadă în vârful sabiei, dar fără a reuși să moară, după ce purtătorul său de armură a refuzat să îl ucidă, iar apoi l-a implorat pe un războinic amalechit să îi curme suferința.

Cirus cel Mare a câștigat inițial victoria după ce i-a păcălit pe soldații masageți să se îmbete, dar a fost ucis în apropiere de râul Tigru (cca 530 î.Hr.), după ce Tomryis, căpetenia lor furioasă, a condus un al doilea val de atac.

[1] William Shakespeare, *Richard al III-lea*, ELU, București, 1964, traducere de Dan Duțescu (n.tr.)

Valens, împărat roman, a fost ucis în bătălia de la Adrianopol (378 d.Hr.) împotriva goților; cadavrul nu i-a mai fost găsit.

Regele Harold al Angliei a fost ucis în bătălia de la Hastings, în 1066.

Richard Inimă-de-Leu a murit din cauza unei cangrene în timpul asediului unui mic castel din Aquitania în 1199, după ce o operație pentru extragerea unei săgeți de arbaletă nu a reușit.

Murad I (sultan otoman) a murit în bătălia de la Kosovo din 1389, fie în luptă, fie de mâna unui soldat sârb care, prefăcându-se mort, a sărit brusc și l-a înjunghiat. Otomanii au câștigat lupta, care este celebrată și în folclorul naționalist sârb.

Constantin al XI-lea Paleologul (ultimul împărat al Bizanțului) a murit apărând porțile Constantinopolului în 1453, conducând o ultimă șarjă și fiind tăiat bucăți. Rămășițele lui nu au mai fost găsite.

Sebastian I al Portugaliei a fost ucis într-o luptă cu armata marocană în bătălia de la Alcazarquizir (1578). Aliatul său maur, sultanul Mohammed al II-lea Saadi, a murit în aceeași bătălie, care este cunoscută și sub numele de Bătălia celor Trei Regi.

Gustav Adolf al Suediei a murit în 1632 în bătălia de la Lützen. Declarând „Domnul Dumnezeu îmi este armura", el a refuzat să-și îmbrace platoșa și a fost ucis în timp ce conducea o șarjă de cavalerie.

Carol al XII-lea al Suediei, un rege războinic și ascetic, a fost ucis ori asasinat în timp ce lupta împotriva rebelilor norvegieni în 1718.

Girolamo Savonarola

1452–1498

Primul oraș reînnoit va fi Florența... Așa cum Dumnezeu a ales ca poporul lui Israel să fie condus de Moise prin nenorociri spre fericire... tot astfel oamenii Florenței sunt chemați să joace un rol asemănător, conduși de un om profetic, noul lor Moise [Savonarola în persoană]... În Epoca Sabatului, oamenii se vor bucura în Noua Biserică și vor exista doar o turmă și un păstor.

Girolamo Savonarola, „Predică privind Noua Epocă", anii 1490

Călugărul dominican italian Girolamo Savonarola a fost un fanatic reacționar și un teocrat bigot, care s-a opus cu vehemență Renașterii florentine. „Rugul Deșertăciunilor" inițiat de el a ars cărți și opere de artă socotite „imorale". „Republica religioasă și creștină" a lui Savonarola era o domnie ucigașă, fățarnică și intolerantă a terorii. Însuși numele lui a devenit sinonim cu călugării demenți, dar și cu crimele teocrației și cu virtutea absurdă.

Născut în orașul Ferrara (pe atunci capitala unui ducat independent), Savonarola a fost educat de bunicul din partea tatălui, Michele Savonarola, după care a mers la universitate. Scrierile lui de început au dovedit un amestec de pesimism și spirit moralizator pentru care va deveni faimos; poemele *De ruina mundi* („Despre decăderea lumii") și *„De ruina Ecclesiae"* („Despre decăderea Bisericii") sunt exemplare în această privință.

În 1475, Savonarola a intrat în Ordinul Dominican de la mănăstirea San Domenico din Bologna. Patru ani mai târziu, s-a transferat înapoi la mănăstirea Santa Maria degli Angeli, din Ferrara natală, după care a devenit stareț al mănăstirii de la San Marco din Florența. Aici își va câștiga locul în istorie.

Încă de la început, Savonarola a denunțat corupția politică și religioasă despre care era convins că pătrunsese în întreaga societate. Predicile lui din postul Paștelui din 1485–1486 au fost extrem de vehemente, și în timpul acestora a început să ceară curățirea Bisericii ca preludiu la reformarea sa.

În 1487, Savonarola a părăsit Florența o vreme, întorcându-se la Bologna ca „maestru de studii", însă în 1490 a revenit, la încurajarea filosofului umanist contele Pico della Mirandola și cu patronajul lui Lorenzo de Medici, cârmuitorul Florenței. Întors la Florența, Savonarola a început imediat să critice aspru chiar guvernarea care făcuse posibilă întoarcerea lui. Într-un limbaj înflorit, Savonarola a anunțat apropiatul „sfârșit al lumii" și a susținut că se afla în legătură cu Dumnezeu și cu sfinții. A condamnat presupusa tiranie a familiei de Medici și a profețit prăbușirea iminentă a Florenței dacă orașul nu își schimba obiceiurile.

Astfel de predicții au părut aproape răzbunate când regele francez Carol al VIII-lea a invadat Florența în 1494. Piero, fiul și succesorul lui Lorenzo de Medici, a fost izgonit din orașul care, în acele momente, se afla în ghearele demagogiei lui Savonarola. Cu sprijin francez, în Florența s-a întemeiat o republică democratică, avându-l pe Savonarola drept conducător. În noul său rol, combinând puterile politică și religioasă, el era hotărât să creeze „o republică religioasă și creștină". Una dintre primele acțiuni ale acestei noi și revoluționare republici a fost să pedepsească cu moartea homosexualitatea.

Savonarola și-a intensificat criticile împotriva curiilor romane – mergând atât de departe, încât a atacat viața privată rău famată a papei. În același timp, el i-a îndemnat pe oamenii Florenței să ducă vieți mai ascetice. Rezultatul acestor ultime îndemnuri a fost acțiunea pentru care acest preot a devenit faimos – „Rugul Deșertăciunilor ", în care lucrurile personale, cărțile și operele de artă, unele de Botticelli și Michelangelo, au fost distruse într-un foc făcut în Piazza della Signoria din Florența.

Chiar în timp ce Savonarola ajungea în culmea puterii și a influenței sale, împotriva lui a început să se coaguleze o opoziție. Evidențiind afirmațiile lui împotriva papalității, acești opozanți interni au reușit să obțină excomunicarea lui Savonarola în luna mai 1497. În afara Florenței, lui Savonarola nu i se opunea doar coruptul papă Alexandru al VI-lea, ci și ducele de Milano – ambii dorind să dejoace ambițiile regionale ale regelui Franței.

Când forțele franceze s-au retras din Peninsula Italică în 1497, Savonarola s-a trezit brusc izolat. Lovitura finală a primit-o în 1498, într-un episod bizar, care a reflectat atmosfera plină de zel pe care se străduise atât de mult să o instaureze. Un călugăr franciscan amenințase pe toți cei care refuzau să accepte excomunicarea lui Savonarola de către papă cu „judecata focului". Unul dintre susținătorii cei mai fanatici ai lui Savonarola a acceptat provocarea, rezultatul acesteia urmând să se decidă de către cel care se retrăgea primul (acela fiind considerat învins). În respectiva situație, franciscanul nu a apărut la întrecere, ceea ce i-a conferit în mod oficial victoria lui Savonarola. Cu toate acestea, mulți au socotit că Savonarola reușise cumva să scape de acea încercare. A urmat o răscoală, în cursul căreia Savonarola a fost scos cu forța din mănăstirea lui și târât în fața unei comisii de anchetă, din care făceau parte opozanți ai săi.

Adus în fața judecății de către comisarii papali, Savonarola a fost torturat pentru a-și recunoaște vinovăția. Apoi a fost predat autorităților seculare pentru a fi crucificat și ars pe rug. Sentința a fost executată în 23 mai 1498, chiar în locul în care fusese aprins Rugul Deșertăciunilor și în care Savonarola supraveghease executarea unor „criminali". Se spune că în clipa în care i-a fost aprins rugul, călăul a afirmat: „Cel care a vrut să mă ardă pe mine este acum dat pradă flăcărilor".

Rasputin – Călugărul nebun

Grigori Efimovici Novîh (cca 1872–1916) a fost cunoscut sub numele de „Rasputin", „Desfrânatul" și „Călugărul nebun".

Țăran fără căpătâi și analfabet, Rasputin a reușit să exercite o influență considerabilă asupra cârmuitorilor autocrați ai Rusiei. A devenit cunoscut ca mistic enigmatic, găsindu-și un public avid de genul său de fanatism religios într-o perioadă în care mulți aristocrați ruși erau fascinați de misticism și de ocultism. Se pare că Rasputin a îmbrățișat o versiune deformată a credinței promovate de secta „hlîstilor"[1], reformulând accentul pus de aceasta asupra flagelării pentru a pleda în favoarea epuizării sexuale drept calea cea mai sigură către Dumnezeu.

Prezentat familiei regale în 1905, Rasputin a ușurat suferințele țareviciului Aleksei – moștenitorul țarului Nicolae al II-lea al Rusiei, care era bolnav de hemofilie. Rasputin a devenit imediat confidentul și sfetnicul personal al țarinei Aleksandra (de origine germană prin naștere), iar în septembrie 1915, după izbucnirea Primului Război Mondial, când țarul Nicolae a devenit comandant suprem al armatelor rusești – și a petrecut foarte mult timp pe front – au apărut temeri că, de fapt, Rasputin conducea efectiv țara. Aleksandra a apelat la sfaturile lui Rasputin pentru destituirea câtorva miniștri și numirea altora – însă autoritatea le-a revenit ei și țarului, care au ratificat toate acele hotărâri și au respins recomandările lui de a nu intra în război.

În realitate, Nicolae și Aleksandra au fost reacționari incapabili, rigizi și obtuzi. Într-un discurs din 1895, Nicolae deplânsese „visurile absurde" ale celor care doreau democrație și, după ce zdrobise Revoluția din 1905, a contribuit la finanțarea

[1] Sectă desprinsă din Biserica Ortodoxă Rusă în secolul al XVII-lea, care a promovat un ascetism sever, considerând că fiecare lider al ei era o reîncarnare a lui Iisus. *Hlîst* înseamnă „bici" în limba rusă, ceea ce sugerează flagelarea în timpul ritualurilor acestei secte. (n.tr.)

criminalei mișcări antisemite Sutele Negre. Prin urmare, de problemele țării se făceau răspunzători, prin incompetență, țarul și țarina, însă Rasputin a devenit țapul ispășitor.

Relația strânsă a lui Rasputin cu țarina a dat naștere unor zvonuri privind relațiile sexuale aberante de la curtea Rusiei, inițiate de „Călugărul nebun", astfel că foarte curând prezența lui a declanșat un scandal pe plan național. Rasputin a ajuns să simbolizeze corupția domniei țariste – la care s-au adăugat povești privind presupusul lesbianism al Aleksandrei și impotența țarului Nicolae. În cele din urmă, în decembrie 1916, un complot organizat la înalt nivel, în care au fost implicați politicieni de frunte, nobili și membri ai familiei țariste – care doreau cu disperare să salveze regimul – a reușit să îl elimine pe clericul Rasputin. Acesta a fost otrăvit, împușcat (de două ori), bătut și, în cele din urmă, azvârlit în fluviul Neva, unde s-a înecat. Rezistența uimitoare față de otravă și gloanțe le-a sugerat unora că Rasputin deținea puteri misterioase.

Selim cel Crud

1470–1520

Un covor este destul de mare pentru doi învăţaţi sufişti,
dar lumea nu este destul de mare pentru doi regi.

Selim cel Crud

Sultanul Selim I a cucerit întregul Orient Mijlociu, inclusiv Mecca, Medina și Ierusalimul pentru Imperiul Otoman, în cursul unei domnii care a fost scurtă, întunecată și încununată de succese. După ce și-a eliminat în mod sângeros toți rivalii interni, Selim I a făcut din Imperiul Otoman puterea cea mai mare a lumii islamice. Unul dintre cei mai cruzi sultani, el a fost totodată și unul dintre cei mai măreți.

Selim s-a născut în 1470, fiind fiul și moștenitorul sultanului Baiazid al II-lea, a cărui domnie a fost șubrezită de certurile interne, întrucât sultanul s-a văzut contestat de fratele său, Cem. Acesta din urmă a apelat la sprijinul unor aliați europeni – îndeosebi din partea Ordinului militar al Cavalerilor Ioaniți și al papalității –, însă în cele din urmă și-a încheiat viața într-o închisoare napolitană. Această neînțelegere de familie nu a fost nimic în comparație cu ceea ce a urmat.

Înalt și puternic, tânărul Selim s-a distins prin curaj și inteligență sclipitoare. Mulți îl socoteau un cârmuitor model în devenire. Printre cei care nu erau la fel de convinși s-a numărat și fratele lui, Ahmed, care dorea tronul pentru sine. Rivalitatea dintre cei doi a devenit tot mai aprigă. În 1511, când Ahmed a pacificat o provincie otomană răsculată în Asia Mică, a lăsat impresia că pornește în marș spre Istanbul, capitala imperiului. Selim a fugit.

Aflat în semiexil ca guvernator al Trabzonului (o regiune din nordul Anatoliei, aproape de Marea Neagră), Selim și-a perfecționat calitățile militare, conducând o serie de campanii împotriva Georgiei și reușind să cucerească orașele Kars, Erzurum și Artvin. Selim a revenit din misiunea provincială în 1512 și, cu sprijinul miliției de ieniceri, l-a înfrânt și l-a ucis pe Ahmed pe câmpul de bătălie. Apoi și-a silit tatăl să abdice.

Baiazid a murit curând după aceea, fapt care a declanșat o luptă extraordinar de sângeroasă între membrii familiei. Selim a înțeles care sunt problemele ce puteau rezulta din rivalitatea între fii, deoarece asistase la confruntarea dintre tatăl și unchiul său, fără a mai vorbi de experiența proprie trăită cu fratele său Ahmed. A ales o soluție simplă, dar feroce: eliminarea tuturor rivalilor posibili la tron. Nu numai că și-a omorât cei doi frați supraviețuitori și nepoții, dar și-a ucis și proprii fii – cu excepția lui Soliman, fiul pe care îl desemnase drept adevăratul și singurul moștenitor.

Selim a început apoi să își extindă stăpânirea. Până atunci, expansiunea otomană se produsese spre apus în Europa – îndeosebi în Balcani. Selim a adoptat o altă politică. Semnând un tratat de pace cu puterile occidentale, și-a îndreptat atenția spre răsărit, spre savafizii din Persia (în prezent Iran), al căror imperiu șiit reprezenta o amenințare ideologică directă la adresa sultanilor otomani, susținători ai tradiției sunnite. În plus, savafizii stârniseră tulburări în rândul kizilbașilor (triburi turkmene din estul Anatoliei). În 1514, Selim a acționat decisiv împotriva vecinilor savafizi și i-a înfrânt în bătălia de la Chaldiran de pe fluviul Eufrat.

După ce și-a neutralizat astfel rivalii imediați, Selim s-a pregătit apoi pentru a cuceri imperiul mamelucilor de la sud, a căror domnie se întindea din Egipt prin Palestina până în Siria și care provocaseră mânia lui Selim, deoarece se amestecaseră în treburile interne ale Imperiului Otoman. Pornind în marș cu armata sa spre sud, a distrus succesiv armatele mameluce la Marj Dabiq (la nord de Alep) în 1516 și la al-Raydaniyyah

(în apropiere de Cairo) în 1517. Acționând astfel, a adus Siria, Palestina și Egiptul sub dominație otomană. Selim s-a proclamat apoi calif și a fost declarat protector al orașelor islamice sfinte Mecca și Medina. Însă triumful său a fost de scurtă durată. În septembrie 1520, a murit după o scurtă suferință, probabil de o formă de cancer.

În cursul scurtei, dar extraordinarei sale domnii, Selim și-a consolidat puterea pe plan intern și în Orientul Mijlociu cu o energie neobosită. Nu a permis nimănui să îi stea în cale și nu a lăsat în viață pe nimeni care să îi amenințe poziția. La data morții lui, Imperiul Otoman se întindea de la Nil în sud și Oceanul Indian în est până la Dunăre spre nord și Marea Adriatică spre vest. Sub conducerea fiului său Soliman, extinderea imperiului va ajunge la apogeu. Totuși, în timp ce fiul său este cunoscut în istorie sub numele de „Magnificul", Selim – tatăl care și-a ucis copiii pentru a-și atinge scopurile – va fi pe veci amintit cu numele de „cel Crud".

Corzi de arc şi cuşti de aur

Padișahii otomani, cunoscuți și sub numele de sultani, au fost inițial o dinastie de cuceritori extraordinar de dinamici. Succesiunea cerea un mare număr de moștenitori, care erau născuți de numeroasele femei care alcătuiau haremul, potențiale mame ale viitorilor sultani. Cu toate acestea, după ce un padișah ajungea la putere, această mulțime de prinți reprezenta o amenințare permanentă la tron, o problemă pe care noii sultani o rezolvau ucigându-și frații. Pe de altă parte, femeile sau prințesele din harem care se amestecau prea mult în politică erau și ele ucise. În răsărit, era interzis să se verse sânge regal și de aceea, din Mongolia până în Bosfor, prinții erau uciși prin sufocare, înfășurați în covoare și striviți sub copitele cailor sau de picioarele elefanților, ori strangulați cu o coardă de arc. Femeile erau vârâte în saci cusuți la gură și aruncate în Bosfor.

Când Soliman Magnificul a fost anunțat de soția favorită, blonda Roxelana, de origine slavă, că fiul său Mustafa complota împotriva lui, l-a chemat pe prinț și a pus să fie strangulat în fața lui. O soartă asemănătoare a avut și unul dintre fiii Roxelanei, Baiazid, după ce acesta l-a trădat pe sultan și s-a aliat pentru scurtă vreme cu șahul Persiei; cei patru fii ai lui Baiazid au fost lichidați în același fel.

Asasinarea tuturor prinților otomani la urcarea pe tron a unui nou sultan a atins apogeul când Mehmet al III-lea (1566–1602) și-a ucis 27 dintre frați, ceea ce aproape că a distrus Casa Imperială a Osmanilor. O soluție mai umană a fost „cușca de aur", o metodă prin care prinții erau ținuți în lux, dar într-o izolare totală – însă, în cele din urmă, acest lucru a șubrezit dinastia otomană, deoarece monarhii săi efeminați și naivi aveau din ce în ce mai puțină experiență militară sau politică și deveneau cârmuitori nepricepuți.

Ibrahim Nebunul (1615–1648) a fost o dovadă a sclerozei dinastice provocată de fratricid. Fiind cel mai mic fiu al sultanului Ahmed I (1590–1617), el își petrecuse mai toată viața într-o detenție de facto într-o „cușcă de aur", în vreme ce unchiul lui, Mustafa I (1591–1639), urmat de cei doi frați mai mari ai lui, Osman al II-lea (1604–1622) și Murad al IV-lea (1612–1640), au devenit sultani unul după altul. Fiecare dintre aceștia și-au ucis rudele, dar l-au cruțat pe Ibrahim, socotindu-l inofensiv. Cu toate acestea, după moartea lui Murad, la vârsta de 27 de ani, nu mai rămăsese decât Ibrahim pentru a ocupa tronul.

Când a aflat despre moartea fratelui său, Ibrahim a alergat prin palat strigând ca un dement „Măcelarul e mort!", după care s-a abandonat desfrânării sexuale. După cum consemna un cronicar: „Aduna în grădinile palatului toate fecioarele, le punea să se dezbrace și, nechezând ca un armăsar, alerga printre ele și le mângâia pe una sau alta, făcându-le să se zbată la porunca sa". Ulterior, după ce a fost cu totul fermecat de o amantă pe nume „Cub de Zahăr", Ibrahim a poruncit să fie ucis

întregul harem, care număra 280 de femei, pentru a-i potoli acesteia gelozia. Toate concubinele au fost legate, puse în saci și aruncate în râu, unde s-au înecat – mai puțin una, care a scăpat în mod miraculos. Ibrahim a fost detronat și asasinat curând după aceea – strangulat cu inevitabila coardă de arc.

Francisco Pizarro

cca 1475–1541

Prieteni și camarazi! În partea aceea [sud] există trudă, foamete, goliciune, furtuni, uitare și moarte; de partea aceasta, huzur și plăcere. Acolo se află Peru cu bogățiile lui; aici se află Panama, cu sărăcia sa. Alegeți, fiecare dintre voi, ceea ce merită un castilian curajos. În ceea ce mă privește, eu plec spre sud.

Pizarro

Francisco Pizarro personifică lăcomia și cruzimea conchistadorilor spanioli care, în căutarea faimei, a bogăției și a unor noi teritorii, au distrus în mod gratuit civilizații întregi în noile tărâmuri descoperite în Americi. Unii s-au grăbit să ajute la cârmuirea acestui imperiu bogat în aur, însă mulți alții au dus stilul de viață rătăcitor al aventurierilor militari – exploatând fără milă populațiile native și storcând bogățiile solului pentru a acumula averi personale imense. Pizarro a rămas în istorie ca acela care a distrus Imperiul Inca și a oferit o mare parte din Lumea Nouă spaniolilor.

Pizarro este și acum considerat un erou în Trujillo, orașul său natal din Spania. Ca mulți alți tineri europeni ai vremii, a fost atras de promisiunile Lumii Noi, care oferea prilejul unei îmbogățiri rapide celor suficient de necruțători pentru a profita de el. În 1502, Pizarro sosise în insula Hispaniola din Caraibe (Haiti și Republica Dominicană de astăzi), iar acolo și-a început cariera de conchistador. În 1513, lupta alături de Vasco Núñez de Balboa, însă în anul următor acesta din urmă a fost îndepărtat din funcția de guvernator al Veragua – teritoriu pe care reușise să îl întemeieze pentru coroana spaniolă. Înlocuitorul lui a fost Pedrarias Dávila și, în loc să rămână

alături de camaradul său, Pizarro și-a declarat imediat fidelitatea față de Dávila. Cinci ani mai târziu, din ordinul lui Dávila, Pizarro l-a arestat pe Balboa, care a fost ulterior executat. Drept răsplată pentru credința sa față de Dávila, a fost numit primar al recent întemeiatului oraș Panama.

Deși Pizarro s-a slujit de noul său rol pentru a acumula bogății, acest lucru nu i-a satisfăcut ambițiile. În acea perioadă, în Panama ajunseseră zvonuri despre un ținut fabulos de bogat aflat în sud – „Piru". Inspirat de astfel de istorii, Pizarro a realizat un parteneriat cu un soldat-aventurier, Diego de Almagro, și cu un preot, Hernando de Luque. Cei trei au convenit să conducă o expediție în căutarea „Piru", urmând ca toate pământurile cucerite să fie împărțite egal între ei.

O încercare nereușită din 1524 a fost urmată de o expediție mult mai promițătoare din 1526, în care s-a confirmat existența în sud a unui imperiu bogat. Odată pofta de bogății stârnită, conchistadorii au hotărât să întreprindă și a treia călătorie. Cu toate acestea, guvernatorul din Panama se arătase nemulțumit de eșecul de început al lui Pizarro și a ordonat ca aventura să fie abandonată.

Când a primit vestea despre hotărârea guvernatorului, Pizarro a tras cu sabia o linie pe nisip și a spus: „Acolo se află Peru, cu bogățiile lui; aici se află Panama, cu sărăcia sa. Alegeți, fiecare dintre voi, ceea ce merită un castilian curajos". Dintre cei prezenți, doar 13 oameni au promis că vor rămâne alături de el. Însoțit de Almagro și Luque, Pizarro a continuat călătoria, iar în 1528 a pătruns pentru prima oară pe teritoriile Imperiului Inca. Dorind să se slujească de acest succes, dar neavând resurse financiare să continue, Pizarro s-a întors pentru scurtă vreme în Europa, pentru a face un apel personal la Carol al V-lea, regele Spaniei și împărat al Sfântului Imperiu Roman, care a fost de acord să îl sprijine.

Întorcându-se în Lumea Nouă, Pizarro a trimis mesageri să îi întâlnească pe reprezentanții lui Atahualpa, împăratul incașilor. S-a convenit ca Pizarro să îl întâlnească pe împărat

în orașul Cajamarca în noiembrie 1532. Înaintând cu armata sa de 80 000 de oameni, Atahualpa a crezut că nu avea motive să se teamă de forța lui Pizarro, alcătuită din 106 infanteriști și 62 de cavaleriști. La sosirea în Cajamarca, Atahualpa a hotărât să-și lase majoritatea trupelor în afara orașului și a pătruns cu o suită mult mai redusă – fără să-și dea seama că se lăsa prins într-o capcană pregătită cu iscusință. În cursul unui scurt schimb de cuvinte, împăratul a respins cu dispreț sugestia de a deveni un supus al coroanei spaniole. Pizarro le-a ordonat imediat oamenilor lui să deschidă focul asupra incașilor, care au fost luați prin surprindere. Aproape întreaga escortă a lui Atahualpa – probabil 3 000–4 000 de oameni – a fost ucisă, iar masacrul a continuat în afara orașului. În ploaia de gloanțe au pierit în total 7 000 de incași; spaniolii au înregistrat mai puțin de zece morți. Împăratul a fost făcut ostatic.

Pizarro a cerut o răscumpărare uriașă pentru eliberarea lui Atahualpa: încăperea în care acesta era ținut trebuia umplută cu aur și argint de la podea până la tavan. Lucru uimitor, oamenii lui Atahualpa au făcut ce li s-a cerut. Însă, în loc să-și elibereze inamicul, Pizarro și-a încălcat cuvântul și l-a executat pe împărat.

Pizarro a încheiat cucerirea „Perului“ ocupând Cuzco în 1533, iar în 1535 a întemeiat orașul Lima drept capitală. După aceea a acumulat o avere uimitoare. Cu toate acestea, puterea și bogăția au dat naștere invidiei, iar Pizarro s-a certat curând cu Almagro, partenerul său, în privința prăzilor de război. În 1538, neînțelegerile dintre ei au degenerat într-un adevărat război. Pizarro l-a înfrânt pe Almagro în bătălia de la Las Salinas, după care și-a executat fostul camarad. Fiul acestuia a jurat să se răzbune, iar în 1541, sprijinitorii săi au atacat palatul lui Pizarro și l-au asasinat.

Pizarro a murit așa cum trăise. Dorința lui de a ucide pentru a obține bogăție și putere a fost trăsătura definitorie a carierei sale. În urmărirea acestui scop, a distrus o cultură antică și a deschis continentul sud-american pentru secole de exploatare

de către europeni; într-adevăr, crimele spaniolilor care au venit în urma lui cântăresc mai greu decât acelea ale sale. Nu e deloc de mirare că astăzi mulți peruani nu îl consideră un erou, ci un criminal care se face vinovat de genocid.

Lope de Aguirre

Între conchistadori, mai există un nume care este asociat cu ferocitatea nemiloasă – acela al lui Lope de Aguirre, omul care s-a autointitulat „Mânia lui Dumnezeu". Se cunosc puține lucruri despre Aguirre înainte de sosirea lui în Peru în 1544, și abia în 1560 a reușit să-și facă simțită prezența. În acel an, s-a alăturat unei expediții de câteva sute de oameni, condusă de Pedro de Ursúa, hotărât să găsească El Dorado, legendarul oraș de aur dispărut. După ce a jurat credință lui de Ursúa, Aguirre s-a revoltat față de stilul lui precaut de conducere și a început să comploteze pentru a-l răsturna. Ulterior l-a executat. Nici omul care a preluat puterea de la Ursúa – Fernando de Guzman – nu s-a dovedit pe placul lui Aguirre, astfel că și el a fost condamnat la moarte. Apoi Aguirre a preluat controlul asupra misiunii și se spune că ar fi afirmat: „Sunt Mânia lui Dumnezeu, Prințul Libertății, Stăpân peste Tierra Firme și peste Provinciile din Chile". („Tierra Firme" se referea la istmul Panama.)

În ceea ce îl privea pe Aguirre, cei care au continuat expediția erau fie alături de el fie împotriva lui – adversarii fiind răsplătiți cu moartea. Pornind de la o asemenea bază lipsită de orice compromis, și-a continuat căutările, navigând în josul Amazonului – ori a fluviului Orinoco – spre Atlantic, ucigându-i pe cei care i-au ieșit în cale. În 1561 a cucerit insula Margarita, aflată în largul coastelor Venezuelei de astăzi, de la coloniștii spanioli care se aflau deja acolo, ceea ce l-a făcut să ajungă un rebel față de coroana spaniolă. După ce a ajuns pe continent, a fost înconjurat și capturat la Barquisimeto.

Printr-o întorsătură oribilă a situației, se spune că atunci când se apropia ora execuției lui, Aguirre și-a ucis propria fiică – pentru a se asigura că nimeni altcineva în afară de el nu o va iubi.

Barbarossa şi Braţ de Argint

cca 1478–1546 **cca 1474–1518**

Au ajuns pe o corabie de la Genova, încărcată cu grâne, şi au ocupat-o cât ai clipi. Apoi au văzut un galion arătând ca o fortăreaţă, o corabie comercială încărcată cu pânzeturi, şi au cucerit-o şi pe aceea fără nici o greutate. Întorcându-se la Tunis, au predat o cincime din pradă [datorată domnitorului], au împărţit restul şi au pornit din nou în larg cu trei corăbii, către ţărmurile necredincioşilor.

Katib Chelebi, în *Istoria războaielor maritime ale turcilor* (cca 1650), descriind un episod timpuriu din viaţa lui Barbarossa și a fratelui său mai mare, Oruc

Socotit un războinic viteaz de către turci, dar un pirat crud de către dușmani, Barbarossa – un amiral otoman strălucitor, politician abil și întemeietor al propriului regat dinastic – a fost unul dintre cei patru frați corsari musulmani care au dominat Mediterana și au ucis și luat în sclavie creștini nevinovați, dând dovadă de fanatism religios și mult curaj la începutul secolului al XVI-lea.

Barbarossa Khair ed-Din Pașa s-a născut pe insula Lesbos, din Marea Egee, în jurul anului 1478 sub numele de Yakupoglu Hizir, unul dintre cei șase copii (patru fii și două fiice) ai unui musulman turc, Yakup Aga, și ai Katerinei, soția sa creștină, de origine greacă. Hizir a fost un tânăr inteligent, charismatic și având spirit de conducător. Brunet, mai târziu și-a lăsat să crească o barbă impresionantă având o nuanță roșcată – de aici și porecla „Barbarossa“, însemnând „barbă roșie“ (de fapt, derivată de la Baba Oruc, titlu onorific pe care l-a moștenit de la înzestratul său frate Oruc, care a primit acest nume în 1510, după ce a ajutat un mare număr de musulmani spanioli să fugă de persecuție).

În tinerețe, cei patru frați – Ishak, Oruc, Hizir și Ilyas – au cumpărat o corabie pentru a transporta produsele de olărit ale tatălui lor, dar cum navele otomane erau supuse în acea vreme raidurilor repetate ale detestaților Cavaleri Ioaniți, care își aveau baza pe insula Rodos, Oruc, Ilyas și Hizir au ales să acționeze pe cont propriu, iar Ishak a rămas acasă pentru a se ocupa de afacerile familiei. Hizir a acționat în Marea Egee, iar Oruc și Ilyas, de-a lungul coastei Levantului până când corabia lor a fost surprinsă de Cavaleri. Ilyas a fost ucis, iar Oruc a stat întemnițat trei ani la castelul Bodrum înainte ca Hizir să organizeze un raid îndrăzneț pentru a-l salva.

Hotărât să-și răzbune fratele, Oruc și-a asigurat sprijinul guvernatorului otoman al Antaliei, care i-a pus la dispoziție o flotă de galioane pentru a stăvili raidurile de jefuire ale Cavalerilor. Într-o serie de atacuri, el a capturat câteva galioane inamice, după care a organizat raiduri în Italia. Unindu-și forțele, începând din 1509, Oruk, Hizir și Ishak au înfrânt un grup de corăbii spaniole în Mediterana. Într-o asemenea bătălie, purtată în 1512, Oruc și-a pierdut brațul stâng, câștigându-și porecla de „Braț de Argint“ după ce l-a înlocuit cu o proteză din argint.

Neînfricați, cei trei frați au atacat în continuare coastele italiene și spaniole, capturând 23 de corăbii în doar o lună. Au început să-și producă singuri praful de pușcă, iar în următorii patru ani au organizat raiduri, au distrus sau au capturat o serie de nave, fortărețe și orașe. În 1516, au eliberat Algerul de spanioli, iar Oruc s-a declarat sultan, deși în anul următor a cedat titlul sultanului otoman care, în schimb, l-a numit guvernator al Algerului și guvernator naval șef al Mediteranei Occidentale – funcții pe care le-a deținut până în 1518, când el și Ishak au fost uciși de trupele lui Carol I al Spaniei (ulterior, împăratul Carol al V-lea).

Hizir, singurul supraviețuitor dintre frați și bărbatul cunoscut astăzi sub numele de Barbarossa, a preluat stindardul de la fratele său. În 1519, a apărat Algerul împotriva unei

forțe reunite spaniolo-italiene și, în același an, a ripostat atacând Provence. Apoi, după numeroase raiduri de-a lungul coastelor franceze și spaniole, a contribuit în 1522 la cucerirea de către otomani a insulei Rodos, înfrângându-i definitiv pe Cavalerii Ioaniți. În 1525 a organizat un raid în Sardinia, după care a recucerit Algerul și a cucerit Tunisul, lansând de acolo alte atacuri.

În 1530, împăratul Carol al V-lea a apelat la ajutorul lui Andrea Doria, talentatul amiral genovez, pentru a pune capăt dominației pe mare a lui Barbarossa, însă în anul următor, Barbarossa l-a învins pe Doria, câștigând recunoștința sultanului Soliman Magnificul, care l-a făcut capudan-pașa – amiral al flotei și guvernator șef al Africii de Nord, dându-i numele onorific de Barbarossa Khair ed-Din Pașa.

În 1538 – devenit deja o legendă în rândul musulmanilor pentru eliberarea sclavilor musulmani africani de pe galerele spaniole și aducând glorie Imperiului Otoman – Barbarossa a zdrobit o flotă de nave spaniole, malteze, venețiene și germane în bătălia de la Preveza, asigurând astfel dominația turcă în estul Mediteranei vreme de aproape 40 de ani. În septembrie 1540, Carol i-a oferit o mită uriașă pentru a trece de partea sa, dar Barbarossa a refuzat imediat, iar în 1543, când flota lui a apărut la vărsarea fluviului Tibru și chiar a amenințat că va înainta spre Roma, a fost convins să se răzgândească de către francezi, cu care încheiase o alianță temporară. Acum, orașele de pe coasta italiană, inclusiv mândra Genovă, renunțaseră să mai încerce a-l învinge, preferând în schimb să trimită mari sume de bani pentru a fi cruțate de atacuri. Barbarossa era stăpânul coastelor italiene și mediteraneene.

În 1545, după ce rămăsese neînfrânt și asigurase dominația otomană asupra Mediteranei și a nordului Africii, Barbarossa s-a retras într-o vilă magnifică de pe țărmul nordic al Bosforului. Acolo și-a scris memoriile și a murit din cauze naturale în 1546. L-a lăsat pe fiul său Hasan Pașa ca succesor la funcția de suveran al Algerului.

Prinsese și făcuse sclavi aproximativ 50 000 de oameni de pe coastele italiene și spaniole și a rămas faimos pentru cruzimea sa sălbatică. Pentru otomani, Barbarossa a fost un amiral remarcabil. Creștinii l-au socotit un pirat nemilos, probabil cel mai înfiorător care a trăit vreodată.

Corsari, piraţi şi femei-corsar

Deosebirea dintre corsar și pirat depindea în mare măsură de cel care era atacat. Corsarii erau autorizați de guvernele lor să atace corăbii ale altor state, în vreme ce piraţii acționau independent.

Unul dintre cei mai celebri corsari a fost căpitanul Henry Morgan, imortalizat prin romul care îi poartă numele. Născut în Țara Galilor în 1635, el a atacat galioane spaniole și colonii de pe coasta Lumii Noi, subminând comerțul spaniol și sprijinindu-l pe acela al Angliei cu binecuvântarea deplină a regelui Carol al II-lea, care l-a onorat cu titlul de cavaler în 1674 și cu funcția de guvernator al Jamaicăi în 1680.

Nu toți piraţii/corsarii se conformau imaginii stereotipe de mascul feroce – de fapt, unii dintre ei au fost femei. O astfel de femeie a fost irlandeza Grace O'Malley (cunoscută drept Regina Piraților Granuaile). Născută în 1530, ea a atacat nave comerciale în Marea Irlandei, iar apoi și-a câștigat faima în 1593, când a aruncat o batistă regală după ce a strănutat în ea în timpul unei audiențe la regina Elisabeta I. A fost iertată pentru ambele ofense după ce a promis că își va folosi priceperea pentru a lupta împotriva dușmanilor Angliei.

O altă femeie-corsar, cândva prostituată, a fost Cheng I Sao – altfel cunoscută sub numele de Ching Shih –, care a terorizat Marea Chinei de Sud la începutul secolului al XIX-lea. Ea a preluat comanda renumitei Flote cu Drapel Roșu – o bandă uriașă de piraţi – de la soțul ei, infamul Zheng Yi, după moartea acestuia în 1807. Impunând oamenilor ei o disciplină

nemiloasă – decapitările erau frecvente –, era la fel de necruțătoare în luptă, cele 1 500 de jonci cu fundul plat ale flotei sale fiind înarmate cu tunuri și provocând prăpăd de-a lungul coastelor chineze și malaysiene. Guvernul chinez i-a oferit amnistie, permițându-i să se retragă cu toate prăzile, trăind în lux până la moarte, care a survenit în 1844.

Două femei-corsar din secolul al XVIII-lea au povești remarcabil de asemănătoare. Anne Cormac – născută în Irlanda, dar crescută în Carolina de Sud – s-a căsătorit și a fugit cu un tânăr marinar, James Bonny, în Bahamas, unde l-a abandonat pentru abominabilul pirat „Calico" Jack Rackham. Deghizându-se în bărbat, ea s-a alăturat echipajului lui Jack la bordul corabiei *The Revenge* și și-a început viața de pirat. Printr-o coincidență uimitoare, totuși, cealaltă femeie-pirat din Caraibe, Mary Read, se afla la bordul aceleiași corăbii, deghizată și ea în bărbat. Crescută ca băiat pentru a-și asigura o moștenire, Mary, de origine engleză, continuase șarada aceasta o mare parte a vieții, iar când pirații lui „Calico" Jack au atacat corabia pe care se afla în drum spre Indiile de Vest, aceștia au luat-o drept bărbat și au silit-o să se facă pirat. Renumită pentru faptul că putea „înjura și trage cu pistolul la fel de bine ca orice bărbat", ea a reținut atenția Annei Bonny. Cele două au devenit amante, deși este limpede că întrețineau și relații heterosexuale pentru că, în 1721, când *The Revenge*, corabia pe care se aflau, a fost capturată de britanici, iar membrii echipajului au fost condamnați la spânzurătoare, Mary și Anne (încă purtând haine bărbătești) au declarat: „Excelență, pledăm pentru viața copiilor noștri nenăscuți", conștiente fiind că, potrivit legii engleze, femeile însărcinate nu puteau fi spânzurate. Amândouă au fost imediat grațiate și, deși Mary a murit de friguri câteva luni mai târziu, Bonny se pare că a scăpat de justiție, fiind probabil salvată de înstăritul ei tată.

Lucrezia Borgia

1480–1519

Lucrezia avea o imaginație extravagantă, era lipsită de Dumnezeu, ambițioasă și uneltitoare... avea chipul unei Madonne de Rafael și inima ascunsă a unei Messaline.

Alexandre Dumas, *Crime celebre* (1843)

Lucrezia Borgia a fost faimoasă în întreaga Italie renascentistă pentru necinstea, senzualitatea și depravarea ei. Pentru Lucrezia, devotamentul față de tatăl și de frații ei răzbunători cântărea mai mult decât orice altceva, și a acceptat să se căsătorească de câteva ori pentru a le sprijini interesele. Monstruozitatea ei a fost probabil exagerată, însă contemporanii au socotit-o o întrupare a răului și șopteau că avea un inel gol pe dinăuntru, din care putea turna pe ascuns otravă în vinul celor care îi stăteau în cale.

Născută în orășelul italian Subiaco în 18 aprilie 1480, Lucrezia a fost al treilea copil și prima fiică a cardinalului spaniol Rodrigo Borgia și a amantei sale, Vannozza Cattanei. Cei doi frați mai mari ai Lucreziei – care se vor implica într-o serie de lupte politice presărate de crime – erau Giovanni și Cesare. Acesta din urmă era cel mai mare și cel mai crud dintre ei, o bestie cu cicatrice lăsate de sifilis, admirat de Machiavelli. Se spunea că o dorea pe Lucrezia și că se făcea răspunzător de moartea fratelui său, al cărui cadavru a fost găsit în fluviul Tibru în 1497.

Atrăgătoare și fermecătoare de mică, Lucrezia a devenit o mare frumusețe. Un contemporan a descris-o ca fiind „de statură potrivită, cu forme grațioase... părul ei este auriu, ochii cenușii, gura cam mare, dinții albi strălucitori, pieptul alb și

frumos și admirabil proporționată". La vârsta de 11 ani fusese deja logodită cu doi nobili spanioli, dar prioritățile politice ale familiei Borgia s-au schimbat în 1492, când tatăl ei, Rodrigo, a fost ales papă sub numele de Alexandru al VI-lea. Lucrezia s-a mutat în Maria del Portico, palatul nou construit, unde avea o ușă personală pe care putea ajunge la bazilica San Pietro. Acest lucru a dat naștere unor zvonuri că papa Alexandru își ținea concubinele în palat – iar printre acestea se număra și fiica sa.

În februarie 1439, Alexandru a aranjat ca Lucrezia, în vârstă de 18 ani, să se căsătorească cu Giovanni Sforza, lord de Pesaro, pentru a constitui o alianță cu familia Sforza – o puternică familie milaneză – împotriva aragonezilor din Napoli. Oficiată la Vatican, nunta a fost un spectacol luxos, la care s-a jucat o piesă scandaloasă despre pești și amante. Lucrezia a petrecut doi ani în Pesaro, dar, fiind nefericită acolo, s-a întors la Roma. Familia Borgia, care avea deja o reputație formidabilă, l-a suspectat pe Giovanni că spiona pentru Milano; când și-a vizitat soția la Roma, s-a îngrozit brusc atunci când Lucrezia a început să îi zâmbească și să îi arate semne de afecțiune. Temându-se că va fi ucis, a fugit din Roma deghizându-se. Alianța dintre Roma și Milano nu îi mai era de folos familiei Borgia, care acum încerca să atragă atenția celor din Napoli. Papa Alexandru a cerut familiei Sforza să fie de acord cu divorțul, însă singura modalitate de a reuși acest lucru era de a-l sili pe Giovanni să facă mărturisirea falsă că era impotent și că acea căsătorie rămăsese neconsumată. Umilit, acesta a ripostat acuzându-l pe papa Alexandru că subminase acea căsătorie pentru a-și satisface poftele sexuale cu fiica sa.

În toiul procedurilor de divorț, Lucrezia – care susținea că era fecioară – s-a retras la mănăstirea San Sisto din Roma, unde a primit vizita unui mesager al tatălui ei, chipeșul curtean Pedro Calderon, cu care a început o aventură. După un an, în familia Borgia a apărut un copil misterios, iar la scurtă vreme după aceea, cadavrul lui Calderon a fost găsit plutind pe apele Tibrului, evident, ucis de gelosul Cesare. Istoricul

Potigliotto a speculat că acel copil fusese zămislit de Cesare sau de Alexandru.

În 1498, după ce pretențiile ei de feciorie au fost susținute de tribunal, Lucrezia a fost oferită în căsătorie lui Alfonso, duce de Bisceglie, în vârstă de 17 ani, fiul nelegitim al lui Alfonso al II-lea de Napoli. Cu toate acestea, nu a trecut multă vreme și familia Borgia s-a îndepărtat de Napoli și s-a apropiat de regele Franței Ludovic al XII-lea. Temându-se să nu fie ucis, tânărul soț al Lucreziei a fugit din Roma, iar când mireasa lui l-a convins să se întoarcă, a fost atacat cu sălbăticie pe treptele bazilicii San Pietro din Roma. Este posibil ca Lucrezia să fi fost complice la acel atac, deși contemporanii au socotit că ea își iubea sincer cel de-al doilea soț, remarcând faptul că i-a îngrijit rănile și l-a ajutat să se vindece. Însă reședința familiei Borgia nu era un loc sigur pentru petrecerea convalescenței, astfel că, din porunca lui Cesare, la o lună după primul atac, Alfonso a fost strangulat în propriul pat.

S-a spus că Lucrezia a fost devastată de moartea tânărului ei soț. Cu toate acestea, curând după aceea și-a reluat rolul în politica de putere a familiei Borgia. În 1501, la un an de la asasinarea lui Alfonso, s-a căsătorit cu Alfonso d'Este, fiul lui Ercole I, duce de Ferrara. Deși reputația Lucreziei era cunoscută de toată lumea, farmecul ei le-a cucerit pe noile rude prin alianță, iar în 1505, a devenit ducesă de Ferrara. După moartea lui Alexandru al VI-lea, Lucrezia a devenit o respectată patroană a artelor și a literaturii la Ferrara, cu toate că și-a găsit timp pentru a avea o aventură cu cumnatul ei bisexual, poetul umanist Pietro Bembo. A murit la naștere, pe 24 iunie 1514, la vârsta de 39 de ani.

Viața Lucreziei Borgia este înconjurată de mister. A fost ea, așa cum se susține în mod tradițional, implicată în nemiloasele manevre politice ale familiei sale? Ori suferința ei când i-a fost ucis cel de-al doilea soț sugerează că a fost un pion neputincios în jocurile celor care își croiau drum cu forța spre putere și influență? Pentru a supraviețui în atmosfera brutală

a Romei renascentiste, șiretenia și intriga erau indispensabile, iar Lucrezia a fost capabilă să își asume multe fețe pentru a-și atinge scopurile. Ea a cunoscut în mod nemijlocit răutatea tatălui și a fratelui ei, însă a rămas tot timpul devotată familiei sale.

Otrava

Văduva Neagră. Dintre numeroasele ucigașe care au folosit otrava în Anglia victoriană, de departe cea mai activă a fost Mary Ann Cotton. Născută în octombrie 1832, în Low Moorsley, comitatul Durham, într-o familie săracă, dar în care preceptele metodismului erau respectate cu sfințenie, ea a reușit să ucidă 21 de persoane folosind arsenic, între care se numără patru soți și mulți amanți, ba chiar și propriii copii. În cele din urmă, a fost prinsă și spânzurată în 24 martie 1873.

Hélène Menajera. O altă criminală care a apelat la otravă, preferând arsenicul, a fost menajera franceză Hélène Jegado. Născută în Bretagne în 1803, se crede că Jegado a ucis 36 de persoane într-un răstimp de 18 ani. Cariera ei de ucigașă a debutat în 1833, când lucra în casa unui preot; după trei luni, șapte membri ai familiei muriseră, inclusiv preotul și sora ei, care se afla în vizită la ea. A fost arestată în cele din urmă în iulie 1851, după ce a ucis două colege cameriste din casa lui Théophile Bidard, profesor de drept la Universitatea din Rennes. A fost executată prin ghilotinare în 26 februarie 1852.

Ucigașul cu umbrelă. În 7 septembrie 1978, pe când se întorcea acasă de la locul său de muncă la BBC, în Londra, scriitorul și disidentul antisovietic bulgar Gheorghi Markov a fost înțepat în picior cu vârful unei umbrele. După patru zile a murit din cauza otrăvirii cu ricin, bănuindu-se că otrava i-a fost administrată cu ajutorul unei umbrele de un agent KGB.

Moartea prin radioactivitate. În data de 1 noiembrie 2006, Aleksandr Litvinenko – fost ofițer de informații rus, care devenise oponent al președintelui Vladimir Putin – a fost spitalizat la scurtă vreme după ce luase masa într-un restaurant sushi londonez. A murit la trei săptămâni după aceea din cauza otrăvirii letale cu polonium-210 radioactiv. Guvernul britanic a solicitat extrădarea unui suspect, agentul KGB Andrei Lugovoi, din Rusia, dar această cerere a fost refuzată.

Hernán Cortés

1485–1547

A venit dansând peste ape
Cu galioane și cu puști
Căutând Lumea Nouă
În acel palat al soarelui...
A venit dansând peste ape
Cortéz, Cortéz,
Ce ucigaș!

Versuri din cântecul „Cortez ucigașul", de Neil Young

Hernán Cortés a fost un conchistador, unul dintre cuceritorii criminali și avari care au adus o parte foarte mare a Lumii Noi sub domnia aspră a Spaniei. Sosind în Mexic în fruntea unei armate de mercenari, a măcelărit nevinovați și a jefuit pământuri, distrugând civilizația aztecilor și îmbogățindu-se într-o măsură ce sfidează imaginația.

Cortés s-a născut într-o familie de nobili castilieni în Medellín, Spania, în 1485. După o copilărie bolnăvicioasă, părinții l-au trimis la prestigioasa Universitate din Salamanca, în speranța că mediul intelectual select ar putea însemna viitorul fiului lor. Nu avea să se întâmple asta, totuși, iar Cortés s-a întors curând acasă. Viața provincială dintr-un orășel oarecare nu s-a dovedit defel satisfăcătoare pentru tânărul Cortés (decât în ceea ce privea femeile), astfel că în 1502 a hotărât să se mute în Lumea Nouă. Sosind în Hispaniola (Haiti și Republica Dominicană de astăzi) în 1503, s-a dovedit curând capabil să folosească orice prilej i se oferea.

În 1510, la vârsta de 26 de ani, Cortés a reușit să obțină un loc în cadrul unei expediții de cucerire a Cubei. Aceasta a fost condusă de Diego Velázquez de Cuéllar, care avea să devină

guvernator al teritoriului proaspăt cucerit; după ce l-a impresionat pe Velázquez, Cortés a fost numit secretarul acestuia. Relația cordială dintre cei doi bărbați nu a ținut mult – în parte din cauza caracterului afemeiat al lui Cortés, chiar și după ce s-a căsătorit cu cumnata lui Velásquez, Catalina.

Cortés a devenit tot mai nemulțumit de viața lui în Cuba, iar în 1518 l-a convins pe Velázquez să îi dea comanda unei expediții care pleca să exploreze și să colonizeze uscatul continental (Mexicul de azi). În ultimul moment, însă, guvernatorul s-a răzgândit și a încercat să obțină îndepărtarea lui Cortés de la comanda expediției. Însă era prea târziu: Cortés a ignorat contramăsura și a plecat așa cum se stabilise inițial.

În martie 1519, în fruntea unei forțe de 600 de oameni, el a debarcat în peninsula Yucatán, iar o lună mai târziu a revendicat pământurile pentru coroana spaniolă. Cortés a mărșăluit întâi spre nord, apoi spre vest, repurtând o serie de victorii asupra triburilor băștinașe ostile și dovedindu-se un abil cunoscător al maximei „dezbină și stăpânește".

În octombrie 1519, Cortés și trupele sale au sosit la Cholula, în acea vreme al doilea oraș ca mărime din regiune. Mulți dintre nobilii urbei s-au strâns în piața centrală a orașului în speranța de a negocia cu spaniolul care se apropia, însă el nu a vrut să îi asculte. Într-o acțiune de o sălbăticie nemiloasă, a dat ordin trupelor lui să radă orașul de pe fața pământului. Mii de cetățeni neînarmați au fost măcelăriți în acel atac.

În urma masacrului, Cortés și oamenii săi au fost primiți pașnic de împăratul aztec, Montezuma al II-lea, în orașul Tenochtitlán. Montezuma a văzut în Cortés reîncarnarea zeului aztec Quetzalcoatl („Șarpele cu pene") și, cum auzise de superioritatea militară a intrușilor, dorea foarte mult să evite o confruntare directă. În ceea ce îl privea, Cortés era hotărât să accepte supunerea împăratului aztec față de regele Spaniei, și de aceea l-a luat prizonier pe Montezuma.

Revenit între timp în Cuba, Velázquez devenise invidios pe succesul lui Cortés, iar în 1520 a trimis o forță sub comanda lui

Pánfilo de Narváez pentru a-l aduce înapoi pe neascultătorul conchistador. În ciuda inferiorității numerice a trupelor sale în comparație cu cele ale lui Narváez, Cortés l-a înfrânt. Cu toate acestea, în absența sa din Tenochtitlán, omul pe care îl lăsase la comandă măcelărise mulți dintre conducătorii orașului și provocase o revoltă, în cursul căreia fusese ucis Montezuma. După ce a încercat să pătrundă din nou în Tenochtitlán, Cortés a fost silit să îl abandoneze și a evitat cu greu înfrângerea din partea forțelor aztece care îl urmăreau.

Însă Cortés nu era omul care să se dea bătut atât de ușor. După ce s-a regrupat pe teritoriul tribului Tlaxcala, aliații săi, a revenit spre sfârșitul anului 1520, hotărât să recucerească orașul. În războiul care a urmat, spaniolii s-au străduit să înfrângă rezistența aztecilor folosind strategia luptei de uzură. Tenochtitlán era un oraș izolat, iar rezistența sa a fost în cele din urmă zdrobită. Căderea orașului a însemnat sfârșitul Imperiului Aztec. Cortés era acum stăpânul indiscutabil al acelui teritoriu, pe care l-a renumit „Noua Spanie".

În calitate de guvernator al noii colonii din 1521 până în 1524, Cortés a supervizat distrugerea multor artefacte ale culturii aztece. Populația indigenă a fost silită să muncească forțat, sistem prin care cuceritorii au exploatat-o fără milă în secolele următoare. În tot acest timp, preocuparea principală a cuceritorului spaniol era sporirea puterii personale. Cei care sufereau sub jugul lui Cortés au scăpat în cele din urmă de această povară când regele spaniol l-a demis din funcție în urma unor rapoarte privind guvernarea defectuoasă a vice-regelui. În 1528, Cortés a revenit în Spania pentru a-și susține cauza, însă deși regele l-a făcut marchiz del Valle de Oaxaca, el nu a fost convins de sprijinul acestuia.

Cortés și-a petrecut ultimele două decenii de viață tot mai înrăit, călătorind între Spania și proprietățile lui din Lumea Nouă și străduindu-se să contracareze ceea ce socotea că sunt minciuni lansate de „puternicii lui rivali și dușmani". A murit în 1547 în drum spre America de Sud.

Aztecii şi incaşii

În urma invadării Americii de Sud de către conchistadori au pierit imperii care vreme de decenii nu avuseseră rivali. Unul dintre acestea a fost Imperiul Aztec, care s-a născut în secolele al XIV-lea și al XV-lea din alianța a trei orașe în rapidă dezvoltare – Tenochtitlán, Texcoco și Tlacopan. A fost întemeiat de Montezuma (cca 1398–1469), care a creat o unitate politică și culturală, având orașul Tenochtitlán drept capitală, și a ajuns la apogeul dezvoltării sale sub conducerea lui Ahuitzotl (cca 1486–1502), care a dublat teritoriul aflat sub control aztec. După ce a murit, a fost urmat de nepotul său, Montezuma al II-lea – omul aflat pe tron când Cortés și mercenarii lui au sosit 17 ani mai târziu.

Dezastrul provocat de Cortés în teritoriile unde se află astăzi Mexic și Guatemala l-a adus față în față cu aztecii. Acești amerindieni aveau o cultură bogată și diversificată, dar probabil că lucrurile cele mai șocante pentru europeni erau ritualurile religioase în care se sacrificau ființe umane, menite să satisfacă presupusele nevoi ale zeilor. Comune în rândul societăților mezoamericane, astfel de practici i-au caracterizat îndeosebi pe azteci, deoarece, potrivit unei relatări, în anii 1480 au fost sacrificați 84 000 de prizonieri la Marea Piramidă de la Tenochtitlán.

Cu siguranță că Francisco Pizarro a avut și el cunoștință despre sacrificiile umane în rândul incașilor. Aceștia apelau la asemenea practici mai puțin decât aztecii, însă le foloseau în momente deosebit de importante (ca în cazul vreunui dezastru natural sau al morții unui împărat – care era venerat precum un zeu), respectând tradiția numită *capacocha* – sacrificarea de copii – în încercarea de a-și asigura binecuvântarea zeilor.

Avându-și originile în podișurile înalte ale Perului în secolul al XII-lea, până la mijlocul secolului al XVI-lea incașii își creaseră un puternic imperiu, care cuprindea cea mai mare parte a coastei vestice a Americii de Sud. Sub cârmuirea a trei

suverani deosebit de buni (Pachacuti, domnie cca 1438–1471; Topa Inca, domnie cca 1471–1493; și Huayna Capac, la conducere între cca 1493–1525), incașii au ajuns să domine o mare parte din ceea ce cunoaștem astăzi sub numele de Ecuador, Peru, porțiuni din Argentina și Chile. La scurtă vreme după sosirea spaniolilor în 1532, imperiul a fost dezbinat de un război civil care a izbucnit în timpul domniei lui Atahualpa, fiul lui Huayna Capac, făcând din imperiu o „țintă ușoară", mai ales având în vedere superioritatea tehnică a atacanților europeni. Trista realitate, deopotrivă pentru suveranii azteci și incași, a fost că societățile lor din „Lumea Nouă" nu puteau face față celor ale „vechii Europe" și nu puteau opune rezistență atacurilor nemiloase ale conchistadorilor.

Henric al VIII-lea

1491–1547

Niciodată nu a cruțat vreun bărbat la mânie sau vreo femeie când era cuprins de pofte trupești.

Sir Robert Naunton, *Fragmenta Regalia,* 1641

Henric al VIII-lea a fost un băiat înzestrat, cu părul auriu, care a ajuns un suveran ambițios, energic și plin de forță – un monarh nemilos și maiestuos care a creat o monarhie „imperială" susținând independența Angliei, sfidând Roma, distrugând mănăstiri, promovând puterea navală și militară a țării sale, dar și propria autocrație, toate acestea permițând triumful protestantismului. Însă a devenit un tiran înfumurat, sensibil la orice critică sau insultă, care – în baza unor dovezi fabricate – a poruncit uciderea multor oameni, între care două dintre soțiile sale, doar din cauza mândriei rănite. Erou și monstru în același timp, prin cruzimea lui paranoică, a fost un Stalin al Angliei.

Henric a fost cel de-al doilea fiu al abilului și pragmaticului Henric al VII-lea care, ca Henric Tudor, a ajuns pe tron în 1485, reconciliind Casele de York și de Lancaster după Războiul celor Două Roze, și întemeind o nouă dinastie. Moartea prematură a moștenitorului său, prințul Arthur, în 1502, la scurtă vreme după căsătoria cu Caterina de Aragon, a evidențiat fragilitatea parveniților Tudori, ceea ce explică în mare măsură neîndurarea lui Henric al VIII-lea privind succesiunea. Henric i-a succedat la tron în 1509 și s-a căsătorit cu văduva de origine spaniolă a fratelui său. Era atrăgător, bine făcut și viguros, dar și extrem de educat; curtenii au salutat începutul unei epoci de aur. A cucerit gloria prin distracțiile sportive bărbătești

ale unui prinț al Renașterii – vânătoare, turnire, dans și ospețe – și și-a câștigat popularitatea executându-i, apelând la acuzații nefondate, pe detestații perceptori ai tatălui său, Empson și Dudley. Acest lucru a creat tiparul privind felul în care Henric se va debarasa de miniștrii săi în caz de nevoie.

Ambiția lui Henric era să își încerce forțele cu puternicii Europei, unde Francisc I al Franței și împăratul habsburgic Carol al V-lea se băteau pentru dominație. A început să construiască o flotă, inclusiv uriașa corabie de luptă *Mary Rose* (care s-a scufundat ulterior). La început, l-a sprijinit pe împărat împotriva francezilor, conducând o armată în Franța și învingând în Bătălia Pintenilor în 1513, dar înfrângându-i și pe scoțienii invadatori la Flodden. A încheiat pace cu Franța, întâlnindu-l pe Francisc la o conferință magnifică, pe Câmpul Pânzei de Aur, organizată de capabilul și incredibil de bogatul său ministru, cardinalul Thomas Wolsey – fiu de măcelar care s-a înălțat până la cel mai mare rang preoțesc –, însă după ce Francisc a fost capturat la Pavia în 1525, Henric a trecut din nou în tabăra adversă, aspirând să dicteze echilibrul de putere în Europa.

Regina lui Henric, Caterina de Aragon, mătușa împăratului Carol al V-lea, îi dăruise o fată, viitoarea regină Mary, în locul unui moștenitor masculin – un afront la adresa mândriei lui Henric și a sensibilității sale dinastice, astfel că, prin intermediul lui Wolsey, a încercat să anuleze căsătoria cu văduva fratelui său. Influențat de împăratul Carol, papa nu a permis îndepărtarea reginei. „Marea problemă a regelui" nu ținea doar de personalitate, ci și de insistența cu care el dorea o coroană „imperială" – nu subordonată papei sau oricărei alte puteri. Acest lucru a devenit și mai important când s-a îndrăgostit de Anne Boleyn, una dintre doamnele de onoare ale Caterinei, care – dornică de flirt, inteligentă și ambițioasă – i-a refuzat totuși favorurile înainte de căsătorie. Papa a rămas intransigent, astfel că Henric și-a vărsat mânia pe Wolsey. Cardinalul

urma să cunoască tăișul securii, însă a murit pe drum, când mergea să i se aducă la cunoștință acuzația de trădare.

După aceea, Henric a ales o soluție radicală, iar în Legea Supremației și a Trădării din 1534, s-a declarat capul Bisericii din Anglia, independent față de papă, iar cine nu respecta legea era condamnat la moarte. În cele din urmă, căsătoria lui cu Caterina a putut fi anulată, iar în 1533, s-a căsătorit cu Anne Boleyn.

Sprijinit de Thomas Cromwell, ministru în ascensiune, Henric a declanșat represaliii împotriva oricui punea la îndoială politica sa religioasă: fostul lui cancelar, Thomas Morus, a fost executat. O răscoală izbucnită în nord, Pelerinajul Îndurării (1536), a fost înfrântă, apoi împrăștiată după ce Henric și-a dat cuvântul de onoare, pe care și l-a încălcat, executându-i pe rebeli fără milă. Cât a domnit, Henric s-a dovedit neîndurător, ucigând pe oricine i se opunea: după Dudley și Empson, i-a executat pe Edmund de la Pole, conte de Suffolk, în 1531, pe Edward Stafford, duce de Buckingham, în 1521, și, chiar în ultimele zile de viață, pe tânărul poet Henry Howard, conte de Surrey. Este greu de calculat numărul victimelor sale – istoricul Holinshed a susținut în mod absurd că ar fi fost 72 000 –, însă au fost multe.

Deși Henric este creditat uneori ca fiind făuritorul Reformei Protestante în Anglia, ca doctrină, el a rămas un catolic conservator. Cu toate acestea, revoluția sa politică a făcut posibilă Anglia protestantă. Jefuirea și distrugerea mănăstirilor – un act de vandalism la scară extinsă – i-a finanțat domnia și a marcat noul său absolutism. În 1533, Anne Boleyn i-a dăruit un copil lui Henric, însă acesta a fost fată, viitoarea Elisabeta I. Henric și-a îndreptat nemulțumirea împotriva ei, poruncindu-i lui Cromwell să inventeze acuzații de adulter, incest și vrăjitorie, lucru dovedit de existența unui „al treilea sfârc", folosit pentru alăptarea Diavolului – în realitate, o aluniță pe care Anne o avea pe gât. Cinci oameni, inclusiv fratele Annei Boleyn, au fost acuzați pe nedrept și executați. Anne

a fost decapitată pe 19 mai 1536. Zece zile mai târziu, Henric s-a căsătorit cu Jane Seymour, care i-a dăruit un fiu, viitorul Eduard al VI-lea, dar a murit la naștere – fiind singura soție pe care a jelit-o Henric.

Susținând o politică externă protestantă și promovat la rangul de conte de Essex, Cromwell l-a convins pe Henric să o ia de soție pe Anne de Cleves. Însă Henric, care se îngrășase și era predispus la răni care supurau, a fost respins de acea „Iapă de Flandra". Cromwell a fost pus sub acuzare și executat în 1540, chiar în ziua în care Henric s-a căsătorit cu frumoasa Catherine Howard, în vârstă de numai 16 ani. Henric a poruncit ca decapitarea lui Cromwell să fie executată de un călău tânăr, lipsit de experiență. Capul a fost secționat de trup abia la a treia încercare.

Fiecare dintre soțiile engleze a fost susținută de câte o facțiune familială politico-religioasă ambițioasă. Familia Howard era procatolică, însă regina lor adolescentă a fost un flirt naiv și nechibzuit, ale cărei greșeli din trecut și aventuri adultere ulterioare au permis facțiunii protestante să exploateze fragila semeție sexuală a regelui. În 1542, la vârsta de 18 ani, Catherine Howard a fost decapitată. Ultima soție, Catherine Parr, mult mai înțeleaptă, i-a supraviețuit lui Henric.

Henric a hotărât să îl căsătorească pe tânărul său fiu Eduard cu Maria regina Scoției, iar împotrivirea scoțienilor a dat naștere „Peților cu forța", în cursul căreia Henric a trimis armate dincolo de graniță pentru a „trece prin tăișul sabiei și prin foc bărbați, femei și copii, fără nici o excepție". În 1544, el a stabilit ordinea succesiunii: protestantul Eduard, apoi catolica Maria, urmată de protestanta Elisabeta.

Henric a fost deopotrivă un erou și un monstru, un politician brutal, egoist și eficient. Așa cum a înțeles ducele de Norfolk: „Urmarea mâniei regale înseamnă moartea".

Monarhi care și-au ucis soțiile și copiii

Ambiția, lăcomia și dorința acerbă de putere personală absolută exercită o presiune deosebită asupra familiilor – soții și copii – de autocrați. Henric al VIII-lea și-a executat două dintre soții, însă măcar și-a cruțat copiii. Prin cele șase soții, el se apropie de Ivan cel Groaznic (opt), Filip al II-lea al Spaniei (patru) și Irod cel Mare (zece, lucru uimitor), numărându-se printre monarhii care s-au căsătorit de cele mai multe ori, însă, în vreme ce soțiile lui Filip au murit de moarte naturală, ceilalți au ucis-o pe cel puțin una dintre ele.

Irod cel Mare al Iudeii a ucis-o pe iubirea vieții sale, prințesa hasmoneeană Mariamme, după ce dușmanii ei l-au asmuțit împotriva acesteia. Constantin cel Mare, care a convertit Imperiul Roman la creștinism, a pus ca soția sa, Fausta, să fie opărită până a murit și ca fiul lui cel mare, Crispus, să fie otrăvit când a descoperit conspirația lor împotriva sa. În 1425, Niccolò al III-lea d'Este, marchiz de Ferrara, și-a acuzat soția, Parisina, de relații incestuoase cu fiul lui nelegitim, Ugo, și a poruncit ca amândoi să fie executați. Aproximativ 150 de ani mai târziu, stră-strănepotul său Alfonso al II-lea d'Este, duce de Ferrara, va fi suspectat că și-a otrăvit soția, Lucrezia de Medici. Țarul Ivan se lăuda că a deflorat sute de fecioare în timpul vieții, însă când a descoperit că a șaptea soție a sa, Maria Dolgurukaia, nu era fecioară, a pus să fie înecată a doua zi după căsătorie.

Însă crima în familiile regale este valabilă în ambele sensuri. Se spune că împărătesele romane Livia și Agrippina și-au otrăvit soții, Augustus și Claudius, în vreme ce Ecaterina cea Mare a fost complice la asasinarea soțului ei, Petru al III-lea, când ea a acaparat puterea în 1726.

Stările de încordare afectează relațiile tată–fiu în familiile regale: fiii pot deveni cu adevărat măreți doar când tații lor sunt morți, în vreme ce tații bătrâni sunt amenințați de fiii în ascensiune. Bolnav, Irod cel Mare și-a ucis trei fii, număr

record în istorie. Sultanul Soliman Magnificul și-a ucis doi fii, Constantin cel Mare, Ivan cel Groaznic și Petru cel Mare și-au asasinat câte unul – Ivan și Petru făcând-o cu mâinile lor.

În sfârșit, au existat copii de monarhi care și-au ucis părinții. Se pare că Alexandru cel Mare a jucat un rol important în asasinarea tatălui său, Filip al Macedoniei, iar în 1801, țarul Alexandru I a fost cel puțin complice la asasinarea tatălui său, nebunul Pavel I. Uciderea mamelor unor suverani este mai puțin obișnuită, un exemplu rar fiind asasinarea de către Nero a mamei sale, Agrippina (vezi p. 58).

Au existat atât de mulți monarhi care și-au ucis frați și surori încât este greu să îi menționăm pe toți (însă câteva exemple de fratricid la curtea otomană pot fi găsite la pagina 189).

Ducele de Alba şi Consiliul Sângelui

1507–1582

Ştiu doar că la numirea în acest post a găsit tulburările potolite şi teritoriile întregi, şi totul era atât de liniştit şi sigur, încât putea mânui pumnalul după cum poftea. Iar la vremea când a plecat, întreaga Olandă şi Zeelandă erau în mâinile duşmanului, dar şi o parte de Guelderland şi Brabant, precum şi buna părere despre aceste provincii, ele având finanţele total ruinate.

Luis de Requesens, succesorul ducelui de Alba
în funcţia de guvernator al Olandei spaniole,
rezumă „realizările" predecesorului său.

Fernando Álvarez de Toledo, al treilea duce de Alba, a fost guvernator al Olandei spaniole, dominată de Habsburgi, din 1567 până în 1573. În această funcție așa-numitul „Duce de Fier" a devenit biciul protestanților olandezi, câștigându-și o reputație de temut pentru indiferența sa ieșită din comun față de suferințele umane.

Fernando Álvarez de Toledo, duce de Alba, s-a născut într-o familie de nobili care adusese multe servicii coroanei spaniole. Încă de mic a fost educat pentru a deveni soldat și a deprins bine arta războiului. În 1524 a intrat în armată, care era la acea vreme încleștată în luptă cu forțele franceze la Fuenterrabía. Acolo s-a distins în mod atât de strălucit, încât a fost numit guvernator al orașului după cucerirea acestuia.

În următoarele campanii în slujba lui Carol al V-lea, rege al Spaniei și împărat al Sfântului Imperiu Roman, și-a consolidat reputația de a fi unul dintre cei mai buni soldați profesioniști ai vremii, cunoscut fiind pentru accentul pe care îl punea

pe disciplină, instruire și logistică. În 1552 ajunsese comandant suprem al forțelor lui Carol din Italia, funcție în care i-a înfrânt pe francezi și a stabilit hegemonia spaniolă în peninsulă. Însă succesele lui au stârnit suspiciuni. Carol a abdicat în 1556 în favoarea fiului său, Filip al II-lea, pe care l-a prevenit în legătură cu ambiția nemăsurată, suficiența arogantă și tendințele megalomane care îl caracterizau pe Alba. Deși a continuat să se bizuie pe capacitățile militare ale ducelui, noul rege a căutat să îi înfrâneze libertatea de acțiune – într-un fel în care Carol nu o făcuse.

În ciuda acestui lucru, cel puțin în public, încrederea coroanei spaniole în duce a rămas nealterată. În 1565, a fost trimis ca emisar al lui Filip în Franța pentru a purta negocieri cu regenta Caterina de Medici privind o posibilă alianță prin căsătorie și o politică mutuală antiprotestantă. Prezența acestui din urmă punct pe agenda de discuții a alimentat speculația că Alba a ajutat la pregătirea terenului pentru masacrarea protestanților francezi în Noaptea Sfântului Bartolomeu, 1572 – îndeosebi având în vedere felul vehement în care își exprimase părerile antiprotestante.

În 1567, după izbucnirea revoltei populare din Olanda spaniolă (cuprinzând Belgia și Olanda de astăzi), Filip l-a trimis acolo în calitate de guvernator. Imediat după sosirea în fruntea unei armate de 12 000 de oameni, ducele de Alba a început să restabilească ordinea – într-un mod fioros. Hotărât să eradicheze și să distrugă erezia și subversiunea, a creat un nou „Consiliu al Problemelor“, alcătuit din demnitari locali care aveau să slujească drept instrument al răzbunării spaniole. Desființând consiliile locale, Consiliul – supranumit curând „Consiliul Sângelui“ – a declarat câteva mii de oameni ca făcându-se vinovați de rebeliune și i-a condamnat la exil, la închisoare sau la moarte. Au avut de suferit toate păturile societății – calitatea de nobili nu s-a dovedit o protecție în fața „pumnului de fier“ al lui Alba. Astfel, în august 1568, după ce a pătruns în Bruxelles, ducele a asistat la decapitarea, după

o judecată sumară, a cetățenilor de vază ai orașului. În alte părți au urmat masacre.

Însă o represiune atât de aspră nu a servit decât la alimentarea insurecției împotriva dominației spaniole, deși anterior nu se înregistraseră mișcări de protest. Când prinții de Orania au invadat simultan Țările de Jos din Germania și Franța, acestora li s-a alăturat o forță a exilaților – *Guezen* („cerșetorii") – și, o perioadă, ei au reușit să mențină controlul asupra Olandei, Zeelandei și a altor câtorva provincii. Cu toate că ducele a reușit în cele din urmă să reocupe o mare parte din aceste teritorii, pedepsele administrate de el au generat alte tulburări – așa cum s-a întâmplat și în cazul politicii fiscale punitive și detestate.

În 1573, când a devenit tot mai clar că Alba însuși era responsabilul principal pentru problemele pe care spaniolii le aveau în Olanda, ducele a fost rechemat în Spania. Deși la început a fost ridicat în slăvi de Filip al II-lea, în 1579, după ce fiul lui a căzut în dizgrația regelui, Alba a fost pus sub arest la domiciliu.

Însă în anul următor regele Filip l-a chemat pe Alba să preia comanda unei expediții împotriva portughezilor. Pentru ultima oară, acesta și-a demonstrat calitățile militare extraordinare, repurtând o victorie uimitoare asupra portughezilor în bătălia de la Alcântara. Cu toate acestea, ca și în Olanda spaniolă, priceperea de pe câmpul de luptă a fost egalată doar de lipsa de măsură dovedită după victorie. Pătrunzând în Lisabona, le-a permis soldaților să jefuiască și să distrugă orașul, semănând teroare în Peninsula Iberică.

În decembrie 1582, cât încă se afla la Lisabona, bătrânul duce a murit subit. În cursul vieții, se dovedise un slujitor credincios al stăpânilor săi regali, iar calitățile lui de general au fost inegalabile. Însă reputația îi va fi pe veci pătată de sângele civililor care au pierit din ordinul său. Comportamentul lui în Țările de Jos a provocat resentimente împotriva domniei spaniole, care au condus la o revoltă ce a durat decenii, o revoltă

care a culminat cu obținerea independenței de către olandezi și care a marcat începutul sfârșitului puterii spaniole în Europa.

Caterina de Medici și masacrul din Noaptea Sfântului Bartolomeu

Interlocutorul lui Alba în Franța a fost regina Caterina de Medici – regentă în perioada în care Carol al IX-lea, fiul ei, era minor –, renumită pentru ura ei față de protestanții francezi (numiți hughenoți). Franța a fost sfâșiată de lupte interne în timpul Războaielor religioase (1562–1598), purtate între rivalii catolici și protestanți – casa de Guise și Liga Catolică împotriva Casei de Bourbon.

Când tânărul rege Carol – manipulat de sfetnicul lui de încredere, amiralul Gaspard de Coligny – s-a aliat în mod deschis cu hughenoții în 1572, Caterina, care era catolică, și sprijinitorii ei s-au temut că Franța va fi târâtă într-un război cu Spania în legătură cu Olanda protestantă, ocupată în acea vreme de spanioli. Pentru a contracara această situație, pe 22 august, facțiunea catolică a încercat să îl asasineze pe Coligny, însă a dat greș. Temându-se de represalii, Caterina – folosindu-se de căsătoria fiicei ei Margareta cu hughenotul Henric, rege al Navarrei, pentru a-și ademeni prada la Paris – l-a convins pe Carol să aprobe asasinarea a aproape 200 de hughenoți de vază în noaptea de 24 august.

Numărul asasinatelor a fost mai mare de 200, iar totul s-a transformat într-un masacru. În următoarele cinci zile, mulțimile au măcelărit 3 000 de hughenoți doar în Paris, iar în afara capitalei au fost uciși alte mii de oameni când tulburările s-au extins spre provincii. A fost cel mai cumplit masacru religios al secolului – și unul pe care Filip al II-lea, regele lui Alba, l-a lăudat cu căldură. Cu noroc, îndrăznețul rege Henric de Navarra a supraviețuit și a devenit Henric al IV-lea al Franței, întemeietorul dinastiei de Bourbon. Cunoscut sub numele de „Galantul

Verde“ pentru faptul că era foarte afemeiat, el s-a convertit în public la catolicism pentru a câștiga controlul asupra Franței, spunând „Parisul merită o liturghie“.

Caterina de Medici a rămas în istorie drept una dintre conducătoarele cele mai monstruoase din Europa. Masacrul a fost încurajat de fiul ei, care a poruncit: „Ucideți-i pe toți!“. Însă ea a fost creierul care a gândit totul.

Maria cea Sângeroasă

1516–1558

Nu vom găsi niciodată vreo domnie a unui prinț în această țară sau în alta, care să fi arătat (raportat la timp) atâtea dovezi convingătoare pentru mânia și supărarea lui Dumnezeu ca acelea care s-au văzut sub domnia acestei regine Maria.

John Foxe, scriitor protestant, 1563

Maria Tudor, regină a Angliei și a Irlandei din 1553 până în 1558, prima femeie care a cârmuit Anglia singură, a fost vestita „Maria cea Sângeroasă" (Bloody Mary), care și-a pus regatul la picioarele regelui spaniol și a condus o teroare religioasă fără milă, arzându-i pe disidenți pe rug, pentru a instaura și restaura catolicismul. Obsedată de trecut, a încercat să anuleze efectele Reformei protestante începută de tatăl ei, Henric al VIII-lea. Însă viața ei a fost plină de tragism, căsătoria lipsită de copii, starea de sănătate din cale afară de fragilă, având mintea din ce în ce mai tulburată; cât a domnit, a dat greș atât în ceea ce privește represiunile, cât și în politica externă.

Singurul copil supraviețuitor al lui Henric al VIII-lea și al primei sale soții, Caterina de Aragon, Maria a rămas o catolică împătimită toată viața, în ciuda faptului că a crescut în lumea neîndurătoare a Angliei reformate. Deși avea un aspect neatrăgător, a fost inteligentă și vivace, iubită de părinți în copilărie, dar după anularea căsătoriei mamei ei cu Henric și nașterea, în 1533, a unei fiice, Elisabeta, de către cea de-a doua sa soție, Anne Boleyn, Maria a fost din ce în ce mai ostracizată. I s-a interzis accesul la părinți și s-a văzut silită să devină doamnă de onoare a surorii ei vitrege, încă un sugar. Nu și-a mai văzut mama, iar relațiile cu tatăl ei au fost încordate până

la punctul de ruptură. Cu toate acestea, Maria era extrem de încăpățânată și a refuzat să renunțe la titlul de „prințesă". În 1536, când Anne Boleyn a fost decapitată, Maria s-a împăcat cu Henric, iar acesta i-a acordat în cele din urmă dreptul la succesiune, următoarea după fratele ei vitreg mai tânăr, viitorul Eduard al VI-lea.

În timpul domniei lui Eduard, din 1547 până în 1553, Maria s-a retras din viața publică, refuzând să se conformeze noii religii a statului, protestantismul, și practicând în schimb în mod deschis liturghia în latină, lucru pe care Eduard îl scosese în afara legii. Când a încercat să-și aducă la ordine sora chemând-o la curte în martie 1555, ea a sosit la Londra demonstrându-și în mod ostentativ credința, având peste o sută de însoțitori, fiecare dintre ei ținând în mâini un rozariu.

La moartea lui Eduard, John Dudley, duce de Northumberland (fiul unui funcționar al lui Henric al VII-lea, executat de Henric al VIII-lea) a condus o lovitură de palat protestantă, așezând-o pe tron pe strănepoata lui Henric al VIII-lea, Lady Jane Grey, după ce a căsătorit-o cu fiul său, Guildford. Maria s-a văzut silită să-și caute refugiu în Anglia de Est, însă după câteva zile s-a întors în capitală, având sprijin popular puternic, și a izgonit-o pe pretendenta la tronul ei. Încoronarea Mariei a fost salutată cu o salvă asurzitoare de tunuri și, în mod profetic, contemporanii au comparat bubuiturile cu un cutremur. Ținând la puritate ca întotdeauna, a dorit să fie unsă cu ulei sfințit adus din Europa continentală, pentru a evita folosirea de ulei pângărit de protestantismul domniei lui Eduard. Northumberland a fost executat.

Maria I a avut o obsesie predominantă: să restaureze catolicismul roman ca religie de stat. La început, a procedat cu precauție, mulțumindu-se să abroge o parte din legislația anticatolică întocmită sub domnia lui Eduard, dar apoi, încurajată de cardinalul Reginald Pole, a făcut planuri de căsătorie cu Filip al II-lea, regele catolic al Spaniei, fiul vărului ei, împăratul Carol al V-lea al Sfântului Imperiu Roman. Prin stabilirea unei

legături între Anglia și o dinastie catolică, ea dorea să se asigure că țara nu se va mai îndepărta de Roma.

În 1554, când știrea privind căsătoria ei a devenit publică, s-a creat un val de spaimă și xenofobie, culminând cu o rebeliune condusă de Sir Thomas Wyatt, având scopul de a o pune pe tron pe tânăra prințesă Elisabeta. Înăbușirea revoltei a fost rapidă și brutală. Aproape o sută de rebeli au suferit cumplita soartă rezervată trădătorilor din acele vremuri: spânzurarea și dezmembrarea. Lady Jane Grey a fost decapitată, după ce mai înainte scăpase de la moarte pentru încercarea ei de a uzurpa tronul, chiar dacă ea nu avea nici un amestec direct în rebeliune. Elisabeta a fost ținută o vreme în Turnul Londrei, de teamă că ar putea fi ucisă.

Cele mai negre coșmaruri ale rebelilor s-au adeverit când, după căsătoria Mariei cu Filip, au fost date legi draconice împotriva ereziei. Vreme de trei ani sângeroși, Anglia a simțit ferocitatea deplină a Contrareformei. Aproape trei sute de bărbați, femei și copii au fost arși pe rug între februarie 1555 și noiembrie 1558, între care episcopii Thomas Cranmer, Hugh Latimer și Nicholas Ridley. Prima victimă, renumitul predicator John Rogers, a fost ars la Smithfield în 4 februarie 1555, în fața celor 11 copii ai săi. Tribunalele bisericești aveau puterea de a condamna erezia, însă doar Maria putea semna condamnarea la moarte.

Spre umilirea ei supremă, Maria nu a avut nici un copil care să continue linia monarhilor catolici în Anglia. În noiembrie 1554, a fost convinsă că rămăsese însărcinată – mergând atât de departe încât a ținut o slujbă de mulțumire în anticiparea nașterii –, în schimb a descoperit că suferea de cancer uterin. Starea ei s-a deteriorat și mai mult când, îndemnată de Filip, Maria a pornit un război dezastruos împotriva Franței, ceea ce a condus la pierderea orașului Calais în 1558, ultima deschidere a Angliei spre Europa continentală. „Când voi fi moartă și deschisă“, a spus Maria, „vei găsi pe inima mea scriind

«Calais».“ A murit în același an, pustiită și singură, deoarece Filip o părăsise pentru a se întoarce în Spania.

În numele credinței ei, a condamnat oameni nevinovați la o moarte lentă și chinuitoare, făcând acest lucru cu zelul absurd atât de tipic pentru fanaticii doctrinari. Și-a meritat pe deplin supranumele de „Maria cea Sângeroasă“.

Cum erau uciși ereticii

Arderea pe rug era pedeapsa aleasă de Biserică pentru pedepsirea crimelor de erezie și vrăjitorie, deoarece, spre deosebire de alte forme de execuție, nu necesita vărsarea de sânge. Această pedeapsă a fost introdusă în Anglia de Henric al IV-lea în 1401, ca parte a persecutării lolarzilor – un grup de protoprotestanți, oameni al căror dezgust față de cei bogați și privilegiați i-a înspăimântat pe episcopii și latifundiarii regatului. Deși unele dintre legile împotriva ereziei emise de Henric al IV-lea nu mai erau aplicate, ele au fost reactualizate de Henric al VIII-lea și folosite de Maria cea Sângeroasă pentru a ucide aproape trei sute de oameni.

Cu cât era mai mare focul, cu atât moartea venea mai repede; călăii mai miloși le îngăduiau prietenilor sau membrilor de familie să alimenteze focul cu lemne, iar condamnații strigau deseori cerând ca flăcările să fie mai puternice. Îndeobște, totuși, condamnatul era legat de un stâlp și focul pornea de la un mic mănunchi de vreascuri așezate la picioare, care începeau să îi carbonizeze labele picioarelor și gleznele, apoi flăcările urcau spre pulpe. În toiul țipetelor, victima suferea și de o sufocare lentă din cauza fumului – observatorii contemporani au remarcat că gura se înnegrea în mod vizibil, buzele se subțiau, iar limba se umfla. În *Cartea martirilor* (1563), John Foxe afirmă că, în unele cazuri, condamnatul, disperat din cauza lipsei de oxigen, se bătea atât de tare în piept, încât brațele i se desprindeau când flăcările îi ajungeau la tors.

Unii eretici i-au uimit pe privitori, demonstrând tărie și o adeziune calmă la credința lor. Când episcopii Nicholas Ridley, și Hugh Latimer au fost arși pe rug de regina Maria în 16 octombrie 1555, Latimer a rostit cuvinte al căror ecou avea să răsune de-a lungul secolelor: „Consolați-vă, maestre Ridley și dovediți-vă bărbat; prin milostenia Domnului, în ziua aceasta vom aprinde o asemenea lumânare în Anglia încât sunt convins că ea nu va fi niciodată stinsă".

Câteodată, totuși, când anticipau câte o astfel de izbucnire, autoritățile religioase le puneau condamnaților un căluș sau le pârleau limbile înainte de începerea arderii pe rug. Aceasta a fost soarta lui Giordano Bruno (1548–1600, cosmologul și filosoful italian ale cărui convingeri eretice au atras mânia papei Clement al VIII-lea, și care a fost ars pe rug la Roma în 17 februarie 1600, devenind unul dintre primii martiri ai științei.

Ivan cel Groaznic

1530–1584

Ai închis regatul Rusiei... ca într-o fortăreață a iadului.

Prințul Kurbski, într-o scrisoare către Ivan al IV-lea

Ivan al IV-lea al Rusiei, cunoscut și sub numele de „cel Groaznic", a fost un monstru tragic, degenerat, terorizat și suferind în copilărie, care a ajuns marele ctitor al unui imperiu și un tiran abil. În cele din urmă, starea lui de sănătate mentală s-a deteriorat, devenind un ucigaș plin de sadism, care a ucis mii de oameni, dezlănțuind o teroare delirantă, ocupându-se personal de tragerea în țeapă și de torturarea inamicilor săi. Asasinându-și chiar fiul, a grăbit dispariția propriei dinastii.

Ivan a fost declarat „Mare Prinț al Moscovei" când avea doar trei ani, după moartea prematură a tatălui său. Cinci ani mai târziu i-a murit și mama. Lipsit de părinți, sarcina de a-i purta de grijă lui Ivan a căzut pe umerii familiei boierești Șuiski, ai cărei membri au slujit ca regenți în perioada cât prințul a fost minor. Boierii alcătuiau o clasă aristocratică închisă, de aproximativ 200 de familii; Ivan s-a plâns că aceștia l-au maltratat, l-au terorizat, l-au neglijat și au încercat să îi uzurpe dreptul moștenit prin naștere.

Încoronarea lui Ivan a avut loc în ianuarie 1547, iar anii de început ai domniei lui s-au caracterizat prin reforme și modernizare. Schimbările codurilor de legi au fost însoțite de crearea unui consiliu al nobililor și de reforme ale conducerilor locale. S-au făcut de asemenea eforturi de a deschide granițele Rusiei pentru comerțul cu Europa. Ivan s-a preocupat de consolidarea și expansiunea teritoriului moscovit. În 1552, a înfrânt hanatul Kazan, pe care l-a anexat, iar cucerirea orașului Kazan a fost

urmată de măcelărirea celor mai bine de 100 000 de apărători ai săi. Au urmat alte succese militare, precum și noi teritorii anexate, între care hanatul Astrahan și părți din Siberia, care au ajuns sub stăpânirea Rusiei. Pentru a sărbători cucerirea Kazanului, Ivan a construit colorata catedrală Sfântul Vasile din Piața Roșie.

După o boală aproape fatală de care a suferit în 1553, personalitatea lui Ivan a părut că trece printr-o transformare, iar din acel moment a devenit și mai absurd și mai predispus unor accese de furie. În 1560, soția lui, Anastasia Romanovna, a murit de o boală necunoscută, eveniment care s-ar părea că l-a făcut pe Ivan să sufere o depresie nervoasă. Era convins că boierii conspiraseră să îl otrăvească – și poate că avea dreptate. Dacă e adevărat, complotul a dus la moartea iubitei lui soții. A hotărât că boierii trebuiau pedepsiți și lipsiți de putere. Trădarea unuia dintre apropiații săi, prințul Kurbski, nu a făcut decât să îi amplifice paranoia.

Pe de o parte, urmarea a fost că a introdus noi reforme administrative, menite să sporească puterea funcționarilor aleși pe plan local, în dauna nobilimii. Astfel de inițiative păreau să îndrepte lucrurile către o formă de guvernare mai competentă și mai rațională. Însă, în același timp, Ivan a dezlănțuit o teroare răzbunătoare împotriva boierilor care nu bănuiau nimic, astfel că a urmat un val de arestări și execuții. Ivan a inventat metode de ucidere oribile: prințul Boris Telupa a fost înfipt într-o țeapă și a fost nevoie de 15 ore de dureri agonizante până să moară, în vreme ce mama lui, potrivit unui cronicar, „a fost dată pe mâna a o sută de tunari, care au pângărit-o până a murit".

Însă ceea ce era mai rău abia avea să urmeze. În 1565, Ivan a desemnat o parte din Rusia – supranumită *Opricinina* – în care pământurile aveau să fie stăpânite direct de către țar. Detașamente de *opriciniki* au cutreierat teritoriul Rusiei pentru a împlini porunca lui Ivan. Purtând o mantie neagră pe care se vedeau însemnele unui cap de câine retezat și o mătură

(semnificând rolul acestora în „mirosirea“ trădării și în măturarea dușmanilor personali), *opriciniki* au început să zdrobească orice formă alternativă de autoritate. Boierii în special au suferit un tratament extrem de aspru.

Ivan a început o perioadă de orgii și aventuri sexuale – atât heterosexuale, cât și homosexuale –, în timp ce se chinuia să-și distrugă inamicii imaginari. A ucis și torturat personal mulți oameni. Sălbăticia lui era șocant de variată: oamenilor le erau scoase coastele din cavitatea toracică, unii erau arși de vii, trași în țeapă, decapitați, eviscerați, iar altora li se tăiau organele genitale. „Rafinamentul lui sadic“ în cadrul unei ședințe de tortură din 1570 a depășit tot ce se întâmplase până atunci și ceea ce s-a petrecut după aceea.

În 1570, agenții țarului au săvârșit un masacru diabolic în orașul Novgorod, după ce Ivan i-a bănuit pe cetățenii de aici că se pregăteau să îl trădeze polonezilor. Au fost uciși în jur de 1 500 de nobili – mulți dintre ei, înecați în râul Volhov – și un număr similar de oameni de rând au fost înregistrați drept morți, deși cifra totală ar putea fi mai mare. Arhiepiscopul de Novgorod a fost cusut în blana unui urs, iar asupra lui s-a asmuțit o haită de câini.

Pe măsură ce represiunea internă făcea victime în rândul poporului rus, norocul l-a lăsat brusc pe Ivan. În anii 1570, tătarii din hanatul Crimeei au devastat zone întinse din Rusia fără nici o teamă, reușind chiar să incendieze Moscova în cursul unei incursiuni. În același timp, încercările țarului de a-și extinde imperiul spre apus, dincolo de Marea Baltică, nu au reușit decât să aducă țara în Războiul Livonian împotriva unei coaliții din care făceau parte Danemarca, Polonia, Suedia și Lituania. Conflictul a durat aproape un sfert de secol, fără nici un câștig palpabil. Iar în acest răstimp, *opriciniki* au continuat seriile de omoruri și distrugeri; zona lor de acțiune, cândva cea mai bogată regiune a Rusiei, a ajuns să fie una dintre cele mai sărace și mai instabile.

În 1581, Ivan și-a îndreptat furia distructivă împotriva propriei familii. După ce anterior încercase să o violeze pe nora sa, care era însărcinată, a avut o ceartă cu fiul și moștenitorul lui, care purta același nume, și, într-un acces de furie oarbă, l-a ucis. Rusia a ieșit din lunga sa agonie abia prin moartea lui Ivan cel Groaznic – probabil prin otrăvire.

Feodor, cel de-al doilea fiu al lui Ivan, s-a dovedit mult mai puțin talentat decât moștenitorul firesc. În 1598, un fost sfetnic de-al lui Ivan, Boris Godunov, a preluat puterea, iar dinastia lui Ivan a dispărut.

Opriciniki l-au inspirat pe alt tiran al Rusiei, Iosif Stalin, și au slujit drept prototip pentru poliția lui secretă NKVD. Teroarea instituită de el s-a bazat pe aceea a lui Ivan, pe care l-a denumit uneori „învățătorul". „Cine își mai aduce aminte acum de boierii uciși de Ivan cel Groaznic?" a spus el la un moment dat. „Greșeala lui a fost că nu i-a lichidat pe *toți* boierii." În concluzie, Ivan cel Groaznic a fost pe cât de nebun, pe atât de rău. După cum a scris Isabel de Madariaga, cel mai bun biograf al lui: „Ivan nu era ca Dumnezeu, ci a încercat să fie Dumnezeu. Domnia lui a fost o tragedie de proporții shakespeariene. Cruzimea lui nu a slujit nici unui scop... Este ca Lucifer, care a vrut să fie Dumnezeu și a fost alungat din Ceruri."

Califul cu mintea tulburată

Al-Hakim bi-Amr Allah, al șaselea calif fatimid al Egiptului, a fost un alt cârmuitor ciudat, primejdios și, în ultimă instanță, dement. În vârstă de doar 11 ani, a moștenit un imperiu copleșit de probleme – și a început să agraveze situația prin decrete bizare, precum interzicerea consumului de struguri, dar și a jocului de șah. De asemenea, a poruncit ca toți câinii din Cairo să fie măcelăriți, iar cadavrele să le fie azvârlite în deșert. Socotind că oamenii muncesc mai mult noaptea, a poruncit ca toate activitățile să se desfășoare în timpul

orelor de întuneric. Însă a ordonat și masacre, dezlănțuind acțiuni de oprimare a diferitelor religii, schimbând mereu registrul, trecând de la creștini la evrei și chiar la sectele musulmane. În 1009, a poruncit distrugerea Bisericii Sfântului Mormânt din Ierusalim. Torturile și asasinatele poruncite de el au devenit lucruri obișnuite. În 1020, califul a poruncit armatelor sale să distrugă propria-i capitală, Cairo. Domnia lui s-a încheiat în cele din urmă în 1021, când a plecat călare în deșert pe un măgar, fără gărzi personale, și nu a mai fost văzut după aceea. Măgarul a fost găsit cu urme de sânge pe corp – poate că sora lui, Sitt al-Mulk, a dat ordinul de asasinare. Ori califul nebun a dispărut pur și simplu în deșert?

Humphrey Gilbert

cca 1539–1583

Nimeni nu putea ajunge la cortul lui, indiferent de motiv, fără să treacă pe un drum mărginit de capete, pe care el le folosea ad terrorem... producând groaza oamenilor care vedeau capetele taților, fraților, copiilor, rudelor și prietenilor morți, zăcând pe pământ dinaintea lor, atunci când veneau să stea de vorbă cu acest colonel.

Thomas Churchyard, care a slujit sub comanda lui Gilbert în Irlanda

Atrăgător, educat, îndărătnic și vanitos, aventurierul Humphrey Gilbert, care a trăit în epoca elisabetană, a fost un brutal conchistador englez care a dorit să facă din Irlanda o colonie engleză, terorizând bărbați, femei și copii, câteodată creând o alee înfiorătoare de capete tăiate până la intrarea în cortul său.

Gilbert s-a născut în Devon, fiind unul dintre cei patru copii ai familiei. După moartea tatălui, mama lui s-a recăsătorit, intrând în familia Raleigh, și a mai avut doi fii, între care Walter Raleigh[1], care avea să devină unul dintre favoriții reginei Elisabeta. Gilbert a ajuns sub ocrotirea lui Sir Henry Sidney, Lord adjunct al Irlandei și unul dintre oamenii cei mai influenți ai regatului. A studiat la Eton și apoi la Oxford și a învățat să vorbească spaniola și franceza. A căpătat cunoștințe de strategie militară și navigație, fiind pasionat de explorări. În 1566 i-a prezentat reginei Elisabeta o broșură în care accentua ideea sa de a se descoperi un „culoar prin nord-vest" pentru a se ajunge în China prin nordul continentului american, astfel încât să se submineze monopolul comercial cu Răsăritul, deținut de spanioli și portughezi.

[1] Walter Raleigh (cca 1554–1618), explorator, om de stat, istoric și poet. (n.tr)

În 1562, Gilbert a avut parte de prima sa experiență de luptă, slujind sub comanda contelui de Warwick la asediul orașului Le Havre. A luptat sub comanda mentorului său Sidney în Irlanda în 1565 și a revenit acolo în 1569, ca guvernator al provinciei Ulster. Apoi a plănuit o așezare colonială engleză masivă în jurul zonei Baltimore, în apropiere de Cork, din sudul provinciei Munster, ca parte a politicii elisabetane de a înlocui lorzii feudali irlandezi independenți cu guvernatori militari credincioși Elisabetei, idee însoțită de confiscarea de pământuri ale clanurilor locale.

În iunie 1569, acțiunile lui Gilbert au provocat izbucnirea primei dintre rebeliunile Desmond, conduse de conții Fitzgerald de Desmond, care dețineau controlul asupra unei mari părți din Munster. Sidney i-a ordonat lui Gilbert să îl urmărească pe liderul rebelilor, James Fitzmaurice Fitzgerald, un catolic pios, care ura incursiunile trupelor protestante trimise de Elisabeta. Deși Fitzgerald a scăpat neprins retrăgându-se pe dealuri, de unde a desfășurat un război de gherilă, Gilbert – acum ajuns guvernator al Munsterului – a aplicat o politică de devastare a pământurilor familiei Desmond. În decembrie 1569, Sidney i-a acordat lui Gilbert titlul de cavaler, în mijlocul cadavrelor însângerate ale victimelor sale, într-o tabără dușmană pe care trupele lui o decimaseră.

Campania lui Gilbert s-a desfășurat necontenit, strategia lui bazându-se în primul rând pe răspândirea unei asemenea terori în rândul poporului irlandez, încât oamenii tremurau în fața înaintării trupelor engleze. Astfel, fără să se slujească de artilerie, care constituia atuul esențial în asedii, Gilbert a reușit să cucerească aproape 40 de castele din zona Kerry în doar trei săptămâni. Gilbert a participat nemijlocit la lupte, dovedind mare curaj, însă groaza inspirată de forțele lui era deliberată, sistematică, înfiorătoare și experimentată cu plăcere – avea obiceiul de a decapita cadavrele și de a așeza capetele pe pământ, cu fețele la vedere, pentru a forma o alee care ducea spre cortul lui. De aceea, când veneau pentru a discuta

condițiile capitulării, inamicii vedeau „capetele taților, fraților, copiilor, rudelor și prietenilor morți".

La începutul anului 1570, cu excepția lui Fitzgerald, aproape toți rebelii se predaseră, iar Gilbert s-a întors în Anglia, unde a devenit membru al Parlamentului pentru Plymouth și a întocmit planurile pentru o academie la Londra. În 1579, i s-a ordonat să revină în Irlanda pentru a continua lupta împotriva lui Fitzgerald, însă flota lui a fost condusă atât de defectuos, încât a ajuns în golful Biscaya. Când a ancorat în cele din urmă în portul Cobh din Munster, cu o întârziere de câteva luni, și-a reluat vechile obiceiuri, lovind în cap cu latul sabiei un localnic și ucigând un negustor pe cheu.

În noiembrie 1578, Gilbert a încercat să navigheze spre America, însă furtunile mari l-au silit să se întoarcă. În cele din urmă, în iunie 1583, a înființat o colonie în Newfoundland, dar s-a înecat în cursul călătoriei spre casă când, lovită de valuri mari, corabia pe care se afla s-a scufundat. S-a spus că Gilbert fusese văzut ultima oară pe chei citind *Utopia* lui Thomas Morus. Însă Gilbert nu va fi reținut de istorie pentru educația, curajul sau imaginația sa, ci pentru că a impus în mod brutal domnia colonială a Angliei în Irlanda.

Masacrul de la Drogheda

Masacrarea de către Humphrey Gilbert a femeilor și copiilor nevinovați a caracterizat cele mai grave excese ale colonizării Irlandei de către Elisabeta. Chiar și în războaiele purtate în secolul al XVI-lea, era interzisă prin convenții uciderea civililor. Cu toate acestea, cea mai cunoscută dintre atrocitățile comise de englezi în Irlanda s-a petrecut opt ani mai târziu, în timpul campaniei din 1649–1650, condusă de Oliver Cromwell.

Cromwell a sosit în Irlanda în toiul Războiului Civil Englez, temându-se că viitorul Carol al II-lea va încerca să lanseze o invazie a Angliei din Irlanda, a cărei populație catolică susținea

cauza regalistă. El a hotărât să cucerească țara cât mai repede, temându-se că va rămâne fără fonduri și fiind alarmat de perspectiva instabilității politice din Anglia.

Una dintre primele ținte ale campaniei lui Cromwell a fost orașul-garnizoană Drogheda, aflat la nord de Dublin. Comandantul garnizoanei alcătuite din doar 3 000 de soldați regaliști englezi și catolici irlandezi era Sir Arthur Ashton. În 10 septembrie 1649, Cromwell i-a cerut lui Ashton să se predea, altfel orașul va suferi consecințele.

După o serie de negocieri, Ashton a respins condițiile ce i se impuneau. În fruntea unei armate de 12 000 de oameni și dornic să obțină un succes imediat, Cromwell a declanșat atacul în 11 septembrie. Vorbindu-le soldaților, „le-a interzis să cruțe pe cei care erau înarmați în oraș". Când soldații lui au pătruns în Drogheda, toți apărătorii au fost trecuți prin sabie – chiar și cei care s-au predat repede. Au fost uciși, de asemenea, sute de civili. Preoții catolici erau țintele preferate, iar cei care își căutaseră refugiu din fața bătăliei în biserica St Peter au fost arși de vii când asediatorii au incendiat clădirea. Referindu-se la trupele regaliste, Cromwell a declarat: „Nu cred că au scăpat cu viață mai mult de 30 de oameni". Cei care au supraviețuit au fost vânduți ca sclavi în Barbados. S-a estimat că numărul morților s-a ridicat la 3 500, dintre care 2 800 au fost soldați, iar restul, clerici și civili.

Cercetările moderne arată că masacrele au fost exagerate, cu toate acestea, nu încape îndoială că ele reprezintă crime de război. Ulterior, Cromwell s-a justificat în fața Parlamentului. „Sunt convins", a spus el, „că aceasta este judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu căzută asupra acestor nenorociți barbari, care și-au mânjit mâinile cu atât de mult sânge nevinovat, și că asta va împiedica vărsarea de sânge pe viitor – motive suficiente pentru asemenea acțiuni care altfel nu pot naște decât păreri de rău."

Sawney Beane

secolul al XVI-lea

Un monstru incredibil care, împreună cu soția sa, a trăit din crimă și canibalism într-o peșteră. Executat la Leith împreună cu familia în timpul domniei lui Iacob I.

Calendarul Newgate, vol. 1

În secolul al XVI-lea, o peșteră umedă și întunecoasă aflată pe o porțiune sălbatică de coastă în sud-vestul Scoției a fost căminul lui Sawney Beane, capul unui clan incestuos care a trăit din jafuri, crime și cadavrele victimelor. Poveștile despre Beane au fost atât de îngrozitoare, încât unii istorici au speculat că probabil el nici nu a existat, ci a fost inventat de englezi pentru a-i demoniza pe scoțieni drept canibali sălbatici.

Povestea lui Beane a ajuns să fie cunoscută publicului în secolul al XVIII-lea prin intermediul *Calendarului Newgate* (numit și *Registrul sângeros al răufăcătorilor*), o serie de publicații cu caracter senzațional care descriau în amănunt crime notorii, luându-și numele de la închisoarea Newgate din Londra, unde erau ținuți condamnații înainte de a fi executați la Tyburn.

Calendarul Newgate afirmă că Alexander Beane s-a născut în East Lothian, la aproximativ 13 kilometri est de Edinburgh, în secolul al XVI-lea. Tatăl lui era săpător de șanțuri și tăietor de garduri vii, însă Beane nu a manifestat niciodată interes față de munca grea. În adolescență a plecat de acasă cu o femeie la fel de respingătoare din ținut și – cum nu dorea să lucreze ca toată lumea – a traversat țara și a ajuns la Bennane Head, la granița de sud a comitatelor Ayrshire și Galloway. Ajuns acolo, cuplul și-a găsit adăpost într-o peșteră adâncă de pe coastă, ascunsă vederii trecătorilor.

În următorii 25 de ani, Beane și partenera lui de viață au avut o familie numeroasă, trăind cu toții în peșteră. Când a fost descoperit se crede că avea opt fii și șase fiice, care, între ei, dăduseră naștere la 18 nepoți și 14 nepoate. Potrivit *Calendarului Newgate*, copiii erau crescuți fără a avea „nici o idee de umanitate sau de societatea civilă". Clanul supraviețuia ucigând pe oricine era atât de ghinionist să călătorească de-a lungul acelei porțiuni pustii de coastă. Orice victimă prădată era ucisă, iar membrii familiei cărau cadavrul până la peșteră, unde îl dezmembrau și îl devorau. Carnea rămasă era murată, iar oasele și organele nedorite erau azvârlite în mare.

Privelișteа acelor rămășițe oribile, aduse de valuri la țărm, a îngrozit și a șocat populația locală. Însă Beane și clanul lui, care acționau pe furiș, noaptea, au scăpat nedepistați vreme de ani și ani. În schimb, o serie de hangii și călători au fost acuzați pe nedrept de crime și executați.

Într-o noapte, totuși, clanul Beane a acostat o pereche căsătorită. Bărbatul a reușit să îi îndepărteze pe atacatori cu sabia și pistolul, dar soția lui a fost doborâtă de pe cal și eviscerată imediat. Apoi, sălbaticii i-au băut sângele de parcă ar fi fost vin. Ajungând la adăpost, bărbatul a dat alarma, și în scurtă vreme, știrea a ajuns la urechile regelui Iacob al VI-lea al Scoției – care avea să devină ulterior Iacob I al Angliei.

Au fost trimiși 400 de oameni și o haită de câini pentru a-i prinde pe canibali. Peștera lui Beane – bine ascunsă pe fațada stâncii și total inaccesibilă în timpul fluxului – ar fi scăpat nedetectată dacă haita de câini nu ar fi luat mirosul de carne de om. Când au pătruns în peșteră, soldații au fost întâmpinați de un miros de putreziciune și de imaginea unor părți de corp uman uscate, care stăteau atârnate pe pereți, de carne murată plutind în butoaie și de mormane de bijuterii, bani și alte lucruri de valoare aflate pe podea.

Surprins, Beane nu a încercat să scape. Membrii clanului au fost arestați și duși la Edinburgh, după care au fost mutați, la Leith sau la Glasgow, unde execuția s-a desfășurat fără proces.

Bărbaților clanului li s-au tăiat mâinile, labele picioarelor și organele genitale, după care au fost lăsați să sângereze până au murit. Siliți să urmărească totul, femeile și copiii au fost apoi arși pe rug pentru vrăjitorie. S-a spus că în perioada în care a terorizat ținutul, clanul ucisese peste 1 000 de oameni.

Canibalismul nu era ceva necunoscut în Scoția secolului al XVI-lea și – având în vedere că în *Calendarul Newgate* erau prezentate sălbăticiile comise de criminali englezi – pare puțin probabil ca poveștile despre Sawney Beane să fi fost pur și simplu propagandă antiscoțiană. Povestea acestei figuri de coșmar era citită cu regularitate copiilor din Scoția și Anglia în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea drept avertisment clar privind consecințele indolenței și ale faptului că pedeapsa era inevitabilă dacă păcătuiau.

Jean-Bédel Bokassa

Într-o altă lume și la trei veacuri distanță în timp de Sawney Beane și de peștera lui rece din Ayrshire, Jean-Bédel Bokassa a fost tiranul ucigaș din Republica Centrafricană care a avut iluzii napoleoniene și – după cum s-a zvonit – o slăbiciune pentru carnea de om.

Fiul unei căpetenii sătești, Bokassa s-a născut în 1921 la marginea junglei, în Ubangi-Shari, o parte a Africii Ecuatoriale Franceze. A rămas orfan la vârsta de 12 ani, când tatăl său a fost omorât în bătaie de forțele coloniale pentru că a condus o revoltă împotriva companiilor forestiere franceze care dominau triburile din pădurea ecuatorială. Doborâtă de durere, mama lui s-a sinucis la scurt timp după aceea.

Educat în școli misionare, tânărul Bokassa a devenit un adolescent puternic și masiv, iar în 1939 a intrat în armata colonială franceză ca simplu soldat. Distingându-se în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a promovat rapid în grad. În 1960, Ubangi-Shari și-a dobândit independența ca Republica

Centrafricană, iar în 1963, noul președinte, David Dacko, l-a invitat pe Bokassa să îi devină șef de personal. În 31 decembrie 1965, Bokassa a condus o lovitură de stat împotriva lui Dacko și s-a proclamat președinte. Apoi a abolit constituția și a încercat să edifice un cult al personalității în jurul său.

Bokassa a fost un megaloman nemilos, care avea să îi epureze curând chiar și pe cei mai apropiați aliați dacă i se părea că aceștia prezentau o amenințare pentru el. În 1972, în ciuda lipsei de popularitate crescânde și a câtorva încercări de asasinat, s-a declarat președinte pe viață. A aplicat legile și ordinea prin mijloace sălbatice: hoților li se tăia o ureche la prima infracțiune, cealaltă la a doua, și o mână la a treia. În 1977, Bokassa s-a intitulat împărat al „Imperiului Centrafrican" și a risipit întregul buget de ajutorare a țării, de 200 de milioane de dolari, pe o ceremonie luxoasă în care l-a imitat pe Napoleon, încoronându-se singur.

În 1979, Bokassa a cerut arestarea a sute de școlari pentru că refuzaseră să poarte uniformele produse de o fabrică a guvernului. Întrucât a supervizat personal masacrarea a o sută dintre ei de către Garda Imperială care îl slujea, a izbucnit un scandal internațional. Presupunându-se că era în pragul nebuniei, Bokassa a fost silit să abdice în urma unei lovituri de stat condusă de David Dacko și sprijinită de francezi. La procesul ce a urmat a fost acuzat de crime – dar nu și de canibalism – și condamnat la închisoare pe viață. Eliberat în 1993, a murit din cauze naturale trei ani mai târziu.

Contesa Elisabeta Báthory

1560–1614

Elisabeta, eşti ca un animal sălbatic... Umbrele te vor învălui şi vei găsi timp să te căieşti pentru viaţa inumană pe care ai dus-o.

Contele Thurzó acuzând-o pe contesa Báthory,
după arestarea acesteia

„Doamna sângeroasă din Csejte", contesa maghiară Elisabeta Báthory a fost cea mai cunoscută ucigașă în serie. Torturarea și uciderea cu sadism a zeci sau poate chiar sute de tinere femei și fete au fost oprite doar prin arestarea ei și prin judecarea complicilor săi. Închisoarea i-a fost o cameră zidită în propriul castel din Csejte, unde a murit în singurătate.

Elisabeta Báthory s-a născut într-o familie de nobili din Nyirbator, o regiune din estul Ungariei, și a crescut la castelul Ecsed. Clanul Báthory era unul dintre cele mai bogate și mai puternice din țară.

În 1571, la vârsta de 11 ani, Elisabeta a fost logodită cu Ferenc Nádasdy, un băiat de 16 ani provenind dintr-o altă familie de nobili. Cum era obiceiul pentru o viitoare mireasă, după logodnă, s-a mutat în castelul soțului din regiunea Sarvar și căsătoria a avut loc în 1575. Soțul ei a fost o figură proeminentă la curtea regală și a devenit comandant suprem al armatei maghiare în timpul războiului victorios împotriva Imperiului Otoman.

Întrucât Nádasdy era deseori plecat, contesa s-a ocupat cu pricepere de administrarea domeniilor. Era foarte inteligentă și vorbea cursiv cel puțin trei limbi, iar asta într-o vreme când mulți nobili abia dacă știau să citească. Curând s-a dovedit foarte aspră și rigidă în aplicarea disciplinei, lăsând impresia

că îi făcea plăcere să își pedepsească servitoarele pentru greșelile făcute. Au existat povești potrivit cărora își bătea tinerele servitoare cu bâta pentru încălcări ale ordinelor ei, în vreme ce altele erau silite să iasă goale în zăpadă și să se spele cu apă rece până mureau înghețate. Această înclinație către acte de sadism s-a transformat într-o patimă nemărginită de a tortura și a ucide. Lăsată stăpână peste toate, în absența soțului ei, latura întunecată a caracterului contesei s-a manifestat furibund.

La castel erau aduse tinere de la țară, fie ademenite că vor avea un loc de muncă, fie răpite de ajutoarele Elisabetei. Ajunse acolo, erau supuse unor forme înspăimântătoare de abuz și depravare. Victimele erau bătute, mutilate și arse, totul făcând parte dintr-un șablon sângeros de tortură. Un martor de la procesul ei a declarat că Elisabeta s-a simțit la un moment dat prea rău ca să coboare din pat și a poruncit să i se trimită o servitoare. Când tânăra femeie a apărut, contesa a atacat-o, mușcând-o și smulgând bucăți de carne din obrazul, umerii și sânii victimei care țipa de durere. Părea să nu existe nici o limită în ceea ce privea plăcerea de a comite asemenea acte de cruzime, îndeosebi dacă totul era însoțit de băi de sânge. Acest lucru a dat naștere legendei născute secole după aceea, cum că, dorind să-și păstreze tinerețea, Elisabeta Báthory se scălda cu regularitate în sânge de fecioare.

Soțul ei, Ferenc Nádasdy, a murit în 1604, iar ea s-a mutat în alt castel al familiei, la Csejte, în Slovacia de astăzi. Acum, ținte au devenit nu doar fete de la țară, ci și fiicele unor mici nobili din zonă, iar ea a căpătat mai mult curaj. Cadavrele erau aruncate, indiferent de riscul de a fi descoperite și de a îndrepta bănuielile către contesă. Într-un incident cumplit, patru fete au fost azvârlite de pe meterezele castelului în văzul sătenilor îngroziți. Cum astfel de demonstrații evidente de cruzime inumană au devenit tot mai frecvente, era doar o chestiune de timp până când domnia terorii dezlănțuite de Elisabeta Báthory avea să se sfârșească.

Între 1602 și 1604, zvonurile privind activitățile abjecte desfășurate pe proprietățile Nádasdy au devenit publice, în parte datorită agitației provocate de un preot luteran, István Magyari. Inițial, autoritățile maghiare nu au reacționat la numărul mereu crescând de acuzații aduse contesei, iar asta din respect față de soțul ei. După moartea lui, oamenii au început să o supravegheze mai atent pe contesă, însă regele Matthias i-a ordonat abia în 1610 Palatinului Ungariei, contele György Thurzó, să ancheteze cazul.

Când și-a dat seama de amploarea atrocităților, Thurzó a dorit să evite un scandal în care era amestecată o familie nobilă atât de importantă, cu care se înrudea și el. Autoritățile au ales să o țină pe Elisabeta în arest la domiciliu în loc să o judece. Thurzó a sosit la castelul Csejte pe 29 decembrie 1610 și a arestat-o pe contesă împreună cu patru servitori care erau bănuiți de complicitate. Faptele oribile ale Elisabetei erau încă evidente. Thurzó a descoperit o fată moartă și alta muribundă; multe altele erau închise în castel. Deși, așa cum se convenise, s-a evitat judecarea Elisabetei în fața tribunalului, cei patru complici ai ei au fost judecați public în 7 ianuarie 1611, iar multe amănunte privind ceea ce se petrecuse la Csejte a răzbătut la lumină. Trei dintre acuzați au fost condamnați și executați; cel de-al patrulea a fost găsit vinovat și condamnat la închisoare pe viață. Elisabeta Báthory a rămas închisă într-o cameră a castelului ei. Ferestrele și ușa camerei ei au fost zidite – singurele deschideri rămase fiind pentru a permite ventilația și trecerea unei tăvi cu mâncare pentru ea. A murit în august 1614, la vârsta de 54 de ani.

Romanul *Dracula* de Bram Stoker, publicat în 1897, i-a făcut pe oamenii fascinați de sânge să creadă că viața „Contesei sângeroase“ din Transilvania a constituit baza de inspirație pentru genul de literatură cu vampiri, aproape la fel de mult ca și viața lui Vlad Țepeș (vezi p. 172). Însă plăcerile sadice și faptele de depravare ale adevăratei Elisabeta Báthory îi asigură acesteia un loc de frunte între monștrii istoriei.

Cele mai detestate ucigașe în serie din istorie

Marie, marchiză de Brinvilliers (1630–1676): o femeie din Paris care a otrăvit în jur de 50 de persoane, printre care tatăl și doi frați ai ei.

Gesche Gottfried (1785–1831): o femeie din Germania care a otrăvit 16 persoane, printre victime numărându-se părinții, doi soți și câteva prietene.

Belle Gunness (1859–1931): o femeie din Statele Unite care a ucis cel puțin 20 de persoane, inclusiv propriii copii, doi soți și numeroși pretendenți la mâna ei.

Margie Velma Barfield (1932–1984): o americancă (și prima femeie care a fost executată printr-o injecție letală), care și-a ars primul soț până a murit, în timp ce acesta dormea, apoi și-a otrăvit următorii șase soți, câțiva amanți și propria mamă.

Myra Hindley (1942–2002): „Ucigașa din landă" care, împreună cu partenerul ei, Ian Brady, a răpit, a abuzat sexual și a ucis cinci copii între iulie 1963 și octombrie 1965.

Genene Jones (n. 1950): o asistentă medicală din Statele Unite care a ucis cel puțin 11 copii, numărul posibil al victimelor fiind de 46.

Rosemary West (n. 1953): o femeie din Anglia care, împreună cu soțul ei, Fred, s-a făcut răspunzătoare de torturarea, abuzarea și uciderea a cel puțin zece tinere femei la domiciliul lor din Gloucester.

Beverley Allitt (n. 1968): Supranumită „Îngerul morții", Allitt a fost o asistentă medicală de pediatrie care a ucis patru copii (și a încercat uciderea altor câtorva) prin injecții cu otravă.

Aileen Carol Wuornos (1956–2002): o prostituată lesbiană din Statele Unite, executată pentru uciderea a cel puțin șapte bărbați, susținând că aceștia au încercat să o violeze.

Don Carlo Gesualdo, prinţ de Venosa

1566–1613

Vinovăţia şi părerea de rău... l-au urmărit tot restul vieţii, la fel ca spaima de damnarea eternă. A murit în 1613, din câte se ştie, ca un om nenorocit, nevrotic, dar muzica vocală pe care a compus-o a fost printre cele mai inventive, complexe şi originale ale Renaşterii.

Din *Prinţul durerii: straniul caz al lui Carlo Gesualdo*,
de Chris Blackford

Suferind de depresie maniacală, obsedat de propria persoană și predispus la izbucniri violente, Don Carlo Gesualdo, prinț de Venosa, a fost un înzestrat compozitor renascentist care și-a ucis soția și pe amantul ei în modul cel mai cumplit posibil. Muzica lui ne oferă posibilitatea de a înțelege mintea sa extrem de pasională și imprevizibilă, capabilă de a crea mari frumuseți, dar și marcată de melancolie și durere.

Importanta familie nobiliară Gesualdo deținea mari suprafețe de pământ în sudul Italiei, un castel la Gesualdo și un palat la Napoli. Portretele care îl înfățișează pe Don Carlo au în centru o figură slabă și ascuțită, cu o expresie abătută și lipsită de bucurie, cu părul negru și început de chelie, sprâncene încruntate, o mustață subțire și o barbă ascuțită.

Din tinerețe, prima pasiune a lui Gesualdo a fost muzica, dovedindu-se un cântăreț desăvârșit și un vituoz al lăutei și al clavecinului. Relatările contemporane sugerează că cea de-a doua pasiune a lui a fost față de bărbați, și s-a zvonit că a avut o serie de relații homosexuale, care au continuat pe durata celor două căsătorii ale lui.

Prima soție a lui Gesualdo, cu care s-a căsătorit în 1586, a fost Donna Maria D'Avalos, frumoasa și fermecătoarea lui verișoară, care, deși avea doar 30 de ani, rămăsese deja văduvă de două ori. S-a spus, probabil în mod nedrept, că primul ei soț murise într-o încercare inutilă de a o satisface. La scurtă vreme după căsătoria cu Gesualdo, Donna Maria i-a dăruit un moștenitor. După ce și-a îndeplinit datoria dinastică, Gesualdo și-a îndreptat din nou atenția către muzică.

Donna Maria, care dorea să i se acorde atenție, dar era cu regularitate respinsă de sensibilul și rezervatul Gesualdo, a descoperit curând consolarea în brațele altui bărbat, atrăgătorul Don Fabrizio Carafa, duce de Andria, care era și el căsătorit. În cursul unei relații toride ce a durat doi ani, Donna Maria și Don Fabrizio au trăit periculos, riscând întâlniri furișe și mituindu-i pe servitorii lui Gesualdo pentru a le păstra secretul. În acest timp, Don Giulio, unchiul lui Gesualdo, pusese ochii pe soția nepotului său, doar pentru a descoperi că avansurile îi sunt refuzate. Atunci, din răzbunare, i-a dezvăluit lui Gesualdo amănunte privind aventura Donnei Maria.

Gesualdo s-a înfuriat, însă planurile lui de răzbunare au fost gândite cu meticulozitate și sânge rece. Pe 16 octombrie 1590, i-a spus soției că va pleca din Napoli la vânătoare, lăsând-o liberă să ia legătura cu amantul ei. Însă a așteptat în palat până la sosirea lui Don Fabrizio, iar apoi, cu ajutorul servitorilor, a spart ușa dormitorului Donnei Maria, prinzându-i pe cei doi goi și îmbrățișați și ucigându-i pe amândoi într-un atac sălbatic. Don Fabrizio a murit înjunghiat și împușcat în cap, iar Donna Maria a primit o serie de lovituri de pumnal în stomac și în zona genitală. La multă vreme după ce soția lui își dăduse sufletul, Gesualdo a continuat să îi străpungă trupul, strigând: „Încă n-a murit!"

Ca o ultimă umilință, cadavrele despuiate au fost duse în stradă și expuse publicului; s-a zvonit că un călugăr dominican depravat a luat cadavrul Donnei Maria și l-a pângărit. S-a mai spus că probabil Donna Maria fusese însărcinată în momentul

atacului, ori că a lăsat în urmă un prunc, pe care Gesualdo l-a măcelărit, considerând că nu este al lui.

După această dublă crimă, Gesualdo a traversat o perioadă de depresie produsă de sentimentul vinovăției. În februarie 1594, însă, s-a căsătorit din nou. A doua sa soție a fost Eleonora d'Este, nepoata lui Alfonso al II-lea d'Este. Familia d'Este locuia în Ferrara, unde Gesualdo s-a mutat vreme de doi ani, bucurându-se de scena muzicală foarte activă din oraș. Deși aceasta a fost o perioadă în care Gesualdo a realizat cele mai bune piese muzicale, căsătoria lui a fost profund nefericită, pentru ambii soți. Compozițiile pe care le-a realizat în acea perioadă sunt elocvente pentru starea sa de spirit, fiind caracterizate de rapide schimbări de tempo, exclamații dramatice și stări emoționale oscilând între furie, erotism și introspecție încărcată de sentimentul vinovăției.

Gesualdo a manipulat-o și chinuit-o pe Eleonora, atât fizic, cât și mental, bătând-o periodic, apoi cerându-i să revină alături de el, în ciuda faptului că avea o metresă, lucru pe care nu îl ascundea. Eleonora s-a plâns de acest tratament fratelui ei, iar familia d'Este a încercat să declanșeze procedurile de divorț. În acest timp, Gesualdo – care revenise la palatul familiei în 1596 – a devenit din ce în ce mai retras și maniac, părăsind rareori castelul, și a început să practice ceremonii masochiste bizare, cerându-le servitorilor să îl biciuiască, uneori în timp ce îl țineau la pământ, alteori în timp ce își făcea nevoile.

Gesualdo a murit la Napoli în 8 septembrie 1613. A fost fără îndoială un om suferind mintal, predispus la stări de furie și melancolie, și manifestând puternice tendințe sadomasochiste. Aceste excese pătimașe au conferit muzicii sale o calitate durabilă, dar, în același timp, el a fost dovada vie că arta poate fi creată de cei mai răi, de cei mai demni de dispreț și de cei mai ciudați oameni.

Decese ale unor compozitori

Probabil că moartea cea mai misterioasă a unui muzician a fost aceea a lui Jean-Marie Leclair (1697–1764), compozitor francez de muzică barocă. În 1764 a fost găsit mort în casa lui din Paris, după ce fusese înjunghiat de un atacator rămas necunoscut. Ucigașul nu a fost descoperit, deși suspiciunile s-au îndreptat spre nepotul lui Leclair.

Un alt compozitor francez de muzică barocă, Jean-Baptiste Lully, a fost ucis de propria vocație, ca să spunem așa. În 1687, în timp ce dirija un *Te Deum* lovind în podea cu un toiag pentru a ține ritmul, și-a străpuns fără să vrea un deget de la picior. Rana s-a infectat, iar după câteva săptămâni a murit.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, naziștii au ucis un trio sclipitor de compozitori cehi de origine evreiască. Viktor Ullmann (1898–1944), convertit la creștinism, a stat închis în lagărul de concentrare de la Theresienstadt, din Boemia, după care a fost transferat la Auschwitz și ucis în 1944. Pavel Haas (1899–1944) a fost un compozitor născut în Boemia, care s-a mutat la Praga în căutarea faimei, însă naziștii l-au arestat și l-au trimis la Auschwitz, după ce l-au internat și la Theresienstadt. Cel de-al treilea și cel mai tânăr dintre cei trei a fost Gideon Klein (1919–1945), un talent prodigios care a cântat la concerte ținute clandestin în Praga ocupată de naziști, până a fost identificat, internat la Theresienstadt și a murit muncind într-o mină numită Fürstengrube, cu trei zile înainte de a fi eliberată.

Compozitorul austriac Anton Webern (1883–1945) a reușit să scape de persecuțiile naziștilor, în ciuda faptului că muzica lui a fost denunțată de aceștia ca fiind probolșevică. La scurtă vreme după sfârșitul războiului, a fost ucis de un soldat american pentru că ieșise din casă ca să fumeze un trabuc după ora care marca interdicția de a părăsi locuința.

Albrecht von Wallenstein

1583–1634

Ducele de Friedland [Wallenstein] i-a dezgustat și i-a jignit pe aproape toți conducătorii teritoriali din imperiu...

Anselm Casimir von Wambold, elector de Mainz, în 1629

Wallenstein a fost un lord războinic cu mâinile pătate de sânge, chiar dacă avea farmec personal, un căpitan mercenar sclipitor din punct de vedere politic și de o ambiție brutală, care a devenit atât de puternic și de bogat pentru o scurtă perioadă, încât i-a ținut pe împărați drept zălog, a stăpânit proprietăți uriașe, a ajuns să aibă ducat și municipalitate proprii și aproape că a fost egalul regilor. Însă a depășit măsura – ascensiunea și prăbușirea sa au reprezentat o tragedie a lăcomiei și a megalomaniei.

Wallenstein s-a născut în Hefimanice, Boemia, într-o familie de mici aristocrați protestanți. Și-a început cariera militară în 1604, când s-a alăturat armatei împăratului Sfântului Imperiu Roman din familia de Habsburg, Rudolf al II-lea. Doi ani mai târziu, s-a convertit la catolicism – religia noului său stăpân –, iar acest lucru a făcut posibilă căsătoria, în 1609, cu o văduvă extrem de bogată din Moravia.

Wallenstein și-a folosit bogăția și proprietățile câștigate prin căsătorie pentru a face carieră în slujba Habsburgilor. În 1617, a sărit în ajutorul viitorului împărat Ferdinand al II-lea, reușind să strângă o armată pentru a lupta în războiul acestuia împotriva Veneției. Când nobilii protestanți din Boemia s-au răsculat în 1618, la începutul Războiului de 30 de Ani, și au confiscat proprietățile lui Wallenstein, lordul războinic a adunat o armată pentru a lupta sub stindardul imperial.

A continuat să se distingă pe câmpul de bătălie și nu numai că și-a recuperat proprietățile, ci a acaparat pământurile nobililor protestanți pe care i-a înfrânt. Apoi le-a incorporat pe toate într-o entitate pe care a numit-o „Friedland", peste care a fost făcut conte palatin, iar în 1625, duce.

Odată cu izbucnirea Războiului Danez în 1625, Wallenstein a strâns o armată de peste 30 000 de oameni pentru a lupta de partea Ligii Imperiale Catolice împotriva Ligii Nordice Protestante. Recunoscător, Ferdinand, care ajunsese împărat, l-a numit imediat comandant suprem. Wallenstein a obținut o serie de victorii strălucite, iar Ferdinand l-a recompensat cu principatul de Sagan și cu ducatul de Mecklenburg.

Puterea și succesul păreau să i se fi suit la cap lui Wallenstein. Nu se mai mulțumea cu statutul de cel mai de încredere locotenent al împăratului; voia să devină stăpân pe propriul destin. În acest scop, a inițiat negocieri cu cei care îi fuseseră până atunci dușmani – porturile hanseatice protestante din nordul Germaniei. Înstrăinarea tot mai accentuată dintre Wallenstein – care acum se autointitula „Amiral al Mării Nordului și al Mării Baltice" – și împărat a fost confirmată de Edictul de restituire din 1629, emis de acesta din urmă. Edictul prevedea că toate pământurile catolice care, începând cu 1552, ajunseseră sub control protestant, trebuiau restituite foștilor proprietari. Pentru un om care ținea să-și construiască propriul imperiu prin înțelegeri cu nobilii protestanți din nordul Germaniei, edictul a însemnat o adevărată anatemă, astfel că Wallenstein a preferat să ignore poruncile lui Ferdinand. Stârnise deja invidia unei bune părți din aristocrația imperială, iar acum aceasta a profitat pentru a cere demiterea sa – care s-a petrecut în jurul anului 1630. Wallenstein s-a retras în Friedland pentru a-și plănui răzbunarea.

Împreună cu regele Gustav Adolf al Suediei, unul dintre principalii inamici ai împăratului, Wallenstein a pus la cale un complot care i-ar fi oferit controlul asupra tuturor dominioanelor habsburgice. Ferdinand a descoperit trădarea lui

Wallenstein, însă înfrângerile suferite de el pe plan militar l-au făcut să devină atât de disperat, încât l-a rugat pe Wallenstein să revină în serviciul lui – contra unui preț suficient de mare –, pentru a-l ajuta în lupta împotriva suedezilor și a aliaților lor saxoni. Wallenstein a fost de acord, iar în 1632 a luptat cu suedezii la Lützen. Deși Gustav Adolf a fost ucis, suedezii au câștigat bătălia.

Dovedindu-și în cele din urmă slăbiciunea în luptă, Wallenstein și-a dat seama de vulnerabilitatea poziției lui. Hotărât să evite o a doua îndepărtare, a refuzat să dizolve armata și, lucru mai grav, nu a făcut nimic pentru a-i împiedica pe suedezi să obțină alte victorii în Germania. În același timp, a încercat să negocieze cu dușmanii împăratului – Saxonia, Suedia și Franța. O astfel de duplicitate s-a dovedit neconcludentă, totuși, astfel că Wallenstein și-a reluat ofensiva împotriva acestor puteri spre sfârșitul anului 1633.

Însă știrea privind ultima trădare comisă de Wallenstein a ajuns la curtea împăratului, la Viena. În acel moment, Wallenstein a hotărât să riște totul pe o carte, iar în ianuarie 1634 s-a pregătit să se revolte în mod deschis împotriva împăratului. Cu toate acestea, descoperind că subordonații îl sprijineau din ce în ce mai puțin, a încercat să încheie o ultimă înțelegere: se va retrage contra unei recompense considerabile. Oferta i-a fost respinsă, iar el a fugit la saxoni și suedezi, făcând un nou efort de a se alia cu aceștia împotriva Habsburgilor. Această tentativă a fost sortită eșecului, iar în februarie 1634, Wallenstein a fost asasinat de soldați din propria armată.

Mercenarii

În lumea antică, majoritatea cârmuitorilor – inclusiv regii biblici David și Solomon, precum și faraonul egiptean Ramses cel Mare – au folosit mercenari (oameni care luptă exclusiv pentru bani, nu pentru propria țară). Perșii au folosit numeroși

mercenari greci, Darius cel Mare și fiul său Xerxes bazându-se foarte mult pe ei în războaiele greco-persane. În 401 î.Hr., 10 000 de mercenari greci și-au croit drum din Babilon spre Marea Neagră, marșul lor istovitor fiind descris de Xenofon în *Anabasis*, istoricul grec luând parte el însuși la expediție. 10 000 de greci au luptat de partea regelui Darius al III-lea în bătăliile de la râul Granicus (334 î.Hr.) și Issus (333 î.Hr.), împotriva lui Alexandru cel Mare. Alexandru s-a slujit la rândul său de mercenari greci, la fel cum au procedat și cartaginezii – în special Hannibal – în timpul Războaielor Punice, în vreme ce romanii foloseau cu regularitate numidieni, baleari, gali, iberici, cretani și, mai târziu, germani.

Mercenarii flamanzi au luptat pentru William Cuceritorul împotriva englezilor în 1066, în vreme ce, în 1346, arbaletieri mercenari de origine genoveză au luptat sub Filip al VI-lea al Franței în bătălia de la Crécy. Împărații bizantini au angajat cu regularitate mercenari barbari, câteodată cu rezultate dezastruoase, așa cum s-a întâmplat în 1071, când Garda Varegă a ajutat la alungarea împăratului roman Diogene și l-a instalat pe fratele acestuia, Mihail al VII-lea, pe tron. În secolele al XIV-lea și al XV-lea – Italia, dezbinată de războaie între orașele-stat – a fost dominată de bandele de mercenari ai căror *condottiere* („conducători") își ofereau serviciile celui care plătea mai bine. Când un astfel de grup – al lui Roger de Flor, Compania Catalană, alcătuită din 2 500 de oameni, folosită de împăratul bizantin Mihail al IX-lea Paleologul – a fost decimat de alt grup – alanii –, Tracia și Macedonia au fost pustiite în ceea ce a ajuns să fie cunoscut sub numele de Răzbunarea Catalană. Un alt condotier – englezul Sir John Hawkwood (1320–1394) – comanda Compania Albă (una dintre numeroasele bande care acționau pe cont propriu) în Franța și Italia, după ce slujise anterior în Războiul de 100 de Ani.

Între 1618 și 1626, unul dintre adversarii principali ai lui Wallenstein a fost mercenarul german Ernst von Mansfeld.

Deși era catolic, acesta a trecut de partea protestanților după ce s-a simțit jignit de arhiducele Leopold.

Ca parte a Tratatului de la Limerick din 1691, soldații irlandezi au plecat în masă (14 000 de soldați și 10 000 de femei și copii) pentru a sluji ca mercenari în Franța în așa-numitul „Zbor al Gâștelor Sălbatice". Sintagma „Gâște Sălbatice" – titlul unui film din 1978 despre mercenarii din Africa – a fost ulterior folosită de mercenarii irlandezi care au luptat în Europa continentală în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

Între mercenarii faimoși ai secolului XX se numără fostul soldat britanic, psihopat, „Colonelul" Callan (numele său real fiind Costas Georgiou), care a luptat în războiul civil din Angola (executat în 1976), și Morris „Două-pistoale" Cohen (1887–1970), fost soldat evreu care a devenit garda de corp a liderului chinez Sun Yat-sen și mai apoi șeful serviciului său de informații. În prezent, mercenarii se vând sub numele unor companii militare private, una dintre cele mai importante fiind Blackwater Worldwide, înființată în 1997 sub numele Blackwater USA în Carolina de Nord, și aflată în prezent sub contract cu guvernul SUA pentru a asigura servicii de securitate în Irak.

Aurangzeb

1618–1707

Am păcătuit îngrozitor și nu știu ce pedeapsă mă așteaptă.

Presupusa confesiune făcută pe patul de moarte de Aurangzeb

Aurangzeb, cunoscut sub numele de *Alamgir* („cuceritorul lumii"), a fost ultimul dintre marii împărați moguli ai Indiei, care și-a extins imperiul și a domnit aproape jumătate de secol, însă cruzimea pe care a dovedit-o față de tatăl său a fost rușinoasă chiar și dacă ținem seama de rivalitățile dinastice obișnuite în acele vremuri, iar represiunile lui intolerante și impunerea credinței musulmane au subminat tradiția admirabil de tolerantă a marilor săi predecesori, împărații Babur și Akbar cel Mare. În acest fel, și-a îndepărtat milioane de supuși hinduși, a slăbit imperiul și a provocat decăderea care avea să aducă după sine cucerirea de către britanici.

Al treilea fiu al lui Shah Jahan și al lui Mumtaz Mahal, din dinastia descendentă din Timur Lenk, cuceritorul mongol, Aurangzeb a fost un musulman pios încă de la o vârstă fragedă. În tinerețe, s-a dovedit un administrator capabil și un soldat eficient în slujba tatălui său, însă i-a displăcut faptul că Shah Jahan l-a numit pe fiul său cel mare și preferat, Dara Shikoh, drept moștenitor, lăsându-l pe Aurangzeb în afara succesiunii. Acest lucru a creat o ruptură între tată și fiu, dar și o rivalitate crescândă între Aurangzeb și Dara Shikoh.

Rivalitatea dintre cei doi frați s-a înăsprit după ce tatăl lor s-a îmbolnăvit în 1657. Cel de-al doilea fiu al lui Shah Jahan, Shah Shuja, a revendicat tronul imperial, la fel și cel de-al patrulea frate, Murad Baksh. Însă lupta s-a dus în principal între Aurangzeb și moștenitorul originar. În acest scop, Aurangzeb

s-a aliat cu Murad împotriva lui Dara Shikoh, pe care l-au învins în 1658. Întrucât Dara Shikoh a fugit, Aurangzeb l-a pus pe tatăl lor sub arest la domiciliu. Comițând un act de trădare uimitor, l-a atacat după aceea și l-a învins pe Murad, după care l-a executat. În același timp, a încercat să îl momească pe Shah Shuja, oferindu-i postul de guvernator. Însă nu a trecut multă vreme până când Aurangzeb a acționat împotriva lui Shah Shuja, care era nepregătit, astfel că acesta din urmă a fost învins, silit să plece în exil și apoi a dispărut – probabil ucis de agenții lui Aurangzeb. După ce l-a înfrânt încă o dată pe Dara Shikoh, Aurangzeb și-a adus fratele supraviețuitor în lanțuri până la Delhi. În 1659, pe fundalul încoronării lui Aurangzeb, Dara Shikoh a fost executat în public, iar capul i-a fost trimis tatălui șocat și suferind. Acest act îngrozitor de cruzime filială nu își găsește ușor egal în istorie.

După ce s-a debarasat fără milă de frați, Aurangzeb a început să-și extindă teritoriul cu ajutorul puterii militare, culminând, trei secole mai târziu, cu victorii asupra suveranilor din Bijapur și Golconda, aducând Imperiul Mogul la cea mai mare întindere. Însă la scurt timp după ce Aurangzeb a urcat pe tron au început să apară problemele care vor produce în cele din urmă o slăbire a acestui mare imperiu. Viața de la curte a devenit curând mult mai austeră, în conformitate cu interpretarea mai rigidă și puritană a islamului, impusă de noul împărat. S-a interzis muzica, la fel și lucrările de artă – precum statuile și portretele – care puteau fi socotite subiecte idolatre. Cu consecințe mai grave, *jizya*, taxa pentru cei care nu erau musulmani, care fusese prescrisă sub cârmuirea predecesorilor lui, a fost reintrodusă, în vreme ce credințele nemusulmane erau descurajate viguros, distrugându-se un mare număr de temple hinduse.

Lucru deloc surprinzător, astfel de măsuri au provocat o opoziție violentă. În 1672 a izbucnit o revoltă a populației pashtun, care a fost înăbușită cu dificultate. În 1675, Aurangzeb a provocat o mare rebeliune a credincioșilor sikh, după ce l-a

executat pe Guru Tegh Bahadur, liderul lor, pentru că a refuzat să se convertească la islam. Cei trei asistenți ai gurului au fost executați odată cu el: unul tăiat în două, altul ars de viu, iar al treilea, azvârlit în apă fiartă. Ca și în cazul revoltei populației pashtun, și această revoltă a fost în cele din urmă reprimată.

Apoi s-au răzvrătit maratha, o castă războinică hindusă din podișul Dekkan, în vestul Indiei. În timpul domniei sale, Aurangzeb a fost obsedat de cucerirea podișului, indiferent de costurile (financiare sau umane) sau de obstacolele practice – precum opoziția populației hinduse din zonă. O vreme, spre sfârșitul anilor 1660, forțele mogule păruseră că preiau controlul unei mari părți din podișul Dekkan, și a existat posibilitatea de a se încheia pacea cu suveranul maratha, maharajahul Chatrapati Shivaji. Cu toate acestea, Aurangzeb a încercat să îl trădeze pe Shivaji, care apoi a condus o insurecție ce a alungat armatele mogule din podișul Dekkan la începutul anilor 1670. În 1680, după moartea lui Shivaji, fiul și succesorul său, maharajahul Chatrapati Sambhaji, a continuat să conducă opoziția față de Aurangzeb. În acest timp, Akbar, fiul împăratului, a părăsit curtea mogulă pentru a lupta alături de maratha împotriva tatălui său.

În 1689, Sambhaji a fost capturat, torturat în public și executat. Însă, departe de a pacifica zona, acest lucru nu a făcut decât să nască o opoziție și mai acerbă. În anul 1707, la moartea împăratului, Imperiul Mogul era frământat de tulburări interne.

La moartea sa, imperiul era grav afectat din punct de vedere financiar, iar populația era epuizată și nemulțumită. Impunerea fundamentalismului islamic de către Aurangzeb făcuse ca geniul tolerant al strămoșilor lui eroici să fie dat uitării.

Gaura Neagră din Calcutta

La 50 de ani de la moartea împăratului Aurangzeb, influența britanicilor în India era atât de mare, încât Siraj-ud-Dawlah, ultimul nawab[1] din Bengal, a crezut că aceștia conspirau să îl alunge – teamă agravată de refuzul repetat al guvernatorului Calcuttei de a opri lucrările de consolidare a fortului William, aflat în mijlocul orașului. Legenda spune că, în iunie 1756, oamenii lui Dawlah au atacat Calcutta și, după ce au cucerit garnizoana locală a Companiei Britanice a Indiilor de Est, au impus capitularea ei, închizând soldații înfrânți într-o încăpere minusculă, lungă de 5,5 metri și lată de 4,3 metri, fără ferestre, rezervată infractorilor mărunți. Potrivit mărturiei comandantului garnizoanei, un bărbat pe nume John Holwell, în cartea sa *O relatare adevărată a morții deplorabile a gentlemenilor englezi și a altora care s-au sufocat în Gaura Neagră*, în acel spațiu neîncăpător și aproape fără aer au stat închiși 146 de oameni, dintre care 123 au murit în acel supliciu. Astfel s-a născut povestea „găurii negre" din Calcutta.

În 1915, însă, într-un articol scris de J.H. Little și intitulat „Gaura Neagră – problema veridicității relatării lui Holwell", au fost ridicate serioase semne de întrebare privind sinceritatea lui Holwell ca martor, acest lucru deoarece s-a demonstrat că nu era posibil ca într-o încăpere având acele dimensiuni să fie închiși 146 de oameni. De asemenea, supraviețuitorii nu s-au pus de acord dacă respectiva încăpere avea sau nu fereastră. Ulterior, în secolul XX, a apărut o prezentare revizuită, care a susținut că în cameră au fost închiși 64 de prizonieri (dintre care au supraviețuit 21) – ceea ce reprezintă totuși o experiență oribilă, însă una mai puțin șocantă decât povestea originală. O analiză făcută ulterior, precum studiul din 1959, realizat de savantul indian Brijen Gupta, a pus la îndoială faptul că s-a produs un asemenea incident, sugerând că el a fost

[1] Echivalentul musulman al maharajahului (n.tr.)

inventat, făcând parte din campania de propagandă inițiată de Compania Indiilor de Est pentru a-l discredita pe suveranul bengalez, transformându-l în mod deliberat într-un barbar sălbatic. Cea mai recentă cercetare a tras concluzia că această Gaură Neagră a existat – deși la o scară mai mică decât a susținut Holwell –, dar acest lucru s-a datorat probabil incapacității administrative, iar nu unei brutalități intenționate.

Titus Oates

1649–1705

Dacă minte, este cel mai mare și mai iscusit mincinos pe care l-am văzut vreodată, și totuși e uimitor când te gândești ce probleme majore ajung să depindă de mărturia unui tânăr care și-a schimbat religia de două ori.

Sir Henry Coventry, 1678, când Titus Oates
a depus mărturie în fața Consiliului de Coroană

Conspirator, sperjur, hoț, mistificator și cel mai notoriu mincinos din istoria Angliei, Titus Oates s-a făcut direct răspunzător de executarea a peste 30 de oameni și de torturarea și ruina multor altora. În 1678, născocind „complotul papistaș", a aruncat Anglia în frenezia isteriei anticatolice, iar o vreme a fost aclamat drept erou național. Întrucât Oates a manipulat temerile țării în scopul preamăririi sale, un contemporan a remarcat: „Cea mai mare plăcere a lui a fost să fie temut de toată lumea și să facă rău cât mai multor oameni".

Crescut de un tată violent și lipsit de dragostea paternă, Oates a fost predispus la convulsii, salivare abundentă și scurgeri nazale puternice. Înfățișarea lui era la fel de nefericită, având un picior mai scurt, „fața de culoarea curcubeului, iar restul trupului negricios", cu „urechi blegi... gât scurt... bărbie subțire și puțin ascuțită".

În 1667, Oates s-a înscris la Universitatea Cambridge, dar a părăsit instituția fără să obțină vreo diplomă. Susținând contrariul, a lucrat ca predicator într-o parohie din Kent în 1673, dar a fost silit să renunțe, deoarece enoriașii și-au exprimat îngrijorarea din cauza izbucnirilor lui violente. Cea de-a doua slujbă a lui, în calitate de ajutor de paroh al tatălui său, în Hastings, a fost de scurtă durată, încheindu-se când a primit

o somație din partea tribunalului pentru sperjur, după ce l-a acuzat pe nedrept pe directorul școlii locale de sodomie cu una dintre elevele sale. Complet discreditat și fugind de lege, Oates și-a găsit adăpost la Londra și a reușit prin minciună să devină capelan pe corabia *Adventure*, care pleca spre Tanger, fiind alungat în 1676 pentru homosexualitate.

În martie 1677, după ce-i scosese din răbdări pe toți protestanții cu care intrase în contact și fără să dea dovadă de cea mai vagă urmă de sinceritate, a hotărât să-și schimbe religia. L-a găsit pe părintele Berry, un preot bolnav mintal, și a fost acceptat cu ajutorul acestuia în Biserica Romano-Catolică. După o scurtă perioadă petrecută cerșind și furând de la noii colegi catolici, i s-a acordat un loc la Colegiul Iezuit Englez de la Valladolid, în Spania. Acolo și-a arogat o nouă identitate, devenind piosul convertit „Titus Ambrose de Ambrosius" și a început să culeagă unele dintre informațiile pe care mai târziu le va folosi pentru a-și inventa poveștile privind trădarea papistașă. După câteva luni, s-a reinventat drept „Samson Lucy", pretinzând în mod mincinos că obținuse o diplomă de la Universitatea din Salamanca, și s-a mutat la alt seminar catolic, la Saint-Omer, din nordul Franței.

La Saint-Omer, colegii săi studenți nu i-au mai suportat temperamentul irascibil, iar unul dintre ei l-a lovit cu o tigaie în cap. Expulzat în 1678, Oates a căutat o veche cunoștință, dr. Israel Tonge, un predicator protestant extrem de înfocat, care era obsedat de ideea că iezuiții complotau împotriva Angliei. Cum ieșise din grațiile comunității catolice, Oates a pretins de data aceasta că deținea probe indubitabile privind un „complot papistaș" care urmărea să îl asasineze pe regele Carol al II-lea și să îl înlocuiască la tron cu fratele lui catolic, Iacob, duce de York.

În 1678, după ce a obținut o scurtă audiență la rege, Tonge a transmis autorităților acuzațiile lui Oates. În atmosfera de panică născută de asemenea afirmații, în ciuda caracterului fantastic al poveștii lui, Oates a fost chemat să apară în fața

Camerei Comunelor. În cursul anchetei, relatarea lui a devenit mai confuză și contradictorie, însă el era expert în minciuni și a mizat pe prejudecățile anticatolice ale publicului său. „Dovezile" lui au dat naștere unui val de arestări, în principal ale unor preoți iezuiți nevinovați, dar și ale unor lorzi importanți de confesiune catolică. Mulți suspecți au suferit torturi oribile. În total, 30 de oameni au fost găsiți vinovați de trădare și executați. Drept răsplată pentru strădaniile sale, Oates a primit o pensie și o cameră la Whitehall. Fără să dea nici un semn de modestie, el s-a bucurat de mulțumirile Parlamentului, purtând straie ecleziastice și prezentându-se drept salvator al națiunii.

În cele din urmă, Oates a sărit calul, implicând-o chiar pe regină în complot. Cedând treptat în fața cercetărilor legale amănunțite și văzând cum își pierde treptat poziția privilegiată, a început să mimeze probleme de sănătate și a leșinat în timpul anchetei. În 1684, acuzațiile nefondate s-au năruit cu totul, iar ducele de York l-a dat în judecată pentru calomnie, câștigând 100 000 de lire cu titlul de daune de la Oates. În anul următor, după ce ducele de York a ajuns pe tron sub numele de Iacob al II-lea, Oates a fost arestat, judecat, întemnițat pe viață și silit să poarte pe cap o inscripție care vorbea despre „oribilele sperjururi" comise. Ca parte a pedepsei, a fost biciuit de cinci ori pe an și legat la stâlpul infamiei, unde era lovit cu ouă și fructe stricate.

Oates nu a exprimat niciodată vreun regret pentru victimele minciunilor sale sfruntate. După fuga lui Iacob al II-lea în 1688 și restaurarea monarhiei protestante, Oates a fost eliberat din închisoare, dar curând a risipit pensia acordată de William al III-lea. A murit falit în 1705. Povestea lui Oates dezvăluie prejudecățile sectare ale Angliei de la sfârșitul secolului al XVII-lea – de care el s-a folosit atât de mult, cu ajutorul mitomaniei sale reci și calculate.

Cele mai notorii trei teorii ale conspirației

Chiar și în epoca noastră rațională, a internetului și a știrilor transmise 24 de ore din 24, miturile iraționale pot exercita o influență mai mare decât faptele științifice. Ca multe alte teorii ale conspirației din istorie, presupusul complot papistaș inventat de Oates a câștigat atâta credibilitate deoarece a exploatat temerile și speranțele existente în mintea oamenilor.

Cea mai renumită teorie a conspirației din istorie a fost documentul cunoscut sub numele de *Protocoalele Înțelepților Sionului*, chipurile stenogramele unei discuții între conducătorii evrei la primul Congres Sionist de la Basel din 1897, dezvăluind planurile acestora de a domina lumea.

În realitate, acest document a fost falsificat la Paris între 1895 și 1899 de Piotr Ivanovici Racikovski, agent al Ohrana (poliția secretă rusă), care a furat ideea dintr-un roman fantezist din 1868 numit *Biarritz* de Hermann Goedsche, un funcționar german și un antisemit agresiv. Falsul realizat de rus a avut intenția de a-l sprijini pe țarul Nicolae al II-lea prin prezentarea criticilor săi drept conspiratori evrei.

Pe lângă faptul că a provocat o creștere a antisemitismului în Rusia, care a durat mulți ani, falsul act a avut urmări și mai grave. În *Mein Kampf*, Adolf Hitler a citat *Protocoalele* pentru a-și susține diatriba împotriva evreilor, în ciuda faptului că un jurnalist englez le denunțase ca fiind un fals. Până în ziua de azi, documentul este socotit drept autentic de grupuri antisemite precum Ku Klux Klan și islamiști extremiști ca președintele Iranului, Ahmadinejad, care a pus la îndoială chiar și realitatea Holocaustului.

O altă teorie a conspirației cu accente antisemite a fost Afacerea Dreyfus din Franța. În 1894, căpitanul Alfred Dreyfus, un ofițer de armată de origine evreu, care lucra la Ministerul de Război, a fost arestat sub suspiciunea că ar fi furnizat informații militare germanilor. Dreyfus a fost făcut țap ispășitor de extrema dreaptă franceză, care l-a considerat

unealta celor pe care ei îi socoteau dușmanii de moarte ai Franței – germanii, socialiștii și evreii. Dreyfus a fost găsit vinovat și trimis pe Insula Diavolului, o colonie penitenciară franceză din America de Sud – în ciuda unei campanii în favoarea eliberării lui, susținută de romancierul Émile Zola, care a fost silit să fugă din Franța și să caute azil politic în Anglia. Dreyfus a fost grațiat abia în 1906, la multă vreme după ce apăruseră dovezile de netăgăduit ale nevinovăției lui.

În vremurile noastre, mulți teoreticieni ai conspirațiilor, îndeosebi din lumea arabă, dar și din Occident, preferă să creadă că atacurile teroriste de la 9 septembrie, soldate cu mii de morți și răniți, au fost fie opera guvernului american (pentru a justifica războaiele împotriva Afghanistanului și a Irakului, state musulmane), fie a puterilor misterioase ale evreimii internaționale, ceea ce ne readuce la nebunescul antisemitism al *Protocoalelor Înțelepților Sionului*.

Nadir Şah

1688–1747

Nadir din Isfahan a invadat [Imperiul Mogul] cu trupele sale fără număr, ca valurile mării şi i-a trecut pe locuitorii provinciilor Kabul, Punjab şi Delhi prin tăişul sabiei.

Mohamad Muhsin Sadiki, *Nestemata din Samsam* (cca 1739)

Nadir Șah al Iranului a fost un geniu politic și militar care s-a ridicat prin propriile puteri, dar și un întemeietor de imperiu, care și-a dominat țara de origine, i-a învins pe împărații moguli și pe sultanii otomani, a cucerit teritorii uriașe, și-a însușit Tronul Păunului, a răsturnat dinastia savafidă pentru a se înălța, dintr-un orfan aruncat în sclavie și un bandit, până la tronul Regelui Regilor. Însă a alunecat în brutalitate paranoică și ucigașă ce a culminat cu nebunia care a dus la asasinarea sa. Cunoscut sub numele de „al Doilea Alexandru", a fost mai degrabă un „Napoleon al Iranului", tragic și asasin.

Nadir a fost membru al unui trib turcmen care trăia într-o zonă nordică a Iranului. Și-a început viața în obscuritate. Tatăl lui a murit când el era mic și, împreună cu mama lui, a fost răpit și dus în sclavie de un grup de bandiți alcătuit din membrii unui trib. Însă Nadir a evadat și a intrat în serviciul militar al unei căpetenii locale, distingându-se și urcând cu rapiditate în rang. Însă curând, încăpățânatul Nadir l-a abandonat pe stăpânul său și a început o viață de bandit. Pe la mijlocul anilor 1720 avea în subordine 5 000 de oameni.

Această nesocotire a autorității centrale nu este deloc surprinzătoare; acele vremuri erau marcate de profunde tulburări în Persia. Tribul originar al lui Nadir fusese mereu loial șahilor safavizi care cârmuiseră țara în ultimii 200 de ani.

Însă la începutul secolului al XVIII-lea, Imperiul Savafid se afla într-un declin care avea să-i aducă sfârșitul. În 1719, fusese pus la încercare de foștii supuși afghani, care invadaseră Persia, iar după trei ani, șahul Soltan Hossein fusese detronat. Drept urmare, Nadir a cedat la început cuceritorilor afghani, însă mai apoi a ales calea revoltei. S-a aliat cu Tahmasp, fiul lui Soltan Hossein, care încerca să recâștige tronul pierdut de tatăl său. Calitățile militare ale lui Nadir au fost curând recunoscute și, în 1726, Tahmasp l-a numit comandant suprem al armatelor sale.

În 1729, Nadir îi învinsese definitiv pe afghani și îl repusese pe Tahmasp pe tron. I-a atacat apoi pe turcii otomani și a recucerit teritoriile din Azerbaidjan și Mesopotamia pe care aceștia le acaparaseră de la Persia. Însă a fost oprit din drum de o revoltă internă, și cât s-a ocupat cu înăbușirea ei, șahul Tahmasp a încercat să-și dovedească priceperea militară lansând un nou atac împotriva Imperiului Otoman. Această acțiune a fost dezastruoasă, astfel că mai toate eforturile lui Nadir s-au dovedit zadarnice. Furios la culme din cauza incompetenței lui Tahmasp, Nadir l-a detronat în 1732 și l-a pus pe tron pe fiul minor al lui Tahmasp, Abbas al III-lea – deși ca regent, Nadir deținea întreaga putere.

Până în 1735, Nadir a reușit din nou să recâștige teritoriile pierdute în fața otomanilor. Însă astfel de realizări pe câmpul de luptă nu îl mai satisfăceau pe Nadir. În ianuarie 1736 a convocat o adunare a celor mai importanți lideri politici și religioși ai Persiei și le-a „sugerat“ ca tânărul șah să fie detronat, iar el, Nadir, să fie pus în locul lui. Lucru deloc de mirare, notabilitățile și-au dat consimțământul.

Apoi, Nader a pornit o campanie nebunească de cuceriri, câștigându-și astfel supranumele de „al Doilea Alexandru“. În 1738, a atacat Kandaharul, ultima redută a afghanilor. Orașul a fost făcut una cu pământul și în locul lui s-a construit altul, purtând numele noului șah, Nadirabad. De asemenea, și-a trimis flota dincolo de Golful Persic, unde a subjugat

Bahrain și Oman. După aceea, în 1739, a lansat o campanie care-i va aduce renumele de persoană demnă de dispreț: a atacat Imperiul Mogul din India.

Principalele armate mogule au fost distruse în bătălia de la Karnal în februarie 1739, lăsând calea deschisă spre Delhi, capitala imperiului. Pătrunzând în oraș, Nadir a poruncit masacrarea locuitorilor, omorând într-o singură zi 20 000 sau 30 000 de oameni. Orașul a fost jefuit și o mulțime de comori au fost duse în Persia – inclusiv Tronul Păunului, care va simboliza ulterior autoritatea șahului. Însă pofta lui insațiabilă de cuceriri nu se potolise și, pornind spre Asia Centrală, i-a atacat pe otomani, ruși și uzbeci.

În 1741, Nadir a fost ținta unei încercări de asasinat, după care a devenit tot mai paranoic. Convins că fiul său cel mare, Reza Qoli Mirza, fusese amestecat în complot, a pus să i se scoată ochii, în vreme ce presupușii conspiratori au fost condamnați la moarte. Departe de a înăbuși disidența, asprimea crescândă a domniei lui Nadir nu a făcut decât să provoace noi serii de tulburări. Acestor mișcări li s-a răspuns cu acțiuni represive tot mai feroce, și se spune că Nadir a pus să se construiască turnuri din țeste pentru a arăta care era prețul nesupunerii. În același timp, disciplina nemiloasă impusă propriilor soldați a devenit tot mai strictă. Această înclinație spre cruzime avea să se dovedească fatală în cele din urmă, pentru că în 1747, aflat în drum spre înăbușirea altei rebeliuni, Nadir a fost ucis de soldații săi nemulțumiți.

Din cauza lui au murit mii de oameni; dările și războaiele îi ruinaseră poporul, iar la moartea sa, imperiul s-a dezintegrat. Iar cruzimea lui sălbatică a dat naștere unei legende întunecate, deși realizările lui au fost uimitoare. A fost pe cât de brutal, pe atât de sclipitor: câteva secole mai târziu, Stalin a studiat viața lui Nadir Șah, admirându-l pentru grandoarea sa presărată de greșeli, dar nemiloasă.

Republica Islamică Iran

Republica Islamică Iran, înființată în 1979, după revoluția populară care a forțat abdicarea șahului Reza Pahlavi, ocupă o mare parte din ținuturile stăpânite cândva de Nadir Șah. Prăbușirea și exilul șahului Reza Pahlavi au fost urmate de înapoierea ayatollahului Ruhollah Khomeini, care a supervizat crearea unei teocrații dominate de șiiți, ce a combinat un program socioeconomic populist cu islamismul fundamentalist. Ura virulentă împotriva Americii – „Marele Satan" – și a Occidentului (lucru demonstrat de criza ostatecilor de la ambasada SUA din Teheran din anii 1979–1981 și de sentința ce instituia pedeapsa cu moartea – *fatwa* – dată în 1989 împotriva autorului britanic Salman Rushdie pentru romanul său presupus blasfemator, *Versetele satanice*) și antisionismul au constituit liantul care a ținut republica unită. Deși acceptând unele forme ale democrației, Khomeini a instaurat o conducere teocratică rigidă, care a sugrumat fără milă orice opoziție, instituind un control strict asupra activității politice. Conducătorul suprem, ayatollahul, sprijinit de Garda Revoluționară alcătuită din soldați de elită și de o poliție secretă violentă, controlează toată politica și se situează deasupra președintelui ales și a Adunării Naționale.

La scurtă vreme după revoluția islamică, Iranul a trebuit să înfrunte criza declanșată de invadarea de către Saddam Hussein a Khuzestanului, o provincie bogată în țiței, iar respingerea acestui atac armat s-a dovedit extrem de costisitoare în ceea ce privește resursele umane și materiale. După aceea, republica a devenit un bastion al militantismului antioccidental în Orientul Mijlociu, finanțând și sprijinind grupări teroriste – îndeosebi Hezbollah în Liban și Hamas în Gaza – începând din anii 1980 și finanțând atacuri sinucigașe împotriva unor ținte israeliene și americane. De asemenea, a încercat să se dovedească puterea islamică principală – credința față de confesiunea șiită a islamului constituie o provocare majoră

la adresa numeroaselor țări sunnite din regiune, și în special la adresa Arabiei Saudite. Din 2003, în vidul de putere provocat de sângerosul război purtat de Statele Unite în Irak, Iranul a ieșit în evidență ca o superputere regională.

Khomeini a fost urmat în calitate de conducător suprem de ayatollahul Ali Khamenei, care a zădărnicit o slabă mișcare de „reformă" în anii 1990 și a sprijinit în 2005 alegerea actualului președinte, Mahmoud Ahmadinejad, un demagog radical și un antisemit îndârjit, care a respins existența Holocaustului, a declarat că dorește să extermine Israelul și care, din cauza încercării de a realiza un arsenal nuclear iranian, pentru a sfida Occidentul, ar putea împinge lumea la o catastrofă nucleară.

Maximilien Robespierre

1758–1794

Omul acesta va ajunge departe; crede tot ce spune.

Contele de Mirabeau despre Robespierre la începutul Revoluției

Robespierre a fost prototipul dictatorului european modern: viziunea lui cucernică a virtuții și a terorii republicane și măcelul brutal dezlănțuit în numele acesteia au fost studiate cu religiozitate de bolșevicii ruși și au inspirat într-o mare măsură uciderile în masă ale secolului XX. Supranumit „Incoruptibilul", numele său a devenit sinonim cu puritatea fatală și corupția degenerată ale „Regimului Terorii" care a urmat Revoluției Franceze din 1789 și a culminat cu executarea regelui Ludovic al XVI-lea în 21 ianuarie 1793. Teroarea a ilustrat nu doar primejdiile monopolurilor utopice de „virtute", ci și modul în care, în cele din urmă, o astfel de vânătoare de vrăjitoare își devorează propriii copii.

Născut în regiunea Artois din nordul Franței, familia lui Robespierre s-a bucurat de siguranță financiară, însă copilăria lui nu a fost fericită. Tatăl lui era alcoolic, iar mama i-a murit când avea doar șase ani. Cu toate acestea, Maximilien a reușit să studieze dreptul la prestigiosul Licée Louis-le-Grand din Paris, și curând și-a câștigat un renume de populist, care îi apăra pe săraci împotriva celor bogați.

Ca mulți alți intelectuali cu profesiuni onorabile care aveau să conducă Revoluția Franceză – precum fanaticul avocat Louis de Saint-Just (poreclit ulterior „îngerul morții") sau jurnalistul radical Jean-Paul Marat –, Robespierre a absorbit cu nesaț teoriile filosofului elvețian Jean-Jacques Rousseau, a cărui viziune privind „contractul social" susținea că guvernarea

trebuie să se bizuie pe voința poporului pentru a fi cu adevărat legitimă.

Deși pretențios în privința înfățișării proprii, purtând deseori peruci pudrate, asociate de obicei cu aristocrații extravaganți ai Franței Vechiului Regim, Robespierre – cu glasul său slab, statura măruntă și tenul palid – nu impresiona pe nimeni. Însă, așa cum a afirmat despre el contele Mirabeau la începutul Revoluției: „Omul acesta va ajunge departe; crede tot ce spune".

După atacul asupra Bastiliei din iulie 1789, evenimentul care a declanșat Revoluția, Robespierre s-a aliat politic cu extrema stângă. Ca reprezentant al regiunii Artois în Adunarea Constituantă, înființată în iulie 1789 pentru a hotărî asupra noii constituții, s-a apropiat foarte mult de facțiunea radicală numită iacobină, rivala girondinilor, mai moderați. Ideile lui au fost acceptate de burghezia pariziană, astfel că a avansat cu repeziciune, iar în 1791 a devenit Acuzator Public (ceea ce îi conferea putere de viață și de moarte asupra tuturor cetățenilor, fără a se recurge la procese sau apeluri), iar un an mai târziu, prim deputat pentru Paris.

Era stăpânit de paranoia în privința potențialilor dușmani ai Revoluției, astfel că în decembrie 1792, când Ludovic al XVI-lea a fost adus spre a fi judecat, Robespierre – un critic acerb al regelui – a insistat că „Ludovic trebuie să moară, pentru ca țara să poată trăi".

Ca membru marcant al Comitetului pentru Siguranță Publică, Robespierre și-a făurit reputația prin sânge. Înființat de Convenția Națională din aprilie 1793, acesta a fost un tribunal revoluționar cu puteri dictatoriale nelimitate. Robespierre a fost ales ca membru în iulie 1793, și imediat după aceea a introdus așa-numita „Teroare". Zeci de mii de „trădători" – de obicei oameni care își exprimaseră simpatia față de monarhie sau care socoteau că iacobinii merseseră prea departe cu urmărirea neîncetată a „dușmanilor poporului" – au fost ridicați fără nici o judecată, pierzându-și capetele sub ghilotină.

În realitate, orice persoană considerată de Robespierre drept dușman era lichidată, organele statului fiind folosite necruțător pentru a o reduce la tăcere. Robespierre a avut grijă personal ca rivalii săi, Georges Danton și Camille Desmoulins, să fie executați în aprilie 1794.

Robespierre și aliații săi și-au îndreptat atenția către opoziția crescândă față de Revoluție în Lyon, Marsilia și zona rurală Vendée din vestul Franței. După ce au fost uciși sistematic 100 000 de bărbați, femei și copii din ordinul lui Robespierre, generalul revoluționar François Joseph Westermann a scris într-o scrisoare adresată Comitetului: „Vendée nu mai există. Am strivit copii sub copitele cailor, am masacrat femei... am exterminat. Drumurile sunt presărate de cadavre". Pentru Robespierre, virtutea revoluționară și „Teroarea" au mers mână în mână. După cum declara în februarie 1794: „Dacă forța motrice a guvernării populare pe timp de pace este virtutea, forțele guvernării populare în revoluție sunt deopotrivă virtutea și teroarea: virtutea, fără de care teroarea este fatală; teroarea, fără de care virtutea este neputincioasă".

Tot mai alienată din cauza tiraniei sale, Convenția Națională s-a aliat în mod hotărâtor împotriva lui când el i-a acuzat pe ceilalți membri de conspirație împotriva lui. S-a emis un mandat de arestare pe numele său, iar el s-a retras la sediul puterii sale de la Hôtel de Ville din Paris. Când soldații au pătruns în clădire pentru a-l aresta, înconjurat de apropiații lui, Georges Couthon, Louis de Saint-Just, Philippe de Bas și François Hanriot, Robespierre a suferit o rană de glonț (pe care și-a făcut-o aproape sigur el însuși) care i-a spulberat falca. Sângerând abundent, a fost ridicat imediat și dus la ghilotină, împărtășind soarta multora dintre opozanții săi.

Unii îl consideră pe Robespierre unul dintre părinții fondatori ai democrației sociale, excesele sale revoluționare fiind urmare a faptului că a susținut cauza poporului. Mulți alții îl socotesc un dictator brutal, care a manipulat mulțimea pariziană în scopuri proprii – un despot ipocrit, a cărui teroare

a fost precursoarea totalitarismului instaurat de Hitler și Stalin în epoca modernă.

Tortura și execuția

În timpul Revoluției Franceze, decapitările publice au devenit la fel de populare ca vizionarea unor evenimente sportive. Dispozitivul folosit pentru execuțiile pe o scară atât de largă era ghilotina, un cadru înalt din lemn, de-a lungul căruia cădea cu viteză o lamă tăiată pieziș care reteza gâtul victimei. Observatorii au remarcat că uneori capul rămânea însuflețit vreme de câteva secunde, pe față apărând expresii de uimire sau indignare.

Ca o ironie, introducerea ghilotinei la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Franța fusese gândită ca o metodă de a provoca o moarte fără dureri. Numită inițial *louison*, presa pariziană a botezat-o „Madame Guillotin", după numele doctorului Joseph-Ignace Guillotin, membru al Adunării Naționale Franceze și profesor de anatomie care, în 1791, susținuse că toate persoanele condamnate ar trebui să sufere același mod de execuție, indiferent de clasa socială din care provin.

Ghilotina era blândă în comparație cu metodele anterioare de aplicare a pedepsei capitale, cum ar fi eviscerarea, dezmembrarea, tragerea în țeapă, crucificarea, arderea pe rug, fierberea în ulei sau jupuirea de viu. O procedură complicată, care își avea originea în Grecia antică și era practicată în mod obișnuit în Europa medievală, era roata Ecaterinei – purtând numele martirei Sfânta Ecaterina din Alexandria. Condamnatul era legat de o roată mare din lemn, care se învârtea, în vreme ce călăul fractura fiecare dintre membrele victimei cu lovituri de ciocan. Ca un act de îndurare, loviturile finale – de unde și expresia „lovitură de grație" – se administrau în cap sau în piept. După moarte, membrele victimei erau prinse de spițele roții și ridicate pe un stâlp pentru a hrăni ciorile. O variantă

a acestei torturi – zdrobirea pe roată – s-a practicat în Franța până la Revoluție. Însă cea mai cumplită moarte era cea produsă de „Lingchi" în China, sau moartea dintr-o mie de tăieturi, o execuție prin tăierea de felii de carne, ultimele asemenea execuții petrecându-se la Beijing în 1904, în fața mulțimii, în cazul ucigașului în serie Wang Wiqin, și de două ori în 1905, după care, la sfârșitul anului, metoda a fost abolită.

O altă metodă lentă și groaznică de execuție, preferată de Inchiziția spaniolă, presupunea întinderea victimei, câteodată și 30 de centimetri, pe o masă, cu ajutorul unor scripeți. În timp ce încheieturile plesneau și oasele se rupeau, călăul smulgea sfârcurile, limba, urechile, nasul și organele genitale ale victimei, slujindu-se de un clește înroșit în foc. Alte metode larg răspândite au fost garota, un dispozitiv mecanic prin care în jurul gâtului victimei se fixa o sârmă, o frânghie sau o bandă de metal, apoi aceasta era strânsă treptat, provocând o strangulare lentă.

În 1888, Harold Brown – dentist și angajat al lui Thomas Edison, inventatorul becului cu incandescență – a inventat un scaun electric, folosit prima oară în anul următor la New York. „Old Sparky" a fost retras din majoritatea statelor din SUA, întrucât, din nefericire, capetele victimelor aveau tendința de a lua foc. În prezent, metoda preferată este injecția letală, deși faptul că unele execuții recente prin folosirea ei au fost îndelungate și dureroase a dus la cererea ca ea să fie abandonată. În China, care deține supremația în privința execuțiilor anuale, victima este pur și simplu împușcată în ceafă, iar familiei i se trimite nota de plată pentru glonț.

În 2007, China a executat 470 de persoane, dar probabil că cifra a fost mai mare. În prezent, 88% din execuțiile cunoscute au loc în China, Iran, Arabia Saudită, Pakistan și SUA.

Shaka

1787–1828

Am auzit că Shaka poruncise ca un om care stătea în apropierea noastră să fie ucis pentru o crimă despre care nu am putut afla: însă am descoperit că acesta era un eveniment obișnuit pentru vremea aceea.

Amintirile unui chirurg care l-a vizitat pe Shaka în 1824

Shaka a fost întemeietorul Imperiului Zulu și creatorul națiunii zuluse. Geniu militar de o energie uimitoare, Shaka a fost un tiran autodistructiv, crud, răzbunător, paranoic și vicios.

Shaka a crescut fără tată și a avut o mamă puternică, devotată și nedreptățită, petrecându-și copilăria într-o atmosferă de instabilitate, violență și teamă. Tatăl lui, Senzangakona, a fost șeful tribului Zulu, dar, lucru neobișnuit, a preferat să ia de soție o femeie dintr-o clasă inferioară din clanul învecinat Elangeni. Căsătoria s-a destrămat când micul Shaka avea șase ani, iar mama l-a dus înapoi la tribul ei; cu toate acestea, a fost ostracizată acolo din cauza mariajului ei. Nu numai că tânărul și-a petrecut restul tinereții fără tată, dar a trebuit să facă față stigmatului social rezultat din căsătoria care adusese „dizgrație" mamei sale. Incapabilă să facă față situației, mama lui a plecat în exil, găsindu-și până la urmă un cămin în mijlocul clanului Mtetwa, în 1802.

Norocul a început să îi surâdă lui Shaka la vârsta de 23 de ani, când – deja înalt, musculos și atrăgător – a fost chemat de Dingiswayo, o căpetenie a tribului mtetwa, să intre în serviciul militar. Shaka și-a căpătat curând reputația de războinic curajos și inteligent și a ajutat tribul să domine multe alte clanuri mai mici, inclusiv tribul Zulu. Pe de altă parte, a observat în mod nemijlocit eforturile lui Dingiswayo de a reforma organizarea și atitudinea forțelor armate – lecții pe care nu le-a uitat.

În 1816 a primit știrea că tatăl lui murise. Dingiswayo l-a eliberat din serviciul militar pentru a se putea întoarce la tribul lui ca să își revendice dreptul pe care îl avea prin naștere de șef zulus. Deși, în acea perioadă, zulușii erau unul dintre cele mai mărunte triburi de pe coasta estică a sudului Africii, Shaka avea planuri mari pentru viitor.

La întoarcerea sa, a înăbușit imediat orice opoziție internă față de modul său de a cârmui. Apoi a început să îi remodeleze pe oamenii tribului în războinici. Armata a fost reechipată și reorganizată, adoptând formația de luptă numită „bivol" care avea să devină caracteristica ei. Când se desfășura, obiectivul acelei formații era întotdeauna același: anihilarea soldaților dușmani.

Într-o vreme când majoritatea „bătăliilor" erau doar încăierări, fără nici o strategie, abordarea nemiloasă și disciplinată a luptei a constituit o revoluție în luptele dintre triburi. Armatele lui și-au câștigat curând o reputație îngrozitoare, iar Shaka a început să le folosească pentru a redesena harta sudului Africii.

Primele care au suferit de pe urma mâniei lui au fost triburile aflate cel mai aproape de zulușii, de-a lungul țărmului estic, inclusiv tribul Elangeni. Shaka s-a răzbunat îngrozitor pe cei care o urgisiseră pe mama lui când fusese mic, trăgându-i pe conducătorii tribului în țepe luate din propriile garduri.

Au urmat alte victorii, iar după fiecare dintre ele, Shaka îi încorpora pe oamenii din triburile învinse în armata sa, făcând-o să crească de patru ori în numai un an. În 1817, când Dingiswayo – încă stăpânul său – a fost asasinat de un rival, căpetenia Zwinde din tribul Ndwandwe, lui Shaka i s-a deschis calea pentru expansiunea nestingherită a tribului Zului.

După aceea, Shaka a învins un trib după altul, ocupându-le pământurile și devastându-le. Cei care se aflau în calea lui aveau de ales: se supuneau, fugeau ori mureau. Triburile importante din zonă, inclusiv Ndwandwe, au fost copleșite, la fel și altele mai mici aflate la sud de teritoriul zulus. Până în 1823, Shaka devastase o mare parte a sud-estului Africii.

Nu au fost afectați doar cei care veneau în contact direct cu Shaka și armatele lui. Fuga spre interiorul continentului a mii de oameni care se temeau de armatele cotropitoare ale lui Shaka a destrămat structurile tradiționale ale triburilor din Africa și cadrul social din interiorul continentului. În acțiunea numită „Mfecane" („zdrobire") care a urmat, au murit probabil aproximativ două milioane de oameni, din cauză că această „luptă pentru Africa" a scăpat de sub orice control.

Însă răul abia urma să se petreacă. În 1827, mama lui Shaka a murit, iar căpetenia războinică a lăsat deoparte orice măsură. Nu l-a mai interesat să își întemeieze un imperiu Zulu imens, ci, mai curând, a dorit să transmită altora durerea simțită la moartea mamei lui. În prima fază a acestui proces de „jelire" în public, au fost măcelăriți aproape 7 000 de zuluși. Au fost ucise femei însărcinate, împreună cu soții lor, în vreme ce oamenii care împlineau furia lui Shaka omorau chiar și vite.

Moartea și distrugerea deveniseră singurele lucruri care mai dădeau un sens vieții lui Shaka, astfel că le-a dat frâu liber războinicilor lui să dea foc și să ucidă cât doreau. Violenței i s-a pus capăt doar în 1828, când Shaka a fost asasinat de frații vitregi Dingane și Mhlangana. O viață care promisese atât de mult s-a încheiat în dezonoare: ucis cu sulițe, căpetenia cândva măreață a fost îngropată fără nici o ceremonie, într-un puț.

La data morții lui, Shaka domnea peste 250 000 de oameni și putea alcătui o armată din 50 000 de războinici. Își alcătuise un imperiu uriaș aproape din nimic, însă prețul plătit de africanii de rând a fost enorm. Ca urmare a ambiției nemăsurate a lui Shaka au murit milioane de oameni.

Prăbuşirea Imperiului Zulu

Înainte de a muri, Shaka a stabilit relații amicale cu britanicii, dar nu și cu afrikaanderii (burii), astfel că, sub conducerea succesorului său, Dingane, fratele lui vitreg, prima ciocnire

armată s-a produs cu coloniștii buri din Natal. După o primă victorie, o armată zulusă, alcătuită din câteva mii de războinici a suferit o înfrângere decisivă în fața unui contingent mult mai mic de buri în bătălia de la Fluviul Însângerat, în decembrie 1838 – eveniment care a declanșat un război civil al tribului Zulu cu Mpande – un alt frate vitreg de-al lui Shaka –, acesta încheind o alianță cu burii și reușind să îl răstoarne pe Dingane. În următorii doi ani, o mare parte din Imperiul Zulu a ajuns sub controlul burilor, însă anexarea oficială a Natalului în 1843 de către britanici a dus la înapoierea acestor pământuri triburilor zuluse.

După aceea, până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, britanicii nu au făcut nici un efort concertat de a se confrunta cu zulușii. Politica guvernamentală a fost de a apăra integritatea Imperiului Zulu față de expansionismul bur. Toate acestea s-au schimbat, totuși, în ianuarie 1879 când, pentru a-i împăca pe buri după anexarea, cu doi ani mai înainte, a Transvaalului, britanicii au stârnit Războiul zulușilor, dorind să ocupe Zululand ca zonă propice pentru coloniștii afrikaander. Ei au ordonat ca regele zulus Cetshwayo – fiul lui Mpande – să își dizolve armata în termen de 30 de zile; după ce acesta nu s-a supus, au început ostilitățile.

În septembrie 1879, Cetshwayo fusese capturat, iar teritoriul a ajuns sub control britanic (deși acest lucru s-a întâmplat doar după ce britanicii au suferit o înfrângere răsunătoare în bătălia de la Isandhlwana și au fost ținuți pe loc în asediul de la Rorke's Drift), un incident celebrat în filmul *Zulu*, turnat în 1964. Deși tulburările au continuat în următorii zece ani, perspectivele înființării unui teritoriu zulus suferiseră o lovitură mortală. În 1887, Zululand a fost anexată Coroanei britanice – o acțiune care a însemnat disoluția pentru totdeauna a Imperiului Zulu.

Behram şi thugii

m. 1840

Singurul lucru sigur în întregul proces era că acei călători vizaţi de Bestii pentru a fi uciși mureau. Cei care aveau comori asupra lor și negustorii, nobilii și cipaii[1]*, toți cădeau pradă întunecatei eficiențe a strangulatorilor, după ce erau abordați amical și ademeniți într-un loc ales cu grijă, fără să bănuiască nimic, fiind prinși și uciși atât de repede, încât puțini mai apucau să strige ceva.*

Mike Dash, *Thugii: adevărata poveste a cultului ucigaș indian* (2005)

Behram a fost căpetenia cultului thugilor din India, o rețea de societăți secrete care practicau omorurile multiple în care ritualul, furtul și sadismul jucau fiecare câte un rol. Thugii au rămas un mister; unii au pus chiar la îndoială existența lor, sugerând că ar putea fi rodul imaginației hiperactive a coloniștilor britanici. Thugii par să fi existat vreme de secole, până când au fost distruși de britanici în anii 1830 și 1840. Behram a fost căpetenia lor în ultimii ani ai existenței cultului, și se crede că el și banda sa se fac răspunzători de uciderea a circa o mie de oameni.

O celulă individuală de thugi era alcătuită din 25 până la 50 de oameni, iar fiecare membru avea de jucat un rol precis. Arma preferată de grup era o pânză ceremonială de culoare galbenă, numită *rumal*, care se folosea pentru strangularea victimelor, de aceea, thugii erau câteodată numiți *phanseegur*-i sau „strangulatori". De obicei alegeau ca victime călători – preferabil oameni bogați –, motivul fiind acela că exista probabilitatea ca dispariția celor aflați pe drumuri să nu stârnească suspiciuni.

[1] Nume dat soldaților indieni aflați în serviciul britanicilor (n.tr.)

După ce își alegeau victimele, thugii li se alăturau prăzii în călătorie sub pretextul că voiau să îi ajute, câștigându-le astfel încrederea. Când ajungeau la un loc ales dinainte, grupul făcea tabără pentru noapte, iar victimele alese, obosite după eforturile din cursul zilei, erau făcute să se simtă în siguranță – probabil prin muzică sau alte distracții. Asasinul desemnat, numit *bhurtote*, ataca prin surprindere. *Rumal*-ul era trecut peste capul victimei și, în vreme ce un *shumsheera* („cel care imobiliza brațele") zădărnicea orice încercare de luptă, aceasta era strangulată. Totul dura doar câteva secunde. Toți tovarășii de drum erau tratați în același mod nemilos.

După aceea, thugii furau bunurile decedaților și cadavrele erau ascunse – deseori, îngropate în morminte anonime, care fuseseră pregătite dinainte de alți membri ai bandei. Câteodată, victimele erau tranșate – oasele se striveau, iar stomacul le era deschis pentru a ușura îngroparea, împiedicând acumularea de gaze care ar fi putut trăda locul mormântului. După ce operațiunea de curățare a locului faptei era dusă la bun sfârșit, banda dispărea, ducând cu sine prada și lăsând puține dovezi care să trădeze cele întâmplate.

Motivul asasinatelor rămâne neclar. Evident, perspectiva de a jefui și de a fura de la călătorii bogați reprezenta un stimulent financiar. Însă existau probabil și tentații spirituale. Thugii o venerau pe Kali, zeița hindusă a morții și a distrugerii, iar legenda spune că ei credeau că fiecare crimă comisă întârzia revenirea zeiței – un eveniment socotit a avea consecințe apocaliptice – cu un mileniu. Tot ce era legat de crimă se desfășura cu respectarea unor rituri complicate și a unor moduri precise de comportament. Existau reguli clare privind cine putea fi ucis și cine nu; de exemplu, femeile au ajuns să fie considerate ținte justificabile abia spre sfârșitul existenței thugilor – și chiar și atunci acest lucru nu era valabil în mod universal în rețeaua de ucigași. Tot astfel, dacă era atacat un grup format din mai mulți călători, se acorda o atenție aparte alegerii primului ucis. Totul era încărcat de o semnificație

simbolică; nu era vorba de banditism dement și de un măcel în maniera dacoiților (vezi mai jos).

Așadar, aceasta era organizația peste care Behram a fost *jemadar*, adică lider. Cariera sa de conducător al thugilor a durat aproape patru decenii, până când a fost trădat de un informator englez și arestat în 1837. În acea perioadă, celula pe care o condusese a fost extrem de productivă. În 1838, Behram a recunoscut că a fost „de față" la 931 de crime, deși, cu un an înainte, la scurt timp după arestare, susținuse: „S-ar putea să fi strangulat cu mâinile mele în jur de 125 de oameni, și cred că am văzut strangulați alți 150". Probabil că, simțindu-se sortit morții, a început să exagereze numărul crimelor.

Behram a fost spânzurat de britanici în 1840. Omul care asistase la moartea atâtor bărbați și femei – majoritatea având eșarfa thugilor strânsă în jurul gâtului – a constatat că lațul îl ajunsese din urmă.

Dacoiții

James Paton – de la care știm multe despre Behram – a lucrat la „Biroul de Luptă împotriva Thugilor și a Dacoiților" înființat de administrația colonială britanică a Indiei în anii 1830. Dacoiții erau o rețea de „hoți înarmați" care, ca și omologii lor, thugii, se specializaseră în atacarea călătorilor în interiorul vast al Indiei. Spre deosebire de thugi, totuși, ei nu au fost lichidați total de britanici (și, mai târziu, nici de autoritățile indiene).

Câțiva dacoiți și-au câștigat notorietatea – dar nici unul la fel ca Dau Maan Singh, un bandit care se face răspunzător de aproximativ 1 112 jafuri și 185 de crime între 1939 și 1955 în regiunea Madhya Pradesh din partea central-nordică a Indiei. A fost aclamat de unii ca un soi de Robin Hood, care își alegea țintele dintre bogați și le dădea bani săracilor, deși există puține dovezi că ar fi împărțit cu cineva prada sa.

Un alt dacoit renumit a fost o femeie, Phoolan Devi (1963–2001), menționată cu numele romantic de „Regina bandiților". Răpirea ei de către o bandă a dacoiților la sfârșitul anilor 1970 a salvat-o de la o căsătorie abuzivă cu un bărbat care avea cu 20 de ani mai mult decât ea, iar mai târziu a devenit consoarta conducătorului grupului și membră a bandei, revenind cu aceasta în satul natal, unde, în public, l-a ucis pe fostul ei soț.

După despărțirea de grup din cauza unor deosebiri de castă, Devi a fost prizoniera unei facțiuni ostile în satul Behmai, unde membrii bandei au violat-o în mod repetat, dar a reușit să evadeze. Reinstalată mai apoi în fruntea propriei bande, s-a răzbunat prin masacrul de la Behmai din 1981, în cursul căruia 22 de bărbați au fost aliniați și împușcați – un incident care a declanșat un scandal public și o masivă vânătoare de oameni. Deși Devi a evitat arestarea, întrucât starea ei de sănătate s-a înrăutățit, și-a negociat predarea în 1983. Lucru uimitor, după ce a fost eliberată condiționat, a devenit politician, ajungând membră a Parlamentului din 1996 până în 1998 și din 1999 până la asasinarea ei în 2001 – autorii fiind cel mai probabil oameni care doreau să răzbune evenimentele petrecute în Behmai cu două decenii înainte. Imortalizată în filmul *Regina bandiților* din 1994 – deși ea a contestat vehement acuratețea acestuia și a intentat proces producătorilor, obținând câștig de cauză –, Phoolan Devi rămâne una dintre cele mai faimoase femei din India ultimei jumătăți de secol.

Jack Spintecătorul

Alte crime ciudate și oribile la Whitechapel. Ziarele duhnesc a sânge.

Lord Cranbrook, ministru în Cabinet, 2 octombrie 1888

Jack Spintecătorul a bântuit prin zonele cele mai sărăcăcioase ale Londrei victoriene, făcând victime în rândul celor mai vulnerabile și ostracizate ființe ale societății: prostituatele. Într-o dezlănțuire frenetică, între august și noiembrie 1888, el a ucis cel puțin cinci femei. Spintecătorul, cunoscut și sub numele de „ucigașul din Whitechapel", ori „șorțul de piele", rămâne cel mai infam ucigaș care nu a fost prins și primul ucigaș în serie care a ajuns cunoscut pe plan internațional. „Groaza domnea în toată țara", sună o relatare a vremii. „Bărbații vorbeau despre asta cu răsuflarea tăiată, iar femeile, având buzele palide, se cutremurau când citeau amănuntele înspăimântătoare."

Toate crimele lui Jack Spintecătorul s-au petrecut în cartierul Whitechapel sau în apropierea sa, în zona estică a Londrei. Victimele erau prostituate ale străzii. Deși nu erau violate, aproape în fiecare caz gâtul le era tăiat, iar partea inferioară a torsului era mutilată în așa fel încât să sugereze un motiv sexual depravat pentru crimă și o obsesie legată de pântec. Precizia chirurgicală cu care erau mutilate cadavrele a determinat poliția să considere că ucigașul trebuia să fi avut cunoștințe de anatomie sau de măcelărie.

În 7 august 1888, Martha Tabram a fost înjunghiată de 39 de ori pe scara unui bloc de locuințe din Whitechapel și lăsată cu partea inferioară a corpului expusă vederii. S-a pus la îndoială faptul că Spintecătorul a făptuit această crimă, însă el a ucis-o în mod indiscutabil pe Mary Ann Nichols pe o alee pietruită din Whitechapel, în 31 august, întâi strangulând-o,

apoi înjunghiind-o în mod repetat în gât, în stomac și în organele genitale. Inspectorii de poliție Frederick George Abberline, Henry Moore și Walter Andrews au fost chemați să sprijine anchetele desfășurate pe plan local (ulterior fiind cooptat și inspectorul James McWilliam de la poliția metropolitană) și s-au interogat diverși suspecți, însă investigațiile nu au dat nici un rezultat. Apoi, pe 8 septembrie, când la Spitalfields s-a descoperit cadavrul lui Annie Chapman cu gâtul spintecat și cu unele dintre organele interne smulse din corp, a început să se profileze un tipar.

Era limpede că ucigașul jubila știind teroarea pe care o crease. În 30 septembrie, după ce și-a ucis următoarea victimă, Elizabeth Stride, în fața Clubului Internațional al Lucrătorilor din Dutfield's Yard, el s-a îndreptat cu îndrăzneală spre est, către Aldgate, probabil ocolind patrulele de poliție care treceau la fiecare sfert de oră, unde a acostat-o pe Catherine Eddowes în apropierea unui depozit. Abia eliberată de la o secție de poliție, unde fusese reținută pentru beție, ea a fost găsită zăcând pe spate, cu gâtul tăiat, stomacul desfăcut și organele scoase din corp. Ultima victimă a lui Jack Spintecătorul a fost Mary Jane Kelly, o altă prostituată din zonă, ucisă în camera ei din Spitalfields și tăiată în bucăți pe 9 noiembrie.

În 27 septembrie, la mijlocul intervalului în care s-au comis crimele, Agenția Centrală de Știri a primit o mărturisire scrisă prost, cu cerneală roșie, semnată „Jack Spintecătorul". Deși putea fi o farsă, în 16 octombrie, unui grup de localnici care veghea în zonă i s-a trimis ceva ce părea a fi o jumătate de rinichi uman, aparținând evident uneia dintre victime. Întrucât presa era plină de știri referitoare la ucigașul care pândea pe străzi, spaima s-a transformat în isterie, iar comisarul șef al poliției londoneze, Sir Charles Warren, s-a văzut silit să demisioneze.

Cine a fost Spintecătorul? Speculații incredibile i-au atribuit motivații politice. Era un reformator social – probabil chiar Thomas Barnardo – dornic să aducă situația sordidă a cartierului Whitechapel în atenția publicului? Putea fi un

naționalist irlandez extremist: probabil liderul acestora din Camera Comunelor, Charles Stewart Parnell, care, știindu-se că avea obiceiul să umble pe străzile din Whitechapel, a fost urmărit o vreme de poliție, după care a fost scos de pe lista suspecților? Scriitorul George Bernard Shaw a părut să dea crezare ideii când a scris, în septembrie 1888: „[cât timp] noi, social-democrații convenționali, ne pierdeam vremea... un geniu independent a preluat frâiele... pur și simplu eviscerând patru femei".

Cea mai controversată ipoteză a fost că prințul Albert Victor, duce de Clarence, fiul cel mare al prințului de Wales, era implicat în aceste omucideri și că guvernul și familia regală au acoperit crimele pentru a împiedica izbucnirea unui scandal. Ideea îi intrigase îndeosebi pe adepții teoriilor conspirației, mai ales pentru că prințul era cunoscut pentru stilul dezordonat de viață, însă majoritatea probelor arată că el se afla în alte locuri atunci când s-au comis crimele.

Suspiciunile s-au îndreptat o vreme spre comunitatea evreiască destul de numeroasă din estul Londrei, întrucât prejudecățile au răbufnit în perioada crimelor, răspândindu-se zvonuri despre ucideri rituale. Spintecătorul lăsase unele părți de trup după crima dublă din 30 septembrie și scrisese cu creta un mesaj pe scară, susținând că „Evreii sunt bărbați care nu trebuie acuzați pe nedrept". Aaron Kosminski – un evreu de origine poloneză, care lucrase ca frizer la Londra înainte de a fi internat într-un azil pentru nebuni în 1891 – a fost ulterior numit suspect principal de șeful adjunct de poliție Sir Meville Macnaghten, dar el nu a fost pus sub acuzare, în ciuda părerii lui Robert Anderson (șeful Departamentului de Investigații Criminale) și a inspectorului șef Donald Swanson (căruia i-a încredințat cazul temporar), care îl considerau pe Kosminski suspectul principal. Alții susțin totuși că mesajul criptic de pe zid indică o legătură cu masoneria, evreii reprezentând Jubela, Jubelo și Jubelum, uciși în mod ritual, potrivit tradiției masonice, pentru asasinarea Marelui Maestru Hiram Abif.

Macnaghten a mai numit alți trei posibil suspecți: Montague Druitt, avocat și profesor, care manifesta interes față de chirurgie, despre care se credea că suferea de o boală mentală și care ulterior a fost găsit mort; Michael Ostrog, un hoț de origine rusă și escroc, care a fost internat în câteva rânduri în spitale de boli nervoase; și Francis Tumblety, medic care a fugit din țară după ce a fost bănuit de uciderea lui Kelly. Alte bănuieli s-au îndreptat spre Jacob Isenschmid, un măcelar de porci nebun, de origine elvețiană, și spre Severin Klowoski, un chirurg polonez care își otrăvise trei soții. Potrivit romancierei Patricia Cornwell, cel mai posibil candidat a fost de fapt un artist de origine germană pe nume Walter Richard Sickert, ale cărui picturi cuprindeau numeroase imagini misogine de atacuri împotriva femeilor, deși criminaliștii îl eliminaseră anterior pe Sickert de pe lista suspecților.

De ce s-a oprit atât de brusc seria de crime comise de Spintecător? A fost făptașul închis într-o instituție de boli nervoase și astfel a fost împiedicat să își continue activitatea? Este posibil ca după ce și-a demonstrat punctul de vedere grotesc să se fi mulțumit să se retragă în anonimat? S-a mutat altundeva când prezența poliției în Londra a devenit prea masivă? Ori nu s-a oprit defel, ci pur și simplu și-a schimbat modul de operare, fiind vinovat nu doar de 5, ci de 11 crime comise în cartierul Whitechapel între 3 aprilie 1888 și 13 februarie 1891. Nimeni nu poate răspunde acestor întrebări, însă măcelul a încetat la fel de precipitat precum începuse.

Pe baza mărturiilor unor presupuși martori oculari, Jack Spintecătorul fusese descris ca un bărbat înalt, purtând un șorț și având asupra lui o geantă neagră de medic, plină cu bisturie, însă ziarul *The Star*, care a prezentat cazurile la acea vreme, surprinde mult mai pregnant grozăvia crimelor lui și teroarea pe care a provocat-o. „Un nemernic fără nume – pe jumătate fiară, pe jumătate bărbat – este încă în libertate“, scria acesta. „Răutatea înfiorătoare, șiretenia ucigașă, setea insațiabilă de sânge – toate acestea sunt însemnele criminalului nebun.

Creatura fantomatică, ce și-a urmărit victimele ca un indian Pawnee, este beată de sânge și va mai comite și alte crime."

Criminali în serie notorii

Ted Bundy (1949–1989). A mărturisit uciderea a 30 de tinere. Executat.

Amy Archer-Gilligan (1873–1928). Americancă. Considerată vinovată de otrăvirea soțului și a cinci oaspeți ai propriei case de îngrijire a bătrânilor; este posibil ca numărul crimelor ei să fi fost mai mare. Declarată ca suferind de tulburări mentale.

Luis Garavito (n. 1957). Columbian. A recunoscut uciderea și violul a 189 de băieți. Închis.

H.H. Holmes (1860–1896). American. A mărturisit uciderea a 27 de oaspeți ai hotelului său din Chicago, deși e posibil să fi omorât mai mulți. Executat.

Bruno Lüdke (1908–1944). German. Condamnat (probabil pe nedrept) de uciderea a 51 de persoane, dar declarat nebun din cauza bolii psihice. Ucis cu o injecție letală.

Delfina şi María de Jesús Gonzáles. Mexicane. Condamnate în 1964 de uciderea a 80 de prostituate și a 11 clienți în bordelul pe care îl dețineau.

Fred West (1941–1995). Britanic. A torturat, violat și ucis cel puțin 12 tinere. S-a sinucis. Soția lui, Rosemary (n. 1953), a fost închisă pentru complicitatea la 10 dintre crime.

Gary Leon Ridgeway (n. 1949). American. Și-a recunoscut vina de a fi ucis 48 de femei. Închis.

Dr. Harold Shipman (1946–2004). Britanic. Se crede că și-a ucis cel puțin 215 pacienți. S-a sinucis.

William Walker şi aventurierii săi

1824–1860

Dacă acest om cu un nume atât de simplu, nume care astăzi nu înseamnă nimic, ar fi reuşit să-şi împlinească visurile de aventurier, ar fi întemeiat un imperiu în Mexic şi în America Centrală şi asta ne-ar fi dus la un război cu întreaga Europă.

Richard Harding Davis, *Adevăraţii soldaţi ai norocului* (1906)

William Walker a fost cel mai cunoscut dintre aventurierii americani care, în secolul al XIX-lea, au încercat să își întemeieze propriile imperii în America Latină. Walker – care, pentru scurtă vreme s-a declarat președinte al statului Nicaragua – a fost un vântură-lume și un oportunist cu o ambiție și lăcomie nemiloase, care a încercat să extindă sistemul de sclavie al Sudului american în America Centrală, și ale cărui campanii au provocat moartea a mii de latinoamericani.

Walker s-a născut în Nashville, Tennessee într-o familie bogată cu origini scoțiene. A studiat la Universitatea din Nashville, dar și la Edinburgh, Heidelberg și Paris. În timpul petrecut în Europa s-a pregătit pentru a deveni medic și a fost martor al Revoluției din 1848. La întoarcerea în America, a practicat medicina în Philadelphia, după care s-a mutat în New Orleans, unde a studiat dreptul și, pentru o scurtă perioadă, a deținut un ziar.

Walker era suporterul sistemului de sclavie care a susținut economia statelor sudice ale SUA, dar pe care Nordul nu îl agrea. Ca mulți alți susținători ai sclaviei, el considera că „destinul evident" al Statelor Unite era să preia controlul asupra Americii Centrale și, în cele din urmă, asupra Americii de Sud. În opinia lui (și nu numai), Mexicul nu era suficient

de puternic pentru a rezista ambițiilor marilor puteri, iar Statele Unite trebuiau să devină forța dominantă în regiune înainte de intervenția francezilor sau a britanicilor.

În 1850, Walker s-a mutat în California, stat reprezentând în acea vreme un magnet pentru sute de aventurieri care – fără aprobarea guvernului Statelor Unite – și-au îndreptat privirea lacomă spre țările vorbitoare de spaniolă din sud. Astfel de oameni erau numiți „filibusters" (aventurieri, vântură-lume), cuvânt provenit din spaniolul *filibustero*, pirat sau aventurier pornit pe jaf. Walker a devenit curând cel mai cunoscut dintre acești aventurieri. Deși avea puțin peste 1,50 metri și o constituție firavă, pentru admiratorii lui devenise „omul cu ochi cenușii al destinului".

În 15 octombrie 1853 a plecat din San Francisco având o forță de aproape 50 de mercenari, hotărât să preia controlul asupra teritoriilor mexicane Sonora și Baja California. Debarcând în La Paz, Baja California, a decis proclamarea „Republicii Californiei de Jos", a alcătuit un guvern, a declarat engleza drept limba de stat și a introdus constituția din Louisiana, care permitea sclavia.

Mexicul a ripostat imediat la provocarea lansată de Walker la adresa suveranității sale și a trimis trupe spre La Paz, obligându-l pe Walker să își mute sediul la Ensenada, unde a declarat Republica Sonora. În mai 1854, Walker și oamenii lui au fost totuși siliți să se întoarcă în Statele Unite, unde au fost judecați, dar achitați, pentru încălcarea legilor privind neutralitatea țării.

Netulburat, Walker a strâns bani și trupe pentru o altă incursiune colonială, iar în mai 1855, în ciuda opoziției autorităților federale, a plecat din San Francisco spre Nicaragua, care se afla în toiul unei lupte pentru acapararea puterii. Facțiunea care pierdea teren îl invitase pe Walker – care acum căpătase o reputație internațională ca mercenar nemilos – să îi salveze cauza. Walker a învins armata nicaraguană și i s-a acordat rangul de generalisim. A primit fonduri suplimentare de la

susținătorii sclaviei din Statele Unite, și-a acordat monopol asupra comerțului maritim al Nicaraguei și a abrogat legile antisclavie ale țării, vechi de 30 de ani.

În 12 iulie 1856 a atins apogeul puterii, când a devenit președintele Nicaraguei. A fost recunoscut oficial de Statele Unite și chiar a început să strângă recruți pentru a cuceri Guatemala, El Salvador, Honduras și Costa Rica. Însă aceste țări au organizat o campanie militară reușită împotriva lui – care a costat mii de vieți –, iar în mai 1857, Walker s-a văzut silit să apeleze la mila marinei Statelor Unite, care l-a dus înapoi acasă.

În noiembrie 1857, după ce a strâns o nouă armată, de această dată la Mobile, Alabama, Walker a debarcat din nou în Nicaragua, dar a fost prins curând de marina Statelor Unite și repatriat din nou. După ce a scăpat încă o dată de punerea sub acuzație, în 1860 a condus cel de-al patrulea și ultim asalt asupra Americii Centrale, dar a fost capturat de Marina Regală la sosirea sa în Honduras. Predat autorităților locale, Walker a fost judecat de o curte marțială și executat pe 12 septembrie 1860, la vârsta de numai 36 de ani.

Mândria excesivă a lui Walker a fost inepuizabilă. Toată viața, orgoliul l-a împins spre situații primejdioase – cât a locuit în California, a luptat în trei dueluri în numele onoarei, fiind rănit de fiecare dată. Un renegat care și-a închipuit că era destinat să cucerească și să cârmuiască un mare imperiu, el a refuzat să accepte obstacolele tot mai mari ce i-au ieșit în cale. În realitate, misiunile lui erau sortite eșecului, iar mândria lui – în încercarea de a-și impune voința în America Latină – i-a provocat prăbușirea.

Generalul Noriega

Manuel Antonio Noriega a condus statul Panama din 1983 până în 1989 ca dictator militar brutal, la început cu sprijinul Statelor Unite. În anii 1960 și 1970, în calitate de important

comandant în cadrul Gărzii Naționale a țării sale, a desfășurat o campanie nemiloasă împotriva gherilelor care luptau contra guvernului militar al statului Panama. Este considerat răspunzător de „dispariția" a sute de disidenți politici. În același timp, el a beneficiat de ajutorul CIA.

În 1983, Noriega a acaparat puterea și apoi a acordat Statelor Unite drepturi comerciale preferențiale în Panama. De asemenea, a oferit asistență facțiunilor de extremă dreapta sprijinite de Statele Unite în cadrul conflictelor ce se desfășurau în acea vreme în Nicaragua și El Salvador. În octombrie 1984, a încercat să obțină o oarecare legitimitate organizând alegeri prezidențiale democratice, dar când și-a dat seama că înfrângerea sa era iminentă, pur și simplu a cerut oprirea procesului electoral, continuându-și dictatura militară. Sute de critici ai regimului au fost torturați ori au „dispărut" cu ajutorul „Batalioanelor Demnității", forța paramilitară personală pe care o avea la dispoziție. În 1985, când opozantul său din Panama, Hugo Spadafora, a încercat să revină din exilul petrecut în Costa Rica, a fost prins la graniță, apoi torturat și decapitat.

În acest timp, Statele Unite au început să îl privească pe Noriega cu suspiciune, bănuindu-l că ar fi agent dublu și că ar transmite informații valoroase lui Fidel Castro, președintele Cubei. De asemenea, Statele Unite l-au suspectat pe Noriega de faptul că ar ajuta traficul de droguri desfășurat de Cartelul de la Medellín, condus de Pablo Escobar (vezi p. 503), iar în 1988 l-au acuzat de participare la traficul de narcotice. În Panama, pe măsură ce mișcarea de opoziție, cunoscută sub numele de Cruciada Civică, a devenit tot mai greu de reprimat, poziția lui Noriega a slăbit, devenind din ce în ce mai precară.

În 1989, după ce Noriega a ignorat rezultatele unor noi alegeri, președintele George Bush Sr. a ordonat invazia statului Panama. Noriega s-a refugiat la ambasada Vaticanului, dar, în cele din urmă, pe 3 ianuarie 1990 a fost silit să iasă de acolo, după ce forțele americane, în efortul de a-l convinge, au pus

muzică rock la volum maxim zi și noapte în afara clădirii. Dus la Miami, Noriega a fost judecat și închis pentru trafic de droguri, asociere într-o organizație criminală și spălare de bani și condamnat la 40 de ani de închisoare, pedeapsă redusă ulterior la 30 de ani. Atât Franța, cât și Panama, unde a fost condamnat pentru crimă *in absentia*, au solicitat extrădarea lui.

Francisco López

1827–1870

Un monstru fără egal.

George Thompson, inginer englez numit ofițer
în armata lui Francisco Solano López

Francisco Solano López a fost fanfaronul dictator al Paraguayului care, în numele onoarei și al prestigiului național, și-a condus țara spre distrugere aproape completă de către statele vecine: Brazilia, Argentina și Uruguay. Capabil de multă cruzime, López a fost un dandy, un psihopat incapabil și un megaloman și ucigaș în masă, obsedat de visuri de grandoare, crezând că va deveni un Napoleon al Americii de Sud. Însă acțiunile lui s-au dovedit dezastruoase, cu consecințe fatale pentru sine, pentru familia sa și pentru țara pe care pretindea că o iubește.

López a fost fiul cel mare al președintelui Carlo Antonio López, un tiran nemilos care a condus Paraguayul din 1844 până la moarte, în 1862. Tânărul López a fost crescut pentru a-i succeda tatălui, fiind promovat general de brigadă la doar 18 ani. A devenit un tânăr din ce în ce mai arogant și mai ridicol, și îi plăcea să fie pictat călare sau în uniformă militară, împodobit cu panglici și insigne și având o barbă bogată ce îi acoperea fața destul de buhăită. Încă din adolescență a fost afemeiat, capabil de farmec și elocvență, dar devenind destul de violent dacă avansurile îi erau respinse.

În 1853, tânărul López a călătorit în Franța într-o misiune diplomatică în numele tatălui său. La Paris a fost sedus de pompa politică, de ceremonialele imperiale și de simțul spectacolului dovedit de împăratul Napoleon al III-lea. A studiat

campaniile lui Napoleon I și a crezut că și el avea talent de mare strateg. Cât a stat la Paris, a cunoscut-o pe Eliza Lynch, o frumoasă irlandeză, pe care a luat-o cu sine în Paraguay și care avea să îi devină amantă pentru restul vieții.

În 1862, la moartea tatălui său, López a preluat imediat puterea, întemnițându-i pe potențialii rivali și fiind ales președinte de Congresul Paraguayului. Se spune că în timp ce era pe patul de moarte, tatăl lui l-a avertizat în privința pericolelor agresiunii străine. Însă, în ciuda faptului că se aflase atât de aproape de politica paraguayană, López a înțeles prea puțin echilibrul de putere existent în regiune, fiind hotărât să devină Napoleon al III-lea al Americii de Sud. În mod nechibzuit, în 1863, la doar un an după preluarea puterii, a permis ca Paraguayul să se amestece în războiul civil care se desfășura în Uruguay, țară apropiată, unde Brazilia și Argentina – cele mai puternice țări din America de Sud – aveau interese.

Amăgit de sentimentul propriei importanțe, López și-a închipuit că putea acționa ca arbitru între aceste puteri rivale și că astfel se va putea afirma ca forță beligerantă în America de Sud. Drept urmare, în noiembrie 1864 a declarat război Braziliei și a trimis trupe peste graniță. Până în decembrie ocupase provincia Mato Grosso, cunoscută pentru importantele sale mine de diamante, însă, în loc să-și consolideze poziția, López a cerut apoi dreptul de a avea trupe staționate în Corrientes, wo provincie a Argentinei care avea un rol important din punct de vedere strategic în campania lui împotriva Braziliei. În aprilie 1865, după ce Argentina i-a refuzat cererea, López a declanșat o invazie dezastruoasă.

Pe 1 mai 1865, Brazilia, Argentina și Uruguay au lăsat deoparte diferendele și s-au aliat împotriva Paraguayului. O incursiune absurdă întreprinsă în 1865 în Uruguay i-a subțiat peste măsură forțele lui López, iar în mai 1866, în confruntarea cu aliații, armata sa a suferit o înfrângere îngrozitoare la Tuyuti. În iulie 1867, López s-a retras, iar inamicii l-au urmărit și vânat până în Paraguay.

Întrucât șansele Paraguayului de a câștiga Războiul cu „Tripla Alianță“ au început să scadă cu repeziciune, López și-a îndreptat furia asupra paraguayenilor. La mijlocul anului 1868, era convins că propria familie complota împotriva lui, de aceea a ordonat executarea fraților și a cumnatului său, ba chiar a pus ca mama și surorile sale să fie biciuite. În ceea ce a ajuns să fie cunoscut sub numele de masacrul de la San Fernando, López a torturat și a măcelărit mii de bărbați și familii întregi, inclusiv miniștri, judecători, funcționari superiori și chiar diplomați străini. Toți au fost executați fără proces, sub suspiciunea de a fi dezertori sau trădători.

Asemenea acțiuni erau semne care trădau un om disperat. Cum inamicii săi se apropiau, López, împreună cu armata sa slăbită, a fost împins spre nord, către frontiera dintre Paraguay și Brazilia. Acolo, pe 1 mai 1870, a fost ucis de trupele braziliene în timp ce încerca să scape traversând înot un râu.

Cândva, comparându-l cu unchiul său, marele Napoleon I, Karl Marx a scris despre Napoleon al III-lea că toate evenimentele istorice se petrec de două ori, prima oară ca istorie, iar a doua oară ca farsă. Viața lui Francisco Solano López ar putea sugera că ele se întâmplă de trei ori, farsa fiind amestecată în egală măsură cu tragedia. Unii paraguayeni l-ar putea considera erou național pe López, pregătit să apere onoarea țării sale cu orice preț. Prețul acesta, însă, a însemnat viața aproape a jumătate din populația Paraguayului, ucisă de López sau căzută în războaiele sale.

Eliza Lynch

Paraguayenii au opinii diferite chiar și în ziua de azi în legătură cu Eliza Lynch. Cei care socotesc președinția lui Francisco López drept un episod nobil din istoria paraguayană au așezat-o pe amanta lui irlandeză pe un piedestal drept replică a Evitei Perón – o vizionară captivantă, care a realizat renașterea

țării. Pe de altă parte, pentru numeroșii oameni care consideră președinția lui López drept un dezastru, produs de sadism și aroganță, Lynch a fost o seducătoare extrem de frumoasă, vulgară, cu mâinile pătate de sânge, o Izabela[1] celtico-latină, care a alimentat orgoliul amantului ei, încurajându-l să pornească în aventuri militare dezastruoase, care l-a asmuțit împotriva propriei familii și l-a împins să ucidă.

Eliza Alicia Lynch s-a născut în 20 iunie 1835 în comitatul Cork din Irlanda, fiică a medicului protestant John Lynch și a soției sale, Adelaide Schnock. În 1847, familia s-a mutat la Paris, iar în 1850, când avea 15 ani, Eliza s-a căsătorit cu un chirurg militar francez.

Căsătoria s-a încheiat prin divorț, iar Eliza își ducea deja traiul ca o curtezană când i-a fost prezentată lui López, în 1853. Pentru acesta, care era îndesat și cu fața rubicondă, Eliza, cu silueta ei înaltă și voluptuoasă, părul roșcat, ochii albaștri și pielea ca de porțelan, trebuie să fi reprezentat o frumusețe exotică. Relația lor a evoluat cu rapiditate, iar la data la care López trebuia să revină în Paraguay, Lynch era însărcinată. Amețit de iubire, López i-a lăsat fonduri pentru a-l urma în America de Sud. Ea a dat naștere primului dintre cei cinci fii în octombrie 1855, la scurtă vreme după ce a sosit la Buenos Aires.

Instalată curând la Asunción într-o splendoare regală, Eliza a încântat, dar în același timp, a oripilat înalta societate paraguayană cu farmecul ei, afectările pariziene și comportamentul indecent – fără a mai vorbi de faptul că a adus cu sine bucătăria, muzica, parfumurile, moda și arta franceze.

În timpul războiului, López a făcut-o pe amanta sa cea mai mare latifundiară din Paraguay, oferindu-i uriașe suprafețe de pământ, inclusiv o serie de ranch-uri profitabile și peste

[1] Prințesă feniciană, soția regelui evreu Ahab (873–852 î.Hr.), descrisă în Biblie ca o personalitate malefică, ce a reintrodus politeismul, a sacrificat vieți omenești și i-a persecutat pe prorocii iudaici. (n.red)

20 de case pentru uz personal. Însă soarta ei era legată de a lui, iar la câteva zile de la moartea lui López i s-au confiscat toate proprietățile. A fugit la Paris – dar nu chiar cu mâna goală, deoarece a luat bijuterii de valoare și bani gheață. Ulterior, când a revenit în Paraguay pentru a-și revendica terenurile, a fost imediat deportată la Paris, unde a murit în 1886.

Împărăteasa văduvă Cixi

1835–1908

După ce se transmite această poruncă pentru instruirea sătenilor voştri... dacă există oameni convertiți la creștinism, trebuie să îi lichidați imediat. Bisericile care le aparțin trebuie arse până la temelii, fără excepție. Cei care încearcă să cruțe pe cineva sau să nesocotească porunca noastră ascunzându-i pe cei convertiți la creştinism vor fi pedepsiți conform legii... şi vor fi arşi de vii pentru că au încercat să împiedice aplicarea programului nostru.

Afiș al boxerilor, 1900

Frumoasă, șireată și crudă, împărăteasa văduvă Cixi a fost arhetipul „femeii dragon". S-a ridicat din anonimat, devenind practic cârmuitoarea Chinei vreme de 47 de ani, timp în care a provocat umilitorul declin al țării. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dinastia Qing, care domnise în China mai bine de 250 de ani, se zbătea să facă față provocărilor impuse de modernizare și presiunii sporite exercitate de puterile europene. După ce suferise înfrângeri militare în fața rivalilor străini și se confruntase cu tulburări interne crescânde, ultima dinastie imperială a Chinei s-a prăbușit în 1911. Nimeni nu contribuise la această decădere mai mult decât împărăteasa văduvă însăși.

În 1851, când a ajuns în familia împăratului Xianfeng în calitate de concubină, viitoarea împărătească era cunoscută drept „Doamna Yehenara, fiica lui Huizheng". A primit curând numele de „Yi", iar apoi pe cel de „nobila consoartă Yi", după nașterea fiului ei, Zaichun, în 1856. În 1861, când împăratul a murit, Zaichun a urcat pe tron și, pentru a reflecta noua ei funcție de „divină împărătească văduvă", Yi a primit numele de „Cixi", care înseamnă „maternă și de bun augur".

Înainte de a muri, Yianfeng îi însărcinase pe opt „miniștri regenți“ să guverneze pe perioada cât fiul său era încă minor, însă, în urma unei lovituri de palat, puterea a trecut în mâinile consoartei sale, împărăteasa-mamă văduvă Ci'an, și a divinei împărătese-mamă văduvă Cixi. Ajutată de ambițiosul prinț Gong, ei aveau să se bucure de o domnie comună vreme de 12 ani, împărțind conducerea și exercitând puterea „din culise“.

Lui Zaichun, numit apoi Tongzhi (ceea ce înseamnă „domnie colectivă“) i s-a permis târziu să își înceapă „domnia“, în 1873, însă, după ce căpătaseră gustul puterii, cele două împărătese-mamă nu au vrut să se retragă discret în anonimat. Cixi mai ales a continuat să îl domine pe tânărul împărat, silindu-l să accepte autoritatea ei.

După numai doi ani, Tongzhi a murit, dar la urcarea pe tron a împăratului Guangxu, în vârstă de patru ani, vărul lui Cixi, cele două femei erau deja instalate ca regente. Șase ani mai târziu, împărăteasa Ci'an a murit subit, ceea ce a dat naștere zvonurilor că fusese otrăvită de Cixi. Moartea lui Ci'an a deschis calea către puterea absolută pentru Cixi, în 1885, ea retrăgându-i prințului Gong toate funcțiile și prerogativele.

Până în acel moment, împărăteasa văduvă acumulase o avere personală uriașă. Într-o perioadă de criză financiară în China, ea și-a construit un șir de palate și grădini extravagante, precum și un mormânt somptuos. În acest răstimp, a zădărnicit orice efort de reformă și modernizare. În 1881, le-a interzis cetățenilor chinezi să studieze peste hotare din teama că aceștia ar putea aduce idei liberale. Când i s-a propus construirea unei vaste căi ferate care să deschidă China spre exterior, ea a interzis planurile, susținând că acest lucru ar fi „prea zgomotos“ și ar „tulbura liniștea din mormintele împăraților“.

Tânărul împărat Guangxu urma să preia frâiele puterii în 1887. Instigați de ea, numeroși funcționari supuși de la curte au rugat-o să își prelungească domnia, aducând ca argument tinerețea împăratului. „Arătându-se rezervată“, ea a acceptat,

iar apoi s-a emis o lege prin care i se permitea să fie „sfetnicul“ împăratului pe o perioadă nedefinită.

Chiar și în 1889, după ce a predat puterea – retrăgându-se în masivul Palat de Vară pe care îl construise pentru sine –, Cixi a continuat să domine curtea imperială. L-a silit pe proaspătul împărat să o ia de soție pe nepoata sa, Jingfen, împotriva voinței lui. Când împăratul și-a îndemnat soția să petreacă mai mult timp cu consoarta Zhen – cunoscută sub numele de „Concubina Perlă“ –, Cixi a pus ca Zhen să fie biciuită.

La mijlocul anilor 1890, împărăteasa văduvă a insistat să se deturneze fonduri de la marina chineză pentru plata reamenajării Palatului de Vară ce îi aparținea, pentru a sărbători acolo împlinirea vârstei de 60 de ani. În 1894, când Japonia a pornit război împotriva Chinei, forțele armate chineze au fost înfrânte. Reformatorii au câștigat încrederea împăratului Guangxu, iar acesta a lansat în 1898 „Reforma celor o sută de zile“.

Împărăteasa văduvă nu a vrut să cedeze câtuși de puțin. În septembrie 1898, ea a organizat o lovitură militară care l-a îndepărtat practic pe Guangxu de la putere. Cu numele doar, el a continuat să fie împărat până în 1908, dar, printr-un edict inițiat chiar de ea, a fost declarat „inapt“ pentru a domni.

Căderea lui Cixi a fost provocată de Răscoala Boxerilor din 1900. Anunțându-și sprijinul față de mișcarea boxerilor, pe care o socotea apărătoare a valorilor chineze tradiționale împotriva influențelor occidentale și liberale, ea a determinat forțele Occidentului să pornească în marș împotriva Beijingului și să cucerească Orașul Interzis. Cixi s-a văzut silită să fugă, iar autoritatea imperială a fost restaurată doar după ce împăratul a semnat un tratat umilitor. Cixi a murit în noiembrie 1908, lăsându-l ca împărat pe Puyi, în vârstă de 2 ani. Răsturnat de la putere de Revoluția din 1911, readus în 1917 la cârmuire pentru scurtă vreme, reinstalat pe tron ca împărat-marionetă al statului Manchukuo de japonezi între 1932 și 1945, acesta a fost ultimul monarh al Chinei. Cixi se dovedise groparul imperiului chinez.

Răscoala Boxerilor

Declanșată în 1900, Răscoala Boxerilor a fost condusă de un grup clandestin numit „Societatea Pumnilor Drepți și Armonioși“ (boxerii), care își pregătea membrii în arte marțiale (și chiar susținea că îi putea instrui să devină imuni în fața gloanțelor). Aceasta și-a început activitatea în provincia Shandong, câștigându-și susținători din rândul țăranilor săraci. Societatea a apelat la propaganda în masă, acuzându-i pe misionarii catolici de acte de abuz sexual și pe imigranții occidentali că încearcă să submineze China. Atacurile împotriva ambelor categorii au devenit lucruri obișnuite.

Închipuindu-și că această mișcare ar ajuta-o să-și păstreze puterea, Cixi a sprijinit răscoala ca expresie a culturii populare chineze. Ulterior, tulburările antioccidentale și distrugerea de proprietăți străine au scăpat de sub control, iar în vara anului 1900, o „armată“ a boxerilor a asediat ambasadele Occidentului la Beijing. Armata imperială chineză a fost complice la acel asalt, făcând prea puțin pentru a-i ajuta pe apărători. A fost nevoie de sosirea trupelor internaționale pentru ridicarea asediului (după care orașul a fost jefuit) și de alte câteva luni până la înăbușirea mișcării.

În mod ironic, răscoala a sporit amestecul străin în China. Protocolul Boxerilor din 1901 nu numai că a silit guvernul chinez să accepte o notă de plată pentru reparații imensă, dar le-a permis țărilor occidentale să obțină concesiuni comerciale importante și staționarea de forțe militare permanente la Beijing – o nouă insultă la adresa sentimentului de mândrie națională rănită care făcuse să se declanșeze Răscoala nereușită a Boxerilor.

Leopold al II-lea şi Congo

1835–1909

Mulţi au fost împuşcaţi, altora li s-au tăiat urechile,
alţii au fost legaţi cu frânghii de gât şi de corp şi duşi de acolo.

Roger Casement, raport către ministrul de Externe britanic
privind tratamentul aplicat băştinaşilor în
Statul Liber Congo, condus de Leopold

Leopold al II-lea, regele Belgiei, a fost un colonist ipocrit și ambițios care a creat Congo, uriașa și bogata colonie din centrul Africii, cu costuri de vieți omenești îngrozitoare. Și-a fondat un imperiu personal colosal, exploatând și ucigând milioane de oameni, pentru a acumula avere – și transformând centrul Africii în ceea ce Joseph Conrad a numit *Inima întunericului*.

Leopold i-a succedat tatălui său, Leopold I, în 1865. A evitat cu grijă să implice Belgia în Războiul Franco-Prusac din 1870–1871, dându-și seama că mica lui țară nu putea avea nici o influență în jocul de putere al Europei. Însă neutralitatea europeană nu era totuna cu noblețea sentimentelor; în schimb, ambițiile lui Leopold au trecut de hotarele Europei, iar în 1876 el s-a confesat ambasadorului său la Londra: „Nu vreau să pierd șansa de a obține o felie din acest magnific tort african".

Leopold și-a îndreptat atenția asupra resurselor naturale neexploatate ale bazinului fluviului Congo, acoperit de păduri ecuatoriale, având o suprafață de 80 de ori mai mare decât Belgia. În 1876 a înființat Asociația Internațională Africană pentru a promova explorarea și colonizarea Africii, iar doi ani mai târziu l-a însărcinat pe exploratorul americano-britanic Henry Morton Stanley să exploreze regiunea fluviului Congo. Mituind triburile locale cu sume ridicole și înșelându-le să își

cedeze pământurile europenilor, Stanley a rechiziționat pentru Leopold uriașe porțiuni din Congo. Astfel a fost creat „Statul Liber Congo", pentru care Leopold a obținut recunoașterea internațională la Conferința de la Berlin din 1884–1885.

Statul Liber Congo era liber doar cu numele. Nici măcar nu era o colonie belgiană, ci proprietatea personală a lui Leopold, din care a stors profituri jefuind resursele naturale ale zonei, în special cauciuc și fildeș. Leopold nu a vizitat niciodată Congo, preferând să guverneze țara printr-o serie de agenți ale căror profituri erau obținute din comisioane.

Ordinea în Statul Liber Congo a fost menținută de Force Publique (Forța Publică), o armată de mercenari renumită prin cruzime, alcătuită din 20 000 de oameni, comandați de ofițeri europeni, dar bizuindu-se pe infanteriști de origine africană prost plătiți. Forța Publică avea misiunea de a colecta „taxa pe cauciuc", o dare oprimantă care impunea în mod efectiv muncă forțată: agenții lui Leopold prindeau femeile și copiii din sate și nu îi eliberau decât după ce bărbații intrau în junglă pentru a aduce cantitatea cerută de cauciuc, acesta fiind vândut și umplând cuferele cu bani ale lui Leopold.

Pentru a-i împiedica să risipească muniția la vânătoarea de animale sălbatice, mercenarilor Forței Publice li s-a dat ordinul de a justifica fiecare cartuș tras, aducând înapoi mâna dreaptă a fiecărei victime. Mercenarii au tăiat mâna dreaptă a mii de congolezi nevinovați, fie că erau vii sau morți. Satele erau arse, locuitorii torturați, iar unele relatări au sugerat chiar că membrii Forței Publice practicau canibalismul. Cartierul general al lui Leon Rom, barbarul soldat belgian care conducea Forța Publică, era înconjurat de sute de capete retezate.

Aceste atrocități au provocat moartea a circa 10 milioane de oameni, jumătate din populația din Congo, uciși fie de Forța Publică, fie de foamete și lipsuri. În acest timp, însă, Leopold se prezenta în fața restului Europei ca un conducător umanitar, hotărât să elibereze regiunea de flagelul negoțului arab de sclavi și să răspândească „civilizația" europeană. Însă

misionarii creștini care au pătruns în inima țării vedeau altă realitate, iar relatările despre abuzurile îngrozitoare au început să ajungă în Europa.

În primul deceniu al secolului XX au izbucnit câteva revolte ale triburilor. Acestea au fost înăbușite cu brutalitate, însă ele au declanșat anchete privind condițiile din Statul Liber Congo. În 1900, Edmund Dene Morel, un negustor englez, a început o campanie împotriva condițiilor oribile din acel teritoriu, iar în 1903, Ministerul de Externe britanic l-a însărcinat pe diplomatul Roger Casement să meargă în Congo pentru a afla ce se petrecea acolo. Raportul amănunțit întocmit la fața locului de către Casement a stârnit indignarea comunității internaționale, iar scriitori precum Arthur Conan Doyle, Joseph Conrad și Mark Twain s-au alăturat campaniei. În 1908, parlamentul belgian a votat în cele din urmă anexarea statului Congo de la propriul rege, punând capăt controlului deținut de acesta asupra regiunii.

Congo și-a căpătat independența deplină abia în 1960, însă moștenirea lăsată de Leopold al II-lea continuă să urmărească țara, care a suferit ani de zile ravagiile războiului civil, în care au pierit milioane de oameni. Leopold a murit pe 17 decembrie 1909, fiind o persoană detestată, care și-a justificat acțiunile din Congo până în ultima clipă a vieții. Mark Twain a scris că regele era „un țap bătrân, însetat de sânge, cinic și lacom", iar Arthur Conan Doyle a afirmat că ceea ce se petrecea în Congo reprezenta pur și simplu „cea mai mare crimă din istorie".

Inima întunericului

Leopold al II-lea a declarat că dorința sa de a coloniza junglele din Africa avea scopul de a „deschide spre civilizație singura parte a globului care nu a fost încă străbătută, de a străpunge întunericul care atârnă asupra unor populații întregi". Ipocrizia îngrozitoare a afirmației lui Leopold a fost disecată în mod nemilos în nuvela *Inima întunericului* publicată în 1899

de Joseph Conrad, care a demascat răul ce se comitea în Congo în numele civilizației.

Conrad (1857–1924) – pe numele lui adevărat Józef Teodor Konrad Korzeniowski, s-a născut în Polonia și a trăit acolo până la 16 ani – este considerat unanim drept unul dintre cei mai buni romancieri de limbă engleză, o realizare extraordinară, având în vedere că a învățat să vorbească engleza cursiv la douăzeci și ceva de ani, cât a lucrat ca marinar pe vapoare englezești. Deși Congo-ul nu este numit în mod direct, *Inima întunericului* pornește de la experiența căpătată pe un vas cu aburi de pe fluviul Congo în anii 1890. O mare parte a istoriei este povestită prin intermediul lui Marlow, căpitan de vas, însă personajul principal al cărții este Kurtz, un negustor de fildeș corupt și dement, conducătorul Forței Publice din Congo. Kurtz – care a luat parte la atrocități de nedescris și a ajuns șef al triburilor locale – întruchipează paradoxurile experienței coloniale. Deși a fost inițial un intelectual, poet și susținător entuziast al „civilizației coloniale", a devenit apoi un sălbatic vânător de capete, care ajunge să scrie: „Exterminați toate brutele". Pe patul de moarte, după ce a fost lovit de friguri, pe fața lui apare o „expresie de mândrie sumbră, de putere nemiloasă, de teroare" când strigă „Oroare! Oroare!" – un verdict de condamnare al moștenirii lăsate de colonialism.

Dintre numeroasele opere ale lui Conrad cele mai bune sunt considerate *Lord Jim* (1900), *Nostromo* (1904), *Agentul secret* (1907) și *Sub ochii Occidentului* (1911). Multe dintre ele au fost adaptate pentru filme, între care *Agentul secret*, de două ori (*Sabotaj*, de Alfred Hitchcock, în 1936, și filmul din 1996 cu Bob Hoskins, Patricia Arquette și Gérard Depardieu, numit tot *Agentul secret*); și „Duelul" (1908), în *Dueliștii* (1977), film de Ridley Scott. *Inima întunericului* a inspirat filmul lui Francis Ford Coppola, *Apocalipsul acum* (1979), plasat în contextul războiului din Vietnam și având-l în rolul principal pe Marlon Brando – colonelul american Kurtz.

Jacob H. Smith şi Războiul Filipino-American

1840–1918

Cu cât ucideți și incendiați mai mult, cu atât voi fi mai încântat.

Generalul Jacob Smith, 1901

Jacob H. Smith, generalul american cunoscut sub numele de „Hell Roaring Jake" ori „Howling Jake", a devenit notoriu pentru atrocitățile săvârșite împotriva civililor în timpul Războiului Filipino-American (1899–1902). Comparabile cu alte fapte scandaloase de mai târziu, precum Masacrul de la My Lai din Vietnam (1968) și crimele de la Haditha din Irak (2005), acțiunile lui Smith în Filipine au pătat pe veci reputația militarilor americani.

Nu se cunosc prea multe despre tinerețea lui Smith, însă el s-a remarcat în timpul Războiului Civil American, luptând de partea Uniunii, distingându-se prin faptul că a fost unul dintre cei mai eficienți ofițeri, având sarcina de a recruta negri în armatele Uniunii. Ulterior, a fost condamnat pentru că folosise banii prevăzuți pentru recruți ca să finanțeze o afacere personală cu whisky, aur și diamante, drept urmare, a fost îndepărtat din funcția de avocat militar.

În deceniile care au urmat au existat câteva situații în care temperamentul irascibil l-a făcut pe Smith să aibă necazuri – deseori cu militari având grade mai mari decât el. Într-o astfel de situație, la mijlocul anilor 1870 a avut de suferit pentru că a insultat un colonel, iar în 1885, după un incident petrecut la un bar din Texas, a compărut în fața curții marțiale pentru comportament „nedemn de un ofițer și gentleman". Smith a fost de asemenea implicat în câteva procese civile – majoritatea

fiind urmarea faptului că nu și-a achitat datorii făcute la jocurile de noroc.

Pe măsură ce secolul al XIX-lea se apropia de sfârșit, au existat puține lucruri care să sugereze că Smith va rămâne în amintirea oamenilor drept altceva decât un terchea-berchea desfrânat. Însă norocul avea să îi surâdă în momentul izbucnirii Războiului Hispano-American din 1898, care s-a încheiat cu cedarea unor colonii spaniole în posesia Statelor Unite. Dintre acestea, Filipinele nu dorea să schimbe dominația spaniolă cu cea americană și – cum declanșaseră anterior o mișcare de insurgență împotriva stăpânilor spanioli, care avusese succes – filipinezii au cerut independența, lansând în iunie 1899 un război care a durat trei ani. În rândul trupelor americane trimise în Filipine se afla și Jacob H. Smith, ajuns acum colonel.

Confruntați cu o dotare armată și instruire superioare, filipinezii au ales calea luptei de gherilă. Într-un incident memorabil petrecut pe insula Samar în 1901, 40 de americani au fost uciși într-un singur atac, în ceea ce s-a numit „Masacrul de la Balangiga". Episodul a provocat proteste în Statele Unite, iar președintele Theodore Roosevelt i-a ordonat guvernatorului militar din Filipine, generalul-maior Adna Chaffee, să recâștige controlul asupra insulei.

Drept răspuns, Chaffee l-a promovat pe Smith la gradul de general de brigadă și l-a numit la comanda „Campaniei Samar". Smith i-a prezentat strategia unuia dintre subordonații săi, maiorul Littleton Waller. „Nu vreau prizonieri", a declarat el. „Vreau să ucideți și să incendiați; cu cât ucideți și incendiați mai mult, cu atât voi fi mai încântat. Interiorul insulei Samar trebuie să devină o sălbăticie urlătoare." Waller a primit ordin să se asigure că oricine era capabil să ridice arma împotriva Statelor Unite – adică orice persoană peste zece ani – avea să fie ucis. În represaliile care au urmat au fost omorâți între 2 000 și 3 000 de oameni. În încercarea de a strivi rezistența filipinezilor, Smith a aplicat politica pământului pârjolit și a interzis aprovizionarea cu alimente a insulei Samar.

Lucru incredibil, Smith nu considera că face ceva rău; dimpotrivă, s-a lăudat față de jurnaliști cu eforturile lui, susținând că astfel de măsuri erau adecvate când lupta împotriva unor „sălbatici". Însă când au devenit publice, dezvăluirile privind faptele comise pe insula Samar au provocat proteste, iar Smith a fost adus din nou în fața curții marțiale, pentru comportament care „prejudiciază ordinea și disciplina militară". În mai 1902 a fost găsit vinovat, pedepsit și silit să demisioneze.

Smith – cunoscut acum sub numele de „Monstrul" – a murit în 1918. Un an mai devreme, după ce Statele Unite intraseră în Primul Război Mondial, se oferise voluntar pentru a lupta în tranșee. Însă pentru el nu mai exista cale de întoarcere. Nu doar că era prea bătrân, ci, lucru mai semnificativ, comportamentul lui în vremea când purtase uniforma militară americană se dovedise o rușine pentru guvern. Atrocitățile comise de trupele lui pe insula Samar continuă să umbrească și astăzi relațiile dintre Statele Unite și Filipine.

Inventarea lagărelor de concentrare

În timpul Războiului Filipino-American (1899–1902), Statele Unite au construit un lagăr de concentrare pe insula Marinduque. Cu toate acestea, lagărele de concentrare au fost inventate de britanici – mai precis, de Lordul Kitchener, care a înființat prima asemenea instituție în cursul celui de-al Doilea Război al Burilor (1899–1902). Conflictul s-a transformat într-o insurgență în cadrul căreia „comandourile" bure atacau trupele regulate britanice. Kitchener a reacționat ordonând ca toți burii necombatanți să fie „concentrați" în niște tabere create special – în parte pentru a le garanta siguranța, dar și pentru a le refuza gherilelor burilor „apa" în care să „înoate". Deși Kitchener a fost un general recunoscut pentru duritate, el nu a fost un monstru. Însă lagărele de concentrare au fost gestionate în mod incompetent: 28 000 dintre burii închiși

în aceste lagăre au murit de boli epidemice, iar acest lucru a declanșat un scandal, anchete și stoparea unei politici nefericite.

În Germania nazistă și în Uniunea Sovietică de sub conducerea lui Stalin, lagărele erau piesele centrale ale politicilor de stat privind genocidul și teroarea. În țările ocupate de naziști au fost înființate, după unele estimări, circa 15 000 de lagăre de muncă și exterminare, între care se numără Bergen-Belsen (în jur de 70 000 de morți), Buchenwald (56 000), Dachau (31 591), Flossenbürg (30 000), Neuengamme (55 000), Ravensbrück (90 000) și Sachsenhausen (100 000) în Germania; Auschwitz-Birkenau (2,5 milioane), Belzec (600 000), Chelmno (320 000), Gross-Rosen (40 000), Majdanek (360 000), Plaszów (9 000), Sobibór (250 000), Stutthof (65 000) și Treblinka (870 000) în Polonia; Mauthausen-Gusen (95 000) în Austria; Sajmište (100 000) în Serbia; Salaspils (101 000) în Letonia; Theresienstadt (Terezin) (35 000) în Cehoslovacia; și Malîi Trosteneț (65 000) în Belarus.

În Uniunea Sovietică, Stalin a înființat mii de gulaguri – lagăre de muncă având rol „corecțional" – în cel puțin 476 de complexuri, între care Kolîma, Norilsk și Vorkuta, toate plasate la nord de cercul polar. Între 1929 și 1953, în aceste gulaguri s-au aflat aproximativ 7 milioane de prizonieri, dintre care în jur de 700 000 mureau în fiecare an. În perioada în care Stalin a condus Uniunea Sovietică, prin aceste gulaguri au trecut 18 milioane de oameni. Gulagurile au fost desființate în mod oficial în 1960.

Mai recent, lagărele ca loc de întemnițare, tortură și ucidere au apărut din nou în Europa, mai ales în perioada „purificării etnice" din conflictele balcanice ale anilor 1990. Cele 677 de lagăre din Bosnia, care au găzduit în principal musulmani bosniaci și bosniaci croați, au fost Omarska (7 000 de deținuți; 5 000 uciși), Keraterm (3 000; 300), Trnopolje (6 000; cifră necunoscută a morților), Heliodrom (6 000; cifră necunoscută a morților) și Manjača (3 737; cifră necunoscută a morților).

Lothar von Trotha
şi masacrele namibiene
1848–1920

Şterg de pe faţa pământului triburile rebele cu şuvoaie de sânge şi de bani. Doar după o asemenea curăţare poate apărea ceva nou.

Lothar von Trotha

Istoric vorbind, Lothar von Trotha a emis unul dintre primele ordine de genocid. Sub comanda sa, tribul Herero din Africa Germană de Sud-Vest (Namibia de astăzi), a fost exterminat în proporție de aproape 90% – un act deliberat de anihilare care avea să îi inspire pe alți rasiști în cursul secolului XX.

În 1894, momentul în care a ajuns în Africa, Adrian Dietrich Lothar von Trotha era veteran al Războaielor Austro-Prusac și Franco-Prusac. Prima sa funcție în Africa a fost de comandant al forțelor coloniale din Africa Germană de Est (în prezent, Tanzania continentală, Rwanda și Burundi), și cât a stat acolo și-a câștigat reputația de om care nu tolera nici o opoziție din partea băștinașilor. A urmat o scurtă detașare în China, timp în care a jucat un rol important în înăbușirea Răscoalei Boxerilor împotriva Occidentului (vezi p. 300).

În mai 1904, von Trotha a fost numit comandant suprem în Africa Germană de Sud-Vest, cuprinsă în acea perioadă de o mare revoltă, condusă de tribul Herero. A sosit în colonie având sub comandă 10 000 de soldați înarmați până în dinți, hotărât să rezolve „problema herero". În primul rând, a ordonat forțelor sale să efectueze o mișcare de învăluire, împingându-i pe răsculați într-un singur loc. Apoi oamenii lui i-au încercuit pe herero din trei părți. Locul fusese bine ales, întrucât singura portiță de scăpare era fuga în deșertul Kalahari.

În bătălia de la Waterberg, desfășurată în august 1904, von Trotha i-a atacat pe herero – care numărau în jur de 50 000 de oameni, dintre care 6 000 erau războinici – cu aproximativ 2 000 de soldați. Deși dețineau un avantaj numeric de trei la unu, herero nu au putut face față puștilor moderne, mitralierelor și artileriei din înzestrarea forțelor germane. Înfrânți, supraviețuitorii au preferat să se refugieze în aridul deșert Kalahari – așa cum spera von Trotha. După ce pregătise capcana, le-a ordonat oamenilor lui să otrăvească toate ochiurile de apă întâlnite în cale. Între timp, a ridicat garduri de-a lungul marginii deșertului, lăsând posturi de pază pentru a descoperi orice încercare de evadare din sălbăticia pustie; cei care încercau, erau împușcați pe loc.

Pentru ca nimeni să nu aibă vreun dubiu în legătură cu planul lui, von Trotha a emis apoi faimosul său „ordin de exterminare“:

> Toți herero trebuie să își părăsească pământurile. Dacă refuză, îi voi sili să o facă... Orice herero descoperit în interiorul frontierei germane, cu sau fără armă, cu sau fără vite, va fi împușcat. Nu se iau prizonieri. Aceasta este hotărârea mea în privința populației herero.

Ca o îndulcire a acestui ordin draconic, nu toți herero au fost împușcați pe loc. Unii au ajuns în lagăre de muncă sau au fost făcuți sclavi. În ansamblu, efectul a fost același, întrucât mii de herero au murit de epuizare fizică, boli sau foame. Multe femei au căzut victime abuzurilor sexuale. La data la care von Trotha și-a încheiat misiunea, au rămas în viață doar 15 000 dintre cei peste 80 000 de herero.

Mai mulți etnici herero au devenit subiect de experimente medicale efectuate de geneticianul Eugene Fischer. Lucrarea acestuia, care sugera presupusa inferioritate a africanilor, a stimulat ulterior ideile lui Adolf Hitler, care a citit cartea lui Fischer în anul 1923, când era în închisoare, și s-a declarat impresionat.

În aprilie 1905, von Trotha s-a confruntat cu o altă revoltă – de această dată, a populației nama. A recurs din nou la metodele care se dovediseră atât de devastatoare împotriva populației herero. A emis un decret ai cărui termeni dau fiori și astăzi celor care îl citesc:

> Nama care nu vor să se predea și apar în zona germană vor fi împușcați, până când vor fi exterminați cu toții. Potrivit legii, cei care, la începutul revoltei, au comis crime împotriva albilor sau au comandat ca albii să fie uciși își vor pierde viața. În ceea ce privește puținii nama rămași neînfrânți, îi vom trata ca pe herero, care, în orbirea lor, au crezut că pot purta cu succes un război împotriva împăratului german și a marelui popor german. Vă întreb, unde sunt acum herero?

În măcelul care a urmat acestui edict, au pierit aproximativ 10 000 de nama, iar alți 9 000 au ajuns în lagăre de concentrare.

În Germania, spre sfârșitul anului 1905, când au ajuns să fie cunoscute, activitățile lui von Trotha au declanșat o explozie de condamnări publice. Pentru a potoli nemulțumirile, Kaizerul l-a rechemat pe von Trotha în Europa, dar nu l-a pedepsit pentru acțiunile lui, astfel că el și-a păstrat gradul în cadrul armatei germane. A participat la Primul Război Mondial, pe toată durata acestuia, și a murit în 1920 de cauze naturale.

În timpul misiunii lui von Trotha, triburile Herero și Nama din Africa de Sud-Vest au fost condamnate la uitare. El a creat tiparul care a culminat cu genocidul la scară inimaginabilă din timpul Holocaustului. În august 2004, guvernul german a recunoscut în mod oficial activitățile lui von Trotha, a acceptat „răspunderea istorică și morală“ pentru ele și a cerut scuze poporului namibian.

Populații dispărute

De-a lungul secolelor, încă de la anihilarea amaleciților în vremurile biblice (1 Paralipomena 4:42–43), cuceririle și colonizările au privat multe culturi de identitatea proprie, le-au adus pe unele la extincție aproape totală, iar pe altele le-au distrus în întregime.

Nu se cunoaște cu exactitate de ce anumite culturi antice – precum hitiții, filistenii, troienii și minoanii – au dispărut din istorie. Tot astfel, puternica civilizație maya din America Centrală a pierit în mod misterios în secolul al X-lea, deși supraviețuitorii au întemeiat ulterior orașe-stat care au fost apoi zdrobite de spaniolii colonizatori. Limba maya, totuși, supraviețuiește, fiind vorbită de descendenții care trăiesc în regiune în prezent. Sosirea conchistadorilor, împreună cu bolile „Lumii Vechi", precum variola, pojarul și febra tifoidă, au devastat alte popoare indigene din America Centrală și de Sud. Între 1520 și 1580, puternicele imperii aztec și maya au fost șterse de pe fața pământului, iar supraviețuitorii asimilați în noua populație. În Brazilia, populația indigenă a scăzut după colonizare de la 3 milioane de locuitori la circa 300 000, estimările sugerând că 95% dintre băștinașii sud-americani au dispărut.

Indienii nord-americani au suferit același tratament. Indienii arawak au dispărut pe la mijlocul secolului al XVII-lea, iar cei mohawk și irochezii au fost decimați de variolă, urmați în secolele următoare de indienii din Marile Câmpii și de pe Coasta de Vest. Dislocarea masivă spre rezervații – cum a fost mutarea celor 17 000 de indieni cherokee în 1830, în cadrul a ceea ce s-a numit „Drumul lacrimilor" –, împreună cu masacrele precum acelea ale indienilor sioux la Wounded Knee în 1890, au lovit și mai grav cultura indiană din America de Nord. În prezent, amerindienii băștinași din triburile navajo, cherokee, chocktaw, chippewa, apaș, lumbee, blackfeet, irochezi

și pueblo supraviețuiesc, dar aproape nouă din zece au sângele amestecat.

În Australia, la sosirea europenilor existau aproximativ 600 de populații aborigene, dar masacrele și bolile au redus numărul acestora cu circa 90% între anii 1788 și 1900. În Noua Zeelandă, s-ar fi putut petrece o situație similară. Numărul de maori indigeni s-a înjumătățit între 1840 și 1900, dar populația și-a revenit. Atât în Australia, cât și în Noua Zeelandă, populațiile indigene își reafirmă cu tot mai multă tărie cultura și drepturile.

Dr. Crippen

1862–1910

... și astfel au procedat la Hilldrop Crescent nr. 39, cu intenții criminale și premeditate, de au ucis-o pe numita Cora Crippen, cunoscută și sub numele de Belle Elmore.

Din mandatul de arestare emis pe numele doctorului Crippen și al amantei sale în 1910

Rezonabil, calm și manierat, Hawley Harvey Crippen – doctorul morții – a intrat în istorie ca fiind primul criminal care a fost prins utilizându-se proaspăt inventatul telegraf fără fir. Șocând Marea Britanie din epoca eduardiană, el și-a otrăvit soția și a făcut-o bucăți, i-a fiert organele și i-a aruncat apoi capul într-un canal, după care i-a îngropat torsul sub podeaua casei lor.

Hawley Harvey Crippen s-a născut în 1862 la Coldwater, Michigan. După ce a obținut diploma de medic și a studiat homeopatia, s-a mutat la New York, lăsându-și fiul, Otto, în grija părinților după moartea primei soții, în jurul anului 1890. Șase luni mai târziu a cunoscut-o pe Cora Turner (nume de scenă Belle Elmore), o cântăreață de music-hall în vârstă de 19 ani, care avea aspirații mari. Zgomotoasă și sigură de sine, cu părul negru și cârlionțat, șolduri generoase și o siluetă voluptuoasă, se deosebea total de Crippen, care avea o statură firavă și vorbea foarte blând.

Cora sperase că mariajul îi va aduce securitatea financiară pentru a-și urma cariera de artistă, însă o întorsătură financiară neplăcută l-a silit pe Crippen să se angajeze la o firmă de distribuție prin poștă a produselor homeopatice, iar în 1897 s-a mutat la Londra pentru a deschide un nou birou al firmei.

La început, Cora a rămas în America, având o serie de aventuri amoroase, iar când, în cele din urmă, s-a alăturat lui Crippen în 1900, nu a pierdut deloc timpul și s-a aruncat în vârtejul social al scenei teatrale a Londrei. Perechea și-a schimbat domiciliul de câteva ori și, când locuiau pe Hilldrop Crescent la nr. 39, în Camden Town, Cora a avut o aventură cu un student care stătea la ei cu chirie.

În 1901, Ethel Le Neve, o secretară discretă, în vârstă de 18 ani, a fost angajată la biroul lui Crippen, iar între cei doi s-a înfiripat o legătură, încă neconsumată. Căsnicia soților Crippen se destrăma cu repeziciune, iar spre sfârșitul anului 1909, Crippen a hotărât să se debaraseze de soție, spunând în mod deliberat unui coleg că era îngrijorat în privința stării ei de sănătate. În 17 ianuarie 1910, a comandat cinci granule de hidrobromură de hioscină – un medicament folosit ca sedativ – de la un farmacist din Oxford Street. Cora Crippen a fost văzută ultima oară în viață în 31 ianuarie 1910. Deși prietenii și vecinii s-au arătat suspicioși auzind de dispariția ei, doctorul Crippen i-a asigurat că ea se întorsese în Statele Unite pentru a se ocupa de unele treburi de familie, susținând ulterior că murise din cauza unei pneumonii. După câteva săptămâni a adus-o pe Ethel acasă la el.

În 30 iunie 1910, Scotland Yardul a primit o informare în legătură cu dispariția Corei, iar Crippen a fost interogat de poliție. A mințit din nou, spunându-i pe un ton rece inspectorului Walter Drew că soția îl părăsise și că îi fusese rușine să le spună vecinilor acest lucru. După zile și zile de interogatorii, el și Ethel au fugit la Anvers, unde s-au îmbarcat pe SS *Montrose*, un transatlantic ce mergea la Montréal.

În 14 iulie, la scurtă vreme după fuga perechii, casa din Hilltop Crescent nr. 39 a fost percheziționată, descoperindu-se rămășițele unui tors de femeie în pivnița pentru cărbuni. Cadavrul, care s-a dovedit a fi al Corei Crippen, fusese mutilat, astfel încât să încapă într-un spațiu foarte mic. Crippen îi extrăsese coloana vertebrală și cutia toracică, pe care le arsese

în vatra din bucătărie, îi topise organele în acid și îi tăiase capul, pe care îl aruncase într-un canal din zonă. S-a emis imediat un mandat de arestare.

În acest timp, la bordul transatlanticului *Montrose*, Crippen călătorea sub numele de Robinson, iar Ethel se deghizase ca tânăr băiat, dându-se drept fiul lui Robinson. Cu toate acestea, căpitanul navei, Harry Kendall, fusese alertat în legătură cu fuga celor doi și, nelăsându-se convins de deghizarea lui Ethel, a transmis un mesaj în Anglia – prin intermediul noului telegraf fără fir – că îi avea la bord pe cei doi suspecți. Inspectorul Drew s-a îmbarcat pe SS *Laurentic*, o navă mult mai rapidă, care a ajuns cu o zi mai devreme la Montréal. În timp ce *Montrose* acosta, Drew a urcat la bord și i-a arestat pe Crippen și Ethel, apoi i-a dus înapoi la Londra.

La proces Crippen și-a susținut nevinovăția și, dorind să o protejeze pe Ethel, a refuzat să o accepte ca martor al apărării. Acuzarea a susținut că el încercase să o otrăvească pe Cora, apoi, după ce acest lucru dăduse greș, că o împușcase în cap. Crippen a fost găsit vinovat de crimă și spânzurat pe 23 noiembrie. Amanta sa nu a fost considerată vinovată de complicitate după comiterea faptei. În octombrie 2007, specialistul în medicină legală David Foran a dat o nouă întorsătură acestui caz și sentinței, susținând că ADN-ul mitocondrial arăta că fragmentele de cadavru găsite în casa lui Crippen aparțineau altei persoane, nu Corei Crippen, ceea ce adaugă o nouă turnură acestei povești oribile.

ADN-ul şi medicina legală

Proba ADN nu reprezintă singura descoperire care a transformat medicina legală în ceea ce privește identificarea infractorilor. Aproape un secol, amprentele au fost cea mai importantă metodă.

Cercetările privind amprentele au fost începute în 1823 de fiziologul ceh Jan Evangelista Purkyně (1787–1869), de medicul britanic Henry Faulds în anii 1870 și, în deceniul următor, de antropologul britanic Sir Francis Galton care, în influenta sa carte *Amprente* a stabilit aproape cu certitudine că nu există două amprente identice. Primele fișiere cu amprente au fost compilate în 1892 de funcționarul argentinian de poliție Juan Vucetich, care a fost de altfel și primul care a identificat un criminal după amprente: Francisca Rojas, care a lăsat o amprentă însângerată pe ușorul ușii după ce și-a ucis cei doi fii. Cinci ani mai târziu, s-a înființat la Calcutta primul birou de amprente, iar doi indieni au dezvoltat sistemul Henry de clasificare a amprentelor (numit după supervizorul lor, Edward Henry, inspector general de poliție al Bengalului) – sistem care se folosește și astăzi.

În ultimii ani a apărut ideea de profil ADN (numit câteodată amprentare genetică), folosit pentru prima oară într-un caz de crimă, în care a fost condamnat Colin Pitchfork în 1987 pentru așa-numitele crime Enderby. ADN este acidul nucleic conținând codul genetic aflat în toate organismele vii, iar în 1985, omul de știință britanic Sir Alec Jeffreys a descoperit că fiecare om, cu excepția gemenilor identici, are un model ADN unic, ce poate fi „citit" din secțiuni de ADN necodificate. La locul unei crime, ADN-ul poate fi extras din urme de sânge, spermă, piele, salivă sau păr și comparat cu mostre prelevate de la suspecți. Deseori, deși cu mai puțină certitudine, pentru identificarea resturilor de schelet, se folosește ADN-ul mitocondrial, care, cu toate că nu este unic, poate ajuta la valorificarea altor probe (inclusiv cele circumstanțiale).

Stabilirea profilului ADN a permis redeschiderea și soluționarea a numeroase cazuri, la ani distanță după comiterea faptelor. Primul american condamnat cu ajutorul probelor ADN a fost Tommy Lee Andrews, care a primit în 1987 o sentință de 22 de ani de închisoare pentru violarea unei femei din Florida. În 1999, folosind compararea ADN-ului mitocondrial,

Hadden Clark a fost acuzat de asasinarea și canibalizarea, în 1986, a lui Michelle Dorr, ale cărei resturi de schelet fuseseră descoperite recent. Anthony Balaam, cunoscut sub numele de Strangulatorul din Trenton, a fost condamnat în 2000 pentru viol și omor, după ce ADN-ul său s-a potrivit cu cel al spermei găsite la două dintre victimele sale. În 2004, proba ADN a fost folosită împotriva lui Derrick Todd Lee – oribilul ucigaș în serie din Baton Rouge.

În Marea Britanie, profilul ADN a ajutat la soluționarea multor crime, inclusiv cea comisă de Ian Simms, condamnat în 1987 pentru uciderea lui Helen McCourt, deși cadavrul acesteia nu a fost descoperit. Testele naționale făcute asupra deținuților cu tulburări mentale în 2004 au condus la soluționarea a 64 de cazuri neelucidate până atunci – inclusiv a unei crime din 1997 comisă la Londra și a unui viol din 1994, comis în South Yorkshire. În 2006, proba ADN a contribuit la condamnarea lui Steve Wright pentru uciderea a cinci prostituate la Ipswich.

În ciuda caracterului aparent convingător al probei ADN, procesul îndelungat și controversat al actorului și fostei vedete de fotbal american O.J. Simpson (1994) s-a încheiat cu achitarea sa.

Profilul ADN poate stabili nevinovăția la fel de bine ca și vinovăția. În 1993, Kirk Bloodsworth a devenit primul american care a fost eliberat din închisoarea unde își aștepta execuția, după ce testele ADN l-au exonerat de vina de a fi ucis în 1984 pe Dawn Hamilton, în vârstă de nouă ani (proba ADN ajutând ulterior la identificarea adevăratului criminal, Kimberly Ruffner). În decembrie 2000, Frank Lee Smith a fost exonerat de pedeapsă, după ce a așteptat 14 ani să fie executat, iar în 2003, probele au dezvăluit că cele două crime pentru care David Allen Jones fusese condamnat fuseseră comise de fapt de Chester Turner, criminal în serie din Los Angeles.

Vladimir Lenin

1870–1924

Unul din zece oameni vinovați de parazitism vor fi împușcați pe loc... Trebuie să sporim energia terorii... împușcați și deportați... lansați o teroare nemiloasă în masă împotriva culacilor, preoților și a gărzilor albe...

Lenin în 1918

Lenin a fost politicianul marxist fanatic, nemilos și înzestrat, însă, în același timp, pragmatic, creator al experimentului sovietic, scăldat în sânge, care s-a bazat încă de la început pe crime la întâmplare și represiune necruțătoare, și care a dus la uciderea a multe milioane de oameni nevinovați. Lenin a fost venerat de propaganda comunistă și în cercurile liberale naive occidentale drept părintele blând și cuviincios al popoarelor sovietice, dar acum știm că îi făcea plăcere să folosească teroarea și vărsarea de sânge, deși era extrem de inteligent și cultivat. Cu toate acestea, a fost unul dintre titanii politici ai secolului XX și, în absența voinței sale, revoluția bolșevică din 1917 nu ar fi avut loc.

Deloc impresionant la prima vedere, dar având o personalitate excepțională, Vladimir Ilici Ulianov, cunoscut sub numele de Lenin, era mic și îndesat, cu o chelie prematură, o frunte bombată și ochi pătrunzători, ușor oblici. A fost un bărbat genial, cu un râs molipsitor, însă și-a dedicat cu fanatism viața revoluției marxiste, dăruindu-și acesteia inteligența, pragmatismul neiertător și voința politică agresivă.

Lenin a crescut într-o familie iubitoare, iar părinții săi proveneau din rândul nobilimii. Tatăl lui a fost inspector școlar în Simbirsk, iar mama era fiica unui medic și latifundiar înstărit; mergând pe firul genealogic, au existat strămoși evrei, suedezi

și tătari calmuci (de unde și ochii puțin oblici). Lenin avea siguranța de sine a unui nobil și, în tinerețe, îi dăduse chiar în judecată pe unii țărani pentru daune aduse proprietății sale. Acest lucru explică disprețul lui față de vechea Rusie: „ruși idioți" era înjurătura lui preferată. Când a primit critici pentru nașterea sa într-un mediu de nobili, a răspuns: „Dar ce părere aveți despre mine? Sunt vlăstarul nobilimii de la țară... încă nu am uitat aspectele plăcute ale vieții de pe moșia noastră... Bine, atunci condamnați-mă la moarte! Nu merit să fiu revoluționar?" Niciodată nu i-a fost rușine să trăiască din veniturile obținute pe proprietățile lui.

Idila rustică pe proprietatea familiei s-a încheiat în 1887, când fratele lui mai mare, Aleksandru, a fost executat pentru conspirație împotriva țarului. Acest eveniment a schimbat totul. Lenin a obținut diploma de avocat la Universitatea din Kazan, unde i-a citit pe Cernîșevski și Neceaev, cunoscând disciplina teroriștilor revoluționari ruși chiar înainte de a fi îmbrățișat marxismul și de a activa în Partidul Socialist al Muncitorilor din Rusia. După arestarea și deportarea în Siberia, Lenin s-a mutat în Europa Occidentală, trăind la Londra, Cracovia și Zürich. În 1902, a scris *Ce-i de făcut?,* care a definit o nouă avangardă a revoluționarilor de profesie și nemiloși și a dus la divizarea partidului în așa-zisa facțiune majoritară – bolșevicii conduși de Lenin – și minoritatea ceva mai moderată a menșevicilor.

„Gunoaie", „bastarzi", „mizerabili", „prostituate", „ruși proști", „cretini" și „menajere proaste" au fost doar câteva dintre insultele adresate de Lenin inamicilor lui. A manifestat un dispreț enorm față de propriii simpatizanți liberali, pe care îi numea „idioți de nădejde", râzând de tovarășii mai blânzi, cărora le spunea „băutori de ceai". Animat de luptă, a trăit cu frenezia obsesivă a fiorului politic, mânat de o furie aprigă și de dorința de a-și domina aliații – dar și de a zdrobi opoziția.

Lui Lenin îi păsa prea puțin de artă sau de latura sentimentală a vieții: serioasă și cu ochii bulbucați, soția lui, Nadia

Krupskaia, era mai degrabă administratoare și secretară decât iubită, însă el a avut o aventură pătimașă cu frumoasa, bogata și libertina Inessa Armand. Ajuns la putere, Lenin s-a complăcut în scurte aventuri cu secretarele lui – cel puțin potrivit spuselor lui Stalin, care a susținut că soția lui, Krupskaia, s-a plâns de ele în cadrul Biroului Politic. Însă pentru Lenin politica era totul.

În timpul Revoluției din 1905, Lenin a revenit în Rusia; însă răscoala bolșevicilor de la Moscova a fost înăbușită de țarul Nicolae al II-lea, iar Lenin a trebuit să plece din nou în exil. Având nevoie disperată de bani și întreținând dispute ideologice între facțiuni, care au continuat să dezbine partidul, Lenin a apelat la jafuri de bănci și violență pentru a-și finanța micul grup. În cursul acestor escapade, Stalin i-a reținut atenția lui Lenin, care l-a promovat, chiar dacă alți tovarăși l-au avertizat în legătură cu predispoziția spre violență a lui Stalin: „Este exact genul de om de care am nevoie!", a răspuns el. În 1914, bolșevicii fuseseră aproape zdrobiți de poliția secretă țaristă și majoritatea se aflau în exil sau în închisori: în 1917, Lenin – care a trăit perioada războiului în Cracovia, apoi în Elveția – se întreba dacă Revoluția se va petrece în timpul vieții lui.

Însă în februarie 1917, tulburări izbucnite spontan l-au doborât pe țar. Lenin s-a grăbit să ajungă la Petrograd (Sankt-Petersburg), i-a îndemnat pe bolșevici să recurgă la un radicalism energic și, prin voință personală, a creat un program care promitea pace și pâine și astfel și-a popularizat partidul. În ciuda uriașei opoziții din partea propriilor tovarăși, Lenin – sprijinit de doi radicali capabili, Troțki și Stalin – i-a forțat pe bolșevici să declanșeze lovitura de stat din octombrie, prin care au preluat puterea în Rusia și au schimbat cursul istoriei.

Din momentul în care Lenin a preluat puterea ca premier – sau președinte al Consiliului Comisarilor Poporului –, noua republică sovietică a fost amenințată din toate părțile de război civil și intervenție străină. Lenin a încheiat cu Germania

Pacea de la Brest-Litovsk și a introdus Noua Politică Economică pentru a încuraja libera inițiativă nemarxistă, dar a urmărit victoria în războiul civil din Rusia, recurgând la comunismul angajat în luptă, represiuni brutale și teroare. „O revoluție fără plutoane de execuție nu are sens", spunea el. În 1918, a înființat CEKA, poliția secretă sovietică și a încurajat brutalitatea nemiloasă. Au fost uciși între 280 000 și 300 000 de oameni ca urmare a ordinelor lui; acest lucru a ieșit la lumină abia în 1991, când au fost deschise arhivele referitoare la acea perioadă. „Trebuie... să zdrobim orice rezistență cu o asemenea brutalitate, încât nimeni să nu uite asta vreme de câteva decenii", a scris el.

După ce Lenin a fost împușcat, aproape mortal, într-o încercare de asasinat din august 1918, „Teroarea Roșie" s-a intensificat. Cei mai talentați și energici dintre protejații lui, Stalin și Troțki, s-au dovedit extrem de duri. Când țărănimea s-a opus politicilor aplicate și au pierit milioane de oameni de foame, Lenin a spus: „Lăsați țărănimea să rabde de foame". În 1920, Revoluția Sovietică se instaurase, dar Lenin se simțea epuizat și nu și-a revenit niciodată după rănile de glonț căpătate în 1918. În 1922, l-a promovat pe Stalin la rangul de secretar general al partidului, dar când acesta i-a insultat pe alți tovarăși și apoi pe soția lui Lenin, acesta din urmă a încercat să îl îndepărteze din funcție. Era prea târziu. Lenin a fost doborât de o serie de atacuri cerebrale, dar a reușit să înregistreze un testament prin care îi ataca pe toți potențialii succesori, inclusiv pe Troțki, dar mai ales pe Stalin, despre care a spus că este „prea necioplit" pentru o funcție atât de înaltă. Însă starea lui de sănătate s-a deteriorat rapid și a murit în 1924. A fost îmbălsămat și expus în mausoleul din Piața Roșie, apoi venerat ca un sfânt marxist.

În Uniunea Sovietică, leninismul și stalinismul au fost unul și același lucru: o ideologie utopică totalitară, întemeiată pe represiune, vărsare de sânge și distrugerea libertății personale.

Din cauza lui Lenin, această ideologie a provocat moartea a peste 100 de milioane de oameni nevinovați în secolul XX.

Campania lui Lenin împotriva culacilor

În 1918, Lenin a inițiat „Teroarea Roșie" împotriva tuturor celor considerați dușmani ai poporului – precum culacii (țăranii înstăriți). Următorul ordin, emis în 1918, este tipic:

> Tovarăși! Insurecția din cele cinci raioane de culaci trebuie înăbușită cu orice preț.
>
> Interesele revoluției impun acest lucru, deoarece ultima bătălie decisivă împotriva culacilor se desfășoară pretutindeni.
>
> Trebuie dat un exemplu.
>
> 1. Spânzurați (și faceți astfel încât acest lucru să fie văzut de toată lumea) cel puțin o sută de culaci cunoscuți, oameni bogați, oameni care sug sângele poporului.
>
> 2. Faceți-le cunoscute numele.
>
> 3. Confiscați-le toate grânele.
>
> 4. Stabiliți ostaticii în conformitate cu telegrama de ieri. Faceți acest lucru în așa fel încât, pe sute de kilometri în jur, oamenii să poată vedea, tremura, și și striga: culacii sugători de sânge sunt și vor fi strânși de gât.
>
> Confirmați primirea telegramei și puneți în aplicare conținutul ei.
>
> Al vostru, Lenin.
>
> P.S. Găsiți oameni cu adevărat hotărâți.

Pancho Villa

1878–1923

Mai bine să mori în picioare decât să trăieşti în genunchi!

Emiliano Zapata

Supranumit *El Centauro del Norte* („Centaurul Nordului"), Pancho Villa a dobândit o reputație cvasiromantică de erou popular mexican, care ascunde adevărata moștenire lăsată de el. Inteligența, farmecul și eficiența militară l-au făcut să devină un actor principal în politica revoluționară a vremii sale, însă violența, ambiția și brutalitatea rece îl evidențiază drept arhetip al unui *caudillo* sud-american.

Născut în 1878 sub numele de Doroteo Arango, undeva în apropiere de San Juan del Río, Durango, Pancho Villa provenea din rândul țărănimii. După ce spre sfârșitul copilăriei a muncit ca fermier, la vârsta de 16 ani s-a mutat în orașul Chihuahua, sperând să se îmbogățească, dar când un latifundiar din satul său a încercat să abuzeze sexual de sora lui, s-a întors acasă imediat și l-a ucis cu sânge rece pe acesta. Astfel, s-a condamnat la o viață de bandit și s-a refugiat în munții Sierra Madre. În următorii 17 ani avea să îi terorizeze pe cei care trăiau sau treceau prin fieful lui din munți, iar furtul de vite, jefuirea de bănci și crima au devenit specialitatea lui.

În acea vreme, Mexicul era condus de un dictator corupt, Porfirio Díaz. O mare parte a pământurilor țării erau exploatate nemilos de proprietari bogați de domenii întinse (*hacienda*), lăsând grosul populației să trudească în condiții de represiune politică și sărăcie cruntă. În 1910, Díaz, care se afla în funcție de multă vreme, a dorit „realegerea" ca președinte. Cei care se opuneau autorității lui se strânseseră în jurul lui

Francisco Madero, „apostolul democrației", care era sprijinit de voluntari cunoscuți sub numele de *antireelectionista* (antirealegere). Când Díaz a susținut că obținuse victoria în alegeri, Madero a proclamat „Planul de la San Luis Potosi", declarând că alegerile fuseseră fraudate, și a chemat la o revoltă armată. Începuse Revoluția Mexicană. Villa și-a legat soarta de aceea a revoluției, capturând Chihuahua și Ciudad Juárez pentru forțele lui Madero. Deși a pretins că trecea printr-o „deșteptare" politică, este greu de spus dacă Pancho Villa chiar credea în acea cauză sau a simțit, pur și simplu, încotro bate vântul, însă revoluția a marcat un punct de cotitură în viața lui.

În 1911, Díaz a fost înlăturat de la putere și silit să plece în exil. Speranțele de instaurare ale unei democrații autentice în Mexic au fost însă spulberate când, în 1913, președintele Madero a fost asasinat de susținătorii vechiului regim, iar Victoriano Huerta, șeful forțelor armate mexicane, a preluat puterea în urma unei sângeroase lovituri de stat. Foști aliați și suporteri ai cauzei lui Madero, Huerta și Villa ajunseseră acum inamici de moarte, Huerta fiind chiar unul dintre susținătorii condamnării la moartea a lui Villa pentru furt și insubordonare. Doar intervenția personală a lui Madero împiedicase aplicarea sentinței.

Lucru deloc surprinzător, Villa a hotărât să susțină forțele lui Venustiano Carranza – lider al opoziției față de Huerta – și a obținut o serie de victorii militare, înfrângând forțele lui Huerta la Ciudad Juárez, Tierra Blanca, Chihuahua, Ojinaga, Torreón, Saltillo și Zacatecas. Aceste succese au jucat un rol important în prăbușirea lui Huerta în iulie 1914 și l-au transformat pe Villa în erou al revoluției. Toate acestea s-au obținut însă cu un preț. La Zacatecas, de pildă, au murit 7 000 de oameni, iar alți 5 000 au fost răniți – mulți dintre ei civili. Au apărut semne de îngrijorare că lui Villa îi făcea plăcere să ucidă în mod inutil și că nu dorea să accepte decât propria autoritate.

În 1915, Villa – cândva răsfățatul revoluției – devenise un renegat imprevizibil. Și-a declarat în mod deschis opoziția față de Carranza și s-a apropiat și mai mult de facțiunea extremistă a revoluției, strânsă în jurul lui Emiliano Zapata, o figură importantă în lupta împotriva lui Díaz. Însă Villa își întâlnise un adversar pe măsură în persoana generalului șef al lui Carranza, Álvaro Obregón. A fost înfrânt în două bătălii de la Celaya în 1915, deoarece tehnicile și armele mai moderne deținute de oamenii lui Obregón se dovediseră hotărâtoare.

Villa s-a retras la Chihuahua, iar acolo a instituit o domnie a fricii, impunând propriile legi și recrutând noi membri (indiferent cât de rezervați erau aceștia) pentru brigăzile lui de bandiți. Confruntându-se cu probleme economice crescânde, a rechiziționat fără milă fonduri de la populația cândva loială din regiune – o acțiune care nu a slujit decât la sărăcirea acesteia. A emis chiar și monedă proprie, iar cei care nu doreau să accepte plăți în această monedă erau împușcați pentru „trădarea revoluției".

Încolțit de forțele guvernamentale și înfuriat tot mai mult de ceea ce considera drept amestec străin (președintele Woodrow Wilson sprijinea guvernul lui Carranza drept cea mai bună soluție pentru instituirea unei conduceri stabile în Mexic), Villa și-a îndreptat atenția spre Statele Unite. În cursul unui raid din ianuarie 1916 asupra unui tren de pe calea ferată Mexico North Western, în apropiere de Santa Isabel, Chihuahua, a ucis 18 americani. În martie, a urmat un asalt dincolo de frontieră, în Columbus, New Mexico, soldat cu uciderea a 10 soldați și 8 civili.

Drept răspuns, președintele Wilson a trimis în Mexic 6 000 de soldați sub comanda generalului John „Black Jack" Pershing, dar această „expediție de pedepsire" având rolul de a-l găsi pe Pancho Villa a dat greș. Villa a rămas un fugar până în 1920, când, în cele din urmă, a negociat un „acord de pace" cu succesorul lui Carranza, președintele Adolfo de la Huerta.

Vreme de trei ani după aceea, a trăit semiretras pe proprietățile lui din Chihuahua, apoi, în 1923, a fost asasinat.

Mulți mexicani și-l amintesc astăzi pe Villa cu mândrie pentru rolul jucat de el în revoluție și pentru că s-a opus superputerii americane. Însă asta ar însemna să se ignore faptul că Villa a fost un luptător ucigaș, care s-a slujit de revoluție, găsind în aceasta o scuză pentru justificarea crimelor comise. La moartea sa, se spune că ar fi afirmat: „Nu vreau să se termine astfel. Spune-le că am zis ceva".

Zapata

Viața lui Pancho Villa s-a împletit cu aceea a altui revoluționar mexican celebru – Emiliano Zapata. Ca și Villa, Zapata și-a câștigat reputația de populist dispus să folosească forța pentru a-și atinge scopurile; și tot astfel, ca și Villa, a fost de partea lui Madero în lupta pentru răsturnarea dictatorului Porfirio Díaz.

Când regimul Madero s-a dovedit prea conservator pentru el, Zapata a refuzat să-și demobilizeze forța de gherilă pe care o strânsese pentru lupta împotriva lui Díaz. În loc să procedeze astfel, în 1911 a proclamat „Planul de la Ayala" și a promis să ducă „revoluția" mai departe. Planul cerea o reformă agrară radicală în Mexic pentru a îmbunătăți soarta țăranilor simpli. Zapata voia împărțirea proprietăților și înapoierea pământurilor comunităților de indigeni săraci. Programul său a fost rezumat în strigătul de luptă „Tierra y Libertad!" („Pământ și libertate!") care a ajuns să îi caracterizeze pe Zapata și pe sprijinitorii săi.

După ce Madero a fost înlăturat de generalul Huerta, Zapata a participat la lupta împotriva noului dictator. Când, la rândul lui, Huerta a fost izgonit, fiind înlocuit de constituționalistul Carranza, istoria s-a repetat. Zapata s-a văzut încă o dată în opoziție cu guvernul și a hotărât din nou că revoluția agrară pe care o dorea el putea fi realizată doar prin luptă armată. Drept

urmare, au fost incendiate proprietăți, iar opozanții au fost uciși de turbulenții „zapatiști" – care acum se autointitulau „Armata de Eliberare a Sudului".

Ca răspuns, Carranza a pus o mare recompensă pe capul revoluționarului și, după înfrângerea lui Pancho Villa, Zapata a devenit din ce în ce mai izolat. În aprilie 1919 a fost asasinat. El rămâne o figură simbolică chiar mai puternică decât Villa în cadrul cercurilor revoluționare din lume, îndeosebi în Mexic. În anii 1990, când indigenii mexicani din provincia Chiapas au recurs la violențe pentru a protesta împotriva condițiilor grele de viață, ei au făcut apel la numele lui Zapata – iar noii „zapatiști" au reclamat moștenirea ideologică a lui Emiliano și a susținătorilor lui.

Iosif Stalin

1878–1953

A căutat să lovească nu în ideile opozanților săi, ci în țestele lor.

Lev Troțki, 1936

Stalin a fost dictatorul sovietic care a învins Germania hitleristă în cel de-al Doilea Război Mondial, a extins Imperiul Rus mai mult decât fusese vreodată în trecut, a industrializat URSS, transformând-o într-o superputere nucleară. În cursul unui regim de teroare care a ținut 30 de ani, acest monstruos ucigaș în masă s-a făcut răspunzător de omorârea a peste 25 de milioane dintre cetățenii săi nevinovați și i-a închis pe alți 18 milioane în lagăre de muncă.

Iosif Djugașvili s-a născut în Gori, un orășel din Georgia, în munții Caucaz, fiul unui cizmar alcoolic pe nume Beso și al lui Keke, o femeie inteligentă și puternică. Sărac, nesigur de propria paternitate, cu fața ciupită de vărsat, cu sindactilie la degetele picioarelor și având un braț mai scurt, tânărul Soso (cum era el cunoscut) a ajuns un copil extrem de inteligent, supersensibil, suferind de probleme emoționale și fiind măcinat de un complex de inferioritate și de o aroganță ieșită din comun. Mama lui a reușit să îi asigure un loc la seminarul din Tiflis, unde a studiat pentru a deveni preot, a învățat limba rusă, i-a studiat pe clasici și a publicat poezii romantice. Însă după convertirea la marxism, a devenit un revoluționar fanatic și nemilos și s-a alăturat bolșevicilor lui Lenin. Conspirator înnăscut, și-a dominat tovarășii, și-a subminat și și-a trădat rivalii, i-a asasinat pe oamenii pe care îi bănuia a fi spioni ai poliției, mergând întotdeauna spre extremism. A fost arestat în repetate rânduri, dar a evadat de tot atâtea ori, revenind

din exilul petrecut în Siberia pentru a participa la Revoluția din 1905. A devenit finanțatorul bolșevicilor jefuind bănci și extorcând (vezi p. 333).

Cum escapadele lui violente au atras atenția lui Lenin, Stalin a fost ales în Comitetul Central al partidului. A fost arestat pentru ultima oară în 1912 și exilat la Cercul Arctic, unde și-a petrecut cea mai mare parte a perioadei cât a ținut Primul Război Mondial. În martie 1917, când țarul a fost răsturnat pe neașteptate, Stalin s-a întors la Petrograd, unde Lenin i s-a alăturat ceva mai târziu. După acapararea puterii în Revoluția din Octombrie, Lenin a recunoscut că sclipitorul și lăudărosul Troțki și morocănosul și necruțătorul Stalin îi erau cei mai competenți apropiați, și i-a promovat în Comitetul Executiv al Biroului Politic, alături de el. La izbucnirea războiului civil, Lenin a reușit să rămână la putere prin teroare, folosindu-l pe Stalin ca expert nemilos în rezolvarea problemelor. Dar ca lider militar, Stalin nu a impresionat în măsura în care a făcut-o Troțki, pe care Stalin încerca tot timpul să îl submineze.

În 1922, dornic să mai echilibreze prestigiul lui Troțki, Lenin l-a promovat pe Stalin în postul de secretar general al partidului. Curând, însă, pe Lenin l-a scandalizat aroganța protejatului său și a încercat să îl dea afară din partid – însă era prea târziu. După ce Lenin a suferit un atac cerebral fatal în 1924, Stalin s-a aliat cu Lev Kamenev și cu Grigori Zinoviev împotriva lui Troțki, care a fost învins în 1925, trimis în exil în 1929 și asasinat în 1940 de unul dintre ucigașii plătiți ai lui Stalin. După exilul lui Troțki, Stalin a făcut o cotitură spre dreapta, aliindu-se cu Nikolai Buharin pentru a-i înfrânge pe Kamenev și pe Zinoviev.

În 1929, Stalin a fost aclamat ca urmaș al lui Lenin, iar după aceea a devenit subiectul unui frenetic cult al personalității. Debarasându-se de Buharin, Stalin a declanșat un efort nemilos de industrializare a înapoiatei URSS și de colectivizare a agriculturii. Când țărănimea s-a opus, Stalin a lansat un adevărat război împotriva celor mai înstăriți, cunoscuți

sub numele de culaci, împușcându-i pe mulți, exilând și mai mulți și continuând să exporte grâne, chiar dacă aproape zece milioane de oameni au fost împușcați sau au murit din cauza foametei pe care el o declanșase. Aceasta a fost una dintre cele mai mari crime ale lui Stalin.

În 1934, în ciuda unui congres triumfător al partidului, s-a organizat un complot de înlocuire a lui Stalin cu apropiatul său mai tânăr, Serghei Kirov, care a fost mai târziu asasinat la Leningrad. Nu se știe sigur dacă Stalin a ordonat asasinarea, dar cu siguranță s-a folosit de acest lucru ca să declanșeze Marea Teroare pentru a recâștiga controlul și a strivi orice disidență. Cu ajutorul poliției secrete, NKVD, Stalin i-a anihilat pe cei pe care îi considera inamici politici importanți printr-o serie de procese demonstrative, după smulgerea de mărturisiri sub tortură. Zinoviev, Kamenev și Buharin au fost găsiți „vinovați" de fapte inventate și împușcați, la fel cum s-a întâmplat și cu Iagoda și Iejov, conducători succesivi ai NKVD. Însă aceste procese demonstrative erau doar vârful aisbergului: în 1937–1938, Stalin a emis ordine secrete de arestare și împușcare a mii de „dușmani ai poporului" pe cote pentru fiecare oraș și regiune. Biroul Politic și Comitetul Central au fost epurate; au fost împușcați 40 000 de ofițeri, între care s-au numărat și trei dintre cei cinci mareșali. Nici măcar prietenii cei mai apropiați ai lui Stalin nu au fost cruțați: a semnat liste de condamnare la moarte care cuprindeau 40 000 de nume. Societatea sovietică era terorizată și otrăvită. În acei ani, au murit împușcați aproximativ un milion de oameni, în vreme ce alte câteva milioane au fost arestați, torturați și exilați în lagărele de muncă forțată din Siberia, unde mulți au murit.

În 1939, confruntat cu Germania nazistă renăscută și neavând încredere în democrațiile occidentale, Stalin a lăsat deoparte ideile antifasciste și a semnat Pactul de neagresiune cu Hitler. Germania și URSS și-au împărțit Polonia, iar 28 000 de ofițeri ai acestei țări au fost uciși în pădurea Katyn

din ordinul lui Stalin. Tot el a cotropit apoi statele baltice și a lansat un război dezastruos împotriva Finlandei.

Stalin a ignorat în mod constant avertismentele privind intenția lui Hitler de a ataca URSS. Invazia s-a produs în iunie 1941, iar după câteva zile, armatele sovietice au început să se retragă. Amestecul nefericit al lui Stalin în chestiuni militare a dus la pierderi colosale – aproximativ 6 milioane de soldați – în primul an de război. Însă spre sfârșitul anului 1942 a învățat în cele din urmă să primească sfaturi, iar generalii lui au reușit o victorie decisivă împotriva germanilor la Stalingrad. Acesta a fost punctul de cotitură al războiului, iar în mai 1945, când Berlinul a căzut în mâinile Armatei Roșii, sovieticii controlau tot estul Europei – și aveau să îl păstreze cu o mână de fier în următorii 45 de ani. Pe Stalin nu îl interesa costul victoriei: în jur de 27 de milioane de cetățeni sovietici – atât soldați, cât și civili – au pierit în timpul războiului, perioadă în care Stalin a ordonat deportarea unor popoare întregi în Siberia, inclusiv un milion de ceceni, dintre care jumătate au murit acolo.

Stalin și-a petrecut ultimii ani de viață într-o izolare paranoică, plină de glorie. Curând după încheierea războiului a reînceput domnia terorii. În 1949, doi dintre moștenitorii aleși de el au fost împușcați în cazul Leningrad, împreună cu mulți alții. În 1952, cât se poate de convins că evreii din URSS erau aliații Americii, a planificat să îi execute pe tovarășii săi veterani, amestecându-i într-un inventat „Complot al medicilor", susținând că medicii evrei conspirau să asasineze vechea conducere sovietică. Stalin a murit în urma unui atac cerebral în martie 1953.

Un maestru al represiunii brutale, al conspirațiilor subtile și al manipulării politice, acest fiu de cizmar a devenit pontiful suprem al marxismului internațional, dar și cel mai puternic țar rus din istorie. Stalin și bolșevicii, împreună cu marii săi dușmani, Hitler și naziștii, au adus mai multe nenorociri și tragedii popoarelor decât oricine altcineva în istorie.

Mic de statură, cu trăsături impenetrabile, ochi de culoarea mierii care deveneau galbeni la mânie, Stalin era capabil, dar mohorât, paranoic frizând nebunia, extrem de cinic și de nemilos și un marxist fanatic. Soț și tată îngrozitor, otrăvind orice relație sentimentală din viața sa, Stalin era de părere că viețile oamenilor sunt lipsite de importanță și că anihilarea fizică este instrumentul fundamental în politică. „Moartea unui om este o tragedie; moartea a milioane de oameni reprezintă statistică", se spune că ar fi declarat Stalin cu umorul său macabru. Stalin nu își făcea iluzii în legătură cu brutalitatea sa: „Avantajul modelului sovietic", a spus el, „este că rezolvă rapid problemele – prin vărsare de sânge".

Unul dintre monștrii cei mai nemiloși ai istoriei, el rămâne totuși un erou pentru mulți: un manual prezentat de președintele Vladimir Putin în 2008 îl numește pe Stalin „cel mai de succes conducător rus din secolul XX".

Hoț și seducător

După zdrobirea Revoluției din 1905, Stalin și-a creat propria bandă de tâlhari și ucigași, care au lichidat agenți de poliție și au procurat bani pentru Lenin într-o serie scandaloasă de jafuri armate sângeroase ale unor bănci, taxe de protecție, furturi din trenuri și jafuri piratерești pe Marea Neagră și Marea Caspică. Cariera lui Stalin în afara legii a culminat cu jefuirea băncii din Tiflis în iunie 1907, când bandiții lui au ucis 50 de oameni și au fugit cu 300 000 de ruble. După aceea, Stalin și-a mutat banda în zona Baku, bogată în țiței, deplasându-se mereu și semănând spaimă prin violența atacurilor.

În acea vreme, Stalin era căsătorit cu Kato Svanidze, cu care avea un fiu, Iakov, însă Kato a murit în 1907. Disprețuind ideea unei vieți de familie liniștite, el a avut relații cu numeroase femei, s-a logodit cu multe dintre acestea, a avut copii nelegitimi – și i-a abandonat pe toți fără să se sinchisească.

S-a recăsătorit în 1918, dar nu a reușit să își facă noua soție, Nadia Aliluieva, mai fericită decât pe celelalte femei cu care avusese relații. Ea s-a sinucis în 1932, lăsându-i lui Stalin doi copii legitimi, Vasili și Svetlana.

Talat Paşa
şi masacrele din Armenia
1881–1922

Ce Dumnezeu vreți? Chestiunea este rezolvată. Nu mai există armeni.

Talat Pașa, răspunzând întrebărilor despre armeni
adresate de ambasadorul german, 1918

Mehmet Talat Pașa a fost unul dintre „Junii turci", reformatori naționaliști care au ajuns la putere în Imperiul Otoman în 1908; fiind unul dintre cei „Trei Pași" care au dominat guvernul turc, el a fost arhitectul masacrelor din Armenia, comise între 1915 și 1916, care au costat viața a un milion de oameni.

Talat a lucrat ca funcționar de poștă până când a fost dat afară pentru apartenență la partidul Junii turci – în mod oficial, Comitetul pentru Uniune și Progres. După revoluția declanșată de Junii turci în 1908 și reînființarea parlamentului, Talat a fost ales deputat de Edirne și ulterior a devenit ministru al Afacerilor Interne. După asasinarea prim-ministrului Mahmud Sevket Pașa în iulie 1913, Talat, acționând alături de Enver Pașa și Djemal Pașa, a devenit unul dintre cei „Trei Pași", triumvirii juntei care a dominat guvernul otoman până la sfârșitul Primului Război Mondial, târând țara într-un război dezastruos. Ca ministru de Interne, Talat a organizat deportarea și uciderea armenilor.

La începutul secolului al XIX-lea, armenii predominant creștini erau încă numiți Millet-i Sadika – „comunitatea fidelă". Cu toate acestea, expansiunea rusă în Caucaz a contribuit la stimularea naționalismului armean. Imperiul Otoman avea mult mai puțini creștini după Congresul de la Berlin din 1878,

expunându-i pe armeni resentimentelor musulmane ca outsideri și trădători; turcii de rând îi invidiau pe armeni pentru bogăția lor. Mulți turci au ajuns să perceapă naționalismul armean drept o amenințare la însăși existența statului otoman.

În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, sultanul Abdul Hamid al II-lea și alții au aprobat o serie de pogromuri împotriva armenilor: probabil că între 1895 și 1896 au murit sute de mii de oameni, în timp ce masacrul de la Adana din 1909 s-a soldat cu 30 000 de victime dintre armeni.

În 1914, după ce a intrat în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale, Imperiul Otoman a încercat să recâștige teritoriile pierdute în dauna Rusiei în timpul Războiului Ruso-Turc din 1877–1878. Această străduanie avea să se încheie cu un eșec total. Cu toate acestea, Rusia i-a înarmat pe insurgenții armeni. Când forțele ruso-armene au ocupat Van, la mijlocul lunii mai 1915, și au înființat minusculul stat armean, cei Trei Pași au dat vina pe presupușii armeni „neloiali". Talat a pregătit răzbunarea statului.

În 24 aprilie 1915, forțele de securitate au ridicat peste 250 de intelectuali și de lideri ai comunității armene din Istanbul, i-au deportat în est și apoi i-au asasinat. Terenul fusese pregătit, întrucât la începutul anului se procedase la dezarmarea armenilor care slujeau în armata otomană. După deportările inițiale din aprilie, programul s-a extins curând la întreaga comunitate armeană. Bărbați, femei și copii au fost trimiși în marș forțat – fără alimente și apă – spre zonele aride din Siria și Mesopotamia. În 27 mai, cei Trei Pași au emis Legea deportării, confirmată printr-un act al parlamentului. A fost înființată Organizația Specială, o forță paramilitară de securitate, care a intrat sub comanda directă a lui Enver Pașa și a lui Talat pentru a se ocupa de deportări și de masacre.

În timpul deportărilor, bărbații au fost de obicei izolați de restul populației și executați. Femeile și copiii au continuat marșul forțat, suferind bătăi și masacre. Cei care au supraviețuit călătoriei au fost îngrămădiți în lagăre de concentrare,

unde condițiile erau înfiorătoare. Mulți prizonieri erau torturați, supuși unor experimente medicale îngrozitoare sau măcelăriți. Mulți alții au murit de foame și de sete. Unele dintre cele mai grave excese comise în astfel de lagăre au fost consemnate de ambasadorul american Henry Morgenthau, care a relatat cum gardienii „puneau fiare înroșite pe pieptul [armenilor], le smulgeau carnea cu clești înroșiți, iar apoi turnau unt topit pe răni. În unele cazuri, jandarmii le băteau în cuie mâinile și labele picioarelor de bucăți de lemn – evident, o imitație a Crucificării –, iar apoi, cât suferindul se zvârcolea de durere, strigau: „Acum să vină Hristos al tău să te ajute!"

S-a spus că, în 1915, Talat Pașa i-ar fi declarat unui funcționar de la ambasada germană că guvernul otoman „profita de război pentru a-i lichida în întregime pe dușmanii interni, creștinii indigeni... fără a fi tulburat de intervenția străină". Între 1 și 1,5 milioane de armeni, dintr-o populație de sub 2,5 milioane, au pierit în acea perioadă, indiferent dacă acesta a fost un genocid pornit din ordin oficial ori a fost vorba de o serie întâmplătoare de masacre.

Apoi, Talat și-a concentrat atenția mai mult asupra situației militare precare, iar în 1917 a fost numit mare vizir al Sublimei Porți (cu alte cuvinte, prim-ministru). Însă nu a reușit să împiedice înfrângerile militare și a demisionat în octombrie 1918, fugind din Turcia la bordul unui submarin german. În 1919, procesele pentru crimele comise în Primul Război Mondial s-au ținut sub auspiciile Aliaților. Conducerea Comitetului pentru Uniune și Progres a fost găsită vinovată, iar Talat, în calitate de creier al acțiunilor de masacrare, a fost condamnat la moarte. Turcii au cerut Germaniei extrădarea sa, însă înainte de a se întâmpla acest lucru, Talat a fost asasinat în martie 1921 la Berlin. Asasinul său era un supraviețuitor al masacrelor, care își văzuse surorile violate și ucise de trupele turcești.

Persecutarea armenilor pe care a declanșat-o Talat a constituit o sursă de inspirație pentru alții, care au acționat mai

târziu. Astfel, când se gândea la uciderea evreilor, Hitler a remarcat: „La urma urmelor, cine mai vorbește astăzi despre anihilarea armenilor?“ Chiar și în prezent, faptul de a discuta despre masacrarea armenilor este considerat în Turcia o infracțiune, „o insultă la adresa turcilor“ și se pedepsește cu închisoarea.

Genocidul

În secolul XX am asistat la apariția a doi termeni care ne dau fiori reci: genocid și democid. Primul, combinație între cuvântul grecesc *genos* („rasă“) și cuvântul latin *caedere* („a ucide“), a fost folosit prima oară de avocatul american Raphael Lemkin în 1944, când a scris despre Holocaust. Definit drept încercare de a distruge în întregime sau în parte orice grup religios, rasial, etnic sau național, ulterior, în 1948, i s-a dat înțelesul oficial de crimă de către Națiunile Unite. Termenul mai cuprinzător de „democid“ a fost inventat în 1992 de profesorul american R.J. Rummel pentru a descrie uciderea aprobată de un guvern a popoarelor sau indivizilor, prin genocid sau alt fel de crimă.

În afară de Holocaust, în secolul XX s-au petrecut alte democide bine documentate, între care masacrul armenilor din 1915, foametea impusă de Stalin în Ucraina, Kazahstan și sudul Rusiei între 1932 și 1933, Violul de la Nanjing (1937), comis de trupele japoneze, câmpiile morții din Cambodgia ale lui Pol Pot, „purificarea etnică“ din Bosnia în timpul conflictului balcanic dintre 1992 și 1995 și masacrarea a 300 000 de oameni de către guvernul sudanez în Darfur, începând cu 2003. Adesea uitat, dar la fel de îngrozitor, a fost masacrul care s-a petrecut în Rwanda în 1994, când au fost uciși peste 800 000 de etnici tutsi.

Tutsi – deși reprezentau doar 10% din populația Rwandei – subjugaseră cândva majoritatea hutu, însă independența obținută de sub tutela Belgiei în 1962 i-a adus pe hutu la putere,

iar tutsi au fugit în masă. Aceștia s-au întors, însă, în 1990, cu o armată de rebeli – Frontul Patriotic Rwandez –, silindu-l pe președintele hutu Juvénal Habyarimana să împartă puterea, însă acordul de încetare a focului a fost fragil, iar extremiștii hutu din Mișcarea Republicană Națională pentru Democrație și Dezvoltare și Coaliția pentru Apărarea Republicii alcătuiau deja liste ale morții.

Națiunile Unite au trimis în zonă o forță de menținere a păcii după asasinarea în 1993 a președintelui hutu din Burundi, țară învecinată, iar succesorul lui, Cyprien Ntaryamira, s-a alăturat lui Habyarimana pentru negocieri cu liderii tutsi, însă când amândoi au fost uciși pe 6 aprilie – avionul lor a fost doborât când se întorceau de la tratative –, a început carnajul. Forța ONU, numărând 2 500 de oameni, nu a putut face mare lucru pentru a împiedica milițiile hutu, Interahamwe și Impuzamugambi, astfel că toți soldații, mai puțin 200, au fost evacuați după asasinarea a zece soldați belgieni. Etnicii tutsi au fost mai puțin norocoși, astfel că în fiecare zi au pierit în jur de 10 000, loviți cu bâtele, împușcați sau tăiați bucăți cu macetele. Încurajate de mass-media și de propaganda de stat, masacrele s-au petrecut chiar în biserici și spitale, 1 200 de oameni fiind măcelăriți în timp ce se adăposteau într-o biserică din Musha. În cele din urmă, Consiliul de Securitate al ONU – care, pentru a evita intervenția, ocolise în mod deliberat termenul de genocid – a convenit să trimită o forță de 5 000 de oameni, deși aceasta a sosit prea târziu pentru a pune capăt măcelului, astfel că Frontul Patriotic Rwandez a fost acela care a oprit genocidul în luna iulie. Însă până în acel moment murise o zecime din populație.

Benito Mussolini

1883–1945

... concepția fascistă despre Stat este atotcuprinzătoare;
în afara ei nu poate exista nici o valoare spirituală sau umană.

Mussolini, *Doctrina fascismului*, 1932

Benito Mussolini, dictator al Italiei din 1922 până în 1943, a fost părintele fascismului – un autocrat dominator a cărui politică totalitară a pregătit calea pentru nazism. Reprimând necruțător orice formă de disidență în țară, a fost un colonialist avar cu iluzii imperiale romane, făcându-se răspunzător de moartea a peste 30 000 de ethiopieni în infama campanie din Abisinia, și fiind complice, prin alianța cu Adolf Hitler, la atrocitățile comise de Germania nazistă.

Benito Amilcare Andrea Mussolini s-a născut pe 29 iulie 1883 la Predappio, în nordul Italiei. Tatăl lui a fost fierar, iar mama profesoară, meserie pe care a urmat-o și el, dar pe care a abandonat-o curând. În 1902, după ce vreme de un an a încercat fără succes să își găsească un loc de muncă în Elveția – timp în care a fost închis pentru vagabondaj –, a fost expulzat și trimis înapoi în Italia pentru a-și satisface serviciul militar.

În tinerețe, mergând pe urmele tatălui, Mussolini a fost un socialist convins, editând un ziar numit *La Lotta di classe* (*Lupta de clasă*), după care, în 1910, devenind secretar al Partidului Socialist, filiala din Forli, a editat ziarul *Avanti!* (*Înainte!*). A mai scris un roman nereușit intitulat *Amanta cardinalului*. Tot mai cunoscut autorităților pentru incitare la dezordine, a fost închis în 1911 pentru realizarea de propagandă pacifistă după ce Italia declarase război Turciei. Lucru deloc surprinzător, inițial s-a opus intrării Italiei în Primul Război Modial,

dar – crezând probabil că un conflict major va provoca răsturnarea capitalismului – și-a schimbat părerea, o decizie care i-a adus excluderea din Partidul Socialist. A devenit curând fascinat de militarism, înființând un nou ziar, *Il Popolo d'Italia*, precum și un grup prorăzboi, Fasci d'Azione Rivoluzionaria, deși își întrerupsese executarea serviciului militar în 1917 din cauza unor răni suferite în urma exploziei unei grenade în timpul instrucției.

Mussolini era acum un antisocialist hotărât, convins că doar o guvernare autoritară putea ajuta la depășirea problemelor economice și sociale endemice din Italia postbelică, în timp ce bandele de stradă violente (inclusiv fasciștii săi) se luptau pentru supremație. Pentru a descrie politica sa decisă, în care un rol principal era ocupat de personalitate, a inventat termenul *fascismo* – din cuvântul italian *fascio*, însemnând „unire", și latinul *fasces*, simbolul roman reprezentat de un mănunchi de nuiele legate în jurul unei securi, semnificând tăria prin unitate. În martie 1919, prima mișcare fascistă din Europa s-a cristalizat sub conducerea lui, formând Fasci di Combattimento. Adepții lui, care obișnuiau să poarte cămăși negre, au reușit să zădărnicească grevele din industrie și să îi alunge pe socialiști de pe străzi, spre deosebire de guvernările liberale și nesigure ale acelei perioade. Deși a suferit o înfrângere în alegerile din 1919, Mussolini a fost ales în Parlament în 1921, împreună cu alți 34 de fasciști, pentru ca mai târziu, în cursul aceluiași an, să înființeze Partidul Național Fascist. În octombrie 1922, după ce ostilitățile dintre grupurile de extremă dreapta și stânga escaladaseră, ajungându-se aproape la anarhie, Mussolini – având în spate mii de cămăși negre – a organizat așa-numitul „Marș asupra Romei" (de fapt, el a mers cu trenul) și s-a prezentat drept singurul om care putea restabili ordinea. Disperat, regele Victor Emmanuel al III-lea i-a cerut, din nefericire, să formeze un guvern.

Noul regim era întemeiat pe teamă. În 10 iunie 1924, Giacomo Matteotti, deputat de frunte al Partidului Socialist, a fost răpit și asasinat de sprijinitorii lui Mussolini după ce criticase alegerile din acel an, în care fasciștii obținuseră 64% din voturi. În 1926, Mussolini (care își spunea Il Duce – conducătorul – și era inițial sprijinit de liberali) a pus capăt democrației parlamentare și și-a pus amprenta personalității sale asupra tuturor aspectelor guvernării, introducând o cenzură strictă și o mașină de propagandă ingenioasă în cadrul căreia redactorii de ziare erau aleși personal de el. Doi ani mai târziu, a încredințat puterea executivă Marelui Consiliu Fascist, iar țara a devenit practic un stat polițienesc monopartid.

În 1935, dorind să își realizeze visurile de dominație asupra Mediteranei și a imperiului nord-african, Mussolini a ordonat invazia Ethiopiei, iar folosirea iperitei, urmată doi ani mai târziu de reprimarea cumplită a unei rebeliuni împotriva conducerii italiene, a făcut Liga Națiunilor să impună sancțiuni împotriva Italiei. Din ce în ce mai izolat, a scos țara din acest organism internațional și s-a aliat cu Hitler în 1937 – același an în care a acordat azil politic și sprijin brutalului fascist croat Ante Pavelić –, imitându-l pe Führer prin emiterea unor legi antisemite. Curând s-a vădit clar că Mussolini era totuși un partener minor în această relație, deoarece Hitler nu l-a consultat în privința nici unei decizii militare.

După ce Hitler a invadat Cehoslovacia în martie 1939, punând astfel capăt speranțelor de pace întrezărite prin Acordul de la München, încheiat în anul precedent, Mussolini a ordonat invadarea Albaniei, țară vecină, iar trupele sale au spulberat micuța armată a regelui Zog. În luna mai, Hitler și Mussolini au încheiat Pactul de Oțel, promițând să se sprijine unul pe celălalt în cazul unui război – o hotărâre care a dat fiori de teamă întregii Europe.

Italia nu a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial decât după căderea Franței în iunie 1940, când se părea că Germania era pe cale să obțină o victorie rapidă, însă războiul

italian – începând cu un atac eșuat împotriva Greciei în octombrie, urmat apoi de incursiunile umilitoare din Africa de Nord – a fost un dezastru în toată puterea cuvântului. În ciuda militarismului pompos al regimului său, armata lui Mussolini era nepregătită pentru un război de o asemenea anvergură, pierzând masiv soldați în Balcani și în Africa. După debarcarea trupelor anglo-americane pe țărmurile Siciliei în iunie 1943, fasciștii l-au abandonat pe Mussolini și l-au arestat, însă acesta a fost salvat din închisoare de un comando german și pus în fruntea unui protectorat-marionetă din nordul Italiei. În 27 aprilie 1945, când Aliații s-au apropiat, Mussolini – deghizat în soldat german – a fost prins de partizanii italieni în satul Dongo, din apropierea lacului Como. A fost împușcat în ziua următoare, împreună cu amanta lui. Cadavrele lor au fost duse la Milano și atârnate cu capetele în jos de cârlige de carne, în Piazza Loreto.

Campania din Abisinia

În octombrie 1935, Mussolini a invadat Abisinia (în prezent Ethiopia), folosind forțe aeriene și arme chimice (iperită) într-o campanie barbară care a durat șapte luni și a presupus uciderea sistematică a prizonierilor, fie pe eșafoduri publice, fie prin aruncarea din avioane aflate în zbor. Campania a dus la anexarea Ethiopiei la Africa de Est italiană, împreună cu Eritreea și Somalia.

Mussolini nutrea visuri imperiale, însă campania avea și rolul de a răzbuna umilirea Italiei din martie 1896, când Ethiopia înfrânsese o armată italiană la Adowa. Invazia din 1935 – pentru care italienii au folosit o dispută de frontieră drept pretext mincinos – a pus față în față tancurile, artileria și aviația italiene și armata prost echipată și neinstruită a împăratului Haile Selassie.

Înaintând rapid spre capitala Ethiopiei, Addis Abeba, italienii au jefuit Obeliscul din Axum, un monument antic,

și au lansat bombe incendiare asupra orașului Harar, cucerind Addis Abeba pe 5 mai 1936 și silindu-l pe Haile Selassie să fugă din țară. Mareșalul Badoglio, comandantul victorios al lui Mussolini, a fost numit în mod absurd Duce de Addis Abeba. Pe drum, prin nesocotirea flagrantă a Protocolului de la Geneva din 1925, italienii au lansat între 300 și 500 de tone de iperită, gazând chiar și ambulanțele aparținând Crucii Roșii.

În acest timp, aflat în siguranță la Roma, Mussolini a ordonat ca „toți rebelii și prizonierii să fie uciși", dând instrucțiuni soldaților să „desfășoare în mod sistematic o politică de teroare și exterminare a rebelilor și a populației complice". În februarie 1936, după o încercare nereușită de asasinare a guvernatorului colonial, soldații italieni au produs distrugeri uriașe timp de trei zile.

Generalii săi îl avertizaseră pe Mussolini că amenințarea influenței britanice și franceze în Africa și în Orientul Mijlociu ar putea provoca Marea Britanie să declare un război care „ne-ar reduce la o țară de nivel balcanic", însă Marea Britanie – condusă de Neville Chamberlain – și Franța duceau în acea perioadă o politică de conciliere, iar Mussolini a calculat corect că acestea nu vor acționa în mod hotărâtor, ceea ce l-a încurajat pe Hitler. Cu toate acestea, imperiul ethiopian al Italiei a avut o viață scurtă, fiind eliberat de Marea Britanie în 1941. Haile Selassie a domnit până în 1974, iar Badoglio l-a înlocuit pe Mussolini în 1943 și a încheiat pacea cu Aliații.

Hideki Tojo

1884–1948

Marele război din Asia de Est a fost justificat şi drept.

Hideki Tojo, după încercarea nereuşită de a se sinucide în septembrie 1945

Generalul Hideki Tojo, poreclit „Briciul“, a fost prim-ministru al Japoniei pe mai toată durata celui de-al Doilea Război Mondial, arhitectul agresiunii sale imperiale și forța propulsoare a politicii îngrozitoare de mărire și brutalitate care a costat viața a milioane de oameni și a dus la distrugerea propriei țări. Tojo, fiu de general, și-a început cariera militară de tânăr, fiind ofițer de infanterie, atașat militar și instructor la colegiul personalului militar. În 1939 era deja general-maior. Înainte de aceasta, Tojo devenise membru al unui grup militarist de extremă dreaptă, care dovedea un ultranaționalism fanatic. Cu toate acestea, în timpul încercării de lovitură de stat din 26 februarie 1936, Tojo a rămas fidel împăratului Hirohito și a participat la înăbușirea ei.

Fidelitatea i-a fost răsplătită lui Tojo în 1937, când a fost numit șef de stat-major al Armatei Kwantung din Manciuria. În această calitate, a jucat un rol important în declanșarea celui de-al Doilea Război Chino-Japonez – un conflict care a durat opt ani și a dus la moartea a milioane de oameni, deoarece, în dorința lor de a cuceri China imperială, trupele japoneze au încălcat atât decența umană, cât și legile războiului. Necombatanții – bărbați, femei și copii – au fost transformați în mod deliberat în ținte, ceea ce a dus la atrocități precum așa-numitul „Viol de la Nanjing“ în care, între luna decembrie 1937 și martie 1938, soldații japonezi au măcelărit între 250 000 și 350 000 de civili chinezi.

În timpul desfășurării războiului din China, armata japoneză și-a întărit controlul asupra guvernului civil, iar Tojo s-a implicat mai mult în politică. În mai 1938 a fost numit ministru adjunct în guvernul prințului Fumimaro Konoe. În această funcție, el a fost unul dintre susținătorii cei mai convingători ai unui pact cu Germania nazistă și cu Italia fascistă, și a insistat de asemenea asupra unei lovituri preventive împotriva Uniunii Sovietice.

În iulie 1940, Tojo a devenit ministru de Război și a făcut demersuri pentru intrarea oficială a Japoniei în alianța Axei, alături de Germania și Italia. În iulie 1941, convinsese Franța regimului de la Vichy să sprijine ocuparea de către japonezi a câtorva baze-cheie din Indochina – o acțiune care a pregătit terenul pentru aplicarea de sancțiuni americane împotriva Japoniei și a dus la creșterea încordării dintre cele două țări. În octombrie 1941, când Fumimaro Konoe a fost silit să se pensioneze, Tojo, care își păstrase portofoliul de ministru de Război, s-a grăbit să îl înlocuiască în calitate de prim-ministru. Imediat după aceea și-a declarat angajamentul de a crea o „nouă ordine în Asia". Inițial, a sprijinit eforturile diplomaților săi de a realiza un acord cu Statele Unite. Însă pe măsură ce devenea tot mai limpede că nu se putea încheia nici o înțelegere cu Statele Unite în condițiile dorite, el a autorizat atacul asupra bazei navale de la Pearl Harbor pe 7 decembrie 1941, provocând declanșarea războiului din Pacific.

Victorioasă, Japonia a invadat Singapore, Malaysia, o mare parte din China, Filipinele, Indonezia și o mare porțiune din Pacific, îndreptându-se spre India prin Birmania, însă flota americană a distrus flota japoneză în bătălia din Midway în iunie 1942, iar apoi a recucerit treptat Pacificul sub conducerea generalului MacArthur. Tojo și-a asumat puteri aproape dictatoriale, dar în urma capturării Insulelor Mariane de către americani, a demisionat în iulie 1944.

Tojo a fost răspunzător pentru modul în care Japonia a purtat războiul, într-o manieră la fel de barbară ca naziștii

în Europa. Cercetări recente au dovedit că împăratul Hirohito nu a fost pionul militariștilor, ci i-a sprijinit cu entuziasm și i-a îndrumat. Hirohito trebuie să împartă răspunderea alături de Tojo pentru crimele de război comise de Japonia. În timpul masacrului de la Sook Ching din februarie–martie 1942, de pildă, forțele japoneze din Singapore au executat în mod sistematic până la 50 000 de etnici chinezi. În același timp, Japonia a declanșat în China o politică în baza căreia soldaților japonezi li s-a dat ordin de a „ucide tot, arde tot și jefui tot" pentru a pacifica țara, ceea ce a dus la uciderea a 2,7 milioane de civili. Chiar și după ce Tojo a demisionat, regulile barbare la crearea cărora contribuise, în care viața oamenilor era complet lipsită de valoare, au continuat să fie aplicate – ajungându-se la atrocități precum masacrul de la Manila din februarie 1945, în care au fost măcelăriți 100 000 de civili filipinezi.

În afară de ucideri în masă, japonezii au desfășurat experimente medicale pe prizonierii capturați și pe membri ai populației supuse. S-au testat arme biologice și chimice pe victime selecționate; alții au fost operați fără anestezie ori expuși la intemperii pentru a se studia cum reacționau organismele lor. S-au încălcat prevederile convențiilor internaționale privind tratamentul prizonierilor, iar prizonierii de război au fost siliți să muncească în condiții îngrozitoare, privați de hrană și medicamente, torturați și executați fără nici o reținere.

Japonia a rezistat înfrângerii cu brutalitate și hotărâre sinucigașă. Când forțele americane s-au apropiat de Japonia, iar trupele sovietice au atacat Manciuria japoneză, Statele Unite au folosit bombe nucleare la Hiroshima și Nagasaki, ceea ce a dus la capitulare.

Chiar și în zilele noastre, caracterul și anvergura faptelor petrecute sub autoritatea lui Hideki Tojo rămân greu de înțeles. În urma capitulării necondiționate a Japoniei, în august 1945, Tojo a încercat să se sinucidă. Totuși, în aprilie 1946 a fost judecat pentru crime de război. A fost găsit vinovat și spânzurat la 23 decembrie 1948.

Marşul morții din Bataan

După lupte care au durat trei luni pentru cucerirea peninsulei Bataan din Filipine, în ziua de 9 aprilie 1942, în jur de 75 000 de soldați aliați (cuprinzând aproape 64 000 de americani și 11 000 de filipinezi) s-au predat în mod oficial forțelor japoneze. Aceștia au fost forțați apoi să mărșăluiască până la un lagăr-închisoare aflat la 96 de kilometri distanță. Pe drum, au fost executați mulți soldați – oprirea din marș fără permisiune era interpretată ca un act de insubordonare și pedepsită pe loc. Mulți alții au murit din cauza condițiilor îndurate. Iată mărturisirea unui prizonier de război, Lester Tenney, care a trecut prin „Marșul morții" și a supraviețuit:

> Soldații japonezi au sosit în zona noastră în 10 aprilie 1942, la ora 6:00 dimineața, iar după câteva minute de urlete și percheziționare în căutare de țigări, ne-au încolonat și ne-au silit să mergem spre drumul principal spre Bataan, iar noi am luat doar ce aveam pe noi în acel moment. Mulți dintre noi nu aveau bidoane cu apă și nici caschete. Am mers primele patru zile fără apă sau hrană... Mergeam de la răsăritul soarelui până la apus. Nu am avut nici pauză de mic dejun, nici de cină, și dormeam într-un depozit în care puteau încăpea ușor 500 de oameni, dar ne-au îngrămădit câte 1 200, astfel că nu era loc pentru toți să se întindă pe jos. Iar când erai silit să te ușurezi, trebuia să faci asta pe podeaua pe care dormeai... Am văzut cu ochii mei cum un prizonier a fost ucis cu o lovitură de baionetă în spate pentru că s-a oprit la o fântână arteziană ca să bea o cană cu apă. Ucis pentru o gură de apă. Pe marginea drumului erau bălți murdare în care bivolii de apă se bălăceau în zilele cu arșiță. Apa din acele bălți era murdară și în ea se aflau, între altele, și excremente de animale. Dar când ți-e sete și nevoia de a bea te face să nu mai știi ce e bine și ce e rău, ieși din rândul celor care mărșăluiesc și dai deoparte mizeria de la suprafață ca să poți bea din așa-zisa apă. Drept urmare, mulți s-au îmbolnăvit de dizenterie și moartea a venit repede pentru ei.

După război, comandantul japonez care a răspuns de acel marș, generalul-locotenent Masaharu Homma, a fost executat pentru crime de război.

Baronul Ungern von Sternberg și Războiul Civil Rus

1886–1921

Chiar şi moartea este preferabilă Baronului.

Un refugiat despre domnia lui Ungern în Mongolia

În 1920, baronul rus Roman Ungern von Sternberg, mistic și sadic, obsedat de Genghis-Han, budism și antisemitism, a cucerit Mongolia cu o armată încropită din cavaleriști ruși și mongoli. Conducerea dementă a acestui general-locotenent din armata rusă suferind de psihoză, supranumit „Baronul Sângeros", este una dintre cele mai grotești povești ale timpurilor moderne și întruchipează tragediile petrecute în timpul Războiului Civil Rus, în care au pierit milioane de oameni.

Născut în orașul austriac Graz, Ungern era un nobil baltic de origine germană, crescut la Tallinn, capitala Estoniei, pe atunci parte din Imperiul Rus. A intrat în armata rusă, luptând în dezastruosul Război Ruso-Japonez și fiind degradat pentru brutalitate. Legăturile aristocratice l-au salvat în repetate rânduri. Serviciul militar în Extremul Orient i-a trezit fascinația pentru budism, chiar dacă era vorba de un budism mult deosebit de versiunea pașnică la modă în rândul vedetelor de cinema de astăzi; era deja legat de antisemitismul care avea să îl atragă pe Dalai Lama de la acea vreme spre teoriile rasiale naziste.

În Primul Război Mondial, Ungern a urcat în ierarhie până la gradul de general de cavalerie, iar când bolșevicii au pus mâna pe putere, el s-a alăturat Albilor din Extremul Orient și a luptat sub conducerea altui psihopat fascinant, atamanul cazac Semionov, sprijinit de Japonia. I s-a încredințat

comanda unei divizii de cavalerie asiatică din autoproclamata „Republică Buriato-Mongolă“ a lui Semionov. Deși antibolșevici convinși, cei doi au avut relații încordate cu alte armate ale Albilor care se opuneau Roșiilor, sfidând autoritatea amiralului Kolceak, comandant suprem al Albilor, și acționând în mod independent.

Ungern a guvernat un orășel, Dauria, unde a tronat peste un grup diavolesc de torționari însetați de sânge, care au ucis orice bolșevic sau evreu. Ridicându-se împotriva lui Semionov, el și-a creat o armată privată alcătuită din buriați, tătari, cazaci și ofițeri țariști care amintea de o oștire medievală. Ungern personifică tragica brutalitate a Războiului Civil Rus (1918–1921), în care comisari comuniști, războinici Albi, generali, anarhiști, naționaliști, cazaci și antisemiți sângeroși au reușit să ucidă (prin masacre sau înfometare) între 10 și 20 de milioane de oameni.

Ungern era obsedat de rolul său în istorie: să restaureze monarhia sub conducerea fratelui lui Nicolae al II-lea, marele duce Mihail (de fapt, ucis de bolșevici), și să refacă gloria lui Genghis-Han și domnia regelui-zeu, perversul Bogd-Han, în Mongolia. Într-o campanie absurdă și sălbatică, Ungern a reușit să alunge trupele chineze, să ocupe capitala mongolă Urga (în prezent Ulan Bator) și să îl înlocuiască pe Bogd-Han cu el însuși ca dictator (sprijinit de trupe tibetane trimise de Dalai Lama).

Domnia lui a fost dominată de tiranie, tortură și crimă. Victime nevinovate – comuniști, evrei sau chiar oameni înstăriți – au suferit bătăi cumplite („Știai că oamenii încă pot merge când carnea este desprinsă de pe oase?“), decapitări, arderi de vii, dezmembrări și eviscerări, expunerea în pielea goală pe gheață sau sfârtecarea de către animale sălbatice. Unii erau târâți cu frânghii legate de gât în urma mașinilor, vânați pe străzi de cazaci, forțați să urce goi în copaci până cădeau și erau apoi împușcați, ori legați între crengi îndoite, care, atunci când erau eliberate, le dezmembrau trupurile.

Ungern aderase de multă vreme la un misticism cvasireligios care pentru mulți oameni – având în vedere Revoluția și Războiul Civil – a căpătat o nuanță milenară, anticipând venirea apocalipsei, prăbușirea societății și crearea unei „noi ordini mondiale". Ungern a ajuns să se considere reîncarnarea lui Genghis-Han. Îi ura pe evrei, pe care îi ucidea oriunde îi găsea, susținând că ei „nu sunt apărați de lege... nici bărbații, nici femeile, nici sămânța lor nu trebuie să mai rămână." Nici măcar femeile sau copiii nu găseau cruțare.

În iunie 1921, armatele lui Ungern au fost înfrânte de bolșevici. El a fost grav rănit și, în timp ce încerca să scape, soldații lui s-au răzvrătit și au încercat să îl ucidă. Au dat greș, însă în august l-au predat bolșevicilor. „Baronul Sângeros" a fost transportat în Rusia într-o cușcă, i s-a organizat un proces public în orașul Novosibirsk și a fost executat de un pluton pe 15 septembrie 1921.

Adolf Hitler

1889–1945

Dacă într-o bună zi naţiunea germană nu va mai fi suficient de puternică sau suficient de pregătită de sacrificii pentru a-şi da viaţa pentru existenţa sa, atunci să piară şi să fie anihilată de alte puteri mai mari decât ea...

Adolf Hitler, 27 noiembrie 1941

Adolf Hitler este întruchiparea monstrului istoric, personificarea răului și cel răspunzător de cele mai mari crime în masă comise vreodată, 70 de milioane de oameni pierind în al Doilea Război Mondial, inclusiv 6 milioane în Holocaust. Nimeni altul nu și-a câștigat un asemenea oprobriu și nu a ajuns să demonstreze cât de jos poate cădea umanitatea. Între ororile istoriei, crimele Führerului nazist continuă să ocupe un loc unic.

Născut în Braunau am Inn, în Austria, Hitler a părăsit școala la 16 ani fără nici o diplomă. A suferit o mare dezamăgire când a fost respins de două ori la examenele pentru admiterea la Academia de Arte Frumoase din Viena. S-a zbătut să supraviețuiască la Viena din pictură, asimilând ideile naționaliste și antisemite.

În 1913, s-a mutat la München, iar în august 1914, a intrat în armata germană, luptând ulterior pe Frontul de Vest și ajungând la gradul de caporal. În noiembrie 1918, când guvernul german a încheiat armistițiul, Hitler – ca mulți alți naționaliști germani – a crezut că neînfrânta armată germană fusese „înjunghiată pe la spate". A fost îngrozit de condițiile Tratatului de la Versailles, în baza căruia Germania pierdea mult teritoriu și cea mai mare parte a forțelor ei armate.

După război, impresionat de ideologia sa, în care fuzionau naționalismul, antisemitismul și antibolșevismul, Hitler

a intrat în Partidul Muncitorilor Germani (DAP). Foarte curând, și-a câștigat reputația de orator capabil să anime mulțimile, iar în 1912 a devenit lider al Partidului Național-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP) – Partidul Nazist –, etalând un cult al venerării puterii, violenței purificatoare, superiorității rasiale, eugeniei și conducerii brutale. El a creat o aripă paramilitară, numită SA (*Sturmabteilung*, adică „Batalioanele de asalt"), condusă de Ernst Röhm.

Inspirat de exemplul lui Mussolini, Hitler a hotărât să pună mâna pe putere, iar în noiembrie 1923, a declanșat la München o încercare de puci împotriva democraticei Republici de la Weimer. A eșuat și a fost arestat, fiind condamnat la cinci ani de închisoare – dar a executat doar câteva luni, timp în care a scris *Mein Kampf* (*Lupta mea*), care dovedea un antisemitism dezlănțuit, anticomunism și naționalism militant. Pe de altă parte, și-a schimbat tactica, hotărând să obțină puterea prin vot, iar apoi să înlocuiască democrația cu un stat autocratic.

Șansa i-a surâs lui Hitler odată cu începutul Marii Crize. În alegerile care au urmat, pe măsură ce economia se scufunda, Partidul Nazist a câștigat tot mai mulți adepți, devenind în iulie 1932 cel mai mare partid din Reichstag (Parlamentul german), poziție confirmată de alegerile din noiembrie. În 30 ianuarie 1933, Hitler a depus jurământul de cancelar.

După incendierea Reichstagului în februarie 1933, Hitler a suspendat libertățile civile și a emis „Legea permisibilității", care îi îngăduia să conducă prin dictat. Opoziția era zdrobită. Hitler a îndreptat acțiunile represive chiar spre interior: „Noaptea cuțitelor lungi" din iunie 1934 a dus la asasinarea lui Röhm și a conducerii SA de către SS (*Schutztaffel*, sau „Eșalonul de protecție"). Două luni mai târziu, sprijinit de oameni precum Hermann Göring și Joseph Goebbels, Hitler a dobândit putere civilă și militară absolută și a devenit Führer („conducător") și șef de stat.

Naziștii au declanșat o redresare economică, reducând șomajul și introducând noi planuri ambițioase, cum ar fi

construirea unei rețele de Autobahn (autostrăzi). Mulți dintre foștii opozanți ai lui Hitler erau pregătiți să îl considere de bună credință. Însă „miracolul" economic s-a realizat în mare măsură datorită unor acțiuni uriașe de reînarmare, prin încălcarea Tratatului de la Versailles – prima fază privind hotărârea lui Hitler de a declanșa un război european barbar și rasial.

În martie 1936, Hitler a reocupat o zonă demilitarizată de pe Rin. A așteptat cu atenție reacția comunității internaționale – nimic. Acest lucru i-a dat curaj, astfel că în martie 1938, a anexat Austria; în septembrie, a ocupat Regiunea Sudetă vorbitoare de limbă germană din Cehoslovacia; iar în martie 1939, a ocupat restul Cehoslovaciei. De fiecare dată, a simțit puțină opoziție din partea celorlalte țări europene. Își îndeplinise însă dorința lui de bază: Tratatul de la Versailles fusese redus la un „petic de hârtie".

Hitler a semnat Pactul Molotov–Ribbentrop cu dictatorul sovietic Stalin, prin care Europa de Est era împărțită între acești doi tirani brutali. În septembrie 1939, Hitler a cucerit Polonia, o acțiune care a declanșat declarații de război din partea Marii Britanii și a Franței. Însă în primăvara anului 1940, armatele germane au pornit spre vest, cucerind Norvegia, Danemarca, Țările de Jos și Franța într-o campanie-fulger. În 1941, au căzut sub stăpânirea lui Iugoslavia și Grecia, și doar Marea Britanie a rămas neînfrântă. Acum, Hitler domina imperiul său continental și părea de neclintit.

În iunie 1941, Hitler a lansat un atac-surpriză împotriva Rusiei staliniste prin Operațiunea Barbarossa, cel mai mare și mai brutal conflict din istorie, în care au murit 26 de milioane de sovietici. S-a mutat în est pentru a comanda cea mai mare inițiativă militară din cartierul general aflat în estul Poloniei („Vizuina Lupului"). La începutul campaniei Barbarossa, forțele germane au obținut o serie uimitoare de victorii, fiind cât pe ce să ocupe Moscova, capitala sovietică, și capturând în jur de 6 milioane de prizonieri.

Între timp, un alt proiect, la fel de oribil, căpăta contur în Europa ocupată de naziști. *Mein Kampf* vorbise clar despre intențiile sumbre ale lui Hitler față de evrei, iar Legile de la Nürnberg din 1935–1936, care îi lipseau pe evrei de drepturi civile în Germania, sugeraseră răul ce avea să se petreacă. Spre sfârșitul deceniului, în vreme ce norii războiului se adunau, au apărut semne și mai amenințătoare: *Kristallnacht* („Noaptea de cristal") din noiembrie 1938 adusese cu sine un val de atacuri asupra caselor și proprietăților evreilor din întreaga Germanie. La început, Hitler s-a declarat mulțumit să îi subjuge și să îi înfometeze pe slavi și să îi alunge pe evrei de pe pământul german; aceștia erau internați în ghetouri și lagăre de concentrare în toată Polonia ocupată. Însă de această dată a ordonat o politică de exterminare, folosind *Einsatzgruppen* (Grupurile de intervenție) pentru a împușca un milion de evrei. Operațiunea Barbarossa a slujit drept declanșator și scuză pentru „soluția finală a problemei evreiești". Din ordinul dat de Hitler Reichsführerului SS Heinrich Himmler, evreii au fost trimiși în lagăre de exterminare pentru a fi uciși în camere de gazare la scară industrială. Holocaustul, așa cum a devenit cunoscută această acțiune, a provocat moartea a 6 milioane de evrei, precum și a altor minorități detestate de naziști, inclusiv țigani, slavi și homosexuali. Aceasta rămâne o crimă de o dimensiune fără egal.

Însă sovieticii i-au înfrânt pe germani la Stalingrad în 1942–1943. După victoria lor de la Kursk în vara anului 1943, încet, dar sigur, sovieticii au distrus imperiul creat de Hitler, avansând până la Berlin. În iunie 1944, Aliații au invadat nordul Franței prin debarcările din Ziua Z și au continuat lupta pentru a-i întâlni pe sovietici chiar în Germania. Trăind în continuare o iluzie, Hitler a refuzat să accepte realitatea, cerând ca soldații lui să lupte până la ultimul. Pe măsură ce Germania era strivită între Armata Roșie în est și britanici și americani în vest, el s-a refugiat în *Führerbunker*-ul său din

Berlin, unde, pe 30 aprilie, s-a sinucis, răspunzător fiind de moartea a 70 de milioane de oameni.

Ultimele zile ale lui Hitler

Hitler s-a refugiat în buncărul său din Berlin în 16 ianuarie 1945, împreună cu membri ai personalului și, mai târziu, cu Eva Braun și familia Goebbels. În 16 aprilie, Armata Roșie a lansat Bătălia pentru Berlin, atacând printr-o manevră în clește și pătrunzând curând în oraș.

Hitler și-a petrecut ultimele zile dând ordine unor armate inexistente de a lansa ofensive, denunțându-i pe potențialii săi succesori Göring și Himmler drept trădători și organizând ceaiuri plăcute cu secretarele lui devotate. În restul buncărului, gărzile SS și personalul feminin s-au dedat unor orgii cu multă băutură. În 28 aprilie, aflând de încercarea lui Himmler de a încheia pacea, Hitler l-a pus pe ofițerul SS Hermann Fegelein (cumnatul Evei Braun și „băiatul de aur" al lui Himmler) să îl împuște în grădina Cancelariei.

În 29 aprilie, Hitler s-a căsătorit cu Eva Braun în cadrul unei ceremonii civile care s-a desfășurat chiar în buncăr. A doua zi, el și Eva Braun au înghițit capsule cu cianură – testate anterior pe câinele lui, Blondi –, iar Hitler s-a împușcat în tâmpla dreaptă. Contrazicând zvonurile potrivit cărora Hitler a fugit în America de Sud, martori oculari susțin că trupul lui a fost incinerat, iar acest lucru s-a confirmat când ofițeri SMERSH (unitatea de contrainformații a Armatei Roșii) au descoperit rămășițele în apropierea buncărului, iar amprentele dentare au dovedit că era vorba de Hitler și de Eva Braun. Scheletul lui a fost înhumat sub baza sovietică aeriană Magdeburg din Germania de Est, apoi dezgropat și incinerat în 1970 din ordinul șefului KGB de atunci, Iuri Andropov. În anul 2000, o parte a craniului a fost expusă în cadrul Serviciului Federal de Arhive din Moscova.

Ante Pavelić

1889–1959

Cu ajutorul lui Dumnezeu și al marilor noștri prieteni... se naște statul liber al Croației, în care tot pământul și toată autoritatea se vor afla în mâinile voastre, tot pământul și toată autoritatea se vor afla în mâinile voaste, țărani croați, în care legea și dreptatea vor domni, și în care toate buruienile plantate de mâna străină a dușmanilor vor fi smulse.

Discurs radiodifuzat al lui Pavelić către croați, 5 aprilie 1941

Fascistul croat Ante Pavelić a fost „măcelarul din Balcani", iar crimele comise de el au fost atât de barbare, încât până și naziștii care comiteau genocid le-au socotit ieșite din comun. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Pavelić, admirator al lui Adolf Hitler, a creat Croația, un stat independent, și a purificat țara de toți cei care nu erau croați într-un febril genocid local împotriva evreilor și sârbilor ortodocși – o orgie de omucideri în care au pierit 700 000 de oameni.

Pavelić s-a născut în 1889 în satul Bradina din Bosnia, care făcea parte în acea vreme din Imperiul Austro-Ungar. Părinții lui proveneau din orașul croat Lika și, încă de la o vârstă fragedă, el a dovedit un mare interes față de poveștile populare croate și față de alte istorii naționale. Cât a studiat la Universitatea din Zagreb, capitala Croației, a început să creadă în naționalismul croat, al cărui exponent fanatic a devenit curând. În 1912 a fost arestat după încercarea de asasinare a viceregelui austro-ungar al Croației-Slavonia.

Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (cunoscut mai târziu sub numele de Iugoslavia) s-a format după Primul Război Mondial, în urma prăbușirii Imperiului Austro-Ungar. Pavelić s-a opus guvernării centralizate a noului stat și și-a continuat

campania pentru independența Croației. În 1927 a fost ales în Parlamentul federal de la Belgrad ca reprezentant al facțiunii naționaliste radicale croate.

În ianuarie 1929, regele Alexandru al Iugoslaviei a anunțat crearea „Dictaturii Regale". Pavelić a reacționat înființând Mișcarea Ustașă de Eliberare a Croației. Având sediul la Zagreb, acest grup dorea să „elibereze" Croația de sub „ocupația străină" și să întemeieze un „stat liber și independent pe teritoriul său național și istoric". Ustașii au fost imediat interziși, iar Pavelić a fugit la Viena, fiind condamnat la moarte în contumacie pentru că susținuse în public răsturnarea statului. Expulzat apoi de guvernul austriac, și-a găsit refugiu în Italia lui Mussolini, unde a organizat tabere de pregătire pentru ustași. Aceștia au lansat o campanie teroristă împotriva regimului iugoslav, iar în 1934 Pavelić a fost implicat în asasinarea regelui Alexandru. Temându-se de consecințele acestui act de terorism internațional, Mussolini a interzis mișcarea ustașă, iar Pavelić a fost închis până în 1936. O vreme, Pavelić a rămas în umbră, dar la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, perspectivele lui s-au schimbat.

În 6 aprilie 1941, Germania a invadat Iugoslavia. Patru zile mai târziu, un sprijinitor al lui Pavelić a declarat la Zagreb „Statul Independent Croația", Pavelić a fost declarat *Poglavnic* („conducător"), iar el și tovarășii lui ustași exilați au fost trimiși în patria lor de Mussolini, care încheiase o înțelegere cu ei potrivit căreia Italia avea să anexeze o porțiune a coastei dalmate a Croației imediat ce aceștia ajungeau la putere.

Noul guvern format de Pavelić s-a modelat conștiincios pe tiparul dictaturii naziste din Germania. Pedeapsa cu moartea s-a instituit curând pentru o largă serie de infracțiuni împotriva „onoarei și interesului națiunii croate", și au fost emise legi menite să păstreze „sângele și onoarea ariene" prin interzicerea căsătoriilor între croați și evrei. La scurt timp a urmat legislația antisemită.

În cursul unei întâlniri de la Berghof, în Germania, Hitler i-a spus lui Pavelić că ar fi nevoie de un efort susținut, timp de 50 de ani, pentru a se realiza un stat croat omogen. Pavelić a acceptat cu plăcere această misiune, astfel că sârbii, evreii și țiganii au fost adunați și trimiși în lagăre de exterminare. În 1945, peste 80% din populația evreiască din Bosnia și Croația (însumând sub 40 000 de persoane) fusese ucisă, precum și în jur de 29 000 de țigani și jumătate de milion de sârbi, alți 300 000 de oameni fiind deportați în Serbia în condiții atât de atroce încât până și ucigașii SS s-au plâns de starea refugiaților care soseau și de desfășurarea haotică a uciderilor. Cei care au rămas s-au văzut siliți să aleagă între moarte și convertirea la catolicism (majoritatea sârbilor erau ortodocși). La un moment dat, în 1941, câtorva sute de sârbi li s-a cerut să participe la o slujbă în satul Glina pentru convertire, dar imediat ce au ajuns dincolo de ușile bisericii, acestea au fost baricadate și clădirii i s-a dat foc. Nu a supraviețuit nimeni.

Astfel de acțiuni ale ustașilor au stârnit mânia Rezistenței iugoslave, care a ajuns să fie dominată de partizanii comuniști ai lui Iosip Broz Tito. Retragerea sprijinului militar german a grăbit prăbușirea regimului ustaș, iar în mai 1945, Pavelić și mii de adepți ai săi au fugit. Aproximativ 80 000 de ustași au fost măcelăriți de răzbunătorii partizani, în acest carnaj fiind uciși și 30 000 de civili croați. Această răzbunare sângeroasă a continuat și în primii ani ai noii Republici Federative Populare Iugoslavia, înființată de Tito.

Pavelić a reușit să scape, întâi în Austria, iar apoi în Italia, unde, s-a sugerat, forțele de ocupație aliate știau de prezența lui, dar nu au reușit să îl aresteze. În 1948, el a ajuns în Argentina, unde a fost consilier al președintelui Juan Perón. În 1957, a fost ținta unei încercări de asasinat comis de agenți iugoslavi, în urma căruia a fost grav rănit, după care a fugit în Spania lui Franco, unde a murit în 1959.

Efectele lăsate de Ante Pavelić și de regimul său din vremea războiului au fost resimțite până în prezent. Când Balcanii

au explodat într-un nou conflict în anii 1990, umbra ustașilor a continuat să rămână în regiune, deoarece naționaliști fanatici, atât croați, cât și sârbi, au readus la viață politica ucigașă a lui Pavelić sub masca „purificării etnice“.

Colaboraționiști

Croatul Ante Pavelić a fost doar unul dintre colaboratorii negermani care l-au ajutat pe Hitler să comită crimele în masă îndreptate împotriva anumitor rase în Europa ocupată de naziști. Unii – așa-numiții colaboraționiști – au fost instalați la putere chiar de Hitler, cel mai notabil fiind Vidkun Quisling (1887–1945; executat), un simpatizant norvegian al naziștilor, numit președinte al Norvegiei în 1942; Josef Tiso (1887–1947; executat), un preot care, ca prim-ministru al Republicii Slovace după anexarea de către Hitler a Regiunii Sudete, a deportat mii de evrei către lagărele morții; și Anton Mussert (1894–1946; executat), lider al Partidului Socialist Național Olandez și declarat „Führer al poporului olandez“ în 1942.

Unii, aflați deja la putere, s-au aliat cu Hitler, inclusiv principalul său aliat, Benito Mussolini; mareșalul Pétain (1856–1951; mort în închisoare), premierul francez care a predat naziștilor o mare parte din Franța; Pierre Laval (1883–1945; executat), fost prim-ministru care a devenit șeful guvernului de la Vichy și i-a ajutat pe germani să se instaleze în Franța; mareșalul Ion Antonescu (1882–1946; executat), conducătorul antisemit și antirus al României, care l-a silit pe regele Carol al II-lea să abdice, i-a sprijinit pe germani pe Frontul de Est și a ordonat uciderea a 380 000 de evrei și 10 000 de țigani; Boris al III-lea, țar al Bulgariei (1894–1943; probabil otrăvit), care a fost de acord cu deportarea a 13 000 de evrei din teritorii recent anexate, deși i-a protejat pe cei din Bulgaria; amiralul Miklós Horthy (1868–1957), regent al Ungariei, care

a colaborat cu naziștii din teama de comunism, însă, în cele din urmă s-a despărțit de Hitler; și generalii Georgios Tsolakoglou (1886–1948), Konstantinos Logothetopoulos (1878–1961) și Ioannis Rallis (1878–1946), marionete ale naziștilor în Grecia.

Între alți colaboratori pronaziști se numără Staf De Clercq (1884–1942) și Hendrik Elias (1902–1973) de la Liga Națională Flamandă, care a cooperat pentru deportarea evreilor; Frits Clausen (1893–1947), Frits Clausen (1893–1947), lider al Partidului Nazist Danez; Léon Degrelle (1906–1946), șeful Mișcării Rexite din Belgia; generalul Andrei Vlasov (1900–1946, executat), care, în 1944, a înființat o Armată Rusă de Eliberare Antisovietică; și Bronislav Kaminski (1899–1944), comandant al Brigăzii Kaminski (din Armata de Eliberare Națională Rusă) care, împreună cu apropiații săi Konstantin Voskoboinik și Iuri Frolov, au supravegheat uciderea, din ordinul naziștilor, a 10 000 de cetățeni în timpul Revoltei din Varșovia, din 1944. Kaminski a fost la acea dată împușcat de SS pentru depravare, care mersese chiar dincolo de standardele lui Hitler. Dintre colaboraționiști, în afară de Pavelić, românul Antonescu, care a ordonat masacrarea evreilor din Odessa și a evreilor români, a fost cel mai criminal aliat al lui Hitler: „Evreul", a spus acesta, „este Satana".

Francisco Franco

1892–1975

Răspund doar în fața lui Dumnezeu și a istoriei.

Generalul Franco

Generalul Francisco Franco, liderul absolut al Spaniei din 1939 până în 1975, este într-un fel tiranul uitat, faptele lui fiind umbrite de cele ale lui Adolf Hitler și Iosif Stalin, însă el a fost cu certitudine unul dintre monștrii istoriei. În anii 1930, acest războinic cu tendințe fasciste a ajuns la putere prin brutalitate și teroare în urma unui război civil sălbatic, ajutat de aliatul său Hitler, după care a terorizat populația civilă a Spaniei vreme de 25 de ani. După cel de-al Doilea Război Mondial, când democrația înflorea în restul Europei Occidentale, dictatura lui militară a continuat să zdrobească orice disidență, presupușii inamici fiind împușcați și torturați.

Franco s-a născut în 1892 în nord-vestul Spaniei, în orașul-port Ferrol. Mama lui era o catolică pioasă și conservatoare provenind din straturile superioare ale clasei de mijloc; tatăl, un om excentric și dificil care voia ca fiul lui să intre în marină. Din cauza reducerilor fondurilor pentru marină, Franco a intrat în armată la numai 14 ani. De un profesionalism dus la extrem, curând și-a câștigat reputația de soldat curajos și hotărât, devenind căpitan în 1916 și, în 1926, la vârsta de 34 de ani, cel mai tânăr general din Spania.

Deși de o fidelitate înverșunată față de monarhie, Franco nu s-a amestecat în mod deschis în politică decât în 1931, când regele spaniol a abdicat, lăsând guvernarea pe mâinile republicanilor de stânga. Doi ani mai târziu, când au recâștigat puterea, conservatorii au văzut în Franco un potențial aliat

și l-au promovat la gradul de general-maior, dându-i ordin în octombrie 1934 să înăbușe o revoltă a minerilor din Asturia. Victoria în alegerile din 1936 a Frontului Popular de stânga a făcut ca Franco să fie efectiv îndepărtat și trimis în Insulele Canare, însă la doar câteva luni după aceea, blocul naționalist spaniol de extremă dreaptă a cerut armatei să se alăture în rebeliunea împotriva guvernului care nu reușise să stabilizeze situația țării. Începuse Războiul Civil din Spania.

În iulie 1936, într-o transmisiune radio din Insulele Canare, Franco a declarat că se va alătura rebelilor imediat și, după ce sorții au oscilat pentru forțele naționaliste din Maroc și Madrid, el a fost declarat generalisim, devenind liderul cauzei naționaliste în timpul celor trei ani de război care au urmat.

Sprijinită în unele ocazii de guvernele fasciste ale Germaniei și Italiei, campania militară dusă de Franco a fost recunoscută pentru brutalitatea dovedită față de populația civilă. Franco a organizat o Teroare Albă în cursul căreia au fost uciși 200 000 de oameni. Cea mai infamă atrocitate a fost bombardarea în 1937, într-o zi de târg, a orașului basc Guernica de către Legiunea Condor germană. Deși nu reprezenta un obiectiv militar și nu dispunea de apărare antiaeriană, orașul a fost bombardat întreaga zi de Luftwaffe, iar avioanele au zburat de-a lungul drumurilor pentru a-i secera pe civilii care fugeau, în vreme ce orașul era cuprins de flăcări. Au fost măcelăriți în jur de 1 654 de oameni.

Când, în cele din urmă, a obținut victoria, acest lucru nu a fost de ajuns pentru Franco. „Războiul s-a sfârșit, dar dușmanul nu a murit", a declarat el în 1939. În timpul conflictului alcătuise liste de „roșii": presupuși comuniști care trebuie să fie arestați. Ajungând să controleze statul, a început să-și aresteze și să-și lichideze inamicii. Sute de mii de republicani au fugit din țară, în vreme ce, între 1939 și 1943, între 100 000 și 200 000 de necombatanți sau soldați care s-au predat au fost executați sumar și sistematic.

Represiunea a caracterizat fiecare aspect al regimului franchist. Practic, el a restaurat monarhia fără a numi un rege, însă a păstrat pentru sine toate puterile executive. Democrația a fost abandonată, criticile erau socotite drept trădare, întemnițarea și abuzarea adversarilor abundau, parlamentul a devenit o simplă marionetă în mâna executivului, partidele politice și grevele au fost scoase în afara legii, Bisericii Catolice i s-a dat frâu liber în privința politicii sociale și a educației, mass-media a fost redusă la tăcere, talentul creator a fost strict cenzurat și orice disidență a fost suprimată fără milă de poliția lui secretă, care a practicat tortura și asasinatul pe scară largă până la moartea lui Franco, în 1975. Ignorând orice critici internaționale, Franco a insistat să semneze personal toate condamnările la moarte pronunțate în timpul vieții sale, în vreme ce membrii familiei lui s-au căsătorit cu persoane din aristocrație și au strâns averi colosale.

Definitorie pentru caracterul regimului lui Franco a fost rușinoasa decizie de a i se acorda azil politic lui Ante Pavelić, dictatorul fascist al Croației în timpul celui de-al Doilea Război Mondial – un om care se face răspunzător de moartea a peste 600 000 de persoane. De asemenea, Franco a răsplătit sprijinul primit de la Hitler și Mussolini în timpul Războiului Civil trimițând trupe – deși reduse numeric – pentru a-i ajuta pe naziști în lupta împotriva sovieticilor. S-a opus însă cererii lui Hitler de a intra în război, iar apoi a pozat drept anticomunist după 1945.

Fantoma lui Franco nu a fost încă exorcizată în totalitate din politica spaniolă, în 2004 instituindu-se o comisie pentru despăgubirea victimelor și pentru supravegherea exhumării celor îngropați în morminte comune. Crimele lui ar putea păli în comparație cu acelea comise de dictatori precum Hitler și Stalin, însă puțini au căutat să-și lichideze propriul popor cu o hotărâre atât de lipsită de remușcări ca acest autocrat abject.

Teroarea Albă şi Teroarea Roşie din Spania

Ca generalisim, Francisco Franco semna listele morții; scria E, însemnând executarea, în dreptul celor care urmau să moară, și C în dreptul celor ce aveau să fie cruțați și, lucru cât se poate de macabru și revelator, „GAROTTE Y PRENSA“ („garotă și articol de presă“) în dreptul numelor anumitor oameni bine-cunoscuți. Nimic nu descrie mai bine răutatea teribilă a învingătorilor în Războiul Civil Spaniol. Franco amintește de un general spaniol din secolul al XIX-lea care, pe patul de moarte, a fost întrebat dacă își ierta dușmanii. „Nu am nici unul, am pus să fie împușcați cu toții“, a răspuns el.

Pentru o generație de intelectuali de stânga, încercarea Spaniei republicane de a se apăra împotriva naționaliștilor lui Franco a simbolizat bătălia dintre progresul socialist și reacția fascistă. Intelectuali idealiști precum George Orwell, Ernest Hemingway și romancierul francez André Malraux s-au grăbit să meargă în Spania pentru a lupta de partea cauzei republicane. În total, în acea campanie au luptat circa 32 000 de voluntari străini din Europa și America, în vreme ce Germania nazistă și Italia fascistă au pompat bani și soldați în armata lui Franco, dar au și bombardat populația civilă din zonele dominate de republicani.

În sprijinul republicii, URSS-ul lui Stalin a pus la dispoziție 331 de tancuri și 600 de avioane, împreună cu un mare număr de piloți, în schimbul rezervelor de aur ale Spaniei. Potrivit unor cercetări istorice recente, Teroarea Roșie din Spania a produs moartea unui număr cuprins între 40 000 și 100 000 de oameni. Nu se cunosc cifrele exacte.

În timpul sângeroasei veri a anului 1936, la Madrid au fost masacrați 8 000 de oameni suspectați de vederi naționaliste, și alți 8 000 în Catalonia – ambele zone fiind controlate de republicani. Fermierii înstăriți, industriașii și alții care aveau legături cu Biserica Catolică au avut parte de un tratament brutal din partea diferitelor facțiuni republicane. Deși

necombatanți, au murit aproximativ 7 000 de clerici, inclusiv în jur de 300 de călugărițe.

Unii republicani au apărat aceste masacre pe motiv că partea adversă se purta și mai cumplit. Alții s-au străduit să stea deoparte. Comentând atrocitățile comise de facțiunea sa, intelectualul anarhist Federica Montseny remarca „pofta de sânge de neconceput la oameni onești" înainte de izbucnirea războiului.

Una dintre ironiile istoriei este că deși teroarea stalinistă a republicanilor este la fel de notorie ca și Teroarea Roșie care a dus la măcelărirea presupușilor oameni de dreapta, Franco și naționaliștii au ucis cu mult mai mulți: în jur de 200 000 de oameni au fost asasinați de Franco în timpul Terorii Albe declanșate de el în timpul războiului, iar în jur de o jumătate de milion au rămas după aceea în camerele de tortură și lagăre. Franco a îndeplinit promisiunea asociatului său, generalul Queipo: „Pentru fiecare persoană pe care o uciderți voi, noi vom ucide zece".

Mao Zedong

1893–1976

Când mă uit la Mao, îl văd pe Stalin, o copie perfectă.

Nikita Hrușciov

Președintele Mao, revoluționar, poet și comandant de gherilă, a fost dictatorul comunist al Chinei ale cărui brutalitate, egotism, radicalism utopic, dispreț total față de viața și suferința umană și planuri de o grandoare demență au dus la moartea a 70 de milioane de cetățeni ai țării sale. Manipulator înnăscut și aspirant necruțător la putere, acest monstru a fost mereu dispus să își tortureze și să își ucidă camarazii, să execute milioane de oameni, să lase alte milioane muritoare de foame și chiar să riște un război nuclear pentru a-și promova viziunea marxist-stalinist-maoistă privind o Chină superputere mondială în condițiile unui cult semidivin al personalității.

Mao s-a născut în satul Shaoshan din provincia Hunan în 26 decembrie 1893. Silit să muncească la ferma familiei încă din adolescență, s-a răzvrătit împotriva tatălui său – un bun negustor de cereale – și a plecat de acasă pentru a studia în capitala provinciei, Changsa, unde a participat la revolta împotriva dinastiei Manchu în 1911. A încercat diferite meserii, dar nu s-a dedicat nici uneia până când, în 1921, a intrat în recent înființatul Partid Comunist Chinez. S-a căsătorit cu Yang Kaihui în 1920, cu care a avut doi fii (mai târziu, în 1928, s-a căsătorit cu He Zizhen, iar în 1939 cu bine-cunoscuta actriță Lan Ping – nume real Jiang Qing). La 24 de ani și-a pus pe hârtie filosofia amorală: „Oamenii ca mine au doar o datorie față de sine…"; venera „puterea ca un uragan care se iscă dintr-un defileu adânc, precum un maniac sexual în călduri…", „Adorăm

vremurile de război...“; „Ne place să plutim pe marea tumultului...“ „Țara trebuie distrusă, apoi reformată... Oamenii ca mine doresc distrugerea ei.“ În 1923, comuniștii au încheiat o alianță cu Gomindanul (Partidul Național). Trimis la Hunan pentru a promova Gomindanul, a continuat să aibă o activitate revoluționară, prezicând că țăranii chinezi „se vor ridica precum o tornadă sau furtună – o forță atât de rapidă și de violentă încât nici o putere, indiferent cât ar fi ea de mare, nu va reuși să o reprime.“

În 1926, șeful Gomindan Jiang Jieshi – militarul știrb care s-a impus prin forță și al cărui regim corupt și incapabil, sprijinit pe gangsterism le va permite lui Mao și comuniștilor să triumfe și să cucerească în cele din urmă China – a ordonat așa-numita Expediție Nordică pentru a consolida puterea fragmentată a guvernului. În aprilie 1927, după ce a învins peste 30 de comandanți de armată locali, el a măcelărit comuniștii din Shanghai, fiind numit generalisim în anul următor, având sub călcâi toată China. În acest timp, Mao s-a retras la o bază din munții Jinggang, de unde, ca lider al comuniștilor, a pornit o campanie de gherilă. „Puterea politică pornește din țeava puștii“, a spus el.

În 1931, Mao a devenit președinte al Republicii Sovietice Chineze în Jiangxi. Gata oricând să asasineze, să șantajeze și să-și otrăvească rivalii –, ucigând 700 000 de oameni în cursul Terorii dintre 1931 și 1935 – el a dovedit aceleași calități politice ca și Stalin: dorință de putere, lipsă de milă, dependență de agitație politică și o capacitate uimitoare de a manipula. Ca și Stalin, și-a distrus soțiile și amantele, și-a ignorat copiii și a otrăvit viața tuturor celor cu care a venit în contact: mulți au înnebunit.

În 1933, după câteva înfrângeri, Jiang Jieshi a declanșat un nou război de uzură, care a dus la o răsturnare spectaculoasă a situației, ceea ce i-a determinat pe comuniști să îl îndepărteze pe Mao și, la recomandarea agentului sovietic Otto Braun, să lanseze un contraatac dezastruos care, în 1936, a determinat

o retragere cunoscută sub numele de Marșul cel Lung. La sfârșitul anilor 1930, cu ajutorul unor scriitori occidentali naivi precum Edgar Snow și Han Suyin, Mao și-a creat mitul de conducător țăran, poet și maestru al luptei de gherilă, iar Marșul a fost descris drept o călătorie epică în care el a salvat prin eroismul său Armata Roșie de atacul naționaliștilor. În realitate, au fost inventate multe lucruri pentru a se ascunde ineficiența militară și risipa de potențial uman din armată pentru a-și discredita rivalii comuniști.

În 1937, Japonia a pornit o invazie pe scară largă a Chinei. Jiang Jieshi a fost forțat de Zhang Xueliang, „Tânărul Mareșal", care l-a răpit pe generalisim, să-și unească forțele cu cele ale lui Mao. În secret, Mao s-a străduit să submineze efortul de război, ajungând chiar să colaboreze pentru scurtă vreme cu serviciile de informații japoneze. În 1943, ajunsese la conducerea Partidului Comunist, otrăvindu-i și epurându-i pe rivalii și criticii săi cu o eficiență brutală. A continuat să solicite sprijin sovietic pentru comuniști, al căror viitor a fost asigurat când Stalin a contribuit la înfrângerea Japoniei în 1945.

Cleptocrația lui Jiang Jieshi, care s-a dovedit incompetent din punct de vedere militar, deși a fost sprijinit intens de America, s-a prăbușit, în vreme ce Mao, beneficiind de ajutor sovietic și de sfaturi din partea lui Stalin, a alungat Gomindanul de pe continent. În 1949, Mao a proclamat Republica Populară Chineză, inaugurând o conducere care s-a evidențiat prin capricii imperiale, radicalism ideologic, egotism mesianic, incompetență și crime în masă. „Trebuie să ucidem. Spunem că este bine să ucizi", a ordonat acest „om fără limite". În acel an au fost uciși trei milioane de oameni.

În 1951–1952, Mao a supus China unor campanii de eliminare a burgheziei. Spionii s-au infiltrat pretutindeni, culegând informații despre presupușii infractori, care primeau amenzi grele, erau trimiși în lagăre de muncă sau executați. Mao conducea precum un Împărat Roșu, paranoic în privința

siguranței sale, mereu în mișcare, manipulându-i cu șiretenie pe adepții lui și sacrificând fără milă vechi tovarăși pentru a-și păstra puterea cu orice preț. Declara mereu: „Prea îngăduitori, nu ucid îndeajuns". Trăind ca un împărat pe cele 50 de proprietăți private și folosind femei din armată pe post de „concubine imperiale", a făcut din China o superputere, trimițând trupe împotriva americanilor în Războiul din Coreea ca o modalitate de a-l convinge pe Stalin să îi dea tehnologie militară, dar mai ales nucleară. Nu avea importanță, spunea el, dacă „jumătate dintre chinezi vor muri" într-un holocaust nuclear.

De-a lungul anilor 1950, Mao a continuat să poarte război împotriva poporului său. Campania împotriva dreptei din 1958–1959 – prin care jumătate de milion de oameni au fost etichetați ca fiind „de dreapta" – a făcut ca sute de mii de oameni să fie închiși ani de zile, trimiși la muncă forțată sau executați. Marele Salt Înainte din 1958–1962, un efort masiv pentru sporirea producției de oțel, a încurajat sătenii să înființeze mici forje inutile, la aceasta adăugându-se activitatea de colectivizare a țărănimii chineze în cadrul unor comune rurale. Imitându-l pe Stalin în ceea ce privește foametea creată de acesta în 1932–1933, Mao a vândut hrană peste hotare pentru a achiziționa arme, deși China suferea de foame în „cea mai mare foamete din istorie": au pierit 38 de milioane de oameni. Când ministrul Apărării, mareșalul Peng Dehuai, i-a criticat politica, Mao l-a epurat, însă succesorul numit, președintele Liu Shaoqi, a reușit în 1962 să acapareze puțină putere de la Mao.

Denunțându-l pe Liu, care a fost distrus și lăsat să moară în sărăcie, Mao s-a răzbunat preluând controlul asupra armatei și a statului prin succesorul său ales, talentatul, nevroticul mareșal Lin Biao și prin abilul premier factotum Zhou Enlai. A conceput o altă teroare, „Revoluția Culturală", prin care și-a asigurat dominarea totală a Chinei atacând partidul și statul, ordonând bandelor de studenți, poliției secrete și criminalilor să umilească, să ucidă și să distrugă vieți și cultura. Între 1966

și 1976 au murit trei milioane de oameni, iar alte milioane au fost deportate sau torturate.

Bătrânul Mao s-a îndepărtat de Lin Biao, cel care a creat *Cărticica roșie* și care a murit într-un accident aviatic în 1971. Acest lucru l-a lăsat pe Mao în ghearele groteștii și perfidei sale soții, Jiang Qing, și a radicalilor maoiști cunoscuți sub numele de „Banda celor Patru".

Rupând relațiile cu Moscova, Mao a dat o ultimă mare lovitură: în 1972, președintele american Richard Nixon a vizitat China. Pe patul de moarte, Mao l-a readus la putere pe pragmaticul Deng Xiaoping, pentru ca apoi să îl epureze. Mao a murit în 1976, iar Deng a revenit ca lider de necontestat și arhitect al Chinei de astăzi. A trecut la economia de piață socialistă, dar nu a eliberat și poporul chinez, și a ordonat masacrul din Piața Tiananmen. Comuniștii lui Mao continuă să domine China.

Nikolai Ejov

1895–1940

Nu are prea mare importanță dacă în timpul acestei operațiuni vor fi împușcați alți o mie de oameni.

Nikolai Ejov, 1937

Ejov a fost șeful poliției secrete sovietice care a organizat și coordonat Marea Teroare a lui Stalin, în timpul căreia un milion de victime nevinovate au fost împușcate și multe altele exilate în lagăre de concentrare. Sub conducerea lui Ejov, care era câteodată meticulos, alteori impulsiv, frenezia arestărilor, torturilor și crimelor a fost atât de mare, încât această criminală vânătoare de vrăjitoare a primit numele de „Mașina de tocat carne".

Născut într-un orășel din Lituania, fiul unui pădurar (care ținea și un bordel) și al unei menajere, Ejov a beneficiat de educație doar câțiva ani, după care a lucrat într-o fabrică. A intrat în Armata Roșie după Revoluție și a luptat în timpul Războiului Civil. Era un administrator de partid șiret, capabil, diplomat și ambițios, dar și un expert în probleme de personal. La începutul anilor 1930 a devenit apropiatul lui Stalin, răspunzând de toate numirile de oameni în cadrul partidului și fiind el însuși secretar al comitetului central. Un coleg observa: „Nu cunosc vreun lucrător mai bun. După ce i se încredințează o sarcină, o rezolvă. Dar nu știe când să se oprească". Însă acest lucru îi convenea lui Stalin, care și-a numit noul favorit „mura mea" – pornind de la cuvântul *ejevika*.

În 1934, asasinarea lui Serghei Kirov, cel mai apropiat colaborator al lui Stalin, i-a permis acestuia să dezlănțuie Marea Teroare împotriva „dușmanilor poporului", reali și

imaginari. În 1935, Stalin i-a încredințat lui Ejov o răspundere specială, aceea de a superviza NKVD-ul, poliția secretă. Șeful NKVD-ului, Genrih Iagoda, căzuse în dizgrație; Ejov a vrut să îl distrugă și să îi ia locul. Însă prima misiune a lui Ejov a fost să preia procesul împotriva foștilor aliați ai lui Stalin: Zinoviev și Kamenev. Ejov a supravegheat interogatoriile, amenințându-i că le va ucide familiile, dând căldură în celulele lor în toiul verii – dar le-a promis și viața în cazul în care mărturiseau crimele absurde la primul proces demonstrativ. Aceștia au fost în cele din urmă de acord. Procesul, organizat în 1936, a fost o reușită, însă, în ciuda promisiunilor lui Ejov, Zinoviev și Kamenev au fost împușcați în prezența lui. Iagoda a cerut ca gloanțele să le fie extrase din creier pentru a le păstra în biroul său; mai târziu, Ejov a găsit gloanțele și le-a ținut în biroul lui. În septembrie 1936, Stalin l-a demis pe Iagoda și l-a promovat pe Ejov, numindu-l șef al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD).

În timp ce Ejov se ocupa de răspândirea Terorii, arestând cercuri tot mai mari de suspecți pentru a fi torturați să mărturisească infracțiuni imaginare, presa sovietică incita populația să pornească o vânătoare de vrăjitoare împotriva spionilor și teroriștilor troțkiști. Ejov a susținut că Iagoda încercase să îl ucidă stropindu-i perdelele cu cianură. Astfel că i-a arestat pe cei mai mulți dintre ofițerii lui Iagoda și a pus să fie împușcați. Apoi l-a arestat chiar pe Iagoda. „Mai bine să sufere zece nevinovați decât să scape un spion“, a anunțat Ejov. „Când cioplești lemnul mai zboară și așchii.“

Din ordinul lui Stalin, în mai 1937 Ejov l-a arestat pe mareșalul Mihail Tuhacevski, cel mai talentat ofițer al Armatei Roșii, împreună cu alți generali de la vârf. Acest lucru a avut scopul de a distruge puterea independentă a armatei, dar generalii au trebuit să-și declare „crimele“ pentru a-i convinge pe ceilalți lideri sovietici că se făceau vinovați de crime împotriva statului. Ejov s-a ocupat personal de torturarea lor cu sălbăticie: când a fost găsită în arhive în anii 1990,

mărturia lui Tuhacevski era acoperită de picături cafenii care, după analiză, s-a constatat că erau de sânge împroșcat. Generalii au fost împușcați în prezența lui Ejov. Stalin, care nu asista niciodată la torturarea sau executarea victimelor sale, l-a întrebat doar în ultimul moment pe Ejov în legătură cu comportamentul lor. Au fost împușcați 40 000 de ofițeri.

Din ordinul lui Stalin, Ejov a extins apoi Teroarea într-un mod bizar, inițiind un program de ucideri în funcție de număr, stabilind o cotă pentru fiecare oraș și regiune, pe două categorii: una pentru cei care trebuiau împușcați și alta pentru cei care trebuiau exilați. Aceste cote creșteau mereu, până când au fost împușcați aproximativ un milion de oameni, iar multe alte milioane au fost deportați în cumplitele lagăre de muncă din Siberia. Soțiile celor mai importante victime erau și ele arestate și de obicei împușcate. Copiii între unul și trei ani erau trimiși la orfelinate, dar cei mai mari puteau fi împușcați. „Bateți și distrugeți fără să alegeți", ordona Ejov, adăugând: „Mai bine să mergem prea departe decât nu îndeajuns de departe".

În 1938, Uniunea Sovietică era cuprinsă de un val de teamă și crimă, totul sub supravegherea lui Ejov. Stalin nu se amesteca, însă Ejov era pretutindeni, aclamat ca erou-răzbunător al unei societăți în care dușmanii erau omniprezenți. Ajunsese să dețină o putere aproape la fel de mare ca Stalin, era venerat în poeme și cântece și s-au numit orașe în onoarea lui. Ejov a creat camere speciale de execuție la celebra închisoare Liubianka din Moscova și în alte părți; acestea erau prevăzute cu podele înclinate din beton, ca la abatoare, pereți din lemn pentru ca gloanțele să nu ricoșeze și furtunuri pentru spălarea podelelor.

Însă Ejov ajunsese să cedeze nervos și să-și piardă controlul. Făcea permanent deplasări prin țară, operând arestări și ucigând; lucra toată noaptea, torturând suspecți și bând mult; devenea din ce în ce mai paranoic, temându-se tot timpul că Stalin se va întoarce împotriva lui. A pus ca mulți dintre prieteni, foste amante și chiar nașul lui să fie împușcați. Stresul

îl măcina: când era beat, se lăuda că el domnește peste țară și că îl putea aresta și pe Stalin. La al treilea proces înscenat, de astă dată lui Buharin și Iagoda, care s-a desfășurat la Moscova, chiar și Stalin s-a arătat alarmat de caracterul incontrolabil al Terorii pe care o dezlănțuise. Aceasta își atinsese scopul, iar acum Stalin avea nevoie de un țap ispășitor. El auzise despre excesele comise de Ejov, de beții, destrăbălare, promiscuitate bisexuală și lăudăroșenie. I-a ordonat lui Ejov să îi ucidă pe oamenii săi de încredere, inclusiv pe subalternii săi din conducerea instituției, ba chiar și pe adjunctul său, care a fost adormit cu cloroform în biroul lui, iar apoi i s-a injectat otravă. Simțind dezaprobarea lui Stalin, Ejov a început să ucidă pe oricine îl putea incrimina – fără aprobarea lui Stalin, în cinci zile au fost lichidați o mie de oameni.

În toamna anului 1938, Stalin a promovat alt protejat de-al său, Lavrenti Beria, care a devenit adjunctul lui Ejov. În octombrie, Biroul Politic a denunțat conducerea NKVD-ului. În noiembrie, Ejov a apărut pentru ultima oară la parada anuală desfășurată la Mausoleul lui Lenin. A fost demis din NKVD pe 23 noiembrie, deși oficial a rămas comisar pentru transporturile navale. Însă abia dacă apărea la locul de muncă, petrecându-și timpul într-o serie de orgii homosexuale și beții, așteptând să i se bată la ușă. Când s-a întâmplat acest lucru și a urmat procesul și condamnarea la moarte, Ejov s-a prăbușit. În drum spre camera de execuție pe care o proiectase chiar el, a plâns, a fost cuprins de sughițuri și a căzut la podea. A trebuit să fie târât până la locul în care îl aștepta moartea.

Ejov a fost un birocrat tipic pentru Uniunea Sovietică a acelor vremuri, educat pe jumătate, dar ambițios și zelos, care, împuternicit de Stalin să aibă drept de viață și moarte asupra altora, a găsit o desfătare în vânarea, uciderea și măcelărirea de oameni, petrecându-și nopțile pentru a-și tortura personal victimele. „Piticul Sângeros“ al lui Stalin a devenit al doilea om ca putere în Uniunea Sovietică, dar stresul l-a făcut să deraieze și a sfârșit ca victimă a „mașinii de tocat carne“ pe care chiar

el o crease. Un monstru degenerat, un birocrat servil, un administrator ingenios, un torționar sadic, dar și un om bolnav, Ejov a inaugurat un nou fel de măcel totalitar în masă pentru secolul XX. „Spuneți-i lui Stalin că voi muri cu numele lui pe buze“, a spus el la proces.

Viața și iubirile „Piticului Sângeros“ al lui Stalin

„Chiar dacă sunt mic de statură, am mâinile puternice – mâinile lui Stalin!“ a spus Ejov odată. Era atât de scund – având doar 1,51 metri –, încât în tinerețe fusese respins când încercase să se înroleze în armata țaristă. A fost labil, bolnăvicios, cu o orientare sexuală nesigură, fragil și slab, însă, în același timp, jovial, bun băutor și cu un simț pueril al umorului (inclusiv cu o înclinație spre participarea la concursuri de vânturi). Cu fața sa atrăgătoare, ochii albaștri, părul negru și des, aptitudini de dansator și știind să cânte la chitară, era o figură agreată, mai ales de femei – deși, lucru neobișnuit pentru cineva din conducerea sovietică, era bisexual și promiscuu.

Prima lui soție a fost o tovarășă de partid pe nume Antonina, de care a divorțat pentru a se căsători cu o evreică frumoasă și promiscuă, pe nume Evghenia, care avea un salon pentru scriitori și stele de cinema. În momentul căderii lui Ejov, succesorul său, Beria, a început să investigheze aventurile sexuale ale Evgheniei. Ejov a încercat să divorțeze de ea la vreme, probabil pentru a o salva pe ea și pe fetița adoptată de ei, dar poate ca să se pună și pe sine la adăpost. Toți amanții ei, inclusiv sclipitorul scriitor Isaac Babel, au fost arestați și împușcați. Evghenia s-a sinucis.

Mareşalul Cioibalsan

1895–1952

Mor unul după altul. Şcerbakov, Jdanov, Dimitrov,
Cioibalsan... mor atât de repede!

Stalin deplânge moartea aliatului său mongol, 1952

Horlooghün Cioibalsan a fost Stalin al mongolilor, care a condus Republica Populară Mongolă ca stat-marionetă a Uniunii Sovietice. El a orchestrat moartea a zeci de mii de oameni aparținând propriului popor, sufocând o cultură antică, împușcându-și rivalii, epurându-i pe preoții budiști și promovând un cult grotesc al personalității.

Cioibalsan se considera comunist, dar visa și să unească triburile mongole sub o guvernare unică. La fel ca Stalin și alți bolșevici ruși de la vârf, a studiat pentru a deveni preot – budist, în cazul lui – până când, în tinerețe, a fost intoxicat de doctrina marxistă și a îmbrățișat ateismul radical. A intrat în legătură cu revoluționarii bolșevici în cursul unei călătorii prin Siberia și a înființat propria organizație revoluționară de tip sovietic în Mongolia în 1919. În 1921, a fost unul dintre membrii fondatori ai Partidului Revoluționar al Poporului Mongol.

Începând cu luna martie 1921, Mongolia a fost pentru scurtă vreme sub controlul baronului Ungern von Sternberg, un general rus (vezi p. 350). În câteva luni, totuși, armatele lui Damdin Sükhbaatar, sprijinite de sovietici, au înfrânt forțele lui Ungern, și astfel s-a înființat Republica Populară Mongolă. Cioibalsan – deja comisar al Armatei Roșii mongole – a fost numit adjunctul ministrului de Război. În anii 1920, s-a distins prin comportamentul zelos prosovietic și a declanșat epurări violente ale revoluționarilor moderați care luptaseră pentru eliberarea Mongoliei.

Un bărbat scund și feroce, cu capul ras și ținută militară, Cioibalsan i-a reținut atenția lui Stalin, care a recunoscut în aliatul său mongol un fanatic nemilos și de încredere, care nu ezita nici o clipă în a lua viața cuiva pentru a impune marxism-leninismul chiar și în cultura budistă și rustică a Mongoliei. La mijlocul anilor 1930, Stalin s-a arătat nemulțumit de conducătorul din acea vreme al comuniștilor mongoli, Peljidin Genden, mai ales după ce acesta din urmă l-a întâlnit în 1935 și s-a opus „imperialismului roșu" de epurări ale preoților-călugări budiști (lama) și aristocrației, precum și colectivizării de tip sovietic. În 1936, Stalin a organizat căderea lui Genden, având grijă ca Cioibalsan să îi ia locul. Genden a fost arestat și împușcat la Moscova ca spion japonez.

Ajuns la gradul de mareșal, Cioibalsan a dominat Mongolia ca președinte al consiliului comisarilor poporului, promovându-se ca un geniu fără de pată printr-un cult al personalității bazat pe cel al lui Stalin. Numele lui a fost dat unor orașe și chiar unui munte.

Cioibalsan a păstrat o puternică relație de conlucrare cu Stalin, ale cărui tactică și politică le-a imitat. Prioritatea lui a fost să elimine potențialii rivali și critici din cadrul partidului, astfel că în anii 1930 a organizat o serie de epurări brutale ale celor pe care i-a desemnat drept „dușmani ai poporului", precum intelectualii și proprietarii de pământ, dintre care pe mulți i-a acuzat de spionaj în favoarea Japoniei. Călugării budiști au suferit cel mai mult, în ciuda faptului că el însuși se pregătise pentru a deveni călugăr. Au fost suprimate toate practicile religioase și au fost distruse circa 700 de temple. Mai mult de 35 000 de oameni au fost împușcați, deși se estimează că cifra ar putea ajunge la 100 000, dintre care 18 000 călugări. Zeci de mii de oameni au fost arestați și trimiși în lagăre.

În anii 1940, Stalin i-a permis lui Cioibalsan să viseze la unirea poporului mongol sub conducerea sa. De aceea, Cioibalsan a încurajat tensiunile din estul Xinjiang, o zonă a Mongoliei Interioare aflată sub control chinez. Cu toate acestea, deși

sovieticii l-au ajutat, declanșând o scurtă invazie a Mongoliei Interioare, Stalin a vrut să evite conflictul cu China și ulterior a semnat un acord de pace, silindu-l pe Cioibalsan să-și înfrâneze ambițiile.

Când s-a îmbolnăvit, Cioibalsan a mers la Moscova pentru a fi tratat de medicii ruși în clinica specială de la Kremlin, însă aceștia nu l-au putut ajuta, astfel că a murit în 26 ianuarie 1952. Moartea mareșalului a fost una dintr-o serie de morți ale unor importanți lideri staliniști, petrecute în clinica de la Kremlin – decese pe care Stalin le-a exploatat, susținând că medicii evrei încercau să ucidă conducerea sovietică în cadrul așa-numitului „Complot al medicilor". Plănuia să folosească acest lucru drept pretext pentru a lichida posibili succesori dintre tovarășii lui, dar a murit înainte de a putea declanșa pe deplin epurarea.

Cioibalsan a fost îmbălsămat și expus într-un mausoleu din Ulan Bator, iar cadavrul i-a fost incinerat după ce acest mausoleu a fost demolat în 2005, pentru a se face unul în memoria lui Genghis-Han. De la instaurarea democrației în 1990, unele dintre secretele îngrozitoare ale regimului ucigaș al lui Cioibalsan au ieșit la lumină, inclusiv gropi comune pline cu cadavre de preoți – având găuri de glonț în țeste. Nu există nici o îndoială că vor fi descoperite și alte atrocități. Deși Cioibalsan a modernizat Mongolia și a îmbunătățit în mod considerabil infrastructura, a reușit aceste lucruri cu un cost teribil pentru țara sa. El rămâne unul dintre monștrii uitați ai stalinismului, care aproape că a reușit să distrugă o cultură străveche.

Junta birmaneză

Birmania (în prezent Myanmar) a fost condusă de o juntă militară în urma unei lovituri de stat din 1962 pusă la cale de Ne Win, care a instaurat un stat monopartit, a dizolvat

parlamentul, a redus drepturile civile, a arestat opozanții, a naționalizat întreprinderile și a început să marginalizeze minoritățile etnice. Zdrobind fără milă orice proteste sau tulburări și – în 1976 – o încercare de lovitură de stat, el a predat președinția în 1981 lui San Yu, dar a rămas ferm în control ca președinte al Partidului cu Program Socialist din Birmania, alegând personal ofițerii și miniștrii.

Obsedat de numerologie, în 1987, Ne Win a revizuit în mod bizar moneda națională, făcând-o să fie divizibilă cu numărul lui norocos – 9 –, distrugând economiile realizate de milioane de oameni. Nemulțumirile crescânde au dus la demisia lui din funcția de președinte al partidului în iulie 1988. În același an, Răscoala celor Patru Optimi, un masiv protest prodemocratic, a fost înăbușită printr-o lovitură de stat care a adus la cârma țării o juntă militară compusă din 21 de ofițeri – Consiliul Restaurării Ordinii și Legii Statului (SLORC) –, condusă de generalul Saw Maung. Au fost uciși în jur de 10 000 de protestatari, majoritatea studenți și călugări budiști, ceea ce a stârnit revolta într-o țară în care aceștia din urmă sunt venerați ca lideri spirituali. SLORC a inițiat ulterior două programe, unul de despăduriri – pentru a face loc culturilor producătoare de opiu – și al doilea, un genocid sistematic împotriva unor grupuri etnice precum karen, karenni, shan, kachin (jingpo), mon, rohingya, wa și chin (zomi). Violurile, torturile, dislocările, munca silnică și crimele au făcut ca peste 650 000 de oameni – între care 250 000 de karen – să fie dislocați doar în estul Birmaniei, iar aproape 2 milioane au fugit în Thailanda.

Alegeri multipartinice au fost permise în 1990, contestate de activista Aung San Suu Kyi, dar înfrângerea umilitoare a făcut ca rezultatul să fie ignorat. În anul următor, Suu Kyi (căreia i s-a acordat ulterior Premiul Nobel pentru Pace) a fost pusă sub arest la domiciliu – ridicat temporar de două ori, dar apoi reluat – pentru „periclitarea statului". O luptătoare curajoasă și neobosită pentru democrație, ea este și în prezent reținută.

În 1992, Than Shwe l-a înlocuit pe Saw Maung ca președinte al SLORC (ulterior redenumit Consiliul Pentru Dezvoltarea și Pacea Statului) și comandant suprem al Tatmadaw (forțele armate).

În 2002, după o presupusă încercare de lovitură de stat organizată de ginerele său și de trei nepoți, Ne Win a murit în dizgrație, iar scurtul necrolog apărut în presă nici nu a făcut referire la faptul că a condus statul. În 2003, noul prim-ministru, Khin Nyunt, a făcut cunoscută o „hartă a democrației", însă a fost înlocuit în anul următor de conservatorul Soe Win. Doi ani mai târziu, în jur de 100 000 de protestatari conduși de călugări budiști au demonstrat la Rangoon împotriva masivelor creșteri ale prețului la combustibili. Aproximativ 3 000 de oameni au fost arestați, iar cel puțin 13 călugări uciși. În același an (2005), au început lucrările pentru construcția noii capitale – Naypyidaw („Sălașul Regilor") – la 480 de kilometri nord de Rangoon, ce include casa amintind de o fortăreață a generalului Than Shwe, care continuă să conducă țara. Orașul a fost numit oficial pe 27 martie 2006, Ziua Forțelor Armate.

O dovadă elocventă a paranoiei regimului, a intransigenței și a disprețului față de viața oamenilor s-a văzut în luna mai 2008, după ce ciclonul Nargis a lovit țara, ucigând 100 000 de persoane și lăsând alte sute de mii fără locuințe. Vreme de săptămâni, junta a refuzat să permită livrări de ajutoare sau prezența în țară a unor lucrători străini care să se ocupe de ajutorarea populației, amplificând considerabil suferințele și mizeria poporului. În cele din urmă, sub presiunea internațională, junta a acceptat ajutoarele, dar a continuat să stânjenească reacția eficientă în fața crizei.

Dr. Marcel Petiot

1897–1946

Nu sunt un om religios, iar conștiința mi-e curată.

Marcel Petiot, în ziua execuției sale

Cleptoman, purtat de iluzii și nebun cu certificat, doctorul Marcel Petiot – poreclit „Doctorul Satana" – a fost în același timp un om rece, calculat în fraudele comise, vinovat de cel puțin 60 de crime, dar probabil că ele au fost mai numeroase. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, s-a erijat în organizator de rute de scăpare din Parisul ocupat de naziști, oferindu-și serviciile oricui dorea să fugă. Însă acesta era un truc îngrozitor: Petiot își prăda victimele, apoi le ucidea.

Născut la Auxerre, Marcel a căpătat reputație de solitar labil încă de la o vârstă fragedă: suferea de convulsii, mergea în somn și deseori se scăpa în pat. Mama lui a murit când el avea 15 ani, însă Marcel se afla deja pe un drum greșit, pentru că fusese exmatriculat din câteva școli din cauza comportamentului său ciudat. La 17 ani, când a furat dintr-o cutie poștală, o evaluare psihiatrică l-a găsit drept un „tânăr anormal".

În 1916, Petiot a fost înrolat în armată și, după ce a fost gazat și rănit, a trecut printr-o nouă evaluare psihiatrică. În 1918 a suferit o cădere nervoasă și s-a împușcat în picior. După război, totuși, în ciuda dubiilor clare privind sănătatea sa mentală, a participat la un plan de educație pentru foștii soldați, studiind medicina și obținând diploma de medic în 1921. Și-a deschis primul său cabinet în Villeneuve-sur-Yonne, nu departe de orașul lui natal, Auxerre.

În afara unor semne trecătoare de boală mentală, Petiot părea să fi căpătat un oarecare grad de popularitate, devenind

primar al localității Villeneuve-sur-Yonne în 1926, după o campanie controversată. În același an, totuși, deși nu a fost pus sub acuzare, a avut legătură cu uciderea unei femei, despre care se zvonise că îi era amantă. Acesta a fost un semn al evenimentelor ce vor urma. În 1927 s-a căsătorit cu Georgette Lablais, fiica unui înstărit proprietar de pământuri, care i-a născut un fiu, însă trei ani mai târziu, a fost investigat în legătură cu moartea altei femei, despre care s-a afirmat din nou că îi era amantă. Încă o dată, poliția nu a întreprins nici o acțiune, în ciuda faptului că singurul martor a murit în prezența lui Petiot. De asemenea, a scăpat de închisoare, în ciuda numeroaselor acuzații de fraudă și deturnare de fonduri, precum și a altor probleme cu autoritățile.

Petiot a fost silit în cele din urmă să demisioneze din funcția de primar în 1931, iar în 1933 s-a mutat cu familia la Paris, unde și-a construit o carieră de succes ca medic. Însă dincolo de fațada respectabilă, vindea morfină și heroină prostituatelor și traficanților de droguri. În 1934, o pacientă a murit din cauza unei supradoze de morfină, iar în 1936, soția l-a internat într-un spital psihiatric vreme de un an, după ce fusese condamnat pentru furt din magazine și atacarea unui ofițer de poliție.

În 1940, după căderea Franței în mâinile naziștilor, Petiot a început să se dea drept agent al Rezistenței Franceze, promițându-le celor care doreau să fugă de sub ocupație, inclusiv luptătorilor adevărați ai Rezistenței și evreilor care se temeau de deportarea în Est, ieșirea în siguranță din țară. Cerând un preț de 25 000 de franci pentru fiecare persoană, își ademenea victimele în eleganta casă cu trei etaje din Rue Le Sueur, pe care o cumpărase special pentru a-și pune planul în aplicare. Acolo, le administra victimelor o injecție letală, spunându-le că le vaccina împotriva unor boli endemice de la presupusa lor destinație, America de Sud. Se debarasa de cadavre dizolvându-le într-un bazin plin cu var nestins ori dezmembrându-le și aruncând bucățile în Sena. Printr-o întorsătură macabră,

în 1943, în toiul operațiunii, a fost interogat de Gestapo, care îl suspecta că ajuta familiile de evrei să scape din ghearele sale.

Având prea multe cadavre de care trebuia să scape, Petiot a început să se precipite și, în martie 1944, a făcut greșeala de a încerca să le ardă în cuptorul casei sale din Rue Le Sueur. Duhoarea emanată a fost atât de puternică, încât poliția pariziană a sosit la domiciliul lui și a descoperit carnajul. Petiot a fost arestat, dar după ce a susținut că era luptător în Rezistență și că arsese cadavre ale unor naziști sau colaboraționiști, a fost eliberat și a fugit din Paris. Crezând în propria versiune privind rezistența eroică, aroganța a dus la arestarea lui când a răspuns ziarului francez *Résistance*, care îl denunțase ca simpatizant al naziștilor – poliția reușind să îi descopere ascunzătoarea prin intermediul scrisorii.

Imediat ce au descâlcit istoria complicată țesută de Petiot, autoritățile franceze l-au acuzat de uciderea a 27 de persoane între 1941 și 1944. La proces, el a recunoscut doar 19 dintre cele 27 de crime, deși de fapt a pretins că ucisese peste 60 de oameni, totul în numele rezistenței patriotice. Cifra ar putea fi mai mare – peste 80 de cadavre disecate parțial au fost scoase din Sena între 1941 și 1943.

Ghilotinat în 26 mai 1946, Petiot – glacial, zâmbind și fără a-și recunoaște vina nici măcar în ultima clipă – a fost un om care a suferit evident de o boală mentală gravă. Însă campania sa de crime a fost pe cât de calculată, pe atât de plină de cruzime, presupunând planificare și asigurându-i o sursă constantă de venit. Indiferent care ar fi fost starea sa mentală, el a profitat de cei mai vulnerabili oameni pe care i-a găsit, plasându-se în același timp pe un piedestal ca erou național.

Realizarea profilului psihologic al criminalilor în serie

Conceptul de „criminal în serie“ a fost folosit prima oară la mijlocul anilor 1970 de agentul FBI Robert Ressler, care a contribuit și la dezvoltarea științei care realizează profiluri psihologice, după oribilele crime comise în America de Ted Bundy și David Berkowitz. Bundy a recunoscut că a violat și ucis cel puțin 30 de femei între 1974 și 1978, deși se consideră că numărul victimelor lui – care erau lovite întâi în cap, iar apoi strangulate – a fost mult mai mare. Berkowitz – care trăia fantasma unui cult satanic bizar – a mărturisit că a ucis șase oameni și că a rănit alți șapte în New York între 1976 și 1977.

Unii îi atribuie dezvoltarea științei de a descifra profilul psihologic al criminalilor psihanalistului Walter C. Langer din New York, căruia i s-a cerut în 1943 să facă „profilul“ lui Adolf Hitler. Primul caz documentat într-un context criminal datează din 1956, când poliția l-a rugat pe doctorul James Brussel (poreclit „Sherlock Holmes al canapelei“) să facă profilul așa-numitului „Mad Bomber“ („Plasatorul nebun de bombe“). În anii 1960, el a realizat profilul temutului Strangulator din Boston, care a dus la arestarea lui Albert DeSalvo.

Toate acestea au condus la înființarea în 1972 a Unității de Științe Comportamentale din cadrul FBI, doi dintre pionierii săi, Howard Teten și Patrick Mullany, identificând și folosind caracteristici comportamentale pentru soluționarea crimelor comise cu violență. Au fost urmați, printre alții, de agentul FBI (iar mai târziu scriitor de romane horror) John Edward Douglas, care a publicat în 1988 lucrarea *Omuciderile sexuale: tipare și motive,* urmată în 1992 – în colaborare cu Robert Ressler și Ann și Allen Burgess – de *Manual de clasificare a crimelor*. În Marea Britanie, poliția a apelat la serviciile doctorului David Canter pentru a ajuta la soluționarea cazului „Violatorului feroviar“, iar activitatea sa a dus la arestarea și condamnarea lui John Duffy și a lui David Mulcahy în 1988.

Ulterior, Canter a înființat în 1994 Centrul de Psihologie Investigativă la Universitatea din Liverpool. Între lucrările recente se numără *Ucigașii în serie și victimele lor* (1991) de Eric Hickey și *Viața mea între ucigași în serie: cum funcționează mintea celor mai notorii ucigași din lume* de Helen Morrison (2004).

Caracteristicile ucigașilor în serie sunt controversate, dar următoarele se consideră definitorii: abuzarea în copilărie, agresivitate neobișnuită în primii ani de viață (incendieri, cruzime față de animale sau față de alți copii), personalitate și emoții care trădează retardarea, mitomanie consecventă, inteligența peste medie și lipsa completă de conștiință. În mod tipic, acești oameni sunt disfuncționali pe plan social și/sau sexual, atacând necunoscuți, de obicei femei și copii. După ce se declanșează pofta de a ucide, tiparul crimelor se intensifică, urmând de obicei o patologie fetișistă în ceea ce privește alegerea victimelor, expunerea cadavrelor sau metoda de a ucide. Majoritatea criminalilor în serie sunt manipulatori, urmărind violul și crima ca expresii supreme de control.

Între cei mai oribili criminali în serie din Marea Britanie se numără John George „Acid Bath" (Baie de acid) Haigh, John Christie, Beverley Allitt (Îngerul Morții), Ian Brady și Myra Hindley (Ucigașii din Ținuturile Mlăștinoase), Donald Neilson (Pantera Neagră), Harold Shipman, John Straffen, Dennis Nilsen, Peter Sutcliffe (Spintecătorul din Yorkshire), Fred și Rosemary West și, mai recent, Steve Wright (Strangulatorul din Suffolk), în vreme ce în Statele Unite au existat ucigași în serie precum Henry Lee Lucas, John Wayne Gacy, William Bonin (Ucigașul de pe autostradă), Randy Kraft (Strangulatorul din California de Sud), Charles Manson, Eddie Gein, Michael Lee Lockhart și nenumărați alții. Cel mai prolific ucigaș, cu peste 300 de victime, ar putea fi columbianul Luis Alfredo Garavito Cubillos, poreclit pe drept cuvânt „Bestia".

Al Capone

1899–1947

Poți obține mai multe cu o vorbă bună
și cu o armă decât doar cu o vorbă bună.

Al Capone

Al „Scarface“ (Cicatrice) Capone este exemplul tipic pentru mafioții ucigași americani care și-au desfășurat escrocheriile fără să fie pedepsiți în epoca Prohibiției. Ca o ironie, în ciuda implicării masive în crima organizată și criminalitate, singurul cap de acuzare pentru condamnarea lui a fost evaziunea fiscală.

Născut în Brooklyn, New York, Alphonse „Al“ Capone a fost fiul lui Gabriele Capone, un frizer italian care sosise în America în 1894 împreună cu soția sa, Teresina. Al și-a început cariera în domeniul crimei organizate la vârsta de 14 ani, când a abandonat școala și a ajuns sub influența unui șef de bandă, Johnny „the Fox“ Torrio. După aceea, s-a alăturat grupării „Five Points Gang“ din Manhattan. În această perioadă a fost tăiat cu un cuțit la față după o încăierare într-un bar, rămânând cu o cicatrice care îi va da ulterior și porecla. A mai fost suspectat de implicare în două crime, deși martorii au refuzat să depună mărturie, astfel că nu s-a putut dovedi nimic.

Torrio, mentorul lui Capone, a plecat de la New York la Chicago pentru a deschide un bordel. Zece ani mai târziu l-a chemat pe protejatul lui și probabil că Al Capone se face vinovat de uciderea șefului lui Torrio, „Big Jim“ Colosimo, cu care Torrio avusese un diferend. Ulterior, Torrio a ajuns regele crimei din Orașul vânturilor (Chicago).

Instituirea Prohibiției în 1920 a reprezentat pentru gangsteri o mină de aur prin posibilitățile oferite. Comerțul

cu alcool de contrabandă a devenit o mare afacere, iar barurile clandestine „unde băutura de contrabandă se găsea din belșug“ au devenit imaginea definitorie a epocii. Însă dincolo de atmosfera voioasă a barurilor și de strălucire se găsea violența, sadismul dezlănțuit și brutalitatea psihopată.

În 1923, având o platformă electorală ce prevedea ținerea în frâu a gangsterilor, la Chicago a fost ales primar William E. Dever, un om dornic să facă reforme. Ca urmare, Torrio și Capone au ales să își transfere o mare parte din afaceri în orașul-satelit Cicero. În anul următor, când în Cicero urmau să aibă alegeri, Capone a hotărât să se asigure că le va câștiga omul dorit de el, indiferent de mijloacele folosite. În violențele care au urmat, în cursul unui val de răpiri, furturi ale urnelor de vot și acțiuni de intimidare generală, fratele lui, Frank, a fost ucis, și un oficial care se ocupa de alegeri a fost asasinat. Când totul s-a terminat, Al Capone câștigase în Cicero, în unele dintre cele mai necinstite alegeri desfășurate vreodată.

După câteva săptămâni, crezându-se invulnerabil, Capone a împușcat mortal un gangster mărunt pe nume Joe Howard, care îl insultase pe un prieten de-al său într-un bar. Crima l-a transformat pe Capone într-o țintă pentru William McSwiggen – „procurorul spânzură tot“ – și, deși nu a izbutit să obțină probe împotriva lui Capone, McSwiggen a reușit să îl aducă pe gangster în lumina reflectoarelor, făcându-l să devină „inamicul public numărul unu“ din America.

În 1925, Torrio s-a retras din afaceri după o încercare de atentat din partea unui grup rival, North Side Gang, condus de Dean O'Banion, George „Bugs“ Moran și Earl „Hymie“ Weiss. Capone a preluat activitatea de la Torrio, devenind o figură proeminentă a lumii interlope din Chicago. După aceea, și-a creat o personalitate publică tot mai pregnantă, participând în mod ostentativ la evenimente sportive importante, precum meciuri de baseball, și mergând chiar la operă, prezentându-se drept un om de afaceri cinstit și de succes, care

are darul de a se coborî la nivelul oamenilor de rând. De fapt, toată lumea știa sursa reală a averii lui Capone.

Taxe de protecție, jocuri ilegale de noroc, contrabandă și prostituție – Capone era amestecat în orice putea oferi posibilitatea de a face bani cu ușurință. Priceperea de a scoate profit din orice se îmbina cu o abordare nemiloasă în relațiile cu posibilii rivali – și, după părerea lui Capone, cea mai mare amenințare la adresa hegemoniei lui era Banda North Side, brutele care îl atacaseră pe Johnny Torrio.

Urmarea a fost Masacrul din Ziua Sfântului Valentin, în 1929. Deghizându-și oamenii în polițiști, Capone i-a trimis la depozitul lui Moran din North Clark Street nr. 2122, unde i-au aliniat la perete pe șapte dintre membrii bandei și i-au mitraliat cu sânge rece. Câteva dintre victime au fost împușcate și în față cu o pușcă de calibru mare. Șeful bandei, Moran, a scăpat, dar cum ajutoarele sale cele mai importante muriseră, afacerea lui a intrat într-un declin pronunțat. Capone a rămas Mr. Big în Chicago.

Indignarea izbucnită în urma acestor crime a generat presiune asupra autorităților, pentru a lua măsuri împotriva lui Capone. Acest lucru a permis FBI-ului să inițieze planul ingenios de a-l urmări pe Capone pentru infracțiuni de ordin fiscal. Conștient că nu exista posibilitatea să fie condamnat pentru vreuna dintre activitățile sale mai violente (atât datorită faptului că se distanța acum de acțiuni specifice, cât și din cauză că teama de represalii îi făcea pe martori să nu dorească să depună mărturie), guvernul federal l-a însărcinat pe agentul de la Trezorerie Eliot Ness și i-a pus la dispoziție o echipă de agenți de clasă – „Incoruptibilii" – pentru a-l urmări pe Capone.

Această strategie a avut un succes uimitor. În iunie 1931, Capone a fost acuzat de evaziune fiscală, iar în octombrie a fost găsit vinovat și condamnat la 11 ani de închisoare. Inițial trimis la penitenciarul din Atlanta, în 1934 a fost transferat la închisoarea de maximă securitate Alcatraz. În 1939 a fost

eliberat înainte de termen, pe motiv de boală. Capone nu a mai reușit să își recâștige controlul asupra imperiului său criminal. O umbră a celui care fusese cândva, s-a retras în obscuritate, murind de sifilis în 1947, o figură uitată de toți.

Mafia din Statele Unite

Lumea interlopă din New Yorkul anilor 1900, dominată de bande de evrei și de irlandezi, s-a schimbat odată cu sosirea celor numiți Mustache Petes, mafioții sicilieni Joe „the Boss" Masseria și Salvatore Maranzano. Aceștia i-au înfuriat pe tineri precum „Lucky" Luciano, asociat al gangsterilor evrei „Bugsy" Siegel și Meyer Lansky.

În 1929 – recrutat de Masseria după ce desfășurase o afacere cu alcool de contrabandă cu Vito Genovese și Frank Costello –, Luciano a fost ucis în Războiul Castellammarese dintre Masseria și Maranzano. Acesta s-a răzbunat în 1931, punând ca ambii să fie asasinați, preluându-le imperiile și organizând cele Cinci Familii din New York – Bonnano, Colombo, Gambino, Lucchese și Genovese – în Sindicatul Național al Crimei, care i-a inclus și pe Brooklyn Boys (porecliți Murder Inc. – Crimă SRL) – brute angajate, conduse de Albert „Mad Hatter" (Pălărierul Nebun) Anastasia, care executau crimele bandei – și înființând Comisia, un „tribunal" care soluționa diferendele.

Domnia lui Luciano – sprijinită de Lansky, bancherul bandei, și Benjamin Siegel, care, cu ochii săi albaștri, semăna cu o vedetă de cinema, a cărui violență psihopată i-a adus porecla de „Bugsy" („Nebunul") – a fost de scurtă durată, deoarece a fost condamnat și închis în 1936, apoi deportat în Italia.

În 1946, Siegel a fondat propriul oraș, Las Vegas, convingând șefii Mafiei să investească în Flamingo Hotel, dar costurile au fost atât de mari încât s-a ajuns la închiderea afacerii. Mafia s-a răzbunat: Siegel a fost împușcat mortal la domiciliul

său din Beverly Hills în iunie 1947, însă orașul lui a înflorit. Lansky a preluat Hotelul Flamingo și a ajuns să domine jocurile de noroc din Las Vegas și Havana, Cuba, imperiul lui mondial inspirând filmele din seria *Nașul*. În 1970, amenințat cu punerea sub acuzare pentru evaziune fiscală, a fugit în Israel, scăpând de condamnare după ce a fost silit să se întoarcă.

Anii 1950 și 1960 au reprezentat o „epocă de aur" pentru Mafia americană și pentru o nouă generație – între reprezentanții ei numărându-se Mickey Cohen, Salvatore Giancana și familiile Boiardo și DeCavalcante, care au fost sursa de inspirație pentru familia Soprano din serialul TV realizat de David Chase. Giancana a avut un rol foarte important în alegerea lui J.F. Kennedy în 1960 ca președinte prin controlul pe care l-a deținut asupra unor circumscripții electorale și a voturilor sindicaliste, și chiar a avut aceeași amantă cu acesta, Judith Campbell Exner, prezentată amândurora de Frank Sinatra. Cu toate acestea, Legea privind Organizațiile Corupte și Influențate de Bande (RICO) din 1970 – care a condus la condamnarea în 1992 a ultimului mare mafiot, șeful familiei Gambino, John Gotti, datorită mărturiei făcute de omul său de încredere, Sammy „the Bull" (Taurul) Gravano – a diminuat puterea Mafiei.

Lavrenti Beria

1899–1953

Lăsați-mă o noapte cu el și îl voi face să spună că este regele Angliei.

Lavrenti Beria

Beria a fost un sinistru membru al poliției secrete sovietice, un violator psihopat și un sadic dezlănțuit, care a ordonat moartea multor oameni și a simțit o încântare deosebită să-și tortureze personal victimele. Personificare a monstruozității criminale a statului sovietic, el s-a dovedit un intrigant cinic și necioplit, un ucigaș răzbunător, un politician abil și o brută perversă. Cu toate acestea, a fost extrem de inteligent, foarte competent și un administrator neobosit, care a avut în cele din urmă viziunea de a respinge marxismul și de a propune genul de program liberal pe care Mihail Gorbaciov l-a adus la împlinire mulți ani după aceea.

Beria s-a născut în Georgia în 1899, având o mamă foarte religioasă, dar necunoscându-și tatăl – probabil a fost fiul nelegitim al unui nobil abhaz. În Baku, în timpul Războiului Civil Rus, a lucrat ca agent dublu, slujind atât regimul antibolșevic, cât și pe bolșevici. După ce Baku a fost recucerit de bolșevici, s-a dovedit un politician șiret, iar în 1921 a intrat în noua poliție secretă, Ceka, având o ascensiune rapidă și devenind șeful filialei georgiene. L-a cunoscut pe Stalin, tot georgian, în 1926 și s-a purtat față de el ca și cum nu ar fi fost un tovarăș bolșevic (după cum era obiceiul în acele vremuri), ci mai curând ca un vasal medieval față de regele său. Stalin a decis să îl folosească împotriva vechilor georgieni care conduceau Caucazul, promovându-l, în ciuda protestelor exprimate de aceștia, în funcția de prim-secretar al Georgiei, și apoi al întregului Caucaz. Când

Stalin i-a pus pe subalternii lui să lucreze în grădină cu el, Beria a luat o secure și i-a spus că va tăia cu ea toate buruienile ce i se ordonau să fie tăiate. Beria a înțeles vanitatea lui Stalin și a scos o carte despre istoria comuniștilor din Caucaz, care exagera importanța lui Stalin înainte de Revoluție.

Aliatul local din Caucaz al lui Stalin a fost căpetenia abhază Nestor Lakoba, care contribuise la promovarea lui Beria. Însă curând Lakoba și Beria s-au înfruntat, iar în 1936, Stalin i-a îngăduit lui Beria să își distrugă vechiul prieten, otrăvindu-l după o seară petrecută la opera din Tiflis. Apoi, lucru care avea să devină un tipar obișnuit pentru el, Beria s-a apucat să distrugă întreaga familie Lakoba, ucigându-i frații, copiii și prietenii. Când a început cu adevărat Marea Teroare, Beria a ucis și torturat pretutindeni în Caucaz, lichidând mai multe victime decât era cota alocată.

Spre sfârșitul anului 1938, Stalin l-a adus pe Beria la Moscova și l-a promovat pentru a-l „sprijini pe Ejov“ (vezi p. 373), șeful NKVD-ului, poliția secretă. Beria fusese amic cu Ejov, dar acum rolul lui era de a-l distruge. Pe 25 noiembrie, a fost numit șeful NKVD-ului, în locul lui Ejov, și a început să facă ordine în haosul delirant al mașinii de ucis a lui Ejov. Teroarea se încheiase din punct de vedere oficial, dar ea nu s-a sfârșit, ci pur și simplu a devenit secretă, deoarece Beria s-a apucat să epureze mai mulți conducători și generali sovietici. Îi plăcea să îi tortureze personal pe acei oameni și a bătut o victimă atât de crunt, încât i-a scos un ochi. Lui Stalin și lui Beria le plăcea să descopere modalități fanteziste și înfiorătoare de a-și distruge dușmanii. Când Beria a aflat că soția lui Lakoba se temea cumplit de șerpi, a făcut-o să își piardă mințile băgându–i șerpi în celulă. Le-a răpit și le-a ucis soțiile tovarășilor săi și și-a ucis alți tovarăși în accidente de automobil trucate.

După ce Stalin a semnat Pactul de neagresiune cu Hitler în 1939, ceea ce i-a permis să anexeze estul Poloniei, statele baltice și Basarabia, Beria a supravegheat uciderea brutală și deportarea a sute de mii de oameni nevinovați suspectați

de vederi antisovietice. În 1940, din ordinul lui Stalin, s-a ocupat de executarea a 28 000 de ofițeri polonezi în pădurea Katyn. În 1941, după invazia de către Hitler a Uniunii Sovietice, Beria a devenit și mai puternic. Promovat la rangul de comisar general de securitate și mareșal al Uniunii Sovietice, a fost unul dintre administratorii-cheie din Comitetul de Apărare a Statului prin intermediul căruia Stalin a condus războiul. Administrând uriașul sistem de tip gulag la fel de bine ca și industria țării, Beria a continuat să conducă și poliția secretă, terorizând generalii în numele lui Stalin. În 1941, a propus deportarea germanilor de pe Volga, iar mai târziu, în 1944, deportarea cecenilor, caraciailor, calmucilor, balcarilor și a tătarilor din Crimeea. Sute de mii de oameni au fost uciși ori au pierit pe drum. În 1945, l-a însoțit pe Stalin la Ialta, unde președintele Roosevelt, zărindu-l pe Beria la cină, a vrut să știe cine era. „Acela e Beria", i-a răspuns Stalin. „Himmler al meu."

În timpul Conferinței de la Potsdam, președintele Truman l-a informat pe Stalin despre noile arme nucleare americane. Stalin l-a însărcinat pe Beria să conducă 400 000 de oameni, între care mulți cercetători strălucițiți, care aveau sarcina să creeze o bombă atomică sovietică. În 1946, Beria a devenit membru plin al Biroului Politic. Însă Stalin începuse să nu mai aibă încredere în el, simțindu-i cinismul în legătură cu marxismul în sine și dezgustul crescând față de stăpânul său. Stalin l-a îndepărtat de la conducerea Ministerului Afacerilor Interne în 1946, i-a epurat pe protejații lui și l-a promovat pe Abakumov, o altă brută nemiloasă, în funcția de ministru al Securității Statului, independent de Beria. Însă Beria a continuat să exercite o influență considerabilă. În 1949, spre încântarea lui Stalin, Beria i-a pus la dispoziție bomba atomică. În același an, Beria a reușit să îl asmută pe Stalin împotriva a doi dintre moștenitorii aleși de el, și ambii au fost împușcați în Dosarul Leningrad.

La începutul anilor 1950, Stalin era în declin, uita, devenise tot mai paranoic și mai periculos ca niciodată. Acum

îl detesta pe Beria, omul cu „ochi de șarpe“ care, la rândul lui, îl ura pe Stalin și sistemul său, chiar dacă și el era unul dintre monștrii acestuia. În martie 1953, când a murit Stalin, Beria a devenit cel mai puternic om al regimului. Deși funcția sa era de viceprim-ministru, l-a dominat pe adevăratul prim-ministru, nehotărâtul Malenkov, și a preluat conducerea Ministerului Afacerilor Interne. Îl disprețuia pe Hrușciov, care era necioplit, stângaci, dar abil, și l-a subestimat în mod fatal. Scăpat de detestatul Stalin și prea încrezător în propriile forțe, Beria a propus eliberarea milioanelor de prizonieri, liberalizarea economiei și slăbirea hegemoniei asupra Europei de Est și a republicilor etnice. Însă, în același timp, continua să-și aresteze inamicii personali și să-și intimideze rivalii. Nu inspira nimănui încredere și toată lumea se temea de el. La trei luni de la moartea lui Stalin, Hrușciov a orchestrat o lovitură de palat susținută de mareșalul Jukov și de alte cadre militare. Beria a fost arestat și închis în secret într-un buncăr militar. Acolo a cerșit să fie lăsat în viață, trimițând scrisori patetice către foștii tovarăși, dar în zadar: la proces, a fost condamnat la moarte. În ziua în care urma să moară, a plâns și s-a prăbușit, după care călăul său, un general sovietic, i-a băgat un prosop în gură și l-a împușcat în frunte.

Scund, îndesat, chel și din ce în ce mai gras, Beria avea o față plată cu buze groase și cărnoase, pielea cenușiu-verzuie și, înapoia pince-nez-ului sclipitor, ochi cenușii lipsiți de culoare. În același timp, era energic, spiritual, inteligent, curios și avid cititor de cărți istorice. „Era extrem de inteligent și dovedea o energie inumană“, a spus Molotov, adjunctul lui Stalin. „Ar putea lucra și o săptămână fără să doarmă.“ Potrivit unuia dintre apropiații lui, „Beria și-ar ucide și cel mai bun prieten fără să clipească“. Unii dintre tovarășii lui au remarcat că dacă s-ar fi născut în America, ar fi fost directorul de la General Motors. Însă – având în vedere plăcerea de a țese intrigi, de a otrăvi, tortura și ucide – s-ar fi simțit în largul lui și la curtea familiei Borgia.

Bestia sexuală

Nina, soția lui Beria, era frumoasă și elegantă, iar fiul lui, Sergo, reprezenta mândria și bucuria lui. Beria își iubea familia, dar își petrecea aproape tot timpul la birou, zi și noapte, iar restul energiei și-l dedica unei dependențe priapice de sex. Avea întotdeauna amante – ultima a fost o frumusețe de 14 ani – și era dependent de violuri.

Poveștile privind degenerarea lui, puse în circulație de dușmani după căderea sa de la putere, sunt adevărate. Obișnuia să-și trimită gărzile de corp pentru a răpi fete pe care le observa din limuzina în care mergea, le invita la cină, propunea un toast pentru Stalin și le strecura pastile de dormit în vin. Apoi le viola, după care șoferul lui le ducea acasă și le făcea cadou un buchet de flori. Chiar și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când practic conducea țara, și mai apoi, când a răspuns de proiectul nuclear, Beria își găsea timp pentru astfel de escapade, contractând boli venerice de câteva ori.

Heinrich Himmler

1900–1945

Vreau să menționez un alt subiect foarte dificil în fața dumneavoastră, cu toată sinceritatea. Trebuie să discutăm acest lucru între noi și, totuși, nu vom vorbi despre el în public. Mă refer la evacuarea evreilor: la exterminarea evreilor.

Heinrich Himmler, 4 octombrie 1943

Heinrich Himmler a fost principalul organizator al celei mai mari crime din istoria omenirii – uciderea la scară industrială a șase milioane de evrei de către plutoane de execuție, în camere de gazare și în crematorii. Sub conducerea lui Adolf Hitler, Himmler a fost al doilea om ca influență din cadrul celui de-al Treilea Reich, acumulând puteri uriașe ca Reichsführer-SS, șef al poliției și ministru de Interne, ajungând să conceapă nu doar Holocaustul, ci și masacrarea țiganilor și a homosexualilor, precum și înrobirea slavilor și a altor *Untermenschen* – „suboameni".

Heinrich s-a născut la München, fiind fiul lui Gebhard Himmler, un director de școală respectabil și tutore al membrilor familiei regale Wittelsbach, și al soției sale, Anna Maria. Cu o constituție firavă, preferând șahul și colecțiile de timbre terenului de sport, el a fost antiteza idealului arian. S-a căsătorit după o întâlnire întâmplătoare cu Margarete Siegroth într-un hol de hotel. Perechea a avut o fiică, Gudrun.

După Primul Război Mondial, Himmler i-a cunoscut pe naziști în organizația paramilitară de extremă dreapta Freikorps. Sprijinindu-l pe Hitler încă de la început și devenind membru al Partidului Nazist din 1925, fidelitatea lui neclintită, împreună cu capacitățile administrative și lipsa totală de îndurare, au condus la numirea sa în 1928

ca Reichsführer-SS, șef al *Schutzstaffel* (SS). După ce Hitler a devenit cancelar al Germaniei în 1933, Himmler a creat serviciul de informații ai cărui membri nu purtau uniforme, numit SD (*Sicherheitsdienst*), iar în anul următor a organizat Noaptea Cuțitelor Lungi, în cursul căreia Ernst Röhm și conducerea SA – *Sturmabteling* („Trupele de Asalt") – au fost uciși. În 1936, controla și poliția politică, detestatul Gestapo, precum și întreaga poliție în uniformă.

Izbucnirea războiului în 1939 l-a găsit pe Himmler în funcția de Comisar pentru Consolidarea Rasei Germane, fiind însărcinat cu eliminarea oamenilor „inferiori" din Reich, iar el a început să extindă lagărele de concentrare pentru internarea oponenților și a raselor socotite inferioare, slavii și evreii. În septembrie, Reinhard Heydrich – protejatul lui, șef al SD-ului și al Gestapo-ului – a ordonat evacuarea forțată a evreilor din întregul Reich în ghetourile din Polonia, unde mii de oameni au fost executați sau lăsați să moară de foame și de boli.

În luna mai a anului următor, după deportări în masă ale evreilor și țiganilor, Himmler i-a prezentat lui Hitler planuri prin care să elimine toți evreii din Europa prin „evacuarea forțată spre Est" – o formulare eufemistică pentru exterminarea fizică – „soluția finală a problemei evreiești". Hitler a aprobat acest plan. În iunie 1941, după invadarea Uniunii Sovietice, Himmler – însărcinat să execute „misiuni speciale" – a organizat echipe speciale de ucigași, *SS Einsatzgruppen*, care au omorât un milion de evrei, țigani și comuniști. Himmler a asistat personal la execuții, iar în august 1941, când creierul uneia dintre victime i-a pătat uniforma SS, a cerut ca lagărele de concentrare să fie înzestrate cu camere de gazare ca modalitate mai eficientă de ucidere și mai umană pentru călăi.

În anul următor, în ianuarie, Heydrich – care a fost asasinat mai târziu în același an de agenți cehi – a propus oficialităților naziste, convocate la Conferința de la Wannsee (vezi p. 401), planuri de deportare a tuturor evreilor din Europa către noile și modernele fabrici ale morții – lagărele de exterminare,

cu precădere în est. Numeroase astfel de lagăre – inclusiv Bergen-Belsen, Auschwitz-Birkenau, Belzec și Treblinka – au fost construite în grabă. La Bergen-Belsen se aflau peste 60 000 de evrei, dintre care 35 000 au murit de foame, extenuare din cauza muncii, boli și experimente medicale. Dachau – construit în luna martie 1933, pentru a găzdui deținuții politici – a slujit drept lagăr de muncă și centru pentru experimente medicale oribile, unde cei prea bolnavi pentru a putea munci erau executați sumar sau trimiși la centrul de exterminare Hartheim, aflat în apropiere. În același timp, trei milioane de prizonieri de război ruși au fost lăsați în mod deliberat să moară de foame din ordinele lui Hitler și ale lui Himmler.

Cel mai notoriu dintre lagărele morții a fost Auschwitz-Birkenau, înființat de Himmler în mai 1940, unde s-au construit în 1942 șapte camere de gazare în care, potrivit estimărilor, au fost uciși în jur de 2,5 milioane de oameni, dintre care aproximativ 2 milioane de evrei, polonezi, țigani și prizonieri de război sovietici. Au supraviețuit doar 200 000 de oameni, restul fiind incinerați sau îngrămădiți în morminte comune.

În iunie 1942 Himmler a ordonat deportarea a 100 000 de evrei din Franța și a aprobat planuri de dislocare a 30 de milioane de slavi din Europa de Est în Siberia. În luna următoare a ordonat „purificarea totală" a evreilor din guvernul polonez, astfel că 6 000 de oameni din Varșovia au fost trimiși în lagărele morții.

În 1943, Himmler a fost numit ministru de Interne. În anul următor, Hitler a desființat serviciul militar de informații (*Abwehr*) și a transformat SD-ul nazist al lui Himmler în singurul serviciu de informații. În 1944, când Aliații înaintau dinspre vest, Himmler a suferit un eșec total în calitate de comandant militar al Grupului de Armate Vistula.

Recunoscând că înfrângerea era inevitabilă, Himmler a făcut o încercare disperată de a distruge toate dovezile privind lagărele morții, apoi s-a străduit să obțină pacea cu Marea

Britanie și Statele Unite. Hitler a ordonat arestarea lui obligându-l pe Himmler să fugă sub altă identitate, dar a fost arestat la Bremen, după care a înghițit o capsulă cu cianură.

Un fermier care purta ochelari și nu avea practic bărbie, suferind de tulburări nervoase, el și-a întemeiat o a doua familie cu amanta sa, fostă secretară, căreia îi spunea „Bunny" („Iepuraș") – însă în podul casei sale se găseau piese de mobilier și cărți realizate din oasele și pielea victimelor lui evrei. A fost un administrator meticulos, care a organizat exterminarea sistematică a 6 milioane de evrei (două treimi din populația evreiască a Europei), 3 milioane de ruși, 3 milioane de polonezi neevrei, 750 000 de slavi, 500 000 de țigani, 100 000 de bolnavi mintal, 100 000 de masoni, 15 000 de homosexuali și 5 000 de membri ai sectei Martorii lui Iehova – crime de o anvergură imposibil de imaginat.

Conferința de la Wannsee

În 20 ianuarie 1942, Reinhard Heydrich, adjunctul lui Himmler, a convocat o întrunire a celor 15 șefi naziști, mulți dintre ei juriști și opt dintre ei deținând doctorate în drept, într-o casă mare dintr-o suburbie bogată a Berlinului, aflată în apropiere de pitorescul lac numit Wannsee.

Peste un milion de evrei fuseseră uciși de *Einsatzgruppen* mobile, dar s-a considerat că acțiunea se dovedise prea lentă și demoralizatoare. Scopul ședinței de la Wannsee a fost de a transmite directivele Führerului privind „soluția finală" în problema evreiască și de a crea un cadru juridic și administrativ pentru crima în masă. „Europa trebuia golită de evrei de la est spre vest", iar cei prezenți aveau sarcina de a prinde, a transporta și a extermina la nivel industrial cele aproximativ 11 milioane de evrei.

„O altă soluție posibilă a luat locul emigrării, adică evacuarea evreilor spre Est", a spus Heydrich. Notițele păstrate

de Adolf Eichmann evită să facă referiri directe la exterminare, însă cuvântul „evacuare“ era termenul eufemistic pentru ucidere, așa cum a precizat Heydrich:

> Sub o îndrumare competentă, în cursul soluției finale, evreii trebuie să fie duși pentru a desfășura o muncă adecvată în Est. Separați în funcție de sex, evreii sănătoși vor mărșălui în coloane mari spre aceste locuri, mergând pe șosele, iar în timpul acestei acțiuni fără îndoială că o mare parte vor fi eliminați prin cauze naturale. Cei rămași, fiind neîndoielnic cei mai rezistenți, vor fi tratați în mod corespunzător, deoarece acesta este rezultatul selecției naturale și, dacă ar fi eliberați, ar acționa ca sămânță a unei noi reînvieri evreiești.

Construirea lagărelor de exterminare de la Belzec, Treblinka și Auschwitz a fost încheiată într-un an. Nimeni dintre cei prezenți nu a exprimat vreo obiecție și, lucru tulburător, puțini dintre participanți au fost pedepsiți în mod corespunzător. Iată ce soartă au avut aceștia:

Heydrich: asasinat spre sfârșitul aceluiași an la Praga

Roland Freisler: ucis în timpul unui raid aerian la Berlin, în februarie 1945

Rudolf Lange: căzut în acțiune, februarie 1945

Alfred Meyer: s-a sinucis în aprilie 1945

Heinrich Müller: dispărut în Berlin, 1945

Martin Luther: mort la Berlin, mai 1945

Karl Eberhard Schöngarth: executat pentru crime de război (ucidere de prizonieri de război britanici, mai 1946)

Friedrich Wilhelm Kritzinger: achitat de crime de război, mort în 1947

Josef Bühler: executat pentru crime de război, 1948

Erich Neumann: închis o scurtă perioadă, mort în 1948

Wilhelm Stuckart: eliberat din lipsă de probe, 1949; mort într-un accident de automobil, 1953

Adolf Eichmann: spânzurat în Israel, 1962

Georg Leibbrandt: eliberat în 1950; mort în iunie 1982

Otto Hofmann: grațiat în 1954; mort în decembrie 1982

Gerhard Klopfer: eliberat din lipsă de probe; a lucrat în calitate de consilier fiscal; mort în ianuarie 1987

Rudolf Höss
şi lagărul de la Auschwitz

1900–1947

În funcție de condițiile climatice, era nevoie de trei până la 15 minute pentru ca oamenii să fie uciși în camera morții. Știam când erau morți, deoarece atunci țipetele încetau.

Rudolf Höss, în mărturia scrisă, prezentată în fața Tribunalului pentru Crime de Război de la Nürnberg

Rudolf Höss a fost un om cu maniere elegante, care se enerva rareori. Pe de altă parte, era glacial, calculat și nemilos. În calitate de comandant al lagărului de exterminare de la Auschwitz, a fost probabil cel mai mare ucigaș în masă din istoria lumii, coordonând și ținând cu mândrie evidența uciderii a aproximativ trei milioane de oameni, marea majoritate evrei din Europa. După ce își petrecea ziua supraveghind măcelărirea a mii de oameni, se întorcea acasă, primit cu căldură de familia sa, sărutându-și soția și ducându-și la culcare cei patru copii, în vreme ce fumul rezultat din arderea cadavrelor victimelor sale, ce putea fi văzut de la fereastra lui, se ridica spre cer.

Născut la Baden-Baden, într-o familie cu tradiții romano-catolice stricte, Höss a fost un copil singuratic, având puțini prieteni. În timpul Primului Război Mondial, în vârstă de numai 14 ani, a intrat în armata germană. Când a împlinit 17 ani, devenise cel mai tânăr subofițer din armată și i s-a acordat Crucea de Fier clasele întâi și a doua. În 1922, după ce l-a ascultat pe Adolf Hitler vorbind la München, a renunțat la catolicism și s-a alăturat naziștilor. În 1924 a fost condamnat la zece ani de închisoare după asasinarea unui profesor comunist, dar a fost eliberat în 1928. Höss a intrat în SS în 1933,

iar un an mai târziu a fost numit în rândurile personalului de la lagărul de concentrare de la Dachau. În 1938 a fost promovat la gradul de adjutant în lagărul de la Sachsenhausen, iar în 1940 a devenit comandant al lagărului de la Auschwitz din Polonia ocupată, funcție pe care a ocupat-o până în noiembrie 1943.

În 1941, Henrich Himmler l-a informat pe Höss despre planurile lui Hitler cu privire la soluția finală a chestiunii evreiești, ceea ce însemna fără nici un dubiu exterminarea completă a 11 milioane de evrei care, potrivit estimărilor, existau în Europa. Vorbind cu un comandant de lagăr de la Treblinka, Höss a aflat cum 80 000 de evrei, în principal din ghetoul din Varșovia, fuseseră lichidați în decurs de jumătate de an prin otrăvire cu monoxid de carbon. Însă Höss credea că exterminarea în masă impunea metode mai eficiente, astfel că, după ce a construit secția de exterminare de la Auschwitz, a folosit Ziklon B, o formă cristalizată de cianură. Gazul era dispersat prin tavanul camerelor închise, unde victimelor li se spunea că urmau să facă duș.

Höss a explicat ulterior cum a testat Ziklon B pe deținuți aflați în celulele lor, punându-și mască de gaze și eliberând substanța. A fost impresionat de rapiditatea cu care survenea moartea, iar în septembrie 1941 a ordonat o încercare pe scară mai extinsă, ucigând 850 de deținuți dintr-odată. În 1942, uciderea în masă a evreilor se petrecea zilnic. În cazul în care numărul deținuților era mare, gazul își făcea efectul mai lent, unele victime supraviețuind în stare de agonie chiar și 15 minute. Höss și oamenii din SS știau că toți cei din cameră erau morți când țipetele încetau. În acel moment, gărzile pătrundeau în camera de gazare, luau inelele de aur și smulgeau dinții îmbrăcați în aur din gurile cadavrelor, după care acestea erau aruncate în gropi sau așezate pe grătare mari și arse.

Conducându-l pe camaradul său Adolf Eichmann, venit în vizită în lagărul ce se întindea pe 8 000 de hectare, Höss

s-a lăudat că deținea capacitatea de a gaza 10 000 de oameni pe zi. Potrivit propriilor estimări, prezentate în declarația semnată la Tribunalul pentru Crime de Război de la Nürnberg, la Auschwitz au fost gazați ori arși de vii 2,5 milioane de evrei – la care se adaugă, potrivit unor aprecieri, 200 000 de prizonieri de război ruși –, în vreme ce alți 500 000 de deținuți au murit de foame sau boli. Au murit între 70 și 80% dintre cei care au fost internați în lagăr. În vara anului 1944, deși nu mai era comandant, Höss a revenit la Auschwitz pentru a supraveghea uciderea a mai mult de 400 000 de evrei unguri. De fapt, metodele folosite de Höss erau atât de agreate de membrii ierarhiei naziste, încât a fost numit inspector șef al tuturor lagărelor de concentrare și exterminare.

Când trupele sovietice s-au apropiat de Auschwitz, Höss a fugit, adoptând numele de „Franz Land", și s-a ascuns. Însă trupele britanice au descoperit-o pe Hedwig, soția sa, pe care au interogat-o timp de șase zile, iar acest lucru a dus la arestarea lui. După ce a depus mărturie în cadrul Proceselor de la Nürnberg, Höss a fost predat autorităților poloneze. Judecat și condamnat la moarte, pe 16 aprilie 1947 a fost spânzurat pe un eșafod construit special pentru el alături de fostul crematoriu de la Auschwitz.

Procesele de la Nürnberg

După cel de-al Doilea Război Mondial, principalele puteri aliate – Statele Unite, URSS și Marea Britanie – au înființat un tribunal pentru judecarea naziștilor acuzați de crime de război. La început, între 14 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946, au fost judecați 24 dintre cei mai importanți acuzați. Au urmat procesele figurilor de mai mică importanță, precum medici și judecători care făcuseră parte din regimul nazist.

Procesele s-au desfășurat la Palatul de Justiție din Nürnberg, oraș ales pentru semnificația sa simbolică, deoarece

acolo organizaseră naziștii unele dintre cele mai cunoscute întruniri de dinainte de război. Acuzații au apărut în fața unui grup de judecători aleși cu foarte mare atenție din fiecare țară aliată.

Între cele mai notorii figuri judecate a fost Hermann Göring, *Reichsmarschall,* adjunctul lui Hitler și succesorul său, Martin Bormann (secretar al Partidului Nazist și mâna dreaptă a lui Hitler; a fost judecat în absență), Hans Frank (jurist de frunte al Reichului și guvernator general al Poloniei ocupate). Wilhelm Frick (ministru de Interne, care dăduse legile rasiale de la Nürnberg), Rudolf Höss (adjunctul lui Hitler, care încercase să încheie o pace secretă cu Marea Britanie în 1941), Ernst Kaltenbrunner (membrul cel mai marcant al conducerii SS care a supraviețuit), Wilhelm Keitel (șeful Înaltului Comandament al forțelor armate), Joachim von Ribbentrop (ministru de Externe), Alfred Rosenberg (teoreticianul nazist al rasismului), Fritz Sauckel (șeful lagărelor de muncă), Arthur Seyss-Inquart (fost cancelar al Austriei și comisar pentru Olanda ocupată) și Julius Streicher (editor cu vederi antisemite).

Mărturiile acuzaților au șocat întreaga lume și au evidențiat anvergura brutalității și a poftei de a ucide a regimului nazist. Julius Streicher și-a menținut vederile deformate până în ultima clipă, declarând pe 16 decembrie 1945 că „evreii fac o greșeală dacă mă transformă într-un martir; veți vedea. Nu eu am creat problema; ea există de mii de ani". Hermann Göring a susținut că „adevărații patru conspiratori lipsesc: Führerul, Himmler, Bormann și Goebbels".

La încheierea procesului, judecătorii au pronunțat 12 sentințe cu moartea, dintre care zece au fost executate pe 16 octombrie 1946 prin spânzurare (se credea că Bormann se afla într-o ascunzătoare, iar Göring s-a sinucis în ajunul datei execuției). Cei care au primit sentințe cu detenția au fost trimiși la închisoarea Spandau din Berlin. Cu toate acestea, majoritatea criminalilor monstruoși care au comis Holocaustul au scăpat de pedeapsă.

Adolf Eichmann

1906–1962

Dacă e să mor, voi merge la moarte cu zâmbetul pe buze, întrucât faptul de a ști că am pe conștiință cinci milioane de evrei îmi dă o mare satisfacție.

Adolf Eichmann

Un hârțogar ambițios, insipid și manipulator, Adolf Eichmann, expertul lui Hitler în „problemele evreiești" de la Biroul Central al Securității Reichului, a fost birocratul nazist al morții, care a comis crime în masă prin organizarea și planificarea înregistrării, transportului și incinerării a șase milioane de evrei.

Eichmann s-a născut într-o familie din clasa de mijloc, în orașul industrial Solingen din Westfalia, fiind cel mai mare dintre cei cinci copii. Familia s-a mutat la Linz, Austria, unde Eichmann – deși avea ochi de un albastru de oțel – a fost poreclit „Ziggy" sau „băiețelul evreu" de colegii de școală din cauza tenului măsliniu.

Dovedindu-se slab la învățătură, a ajuns să lucreze ca vânzător ambulant. În 1932, a participat la o întrunire a Partidului Nazist ținută într-o berărie din Linz, unde a fost abordat de un tânăr avocat și cunoștință de-a tatălui său, pe nume Ernst Kaltenbrunner, care avea să devină mai târziu comandantul Gestapoului și șeful lui la Biroul Central al Securității Reichului. Eichmann nu a fost niciodată un ideolog, însă îi plăcea să îndeplinească ordine – astfel că, în momentul în care Kaltenbrunner l-a îndemnat să intre în partid, el s-a supus neîntârziat.

După ce Hitler a ajuns la putere în Germania, Eichmann s-a mutat în Bavaria, unde a intrat în serviciul de informații al SS. În acest rol, a devenit expert în ținerea de evidențe ale tuturor

„inamicilor potențiali ai Reichului", concentrându-se în primul rând asupra masonilor, după care a trecut la departamentul care se ocupa de evrei. A început să citească foarte mult despre acest subiect, învățând puțină ebraică și făcând o călătorie de cercetare în Palestina în vara anului 1937.

În martie 1938, Eichmann a fost trimis înapoi în Austria – aflată acum sub control german – pentru a ajuta la coordonarea emigrației forțate a evreilor. Instalându-se într-o casă care fusese confiscată de la familia Rothschild – și folosind din plin pivnița de vinuri –, se prezenta ca o persoană politicoasă și rațională, dorind să realizeze compromisuri cu liderii evrei. Aceste compromisuri presupuneau confiscarea proprietăților acestora în schimbul permisiunii de a pleca în siguranță. Statistica lui privind emigrarea a depășit curând cifrele înregistrate de omologii săi din Germania.

Încurajat de mentorul său Reinhard Heydrich, Eichmann a devenit curând cunoscut ca expertul-cheie al naziștilor în problema emigrației evreilor. La declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, a fost transferat la Berlin, iar în octombrie 1940 s-a ocupat de prima deportare în masă a evreilor de pe teritoriul german.

În primii doi ani de război, Eichmann s-a concentrat asupra deportării evreilor către ghetouri din Polonia. La sfârșitul verii anului 1941, Heydrich l-a informat cu privire la dorința Führerului de a se găsi o „soluție finală" pentru problema evreiască. Eichmann a asistat personal la câteva masacre în masă petrecute în Polonia, care au marcat începutul Holocaustului, și a vizitat Auschwitz în câteva rânduri, unde a discutat moduri mai eficiente de execuție, recomandând folosirea de gaze otrăvitoare. În ianuarie 1942, el a redactat procesul-verbal al Conferinței de la Wannsee, în cadrul căreia s-au stabilit planurile pentru soluția finală.

Eichmann a deținut controlul asupra propriului său lagăr de concentrare de la Theresienstadt (Terezin) din Polonia, pe care l-a deschis pentru inspectorii de la Crucea Roșie

Internațională, prezentându-l drept închisoare-model. În realitate, Terezin reprezenta doar o etapă în drumul spre camerele de gazare de la Auschwitz. În 20 iulie 1942, organizând deportările din Franța ocupată, el a dat ordin ca nici măcar copiii să nu fie cruțați. În acea vară, a vizitat din nou Auschwitz, unde priveliștea incinerării în masă a cadavrelor l-a făcut să se simtă rău, însă acest lucru nu i-a atins câtuși de puțin conștiința.

În primăvara anului 1944, când armata germană a pătruns în Ungaria, Eichmann și-a mutat centrul de operațiuni la Budapesta, unde a început să ridice cei 400 000 de evrei din țară, punând în circulație scrisori și vederi falsificate în rândul comunității evreiești, în care vorbea de condițiile bune din „lagărele de muncă" aflate în Polonia și încurajându-i pe evrei să se mute acolo din proprie inițiativă. Cu toate că războiul era pierdut, planul diabolic al naziștilor de a distruge evreii trebuia continuat. Când Aliații au bombardat calea ferată din Budapesta, Eichmann a trimis 40 000 de evrei maghiari într-un „marș al morții" spre Austria, pentru a împiedica eliberarea acestora de către Aliați.

La sfârșitul războiului, când încerca să fugă din Austria, Eichmann a fost oprit de o patrulă americană care nu a reușit totuși să îl identifice. Cu ajutorul unor acte false, a rămas în Germania vreme de cinci ani, iar apoi, în iulie 1950 a fugit în Argentina. Însă au existat mulți oameni hotărâți să îi aducă pe făptașii Holocaustului în fața justiției, iar în 1960, Eichmann a fost descoperit în cele din urmă de Mossad, serviciul de informații israelian. A fost răpit de o echipă de agenți și dus la Ierusalim, pentru a înfrunta justiția într-un tribunal israelian.

În cadrul procesului, Eichmann a declarat că l-ar fi ucis și pe propriul tată dacă i s-ar fi dat ordin. Pentru Hannah Arendt, el a fost personificarea „banalității răului". Supus până la orbire în fața unora dintre cei mai răi oameni din istoria umanității, el a fost de fapt un monstruos ucigaș în masă. Condamnat la moarte prin spânzurare, a fost executat pe 1 iunie 1962.

Reinhard Heydrich

Înalt, atletic, cu ochi albaștri și blond, deși având șolduri largi, feminine, Heydrich a fost un nazist, un fanatic și un ucigaș, un maestru al spionajului și unul dintre organizatorii Holocaustului. S-a specializat în intrigi clandestine, conducând un bordel pentru a intercepta convorbirile unor oameni de renume, și a folosit deținuții din lagărele de concentrare, uciși cu injecții, pentru a asigura pretextul pentru invadarea Poloniei de către Hitler. S-a născut în 1904, din părinți care aveau profesiuni în domeniul muzical, în orașul Halle, din apropiere de Leipzig. Tatăl lui era cântăreț de opere wagneriene, iar mama, care era extrem de severă și își bătea fiul cu regularitate, o pianistă talentată. Ca și protejatul său Adolf Eichmann, tânărul Heydrich nu s-a bucurat niciodată de prietenia altora de vârsta lui, care îl porecliseră „Moise" din cauza faptului că se zvonise că avea strămoși evrei.

Extrem de sensibil în privința acestor zvonuri, în adolescență, Heydrich a devenit obsedat până la fanatism de presupusa superioritate a poporului german. În 1931, la vârsta de 27 de ani, a intrat în SS, impresionându-l pe Heinrich Himmler în timpul interviului cu acesta. În 1933, a fost promovat la gradul de general de brigadă și i s-a încredințat sarcina de a înființa SD-ul, serviciul de securitate al SS-ului, unde a descoperit talentele administrative al lui Adolf Eichmann.

În 1939, a fost numit în fruntea Biroului Central al Securității Reichului, iar după invadarea Poloniei, a înființat cinci SS *Einsatzgruppen* („grupuri de intervenție") pentru ridicarea inamicilor politici, a disidenților, aristocraților și evreilor din teritoriile ocupate. În 1941, odată cu invadarea Uniunii Sovietice, în est au fost trimise alte *Einsatzgruppen*, care până la sfârșitul războiului au împușcat, potrivit estimărilor, 1 300 000 de evrei. În ianuarie 1942, Heydrich a convocat Conferința de la Wannsee la Berlin, care a pus la punct soluția

finală în cadrul căreia au fost uciși pe scară industrială șase milioane de evrei.

În septembrie 1941, Heydrich a fost numit *Reichsprotektor* al Boemiei și Moraviei (anterior regiuni componente ale Cehoslovaciei), unde a instituit măsuri represive și a devenit cunoscut sub numele de *Der Henker* („Călăul"). Pe 27 mai 1942, când se deplasa fără escortă în Praga într-un Mercedes verde, decapotabil, a fost victima unei ambuscade organizate de doi luptători cehi instruiți de britanici, și ulterior a murit din cauza rănilor. Drept ripostă, naziștii au ras de pe fața pământului satul ceh Lidice. Împreună cu Ernst Kaltenbrunner, succesorul său, Heydrich se numără printre cei mai grotești monștri din istoria umanității.

Dr. Hastings Banda

cca 1906–1997

Sunt prea ocupat ca să mor.

Hastings Banda, despre care s-a afirmat
că avea 100 de ani când a murit

Doctorul Hastings Banda a fost părintele independenței statului Malawi, un manipulator politic șiret și un opozant apreciat al colonialismului, care a creat un stat cu un singur partid, un cult trufaș al personalității și o teroare represivă sălbatică pentru a-și menține dictatura.

Deși s-a afirmat că data oficială a nașterii lui este 14 mai 1906, se crede că Hastings Banda s-a născut spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în Malawi (pe atunci Nyasaland, sub protectorat britanic). Fiul unui țăran, a fost botezat potrivit riturilor Bisericii Scoției și a urmat o școală misionară locală, unde s-a dovedit un elev talentat. După ce a lucrat câțiva ani ca miner, în 1925 s-a mutat în Statele Unite pentru a studia, iar în 1937 a obținut diploma de medic de la Universitatea din Tennessee. În 1941, a primit alte titluri medicale la Universitatea din Edinburgh, după care s-a mutat în nordul Angliei și apoi la Londra, unde a practicat medicina din 1945 până în 1953, specializându-se în bolile transmise pe cale sexuală ale soldaților și marinarilor.

Din 1949, deși a locuit la Londra, Banda și-a îndreptat atenția asupra sorții țării sale natale, îndeosebi după ce coloniștii albi au încercat să își extindă influența prin federalizarea Nyasalandului cu Rhodesia în 1953. În acel an s-a întors în Africa și a lucrat ca medic în Coasta de Aur (în prezent Ghana) și a devenit din ce în ce mai cunoscut naționaliștilor de culoare din Nyasaland. În 1958, s-a întors definitiv acasă

și a devenit președintele Congresului African Nyasaland, făcând turnee prin țară și conducând opoziția față de federația dintre Nyasaland și Rhodesia.

În 1959, în Nyasaland s-a declarat stare de urgență, iar trupele rhodesiene au fost aduse pentru restabilirea ordinii, arestându-l pe Banda în martie 1959. Cu toate acestea, în aprilie 1960, la eliberarea sa, britanicii l-au invitat pe Banda la Londra, unde i s-au acceptat cererile privind schimbări constituționale, iar în 1961, Banda și aliații săi au câștigat în mod zdrobitor alegerile. Banda a devenit ministrul Resurselor Naturale și al Administrației Locale, iar apoi, în 1963, prim-ministru, funcție pe care a păstrat-o când Nyasalandul și-a câștigat în cele din urmă independența sub numele de Malawi în data de 6 iulie 1964. La început, Banda a fost aclamat de toată populația ca erou al independenței, însă curând unii dintre susținătorii săi au început să îi critice modul autocratic de conducere. În august 1964, la doar o lună după obținerea independenței, după ce a descoperit că, în baza noii constituții, patru dintre miniștri au încercat să îi submineze puterea, i-a demis. Temându-se că vor fi uciși, aceștia au fugit din țară. În 1966, Banda a reușit să schimbe constituția pentru a căpăta puteri sporite și s-a declarat președinte al noii Republici Malawi. Cinci ani mai târziu, și-a întărit și mai mult puterea, devenind președinte pe viață și adoptând numele de „Marele Leu".

Regimul impus de Banda a fost autoritar și auster, el încercând să își impună controlul personal asupra tuturor instituțiilor guvernamentale importante. Disidența a fost interzisă, iar criticii regimului au fost întemnițați sau executați – mulți dintre ei transformați în hrană pentru crocodili. În baza constituției din 1971, singurul partid aprobat oficial a fost Partidul Congresului din Malawi (MCP) al lui Banda, iar fiecare cetățean al statului trebuia să fie membru al acestuia și să poarte permanent asupra lui carnetul de partid. Toate clădirile publice și ale firmelor au primit ordin să expună portretul președintelui, care trebuia plasat mai sus decât orice altceva pe

pereți. Televiziunea a fost interzisă, precum și toate celelalte mijloace de informare, inclusiv cinematograful și radioul, care au fost cenzurate cu severitate, promovând doar imaginea și vocea președintelui, iar corespondența și telefoanele erau interceptate. Autoritățile au descurajat studiul istoriei țării dinainte de sfârșitul anilor 1960, cărțile au fost arse, iar o serie de triburi au primit interdicția de a-și folosi propria limbă.

Chiar și când era vorba de cele mai mărunte detalii, Banda era un împătimit obsesiv al disciplinei. Deși se prezenta ca susținător al drepturilor femeilor, atât femeilor din Malawi, cât și celor din străinătate le era interzis să își arate coapsele sau să poarte pantaloni scurți sau jeanși. Bărbaților li se cerea să fie bărbieriți și să poarte părul scurt, și s-au emis directive precise privind interzicerea pătrunderii în țară a hipioților.

Politicile lui Banda au fost în mare măsură prooccidentale și deseori nepopulare; a ținut să aibă relații prietenești cu Africa de Sud, unde se practica apartheidul, cu scopul de a îmbunătăți comerțul exterior și infrastructura țării, domenii în care a înregistrat succese la început. Cu toate acestea, retragerea sprijinului occidental în 1993 i-a subminat această strategie, iar în acel an, pentru a pune capăt valului de disidență, s-a văzut silit să legalizeze partidele politice rivale. În 1994, în primele alegeri adevărate în decurs de 30 de ani, a fost înfrânt de liderul opoziției, Bakili Muluzi.

În ianuarie 1996, Banda – împreună cu fostul său consilier, John Tembo –, a fost achitat de acuzațiile privind asasinarea a patru opozanți politici în 1983, deși puțină lume a contestat faptul că dictatura lui se bazase pe suprimarea opozanților politici, în care amenințarea cu violența s-a aflat, în cel mai fericit caz, întotdeauna la un pas de punerea în practică. A murit în noiembrie 1997, într-un spital din Africa de Sud; se pare că avea peste 100 de ani.

Comportamentul politicos, de gentleman, și manierele de „medic aflat la căpătâiul bolnavului“ au ascuns un om necruțător și ambițios.

Doctatori şi docterorişti

Unul dintre cele mai ciudate fenomene al tiraniei din secolul XX a fost ascensiunea politică a medicilor care au absolvit și chiar au practicat medicina, depunând jurământul lui Hipocrat de a salva vieți și de a vindeca boli, însă devenind dictatori brutali sau teroriști ucigași.

Doctorul Hastings Banda din Malawi și doctorul François Duvalier din Haiti au fost „doctatori" prin excelență. La fel ca și alți tineri ambițioși din țările Lumii a Treia, ei au studiat pentru a deveni medici ca o modalitate de a se educa, însă Duvalier a mers mai departe, folosind imaginea inciziei chirurgicale și a salvării prin ucidere pentru a-și justifica ascensiunea la putere: „Bolile unei națiuni impun prezența unui medic", a afirmat el. „Un medic trebuie uneori să ia o viață pentru a salva alta."

Primul doctator a fost William Walker (vezi p. 287), aventurierul american și dictatorul nicaraguan care se face răspunzător de multe asasinate, care s-a pregătit pentru a fi medic și a practicat profesiunea scurtă vreme. Félix Houphouët-Boigny, născut din sânge regesc în Coasta de Fildeș, a practicat medicina timp de 15 ani, după care a devenit primul președinte al țării și a condus autocratic și în mod excesiv vreme de 33 de ani, între 1960 și 1993. Cunoscut sub numele de Mărețul Bătrân al Africii, el a fost doctatorul prin excelență. Doctorul Radovan Karadžić, președintele Republicii Srpska și om fidel al președintelui Milošević, a studiat medicina și a practicat-o ca psihiatru, colaborând chiar cu echipa de fotbal a Serbiei. Pus sub acuzare pentru uciderea a 7 500 de bărbați și copii musulmani la Srebrenica în 1995 și pentru bombardarea orașului Sarajevo, el a fost în cele din urmă prins la Belgrad în iulie 2008. Doctorul Che Guevara, care a studiat la Universitatea din Buenos Aires, a fost un alt medic ce a îmbrățișat politici represive: în anii de început ai Revoluției Cubaneze, a fost un participant entuziast la executarea dușmanilor de clasă. Bashar al-Assad, dictator sirian, care, potrivit unor afirmații,

se face răspunzător de atrocități și asasinate în Liban, este medic oftalmolog și s-a pregătit pentru această profesiune la Londra și Damasc, după care i-a succedat tatălui său în anul 2000.

Doctorii s-au dovedit a fi chiar și mai ubicui în materie de terorism. Doctorul Ayman al Zawahiri, chirurg egiptean, este în prezent liderul organizației teroriste al-Qaeda și a fost creierul operațiunii din 11 septembrie, în care au murit 3 000 de oameni. Doctorul George Abash, medic palestinian, a fost conducătorul Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei în anii 1970. Doctorul Abdel al-Rantissi, cofondatorul Hamas, organizație teroristă palestiniană, s-a pregătit la Alexandria pentru a deveni pediatru, dar cu toate acestea și-a dedicat viața organizării de atacuri sinucigașe cu bombă, ucigând mulți civili israelieni nevinovați: „Vom omorî evreii oriunde s-ar afla“, a declarat el.

François „Papa Doc“ Duvalier

1907–1971

Eu sunt drapelul haitian.
Cel care îmi este dușman este dușmanul patriei mele.

François „Papa Doc“ Duvalier

François Duvalier, președintele Haiti vreme de 14 ani, a fost un autocrat corupt și brutal care a îngenuncheat o națiune mândră, dar instabilă – prima republică neagră liberă – cu ajutorul înspăimântătoarelor lui detașamente ale morții, numite Tonton Macoutes. Prin intermediul acoliților săi, a jefuit țara, terorizându-i pe oponenții regimului. Ajungând cunoscut ca medic sincer apreciat de pacienți, a recurs la corupție, cleptocrație și misticism voodoo, considerându-se o persoană semidivină, pe jumătate Hristos, pe jumătate erou voodoo, Baronul Samedi (Sâmbătă).

François Duvalier s-a născut în 14 aprilie 1907 în orașul Port-au-Prince, capitala Haitiului. Mama lui, suferind de tulburări mentale, a lucrat la o brutărie, iar tatăl lui a fost profesor, jurnalist și judecător de pace. Cei doi și-au poreclit fiul „Papa Doc“ după ce acesta și-a câștigat dreptul de a practica medicina la absolvirea Universității din Haiti în 1934. În 1939, ca tânăr medic de succes, s-a căsătorit cu Simone Ovide Faine, asistentă medicală, și a avut cu ea patru copii, trei fete și un băiat, Jean-Claude, născut în 1951, care, în 1971, îi va succeda tatălui său. Duvalier a petrecut un an la Universitatea din Michigan și, cu sprijin american, și-a câștigat recunoașterea națională pentru activitatea sa în vederea eradicării bolilor tropicale, precum framboesia și malaria, care ucideau nenumărați oameni din Haiti.

În 1938, Duvalier, influențat de etnologul și învățatul voodoo Lorimer Denis, a înființat „Le Groupe de Griots“, un grup de intelectuali negri, care își propunea să redeștepte naționalismul negru și misticismul voodoo în Haiti. În 1946, după cel de-al Doilea Război Mondial, a făcut parte din guvernul președintelui Dumarsais Estimé, devenind director general al serviciului de sănătate publică din Haiti, iar apoi, în 1948, ministru al Sănătății Publice. În 1950, guvernul a fost răsturnat totuși de o lovitură militară condusă de Paul Magloire, care l-a socotit pe Duvalier un oponent-cheie al noului regim, silindu-l să se ascundă începând cu anul 1954.

Haiti era o țară cunoscută pentru instabilitatea ei, astfel că Duvalier a reapărut în decembrie 1956, după ce Magloire s-a văzut obligat să demisioneze. În următoarele nouă luni, țara a cunoscut șase guverne, iar Duvalier și susținătorii săi au făcut parte din toate. În cele din urmă, în septembrie 1957, a fost ales președinte prin vot, având o platformă populistă, promițând să controleze elita mulatră – cei care aveau strămoși de origine latinoamericană și europeană – și susținând că era preot voodoo.

În ciuda faptului că generalii contribuiseră la falsificarea alegerilor, Duvalier nu avea încredere în armată și, cu ajutorul asistentului său principal, Clément Barbot, a redus dimensiunile acesteia și, drept contrapondere, a creat Tonton Macoutes, sau Voluntarii pentru Securitatea Națională. Voluntarii, între 9 000 și 15 000, care au ajuns curând să fie cunoscuți sub numele de Oamenii Negri, erau o miliție alcătuită din brute loiale președintelui. Fără să primească oficial salariu, li se dădea frâu liber de către guvern să se înfrupte după voie din extorcări, bișniță și infracțiuni – în schimb, ei răpeau, intimidau și asasinau oponenți ai regimului, numărul victimelor ajungând până la 30 000 în timpul președinției lui Duvalier. Purtau uniformă cvasimilitară, ochelari negri și imitau demoni din tradiția voodoo, preferând să folosească macete și pumnale în loc de arme de foc pentru a-și lichida victimele, pe care le lăsau legate

fedeleș drept avertisment pentru alții. În regimul Duvalier nu a fost tolerat nici un rival, lucru pe care Barbot, omul său de încredere, l-a aflat pe pielea lui după ce și-a asumat în mod temporar frâiele guvernului când președintele a suferit un atac de cord în mai 1959. După ce și-a revenit, Duvalier l-a întemnițat pe Barbot și, întrucât acesta a complotat împotriva fostului său prieten după eliberare, a fost ucis în 1963. Alți oameni socotiți o amenințare au fost trimiși la Fort Dimanche, unde au murit torturați.

După ce – sprijinit de gherile cubaneze – a dejucat o încercare de invazie organizată de exilați haitieni în august 1959, Duvalier a recăpătat controlul asupra țării. În 1961, alegerile trucate au asigurat în unanimitate prelungirea mandatului său ca președinte până în 1967, iar, drept urmare, Haiti a devenit o țară tot mai izolată, în vreme ce potențialii aliați, precum Statele Unite – care îl sprijiniseră în respingerea încercării de invazie din 1959 –, au început să ostracizeze regimul său. Cu toate acestea, izolarea i-a oferit lui Duvalier mai multe șanse de a impune cultul personalității asupra regimului, manipulând tradițiile voodoo ale insulei și prezentându-se drept întruchiparea națiunii. Și-a impus imaginea asupra populației rurale jucând rolul Baronului Samedi, un spirit sinistru din voodoo, asociat cu moartea, prezentat cu joben și frac, purtând ochelari negri și având fața ca de schelet. În același timp, după ce fusese excomunicat de Vatican în 1964 pentru că hăituise clerul, s-a asociat cu figura lui Hristos, o imagine faimoasă a propagandei sale înfățișându-l pe Iisus ținând o mână pe umărul lui Duvalier și spunând: „Eu l-am ales“.

În 1964, Duvalier a devenit președinte pe viață în cadrul unui regim pe jumătate monarhic, modificând constituția țării pentru a fi sigur că fiul său, Jean-Claude, îi va urma după moarte. „Baby Doc“ Duvalier a preluat conducerea țării în 1971, la doar 19 ani, iar exhibarea ostentativă a propriei bogății a stârnit mânia națiunii sărăcite, care a rămas în mare măsură analfabetă, în vreme ce elita coruptă a stors ultimele

resurse ale țării. „Baby Doc“ a condus Haiti până în 1986, când a fost răsturnat de la putere de armată.

Lider al primei republici negre și conducătorul aflat cea mai lungă perioadă de timp la cârma Haitiului, Duvalier a adus poporului său doar nenorociri și tulburări. Regimul său, marcat de crimă, lăcomie și superstiții – lucru evidențiat de Oamenii Negri – a adus teroarea și vărsarea de sânge asupra unei națiuni nevinovate. În ciuda mesajului său populist, pe Duvalier l-a interesat doar satisfacerea propriilor scopuri, deturnând milioane de dolari și lăsând țara în ruină.

Voodoo

Voodoo, cuvânt care provine din *vodun*, însemnând spirit, este o practică religioasă străveche, avându-și originea în Africa de Vest, fiind probabil veche de 10 000 de ani. Încă este practicată în prezent de peste 30 de milioane de oameni din întreaga lume, în ciuda faptului că a fost cândva interzisă și denunțată ca magie neagră de coloniștii creștini.

Haiti este considerat leagănul voodoo, locul unde, în baza prevederilor constituției, a devenit religie oficială. A fost adus în Haiti odată cu miile de sclavi prinși în Africa de Vest și siliți să muncească în această colonie franceză. În august 1971, o ceremonie voodoo care presupunea sacrificarea unui porc negru a fost una dintre scânteile care au declanșat Revoluția Haitiană, care a dus la înființarea unei republici independente în 1804.

Voodoo-ul este renumit pentru ceremoniile religioase pline de culoare, care presupun cântece, dansuri și sacrificarea de animale, conduse de un preot sau o preoteasă, deseori cunoscut(ă) sub numele de „Papa“ sau „Mama“. În cultura voodoo, tot ce există în univers este interconectat și nimic – om, animal sau obiect – nu reprezintă o entitate independentă. Practicanții voodoo se închină unei zeități supreme, cunoscută

sub numele de *Bon Dieu* (Bunul Dumnezeu), însă există de asemenea sute de spirite mai mărunte și îngeri, alcătuind familii, și care influențează orice aspect al vieții – începând cu sănătatea și încheind cu bogăția, iubirea și fericirea – cunoscute în mod colectiv drept Loa. Baronul Samedi, pe care îl imita Papa Doc, este unul dintre cele mai cunoscute spirite. Având legătură cu sexul și reînvierea, se spune că el se află la răspântia lumii spirituale, veghind sufletele celor morți care trec prin dreptul său.

O trăsătură a ceremoniilor voodoo este „posedarea", în care o persoană este aparent locuită de spirite de la care preotul sau preoteasa obțin informații privind alte spirite sau evenimente care urmează să se întâmple. În mod neobișnuit, această religie susține că nu numai oamenii au suflet; toate fenomenele naturale au o semnificație sfântă.

În ciuda percepțiilor negative încurajate de criticii voodoo, nici spaima de zombi, nici folosirea de păpuși sinistre gen voodoo – modele ale sufletului altora, cărora li se poate face rău prin înfigerea de ace și rostirea de blesteme – nu sunt caracteristici definitorii ale voodoo-ului obișnuit. Acesta este deseori confundat cu voodoo-ul din Louisiana, numit și voodoo-ul din New Orleans, o formă a tradiției care a apărut în rândul populației afro-americane vorbitoare de franceză și creolă din Louisiana. În cazul acestuia se pune mare accent pe farmece și legende folclorice, precum *Gris-Gris*, o amuletă (de obicei, un săculeț din pânză în care se află poțiuni din ierburi, păr și alte lucruri personale) care îl protejează pe purtător de rău sau care îi aduce noroc.

Enver Hoxha (Hodja)

1908–1985

Stalin nu a fost câtuși de puțin ceea ce dușmanii comunismului au susținut și susțin că este. Dimpotrivă, a fost un om drept și principial... Noi, comuniștii albanezi, am aplicat cu succes învățăturile lui... Experiența lui bogată și foarte valoroasă ne-a îndrumat pe calea și în toată activitatea noastră.

Enver Hoxha, *Memorii*

Enver Hoxha a fost un intelectual sofisticat, atrăgător și fermecător, însă un tiran stalinist ucigaș, paranoic și de un dogmatism rigid al Albaniei, care, printr-o domnie de 40 de ani, și-a izolat și sărăcit țara, a terorizat și omorât poporul și a condus aparatul de stat cu o violență sinistră, câteodată tragicomică, ucigându-și mulți dintre propriii tovarăși în accidente, sinucideri aranjate și execuții. Până când a murit, el își transformase țara într-un stat fără viitor, pe marginea prăpastiei.

Hoxha a fost fiul unui înstărit comerciant de stofe, și în anii 1920 și 1930, a petrecut câteva perioade în străinătate, studiind și muncind în Franța (a audiat prelegeri de filosofie la Sorbona) și în Belgia, după care a revenit în țară, unde a predat franceza la o școală din Korcë. În 1939, când Italia fascistă a invadat Albania, Hoxha a refuzat să intre în proaspăt înființatul Partid Fascist Albanez și, drept urmare, a fost demis din postul de profesor. Un an mai târziu, în 1940, a deschis un magazin cu produse de tutun și a ajutat la întemeierea Partidului Comunist Albanez, care a început o campanie de insurgență împotriva ocupației italiene, atrăgându-și ajutorul partizanilor lui Tito din Iugoslavia învecinată. În 1944, după eliberarea țării, Enver Hoxha a devenit atât prim-ministru, cât și ministru al Afacerilor Externe, dar de fapt a condus în calitate de prim-secretar al Partidului Muncii din Albania.

Hoxha a fost un stalinist devotat și credincios, operând epurări sălbatice împotriva dușmanilor personali și de clasă. Stalin și Hoxha s-au întâlnit frecvent, purtând discuții lungi despre istorie și lingvistică, relatate mai târziu în memoriile sale fascinante. În 1949, după ce mareșalul Tito s-a îndepărtat de Uniunea Sovietică, Hoxha a rupt relațiile cu Iugoslavia – cu toate că Albania îi era foarte îndatorată vecinei sale mai mari. L-a executat pe ministrul Apărării Koci Xoce, pe care l-a acuzat de titoism. Temându-se ca poporul său să nu fie „contaminat" de expunerea la „deviaționismul" titoist, Hoxha a ordonat construirea de posturi de control și pază de-a lungul întregii frontiere a țării – aceasta devenind una dintre cele mai intens supravegheate din lume. Ulterior, a cerut construirea a 750 000 de buncăre pentru o singură persoană și a 700 000 de cazemate pentru apărarea țării împotriva invadatorilor, o hotărâre absurdă și bizară care încă desfigurează litoralul albanez.

Înapoia cortinei sale balcanice, Hoxha a inițiat un proces de inginerie socială în stil stalinist. A dorit crearea unei clase muncitoare urbane care să își merite numele (până atunci, Albania fusese o societate rurală având ca structură de bază clanurile) și socializarea vieții naționale. A urmat industrializarea forțată, iar agricultura a fost reorganizată folosindu-se modelul gospodăriilor agricole de tip sovietic. În același timp, întreaga Albanie a beneficiat de energie electrică pentru prima oară, speranța medie de viață a crescut, iar rata analfabetismului a scăzut spectaculos. Cu toate acestea, costurile în vieți omenești revendicate de această revoluție socială au fost enorme.

Sigurimi, poliția secretă a lui Hoxha, era brutală și omniprezentă: au fost torturați și uciși sute de mii de oameni. Mehmet Shehu, prim-ministrul lui Hoxha, s-a exprimat în mod deschis la un congres al partidului în legătură cu metodele folosite: „Cine nu este de acord cu conducerea noastră în vreo privință va primi un scuipat în față, o lovitură în bărbie și, dacă va fi

nevoie, un glonț în cap". Din cele trei milioane de locuitori ai Albaniei, un milion au fost într-un moment sau altul arestați sau închiși în regimul de teroare instituit de Hoxha.

Hoxha a mai adăugat și unele tușe personale și donquijotești. S-a interzis deținerea de mașini personale, la fel și bărbile, care erau socotite un semn de înapoiere rurală. A fost încurajată xenofobia, deoarece comuniștii albanezi au contopit adeziunea la strictețea marxism-leninismului cu glorificarea diferitelor mituri naționale. Punctul central al unei astfel de propagande a fost omul proclamat cel mai măreț albanez al tuturor timpurilor – Hoxha însuși. Cu toate acestea, el a avut grijă să împartă cultul personalității sale cu acela al lui Stalin, care, în Albania, a rămas obiect de venerație în cursul următoarelor patru decenii.

După ruptura chino-sovietică din 1960, Hoxha s-a aliat cu Beijingul împotriva Uniunii Sovietice a lui Hrușciov, despre care considera că se îndepărta de adevărata cale spre socialism, pregătită de tovarășul Stalin. Această realiniere a condus la declinul brusc al standardului de viață în Albania, întrucât țara fusese dependentă de grânele sovietice și exporturile ei mergeau cu precădere în Uniunea Sovietică. Pentru a înăbuși orice disidență, Hoxha a hotărât să îi imite pe noii săi prieteni chinezi, astfel că a declanșat „Revoluția culturală" în Albania. Începând cu 1967, Albania a fost declarată în mod oficial stat „ateu", toate moscheile și bisericile au fost închise, iar preoții, arestați. S-au confiscat toate proprietățile private de către stat, iar numărul de arestări a crescut în mod exponențial.

După o scurtă și extrem de restrânsă liberalizare culturală în perioada anilor 1970, în 1973 a urmat un nou val de represiuni și epurări ideologice. Apoi, în 1978, la doi ani după moartea lui Mao și ascensiunea lui Deng Xiaoping, liderul cu păreri mai moderate, Hoxha a rupt legăturile cu China, făcând ca țara să devină și mai izolată.

Hoxha a supraviețuit multor eforturi de a fi înlăturat de la putere, întreprinse de oamenii fideli ai regelui Zog, aflat

în exil, de guvernul britanic și de Hrușciov. Faptul că era conștient de aceste amenințări i-a alimentat paranoia deja existentă, care s-a manifestat printr-o serie de epurări în interiorul partidului. Cei care se aflau în vârful sistemului s-au văzut extrem de amenințați: membrii Biroului Politic și ai Comitetului Central al partidului erau arestați cu regularitate și executați pentru presupuse activități considerate drept trădare, iar cei șapte miniștri de Interne care s-au succedat și au răspuns de executarea epurărilor au fost ei înșiși epurați. În 1981, cel mai apropiat om al lui Hoxha, Mehmet Shehu, care îl slujise ca prim-ministru încă din 1954, a exprimat îndoieli cu privire la planul lui de succesiune și la izolaționismul practicat pe plan extern. Oficial, Shehu „s-a sinucis" după ce a fost acuzat de amestec cu „criminali de război", CIA și KGB, și de faptul că suferise o depresie, lucru ilegal în sine. Potrivit unor relatări, Hoxha l-a asasinat personal pe Shehu ori a pus să fie împușcat.

Hoxha a murit în 1985, cât era în funcție. Îmbălsămat și expus într-un mausoleu, a fost ulterior înhumat într-un mormânt umil.

Micii Stalin din Europa de Est

Majoritatea liderilor comuniști ai Europei au fost niște tirani ucigași. Conducător al Republicii Democrate Germane (RDG) din 1950 până în 1971, Walter Ulbricht (1893–1973) s-a ocupat de construcția în 1961 a Zidului Berlinului, sprijinit de succesorul lui, Erich Honecker (1912–1994). Poliția lor secretă, numită Stasi, era renumită pentru brutalitate și deseori absurdă prin supravegherea extrem de meticuloasă.

Polonia a devenit o republică sovietică model sub conducerea lui Boleslaw Bierut (1892–1956), președinte din 1947 până la moartea sa misterioasă la Moscova. Opozanții regimului său au fost executați în mod sistematic în urma unor procese desfășurate în secret.

Ungaria a îndurat represiunea sub conducerea lui Mátyás Rákosi (1892–1971), poreclit „Ucigașul chel“ pentru epurările sale nemiloase. Numit lider în 1947, a fost la conducerea Ungariei până în 1956, când sovieticii au înăbușit Revoluția Ungară, fiind succedat de János Kádár, care a fost în fruntea țării între 1956 și 1988.

Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965) a condus regimul stalinist din România din 1948, împreună cu Ana Pauker (1893–1960), până la arestarea ei în 1952, după care a condus ca un dictator până la moarte.

Din 1946, premierul Bulgariei a fost Gheorghi Dimitrov (1882–1949), care a murit la Moscova, presupunându-se că a fost otrăvit. Succesorul său conservator, Vulko Cervenkov (1900–1980), a apelat la epurări până când a fost înlăturat în 1954 și înlocuit de Todor Jivkov (1911–1998), care a ordonat uciderea unor disidenți precum Gheorghi Markov la Londra.

După lovitura de stat din 1948, în Cehoslovacia, Klement Gottwald (1896–1953) a aplicat teroarea stalinistă, însă a murit cu cinci zile înainte de a putea participa la funeraliile lui Stalin. A fost urmat de staliniștii Antonín Novotný și – după înăbușirea, în 1968, a Primăverii de la Praga de către sovietici – Gustáv Husák, între 1969–1987.

Acum, democrația este stăpână în Europa. Tiranii au dispărut, cu excepția unuia: Aleksandr Lukașenko, președintele despotic al Belarusului din 1994, care conduce cu brutalitate folosind poliția secretă și care, până în prezent, s-a făcut vinovat de nenumărate cazuri de încălcare a drepturilor omului.

Dr. Josef Mengele

1911–1979

Am fost condamnați la moarte, dar sentința nu s-a executat imediat. În loc să ne ucidă pe loc, ne-au transformat în cobai și au făcut cu noi ceea ce se face astăzi în laboratoare cu pisicile sau cu șoarecii.

Menashe Lorinczi, geamăn închis la Auschwitz

Mengele a fost medicul nazist din SS cunoscut sub numele de „Îngerul morții", care a condus un laborator de tip Frankenstein în lagărul morții de la Auschwitz, desfășurând experimente rasiste îngrozitoare. Trădând în mod grotesc jurământul lui Hipocrat – care spune că vindecarea și salvarea de vieți reprezintă esența profesiunii de medic –, el s-a făcut vinovat în mod direct de moartea a mii de copii nevinovați și a nenumărați adulți, îndeosebi gemeni. Scăpând de mâna justiției până la moarte, în 1979, Mengele a personificat îmbinarea înfiorătoare dintre barbarie și modernismul științific pervers, care au caracterizat cele mai respingătoare excese ale nazismului.

Cel mai mare dintre cei trei fii, Mengele s-a născut pe 16 martie 1911 în satul Günzburg, Bavaria, din părinți aparținând păturii superioare a clasei de mijloc, Karl și Walburga, ambii catolici devotați. A crescut în atmosfera de umilință și trădare care a viciat Germania după Primul Război Mondial, înfrângerea fiind pusă pe seama unei „lovituri de pumnal în spate", în cadrul căreia comunitatea evreiască din Germania ar fi jucat un rol preponderent. În 1931, ca mulți alți tineri deziluzionați, Mengele a intrat într-o organizație paramilitară fascistă, *Stahlhelm* („Căștile de fier"), însă a fost mai mult decât o simplă brută, deoarece deținea diploma de medic, obținută la Universitatea din München în 1935.

Tânăr talentat și educat, cu recomandări serioase privind convingerile sale fasciste – făcând parte pentru scurtă vreme din *Sturmabteilung* (SA) în 1934, după care s-a retras din cauza unor probleme la rinichi –, Mengele era bine plasat pentru promovarea în cadrul noului regim nazist după numirea lui Hitler în postul de cancelar al Germaniei în 30 ianuarie 1933. În 1937, a devenit cercetător la nou înființatul Institut pentru Ereditate, Biologie și Puritate Rasială al celui de-al Treilea Reich de la Frankfurt – lucrând sub îndrumarea profesorului Otmar Freiherr von Verschuer, un protejat al regimului nazist – și a intrat în rândul Cămășilor Negre, membru al elitei *Schutzstaffel* (SS). În anul următor s-a căsătorit cu Irene Schoenbein, cu care va avea un fiu, Rolf, născut în 1944.

În cursul primilor trei ani de război, Mengele a fost ofițer-medic la Waffen SS, întâi în Franța, apoi în Uniunea Sovietică, unde s-a distins în mod deosebit, primind Crucea de Fier Clasa I în ianuarie 1942 după ce fusese rănit salvând doi soldați dintr-un tanc arzând, sub focul inamic. Declarat inapt pentru război, la sfârșitul anului a fost numit la Biroul pentru Rasă și Recolonizare din Berlin și ridicat la gradul de Hauptsturmführer (căpitan).

Între timp, capii naziști stabiliseră în secret planuri pentru „soluția finală“: exterminarea celor considerați inferiori rasei ariene, cum ar fi evreii, țiganii, slavii și cei cu probleme fizice și mentale. În mai 1943, Mengele a fost numit de Heinrich Himmler, arhitectul „soluției finale“, în funcția de medic la Birkenau, o nouă anexă a lagărului de exterminare de la Auschwitz, aflat în sudul Poloniei.

Îmbrăcat elegant, atrăgător și mereu zâmbitor, rolul lui Mengele în privința sorții deținuților i-a adus numele de „Îngerul morții“. Inspectându-i cu răceală în timp ce coborau din camioane, el făcea semn „stânga“ sau „dreapta“ cu o mișcare nepăsătoare a cravașei pe care o ținea în mâna înmănușată. Stânga – rezervată celor cu o stare bună de sănătate, având între 18 și 35 de ani – însemna supraviețuirea, deși prin

muncă silnică. Dreapta – unde mergeau bătrânii, bolnavii și cei slăbiți, împreună cu sugarii și mamele lor (care, după cum remarca Mengele cu un aer glacial, „nu ar munci bine știind că pruncii lor sunt morți") – însemna camera de gazare, unde au fost trimiși 400 000 de oameni cât s-a aflat el la Auschwitz. Câteodată, masca politicoasă a lui Mengele dispărea și, cuprins de un acces de furie, îl bătea pe cel mai apropiat deținut până murea, ori îl împușca în cap și ordona să fie azvârlit, mort sau viu, în gropi în care ardea benzină. Când o mamă s-a opus despărțirii de fiica ei în vârstă de 13 ani, Mengele a scos pistolul și le-a împușcat pe amândouă, după care i-a trimis pe toți prizonierii din acel camion la camera de gazare.

Puținii aleși – piticii, cei cu diformități genetice și, mai presus de toate, gemenii (care au ajuns cunoscuți sub numele de „Copiii lui Mengele") – erau duși în Blocul 10, „Grădina Zoologică", unde Mengele putea să își realizeze cele mai bolnave fantasme: câteodată unul dintre gemeni era pus să îl țină pe celălalt, în timp ce el făcea o serie de experimente groaznice, inclusiv analize de sânge și transfuzii, radiografii, castrări și disecții. Altora li se injectau coloranți în ochi, ceea ce provoca deseori orbirea, ori li se transferau organe, de obicei fără folosirea vreunui anestezic. La un moment dat, a injectat cloroform în inimile a șapte perechi de gemeni țigani, pentru ca după aceea să îl disece pe fiecare cu meticulozitate. Când gemenii mureau, Mengele păstra anumite părți din corp atârnate pe peretele biroului său ca trofee.

Auschwitz-ul a fost eliberat de trupele sovietice în ianuarie 1945, însă Mengele fugise deja din fața soldaților ruși înainte de sosirea acestora. A stat puțină vreme în lagărul de concentrare Gross-Rosen din Silezia, apoi a fugit din nou, dar a fost prins de trupele aliate la München. Cu toate acestea, dându-se drept alt medic – ale cărui acte le furase –, a fost eliberat în august, după care, când au început procesele de la Nürnberg în luna noiembrie, s-a ascuns, lucrând în următorii patru ani ca grăjdar în Bavaria. Încă nedepistat, a reușit să

fugă la bordul unui transatlantic italian în 1949, ajungând la Buenos Aires, Argentina, probabil cu sprijinul rețelei ODESSSA (vezi mai jos). A fost depistat de autoritățile vest-germane în 1959, dar a scăpat de procedurile de extrădare mutându-se în Paraguay, iar apoi în Brazilia, luându-și numele de Wolfgang Gerhard, un prieten nazist. Deși Mossadul, serviciul de informații israelian, a fost cât pe ce să îl găsească, Mengele nu a compărut în fața justiției, murind în 1979, după ce a făcut un atac cerebral în timp ce înota în apropiere de São Paulo, în Brazilia.

Mengele a fost judecat în absență la Ierusalim în 1985, dar asta a reprezentat o slabă consolare pentru supraviețuitorii crimelor sale de neînchipuit, desfășurate, lucru revoltător, în numele științei. În contextul numeroaselor orori ale Holocaustului, Mengele iese în evidență ca una dintre figurile cele mai oribile.

ODESSA

ODESSA – însemnând *Organisation der ehemaligen SS-Angehörigen* (Organizația Foștilor Membri SS) – este numele dat câteodată unei rețele clandestine înființată spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, care oferea protecție și sprijin naziștilor din eșalonul superior și fasciștilor care încercau să evite capturarea și punerea sub acuzație de către Aliații victorioși. Existența sa a fost sugerată pentru prima oară de vânătorul de naziști Simon Wiesenthal și a constituit subiectul unui roman de succes al lui Frederick Forsyth. Rămâne de elucidat dacă ODESSA a fost o organizație structurată; ea presupunea mai curând existența unor grupuri care au acționat independent după război pentru a scoate naziști importanți din teritoriul ocupat de Aliați și a-i duce în țări sud-americane care îi acceptau, îndeosebi Paraguay și Argentina.

O figură-cheie în înființarea acestor rețele a fost Otto Skorzeny (1908–1978), un nazist austriac, fost combatant în Waffen–SS în cursul războiului. Ales de Hitler pentru a conduce un comando într-un raid din Italia care l-a eliberat pe Benito Mussolini din captivitate în iulie 1943, spre sfârșitul războiului el a început să stabilească rute de fugă pentru a-i ajuta pe naziști să scape. Pentru finanțarea acestora, el a folosit comoara pe care naziștii bogați și industriașii germani îl rugaseră să o ascundă, cea mai mare parte aflată în munții din Bavaria. În mai 1945, s-a predat Aliaților, însă procesul intentat lui pentru crime de război a trenat, iar el a evadat în 1947, continuându-și activitatea de coordonare a ODESSA din adăpostul sigur oferit de Spania franchistă.

O altă rută de fugă a fost organizată de episcopul Alois Hudal, un simpatizant al naziștilor, care a asigurat asistența pastorală a germanilor în Italia, inclusiv a celor aflați în taberele de prizonieri de război. Folosind aceste contacte, Hudal a stabilit o rută de fugă spre America de Sud prin Italia, ajutându-l ulterior pe Franz Stangl (comandantul lagărului de exterminare de la Treblinka) și chiar pe Adolf Eichmann (unul dintre arhitecții Holocaustului) să scape. O rețea alcătuită din preoți franciscani din Croația, condusă de părintele Krunoslav Draganović, a desfășurat o activitate similară.

Ceea ce frapează la aceste operațiuni este complicitatea conducătorilor de națiuni. Președintele Juan Domingo Perón a denunțat Procesul de la Nürnberg și i-a primit cu brațele deschise pe criminalii de război naziști în Argentina, oferindu-le pașapoarte și cetățenie. Unele estimări apreciază că aproximativ 10 000 de naziști, precum și alți fasciști și criminali de război au reușit să fugă astfel. În iulie 1979, persoane care au susținut că reprezintă ODESSA au comis un atac cu bombă în Franța, încercând să îi asasineze pe vânătorii de naziști Serge și Beate Klarsfeld.

Kim Il Sung

1912–1994

Popoarele oprimate se pot elibera doar prin luptă. Acesta este un adevăr clar și simplu confirmat de istorie.

Kim Il Sung

Brutal, ucigaș, represiv și orbit de propria propagandă, Kim Il Sung a fost „Marele Conducător", după cum s-a autointitulat, și dictatorul Coreei de Nord. A condus țara pe calea războiului, izolării internaționale și a prăbușirii economice, iar în cursul celor 50 de ani cât a stat la putere, Coreea de Nord a devenit, după unele păreri, cel mai totalitar și suprarealist regim din lume. Într-adevăr, chiar și după moarte, el rămâne „Președintele" acestei țări demente și bizare.

Kim Il Sung s-a născut cu numele de Kim Sung Ju, cel mai mare dintre cei trei fii ai unui părinte creștin. Japonia a invadat Coreea în 1910, iar Kim a crescut în regimul instaurat de japonezi până când, în anii 1920, familia lui s-a mutat în Manciuria, în nord-estul Chinei, unde a învățat limba chineză și a început să manifeste interes față de comunism. După ce japonezii au invadat Manciuria și apoi restul Chinei, Kim s-a alăturat mișcării de rezistență antijaponeze. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fugit în Uniunea Sovietică, unde a primit instrucție militară și a fost îndoctrinat politic.

După înfrângerea Japoniei în 1945, Coreea a fost împărțită în două zone de ocupație, sovietică în nord, și americană în sud. În 1946, sovieticii au înființat un stat comunist satelit în nord și l-au instalat pe Kim la conducerea acestuia. În vreme ce în sudul țării se desfășurau alegeri libere, Kim a impus imediat un sistem totalitar de tip stalinist; acest lucru

a presupus crearea unei poliții secrete atotputernice, lagăre de concentrare, redistribuirea proprietății, suprimarea religiei și lichidarea „dușmanilor de clasă".

În iunie 1950 – în ciuda avertismentelor lui Stalin, care îl sfătuia să aibă răbdare –, trupele lui Kim au invadat Coreea de Sud pentru a reuni țara, declanșând astfel Războiul Coreei. Coreea de Nord a primit sprijin logistic, financiar și militar din partea Chinei și a Uniunii Sovietice, în vreme ce Coreea de Sud a primit ajutorul Națiunilor Unite, care au trimis o forță internațională, alcătuită în principal din trupe americane. În pofida unor succese inițiale, trupele nord-coreene au fost curând respinse. Kim a fost salvat doar de intervenția masivă a chinezilor. După trei ani, conflictul – care a costat între 2 și 3 milioane de vieți – s-a încheiat.

Acasă, Kim și-a înăsprit regimul, interzicând orice influență externă și lichidând inamicii interni. O lovitură de stat, organizată în 1953 de patru membri ai partidului – prima dintr-o serie de încercări – s-a încheiat cu procesul demonstrativ în stil stalinist intentat participanților, care au fost executați imediat. A urmat o epurare a partidului, iar zeci de mii de coreeni au fost trimiși în lagăre de muncă – o altă trăsătură încă existentă în Coreea de Nord.

Kim a promovat un cult al personalității generalizat, concentrat în principal pe „Juche" (sau „Kim Il Sungism"), o filosofie politică bazată pe presupusele lui calități care îl fac egalul zeilor. Potrivit mass-media de stat, Kim a fost „Conducătorul Etern" sau „Conducătorul Suprem" fără de greșeală. În 1980, el și-a anunțat intenția de a crea o dinastie de dictatori când și-a numit fiul, Kim Jong Il, drept succesor.

În acest timp, întrucât cheltuielile militare înghițeau aproape un sfert din bugetul țării, sărăcia s-a generalizat. În anii 1990, lipsurile alimentare au declanșat foametea, de care probabil au murit în jur de 2 milioane de oameni. Coreea de Nord a ajuns să fie percepută ca o țară izolată și un sponsor al terorismului, îndeosebi împotriva vecinului ei de la sud:

Coreea de Nord se face răspunzătoare de asasinarea în 1983 a 17 funcționari sud-coreeni care efectuaseră o vizită oficială în Birmania, și de doborârea în 1987 a unui avion comercial sud-coreean, provocând moartea a 115 oameni. Coreea de Nord a început apoi să-și dezvolte arsenalul nuclear propriu.

După ce a mai supraviețuit unei încercări de asasinat în 1992, Kim Il Sung a murit pe 8 iulie 1994, versiunea oficială fiind de atac de cord. Fiul și succesorul lui, Kim Jong Il, autointitulat „Conducător Scump", a continuat politicile megalomane ale tatălui său – și se zvonește că are mari sume de bani depuse pentru uz propriu în Elveția. Îmbălsămat și venerat chiar și astăzi, Kim a fost un dictator ucigaș, care se face răspunzător de moartea a milioane de oameni și de sărăcirea Coreei de Nord.

Dictatori ereditari

Una dintre cele mai surprinzătoare și ironice situații din timpurile moderne a fost renașterea autocrațiilor ereditare în republici autodeclarate socialiste, care prin nume resping puterea moștenită, dar creează de fapt monarhii moderne. În 1980, Kim Il Sung l-a numit prin decret pe fiul său decadent și nemilos, Kim Jong Il, „marele succesor pentru cauza revoluționară". Kim Jong Il a ajuns pe tronul dinastiei Kim în 1994 și a provocat Occidentul, făcând din țara sa o putere nucleară în timp ce poporul murea de foame.

Un alt dictator ereditar este Ilhan Aliev, președintele Azerbaidjanului, care, în 2003, i-a succedat tatălui său, Gaidar Aliev, fost membru al Biroului Politic al Uniunii Sovietice și dictator al azerilor din 1993.

Cu numele, Siria este republică, dominată de Partidul Baas de orientare socialistă. Din 1971 până în 2000, președintele țării a fost Hafez-al-Assad, un dictator șiret și nemilos, cunoscut sub numele de „Sfinxul din Damasc", dar, la moartea sa, a fost urmat de fiul său, Bashar al-Assad, care fusese

promovat peste noapte în cadrul partidului după moartea lui Basil, fratele mai mare, ales drept moștenitor.

În 2001, la vârsta de 21 de ani, Joseph Kabila, președinte al Republicii Democrate Congo, a ajuns la putere după doar zece zile de la asasinarea tatălui său, Laurent-Désiré Kabila. Ales președinte în 2006, de atunci încoace el nu a făcut decât să ordone represalii împotriva opoziției.

În Togo, președinte este Faure Essozimna Gnassingbé. În 2005, el i-a urmat tatălui său, Gnassingbé Eyadéma, care fusese dictator din 1967 până la moarte.

În Cuba, Fidel Castro a ajuns la putere în 1959, împreună cu fratele său, Raul, pe care l-a numit ministru al Apărării. El a dus lumea în pragul anihilării nucleare în timpul Crizei Rachetelor din Cuba din 1962 și, la retragerea sa în 2008, a fost urmat la conducere de fratele lui, Raul.

Aceștia nu sunt primii dictatori ereditari. În 1972, Jiang Jieshi, coruptul și incompetentul generalisim al Chinei (1926–1949) – care, pierzându-și țara în fața comuniștilor, a fugit în Taiwan, unde a devenit dictator – a fost urmat ca premier de fiul său, Jiang Jinggno, care a devenit președinte în 1978, conducând țara până la moarte, în 1988.

În Haiti, lui François „Papa Doc“ Duvalier i-a succedat fiul său, Jean Claude „Baby Doc“ Duvalier, în vârstă de 19 ani (vezi p. 420). În secolul al XIX-lea, López tatăl și fiul acestuia au format o dinastie în Paraguay (vezi p. 292). În Nicaragua, Anastasio Somoza a fost dictator din 1936 până la asasinarea sa în 1956, când a fost urmat la conducerea țării de cei doi fii ai lui, Luis Somoza și Anastasio Somoza Debayle, acesta din urmă fiind răsturnat de la putere de sandiniști în 1979.

În Libia și Egiptul de azi, colonelul Gadaffi, dictatorul radical și plin de pretenții, care a condus țara din 1969, precum și președintele Mubarak, la conducere din 1981, își pregătesc fiii pentru a-i urma. Este greu totuși ca aceștia să îi egaleze pe părinți și puțini astfel de oameni puternici reușesc

să întemeieze dinastii durabile[1]. În Anglia, domnia Lordului Protector Oliver Cromwell a luat sfârșit în 1658 cu succesiunea nefericitului său fiu, Richard Cromwell, acesta fiind răsturnat de la putere după puțin timp, iar regele Carol al II-lea a revenit pe tron în 1660.

[1] Evenimentele politice și sociale din ultimii ani au demonstrat adevărul acestei afirmații, Gadaffi fiind răsturnat de la putere și omorât în octombrie 2011, iar Mubarak demisionând în februarie 2011, în urma unor îndelungi proteste. Cele două țări, alături de altele învecinate, continuă să fie zguduite de mișcările revoluționare numite generic Primăvara Arabă. (n.red.)

Alfredo Stroessner

1912–2006

Susțin insistent că în Paraguay a domnit ordinea; sistemul judiciar a avut o independență deplină; iar justiția s-a înfăptuit în totalitate.

Alfredo Stroessner

Alfredo Stroessner, care se autointitula *El Excelentissimo*, „Excelentissimul", a condus cu cruzime Paraguayul vreme de 35 de ani, marcați de crime, torturi și o stabilitate instituită prin spaimă. El rămâne prototipul generalului sud-american lacom și brutal, aflat la putere.

Fiul unui imigrant german și al unei mame paraguayene înstărite, Stroessner s-a născut în Encarnación, Paraguay. În 1932, după ce a absolvit colegiul militar de la Asunción, a intrat în armată și s-a distins în Războiul Chaco, împotriva Boliviei, desfășurat între 1932–1935. Deși căsătorit și având trei copii, Stroessner, cu mustața sa tunsă meticulos și cu înfățișarea sigură de sine pe care i-o dădea uniforma, a avut numeroase amante și se spune că ar fi avut până la 15 copii nelegitimi.

Stroessner comandantul s-a distins apoi în războiul civil paraguayan din 1947, în care a fost de partea lui Federico Chávez. În 1951, ajuns președinte, Chávez l-a numit pe Stroessner comandant suprem al forțelor armate. Însă în mai 1954, când Paraguayul se zbătea înfruntând o criză economică, Stroessner l-a răsturnat pe Chávez printr-o lovitură de stat. Pentru a-și legitima de facto președinția, el a organizat alegeri în cadrul cărora a fost singurul candidat admis în cursă. Imaginea lui s-a confundat curând cu aceea a Paraguayului și a ajuns chiar să denumească un oraș după numele lui, Puerto Presidente Stroessner.

Pe durata președinției lui, Stroessner a adoptat o politică defensivă, susținând că țara era mereu în „stare de asediu“ și trebuia să fie vigilentă permanent împotriva unor dușmani imaginari. Ca anticomunist convins, în anii de început ai regimului său a primit asistență din partea Statelor Unite și a înregistrat unele succese în ceea ce privește stabilizarea economică a țării.

Cu toate acestea, pentru a-și susține regimul, a cheltuit sume mari din bugetul țării pentru „menținerea ordinii“. Deși a făcut o serie de gesturi simbolice față de clasa muncitoare și față de țărănime, în realitate, regimul lui a fost susținut de interesele afaceriștilor și ale marilor proprietari de pământuri. Corupția a fost în floare, membrii Partidului Colorado, din care făcea parte, au beneficiat de tratament privilegiat în afaceri și în îngrijirea sănătății, iar țara a devenit un refugiu pentru contrabandiști, traficanți de arme și baroni ai drogurilor.

În toate privințele, regimul lui Stroessner a fost o dictatură, mai puțin prin nume. Parlamentul paraguayan a continuat să funcționeze, dar dominat de sprijinitorii președintelui. În 1967 și, din nou, în 1977, a modificat constituția țării cu scopul de a continua să fie președinte mai multă vreme și a fost „ales“ de opt ori. La fiecare cinci ani se organizau alegeri, însă votul era marcat de fraude și de intimidarea permanentă a potențialilor opozanți.

În anii 1960 și 1970, întrucât presiunea din partea Statelor Unite a sporit, în ideea de a-l sili pe Stroessner să introducă unele reforme democratice, el a permis instaurarea unei firave opoziții. Acesta a fost doar un gest de complezență, întrucât criticii regimului se temeau în mod constant de poliția secretă a lui Stroessner, oameni instruiți de torționari naziști din SS care își găsiseră refugiul în țară.

În cursul președinției lui Stroessner au fost închiși mii de paraguayeni pentru infracțiuni politice (într-o închisoare cunoscută sub numele de „la Técnica“), iar alte mii au dispărut. Stroessner a ordonat chiar arestarea unor senatori aleși, dintre

care unul a supraviețuit și a povestit că i s-au introdus ace sub unghii. Alte amănunte au ieșit la iveală după ce Stroessner a căzut de la putere: foști disidenți au povestit că au fost bătuți și torturați cu șocuri electrice și că țipetele le erau înregistrate și transmise telefonic familiilor lor, ori hainele lor însângerate erau trimise acasă. Câteodată, familiei unui disident i se cerea să plătească pentru a primi cadavrul. Potrivit unor relatări, Stroessner supraveghea uneori interogarea și torturarea câte unui oponent. În 1978, poliția a atacat cu gaze lacrimogene o adunare a Femeilor pentru Democrație.

Stroessner a fost implicat și în acțiuni dincolo de granițele Paraguayului. A participat la Operațiunea Condor, un complot clandestin – sprijinit de CIA și la care au participat și alți conducători sud-americani – menit să asasineze elementele de stânga de pe continent. În același timp, Stroessner a transformat țara într-un rai pentru dictatori alungați de la putere, precum Anastasio Somoza Debayle din Nicaragua, și mulți criminali naziști, cel mai cunoscut dintre aceștia fiind Josef Mengele.

În 1988, Stroessner a fost ales președinte pentru a opta oară succesiv, dar s-a văzut silit să plece în anul următor în urma unei sângeroase lovituri de stat condusă de fostul său consilier și aliat, generalul Andrés Rodriguez. Temându-se că va fi judecat, lui Stroessner i s-a permis să plece în exil în Brazilia. Vreme de mulți ani, Paraguayul a cerut extrădarea sa pentru acuzații privitoare la Operațiunea Condor și alte crime comise în timpul regimului său. A murit la vârsta de 93 de ani într-un spital din Brazilia, nereușind să își revină după o operație de hernie.

Stroessner s-a lăudat că va aduce stabilitate și bunăstare într-o țară care suferise tocmai din cauza lipsei acestora. În realitate, de bunăstare au beneficiat câțiva apropiați de-ai săi, iar orice critică la adresa regimului putea aduce tortura și moartea. Adevăratul preț al „stabilității“ pe care Stroessner a adus-o Paraguayului a fost dezvăluit de nenumărate

documente și înregistrări pe bandă – denumite acum „arhivele terorii“ – care cuprind amănunte despre torturile comise de poliția lui secretă.

Țapul Trujillo

Rafael Trujillo (1891–1961) a condus Republica Dominicană timp de 31 de ani cu o brutalitate sălbatică și întreținând un cult aparte al personalității, fiind un exemplu tipic pentru militarul ucigaș (*caudillo*) și pentru clica militară (*junta*) care au dominat politica sud-americană până la progresul democrației în țări precum Chile, Argentina și Brazilia. Trujillo a ajuns comandant al armatei dominicane, l-a răsturnat pe președinte și a deținut puterea din 1930 până în 1938 și din nou între 1942 și 1952, când a predat președinția fratelui său Hector. În calitate de comandant suprem al armatei, „Șeful“ (cunoscut și sub numele de „Țapul“), sprijinit de o poliție secretă sălbatică, SIM (Serviciul Militar de Informații), a domnit într-o tiranie absolută. S-a împodobit cu medalii, a redenumit capitala Ciudad Trujillo și cel mai înalt munte din țară muntele Trujillo, a ucis și a torturat mii de opozanți și a furat milioane de dolari. În 1937, a ordonat trupelor sale să îi ucidă pe „haitienii“ cu pielea neagră – 20 000 de oameni au fost măcelăriți cu macetele în ceea ce a ajuns cunoscut sub numele de „tăierea“ sau „Masacrul Pătrunjelului“ (cei care nu puteau pronunța cuvântul *perejil* – care înseamnă pătrunjel în spaniolă – au fost omorâți).

Deși l-a admirat pe Hitler, Trujillo a păstrat neutralitatea în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și a acceptat refugiați evrei, însă a continuat să-și lichideze inamicii, acordându-și titlurile de „Mare Binefăcător al Națiunii“ și de „Părinte al Noului Dominion“. Însă în anii 1950, dominicanii – și Statele Unite – se săturaseră de excesele lui. După descoperirea unui complot menit să îl asasineze, Trujillo le-a torturat și ucis pe surorile Mirabal, care erau implicate; soarta lor – dramatizată

în filmul *Vremea fluturilor* (2001) – a oripilat pe toată lumea. Complotiști sprijiniți de CIA l-au asasinat în cele din urmă pe Trujillo în propria mașină în 1961, o poveste spusă de romancierul peruan Maria Vargas Llosa în cartea sa *Sărbătoarea Țapului* (2000). Însă fiul monden al dictatorului, Ramfis Trujillo, a preluat puterea și i-a torturat pe suspecții de complot, ucigându-i, după care unchii lui, Hector și Jose Trujillo, s-au întors în țară și au luat puterea. În cele din urmă, Statele Unite au pus capăt domniei monstruoase a dinastiei Trujillo, ai cărei membri au fugit în exil în noiembrie 1961.

Nicolae şi Elena Ceauşescu

1918–1989 şi 1916–1989

A susținut mereu că acționează și vorbește în numele poporului, că este fiul cel mai iubit al poporului, însă el a tiranizat tot timpul poporul.

Procurorul, în deschiderea procesului lui Nicolae
și al Elenei Ceaușescu, decembrie 1989

Majoritatea liderilor comuniști care au condus țările din Europa de Est în numele stăpânilor lor sovietici în deceniile de după cel de-al Doilea Război Mondial au fost oameni obedienți. Nicolae Ceaușescu, președintele României, s-a deosebit de aceștia. Nu numai că s-a îndepărtat de URSS, dar a promovat propriul cult al personalității autointitulându-se „Geniu al Carpaților", și a deturnat resursele țării sărăcite pentru construirea de monumente uriașe spre gloria personală, folosind în acest timp poliția secretă, Securitatea, pentru a-și ucide dușmanii. El și soția lui, Elena, au condus țara într-un parteneriat grotesc. În 1989–1990, când blocul comunist răsăritean s-a prăbușit, ei au fost singurii dintre lideri care au sfârșit împușcați.

Născut într-o familie de țărani, Ceaușescu a intrat în firava mișcare comunistă din România la începutul anilor 1930. În acea vreme, România era o monarhie conservatoare, iar apartenența la Partidul Comunist se considera o infracțiune. În 1936, Ceaușescu a fost închis vreme de doi ani, iar în 1940 a fost internat într-un lagăr de concentrare. Acolo l-a cunoscut pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducătorul Partidului Comunist Român, împreună cu care a evadat în 1944. În același an, guvernul antifascist de „eliberare" – din care făcea parte și Dej –, având o largă bază populară, a fost instalat la putere

cu sprijin sovietic. În 1947, Ceaușescu s-a căsătorit cu Elena, fiică de țăran.

În 1947, comuniștii i-au alungat pe foștii lor aliați la guvernare, iar în 1952 Dej a devenit dictator de facto al României. Odată cu ascensiunea mentorului său, Ceaușescu a putut să-și asigure o poziție puternică, iar în 1965, când a murit Dej, Ceaușescu a devenit lider al partidului și șef al statului. Mulți români au sperat că noul lor conducător va inaugura o perioadă de mai mare liberalizare și de reforme. În august 1968, aceste speranțe au crescut după ce el a denunțat invazia Cehoslovaciei de către sovietici, iar atitudinea lui sfidătoare l-a făcut să devină o personalitate apreciată în România, atrăgându-i laudele Occidentului. Cu toate acestea, s-a grăbit să îi asigure pe sovietici că țara lui va rămâne o membră fidelă a Blocului Răsăritean.

Optimismul acesta s-a risipit când Ceaușescu a început să vorbească despre transformarea României într-o forță industrială a lumii și, apucând pe acest drum, perspectivele de liberalizare s-au diminuat. Ceaușescu a devenit obsedat de ideea de a deține monopolul asupra puterii, iar în acest scop a introdus un proces de rotație a cadrelor, prin care funcționarii de la fiecare nivel erau schimbați din funcție cu regularitate, cu scopul ca nimeni să nu poată acumula o putere care să constituie o amenințare la adresa lui. Faptul că sistemul a condus și la haos administrativ nu părea să îl deranjeze pe Ceaușescu, pentru că în martie 1974 și-a asumat dreptul de a conduce doar prin decrete. Soția lui, Elena, a devenit din ce în ce mai puternică în calitate de viceprim-ministru, membră a Biroului Politic și s-a autodeclarat „Mamă a națiunii". Ceaușeștii au condus ca o pereche înfiorătoare, iar relatările privind lăcomia, lipsa de milă și trufia lor circulau din belșug.

Rolul poliției secrete, infama Securitate sau Departamentul Securității Statului, s-a extins. În 1989 se estima că existau 24 000 de angajați, iar în societate se instalase un climat de teamă, în care fiecare era încurajat să îi spioneze pe cei din jur;

cine nu proceda astfel putea fi închis sau trimis în colonii de muncă forțată. În același timp, Ceaușescu a devenit obsedat de ideea că România trebuia să-și construiască imaginea de utopie socialistă modernă, culminând în anii 1980 cu ridicarea unui palat gigantic în inima Bucureștiului, Casa Poporului. Această lucrare arhitectonică monstruoasă a fost ridicată practic prin muncă forțată și a necesitat strămutarea a 40 000 de oameni din căminele lor pentru a se crea spațiul necesar ei.

Ceaușescu a hotărât să combine valorile socialismului cu un naționalism românesc și mai șocant. Acest lucru a dat naștere unei serii din ce în ce mai bizare de campanii menite să consolideze măreția națională a României. De exemplu, în 1984, îngrijorat de rata scăzută a natalității în țara sa, Ceaușescu a decretat ca femeile la vârsta procreării să fie supuse unui examen ginecologic lunar sub ochiul vigilent al Securității, iar dacă nu erau însărcinate, să justifice de ce nu.

În anii 1980, în vreme ce țara se confrunta cu o criză a datoriei externe în creștere, Ceaușescu a hotărât să achite creditele României până la sfârșitul deceniului. Pentru a realiza acest lucru, a ordonat exportul în masă al produselor agricole și industriale. Rezultatul a fost prăbușirea nivelului mediu de trai și moartea a mii de oameni din cauza subnutriției și a lipsei de îngrijire medicală modernă. Ceaușescu se face răspunzător de introducerea unor măsuri de austeritate precum „Programul de alimentație rațională", care a stabilit rațiile consumului pe cap de locuitor. Poporul român, care suferise îndelung, a scăpat în cele din urmă de tiran când revoluțiile populare din 1989 au pus capăt regimurilor totalitare din Europa de Est. Prăbușirea „Geniului Carpaților" s-a dovedit a fi sângeroasă: după un proces sumar, în ziua de Crăciun, el și soția sa, Elena, au fost executați de un pluton în timp ce el cânta „Internaționala", iar ea a strigat „Ticăloșilor!"

Soții Macbeth

Ca și perechea Milošević, soții Ceaușescu au reprezentat o versiune modernă a parteneriatului infam al lui Shakespeare în crimă și ambiție – soții Macbeth, cuplul nemilos suprem. Pofta lor sângeroasă de putere îi împinge la crima și trădarea care revin să îi bântuie și, în cele din urmă, îi distruge. Fiecare se dovedește la fel de violent ca și celălalt, intriganta Lady Macbeth fiind inițial cea mai nemiloasă – incitându-și soțul șovăitor să îl ucidă pe Duncan în somn („Adună-ți tot curajul/Și nu dăm greș!“[1]) – în vreme ce Macbeth însuși se dovedește la fel de calculat, poruncind în secret uciderea lui Banquo. Shakespeare fusese tovarăș de pahar cu unii dintre conspiratorii Complotului prafului de pușcă și a scris *Macbeth* – având ca punct central crima cumplită de a ucide un rege – pentru a se distanța de aceștia. Personajele sale au avut ca punct de inspirație pe Macbeth, rege al Scoției (1040–1057) – care a revendicat tronul după ce l-a ucis pe slabul rege Duncan într-o bătălie din 1040 – și pe soția sa, regina Gruoch. Departe de a fi fost un ucigaș calculat, Macbeth și-a câștigat respectul pentru cârmuirea înțeleaptă și, deși Malcolm, fiul lui Duncan, l-a înfrânt în bătălia de la Dunsinane Hill (1054), și-a păstrat coroana încă trei ani, până când a fost ucis de Malcolm în bătălia de la Lumphanan.

Ceaușeștii – o pereche la fel de inseparabilă ca soții Macbeth – au mai multe în comun cu personajele fictive decât cu cele istorice: Nicolae, prin obsesia lui pentru putere și prin respingerea realității, și soția sa, prin influența ei malefică. Trăind în lux, în vreme ce săracii sufereau de foame, ea a fost detestată de popor, însă, spre deosebire de Lady Macbeth – care a murit torturată de sentimentul vinovăției –, ea a părut lipsită de remușcări. În comparație cu cei doi, personajele lui Shakespeare par aproape inofensive.

[1] William Shakespeare, *Macbeth*, act 1, scena 7, traducere de Ion Vinea (n.tr.)

Francisco Macías Nguema

1924–1979

Un Dachau al Africii la scară redusă.

Robert af Klinteberg despre situația
din Guineea Ecuatorială sub conducerea lui Nguema

Francisco Macías Nguema, care s-a autointitulat „Miracol Unic", a fost primul președinte al Guineei Ecuatoriale, țară din vestul Africii, un bărbat corupt, dement, ucigaș, care colecționa cranii. Sub conducerea lui, țara a decăzut în barbarie, culminând cu măcelărirea propriului popor. Pentru un continent care a îndurat guvernarea a nenumărați nebuni însetați de sânge, Macías Nguema se evidențiază ca unul dintre cei mai răi.

În primii 44 de ani de viață ai lui Nguema, Guineea Ecuatorială a fost o colonie spaniolă. De trei ori la rând, Nguema a picat examenele de admitere ca funcționar, trecând abia a patra oară, iar asta deoarece baremurile fuseseră coborâte de spanioli pentru a-i permite luarea examenului. Ulterior, a ocupat posturi din ce în ce mai importante, reușind în cele din urmă să obțină un loc în Adunarea Națională.

În 1968, Spania a acordat țării independența, iar în alegerile prezidențiale care au urmat, Macías a adoptat o platformă de stânga, populistă. A câștigat. La început, a lăsat impresia că va promova o societate liberală, însă iluzia a ținut doar 145 de zile. Nguema a căpătat o ură de nestins împotriva spaniolilor (probabil ca reacție față de dependența sa anterioară față de ei) și față de străini în general. Rezidenții de origine spaniolă au devenit ținte ale terorii inițiate de stat, iar până în martie 1969, peste 7 000 dintre aceștia plecaseră din țară – mulți dintre ei lucrători bine calificați. În urma acestui fenomen, economia s-a prăbușit.

Inițial, unii oameni din guvern, precum ministrul de Externe Ndongo Miyone, au încercat să mai limiteze excesele. Dar au plătit scump pentru asta. În cazul lui Miyone, acesta a fost convocat la palatul prezidențial al lui Nguema și bătut, apoi dus la închisoare și asasinat. De tratamente similare au avut parte și alții care au cutezat să i se opună: dintre cei 12 miniștri care au format primul guvern de după independență al țării, zece au fost uciși. În locul lor, Nguema a numit rude sau membri ai clanului său, Esangui. Astfel, un nepot a fost făcut comandantul Gărzii Naționale, altul era în același timp ministru al Finanțelor, al Comerțului, al Informațiilor și al Securității. Înspăimântătoarele servicii de securitate erau conduse în întregime de oamenii lui, iar el ordona ca victimele sale să fie bătute cu bastonul pe un stadion, în timp ce o orchestră cânta „Those Were the Days, My Friend"[1].

În vreme ce Nguema își întărea poziția de putere (în 1972 s-a numit președinte pe viață), crimele au început să fie comise în mod tot mai ciudat. În două rânduri, a pus ca toți foștii iubiți ai amantelor lui să fie uciși. Apoi, două treimi dintre membrii Adunării Naționale și toți funcționarii importanți ai țării au fost arestați și executați. Cei mai norocoși au reușit să fugă în exil. În 1976, 114 funcționari – toți fiind numiți de Nguema pentru a-i înlocui pe cei de care se descotorosise anterior – i-au adresat o petiție solicitând ușurarea persecuțiilor. Toți semnatarii au fost ulterior arestați, torturați și uciși.

În același an, s-a înregistrat închiderea băncii centrale a Guineei Ecuatoriale, iar directorul ei a fost executat, astfel că toată activitatea economică – mai puțin aceea care funcționa în beneficiul personal al lui Nguema – a fost paralizată. După aceea, toată valuta care intra în țară era predată direct președintelui, care o tezauriza. Când a rămas fără fonduri,

[1] Aproximativ *Ce zile fericite, prietene*, cântec romantic rusesc la care Gene Raskin a compus versurile în engleză. Versiunea cea mai cunoscută (1968) este cântată de Mary Hopkin. (n.tr.)

forțele sale s-au ocupat de răpirea și încasarea de recompense de la cetățeni străini. În hotărârea lui de a controla toate aspectele vieții din țară, Nguema a ordonat ca toate bibliotecile și mijloacele de informare în masă să își înceteze activitatea. Deja în 1974, după expulzarea misiunii catolice, sistemul de educație al țării se prăbușise efectiv. Spre sfârșitul anului 1974 și începutul anului 1975, toate întrunirile religioase, înmormântările și predicile au fost scoase în afara legii; bisericile au fost închise, interzicându-se folosirea de nume creștine. Singura formă de credință permisă era aceea în Nguema, iar oamenii trebuiau să afirme că „Nu există alt Dumnezeu decât Macías" și că „Dumnezeu a creat Guineea Ecuatorială grație lui Papa Macías".

Cu timpul, a devenit evident că Nguema era bolnav psihic, deoarece vorbea singur și stările lui alternau între manie și depresie. Drogat cu substanțe stimulatoare, a ordonat construirea unui uriaș palat prezidențial la Bata, dar apoi a decis să se retragă în orașul natal, aflat în regiunea Mongomo. Acolo a păstrat întregul tezaur național în saci, laolaltă cu cranii umane, alimentând zvonuri terifiante în legătură cu presupusele lui puteri magice.

Nguema a căzut de la putere în cele din urmă în luna august 1979 în urma unei lovituri militare condusă de nepotul său, Teodoro Obiang Nguema Mbasogo – care continuă să fie la putere și astăzi – dar nu înainte de a da foc unei mari părți din avuția țării. A încercat să fugă, dar a fost prins și băgat într-o cușcă suspendată într-un cinematograf, unde a fost judecat pentru 80 000 de crime și condamnat la moarte. Noul regim a trebuit să aducă mercenari marocani pentru a executa sentința, deoarece spaima de puterile lui magice i-a împiedicat pe soldații locali să îndeplinească ordinul.

În timpul domniei lui pline de teroare care a ținut un deceniu, Nguema a îngenuncheat Guineea Ecuatorială. Din populația sa de peste 300 000 de oameni, aproximativ 100 000 au fost uciși, iar 125 000 au fugit în exil, întrucât Nguema

transformase țara într-un iad pe pământ. Deținând puterea de peste 30 de ani, tirania nepotului său rămâne una dintre cele mai represive și corupte din Africa. Tortura se folosește pe scară largă, iar postul de radio local îl preamărește ca „zeu", în vreme ce el își pregătește fiul să îi urmeze la conducerea țării.

Câinii războiului

Se spune că realitatea este deseori mai ciudată decât ficțiunea. Thrillerul clasic al lui Frederick Forsyth *Câinii războiului* (1974) prezintă povestea antreprenorului minier britanic Sir James Manson și a eforturilor lui de a răsturna guvernul din „Zangaro" – o țară inventată din Africa, unde s-au descoperit zăcăminte importante de platină. Manson folosește o bandă de mercenari încercați pentru a-l ajuta în acest demers, iar președintele Kimba, aliat al sovieticilor, este în cele din urmă răsturnat de la putere și executat de antieroul romanului, „Cat" Shannon.

Întrucât Forsyth a publicat romanul la începutul anilor 1970, s-au făcut unele speculații că el însuși ar fi fost implicat în organizarea unei lovituri de stat pentru îndepărtarea lui Macías Nguema din Guineea Ecuatorială – deși acest lucru nu s-a putut dovedi. Lucru și mai straniu, scenariul pe care l-a descris el și-a găsit ecou într-un presupus complot din 2004 împotriva aceleiași țări, când 69 de presupuși mercenari au fost arestați pe aeroportul din Harare, iar avionul lor, un Boeing 727 – pregătit să fie încărcat cu arme și echipamente militare în valoare de 100 000 de lire – confiscat de forțele de securitate. Acei oameni au fost acuzați ulterior că plănuiau răsturnarea de la putere a temutului dictator al Guineei Ecuatoriale, Teodoro Nguema. Șeful grupului, Simon Mann, fost ofițer SAS, care contribuise la înființarea companiei militare private Sandline International, a fost găsit vinovat de tentativă de achiziționare de arme pentru organizarea

unei lovituri de stat și condamnat la șapte ani de închisoare. O altă persoană implicată a fost Sir Mark Thatcher, fiul fostului prim-ministru britanic, acuzat în 2004 de „finanțare și sprijin logistic în legătură cu o încercare de lovitură de stat în Guineea Ecuatorială". După o perioadă petrecută în arest la domiciliu, după ce negociase cu succes o înțelegere cu acuzarea, în 2005 a fost găsit vinovat pentru achiziționarea unui avion „fără a desfășura investigațiile corespunzătoare privind folosirea acestuia", pentru care a primit o pedeapsă cu suspendare de patru ani de închisoare și o amendă usturătoare.

În 2007, Mann a fost extrădat în Guineea Ecuatorială, unde a primit o sentință de peste 34 de ani de închisoare.

Pol Pot

1925–1998

Pol Pot nu crede în Dumnezeu, dar socotește că cerul, destinul vor ca el să îndrume Cambodgia așa cum consideră el mai bine... Pol Pot este nebun... ca și Hitler.

Prințul Norodom Sihanouk, fost conducător al Cambodgiei

Pol Pot, liderul comunist al khmerilor roșii, care a creat iadul ucigător cunoscut sub numele de Kampuchia Democratică, a condus Cambodgia doar patru ani, dar în acest scurt răstimp a ucis milioane de oameni nevinovați – jumătate din populație – a sărăcit țara, a omorât toți intelectualii, sau chiar și oameni care purtau ochelari, și a încercat să repornească timpul de la un diabolic An Zero.

Pe numele adevărat Saloth Sar, Pol Pot (nume de revoluționar, adoptat în 1963) a fost fiul unui fermier înstărit. Membri ai familiei sale au fost curteni ai familiei regale cambodgiene, iar în 1931, când avea șase ani, s-a mutat în capitală, Phnom Penh, pentru a locui la fratele lui, funcționar la palatul regal și a învățat la școli catolice și franceze. În 1949 a plecat la Paris cu o bursă pentru a studia electronica și a intrat în legătură cu Partidul Comunist Francez și cu studenți cambodgieni având vederi de stânga, aflați la studii. Pol Pot nu a avut înclinație către studiu și s-a văzut silit să se întoarcă acasă după ce a ratat o serie de examene.

După o perioadă petrecută ca profesor, în 1963, Pol Pot a început să-și dedice energia activităților revoluționare. În același an a fost numit șeful Partidului Muncitorilor din Kampuchia – practic, Partidul Comunist Cambodgian, numit și khmerii roșii, care se opunea cu tărie guvernării prințului

Norodom Sihanouk. Prințul – și câteodată regele – guvernase țara cu o larghețe iresponsabilă din 1953, când aceasta își câștigase independența față de Franța. Pol Pot a stabilit legături cu Vietnamul de Nord și cu China, pe care le-a vizitat în 1966. A rămas impresionat de Revoluția Culturală inițiată de președintele Mao. Acesta avea să-i devină model și erou. În anul următor, și-a petrecut timpul cu un trib din nord-estul Cambodgiei, și a rămas impresionat de simplitatea vieții rurale, neatinsă de corupția din orașe.

În 1968, khmerii roșii au lansat o insurecție, ocupând regiunea muntoasă de la granița cu Vietnamul. Statele Unite, implicate în războiul din Vietnam și temându-se că nord-vietnamezii foloseau Cambodgia ca loc de adăpost, au declanșat o campanie de bombardamente, care a radicalizat opinia generală, făcând țara să treacă de partea lui Pol Pot. În 1970, prințul Sihanouk a fost răsturnat de la putere printr-o lovitură de stat de extremă dreaptă, condusă de ministrul Apărării Lon Nol. Armata khmerilor roșii, alcătuită din soldați de gherilă purtând uniforme negre, a controlat curând zonele rurale.

Pe 17 aprilie 1975, capitala a căzut în mâinile khmerilor roșii. Pol Pot – conducând cu ajutorul unei clici restrânse de camarazi precum Ieng Sary și Khieu Samphan, sub numele anonim „Organizația" – a declarat că anul 1975 era „Anul Zero" și a început să epureze Cambodgia de orice influență necomunistă. Au fost expulzați toți străinii, ziarele au fost scoase în afara legii și un mare număr de oameni care avuseseră fie și cea mai vagă legătură cu vechiul regim – inclusiv toți liderii religioși, fie ei budiști, creștini sau musulmani – au fost executați. Au existat relatări conform cărora unii oameni au murit doar pentru că purtau ochelari – semn că erau „intelectuali burghezi".

Pol Pot – cunoscut acum sub numele de „Fratele Numărul Unu" – a început o campanie nebunească și sortită eșecului de a transforma Cambodgia într-o utopie agrară. A golit orașele de locuitori, silindu-i să trăiască în comune agricole de la țară.

În condiții îngrozitoare, cu lipsuri alimentare și muncă grea și înrobitoare, aceste comune au devenit curând cunoscute sub numele de „câmpiile morții“, unde au fost executați câteva milioane de cambodgieni. În 1977, în ciuda unei recolte slabe și a extinderii foametei, regimul a respins cu aroganță oferta unui ajutor străin.

Țara era împânzită de spioni și informatori, chiar și copiii fiind încurajați să îi denunțe pe părinți. Pol Pot a desfășurat epurări în interiorul mișcării khmerilor roșii, ceea ce a dus la executarea a peste 200 000 de membri.

Inamicii externi s-au dovedit totuși mai greu de suprimat. Regimul fiind sprijinit doar de China, Cambodgia a fost implicată într-un conflict cu Vietnamul, ale cărui forțe au invadat și capturat Phnom Penh pe 7 ianuarie 1979, silindu-i pe Pol Pot și pe khmerii roșii să se refugieze în regiunile vestice și dincolo de frontieră, în Thailanda. Noul regim instalat și controlat de vietnamezi l-a judecat pe Pol Pot in absentia pentru genocid și l-a condamnat la moarte. În continuare ferm, Pol Pot a pornit un război agresiv de gherilă împotriva noului regim, și a fost deosebit de ferm cu khmerii roșii. În 1997, el a ordonat executarea colegului său, Song Sen, împreună cu familia, deoarece l-a suspectat că ar colabora cu forțele cambodgiene. La scurtă vreme după aceea, a fost arestat el însuși de un alt șef al khmerilor roșii și condamnat la închisoare pe viață, murind în aprilie 1998 de insuficiență cardiacă.

Prin planurile lui ucigașe, aproape demente, de realizare a unei utopii comuniste, Pol Pot, Fratele Numărul Unu, a depășit orice ar fi putut imagina George Orwell. În mai puțin de patru ani, el a provocat moartea unui număr de oameni cuprins între două și cinci milioane de bărbați, femei și copii – peste o treime din populația Cambodgiei.

Câmpiile morții

Sub teroarea khmerilor roșii, zonele urbane ale Cambodgiei au fost golite de locuitori. Capitala Phnom Penh, cândva un oraș plin de viață, având două milioane de locuitori, a devenit un oraș-fantomă. Urmând maxima președintelui Mao, cum că țăranii reprezentau adevăratul proletariat, Pol Pot a crezut că orașul era o entitate coruptă, un rai al burgheziei, capitaliștilor și influențelor străine.

Sub amenințarea armelor, locuitorii orașelor au ajuns la țară ca parte a planurilor noului regim de a aboli plățile în bani și de a transforma Cambodgia într-o societate comunistă autosuficientă, în care orice om trebuia să lucreze pământul. Regimul a făcut distincție între cei cu „drepturi depline" (care trăiseră dintru început din munca pământului) și cei aduși de la oraș, dintre care mulți au fost masacrați imediat. Aceștia – capitaliști, intelectuali și oameni care aveau contacte regulate cu lumea exterioară –, care nu au putut fi „reeducați" pe calea revoluției, au fost torturați și uciși într-o serie de lagăre de concentrare, precum lagărul-închisoare S-21 (cunoscut și sub numele de „Dealul Stricninei"), sau au fost duși direct pe „câmpiile morții", unde li se dădeau rații atât de neîndestulătoare, încât nu au putut supraviețui. Mii de oameni s-au văzut siliți să își sape singuri gropile, după care soldații khmeri roșii i-au bătut, așa slăbiți cum erau, cu bare de fier, securi și ciocane până au murit. Soldații primiseră ordin să nu irosească gloanțe.

Cei care au scăpat de execuția imediată au devenit sclavi în cadrul programului de colectivizare a agriculturii. Sute de mii de civili – deseori dezrădăcinați și rupți de familii – au muncit din greu până la moarte, ori au pierit de foame din cauza lipsei de hrană. Mulți alții au fost executați pe câmpii pentru cea mai mică vină – precum întreținerea de relații sexuale, exprimarea nemulțumirii în legătură cu condițiile de trai, furt de mâncare sau aderarea la diverse credințe religioase.

Unele dintre câmpiile morții unde se află morminte comune au fost conservate drept dovadă a genocidului comis de Pol Pot și de susținătorii lui. Cea mai cumplită dintre ele este Choeung Ek, unde, după prăbușirea regimului, au fost descoperite 8 895 de cadavre.

Idi Amin

1925–2003

Hitler și întregul popor german știau că israeliții nu sunt oameni care acționează în interesul popoarelor din lume, și de aceea i-au ars pe aceștia de vii cu gaz.

Idi Amin, telegramă trimisă lui Kurt Waldheim, secretar general al Națiunilor Unite, 1972

Analfabet, vorbăreț și foarte robust, la fel de înspăimântător pe cât era de ridicol, feldmareșalul Idi Amin Dada a fost o brută amintind de un bufon și un ucigaș sadic în masă care și-a câștigat pseudonimul de „Măcelarul din Uganda". Acest așa-zis „ultim rege al Scoției" a sărăcit Uganda, cândva o bijuterie a Africii, și s-a dovedit a fi un dement megaloman și canibal, care a ucis atât de mulți dintre cetățenii țării sale, încât crocodilii din lacul Victoria nu îi puteau mânca suficient de repede.

Tatăl lui l-a abandonat când era mic, astfel că a primit puțină educație. În 1946, a intrat în armata de pușcași africani a regelui și s-a distins ca foarte bun trăgător și sportiv, fiind de nouă ori campionul de box la categorie grea al Ugandei. În anii 1950, a participat la suprimarea insurgenței antibritanice a populației mau mau din Kenya, slujind cu merite deosebite, dar stârnind suspiciuni pentru folosirea excesivă a brutalității. Cu toate acestea a ajuns subofițer, iar în 1961 a devenit singurul nativ ugandez care a primit o funcție de comandă.

În 1962, după ce Uganda și-a căpătat independența față de Marea Britanie, sub prim-ministrul Milton Obote, Amin a ajuns ofițer superior, iar în 1964 a devenit comandant adjunct al armatei. Aceea a fost o perioadă de avânt economic și o epocă în care noua constituție federală aducea un echilibru între

autonomia regională și tendințele de centralizare ale guvernului național. Însă acest lucru a fost distrus de Obote care, în 1966, a arestat câțiva miniștri și a suspendat parlamentul și constituția. Obote s-a instalat ca președinte executiv cu puteri uriașe; Amin a fost înaintat la funcția de comandant suprem al armatei și a jucat un rol primordial în suprimarea opoziției față de lovitura de stat dată de Obote, ceea ce a dus la sute de morți.

În ianuarie 1971, când președintele era plecat din țară, Amin a preluat puterea, încurajat de Marea Britanie, care îl susținea. Inițial, el a fost bine primit de mulți nemulțumiți de tirania crescândă promovată de Obote. Acești sprijinitori au fost încurajați și mai mult de faptul că Amin a făcut unele acte de reconciliere: a eliberat deținuți politici, a relaxat legislația pentru cazuri de urgență și a desființat poliția secretă. De asemenea, a promis alegeri libere.

Cu toate acestea, curând au început omorurile. O invazie nereușită din Tanzania a sprijinitorilor lui Obote, care a avut loc în 1972, l-a determinat pe Amin să creeze „Brigăzi Speciale" pentru vânarea oponenților suspecți. A înființat o poliție secretă atotputernică, dominată de nubieni musulmani și membri de trib din sudul Sudanului, cărora le plăcea să ucidă. Pe măsură ce lichida tot mai mulți miniștri, avocați și persoane cât de cât importante, a creat încă un organism special, numit Unitatea de Cercetări a Statului, sub conducerea maiorului Farouk Minaura, un sadic de origine nubiană. Au urmat o serie de masacre – îndreptate la început împotriva tribului langi, din care făcea parte Obote, și a clanului învecinat, acholi. Însă orice persoană suspectată de disidență era considerată o țintă firească. Între victimele lui Amin se numără președintele Înaltei Curți de Justiție Benedicto Kiwanuka, fostul guvernator al băncii centrale a Ugandei Joseph Mubiru, arhiepiscopul anglican Janani Luwum și doi dintre miniștrii cabinetului său. Au început să circule zvonuri că Amin ar practica ritualuri cu cadavrele victimelor sale, chiar canibalism. Multe dintre

cadavre, aruncate în Nil sau pe străzi ori descoperite cu glugi pe cap și legate de copaci, erau eviscerate și aveau organe lipsă, semn clar de rituri tribale. Amin cerea deseori să fie lăsat singur cu cadavrele în morgile pe care le vizita frecvent, și era limpede că intervenea asupra lor. „Am mâncat carne de om", s-a lăudat el odată. „E mai sărată decât cea de leopard." Teroarea s-a extins și la propriile soții: frumoasa Kay a murit în cursul unui avort, dar Amin i-a dezmembrat cadavrul și apoi l-a cusut la loc. Femeile la care ținea mai puțin, suspectate de necredință, erau pur și simplu asasinate.

Amin a condus din ce în ce mai mult în baza toanelor autocratice. Pe de altă parte, au fost deturnate mari sume de bani pentru sprijinirea eforturilor militare ale Ugandei. Când banii au început să se împuțineze, Amin a ordonat ca banca centrală să tipărească alții. Inflația a crescut spectaculos, viața economică a înregistrat o spirală descendentă, iar bunurile de larg consum se găseau tot mai greu.

Cum popularitatea lui scădea vertiginos, Amin a căutat un țap ispășitor și l-a găsit în comunitatea asiatică bogată a Ugandei, care controla o mare parte din comerțul și industria țării. În august 1972, a ordonat ca asiaticii cu cetățenie britanică să părăsească țara în termen de trei luni. Economia s-a prăbușit, deoarece au fugit 50 000 de oameni, între care mulți lucrători calificați.

În timp ce țara sa suferea de jaful practicat, Amin a început să-și piardă simțul realității, suferind probabil de demență provocată de sifilis terțiar. A început să își acorde diferite medalii, inclusiv Crucea Victoria, și titluri precum „Lord al Tuturor Animalelor de pe Pământ și al Peștilor din Mare și Cuceritor al Imperiului Britanic în Africa în General și Uganda în Special". A insistat de asemenea să fie transportat într-o litieră din lemn, purtată de expatriați britanici (organizați de maiorul Bob Astles, principalul său aghiotant). La fel de bizară a fost corespondența pe care a purtat-o cu alți lideri ai lumii. Astfel, i-a oferit lui Ted Heath, fostul prim-ministru britanic

și mare amator de dirijorat, o slujbă de șef de fanfară după înfrângerea sa în alegerile din 1974; cu altă ocazie, a sfătuit-o pe Golda Meir, prim-ministru al Israelului, să își „ridice pantalonașii" și să fugă în SUA. Mai sinistre au fost laudele adresate teroriștilor palestinieni care au comis masacrul sportivilor israelieni de la Olimpiada din 1972 de la München, precum și admirația lui față de felul în care Hitler i-a tratat pe evrei.

În 1979, când economia și societatea ugandeză se prăbușiseră aproape complet, iar Amin devenise profund detestat în țara lui, el a încercat să distragă atenția cetățenilor săi invadând Tanzania. Aceasta s-a dovedit o hotărâre care i-a adus sfârșitul. Drept ripostă, Tanzania a pornit o contraofensivă. Armata lui Amin s-a destrămat, iar el a fugit – stabilindu-se în cele din urmă în Arabia Saudită. A trăit în exil până la moartea survenită în patul propriu, în anul 2003.

Idi Amin a distrus Uganda, ucigând 300 000 de oameni; mulți alții au fost forțați să caute refugiu în străinătate. Suferințele nu s-au sfârșit pentru poporul ugandez nici după îndepărtarea lui de la putere. Obote a revenit la conducere în urma unor alegeri fraudate în 1980 și a împins țara în război civil; până când a fost răsturnat, în 1985, au murit alte sute de mii de ugandezi. Aceasta a fost moștenirea lăsată de Amin.

Raidul de la Entebbe

În iunie 1976, Idi Amin a invitat avionul companiei Air France, deturnat de teroriști palestinieni și germani să aterizeze pe aeroportul Entebbe din Uganda. După aterizare, teroriștii au eliberat toți pasagerii neevrei și i-au dus pe ceilalți în terminalul aeroportului, cerând eliberarea a circa 40 de palestinieni închiși în Israel și a altora 13 din Kenya, Franța, Elveția și Republica Federală Germania. Căpitanul Michel Bacos – urmat de restul echipajului – a refuzat să plece fără

restul pasagerilor, în vreme ce o călugăriță franceză s-a oferit să ia locul unui ostatic, dar soldații ugandezi i-au silit să plece.

Răpitorii au declarat că dacă nu le sunt satisfăcute cererile până la 1 iulie, îi vor executa pe cei 83 de ostatici evrei și pe ceilalți 20 pe care îi reținuseră. În noaptea de 3 iulie, după o prelungire a termenului, prim-ministrul israelian Yitzak Rabin (ulterior asasinat pentru că a încheiat pacea cu palestinienii) a trimis un comando care a declanșat un raid uimitor. Surpriza a fost deplină: nimeni nu s-ar fi așteptat ca forțe israeliene să traverseze jumătate din Africa pentru a-și salva proprii cetățeni. În ciuda rezistenței opuse de ugandezi, în urma „Operațiunii Thunderbolt" au fost salvați aproape toți pasagerii. Au murit trei ostatici, precum și un soldat israelian, Yonatan Netanyahu – fratele mai mare al viitorului premier israelian Benjamin Netanyahu – în amintirea căruia acțiunea a fost redenumită retrospectiv „Operațiunea Yonatan". Toți cei șapte teroriști și 45 de soldați ugandezi au fost uciși. Tot asaltul a durat 30 de minute. Raidul a reprezentat o realizare extraordinară care a simbolizat puterea militară și îndrăzneala israelienilor.

Una dintre ostatice, Dora Bloch, în vârstă de 75 de ani, care fusese primită în spitalul din Kampala înainte de raidul israelian, nu a putut fi salvată. Ulterior, la ordinul lui Idi Amin, ea a fost târâtă din pat și asasinată de ofițeri ai armatei ugandeze.

Mobutu Sese Seko

1930–1997

Dacă furați, nu furați prea mult odată. Ați putea fi arestați...
Furați cu istețime, puțin câte puțin.

Mobutu Sese Seko îi sfătuiește pe membrii
partidului său cum să fie corupți

Joseph-Desiré Mobutu, dictatorul Zairului vreme de peste trei decenii, a preferat să fie cunoscut sub numele de Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga – „războinicul care nu cunoaște înfrângerea datorită rezistenței sale și a voinței inflexibile și care este atotputernic, lăsând foc în urma lui când trece de la o cucerire la alta". Președinția lui a devenit o cleptocrație ucigașă și ineficientă, un exemplu tipic de corupție în inima întunericului care a fost guvernarea Africii.

Tatăl lui Mobutu a murit când el avea doar opt ani. A învățat în școli misionare, iar în 1949 a intrat în armata țării, pe atunci Congo Belgian. În 1958, s-a alăturat Mișcării Naționale de Eliberare a lui Patrice Lumumba, iar după ce țării i s-a acordat independența în 1960, Lumumba a devenit prim-ministru, iar Joseph Kasa-Vubu, președinte. Mobutu a fost numit șeful statului-major al armatei.

În acele vremuri de profundă incertitudine, soldații congolezi s-au revoltat împotriva ofițerilor belgieni, au avut loc atacuri împotriva străinilor, iar provincia bogată în minereuri prețioase, Katanga, s-a separat de restul țării. Drept răspuns, Lumumba a apelat la Națiunile Unite, iar în regiune a fost desfășurată o forță de menținere a păcii. După încă o rebeliune – de astă dată în Kasai, o provincie bogată în diamante –, Lumumba a cerut sprijinul Uniunii Sovietice, cu al cărei ajutor

militar a preluat controlul asupra provinciei. Sub presiunea guvernelor occidentale, președintele Kasa-Vubu a ordonat destituirea prim-ministrului, dar Lumumba a refuzat să se supună. Fiecare dintre ei a apelat la Mobutu pentru a-l aresta pe celălalt. În mod hotărâtor, americanii – care erau îngrijorați în legătură cu legăturile lui Lumumba cu Uniunea Sovietică – au trecut de partea președintelui, la fel ca și Mobutu. În ianuarie 1961, la sugestia lui Mobutu și cu susținerea CIA, Patrice Lumumba a fost arestat și executat de forțele katangheze.

Țara a rămas profund divizată, Katanga și Kasai rămânând în afara controlului central, și a existat și o administrație alternativă (inițiată de sprijinitorii lui Lumumba) în Stanleyville. Revolta din Katanga s-a încheiat în 1963, însă un an mai târziu, fosta bază de putere a lui Lumumba din estul Congoului s-a revoltat. În acest context, în 1965, sprijinit de CIA, Mobutu a preluat puterea.

El a restabilit autoritatea centrală asupra întregii țări. Au fost încurajate investițiile străine, economia s-a stabilizat și s-a început activitatea la diverse proiecte de construcții. Mobutu a continuat să fie susținut de SUA, deoarece americanii îl considerau un bastion prooccidental în Africa. La sfârșitul anilor 1960, viitorul Congoului părea luminos.

Însă aveau să se petreacă alte evenimente tulburătoare. Reușind să recâștige controlul asupra întregii țări, Mobutu sporise enorm aparatul represiv al statului. Cu excepția propriului partid – Mișcarea Populară a Revoluției (MPR) –, celelalte au fost scoase în afara legii. A început să se contureze un cult al personalității în jurul lui Mobutu și, pentru a-și legitima poziția, a inițiat o acțiune de „africanizare“ care, în 1971, a făcut ca numele țării să se schimbe în Zair, în vreme ce capitala, Léopoldville, a devenit Kinshasa. Iar Mobutu și-a asumat noul nume alcătuit din atât de multe cuvinte.

În același timp, Mobutu a început să jefuiască bogățiile țării sale. În 1973 a confiscat aproximativ 2 000 de firme și proprietăți deținute de străini, pe care le-a păstrat pentru

sine sau le-a distribuit rudelor sau partenerilor lui. Fondurile erau canalizate spre exterior, iar curând au apărut o serie de proprietăți de lux, atât în Zair, cât și în locuri scumpe din Europa. Oriunde era vorba de bani, Mobutu avea grijă să-și asigure o cotă din profituri. Procedând astfel, a devenit unul dintre cei mai bogați oameni a lumii, având o avere estimată în anii 1980 la 5 miliarde de dolari. În acest timp, economia Zairului s-a dezintegrat, în vreme ce prețurile la obiectele de larg consum s-au prăbușit, investitorii străini au evitat să-și asume riscuri, iar grandioasele proiecte ale anilor 1960 s-au dovedit aventuri prea scumpe. Corupția era generalizată: în 1977, până și Mobutu a recunoscut că: „Totul este de vânzare, orice poate fi cumpărat în țara noastră". Infrastructura țării a fost în pragul colapsului, iar inflația și șomajul au atins cote alarmante. Mulți oameni au murit de foame, bolile molipsitoare s-au răspândit, iar opoziția era fie reprimată fără milă, fie pur și simplu cumpărată.

În lumea de după Războiul Rece, Occidentul nu a mai avut nevoie de regimul nedemocratic al lui Mobutu ca bastion împotriva comunismului. Reacționând la criticile ce i se aduceau pe plan internațional, în 1990 Mobutu a declarat că era pregătit să pună capăt dominației partidului său, MPR. Însă, deja bolnav, tiranul a amânat alegerile prezidențiale planificate și, drept urmare, țara a alunecat spre un război civil. În cele din urmă, prăbușirea lui Mobutu a fost declanșată de evenimente externe. După genocidul din Rwanda din 1994, Mobutu le-a oferit miilor de oameni care s-au făcut răspunzători de acele atrocități adăpost în estul Zairului, de unde aceștia au lansat atacuri peste graniță, în Rwanda. Drept răspuns, guvernul rwandez a oferit sprijin forțelor care se opuneau lui Mobutu, conduse de Laurent Kabila. În 1997, când armata lui Kabila a înaintat dinspre est către Kinshasa, Mobutu a fugit în exil.

La scurtă vreme după plecarea sa forțată, Mobutu a murit în Maroc. În acest timp, Zairul practic a încetat să existe, fiind redenumit Republica Democrată Congo. Kabila a devenit noul

președinte, dar nu s-a dovedit a fi decât un tiran mărunt, iar în 1998 Congo s-a prăbușit din nou într-un război civil, de această dată în conflict implicându-se armatele țărilor vecine, fiecare dintre acestea dorind o fărâmă din bogăția subsolului țării. În cei patru ani scurși până în 2002, când s-a semnat un acord de pace, în lupte au pierit în jur de două milioane de oameni, iar provinciile sunt încă jefuite și terorizate de milițiile violente. În prezent, condus de fiul lui Kabila, Congo rămâne o tragedie colosală: crime, război, violuri și foamete, într-o țară jefuită până la dispariție de Mobutu.

Cleptocrații

În 2004, Transparency International a întocmit lista celor mai detestați zece conducători cleptocrați ai timpurilor moderne. Mobutu s-a situat pe locul al treilea, urmat de Sani Abacha (Nigeria, 1993–1998; a furat între 2–5 miliarde de dolari); Slobodan Milošević (Serbia/Iugoslavia, 1989–2000; 1 miliard de dolari); Jean-Claude Duvalier (Haiti, 1971–1986, între 300–800 de milioane de dolari); Alberto Fujimori (Peru, 1990–2000, 600 milioane de dolari); Pavlo Lazarenko (Ucraina, 1996-1997, 114–200 de milioane de dolari) și Joseph Estrada (Filipine, 1998–2001, 78–80 milioane de dolari).

Pe locul al doilea se află Ferdinand Marcos, președintele Filipinelor din 1965 până în 1986, care, împreună cu soția sa, Imelda – renumită pentru colecția ei de pantofi – au jefuit economia filipineză printr-un sistem de „capitalism de cumetrie", acumulând o avere uriașă, în vreme ce populația murea de foame. Opozanții erau arestați de armată – peste 60 000 de persoane între 1972 și 1977 –, iar mulți au fost torturați și asasinați, între care și liderul opoziției, Benigno Aquino. O revoltă populară izbucnită în 1986 l-a silit pe Marcos să fugă cu soția în Hawaii. Transparency International a apreciat averea furată de el la 5–10 miliarde de dolari, dar

alții cred că ar fi vorba de mai mult. Marcos a murit în 1989, înainte de a apărea în fața vreunui tribunal.

Un alt cleptocrat a fost Mohamed Suharto, președinte al Indoneziei între 1967 și 1998, dar care a fost practic conducător militar din 1957. Regimul lui brutal a masacrat două milioane de oameni după o încercare de lovitură de stat comunistă din 1965, 250 000 au murit în invazia Timorului de Est, declanșată de el în 1975, și alte sute de mii au fost torturați și uciși în timpul dictaturii lui. Creșterea economică spectaculoasă a adus beneficii limitate poporului său, însă i-a îmbogățit în mod fabulos pe Suharto și pe amicii săi, iar faptul că soția lui primea comisioane substanțiale i-a adus porecla de „Doamna Zece la Sută". Cleptocrația dovedită de el a fost dată în vileag după demisia lui forțată în 1998, în urma crizei financiare asiatice: între 15 și 35 de miliarde de dolari, potrivit Transparency International. Probleme medicale controversate i-au permis să scape de justiție; a murit în 2008.

Salvatore Riina

n. 1930

Filosofia lui era că dacă cineva avea o rană la un deget, era mai bine să i se taie tot brațul, pentru a fi mai sigur.

Antonino Calderone, informator mafiot,
despre Salvatore Riina

Salvatore Riina, poreclit „Bestia" sau „Scundul", a adus decenii de crimă și teroare pe străzile orașelor siciliene. A fost un om pentru care violența a reprezentat a doua natură și care și-a eliminat fără milă orice rival, brutalitatea crimelor lui fiind cu atât mai înfiorătoare din cauza detașării reci cu care le comitea. Vechi membru al Mafiei de pe insulă, la începutul anilor 1980, în urma unei serii de asasinate multiple, a ajuns să devină cel mai puternic om din organizație, iar numele lui a fost sinonim cu vărsarea de sânge și corupția.

Fiul lui Giacomo Riina, un gangster local arestat în 1942 pentru contrabandă cu țigări, Salvatore (Totò) a crescut în Corleone și a pătruns în Mafia locală cu ajutorul unchiului său. După ce a comis prima crimă în numele organizației, la 18 ani s-a alăturat „Familiei". În anul următor a ucis un bărbat după o ceartă și a fost condamnat la șase ani de închisoare pentru omor. Acolo s-a apropiat de alți doi mafioți – Luciano Leggio și Bernardo „Tractorul" Provenzano – și, la eliberare, cei trei au înființat o facțiune rivală, avându-l ca șef pe Leggio. Curând s-au confruntat cu Michele Navarra, șeful „Familiei" din Corleone, care a trimis ucigași pentru a-l lichida pe Leggio, însă după ce încercarea acestora a eșuat, din ordinul lui Leggio, Riina și Provenzano l-au împușcat mortal pe Navarra și astfel Leggio a preluat controlul asupra corleonezilor. La acea dată

ei reprezentau o problemă locală, au considerat mafioții din Palermo – care îi numeau cu dispreț „țărani" –, niște oameni lipsiți de importanță, dar situația avea să se schimbe curând.

În următorii zece ani, Riina și Leggio i-au ucis în mod sistematic pe foștii sprijinitori ai lui Navarra, până când, în 1969, au fost judecați, fiind însă achitați după ce jurații și martorii au primit amenințări. Cu toate acestea, în același an, Riina a fost acuzat de altă crimă, de aceea s-a ascuns, rămânând în umbră în următorii 23 de ani. Asta nu l-a împiedicat însă să își continue activitatea cu corleonezii, iar în 1974, când Luciano Leggio a fost în cele din urmă închis pentru uciderea lui Navarra, Riina a devenit noul conducător. În același an s-a căsătorit cu Ninetta, cu care a avut patru copii, dintre care doi, Giovanni și Giuseppe, l-au urmat în Mafie și mai apoi în închisoare.

Anii 1970 i-au adus o prosperitate deosebită sicilianului, iar explicația a fost heroina – „aurul alb". Mafioții au devenit imediat „puncte comerciale" între câmpiile cu maci din Orient și orașele bogate de pe continentul nord-american, unde generații de imigranți italieni asigurau ocazia perfectă de dezvoltare a afacerii lor. În acea perioadă, pe Coasta de Est a Statelor Unite au apărut mafioți redutabili, iar în Sicilia, Mafia s-a transformat într-o adevărată companie transnațională care rafina, livra și distribuia droguri și obținea profituri de sute de milioane de dolari în fiecare an.

Lucru deloc surprinzător, o asemenea bogăție a stârnit lăcomia și rivalitatea, iar Riina era hotărât ca „Familia" lui să devină facțiunea mafiotă dominantă. Drept urmare, s-au înregistrat lupte intestine spre sfârșitul anilor 1970 și începutul anilor 1980, care au culminat cu „Marele Război al Mafiei" – Mattanza – care a început în 1981. Oamenii lui Riina i-au lichidat pe liderii tuturor facțiunilor rivale – și pe mulți dintre subordonații acestora. Vărsarea de sânge nu a cunoscut limite. În anii care au urmat au pierit cel puțin 200 de oameni, între aceștia numărându-se Stefano Bontade,

Salvatore Inzerillo, Gaetano Badalamenti, Filippo Marchese, Giuseppe Greco și Rosario Riccobono. Mulți au dispărut pur și simplu – victime ale *lupara bianca* („pușcă albă" în siciliană) –, iar cadavrele lor nu au mai fost găsite. Tot Riina a orchestrat asasinarea multor demnitari importanți, inclusiv judecători, avocați și polițiști, cel mai proeminent fiind generalul Carlo Alberto Dalla Chiesa, numit prefect al orașului Palermo pentru a pune capăt luptelor Mafiei de acolo.

În cele din urmă, carnajul a provocat o reacție. În provincie s-a născut o mișcare anti-Mafie tot mai puternică, în fruntea căreia s-au situat doi magistrați – Giovanni Falcone și Paolo Borsellino –, care aveau să devină cei mai mari dușmani cu care s-a confruntat Mafia. Împreună, ei au condus primul proces de anvergură din 1986–1987, în care s-au adus acuzații împotriva a 474 de oameni (dintre care mulți au rămas „fugari" – între care și „Scundul" Riina). Peste o sută dintre ei au fost achitați, iar restul au primit pedepse însumând 2 500 de ani de închisoare. Mafia primise o lovitură hotărâtoare, și au urmat și alte procese.

Falcone și Borsellino deveniseră în mod inevitabil dușmanii „numărul unu" ai Mafiei, iar Riina a hotărât să se răzbune. În mai 1992, Falcone, soția sa și trei gărzi de corp au fost uciși de o bombă plasată pe șosea în apropiere de Palermo, iar la mai puțin de două luni după aceea, Borsellino a murit într-un atac cu bombă asupra mașinii sale, împreună cu cinci gărzi de corp. Hotărât să își apere imperiul, Riina a inițiat o campanie de teroare cu bombe care avea scopul de a sili statul să abandoneze asaltul său judiciar împotriva Mafiei. În cele din urmă, totuși, acest lucru a făcut doar să sporească hotărârea celor care doreau să zdrobească Mafia, iar în ianuarie 1993, după un pont dat de șoferul lui, Balduccio di Maggio (unele dintre rudele acestuia au fost ucise ulterior drept represalii), Riina a fost arestat în timp ce aștepta în mașina sa la un semafor.

Riina fusese deja condamnat in absentia la două sentințe de închisoare pe viață, însă la acestea s-au adăugat verdicte

de vinovăție privind alte peste o sută de crime. „Bestia“ a fost condamnată să-și petreacă restul vieții după gratii, unde se află și astăzi.

Mafia siciliană

La Cosa Nostra – „treaba noastră“ – acesta este termenul folosit de mulți pentru Mafia siciliană, însă vreme de ani buni, unii au pus la îndoială existența ei, susținând că „Mafia“ era rodul imaginației surescitate, o născocire a celor care nu reușiseră să înțeleagă mentalitatea siciliană ori erau obsedați de filmele hollywoodiene cu gangsteri. Realitatea a devenit clară abia în ultimul sfert al secolului XX, când faptele oribile comise de corleonezii lui Totò Riina au făcut ca Mafia să fie imposibil de ignorat.

Mafia vremurilor recente se deosebește foarte mult de cea dinainte. Ea a apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea, în contextul dezvoltării economice explozive. Unii oameni din Sicilia s-au îmbogățit – iar alții au devenit invidioși față de o asemenea bogăție și au decis să apeleze la violență pentru a primi și ei o parte – fie prin crimă și furt, fie prin înțelegere cu victimele de a le apăra averile în schimbul unei părți din ea. În această nișă au apărut *mafiosi* – „oamenii de onoare“, cum le plăcea acestora să se autointituleze. În cuvintele folosite la sfârșitul secolului al XIX-lea de un observator, ei au devenit căpeteniile a ceea ce s-ar putea numi „industria violenței“.

Până la dezvoltarea traficului de heroină și a clanului corleonezilor, acești *mafiosi* au operat aproape strict în structurile de „Familie“ care acționau în anumite limite geografice. Fiecare „Familie“ acționa pe teritoriul său, mai mult sau mai puțin independent de celelalte. Extorcau bani de la firme, făceau contrabandă și încheiau înțelegeri cu autoritățile politice pentru a mușamaliza acțiunile – o realitate malignă, corupătoare, însă câteodată greu observabilă, aflată sub pojghița

subțire a vieții siciliene. Totò Riina a schimbat toate acestea, făcând Mafia mai puternică și mai ostentativă. Ironia este că procedând astfel el a și pregătit, probabil, calea spre distrugerea ei.

Jim Jones

1931–1978

Eu sunt Calea, Adevărul și Lumina.
Nimeni nu poate ajunge la Tatăl decât prin mine.

Jim Jones

Jim Jones a fost un lider de cult din Statele Unite, obsedat de propria persoană, care i-a manipulat pe cei săraci și vulnerabili, le-a cerut supunere deplină și a poruncit moartea celor care îi puneau la îndoială integritatea. La sfârșit, el a ucis sau a convins aproape o mie de oameni – inclusiv două sute de copii – să își ia singuri viața într-o așezare aflată în jungla din America de Sud, numită „Jamestown", construită plecând de la imaginația lui paranoică și pervertită.

James Warren Jones s-a născut în Indiana, într-o familie care se zbătea să facă față efectelor Marii Crize. Încă din copilărie a manifestat înțelegere față de soarta grea a săracilor, iar ca adolescent, a devenit un membru fanatic al bisericii penticostale, predicând la colțuri de stradă în zonele defavorizate, atât pentru albii din clasa muncitoare, cât și pentru comunitatea afro-americană. Cu părul negru ca pana corbului și tenul măsliniu, ochelari de soare și zâmbet încrezător, Jones a fost o figură charismatică și atrăgătoare. Spre sfârșitul anilor 1940, a început să manifeste interes față de socialism și comunism ca răspuns la ceea ce socotea drept forță distructivă a capitalismului. Susținea de asemenea integrarea și reconcilierea între rase.

Încă de la o vârstă fragedă au existat semnele unei laturi mai întunecate. Detesta să fie respins, iar la un moment dat a împușcat un prieten care a refuzat să cedeze cererilor lui.

Vreme de mulți ani, soția lui, Marceline – care provenea dintr-o familie cu vederi metodiste – a trebuit să îndure tiradele lui de gelozie și comportamentul tiranic. La începutul căsniciei lor, când Jones a renunțat pentru scurt timp la Dumnezeu, el a amenințat că se sinucide dacă ea va continua să se roage, și, împotriva voinței copilului, a încercat să adopte fiul de 12 ani al verișoarei Marcelinei, dar nu a reușit. Comportamentul lui era deseori ipocrit, cerându-le celor din jur fidelitate și o viață curată, în vreme ce el era dependent de antidepresive și avea numeroase relații extraconjugale.

În 1952, Jones a lăsat impresia că a revenit la credință, în parte datorită faptului că a văzut în metodismul Marcelinei o religie preocupată de soarta săracilor. Pentru scurtă vreme, a devenit chiar el pastor metodist. Însă părerile personale ale lui Jones – un amestec greu de definit de creștinism și socialism, valori tradiționale privind familia și liberalism social – l-au determinat să înființeze propria biserică, „Templul Poporului", în cadrul căreia va deține o poziție privilegiată. Templul Poporului a deschis o cantină populară și a oferit sprijin săracilor și abandonaților social, precum foști deținuți și dependenți de droguri. În încercarea de a strânge cât mai mulți adepți, a apelat la șarlatanie, promițând leacuri miraculoase pentru tot felul de boli, inclusiv cancer.

În 1965, Jones s-a mutat cu familia și 140 de adepți în Ukiah, în nordul Californiei, din câte se pare întrucât credea că acolo va fi în siguranță în cazul unui atac nuclear. În 1968, când grupul de adepți s-a redus, a afiliat Templul Poporului la Discipolii lui Hristos, un grup bisericesc mai numeros, care l-a ajutat să capete credibilitate și acces la 1,5 milioane de membri.

Pe măsură ce numărul adepților la cultul său a crescut, interesul jurnaliștilor și al politicienilor a sporit, astfel că au început să apară acuzații că Jones lua fonduri de la membri pentru uz personal. Dorind să scape de urmărire, în 1977, Jones și adepții săi s-au mutat în Guyana unde, în pădurea

ecuatorială, aceștia au întemeiat o comună agricolă numită „Jonestown". Între timp, adepții i-au cedat lui Jones tot ce posedau.

Departe de ochii publicului, Jones a început să îi controleze mai îndeaproape pe cei care îl urmaseră. Au existat rapoarte privind bătăi și amenințări cu moartea, iar fiecare persoană era obligată să își mărturisească practicile și fanteziile sexuale, în vreme ce femeile erau încurajate să critice performanțele soților în pat. Jones a spus congregației sale că era singurul heterosexual adevărat dintre ei, deși în 1973 fusese arestat pentru contacte indecente într-un loc frecventat de homosexuali.

Pe 17 noiembrie 1978, Leo Ryan, membru în Camera Reprezentanților din partea statului California, a sosit în Guyana cu un grup de ziariști și membri de familie îngrijorați pentru a inspecta tabăra. După ce 14 membri ai cultului au convenit să plece de acolo, Jones – cuprins de paranoia – și-a dat seama că fantezia lui se năruia. Pe 18 noiembrie, când se îndreptau spre avionul care trebuia să îi ducă înapoi în Statele Unite, Ryan și dezertorii au fost atacați de membri ai Templului Poporului. Ryan a fost împușcat mortal, împreună cu trei ziariști și un fugar. Revenit în tabără, Jones le-a ordonat adepților – pe care în multe ocazii îi pregătise pentru sinucidere în masă – să se adune și să bea un punch în care turnase cianură. Marea majoritate i-au dat ascultare fără să clipească; sugarilor li s-a dat cocktailul mortal cu forța, cu ajutorul unor seringi, în vreme ce oamenii care au refuzat au fost obligați sau împușcați. Când au sosit la fața locului să îi aresteze pe cei care comiseseră crimele de pe pistă, soldații din Guyana au descoperit aproape o mie de cadavre – bărbați, femei și copii – prăbușite la pământ.

Jones și-a început viața ca un om pios, cu conștiință socială, care a refuzat să îi judece pe oameni ținând seama de bogăția sau de rasa lor. Însă viziunea lui privind o utopie socialistă a ajuns să nu mai poată fi deosebită de dorința maniacală

de a domina – iar când a simțit amenințarea pierderii controlului, a adus distrugerea asupra celor din jurul lui.

Vizionari și șarlatani

De-a lungul secolelor, vizionarii, șarlatanii și falșii profeți precum Jim Jones au fost o trăsătură a multor societăți, oameni care ofereau o alternativă acceptabilă la religia convențională sub forma conducerii charismatice, a viziunilor despre viitor și a leacurilor miraculoase.

În lumea antică, unul dintre cei mai notorii șarlatani a fost Alexandru Paphlagonian (secolul al II-lea d.Hr.), care a profețit a doua sosire a lui Apollo și a susținut că Asclepios, zeul grec al sănătății și al medicinei, a renăscut sub formă de șarpe. Alexandru stătea în templul lui Asclepios din Paphlagonia, oferindu-și sfaturile înțelepte, în vreme ce șarpele îmblânzit, căruia îi atașase un cap de om fals, se încolăcea în jurul corpului său.

Între șarlatanii din domeniul medicinei din vremurile recente se numără „doctorul" John Brinkley (1885–1942), care a făcut avere în America anexând glande și testicule de țap la 15 000 de bărbați, pe care i-a convins că vor constata o creștere a virilității. Un altul a fost „doctorul" Albert Abrams (1863–1924), care a inventat ceva numit „dinomizor", un dispozitiv electronic despre care susținea că putea diagnostica orice boală dintr-o singură probă de sânge, pe care le-o cerea pacienților prin poștă. Afirma chiar că îi putea lecui prin telefon.

Dintre liderii moderni de cult din America, cel mai infam după Jim Jones a fost David Koresh (1959–1993), a cărui sectă religioasă, Gruparea Davidiană, a avut sediul la un ranch numit Mount Carmel din Waco, Texas. Koresh se credea un profet modern din Vechiul Testament, însă în realitate era un afemeiat care susținea că are dreptul de a avea 140 de soții și care a obligat chiar și fete de 12 ani să aibă relații sexuale

cu el. Un raid nereușit al FBI-ului la respectivul ranch din Mount Carmel în februarie 1993 a dus la un asediu de 51 de zile, care s-a încheiat cu un schimb masiv de focuri în care au murit 82 de membri ai cultului – între care 21 de copii.

Charles Manson

n. 1934

Cândva, să fii nebun însemna ceva. Astăzi, toată lumea e nebună.

Charles Manson

Charles Manson a reprezentat o aberație sângeroasă într-un deceniu care a predicat pacea și iubirea. Un vizionar patologic și pervers, el s-a slujit de puterea lui diabolică de a manipula pentru a-i ademeni pe alții în plasa lui pervertită de ură și violență, atrăgând un mic grup de acoliți ciudați care au fost pregătiți să comită crime cu sânge rece la ordinul lui.

Născut în Cincinnatti de o mamă singură, aflată încă la vârsta adolescenței, care la un moment dat a încercat să îl schimbe pe o halbă de bere, Manson și-a petrecut o mare parte din tinerețe în școli de corecție pentru adolescenți, având relații homosexuale cu un coleg sub amenințarea cuțitului când avea doar 18 ani. Până în 1966, devenit un spărgător priceput și proxenet, își petrecuse mai bine de jumătate din cei 32 de ani de viață în închisoare. În 1967, anul „verii iubirii", când a fost eliberat condiționat, s-a mutat cu Mary Brunner, o bibliotecară de la Universitatea din California, Berkeley, în vârstă de 23 de ani, dându-se drept un guru hippy în districtul Haight-Ashbury din San Francisco. Ulterior, a rechiziționat un vechi autobuz de școală și a început să călătorească prin California cu un grup de adepți, majoritatea femei, întemeind o sectă cvasireligioasă care avea în centrul său personalitatea lui dominatoare. La apogeul său, această sectă – denumită mai apoi „Familia Manson" de către presă – a avut mai mult de o sută de oameni, care vorbeau despre Manson ca fiind atât „Dumnezeu", cât și „Satana".

Obsedat de trupa Beatles și învățând să cânte la chitară cât a stat în închisoare, Manson dorea să își facă legături în lumea muzicii. În primăvara anului 1968, Dennis Wilson de la grupul The Beach Boys a luat cu mașina două autostopiste, care s-au dovedit a fi membre ale Familiei Manson. S-a întors la domiciliul său din Pacific Palisades, Los Angeles, și a fost întâmpinat de Manson și de peste 20 de membri ai Familiei lui, care au ocupat casa vreme de două luni.

În noiembrie 1968, Familia a înființat o comună la ranch-ul Barker, părăsit, din Death Valley, California. În acea etapă, Manson a fost însoțit de Charles „Tex" Watson, un texan autostopist, care a devenit curând adjunctul lui. Cei doi și-au petrecut timpul practicând o serie de doctrine religioase pe care Manson le încropise dintr-un amestec eclectic de muzică contemporană, scrieri science fiction, scientologie, Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul și fantezii rasiste. Împrumutând titlul unui cântec de-al grupului The Beatles, Manson a profețit „Helter-Skelter"[1], un război apocaliptic rasial între albi și negri, la încheierea căruia Familia avea să iasă la lumină dintr-un oraș subteran aflat sub Death Valley și avea să devină conducătoarea lumii. Membrii Familiei aveau să îi controleze pe negri și, potrivit cuvintelor lui Manson, „le vor da șuturi în fund și le vor spune să meargă la cules de bumbac și să fie negri de treabă".

În iulie 1969, Manson le-a spus adepților lui că vor trebui să declanșeze singuri Helter-Skelter. Pe 8 august, le-a ordonat lui „Tex" Watson și la trei femei, membre ale Familiei, să meargă la fostul domiciliu al unei vechi cunoștințe – un producător de discuri pe nume Terry Melcher – și să „îi distrugă cu totul pe toți cei găsiți acolo... cât de brutal posibil". Manson știa că Melcher se mutase de acolo, iar casa era în acea perioadă a lui Sharon Tate, actriță și soția regizorului de film Roman Polanski, care lucra la un film în Marea Britanie. Când

[1] *Helter-skelter* – talmeș-balmeș, alandala (n.tr.)

s-a apropiat miezul nopții, Watson a tăiat liniile telefonice și a pătruns în casă, adunându-i pe Sharon Tate și pe trei prieteni (Wojciech Frykowski, Abigail Folger și Jay Sebring) care stăteau cu ea. Cei patru au reușit să scape scurtă vreme de atacatori, însă au fost vânați, înjunghiați și împușcați de mai multe ori. Tate, care era însărcinată în opt luni și jumătate, a fost înjunghiată de 16 ori, strigând printre plânsete „mamă", până a murit. Înainte de a pleca, atacatorii au scris „PIG" („porc") pe ușa de la intrare cu un prosop înmuiat în sângele actriței.

În seara următoare, șase membri ai Familiei, între care se număra de această dată și Manson, s-au dus la casa lui Leno La Bianca, un director de supermarket, care locuia în Waverly Drive, Los Angeles. Au pătruns cu forța în casă și i-au legat pe La Bianca și pe soția acestuia, Rosemary. Apoi, la îndemnul lui Manson, ceilalți i-au înjunghiat pe cei doi cu o frenezie feroce. La Bianca a fost lăsat cu o furculiță înfiptă în stomac și cu un cuțit în gât, în vreme ce soția lui a fost înjunghiată de 41 de ori. Atacatorii au scris pe pereți „HELTER SKELTER!" cu sânge, iar „Tex" Watson a scrijelit cuvântul „RĂZBOI" pe burta lui La Bianca.

Poliția a descoperit curând că aceste crime fuseseră comise de Manson și de Familie, care se deplasaseră între ranch-ul Spahn – deținut de un fermier octogenar care vindea produse lactate, care i-a permis lui Manson să locuiască acolo în schimbul unor favoruri sexuale din partea adeptelor lui femei –, aflat la nord-vest de Los Angeles, și ranch-ul Barker din Death Valley. După o serie de raiduri nereușite, pe 12 octombrie 1969, poliția l-a localizat pe Manson la cea din urmă adresă ascuns într-o toaletă. La procesul care a avut loc în iunie 1970 și unde a fost acuzat de complicitate la crimă, el a jubilat în fața presei, răzându-și părul de pe cap, aranjându-și barba sub forma unei furculițe și declarând: „Sunt diavolul". A fost condamnat la moarte în iunie 1971, dar a scăpat de execuție după ce statul California a abolit pedeapsa cu moartea. În prezent,

el este deținutul numărul B33920 de la închisoarea de stat Corcoran.

În aparență un produs tipic al revoluției hippy a anilor 1960, mintea sadică și coruptă a lui Manson a reprezentat antiteza perfectă a idealurilor care au stat la baza așa-zisei „veri a iubirii". Profitând de temerile și prejudecățile Americii contemporane, el a exploatat bigotismul sălbatic și decadența alimentată de droguri pentru a-și împlini fanteziile perverse.

Fața întunecată a „verii iubirii"

„Vara iubirii" din 1967 este considerată acum drept punct culminant al culturii hippy din Statele Unite, marcată de iubire fără opreliști, droguri, muzică și o trezire a conștiinței politice, având în centru mișcarea pentru drepturile omului și Războiul din Vietnam. Criticii mișcării hippy s-au concentrat pe desfrânarea și anarhia socială derutantă care au caracterizat această perioadă, conducând la deziluzie, excese și, în unele cazuri, moarte. Când Jim Morrison, solistul formației The Doors, a murit la Paris în iulie 1971, probabil din cauza unei supradoze, mulți au avut impresia că inocența epocii dispăruse.

Chiar în zilele de glorie ale mișcării hippy, Statele Unite traversau o perioadă marcată de tensiuni rasiale. La câteva luni după vara iubirii, în 4 aprilie 1968, Martin Luther King – simbol al protestului pașnic – a fost asasinat, iar moartea lui a declanșat zile și nopți de demonstrații însoțite de jafuri în zonele defavorizate din Statele Unite. Războiul din Vietnam nu doar a otrăvit politica, dar a creat o atmosferă de nemulțumiri și antagonism. Robert Kennedy, care candida la președinție, contribuise la creșterea speranțelor și a credinței – însă, în iunie 1968, a fost asasinat ca și fratele lui, John F. Kennedy.

Ultimul an al vibrantului deceniu '60 este deseori considerat drept punctul în care mișcarea hippy a început să o ia într-o direcție total greșită. La început au fost crimele

comise de Manson, apoi, pe 6 decembrie 1969, la concertul de la Altamont, visul hippy s-a transformat într-un coșmar. Concertul – care ar fi trebuit să imite succesul festivalului de la Woodstock, ce avusese loc cu patru luni înainte – a avut drept cap de afiș trupa Rolling Stones, dar a fost prost organizat. Locul de desfășurare, pista de mare viteză din Altamont, în nordul Californiei, a fost ales în ultimul moment, iar asigurarea securității acelui eveniment – care a atras între 300 000 și 400 000 de tineri – a fost încredințată bandei de motocicliști Hell's Angels (Îngerii Iadului), recunoscuți pentru violența lor, care, s-a afirmat, au cerut să fie plătiți cu bere.

Sistemul de sonorizare de la concert a avut probleme, iar scena înaltă de numai 1,25 metri era înconjurată de un cerc de Îngeri ai Iadului, dintre care unii stăteau pe motociclete. În cursul zilei, Îngerii s-au îmbătat și au devenit din ce în ce mai violenți, stăpânind mulțimea cu tacuri de biliard rupte sau năpustindu-se către ea cu motocicletele, provocând o serie de accidente grave. La un moment dat, Îngerii au urcat chiar pe scenă și l-au lovit pe Marty Balin, chitaristul formației Jefferson Airplane, care și-a pierdut cunoștința.

Însă partea cea mai rea avea să urmeze. Când a scos revolverul și l-a îndreptat către unul dintre Îngeri, Meredith Hunter, un negru de 18 ani, probabil drogat, a fost înjunghiat de cinci ori și bătut până a murit în fața camerelor de televiziune. Curând a intrat în folclorul urban că Rolling Stones, care se aflau la mijlocul programului lor, cântau „Sympathy for the Devil" („Înțelegere pentru diavol"), când Hunter era ucis, deși nu așa au stat lucrurile. Grateful Dead, una dintre trupele rock prezente în concert, au compus ulterior o serie de cântece despre acel eveniment – iar unul dintre ele se numește, în mod sumbru, „Manson's Children" („Copiii lui Manson").

Mengistu Haile Mariam

n. 1937

Membrii Dergului care sunt prezenți în acest tribunal astăzi și cei care sunt judecați in absentia au conspirat să distrugă un grup politic și să ucidă oameni fără a fi pedepsiți. Aceștia au pregătit o echipă de ucigași pentru a decima, tortura și distruge grupurile care se opuneau regimului lui Mengistu.

Din rechizitoriul Înaltei Curți ethiopiene, decembrie 2006

Colonelul Mengistu Haile Mariam a contribuit la răsturnarea împăratului Haile Selassie, a preluat puterea în Ethiopia, și-a ucis propriii miniștri cu mitraliera, a impus o tiranie brutală de tip leninist și o poliție de stat represivă, ordonând uciderea a milioane dintre concetățeni și, prin politică și nepricepere, a declanșat o foamete care a ucis milioane de oameni. El se numără printre cei mai cumpliți monștri ai Africii.

Când era tânăr, Mengistu, foarte mic de înălțime, a intrat în rândurile armatei ethiopiene și, după absolvirea Academiei Militare a țării sale, a fost trimis în Statele Unite pentru continuarea instruirii. În atmosfera încordată din punct de vedere rasial de la sfârșitul anilor 1960, Mengistu a început să manifeste interes față de Iosif Stalin și a aderat la marxismul promovat în URSS. În 1971, după ce căpătase idei radicale despre felul în care trebuia guvernată propria țară, s-a întors în Ethiopia.

În 1974, bătrânul împărat Haile Selassie, aflat la conducere de foarte multă vreme, a început să piardă controlul asupra regimului său care, deși pitoresc, era ineficient și corupt, dovedindu-se incapabil să-și ajute poporul în cursul unei foamete cumplite. Opoziția se intensificase. O juntă formată din aproximativ o sută de ofițeri din armată, autodenumită

„Derg“, ori comitet, l-a răsturnat pe împărat printr-o lovitură de stat sângeroasă. Din momentul în care a preluat puterea, Dergul a început să-și epureze sistematic dușmanii. 60 dintre înalții funcționari care îl slujiseră pe împărat au fost ridicați și duși direct în fața plutonului de execuție fără a fi judecați, dând astfel tonul pentru noul regim. În decurs de câteva luni, patriarhul Bisericii Ortodoxe Ethiopiene a fost asasinat. În 1976, Mengistu s-a adresat unei mulțimi uriașe în capitala Addis Abeba, ridicând în aer sticle mari despre care a afirmat că erau pline cu sângele inamicilor lui.

Până în 1991, când a fost răsturnat de la putere, Mengistu și Dergul s-au făcut răspunzători de moartea a milioane de ethiopieni. Ca un ecou al trecătorului regim instaurat de Pol Pot în Cambodgia la sfârșitul anilor 1970, sute de intelectuali, îndeosebi cei care avuseseră legături cu vechiul regim, au fost arestați și împușcați cu scopul de a purifica țara în numele revoluției. Partidul Revoluționar al Poporului a suferit în mod deosebit în anii ce au urmat – calitatea de membru era suficientă pentru ca oricine să fie ridicat și ucis.

Dergul a guvernat instaurând o atmosferă de teamă și paranoia. În întreaga Ethiopie s-au înființat comitete locale, numite „Kebeles“, având puterea de a urmări și descoperi potențiali „dușmani ai revoluției“. Numele suspecților erau înregistrate apoi de administrația centrală și în scurt timp acei oameni erau prinși de milițiile aflate în solda regimului. A doua zi sau peste câteva săptămâni, cadavrele apăreau; altele dispăreau fără urmă. În situația în care cadavrele erau predate familiilor pentru înhumare, Kebeles cereau ca familia victimei să plătească gloanțele folosite pentru uciderea celor iubiți.

În 1977, cu o eficiență nemiloasă, Mengistu a preluat conducerea armatei, dar și a Dergului. Ethiopia a adoptat o abordare agresivă față de Eritreea, țară vecină, iar Mengistu l-a împușcat pe un membru al Dergului și apropiat de-al său care sugerase o politică externă mai precaută. Mengistu s-a ocupat personal de epurarea Dergului, executând rivali

și opozanți cu mitraliera. De asemenea, a ordonat asasinarea oricăror foști tovarăși care îi stăteau în cale, iar în 1987 s-a declarat președinte pe viață.

Ca președinte, primele schimbări introduse de Mengistu au adus un oarecare progres în demontarea sistemului funciar arhaic, aproape feudal, al Ethiopiei. Însă dislocările de populație forțate și desfășurate în masă spre noile așezări agricole colective s-au dovedit dezastruoase și au provocat alte tragedii. Mengistu nu și-a ucis doar propriul popor, ci a dus un război sângeros și de durată împotriva rivalului său, Mohamed Siad Barre, dictator de stânga din Somalia. În acel război au murit sute de mii de oameni.

Suferințele poporului ethiopian au fost oarecum ameliorate de sprijinul Uniunii Sovietice, căreia Mengistu i-a oferit țara ca stat-satelit, deși o mare parte din ajutorul sovietic era înghițit de cheltuielile militare. La mijlocul anilor 1980, când Uniunea Sovietică a început să se clatine, retragerea ajutorului a făcut ca reacția lui Mengistu de a preveni foametea din 1984–1985 să fie total ineficientă. Când au apărut primele știri despre foamete, regimul a reacționat declarând că totul era propagandă dușmănoasă; însă doar ajutorul internațional a redus proporțiile dezastrului uman după ce numărul de morți depășise deja cifra șocantă de un milion de oameni. În 1991, Mengistu a fost îndepărtat în cele din urmă de la putere de Frontul Democratic Revoluționar Ethiopian, o coaliție militară formată din grupurile din opoziție, precum și din eritreeni și tigreeni. Mengistu și-a găsit adăpost în Zimbabwe.

În decembrie 2006, după un proces care a durat 12 ani, un tribunal ethiopian l-a condamnat pe Mengistu in absentia pentru genocid, sentința fiind de închisoare pe viață. Însă fostul dictator continuă să trăiască în tihnă la un mare ranch din Zimbabwe.

Robert Mugabe

Căutându-și adăpost în Zimbabwe, țară condusă de Robert Mugabe, Mengistu Haile Mariam a găsit un om pe placul inimii lui. Pentru că Mugabe se face vinovat de uciderea a mii de oameni în masacrele din Matabeleland și pentru faptul că și-a făcut țara să se prăbușească într-o stare de disperare economică și politică.

Mugabe a avut toate recomandările pentru a fi declarat eroul majorității negre din Zimbabwe. Începând cu anii 1960, a devenit o figură-cheie a opoziției față de conducătorii albi, minoritari, ai țării, cunoscută atunci sub numele de Rhodesia, și a stat în închisoare zece ani pentru acțiuni subversive. În 1975, a ajuns liderul Uniunii Naționale Africane din Zimbabwe (ZANU), care a inițiat un război de gherilă împotriva regimului promovat de albi. În 1980, când s-a restabilit pacea și s-a instituit domnia majorității negre, Mugabe a fost ales prim-ministru. La început a procedat cu prudență, dorind să își asigure o bază largă de sprijin în rândul albilor și al negrilor, dar curând s-a îndreptat împotriva rivalului său de culoare, Joshua Nkomo, care vorbea în numele populației ndebele, în vreme ce Mugabe se bucura de sprijinul tribului shona, majoritar. Pe măsură ce starea de tensiune dintre triburi s-a amplificat, confruntările din zonele ndebele, cum ar fi Matabeleland, au fost reprimate sângeros de soldații lui Mugabe.

În 1984, Mugabe a instaurat în mod efectiv tirania unui singur partid. A devenit primul președinte executiv al țării în 1987, iar alegerile care au urmat s-au caracterizat prin intimidare și violență pe scară largă. Mugabe și-a încurajat trupele paramilitare și veteranii de război să acapareze pământurile încă deținute de albi, iar haosul care s-a produs a condus la o scădere catastrofală a producției agricole. În anii din urmă, comunitatea de culoare a suferit dislocări pe scară largă în urma unor planuri de a distruge ghetourile din zonele unde opoziția este mai puternică.

În ciuda opoziției Mișcării pentru Schimbare Democratică, acțiunile de intimidare și corupția au ajutat partidul lui Mugabe să își păstreze puterea și după alegerile din 2000 și 2002. În acest timp, orice semn de disidență a fost reprimat fără milă de poliția secretă, Organizația Centrală de Informații.

Mugabe tronează peste distrugerea unei națiuni. Țara se bucură de mari resurse naturale și de un sol bogat, care o făcuseră să fie cândva una dintre cele mai prospere țări din Africa – însă în prezent se înregistrează frecvente lipsuri alimentare și o inflație galopantă. În 2008, Mugabe a pierdut alegerile, dar și-a consolidat tirania și a sfidat lumea, apelând la crimă, tortură, arestări, violențe și fraude electorale.

Saddam Hussein

1937–2006

Saddam, înfrângerea, ruşinea şi umilinţa sunt urmarea nebuniilor, calculelor greşite şi acţiunilor tale iresponsabile.

Comandantul armatei irakiene şiite în 1999,
inaugurând revolta împotriva autorităţii lui Saddam,
care a fost ulterior zdrobită de forţele dictatorului

Saddam Hussein, dictatorul Irakului, a aspirat să devină un erou și cuceritor arab, însă îndelungata sa stăpânire, marcată de opresiune nemiloasă, cruzime sadică, corupție gangsterească, războaie inutile, crime în masă și un cult grotesc al personalității a dus la o serie de calcule politice eronate care au avut ca urmare distrugerea regimului său și propria moarte pe eșafod.

Saddam s-a născut într-un mic sat sunnit aflat în apropierea orașului Tikrit. Tatăl său a murit înainte de naşterea lui, astfel că a crescut în casa tatălui vitreg, fiind bătut în repetate rânduri și petrecându-și o mare parte a tinereții ca un „copil al străzii". În 1947, a mers să locuiască la fratele mamei, care, începând cu vârsta de 11 ani, i-a oferit o educație școlară.

La începutul anilor 1950, Saddam s-a mutat la unchiul său, la Bagdad și a încercat să intre la colegiul militar, dar nu a luat examenul de admitere. În acest timp, sub influența unchiului său, a ajuns să urască influența britanică în Regatul Irak, a devenit un participant frecvent la demonstrațiile antiguvernamentale și apoi și-a alcătuit propria bandă de stradă pentru a ataca opozanții politici. Cu timpul, s-a lăsat atras de Partidul Baath, care combina socialismul cu naționalismul arab antioccidental, iar în 1958 a participat la lovitura militară condusă

de generalul de brigadă Abdel Karim Kassem, în urma căreia regele Faisal al II-lea a fost răsturnat de la putere și ucis. Mulți, îndeosebi membrii Partidului Baath au fost dezamăgiți de faptul că Abdel Kassem nu a realizat o uniune cu țările arabe învecinate, iar în 1959, Saddam a fost implicat într-un atentat de asasinare a lui Kassem, însă eșecul l-a silit să se exileze în Siria și Egipt.

În 1963, o lovitură de stat cu participarea Partidului Baath l-a determinat pe Saddam să se întoarcă, însă noul conducător al țării, Abdul Salam Arif, a rupt relațiile cu aliații săi din Partidul Baath, iar Saddam a fost închis câțiva ani, după care, în 1967, a reușit să evadeze. A devenit mâna dreaptă a șefului Partidului Baath, Ahmad Hassan al-Bakr, iar după ce partidul a ajuns la putere în 1968, Saddam s-a dovedit omul forte al regimului, devenind vicepreședinte, dar și șef al aparatului de securitate al Irakului și secretar general al Partidului Baath. A modelat regimul după cel impus de Stalin, pe care îl studiase.

Din noua funcție deținută, Saddam s-a ocupat de naționalizarea Iraqi Petroleum Company, firmă cu capital occidental, folosind fondurile pentru a ajuta la prosperitatea țării (îndeosebi prin îmbunătățirea sistemului de sănătate). De asemenea, a inițiat un vast program împotriva analfabetismului, a adus îmbunătățiri infrastructurii irakiene și, în general, a căutat să stimuleze modernizarea și industrializarea. În același timp, totuși, s-a străduit cu asiduitate să acumuleze putere personală, plasând apropiați fideli în poziții-cheie, organizând o poliție secretă brutală și întărindu-și controlul asupra pârghiilor statului.

La mijlocul anului 1979, Saddam l-a silit pe al-Bakr, care era bolnav, să renunțe la putere și a devenit președinte. A convocat imediat Consiliul Revoluționar, din care făceau parte membrii conducerii superioare a Partidului Baath, și a anunțat că „sionismul și forțele întunericului“ porniseră o conspirație împotriva Irakului. Apoi, spre groaza celor prezenți, a anunțat că unii dintre cei implicați se aflau în sală. În timp ce Saddam

fuma un trabuc uriaș, au fost citite o serie de nume și unul câte unul, 66 de oameni au fost scoși sub escortă. Ulterior, 22 dintre aceștia au fost găsiți vinovați, iar Saddam a supravegheat personal uciderea lor, cerând ca personalități din conducerea Irakului să pună în aplicare sentințele la moarte.

Saddam a început apoi transformarea Irakului în ceea ce un disident a numit „Republica Fricii". Temuta sa poliție secretă, Mukhabarat, împreună cu departamentul de securitate internă a statului (Amn), au luat în stăpânire țara întreagă. Au fost săvârșite masacre împotriva evreilor, masonilor, comuniștilor, a sabotorilor economici sau a oamenilor care îi deranjau pe Saddam sau pe lacomii și nemiloșii membri ai familiei lui, care făceau cu toții parte din guvern. Epurările se țineau lanț, urmate de procese demonstrative și confesiuni făcute la televiziune. În decursul deceniilor următoare, Saddam Hussein a ucis cel puțin 400 000 de irakieni – dintre care mulți au suferit tot felul de torturi. Fiii lui psihopați, îndeosebi sadicul și dementul moștenitor Uday, desfășurau propriile lupte pentru putere, ocupându-se personal de torturarea inamicilor. La un moment dat, cei doi gineri ai lui Saddam, temându-se să nu fie asasinați de Uday, au fugit în Iordania, dar au fost ademeniți să revină, iar Uday i-a măcelărit.

Nemulțumit să conducă doar Irakul, Saddam era hotărât să își aroge hegemonia pe plan regional. În 1980 a invadat Iranul, folosind revoluția islamică din 1979 drept pretext pentru a acapara câmpurile petrolifere iraniene, și astfel a declanșat un război dezastruos care a durat opt ani și care a costat peste un milion de vieți. Priceput să asmută marile puteri una împotriva alteia, Saddam a fost ajutat în mod considerabil de Occident, care considera Iranul ca fiind mai primejdios.

În timpul războiului, Iranul i-a încurajat pe kurzii irakieni să organizeze o revoltă împotriva stăpânirii Partidului Baath. Saddam a reacționat fără milă, folosind iperită și gaze paralizante împotriva populației civile – cel mai cunoscut asemenea incident s-a petrecut în orașul Halabja, unde, în cursul unui

singur atac din martie 1988, au murit 5 000 de kurzi. Au fost distruse 4 000 de sate și au fost uciși 100 000 de kurzi.

Încheierea războiului cu Iranul a secătuit Irakul, în ciuda veniturilor uriașe obținute din petrol. În august 1990, Saddam a invadat și a ocupat Kuwaitul. Aceasta s-a dovedit o greșeală catastrofală. Națiunile Unite au autorizat o coaliție militară condusă de Statele Unite care să îi izgonească pe irakieni din Kuwait, lucru realizat cu rapiditate în 1991. Încurajați de coaliție, kurzii și șiiții irakieni s-au răzvrătit împotriva lui Saddam, dar fără sprijin militar occidental, aceștia au fost înfrânți cu ușurință.

Prin acordul de încetare a focului, Irakul convenise să renunțe la armele biologice, chimice și nucleare. Dar Saddam a refuzat să coopereze cu inspectorii Națiunilor Unite, le-a interzis accesul începând din 1998 și a declanșat o campanie constantă de presiuni militare și șicanări diplomatice.

Situația lui Saddam s-a schimbat după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 asupra Americii. Președintele George W. Bush – încrezător după ce îi răsturnase pe susținătorii al-Qaeda, talibanii din Afghanistan – a susținut o „schimbare de regim“ în Irak și crearea unei democrații irakiene pentru a încuraja libertatea în lumea arabă, citând ca justificare dictatura lui Saddam, continua activitate de obținere a armelor de distrugere în masă și dovezile sprijinirii grupurilor teroriste. Ca o ironie, Irakul nu deținea arme de distrugere în masă, dar temându-se că astfel ar putea dezvălui Iranului slăbiciunea regimului său, Saddam a greșit din nou (pentru a doua oară), crezând că America nu va îndrăzni să îi invadeze țara. În martie 2003, forțele coaliției conduse de Statele Unite au invadat Irakul și l-au răsturnat pe Saddam, care a fost în cele din urmă capturat, judecat și condamnat la moarte. Execuția sa, jenant de stângace, a evidențiat incompetența și lipsa de pregătire a invaziei bine intenționate a americanilor și a britanicilor și haosul militar care a urmat. Cu toate acestea, sentința a fost pe deplin meritată.

Războiul dintre Iran şi Irak

În septembrie 1980, Irakul a declarat război Iranului. Scopul declarat al lui Saddam era să ocupe strâmtoarea Shatt al-Arab, care desparte cele două țări, însă în realitate voia să acapareze bogatele câmpuri petrolifere și să dea o lovitură revoluției islamice din Iran, care amenința să seducă minoritatea șiită din Irak.

După ce inițial a obținut câteva succese, armata irakiană a fost respinsă. Forțele lui Saddam păreau a fi pe punctul de a ceda, dar Statele Unite au pus la dispoziția Irakului informații obținute prin satelit despre manevrele trupelor iraniene, ceea ce i-a permis lui Saddam să își folosească aviația mult mai eficient.

Anumite aspecte ale conflictului iraniano–irakian – inclusiv luptele din tranșee, gardurile din sârmă ghimpată și soldații care atacau amplasamentele pentru mitraliere în câmp deschis – au reprodus întru câtva luptele purtate în Primul Război Mondial. Însă au existat și unele inovații sinistre, cum ar fi trimiterea de către Iran de valuri umane de băieți – cărora li s-a spus că vor deveni „martiri“ dacă mureau – pentru a traversa câmpurile minate. La fel de oribilă a fost folosirea frecventă de arme chimice de către armata lui Saddam împotriva trupelor iraniene care înaintau.

Conflictul a devenit după aceea un război de uzură. În iunie 1988, când s-a încheiat acordul de încetare a focului, ambele părți rămăseseră practic pe vechile poziții – dar muriseră un milion de oameni.

Turkmenbaşi

1940–2006

Citisem despre bătăi și despre tratamentul cu șocuri electrice, pe care le trăisem în închisoare, dar tehnicile neașteptate au fost acelea care m-au distrus cu adevărat. Mi s-a pus o mască de gaze, dar ventilul pentru aer a rămas închis. Mi-au derulat înregistrări cu rudele mele în timp ce erau bătute după ce fuseseră arestate. Suferința lor era și a mea.

Boris Șikmuradov, fost ministru de Externe,
despre tratamentul ce i s-a aplicat de către Turkmenbași

„Turkmenbași" – „Părintele turkmenilor" – a fost unul dintre cei mai absurzi monștri din istorie. Președinte al Turkmenistanului din 1990 până la moarte, în 2006, a condus una dintre noile republici independente care s-au desprins din fosta Uniune Sovietică și a modelat-o în jurul singurului lucru pe care îl iubea cel mai mult: propria persoană. Vulgar, vanitos, lacom și delirant, acest dictator postmodernist venit dintr-o altă realitate nu a făcut doar să ducă propriul narcisism, susținut de stat, la noi niveluri de egotism dement, creând un cult în jurul personalității sale și al propriei cărți sfinte, dar și-a terorizat poporul cu poliția lui secretă și l-a sărăcit prin construcția de palate și monumente absurde și grandioase, placate cu aur.

Tânărul Turkmenbași – născut Saparmurat Ataievici Niazov – abia dacă și-a cunoscut părinții. Tatăl lui a murit luptând pentru sovietici în cel de-al Doilea Război Mondial, iar mama lui (și restul rudelor apropiate) au pierit într-un mare cutremur produs în 1948. La vârsta de opt ani, Niazov a fost silit să trăiască într-un orfelinat de stat, iar mai târziu împreună cu niște rude îndepărtate.

Niazov a găsit ocazia de a scăpa de necazurile copilăriei pregătindu-se ca inginer și intrând în Partidul Comunist în anul 1962. Câștigându-și curând o reputație deosebită pentru modul entuziast și rigid în care apăra doctrina comunistă, în 1985 a devenit prim secretar al Partidului Comunist al Republicii Socialiste Sovietice Turkmene – oarecum surprinzător, deoarece fusese numit de Mihail Gorbaciov, omul care se pregătea să reformeze URSS-ul. Cinci ani mai târziu, în timp ce URSS începea să se destrame, Niazov a devenit președinte al Sovietului Suprem al RSS Turkmene – practic președinte al țării.

În august 1991, când membrii conservatori ai Partidului Comunist Sovietic au încercat să îl răstoarne de la putere pe Gorbaciov prin intermediul unei lovituri de stat, Niazov i-a sprijinit, deoarece dorea să se perpetueze sistemul căruia îi datora atât de multe. Cu toate acestea, încercarea a dat greș – și împreună cu ea, s-a prăbușit și statul sovietic –, dar Niazov s-a grăbit să se reinventeze. Comunistul înfocat s-a transformat într-un naționalist turkmen, salvatorul poporului său.

În octombrie 1991, Niazov a supervizat obținerea independenței Turkmenistanului și a devenit primul său președinte. Câteva luni mai târziu, în iunie 1992, a devenit primul lider „ales" al țării când a câștigat alegerile prezidențiale (lucru deloc surprinzător, întrucât era singurul candidat). Un an mai târziu, a început să-și aroge titlul de „Turkmenbași" – „Părinte al turkmenilor". În 1994, printr-un referendum s-a aprobat prelungirea mandatului prezidențial până în 2002. Apoi, în 1999, parlamentul propus de el l-a declarat președinte pe viață.

Pentru a descuraja orice opoziție la adresa lui, în anul 2000, guvernul lui Turkmenbași a revocat toate licențele de internet, cu excepția celor deținute de compania de telefonie turkmenă de stat, iar un an mai târziu, s-au închis toate internet-cafe-urile. Potrivit liderului Niazov, World Wide Web și revoluția tehnologică a secolului XX nu erau pentru poporul turkmen. Tot astfel, nici beneficiile obținute din exportul

gazelor naturale ale Turkmenistanului. În ciuda faptului că țara se putea lăuda cu a doua rezervă ca mărime dintre fostele republici sovietice, populația Turkmenistanului trăia în sărăcie, câștigând doar cât să supraviețuiască. Pe măsură ce represiunile au căpătat proporții în țară, tot astfel au crescut și nemulțumirile, însă acestea au fost suprimate cu vigoare, iar o încercare nereușită de asasinare a președintelui în 2002 a oferit prilejul de a strivi orice opoziție internă sau externă. Poliția secretă era omniprezentă, iar arestările și torturile deveniseră lucruri obișnuite.

Instalat pe deplin la putere, Turkmenbași a început să își construiască unul dintre cele mai bizare culte ale personalității cunoscute în secolul XX. A redenumit zilele săptămânii și lunile anului după unii eroi turkmeni – folosind inclusiv numele președintelui însuși și al membrilor familiei sale. Ianuarie a devenit „Turkmenbași", iar aprilie, „Gurbansoltanedje" – după numele mamei președintelui. Între decretele ciudate, se numără unul emis de Turkmenbași în 2004 prin care bărbaților li s-a interzis să poarte barbă și părul lung. O altă decizie din acel an a cerut ca toți șoferii să dea un test de moralitate, iar în 2005, au fost interzise toate jocurile video. La un moment dat, Turkmenbași a sugerat construirea unui palat de gheață în toridul deșert Karakum.

Pe lângă aceste decrete stranii, dar care par la prima vedere relativ inofensive, au existat altele mult mai întunecate. La începutul anului 2006, unei treimi dintre vârstnici li s-a sistat plata pensiilor; multor altora li s-a redus pensia. Alte politici păreau gândite cu scopul ca tot mai puțini oameni să ajungă la vârsta de pensionare. În 2004, de exemplu, președintele a concediat pe neașteptate în jur de 15 000 de oameni din serviciile de sănătate – inclusiv asistente, moașe și infirmiere –, înlocuind acest personal cu recruți din armată nepregătiți. Consecințele pentru standardul de asigurare a sănătății au fost devastatoare. Un efect similar l-a avut un decret din 2005 prin care s-au închis toate spitalele din afara capitalei

Turkmenistanului, Ashabad – decizie luată pe motiv că oamenii trebuiau să vină în capitală pentru tratament, indiferent unde ar locui. Ca urmare a aceleiași legi s-au închis bibliotecile rurale – motivul fiind că turkmenii de rând nu citesc. Celor incapabili să-și înfrâneze setea de lectură li s-a pus la dispoziție un volum de lecturi esențiale: *Ruhnama* – o presupusă „epopee" națională scrisă chiar de Turkmenbași.

Nimic nu descrie mai elocvent egotismul și megalomania acestui dictator ridicol decât uriașa statuie placată cu aur în care era înfățișat chiar el, plasată în fața palatului prezidențial la fel de extravagant din inima Ashabadului. Aflată la peste 36 de metri înălțime, aceasta se rotește, descriind zilnic un cerc complet: o atenționare pentru toți cetățenii – în cazul în care nenumăratele fotografii ale președintelui, de pe fiecare stradă, nu își îndeplinesc misiunea – că ochiul atent al dictatorului veghează tot timpul.

Turkmenbași a murit în decembrie 2006 și a fost urmat la putere de unul dintre acoliții lui. Dictatura lui a rămas neschimbată și nu se deosebește prin nimic de tiraniile din alte foste republici sovietice din Asia Centrală, unde drepturile omului sunt încălcate permanent.

Demența tiraniei

Mi-a povestit un călător venit
Din țări străvechi: – Într-o pustietate
Văzui două picioare de granit,
Enorme. În nisip pe jumătate
Ascuns, un chip c-un rânjet împietrit,
Care vădea că sculptorul ghicise
Acele patimi, ce-au rămas întregi –
Mult după inima ce le nutrise.
Pe soclu, câteva cuvinte-s scrise:
„Sunt Ozymandias, rege peste regi.

Puternicilor, opera grozavă
Priviți-mi-o și nu sperați în van!“
Stă singură gigantica epavă,
Și-n jur – nisipu-i ca un ocean...[1]

Scris de Percy Bisshe Shelley în 1817, poemul „Ozymandias“ a fost inspirat de ruinele uriașelor statui ale faraonului Ramses al II-lea, care se află în deșerturile din Egipt. Ramses, care și-a extins imperiul spre Orientul Apropiat în secolul al XIII-lea î.Hr., s-a numărat printre primii din lunga listă de regi, împărați și dictatori care și-au satisfăcut vanitatea înălțând monumente uriașe spre propria glorie – fie că au fost statui, palate vulgare, arce de triumf sau mausolee monstruoase.

Vaste și luxos mobilate, palatele au reprezentat mereu atracții preferate, începând cu Casa de Aur a lui Nero, a cărei marmură era încrustată cu pietre și metale prețioase, la Palatul de la Versailles, un oraș în interiorul unui palat, simbol al monarhiei absolute a lui Ludovic al XIV-lea, până la reședința prezidențială cu cupole aurite din Ashabad, construită de Turkmenbași. Acesta din urmă nu a fost singurul dictator al epocii moderne care a risipit resurse uriașe. Între manifestările ieșite din comun se numără numeroasele palate ale lui Saddam Hussein din Irak, în care până și scaunele toaletelor sunt din aur masiv și construcția numită ironic Casa Poporului al lui Nicolae Ceaușescu, a doua clădire ca suprafață din lume, ridicată pe spinarea a 20 000 de muncitori și cu o estetică bombastică, lipsită de armonie în proporții. La fel de extravagantă este Bazilica Doamnei Noastre a Păcii din Yamoussoukro, construită de președintele Félix Houphouët-Boigny din Coasta de Fildeș, care a costat 300 de milioane de dolari.

Mausoleele – câteodată expunând cadavrul îmbălsămat al scumpului conducător mort – au fost întotdeauna preferatele

[1] Percy Bisshe Shelley, „Ozymandias“, în *Prometeu descătușat și alte poeme*, BPT, 1965, traducere de Petre Solomon (n.tr.)

tiranilor. Marea Piramidă de la Giseh a faraonului Kheops, movila funerară a împăratului Shi Huangdi, cu armata sa subterană de războinici din teracotă în mărime naturală, Mausoleul de la Halicarnas, construit pentru un satrap persan în secolul al IV-lea î.Hr., și extravagantele morminte ale dictatorilor comuniști Mao Zedong și Lenin întruchipează aspirațiile ocupanților la nemurire. Generațiile care vin din urmă nu pot să se uite la asemenea nebunii decât cu mirare.

Slobodan Milošević

1941–2006

Acest om, acest... monstru, acest criminal de război, care a devastat sud-estul Europei în ultima parte a secolului XX, a dispărut... Însă semnele lăsate de el dăinuie, și asta nu e prea bine.

Richard Holbrooke, fostul negociator american pentru fosta Iugoslavie, aflând de moartea lui Milošević

Slobodan Milošević, „Măcelarul din Balcani", a adus genocidul și măcelul înapoi în Europa pentru prima oară de la lagărele morții ale naziștilor. Asmuțind armata regulată și bandele de miliții coordonate de el în persoană asupra populației civile naive, el a pornit o serie de războaie care aveau rolul de a eradica naționalități, altele decât cea sârbă, de pe ceea ce el considera a fi pământul sârb, deseori ordonând masacre și violuri. A fost ca și cum lorzii războinici din Războiul de Treizeci de Ani din secolul al XVII-lea ar fi revenit în civilizata Europă.

Deși poreclit „părintele sârbilor", Milošević a fost de fapt muntenegrean. Tatăl lui, Svetozar, a fost diacon în cadrul Bisericii Ortodoxe Sârbe, iar mama lui, Stanislava, învățătoare, dar când Slobodan a ajuns la 35 de ani ambii s-au sinucis. După aceea, singura relație constantă din viața sa a fost soția lui, Mirjana Marcović, cu care s-a căsătorit în 1965 – o parteneră într-una dintre căsniciile politice cele mai veninoase.

Cariera politică a lui Milošević nu a început decât în 1986, când a devenit președintele Ligii Comuniștilor din Serbia. Și-a asigurat poziția ca lider de facto al națiunii sârbe în 1987, când a declarat în fața unei mulțimi de sârbi din Kosovo: „Nimeni nu ar trebui să îndrăznească să se pună cu voi". Reușind să îl îndepărteze pe Ivan Stambolić – mentorul și susținătorul său – din funcția de președinte al Serbiei, Milošević a preluat

această funcție la începutul anului 1988. (Milošević a fost ulterior acuzat de faptul că a ordonat răpirea și asasinarea lui Stambolić în anul 2000.)

Iugoslavia a fost o creație nefericită din ruinele imperiilor în 1918, fiind dominată până la Primul Război Mondial de monarhia sârbă, însă având în alcătuire bosniaci musulmani și albanezi kosovari, muntenegreni și sârbi ortodocși, precum și croați catolici. Din brutalele măceluri etnice ale celor două războaie mondiale, dictatorul mareșal Iosip Broz Tito, ai cărui partizani au eliberat Iugoslavia de ocupația nazistă, crease un regim de forță, folosindu-și personalitatea charismatică și, lucru mai puțin cunoscut, teroarea, poliția secretă și lagărele de concentrare. Cu toate acestea, Tito a reușit să țină sub control disputele etnice mortale ale Balcanilor și le-a oferit acestor popoare 30 de ani de pace și ordine. Însă președinția prin rotație aplicată după moartea lui în 1980 a lăsat în urmă un cazan etnic bolborosind, căruia îi lipsea o mână sigură care să îl gestioneze. Milošević a umplut acest vid cu echipe ale morții, războinici mercenari și psihopați, coordonați și finanțați după cum a dorit el.

Stabilindu-și ca țel crearea unei „Serbii Mari", Milošević a trimis armata națională a Iugoslaviei – în acea vreme a patra ca mărime din Europa – împotriva republicilor așa-zis secesioniste. În acest timp, forțele separatiste sârbe din acele republici au fost încurajate să se revolte. Lipsindu-i o populație sârbească, Sloveniei i s-a permis de către Milošević, după un „război de zece zile" să meargă pe drumul său după ce aceasta își declarase independența în iunie 1991. Nu la fel s-a întâmplat cu Croația și Bosnia-Herțegovina: Milošević a hotărât ca minoritățile sârbe din aceste zone să rămână în cadrul Iugoslaviei. Loialiștii lui au dat o mână de ajutor pentru a crea enclave autonome în fiecare dintre ele: întâi Milan Babić, în regiunea Krajna din Croația, dominată de sârbi, iar apoi generalul Ratko Mladić și psihiatrul devenit demagog, Radovan Karadžić, în Bosnia. Bande paramilitare care purtau nume cel puțin bizare – Tigrii

lui Arkan, Vulturii Albi, Cetnicii – au făcut prăpăd prin Croația și Bosnia, dominate de sârbi, aducând moarte și distrugere pe unde apăreau. În acest timp, au îmbogățit lexiconul conflictelor cu o nouă sintagmă, *ethnico cis cenje terena* – literal, „purificarea etnică a pământului" sau mai simplu, „purificare etnică".

Conflictul a dezvăluit lumii imagini despre care aceasta credea că rămăseseră în trecut. Bărbați și femei cu fețe emaciate, cu toții prinși în spatele sârmei ghimpate din lagărele de concentrare, chiar în inima Europei; violuri în masă, bombardarea deliberată a unor orașe precum Vukovar, Sarajevo, Dubrovnik și Mostar; precum și uciderea fără discriminare a unor civili nevinovați. Genocidul a zguduit Europa, când, sub conducerea generalului Mladić, forțele sârbe au măcelărit 8 000 de musulmani în orașul Srebenica în iulie 1995.

Conflictul s-a încheiat abia în 1995, după ce ofensivele NATO și ale Croației au răsturnat situația împotriva lui Milošević. Acesta a negociat Acordurile de Pace de la Dayton și i s-a îngăduit să rămână la putere – ajungând să pretindă că merită acest lucru pentru că a adus pacea în Balcani. Însă pacea nu a ținut mult. După ce și-a asigurat funcția de președinte al Iugoslaviei (redusă doar la Serbia și Muntenegru), în 1997, când mandatul de președinte al Serbiei a expirat, și-a trimis forțele într-un nou război, de astă dată în provincia Kosovo. Revoltei armate pentru independență, declanșată în 1999, i s-a răspuns cu represiuni cumplite ale sârbilor, și purificarea etnică a revenit în Europa. Acum, însă, aceasta a declanșat o campanie de bombardamente de 74 de zile a NATO, ordonată de președintele american Clinton și de prim-ministrul Marii Britanii Tony Blair, care l-a silit pe Milošević să înceteze ostilitățile.

Cum economia Serbiei era deja în pragul prăbușirii după impunerea de sancțiuni în urma conflictului bosniac, noile restricții internaționale au însemnat sfârșitul lui Milošević, iar după alegerile prezidențiale din anul următor, silit de demonstrațiile de masă, la care s-au adăugat cele ale armatei,

el s-a recunoscut învins în fața candidatului opoziției, Vojislav Koštunica. În 2001, a fost arestat de autoritățile sârbe și mai târziu în același an a fost trimis la Haga pentru a fi judecat de Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie pentru crime de război și crime împotriva umanității. Acel proces era încă în desfășurare când Milošević a murit din cauza unor probleme cardiace în luna martie 2006. Beneficiind la început de atitudinea împăciuitoare și de șocul provocat miniștrilor occidentali, Milošević nu a reușit decât să măcelărească mii de oameni, să aducă țara în pragul sărăciei și să-și grăbească propria distrugere. În prezent, Serbia este o democrație înfloritoare.

Vânarea criminalilor de război

După Procesul de la Nürnberg al conducătorilor supraviețuitori ai Germaniei naziste din 1945–1946, a crescut hotărârea ca celor vinovați de cele mai grave crime să nu li se îngăduie să scape de justiție. Acordul de la Londra din 1945 stabilise natura „crimelor de război", a „crimelor împotriva păcii" și a „crimelor împotriva umanității"; scopul a fost de a se crea un concept nou, universal aplicabil, de lege internațională, având ca fundament drepturile omului.

În anii care au urmat, s-au făcut eforturi considerabile pentru depistarea celor rămași din ierarhia nazistă – dintre care mulți fugiseră când cel de-al Doilea Război Mondial era pe sfârșite. Una dintre cele mai spectaculoase vânători a culminat în 1960, când agenții Mossad, serviciul de informații israelian, l-au răpit pe Adolf Eichmann din Argentina. După Eichmann, efortul de găsire și punere sub acuzare a altor criminali de război naziști a continuat. În 1987, în alt caz important, Klaus Barbie, „Măcelarul din Lyon," a fost condamnat la închisoare pe viață de un tribunal francez pentru rolul jucat în deportarea de evrei din Lyon în lagăre de concentrare naziste.

Crime de război s-au comis și în alte conflicte, mai recente. Această situație a dus la înființarea în 2002 a Curții Penale Internaționale (CPI) la Haga, în Olanda. Deși nu este sprijinită de toate statele, CPI a obținut câteva succese notabile în urmărirea criminalilor de război. În iunie 2007 a început procesul lui Charles Taylor, președinte al Liberiei din 1997 până în 2003, care este acuzat de crime de război și crime împotriva umanității comise de forțele sale în Liberia și Sierra Leone la începutul anilor 1990. Taylor, un războinic brutal, a condus o armată alcătuită din copii și brute aflate la vârsta adolescenței, s-a îmbogățit cu diamante pătate de sânge și aproape că a distrus Liberia: încă un adevărat monstru al Africii. Mai recent, CPI a emis acuzații împotriva celor socotiți a fi fost implicați în genocidul de la Darfur, din Sudan.

În afară de CPI, la vânarea și punerea sub acuzare a criminalilor de război participă și alte organisme. Cel mai cunoscut dintre acestea este Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, înființat în 1993 pentru condamnarea celor răspunzători de crime în timpul războaielor din Balcani de la începutul anilor 1990. În 1996, un sârb bosniac, Dușan Tadić, a devenit prima persoană condamnată de acest tribunal, fiind găsit vinovat de crime și torturi. Au urmat alte procese, cel mai important fiind acela al lui Slobodan Milošević – primul șef de stat care a fost judecat pentru crime de război. În ciuda mandatului internațional de arestare a sa, după ce a reușit să scape mai bine de un deceniu, apropiatul lui Milošević, sârbul bosniac Radovan Karadžić, a fost găsit în cele din urmă în iulie 2008 la Belgrad, unde lucra sub o altă identitate ca vindecător New Age. Procesul lui Ratko Mladić, care împreună cu Karadžić se face vinovat de evenimentele din Bosnia, a început la Haga în mai 2012. Soarta lui Milošević devine un mesaj clar pentru ei și alții ca ei: pentru făptuitorii celor mai îngrozitoare crime nu există scăpare de justiție.

Pablo Escobar

1949–1993

Inventivitatea fratelui meu era extraordinară.

Roberto Escobar

Cel mai puternic, bogat și cumplit criminal al secolului XX, Pablo Escobar a fost baronul suprem al drogurilor din Columbia, creierul și cel mai important personaj din comerțul internațional cu cocaină. A acumulat miliarde de dolari, iar pentru aceasta a comis sute de răpiri și crime. Un „naș" de o anvergură fără egal, stabilindu-și propriile legi, Escobar a amenințat însăși integritatea Columbiei.

Escobar a fost fiul unui țăran și al unei profesoare și a crescut într-o suburbie din Medellín. A fost implicat în activități infracționale încă de la o vârstă fragedă, furând mașini și chiar, s-a afirmat, pietre de mormânt pe care le sabla, după care le vindea drept noi. A trecut apoi la escrocherii minore, vânzând țigări de contrabandă și falsificând bilete de loterie, iar apoi, la sfârșitul anilor 1960, când cererea de canabis și de cocaină a crescut, a întrevăzut un viitor în comerțul cu droguri.

În prima jumătate a anilor 1970, Escobar a devenit din ce în ce mai important în „Cartelul de la Medellín", în cadrul căruia cooperau o serie de organizații infracționale pentru a controla industria și traficul de droguri din Columbia. În 1975, un proeminent lord al crimei din cartel, Fabio Restrepo, a fost asasinat, iar Escobar a preluat operațiunile lui.

În mai anul următor, Escobar a fost pus sub acuzație pentru organizarea unei rețele de droguri spre Ecuador. A încercat să îi mituiască pe judecătorii care decideau în cazul lui, dar după ce nu a reușit acest lucru, i-a ucis pe cei doi ofițeri care

îl arestaseră și pe martorii principali, în acest fel punând capăt procesului. Acest lucru a devenit parte dintr-un șablon, o strategie numită *plata o plomo* („o farfurie de argint sau un glonț din plumb" – cu alte cuvinte, acceptarea unei mite sau asasinarea). Au fost uciși astfel mii de oameni, de către Escobar personal sau la ordinul său, deseori cu o sălbăticie surprinzătoare.

Escobar a fost și un manipulator politic inteligent, conștient de faptul că trebuia să îi „ungă" pe politicienii locali. În Medellín era de asemenea un soi de Robin Hood, donând sume mici, dar semnificative, pentru proiecte de construcții sau cluburi de fotbal aflate în impas financiar, câștigându-și popularitatea în rândul locuitorilor orașului. Pentru o scurtă vreme a condus și un ziar, iar în 1982, candidând pe listele Partidului Liberal, a devenit deputat în Congresul Columbiei.

La începutul anilor 1980, cartelul lui Escobar monopolizase comerțul cu droguri din America de Sud și, după unele estimări, controla 80% din cocaina și canabisul introduse în Statele Unite, Mexic, Porto Rico și Republica Dominicană. Operațiunea lui presupunea achiziționarea pastei de coca din Bolivia și Peru, prelucrarea acesteia în fabrici răspândite în întreaga Columbie și apoi transportul ilegal a mii de tone săptămânal în Statele Unite pe calea apei, aerului și terestră.

În 1989, revista *Forbes* îl considera pe Escobar ca fiind al șaptelea dintre cei mai bogați oameni din lume, cu o avere estimată la 24 de miliarde de dolari. Deținea multe case frumoase, o grădină zoologică privată, numeroase iahturi și elicoptere, o flotă de avioane private și chiar două submarine; mai avea și o armată de gărzi de corp și asasini angajați. Nu îi ierta pe cei care îi amenințau poziția, chiar și în cel mai neînsemnat mod posibil: după ce l-a prins pe un servitor furând argintărie dintr-una dintre casele sale, a pus ca omul să fie legat și aruncat în piscină, lăsându-l să se înece.

Nu a trecut multă vreme și Escobar a început să devină ținta autorităților americane. În 1979, Statele Unite și Columbia semnaseră un tratat de extrădare, ca parte a unei abordări

mai hotărâte a comerțului cu droguri. Escobar a detestat acest tratat și a început o campanie de asasinare a tuturor celor care îl sprijineau sau care cereau politici mai dure împotriva cartelurilor drogurilor. Se crede că el s-a aflat în culisele atacului din 1985 asupra Curții Supreme din Columbia întreprins de gherile de extrema stângă, în urma căruia au fost uciși 11 judecători. Escobar a ordonat asasinarea a trei candidați la președinție, precum și doborârea unui avion cu 107 pasageri la bord și atacarea cu bombă a clădirii securității naționale din Bogotá, ucigând 52 de persoane. În același an, doi dintre adjuncții săi au fost arestați în Miami, în vreme ce încercau să cumpere proiectile-rachetă.

În 1991, când lațul părea să se strângă în jurul lui, Escobar a propus autorităților columbiene o înțelegere: pentru a evita extrădarea, va accepta să execute cinci ani de închisoare. Ca parte a târgului, lui Escobar i s-a permis să își construiască propria „închisoare", care s-a dovedit a fi un palat luxos, de unde putea să coordoneze imperiul drogurilor prin telefon. I s-a permis să meargă la meciuri de fotbal sau să participe la petreceri, dar și să primească vizitatori, inclusiv prostituate (cu cât erau mai tinere, cu atât mai bine) și parteneri de afaceri, pe doi dintre ei ucigându-i în închisoarea sa – îi plăcea să-și tortureze personal victimele.

Pe 22 iulie 1992, când era transferat la o închisoare cu regim mai sever, Escobar a reușit să evadeze. Cu ajutorul SUA și împreună cu dușmanii personali ai lui Escobar, inclusiv Los Pepes (Persoanele Persecutate de Escobar), un grup paramilitar format din victimele lui, și membri ai cartelului rival, cel din Cali, autoritățile columbiene au declanșat o vânătoare masivă. În cursul căutărilor care au ținut 16 luni, au fost uciși sute de oameni – atât polițiști, cât și oameni de-ai lui Escobar. În cele din urmă a fost depistat la o casă conspirativă din Medellín și împușcat în picior, tors și cap în încercarea temerară de a evada fugind pe acoperiș; a murit instantaneu. Era 2 decembrie 1993, a doua zi după ce împlinise 44 de ani.

Sprijinitorii îl considerau pe Escobar un erou îndrăzneț și un apărător al săracilor, însă, în realitate, el a fost un nelegiuit de o lăcomie și de un sadism fără egal. Gesturile filantropice de fațadă nu au reușit să ascundă disprețul față de viața umană, iar la apogeul influenței lui, cartelul său s-a făcut răspunzător de o medie de 20 de crime pe lună.

Cartelul din Cali

După moartea violentă a lui Pablo Escobar pe acoperișurile din Medellín în decembrie 1993, Cartelul din Cali – care își pusese la dispoziție propriii membri și fonduri în efortul de depistare a lui Escobar – a rămas în poziție de lider, preluând controlul rețelelor de trafic ale Cartelului din Medellín, destrămat și dezorientat.

Ca și rivalul său, Cartelul din Cali s-a format la începutul anilor 1970, concentrându-se inițial pe fraude, răpiri și extorcări, pentru ca abia după aceea să se implice în comerțul cu droguri. În vreme ce cartelul din Medellín era cunoscut pentru gangsterismul lui și pentru viața extravagantă a membrilor săi, membrii Cartelului din Cali lăsau impresia unei atitudini de gentlemeni.

Cartelul a fost înființat în orașul Cali, din sudul Columbiei, de Miguel și Gilberto Rodríguez Orejuela, doi frați provenind dintr-o familie „respectabilă". La sfârșitul anilor 1970, când Cali a început să intre în traficul de cocaină, cei doi au înființat celule în orașe americane precum New York, ceea ce le asigura o distribuție continuă. Spre deosebire de Escobar, frații Rodríguez Orejuela au preferat să evite confruntările la nivel înalt cu statul. Însă și ei erau la fel de nemiloși, spunându-le operatorilor mărunți că în cazul în care trădau cartelul, familiile lor vor fi ucise. Cartelul din Cali a devenit de asemenea asociat cu o formă sinistră de supraveghere, prin care îi îndepărtau de pe străzi pe cei socotiți „nedoriți" – de exemplu,

pe hoții mărunți, pe agresorii sexuali și, lucru oarecum ironic, pe dependenții de droguri. Cei îndepărtați astfel erau apoi uciși.

Cel mai alunecos membru al Cartelului din Cali a fost Francisco Hélmer Herrera Buitrago. Escobar a ordonat asasinarea lui, dar când oamenii săi au deschis focul la un eveniment sportiv, Herrera a scăpat, deși 11 oameni aflați în jurul său au fost împușcați mortal. Drept răspuns, cei din Cartelul din Cali l-au răpit și l-au asasinat pe Gustavo Gaviria, vărul lui Escobar. În 1996, Herrera s-a predat poliției, iar ultimii șapte conducători ai Cartelului din Cali au fost reținuți în cadrul unei masive operațiuni antidrog, desfășurată în comun de forțe columbiene și americane.

Osama bin Laden

1957–2011

Bucăți din corpurile necredincioșilor zburau ca firele de praf.
Dacă ai fi văzut cu ochii tăi, ai fi fost foarte încântat,
iar inima ta s-ar fi umplut de bucurie.

Osama bin Laden, la nunta fiului său, după uciderea a 17 soldați americani în atacul sinucigaș cu bombă asupra navei USS *Cole*, pe 17 octombrie 2000

Osama bin Laden a fost creierul fanatic al atacurilor cu avioane-bombă de la 11 septembrie împotriva Turnurilor Gemene și a Pentagonului, în care au murit mii de oameni nevinovați în numele unei distorsiuni dogmatice și intolerante a credinței islamice. Promovând ideologia „jihadului", care glorifică asasinatele și propune un cult nihilist al sinuciderii, el a dorit să elimine puterea americană și occidentală, să șteargă Israelul de pe fața pământului și să refacă un califat în orice parte a lumii unde islamul a domnit vreodată. Însă singura sa politică practică a fost terorizarea oamenilor nevinovați și distrugerea societăților democratice și tolerante, folosindu-se de tineri ușor manipulabili ca bombe vii împotriva victimelor alese exclusiv pe baza faptului că sunt cetățeni ai Occidentului democratic și liber.

Bin Laden s-a născut în Riad în 1957, ca fiu al lui Muhammed Awad bin Laden – care a acumulat o avere uriașă după ce firma sa de construcții a obținut drepturi exclusive din partea familiei regale saudite de a realiza un proiect de construcții religioase în țară – și al celei de-a zecea soții a sa, Hamida al-Attas, de care ulterior a divorțat. Singurul fiu rezultat din această căsătorie, deși având mulți frați din partea tatălui,

după ce mama lui s-a recăsătorit cu Muhammed al-Attas, Osama a fost crescut ca musulman sunnit, dovedind o credință neabătută încă de mic. A studiat la o școală de elită, iar apoi la Universitatea Regele Abdulaziz, căsătorindu-se cu prima soție, Najwa Ghanem, în 1974. A mai avut patru soții, de două divorțând, și are între 12 și 24 de copii.

În 1979, împreună cu mii de alți jihadiști – cunoscuți sub numele de mujahedini –, bin Laden a călătorit în Afghanistan pentru a respinge invazia sovietică a acelei țări. S-a alăturat prietenului său militant Abdullah Azzam și a înființat Makdab a-Khadamat, o organizație paramilitară care avea scopul de a purta ceea ce el socotea jihad (război sfânt). Războiul a fost sprijinit și finanțat de Statele Unite, care se temeau de expansiunea sovietică, iar în 1990, când bin Laden s-a întors în Arabia Saudită, a fost celebrat pentru că se opusese forțelor comuniste. Însă el își făcuse deja planuri de a întemeia o nouă organizație pentru a-și îndeplini scopul alungării „Marelui Satan" (SUA) din lumea musulmană. Aceasta va deveni cunoscută sub numele de al-Qaeda („Baza").

După Războiul din Golf din 1991, bin Laden a denunțat familia regală saudită pentru că permisese trupelor americane să staționeze în țară, după care, în 1992, autoritățile l-au expulzat. S-a mutat în Sudan, de unde, conlucrând cu Jihadul Islamic Egiptean (JIE), a pus la punct atacul din 29 decembrie 1992 de la Aden, în care au fost uciși doi oameni. După o încercare nereușită de asasinare a lui Mubarak, președintele Egiptului, JIE a fost expulzat din Sudan, ceea ce l-a îndemnat pe bin Laden să revină în Afghanistan, unde s-a aliat cu talibanii, organizând tabere de instruire pentru mii de jihadiști.

În 1997, a finanțat infamul masacru din 17 noiembrie de la Luxor, în care au fost uciși 62 de civili, iar în anul următor, al-Qaeda a plasat bombe la ambasadele din Nairobi, Kenya și Tanzania, omorând aproape 300 de oameni. În octombrie 2000 au urmat alte acțiuni, mai sinistre, când, la Aden, un terorist sinucigaș a detonat o bombă pe nava americană USS

Cole, ucigând 17 marinari. Astfel de atacuri sinucigașe au devenit curând arma preferată de al-Qaeda, realizate de tineri musulmani îndoctrinați, care doreau să devină martiri. Spre sfârșitul aceluiași an, bin Laden, împreună cu adjunctul său, doctorul Ayman al-Zawahiri – pe care l-a cunoscut în timpul războiului afghan –, au semnat împreună o *fatwa* – prin care se declara că musulmanii aveau datoria de a-i ucide pe americani și pe aliații acestora.

Bin-Laden și al-Zawahiri au pus apoi la cale planul lor cel mai ambițios de până atunci. În dimineața zilei de 11 septembrie 2001, două echipe de membri ai jihadului s-au îmbarcat în patru avioane care decolau de pe aeroporturi din Washington D.C., Boston și Newark. Autoritățile au aflat curând după aceea că avioanele fuseseră deturnate de 19 bărbați din Orientul Mijlociu. La ora locală 8:46, zborul American Airlines 11 a lovit partea de nord a Turnurilor Gemene din New York, cele mai înalte clădiri din Manhattan. Apoi, în timp ce camerele de televiziune erau îndreptate spre dezastrul ce se desfășura, la ora 9:02 dimineața, zborul 175 al liniei aeriene United Airlines a lovit turnul sudic. 35 de minute mai apoi, s-a anunțat că zborul 77 al companiei American Airlines lovise Pentagonul, din Virginia, iar la 10:03 dimineața, zborul 93 al companiei United Airlines, care se îndrepta spre Casa Albă, a fost făcut să coboare în statul Pennsylvania de pasagerii eroici, care auziseră despre soarta celorlalte avioane în timp ce își sunau rudele de la telefoanele pe care le aveau cu ei la bord.

În New York au urmat scene apocaliptice. Turnurile Gemene, care fuseseră zdruncinate mortal de impactul cu avioanele și de incendiile care au urmat, s-au prăbușit – cel din sud la 9:59, iar cel dinspre nord, la 10:28 –, provocând mii de victime rămase încă în interior și ridicând un nor de praf care a învăluit partea sudică a Manhattanului. În afara răpitorilor, în acea zi au murit aproximativ 3 000 de oameni – 246 aflați în avioane, 125 la Pentagon și 2 603 în Turnurile Gemene (inclusiv 341 de pompieri eroi și 2 paramedici).

Declarând război împotriva terorismului, America a jurat să îl vâneze pe bin Laden, care ajunsese deja în fruntea listei celor mai căutați oameni de către FBI. Forțele aliate au doborât apoi regimul taliban din Afghanistan, unde organizației al-Qaeda i se permisese să funcționeze ani de zile, însă bin Laden s-a refugiat în munții de la granița dintre Afghanistan și Pakistan. Șansa de a fi prins a fost ratată la sfârșitul anului 2001, când trupele care înaintau nu au cercetat peșterile Tora Bora, unde cu siguranță se ascundea. În 2007, când aceste peșteri au fost atacate, bin Alden plecase de acolo.

Începând cu 11 septembrie, musulmanii radicalizați, înșelați de mesajul de ură și violență propovăduit de bin Laden, au continuat campania ucigașă a organizației al–Qaeda. Pe 12 octombrie 2002, în Bali au fost detonate trei bombe, ucigând 202 persoane și rănind alte 209. Apoi, în 2004, o serie de bombe au explodat într-un tren care se îndrepta spre Madrid, ucigând 191 de persoane și rănind 1 755. În anul următor, pe 7 iulie, ținta a fost Londra, unde, la ora de vârf a sistemului de metrou londonez, au fost detonate trei bombe la un minut una față de alta, iar o oră mai târziu, o alta într-un autobuz în Tavistock Square. În afara celor patru atacatori sinucigași, au fost uciși 52 de navetiști și răniți 700. Alt carnaj a fost evitat la două săptămâni după aceea, când bombele a patru teroriști sinucigași nu au explodat. În același an, în luna octombrie, a avut loc un al doilea atac cu bombă în Bali, în care au murit 20 de oameni, iar 19 au fost răniți. În Irak, în cadrul unei campanii nemiloase de atacuri sinucigașe, al-Qaeda a acționat pentru a întreține măcelul între musulmanii sunniți și șiiți, cu scopul dejucării planurilor americane de democratizare a țării. Între timp, la data redactării acestei cărți, plănuind noi atacuri, bin Laden este încă în libertate.[1]

[1] Osama bin Laden a fost ucis în mai 2011 în urma unei acțiuni desfășurate de o trupă specială de comando americană, la câteva sute de kilometri nord-est de Islamabad. (n.red.)

Terorişti sinucigaşi

Folosirea de atacatori sinucigași nu este nouă. Spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când Japonia se confrunta cu spectrul înfrângerii, piloții kamikaze („vânt divin") își îndreptau avioanele spre navele de luptă aliate, continuând astfel o îndelungată tradiție de sacrificiu și sinucidere. Ideea a fost pusă în practică prima oară în octombrie 1944 de viceamiralul Takijirō Ōnishi care, trimis să atace flota americană în largul coastelor filipineze cu o escadrilă insuficientă numeric, și-a dat seama că singura modalitate de a produce daune semnificative era de a transforma avioanele în proiectile dirijate. Nu a dus lipsă de voluntari, fiecare luându-și ca motto cuvintele: „Un om – o navă".

Atacurile au ajuns la apogeu pe 6 aprilie 1945, în cea de-a 82-a zi a Bătăliei de la Okinawa, când aproximativ 1 500 de avioane japoneze au reușit să scufunde mai mult de 30 de nave americane, ca parte a Operațiunii Kikusi („crizantemele plutitoare"). Un pilot kamikaze, locotenentul Yukio Sekio, a rezumat ideologia pervertită a acestor oameni: „Este mai bine să mori decât să duci o viață de laș", a spus el. În total, în cursul războiului s-au înregistrat în jur de 5 000 de atacuri kamikaze, în care au fost scufundate 36 de nave americane, iar alte 368 au fost avariate. Japonezii au folosit și șalupe sinucigașe; torpile sinucigașe înzestrate cu o cabină minusculă și periscop; minisubmarine sinucigașe care aveau la bord explozivi, nu torpile; scufundători sinucigași având explozivi asupra lor; și infanteriști sinucigași care erau echipați cu mine antitanc.

Mulţumiri

Doresc să mulțumesc echipei Editurii Quercus: Anthony Cheetham, Richard Milbank și eroicului redactor Slav Todorov; de asemenea, coautorilor mei, John Bew și Martyn Frampton; lui Nick Fawcett și lui Ian Crofton pentru redactarea cu adevărat remarcabilă; designerilor Nick Clark și Neal Cobourne; documentaristei de imagine Elaine Willis; agentei mele literare, Georgina Capel, și, ca întotdeauna, soției mele, Santa.

Index

A
Abrams, „dr.“, Albert 475
Adolf Frederick 136
Agrippina 53, 58–61, 216–217
Aguirre, Lope de 195–196
Ahab 19–21, 295
Ahmadinejad, Mahmoud 262, 268
al–Assad, Bashar 417, 435
Aleksandra 185
Alexandru al III-lea 136
Alexandru al VI-lea 184, 204
Alexandru Paphlagonian 475
Alexios I 113, 118
Alexios al II-lea Comnen 119
Alexios al IV-lea
Alexios al V-lea „Mourtzouphlos“ 106
Alexius al III-lea 105
Al–Hakim bi–Amr Allah 231
Aliev, Ilhan 435
Allit, Beverley 244, 387
Al–Musta'sim 136
al–Qaeda 417, 490, 509,–511
al–Zawahiri, dr. Ayman 417, 510
Amin, Idi, 16, 457–461
Anaclet al II-lea 157
Andronic I Comnen 117–120
Archer–Giligan, Amy 286
atacurile teroriste de la 11 septembrie 417, 490, 508, 511
Atahualpa 193–194, 211
Attila Hunul 77–80
Aurangzeb 254–257
Aurelius, Marcus 56, 65–68, 72
Auschwitz–Birkenau 248, 308, 400, 402, 404–406, 409–410, 428–430

B
Ball, John 162
Banda celor Patru 372
Banda, dr. Hastings 413–416
Barbarossa, Khair ed–Din Pașa 197–200, 355–356
Barbie, Klaus 501
Barfield, Margie Velma 244
Báthory, Elisabeta 241–243
Beane, Sawney 237–239
Behram 278, 280
Belisarie, Flavius 83–85
Beria, Lavrenti 376–377, 393–397,
Berkowitz, David 336
Bin Laden, Osama 110, 508–511

Bohemond I 113, 116
Bokassa, Jean-Bédel 239–240
Borgia, Lucrezia 17, 202–204, 396
Braun, Eva 357
Brinkley, „dr." 475
Bruno, Giordano 227
Bruno Lüdke 286
Bundy, Ted 286, 386

C
Caligula 16, 45, 50–51, 53–58, 61
Callan, „Colonelul" (Costas Georgiou) 253
Capone, Al „Scarface" 388–391
Caracalla 72–74
Castro, Fidel 290, 436
Caterina de Aragón 212–214
Câinii războiului 450
câmpiile morții 338, 454–456
Ceaușescu, Nicolae și Elena 433–446, 496
Cheng I Sao (Ching Shih) 200
Cikatilo, Andrei 166
Cioibalsan, mareșal Horlooghiin 378–380
Cirus cel Mare 25, 180
Cixi 297–300
Clement al VII-lea 154–156, 227
Cohen, Morris „Două-pistoale" 253
Commodus 67–69, 72
Conferința de la Wannsee 399–401, 411
Conrad, Joseph 109, 301, 303–304
Constantin al VI-lea 121
Constantin al XI-lea Paleologul 181
Constantin I 41, 66, 76, 216–217
Cormac, Anne 201
Cortés, Hernán 207–210
Cotton, Mary Ann 205
Cranmer, Thomas 225
Crassus, Marcus Licinius 37–40
Crippen, dr. Hawley Harvey 314–316
Cromwell, Oliver 235–236, 437
Cromwell, Thomas 17, 214–215

D
Dahmer, Jeffrey 166
Decius 65–66
Despenser, Hugh 139–140, 142–143
Devi, Phoolan, „Regina banditilor" 281
Diocleția n 66, 76
Domițian 62–65, 69
Dracula 172, 175–176, 243
Dreyfus, căpitan Alfred 262–263
Duvalier, François „Papa Doc" 416, 418–421, 436, 465

E
Ecaterina cea Mare 137, 147, 216, 272
Edmund al II-lea 136, 138, 141, 214, 303
Eduard al III-lea 141, 143, 147,
Eduard al II-lea 136, 139, 142,
Eduard al IV-lea 177, 178,
Eduard al V-lea 178
Eduard, Prințul Negru 145, 158
Eduard al VI-lea 215, 224
Eduard I 109, 139, 142, 147,
Eichmann, Adolf 402–403, 405, 408–411, 432, 501
Ejov, Nikolai 331, 373–377, 394
Elagabal (Marcus Aurelius Antoninus) 56–57
Emicho 115–116
Enrique al II-lea (Enrique de Trastàmara) 144–146
Escobar, Pablo 290, 503–507

F
Fischer, Eugene 310
Focas 120
Forsyth, Frederick 431, 450
Franco, Francisco 363–367

G
Gadaffi, colonel Muammar 436–437
Galeriu 66
Garavito, Luis 286, 387
Gaveston, Piers 138–139, 142
Genghis–Han 17, 110, 127–131, 149–152, 350–352, 380
George al II-lea 136–137, 178
Gesualdo, Don Carlo, prinț de Venosa 245–247
Giancana, Salvatore 192
Gilbert, Humphrey 233–235
Gnassingbé, Faure Essozimna 436
Godefroi de Boulogne 112–115
Goebbels, Joseph 354, 357, 407
Gonzáles, Delfina și María de Jesús 286
Göring, Hermann 354, 257, 407
Gottfried, Gesche 244
Gotti, John 392
Grey, Lady Jane 224–225
Guernica 364
Guevara, Che 416
Gunness, Belle 244
Gustav, Adolf 181, 250–251

H
Haas, Pavel 248
Hamas 267, 417
Harold al II-lea 181
Hassan–i–Sabbah 107–110
Hawkwood, Sir John 155, 252
Henric al VIII-lea 17, 179–180, 212–216, 221, 223–224

Henric al VII-lea 180
Henric al VI-lea 134, 178
Henric al IV-lea 113, 226
Henric al II-lea 132–133, 136
Heydrich, Reinhard 399, 401–402, 411–412
Hezbollah 267
Himmler, Heinrich 356–357, 395, 398–401, 405, 407, 411, 429
Hindley, Myra 244, 387
Hirohito 345, 347
Hitler, Adolf 15–16, 153, 262, 272, 310, 329, 310, 329, 331–332, 338, 340, 342, 344, 353–358, 360–363, 365, 386, 394, 395, 398–401, 404–405, 407–408, 411, 429, 432, 441, 452, 457, 460
Hoarda de Aur 149
Holmes, H.H. 286, 386
Houphouët–Boigny, Félix 416, 496
Hoxha (Hodja), Enver 423–426
Höss, Rudolf 404–407
Humayun, Mughal 136
Hussein, Saddam 16, 267, 487–491, 496

I
Ibrahim „Nebunul“ 148, 190–191
Inima întunericului 301, 303–304, 462
Ioan al XII-lea, papa 97, 99
Ioan Botezătorul 22
Ioan de Gaunt 158, 160–161, 177
Ioan Fără de Țară 132
Ioana d'Arc 164
Irina 105, 120–121
Irod Agrippa al II-lea 46
Irod Agrippa I 45–46
Irod Antipa 22, 45
Irod Arhelaus 45
Irod cel Mare 42–46, 136, 147, 216
Irodiada 21–22
Isaac al II-lea Angelos 105, 119
Isabella a Franței 142–143, 159
Iugoslavia 86, 355, 358–360, 423–424, 465, 499
Iustinian al II-lea 92–95
Iustinian I 82–85
Ivan cel Groaznic 15–16, 148, 216–217, 228, 231

J
Jack Spintecătorul 282–285
Jegado, Hélène „Menajera“ 205
Jiang Jieshi 369–370, 436
Jiang Qing, „Doamna Mao“ 90–91, 368–370, 372
Jones, Genene 244
Jones, Jim 472–475
Junii Turci 335

K
Kabila, Joseph 436
Kabila, Laurent 464–465
Karadžić, dr. Radovan 416, 499, 502
Kennedy, Robert 392, 480
khmerii roșii 452–454
Khomeini, ayatollahul 261–268
Kim Il Sung 433–435
Kim Jong Il 434–435
King, Martin Luther 480
Klein, Gideon 248
Koresh, David 475

L
Latimer, Hugh 225, 227
Leclair, Jean–Marie 248
Leggio, Luciano 467–468
Lenin, Vladimir Ilici 16, 152, 319–323, 329–333, 376, 497
Leopold al II-lea 301–303
Litvinenko, Aleksandr 206
Livia 17, 47–50, 61, 216
López, Franco Solano 292–296, 436
Luciano, „Lucky“ 391, 467–468
Ludovic al XVI-lea 269–270
Lüdke, Bruno 286
Lully, Jean–Baptiste 248
Lynch, Eliza Alicia 293–295

M
Macbeth și Lady Macbeth 446
Mann, Simon 450–451
Manson, Charles 387, 477–481
Mao Zedong 16–17, 27, 368–372, 425, 453, 455, 497
Marcos, Ferdinand 465–466
Maria Tudor 223–227
Marie, marchiză de Brinvilliers 244
Markov, Gheorghi 205, 427
Marlowe, Christopher 153
Marozia 100–101
Martin I 136
Masacrul de la Drogheda 235–236
Masacrul de la Montségur 125
Maximus, Quintus Fabius 35, 70
Medici, Caterina de 219, 221–222
Mehmet al II-lea 173–174
Mehmet al III-lea 190
Mein Kampf 262, 354, 356
Mengele, dr. Josef 428–431, 440
Mengistu Haile Mariam 482–485
Milošević, Slobodan 86, 416, 446, 465, 498–502
Mladić, Ratko 499–500, 502
Mobutu Sese Seko 462–465

Montfort, Simon de 122–123
Morgan, căpitan Henry 200
Mortimer, Roger 138–141, 143
Mossad 410, 431, 501
Mubarak, Hosni 436–437, 509
Mugabe, Robert 485–486
Murad al IV-lea 190
Murad I 181
Mussolini, Benito Amilcare Andrea 340–344, 354, 359, 361, 365, 432
Mustafa I 190

N
Nabucodonosor al II-lea 23–25
Nadir 264–267
Nero (Lucius Domitius Ahenobarbus) 46, 47, 58–62, 65, 70, 217
Nguema, Francisco Macías 447–450
Niccolò al III-lea d'Este 216
Nicolae al II-lea 185–186, 262, 321, 351
NKVD 231, 331, 374, 376, 394
Noriega, general Manuel Antonio 289–291
Nosferatu 176
Novațian 157

O
O'Malley, Grace 200
Oates, Titus 25–262
ODESSA 431–432
Operațiunea Barbarossa 355–356
Osman al II-lea 190
Otto I cel Mare 97–100

P
Pașa, Mehmet Talat 335
Pavel I 137, 217
Pavelić, Ante 342, 358–362, 365
Pedro cel Crud 124, 144–146
Petiot, dr. Marcel 383–385
Pilat din Pont 65
Pisistrate din Atena 35
Pizarro, Francisco 192–194, 210
Pol Pot 452–456, 483
Protocoalele Înțelepților Sionului 262

Q
Qin Shi Huangdi 27–31, 497
Quisling, Vidkun 361

R
raidul de la Entebbe 460
Rais, Gilles de 163–165
Ramses al II-lea cel Mare 251, 496
Rasputin 185–186
Răscoala Boxerilor 297, 299–300, 309
Răscoala Nika 83, 85
Read, Mary 201
Richard al III-lea 177–180

Richard al II-lea 158–161
Richard I „Inimă de Leu“ 109, 133–135, 181
Ridley, Nicholas 225, 227
Riina, Salvatore „Scundul“ 467–471
Robert al II-lea al Flandrei 116
Robespierre, Maximilien 269–271
Rom, Leon 302

S
Saddam Hussein 16, 267, 487–491, 796
Saladin 109, 134
Salomeea 21–22
Sargon I 25–26
Savonarola, Girolamo 182–184
Selassie, Haile 343–344, 482
Selim I „cel Crud“ 148, 187–189
Shaka 274–277
Shipman, dr. Harold 286, 387
Siegel, Benjamin „Bugsy“ 391
Singh, Dau Maan 280
Smith, Jacob H. 305–307, 318
Soliman Magnificul 188–190, 199, 217
Somoza, Anastasio 436, 440
Stalin, Iosif 15–17, 212, 231, 266, 272, 308, 321–322, 329–334, 338, 355, 365–366, 368–371, 373–380, 393–397, 423–424, 434, 482, 488
Stoker, Bram 175–176, 243
Stroessner, Alfredo 438–440
Suharto, Mohamed 466
Sulla, Lucius Cornelius 32–39, 60

T
Tadić, Dušan 502
Taylor, Charles 502
Teodora 17, 82–85, 94, 100, 118
Thatcher, Sir Mark 451
Than Shwe 382
Tiberius Claudius Nero 47, 48, 50
Tigranes al VI-lea 46
Timur Lenk 17, 148–152, 254
Tiso, Jozef 361
Tojo, Hideki 345–347
Toledo, Fernando Álvarez de, duce de Alba 218
Tonton Macoutes 418–416
Torquemada, Tomás de 167–170
Torrio, Johnny „Vulpea“ 388–390
Troțki, Lev 321–322, 329–330, 374

Trujillo, Rafael „Țapul“ 192, 441–442
Turkmenbași 492–496
Tyler, Watt 159–162

U
Ullmann, Victor 248
Ungern von Sternberg, Roman 350, 378

V
Valens 180
Valerian 66, 136
Vasile al II-lea 102–104
Villa, Pancho 324–328
Vlad al III-lea „Țepeș“ 16, 172–176, 243
Von Trotha, Lothar Adrian Dietrich 309–311
voodoo 418–422

W
Walker, William 287–288
Wallenstein, Albrecht von, duce de Friedland 287–289, 416
Webern, Anton 248
West, Fred 286, 387
West, Rosemarie 244, 387
Wuornos, Aileen Carol 244

Z
Zapata, Emiliano 324, 326–328